M. BUBENNOV

MESTEACANUL ALB

M. BUBENNOV

MESTEACĂNUL ALB

MIHAIL BUBENNOV

MESTEACĂNUL ALB

ROMAN DISTINS CU PREMIUL STALIN

★

Ediția a II-a revăzută

1953

EDITURA A. R. L. U. S. — „CARTEA RUSĂ"

Traducere
de
OTILIA CAZIMIR
și
NICOLAE GUMĂ

Coperta : E. ZĂINESCU

Şade'n câmp mestecănuşul,
Şade'n câmp cârlionţatul...
(Cântec popular rus)

De apriga secure mesteacănu-i lovit.
Pe scoarţa-i argintie prind lacrimi să răsară...
Nu plânge, biet mesteacăn, şi nu mai sta mâhnit,
Că rana nu-i de moarte, şi-o trece pân'la vară...

AL. C. TOLSTOI

CARTEA
INTÂIA

PARTEA INTÂIA

I

Frunzele cădeau, foşnind. Resemnate şi abătute, pădurile îşi scuturau fără odihnă frunzişul ruginit. Un foşnet trist, care le acoperea pe toate celelalte, învăluia atotstăpânitor liniştea pădurii. Toamna îşi risipea podoaba, cu dărnicie, pe toate cărările şi peste toate poienile. Când se înteţea, vântul stârnea vârtejuri de frunze moarte, le ridica până'n înaltul cerului, şi le purta, învolburându-le, spre răsărit. Şi atunci, asupra pământului mohorît, năpădit de toamnă, părea că se abate un viscol de rugină.

Foşnetul neistovit al frunzelor umplea sufletul lui Andrei de tristeţe şi de nelinişte. In bluza lui ieşită de soare, cu mantaua în bandulieră şi cu puşca la umăr, mergea cu paşi osteniţi, ştergându-şi mereu cu boneta obrazul prăfuit. Şi uneori, se mira singur că mai poate umbla, atât de şovăitor îi părea pământul sub picioare. Toamna se abătuse la timpul ei pe meleagurile lui, pline încă de culorile bogate ale verii, dar lui Andrei i se părea că se năpustise înainte de vreme, prea pe neaşteptate, cu îndrăzneală parcă. Andrei nu putea să contemple nepăsător sclipirea aurie şi rece a pădurilor, ogoarele pustii şi despuiate; nu putea să îndure biruinţa aceea neînduplecată a toamnei.

La amiază, în timp ce poposeau pe coama unui deal, Andrei își înălță cât putu capul și, făcând o sforțare, se uită în jurul lui. Pe drumuri, prin pâcla alburie a prafului, duduiau mașini, uruiau convoaie de căruțe, mergeau coloane de ostași. Pe bolta nesfârșită a cerului de toamnă se îndreptau spre Răsărit, sclipind în soare, avioane nemțești. Din când în când, se năpusteau urlând asupra drumului, și atunci pământul icnea din adânc, iar deasupra lui se înălțau coloane de fum, negre și stufoase. Ștergându-și obrazul cu boneta, Andrei strigă, cu aprindere:

— Ce toamnă! Ce toamnă!

Comandantul grupei, sergentul Matvei Iurghin, un siberian înalt, oacheș și posac, îl întrebă îngrijorat:

— Ce-i cu tine, hai? Dece ești așa de... nu știu cum?

— Nu vezi ce toamnă-i?

— Toamnă zbuciumată...

— Inspăimântătoare, — se încăpățână Andrei.

— Ești bolnav, — făcu Iurghin cu încredințare.

Divizia se retrăgea pe drumuri pustii de țară, uneori pe șosele desfundate, prin pădurile mohorîte și mlăștinoase de prin părțile Rjevului.

Pe povârnișul unui delușor, chiar lângă drum, stătea singuratic un pui de mesteacăn cu scoarță albă și fragedă ca de mătase. Iși scutura crenguțele copilărește, de parcă întâmpina cu bucurie soarele. Jucându-i-se prin frunziș, vântul părea că-i numără bănuții de aur, sunători și rumeni, iar scoarța, ca felinarul din poveste, răspândea o lumină liniștită, ca o visare. In singurătatea lui din mijlocul câmpiei mohorîte, năpădite de toamnă, puiul de mesteacăn avea un aer îndrăzneț, cutezător chiar.

Zărind mesteacănul, Andrei înțelese imediat că însăși natura îi dăruia ceva — ceva care-l va face să rămână pentru totdeauna în câmpia aceea. Se abătu fără veste din drum și se apropie de copăcel, simțind cum i se sfâșie ceva în piept...

Lui Andrei îi erau dragi mestecenii încă din copilărie. Ii plăcea să-i pândească, primăvara, cum se trezesc la viață pipăind văzduhul cu crenguțele lor fără frunze. Ii plăcea să tragă în piept mireasma frunzișului, ce se răspândește cu atâta dărnicie în zori. Ii era drag să-i vadă, vara, cum se prind în horă foșnitoare în jurul poienilor și iarna, cum întind spre geamuri rămurele îngreuiate de polei, legănând lugaci cu pântecul roșcat...

Matvei Iurghin îl strigă din drum. Dar Andrei nu se întoarse, nu-i răspunse, ci își aruncă de pe el, în grabă, mantaua făcută sul.

Atunci Iurghin se apropie de el şi, apucându-l de mână, îl întrebă şi mai îngrijorat:

— Ce este, Andrei? Ce-i cu tine?

Andrei se uită la sergent aşa cum nu se mai uitase niciodată până atunci şi-i răspunse, scoţându-şi pieptul înainte:

— Până când o să ne retragem aşa? Până când?

Niciodată Iurghin nu-l văzuse pe Andrei într'o stare ca asta. Era un ostaş bun şi blând din fire. Pe chipul lui frumos şi gânditor, ochii limpezi ca izvorul luceau totdeauna cu o lumină liniştită. Ce se petrecea cu el? Obrajii îi ardeau cu o flacără întunecată, ochii îi erau trişti şi plini de lacrimi, iar buzele crăpate de soare îi tremurau. Vorbea în şoaptă, cu aprindere:

— Până când? Până unde?...

— Ei, haide, lasă... — şi, înţelegându-i în sfârşit gândurile, Iurghin încercă să-l împace: — Asta-i treaba comandanţilor. Ştiu ei ce ştiu... Or să dea ordin... o să ne oprim... Ce-i cu tine, spune, dece te-ai aprins aşa?

Andrei se lăsă deodată la pământ, lângă mesteacăn, şi rămase aşa câteva clipe fără să se urnească din loc, acoperindu-şi ochii cu mâinile. Apoi se uită spre apus. Acolo se vedea o pată de un purpuriu întunecat, străbătută de fulgere, care acoperea toată partea dintr'acolo a cerului. Iar peste câmpiile mohorîte, năpădite de toamnă, viscoleau fără odihnă vârtejuri de frunze. Şi Andrei întrebă, cu nespusă durere în glas:

— Dece au venit peste noi? Dece?...

Inţelegând că Andrei nu aşteaptă niciun răspuns, Iurghin tăcu şi-i ridică mantaua de jos. Atunci Andrei, fără să-şi întoarcă faţa spre răsărit, unde se desluşea marginea întunecată a pădurii de brad, îi destăinui cu toată încrederea:

— Ştii, dincolo de pădurea aceea e Olhovca...

— Satul tău? — se miră Iurghin.

— Da, al meu...

Şi Andrei mai rămase o clipă lângă mesteacăn nemişcat, acoperindu-şi ochii cu mâna...

II

Batalionul înainta demult prin pădurea deasă de brad. Aerul era înnăbuşitor şi greu de umezeală. Tăcerea părea împietrită. De o parte şi de alta a drumului mocirlos, străjuiau brazi puternici, cu trunchiurile pline de muşchi. Pe sub cetini stăteau încovoiaţi şi firavi

arini roşcaţi, care nu văzuseră soarele în viaţa lor. Prin poieni şi luminişuri sclipeau mlaştini putrezite, cu apă ruginie şi rău mirositoare.

Spre seară, batalionul ieşi din pădure. Inaintea lui se întindea un deal, iar pe povârnişul dealului un sat mare. Era Olhovca. Deasupra satului se înălţau pretutindeni mesteceni despletiţi. Lumina blândă a trunchiurilor albe şi lucii înviora tot dealul. Ostaşii grăbiră pasul. Când ajunseră în sat, mulţi se lăsară la pământ, istoviţi, pe lângă casele din margine şi pe sub gardurile de nuiele ale grădinilor de zarzavat. Dar cei mai mulţi se îmbulziră cu bidoanele în jurul fântânii din apropiere.

Andrei se îndreptă şi el într'acolo. Faţa-i era plină de praf, iar în ochi părea că-i sclipesc reflexele fulgerelor care se aprindeau în apusul întunecat. Trecând peste rând, Matvei Iurghin îi umplu bidonul cu apă. Andrei înghiţi de câteva ori cu sete, apoi lăsă bidonul să-i cadă pe piept şi-şi întoarse privirile spre sat. Părea că apa din satul lui îi dăduse viaţă. Acum, când se afla în Olhovca, toate gândurile care-l chinuiseră în timp ce se îndrepta spre sat se depărtară de el, ca şi cum ar fi fost de prisos. Trebuia să se mulţumească cu ceeace-i dăruia, cu zgârcenie, soarta. Mulţi nu aveau nici atât...

Sprijinindu-se de gardul de nuiele şi înşurubând capacul bidonului, Matvei Iurghin, cumpănit ca totdeauna, lăudă fântâna:

— Ce-i drept, bună apă aveţi!

— Care nu se mai află! — îi răspunse Andrei. — Uite, am sorbit o gură şi nu ştiu ce s'a întâmplat cu mine: parcă m'a şi răcorit, dar totodată m'a şi ars...

— Lasă asta, — făcu Iurghin posomorît. — Ingrijeşte-te mai bine de suflet... — Apoi, aninându-şi bidonul de centiron, îl sfătui: — Uite, vine comandantul de batalion. Cere-i voie să te repezi până acasă. Dar bagă de seamă să nu întârzii...

Andrei sări de lângă gard ca ars:

— Unde-i?

Către marginea satului înaintau câţiva călăreţi. In fruntea lor, pe un cal murg şi asudat, cu o manta de ploaie cenuşie desfăcută larg, venea călare comandantul de batalion, locotenentul Loznevoi. Avea faţa îngustă şi uscăţivă şi nasul ascuţit, puţin lăsat în jos, iar de sub cozorocul lat al şepcii cu bandă de culoarea smeurei, străluceau din umbră, cu sclipiri reci de oţel, ochii cenuşii şi pătrunzători. Rareori îşi schimba expresia tristă care parcă-i încremenise pe faţă, iar dacă i se întâmpla să zâmbească, zâmbea strâmb, numai cu partea stângă a obrazului.

Deobicei, Andrei se cam temea de noul lui comandant. Dar acum, uitând de toate, se îndreptă spre el cu paşi mari, hotărît. Oprindu-şi calul, Loznevoi se întoarse în şea, şi, spunând ceva însoţitorilor săi, arătă cu mâna spre Apus. De încheietura braţului îi atârna un bici căzăcesc, cu mânerul sculptat. Apropiindu-se de ofiţer, Andrei îl întrerupse, strigând cu deznădejde:

— Tovarăşe comandant! Tovarăşe comandant!

Loznevoi se întoarse scurt:

— Ce s'a întâmplat? Cine strigă aşa?

— Ăsta-i satul meu, tovarăşe comandant! Aici e casa mea! — raportă el, buimac. — Imi îngăduiţi să trec pe-acasă? V'ajung din urmă...

— Unde ţi-e casa? — îl întrebă Loznevoi, aspru şi bănuitor.

— Uite colo, în capătul celălalt...

Punându-şi palma streaşină la cozorocul şepcii, Loznevoi se uită înspre partea unde-i arăta Andrei. Soarele îi lumina din plin jumătate din faţă şi nasul ascuţit şi puţin lăsat în jos. Zâmbind strâmb, îl întrebă pe Andrei:

— Dar o gustare, ceva, se găseşte la tine?

— Nici vorbă, tovarăşe comandant. Se poate?!...

— Atunci du-mă acolo! — porunci Loznevoi. — Ai noroc, rămânem aici pe noapte. — Apoi, strângând frâul, se întoarse către ceilalţi călăreţi: — Hmelco, cartirueşte oamenii! Costea, ia-te după mine!

— Am înţeles! — şi agentul dădu pinteni calului.

In sat era larmă şi mişcare. La multe case, oamenii îşi băteau obloanele în cuie. Femeile se învârteau pe lângă căruţe, aruncau în ele saci şi boccele pestriţe, aşezând deasupra copiii care urlau... Prin curţi se auzeau glasuri aspre:

— Hei, muiere, încarcă! Vine armata!

— Doamne, măcar de am apuca să plecăm până'n noapte!

— Daţi-i zor, muierilor, ce staţi?

Tot sângele năvăli deodată în obrajii arşi de soare ai lui Andrei. Şi i se făcu atât de cald, încât îşi zmulse boneta de pe cap şi-şi şterse cu ea tâmplele fierbinţi. „Pleacă oamenii”... se gândi el.

In retragere trecuse cu unitatea lui prin multe aşezări, şi mai mari, şi mai mici, şi peste tot văzuse acelaş lucru: părăsindu-şi pământul şi casele, lăsând în urmă tot ce fusese drag inimii lor, cu durere în suflet oamenii luau calea răsăritului în gloate zbuciumate, blestemându-i pe fascişti. Pe drumuri şi câmpii, peste tot pe unde fusese nevoit să treacă, nu întâlnise decât oameni în-

spăimântați, care încercau să scape de dușman. Dar abia acum, când vedea ce se petrece în satul lui, în Olhovca lui, simți toată grozăvia acestei urgii și i se păru că de acolo, de pe înălțimea dealului Olhovcăi, vede pentru o clipă toată întinderea necuprinsă a patriei sale iubite. „Dar ai mei?... Poate că și ei vor fi gata de ducă! se gândi Andrei dintr'odată — Oare îi mai găsesc?...” Gândul acesta parcă-l împunse în inimă. Și porni repede, cât îl țineau picioarele, dând din mâna în care-și ținea boneta, uitându-se în toate părțile și cuprinzând cu privirea, cu o emoție copilărească, toată înfățișarea binecunoscută a satului.

Multă vreme locotenentul Loznevoi, care venea călare în urma lui, la pas, nu-l slăbi din ochi. De-o săptămână de când se retrăgeau, i se mai întâmplase de câteva ori ca ostașii lui să-i ceară voie „să dea o fugă până acasă”. Dar încă nu întâlnise unul care să vorbească cu atâta îngrijorare și cu atâta dor de casa lui. Și, ca totdeauna, lucrul acesta trezea în el gânduri dureroase. Intorcându-se către agentul său, zise:

— Il vezi cum a luat-o la picior?

— Ca vântul! — îi răspunse Costea cu glas cântat.

— A uitat de război, ce zici?

Atingându-și calul cu biciușca, Costea îl apropie de al comandantului, ureche lângă ureche. Agentul era un flăcău bălan și foarte tânăr. Nu apucase încă să se împlinească la umeri ca un bărbat, iar buzele plinuțe păstrau încă ceva din căldura copilăriei. Zâmbind larg, cu toată fața, vorbi cu simplitate:

— Lua-l-ar dracu' de război! De asta ne arde nouă?

— Dar nu vezi ce panică-i în sat?

— Cum să nu văd! Fug oamenii...

— Fuge armata, fug și oamenii... — preciză Loznevoi, posomorît.

...Gospodăria lui Andrei Lopuhov era așezată la marginea de sat dinspre răsărit, deasupra coastei povârnite a dealului. De acolo, Lopuhovii vedeau înaintea celorlalți din sat cum se trezește soarele, după ce se odihnise în timpul nopții după codrii Rjevului. Aproape tot ce se găsea în bătătură fusese ridicat din nou în anii din urmă. Casa încăpătoare, cu acoperiș de șindrilă, abia acum începea să se coloreze în cenușiu de bătaia vânturilor și a ploilor. Pe streașină porumbei albi stăteau tihniți, dezmierdându-se și uitându-se la cer.

Incă de departe, de pe delușor, Andrei își dădu seama că gospodăria părintească nu fusese prădată, ca altele din sat. Intorcându-se către Loznevoi și răsuflând din greu, strigă:

— Sunt acasă! I-am prins!

Şi cât ai clipi o luă la goană înainte. Apoi deschise larg poarta...

— Marica!

Din fundul curţii se auzi un ţipăt ascuţit de femeie. Oprindu-şi calul lângă gard, Loznevoi îşi aruncă privirea în curte. Pe cerdacul înalt al casei stătea o femeie tânără, cu trupul subţire, cu ochii negri, îmbrăcată într'o rochiţă simplă de culoarea vişinei. Câteva clipe rămase buimacă, apăsându-şi mâinile peste piept, apoi mai ţipă odată şi, sărind de pe cerdac ca luată de vânt, se repezi la Andrei. Nu-l îmbrăţişă, ci încremeni aşa, părăsită de puteri, atârnată de umerii lui largi. „Nevastă-sa! îşi zise Loznevoi. Frumoasă muiere, fire-ar a dracului! Şi cum îl mai iubeşte, doamne, cum îl mai iubeşte!" Incremenit în şea, rămase câteva clipe ca aiurit, fără să-şi poată lua ochii dela femeie.

Pe cerdac se arătă atunci o bătrână grasă, îmbrăcată cu o polcuţă cenuşie. Coborînd treptele grăbită, dar cu teamă, începu să strige:

— Doamne, Andriuşa, băiatule!

De după colţul hambarului ieşi un băieţandru bălan, înalt şi bine legat ca toţi bărbaţii din neamul Lopuhovilor. Se uită la Andrei, care tot îşi mai strângea nevasta în braţe, apoi începu să strige şi el cât îl ţinea gura:

— Măi frate, măi!

Toţi îl înconjurau acum pe Andrei. Intâlnirea cu ai săi îl schimbase dintr'odată: surâsul nu i se mai ştergea de pe obrazul ars de soare şi de vânt, iar ochii limpezi, ca apa de izvor, îi erau plini de o primăvăratică strălucire. Ai casei îl îmbrăţişau plângând, fără să observe pe străinii care aşteptau la poartă. Până şi dulăul cel negru şi fioros, uitându-şi datoria, se învârtea schelălăind în jurul lor.

— Ei haide, ajunge, ajunge! — căuta Andrei să-i potolească. — Şi dece bociţi, mă rog?

Descălecând, Loznevoi aruncă lui Costea frâul şi biciul, îşi scoase şapca, îşi şterse cu batista faţa uscată şi-şi pieptănă cu degetele părul ciufulit de pe frunte, de un cenuşiu roşcat, ca ieşit de soare. Uitându-se încă odată la Marica, şopti către Costea:

— N'alerga el degeaba!...

— Ca fulgerul! — întări Costea aprins, înţelegând ce voia să spună comandantul.

Cel dintâi care se desmetici a fost Cernea dulăul. Simţind oa-

meni străini, se întoarse spre poartă şi se porni să latre. Înţelegând că Loznevoi fusese de faţă la întâlnirea lor, Andrei se ruşină şi începu să-i dea la o parte pe ai lui, cu blândeţe:

— Ei, haide, haide, ajunge! Unde-i tata?

— Aha, tata!... — făcu Marica, încruntându-şi sprâncenele.

— Ce s'a întâmplat? Unde-i?

— Uite-l colo, în grădina de zarzavat...

— Dar ce-i cu voi? — întrebă Andrei, îngrijorat.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, — începu repede Alevtina Vasilievna. Apoi atinse cu mâna umărul băiatului celui mic: — Du-te, Vasiatca, şi spune-i... Ce-o fi cu el, că doar nu-i surd!

Andrei ghici că iar se certaseră şi-l opri locului pe băiat:

— Lasă, frăţioare, lasă că mă duc eu singur.

Apoi se întoarse spre poartă:

— Tovarăşe comandant, dece staţi? Intraţi: Mamă, Marica, e comandantul nostru de batalion! Chemaţi-l în casă, până trag eu o fugă la grădina de zarzavat...

Când o văzu pe Marica mai de aproape, lui Loznevoi i se păru deodată că o ştie de când lumea. Totul îi părea cunoscut la ea: şi cozile întunecate şi groase, strânse ca o cunună în jurul capului mândru, şi faţa frumoasă şi blândă, luminată de viaţă, aurită de soare şi veşnic gata de zâmbet, cu buzele calde şi pline, ca la copii, şi cu ochii negri, strălucitori de fericire. Undeva şi cândva o mai văzuse, şi o văzuse de multe ori. Dar unde? Când?... Poate că numai visase să întâlnească o femeie ca ea?... Şi Loznevoi se simţi tulburat de impresia neaşteptată pe care i-o făcuse întâlnirea cu Marica. Lăsându-şi ochii în pământ, îşi duse curtenitor mâna la şapcă.

— Pace în casa voastră, gospodinelor!

— Poftiţi, vă rog, — se înclină Alevtina Vasilievna.

Dar Marica, aruncând asupra oaspetelui o privire iute, îi răspunse batjocoritor şi cu îndrăzneală, fără să ştie singură dece:

— Ce fel de pace o mai fi şi asta, când războiul ne bate la uşă? — Apoi se întoarse deodată şi se îndreptă spre casă. — Trebuia să luptaţi mai cu nădejde!

— Doamne, Marica! — se sperie Alevtina Vasilievna.

— Are limbă ascuţită! — observă Loznevoi, stingherit.

— Să ferească dumnezeu!...

Loznevoi o urmări cu ochii cum, fără să se uite îndărăt, urcă încet treptele cerdacului, cum muşchii picioarelor înalte, arse de soare şi încălţate cu papuci uşori de casă, i se mişcau armonios şi

cum, oprindu-se o clipă în fața ușii care dădea în tindă, înalță din umărul drept și-și scutură capul mândru, de parcă ar fi vrut să alunge un gând supărător. Și numai când, tot fără să se uite îndărăt, se mistui în tindă, Loznevoi repetă, de data aceea cu o umbră de tulburare în glas:

— Ascuțită, într'adevăr...

...In spatele șopronului, într'un colț al grădinii de zarzavat, sub un scoruș zburlit și ruginit de toamnă se deschidea o groapă, iar alături de ea se înălța o movilă de pământ galben. Din groapă zburau afară bulgări jilavi de lut. Andrei înțelese imediat că tată-său e în toane rele. „Dela ce s'or fi certat?..." se întreba el, pășind peste straturile uscate de castraveți. Auzind pași pe-aproape, tatăl lui Andrei, Erofei Cuzmici, își lăsă lucrul, se îndreptă din șale și, înțelegând că e cineva dintr'ai săi, întrebă mormăind:

— Cine-i acolo? Ce-i gălăgia ceea din ogradă?

— Eu sunt, tată, — îi răspunse Andrei, apropiindu-se de groapă.

— Nu, zău, Andrei, chiar tu ești?...

Ca toți ai casei, Erofei Cuzmici era și mirat și bucuros de sosirea neașteptată a feciorului său. Totuși, întărîtat de un gând al lui, nu lăsă lopata din mână și nu ieși din groapă: „Să isprăvesc întâi de săpat, își zise el, și pe urmă oi ieși..." Spătos și voinic, îmbrăcat cu cămașă albastră, largă, descinsă și udă de sudoare în spate, stătea pe fundul gropii, ridicându-și barba mare și bălaie, cum puțini o mai poartă acum și strângând mânios din ochii iuți și cenușii. După ce-l cercetă cu privirea pe Andrei, îmbrăcat în haină militară, cu care nu era obișnuit — trăgând pesemne, în gândul lui, nu știu ce concluzii cu privire la el — icni scurt, din greu:

— Și, zi, ai isprăvit-o cu războiul, hai?

Andrei se așeză pe marginea groapei:

— Deocamdată, ne retragem...

— Da, și pe urmă?

Andrei luă în palmă un bulgăre de pământ rece și, strângând încet degetele, îl sfărâmă. Răspunse fără grabă, cu glas înnăbușit:

— Pe urmă, trebuie să ne întoarcem îndărăt.

— Indărăt?... Hm! Și curând oare?

Fără să răspundă, Andrei se uită o vreme, pe gânduri, la scoruș: lumina soarelui tremura în frunzișul roșcat și pe ciorchinii de boabe roșii.

— Pentruce sapi groapa asta?

— Ca să-mi îngrop avutul, — îi răspunse bătrânul în silă.
— Şi voi?
— Cum asta: şi voi?
— Vreţi să plecaţi şi voi?... Când?
De data aceasta tăcu Erofei Cuzmici, şi lui Andrei i se păru că bătrânul, rezemat în lopată, îl priveşte de jos, din groapă, abia stăpânindu-şi mânia. Respiră adânc şi nările neastâmpărate i se umflau într'una.
— Şi încotro să pleci? — începu el deodată să strige, ca totdeauna dealtfel, cu toate că n'ar fi vrut să vorbească aşa cu băiatul lui tocmai acum, când îl revăzuse. — Spune tu singur: încotro? Unde-a înţărcat dracul copiii? Să-mi las casa?
Pe faţa lui Andrei sclipiră boabe mărunte de sudoare. Ştergându-şi obrajii cu boneta, se uită împrejur, ca şi cum ar fi căutat pe cineva care să urmeze, în locul lui, discuţia cu bătrânul. Pe lângă grădina de zarzavat, câteva căruţe coborau cu larmă povârnişul dealului, iar pe lângă gard treceau una câte una, vorbind în gura mare, câteva femei.
— Oricum, ar trebui să plecaţi, — vorbi Andrei cu glasul stins. — Nu vezi, toţi colhoznicii pleacă...
— Şi tu te-ai găsit să mă'nveţi! Grozav de învăţaţi mai sunteţi cu toţii! — Şi, fără să se mai poată stăpâni, Erofei Cuzmici îşi revărsă dintr'odată mânia: — Iaca, nu mai departe nevastă-ta: strigă, de-ţi vine să-ţi astupi urechile! Dar unde să plecăm? La asta se gândeşte ea, cu mintea ei de muiere?... Să hoinărim prin lumea largă? Ştiu eu ce'nseamnă asta! Lumea-i mare, dar n'are multe colţuri calde. Şi pe urmă, gândeşte-te şi tu: dacă las aici tot ce am agonisit, — o să mi se fure, c'aşa-i omul, totdeauna râvneşte la lucru' străin. Iar ceeace putem lua cu noi, o să se părăduiască pe drumuri, aşa că în cele din urmă o să ne'ntoarcem goi-goluţi! Nu, n'avem unde să plecăm cu toată gospodăria după noi. Doar e la mintea omului. Bun e dumnezeu, n'o să ni se întâmple nimic. Spune şi tu, cum ar putea să se lege ei de oamenii paşnici? N'au decât să se războiască cu armata, asta nu ne priveşte pe noi. Totdeauna a fost aşa...
— Oricum, trebuie să plecaţi, — repetă Andrei cu încăpăţânare.
Aruncând spre fecioru-său o căutătură plină de venin, Erofei Cuzmici ridică lopata şi, cu o singură mână, o înfipse mânios în pământ:
— Asta-i tot, — zise el, — tot ce-am avut să-ţi spun.

Cât a fost tânăr, Erofei Cuzmici a robotit pe la bogătaşii din împrejurimi. Dar mai mult decât la toţi a muncit la Policarp Mihailovici Driaghin — om aspru, cu apucături de urs, căruia toate treburile-i mergeau în plin. Faţă de celelalte moşii, ca vai de ele, din ţinutul Rjevului, Driaghin avea gospodărie bogată: cinci cai, un şopron plin cu vite mici şi o moară de apă. Policarp Mihailovici era un stăpân rău şi zgârcit, plătea lucrătorilor mai puţin decât ceilalţi chiaburi de prin partea locului, şi cu toate acestea Erofei Lopuhov se înfăţişa în fiecare primăvară sub cerdacul său.

— Ce ai de te ţii de zgârcioaba ceea? — îl întrebau oamenii din sat. — Pentru fiecare gologan, Policarp îţi stoarce şi sufletul din tine...

— Aşa-i el! — încuviinţa Erofei, cu veselie. — Ce să-i faci?

— Atunci, dece te mai duci să-i munceşti?

— Se vede că aşa mi-e scris...

Era grea munca la Driaghin, dar Erofei se ducea întins la el. Şi o făcea cu socoteală: căuta să înveţe dela stăpân, pe furiş, „cum se'nvârt afacerile". Şi tocmai acest Driaghin, cu viaţa lui slobodă şi lipsită de griji, sădi în mintea necoaptă a flăcăului dela ţară dorul de bogăţie. Erofei era un flăcău deştept, frumos şi voinic, de-l pizmuia tot satul. Inţelesese asta de timpuriu şi era mândru de el. Uitându-se la Policarp Mihailovici cel uscat şi costeliv ca un lup bătrân, Erofei îşi zicea, încrezător: „Cu ce-s eu mai prejos decât el, de mi-e dat să trăiesc aşa cum trăiesc? Nu, nu-s eu din cei care se dau bătuţi! Am să ies odată la lumină! O vorbă am, şi asta-i vorba mea!" Şi nu mai avea linişte tot gândindu-se cum să se îmbogăţească. Muncind la Policarp Mihailovici, Erofei se uita cu băgare de seamă cât de repede îşi ridica el gospodăria, de parcă hrănea un foc aruncând cu îndemânare şi voie bună surcele în flăcări. Işi jinduia din tot sufletul stăpânul şi se bucura, fără prefăcătorie, de fiecare nouă izbândă a lui:

— Al dracului, Driaghin! — se lăuda el prin sat. — Mare şmecher! A mai pus mâna pe o bucată de pământ! Aţi văzut? Se îmbogăţeşte, se îmbogăţeşte mereu Driaghin al nostru!

Toamna târziu, când venea vremea plăţilor, le spunea vecinilor cu obidă, dar în acelaş timp cu o invidie plină de admiraţie:

— Afurisit zgripţuroi şi Driaghin ăsta! In primăvară ne-am învoit într'un fel, iar la plată m'a pungăşit. M'am sucit, m'am învârtit — degeaba: până la urmă tot m'a jefuit. Nici nu te lasă să

crâcnești. Uite-așa m'a purtat pe după deget! Și cu câtă îndemânare — numai să stai și să te crucești! Ehei! Știe să trăiască Driaghin al nostru! Știe, al dracului...

După ani lungi de muncă, Erofei Lopuhov ajunse cu chiu cu vai să-și cumpere și el un cal și o vacă și să-și înjghebe o gospodărie. Pe urmă s'a însurat și s'a apucat de muncă plin de nădejde, făurindu-și visuri de bogăție și mărire, de să te-apuce amețeala, nu alta.

Dar tot ce învățase cu atâta trudă dela Driaghin, nu i-a folosit la nimic. A muncit Erofei fără odihnă, căutând în tot chipul și prin toate mijloacele să-și sporească avutul. Insă, parcă era un făcut: nu ieșea la niciun capăt. Ai fi zis că o voință străină, pizmașă și atotputernică, i se punea mereu de-a-curmezișul: ba îi mânca lupul un mânz, ba îi bătea grindina grâul, ba i se înneca o vacă în baltă, ba îi ardea casa până'n temelie. Și, pe deasupra, îi mai născu și nevasta trei fete la șir. Și ce folos are un țăran de pe urma fetelor? Lor nu li se dă pământ. Trebuie să le crești și să le aduni zestre... Gândindu-se cu amărăciune la viața îmbelșugată la care râvnise, Erofei Cuzmici se îmbăta tot mai des și făcea scandal în casă:

— Ducă-se dracului de viață blestemată! N'ai nicio scăpare, nicio mulțumire... Oare mult o să mai țină așa?

Și așa, Erofei Cuzmici a rămas tot sărac până la revoluție. In cel dintâi an al Puterii Sovietice i s'a dat o bucată de pământ, un cal și lemn de construcție. Și în sufletul lui Erofei Cuzmici s'a aprins din nou, mai aprig încă, dorul de bogăție.

— Ăsta, zic și eu regim! — striga el prin toată Olhovca. — Ăsta-i regimul nostru. Cu adevărat al nostru! Sub regimul sovietic, oameni buni, să tot trăiești, să nu mai mori!

Curând după aceea, s'a născut Andrei. Erofei Cuzmici nu mai putea de bucurie. Andrei creștea liniștit și blând, dar voinic și cu tragere de inimă pentru orice muncă. Incă de copil se apuca de toate treburile de pe lângă casă și se arăta iscusit în toate. Lui Erofei Cuzmici îi creștea inima de bucurie: gospodăria i se rotunja văzând cu ochii, așa că putea nădăjdui că în curând i se va împlini dorința lui cea mare...

Dar tocmai atunci au început să ia ființă colhozurile. Și spre mirarea multora, Erofei Cuzmici, totdeauna sărac, săltat doar în vremea din urmă, se împotrivi cu hotărîre să intre în colhoz. Își apăra prin toate mijloacele gospodăria lui, rămasă ca o insuliță în mijlocul unei revărsări de ape. A trecut așa un an, au trecut doi, și el se ținea încă tare — până când, într'o bună zi, a dispărut din sat, să-și caute prin alte părți norocul.

Vreo trei ani a hoinărit el prin părţile de sus ale Volgăi. Umblau fel de fel de zvonuri: ba că s'ar fi îndeletnicit cu cărăuşia la Rjev, ba cu prelucratul scoarţei de copac, ba cu plutăritul... Oamenii din Olhovca începeau să creadă că Erofei Cuzmici, încăpăţânat cum era, îşi părăsise pentru totdeauna casa şi pământul.

Dar pe neaşteptate Erofei se întorsese în sat, zdrenţăros, morocănos şi îmbătrânit de mult ce bătuse drumurile. Numai barba lui bălaie şi frumoasă îi mai făcea pe oameni să-l recunoască.

Ai lui intraseră demult în colhoz, şi Erofei Cuzmici nici măcar nu-i dojeni că-i călcaseră porunca. In vremea cât tată-său pribegise, Andrei se ridicase, se făcuse flăcău mare, voinic şi frumos, ca toţi cei din neamul Lopuhovilor. In colhoz, toată lumea ţinea la el pentru mintea lui dreaptă, pentru firea lui bună şi pentru dragostea lui de muncă. Indeplinea totdeauna şi cu cea mai mare tragere de inimă, orice însărcinare. Toţi cei din Olhovca se deprinseseră să-l socotească drept stăpânul casei şi Erofei Cuzmici se gândi că Andrei, care crescuse fără el, n'o să rabde uşor autoritatea lui aspră. Dar băiatul rămăsese acelaş ca totdeauna: liniştit, ascultător şi bun. Moştenise mult din felul de a fi al mamei sale.

— Ei, cum e, gospodarule? — îl întrebase Erofei Cuzmici când îl văzuse întâia oară. Sfiindu-se de el, Andrei stătea în prag, cu capul bălai şi cârlionţat lăsat în jos. — Ei, cum gospodăreşti? Cum munceşti? Dece taci?

— Apoi... muncesc, — îi răspunse Andrei ruşinat.

Iar nevasta, uitându-se cu mândrie la fecioru-său, scoase dintr'un dulăpior un carneţel mic, cenuşiu, în care erau trecute zilele de muncă ale lui Andrei, şi-l puse înaintea bărbatului:

— Uite-te, asta-i munca lui!

Şi adăugă plângând încetişor:

— Toate s'au schimbat aici! Toate au înflorit!

Erofei Cuzmici începu să cerceteze mai îndeaproape satul. Intr'adevăr, o viaţă cu totul nouă se înfiripase acolo. Mulţi îşi ridicau case noi, şi curţile tuturor erau pline de vite...

— Ptiu, ce ghinion mai am şi eu! — înjură Erofei Cuzmici, fără să-şi ascundă necazul faţă de ai săi. — Adică, cum vine asta? Cine dracu'ar fi putut să bănuiască cum or să meargă treburile în colhozul nostru!

Până la urmă, trebui să se supună. Şi după ce intră în colhoz, spre mirarea tuturor, începu să muncească din răsputeri, mult şi cu sârguinţă. Trebuia să-şi câştige bunăvoinţa colhoznicilor, să merite

încrederea lor şi, până nu-l încovoiau bătrâneţele, să ajungă din urmă tot ce pierduse în timpul cât bătuse drumurile fără niciun rost. Şi în curând Lopuhovii ajunseseră să trăiască bine, în rând cu cei care intraseră în colhoz înaintea lor.

Incepu războiul. Hoardele fasciste-germane înaintau repede în inima ţării. Pentru Erofei Cuzmici sosi clipa unor grele încercări. Se făcu tăcut şi ursuz, mai ales după ce-l petrecuse pe Andrei. care plecase la armată. Era greu să-ţi dai seama ce gândea el despre război. Câteodată, după ce asculta comunicatele de pe front, se încrunta cu necaz şi dădea din mână:

— Of, capete proaste! Ce, au mâncat mătrăgună?

Dar a doua zi, ascultând alt comunicat, îşi încrunta sprâncenele stufoase şi zicea, oftând:

— Da... înaintează, înaintează mereu! Mintea nu mai e în stare să priceapă... Şi ce-o să se mai întâmple, oare?...

La începutul lui Octombrie, armatele fascisto-germane rupseseră Frontul Central pe o mare întindere, înaintând cu repeziciune spre Moscova. In vremea asta, toate vitele din Olhovca fuseseră mânate spre răsărit. Dar colhoznicii nu se grăbeau să-şi părăsească vetrele, nădăjduind că, curând-curând, duşmanul o să fie oprit. Şi deodată, armata noastră porni să se retragă pe toate drumurile. Atunci oamenii din Olhovca începură să fugă şi ei din satul lor de baştină.

Erofei Cuzmici se pregătise şi el să pornească la drum. Dar în clipa când trebui să-şi încarce avutul, inima i se strânse de o cumplită durere. Cum putea să încapă într'o singură căruţă tot ce agonisise el în colhoz? Pe ce punea mâna, pe ce-şi arunca ochii — pe toate trebuia să le lase: şi uneltele de tâmplărie de tot felul, şi butoaiele noi-nouţe, pregătite pentru murături, şi stupii cu albine, şi cârdul de gâşte... Dar, oare, o să le mai poată agonisi vreodată pe toate din nou? Nici vorbă că nu. Erofei Cuzmici ştia doar cât de greu se adună averea... Şi deodată, pe neaşteptate, hotărî cu tărie că rămâne pe loc.

— Nu, nu pot! — le mărturisi el alor săi, ducându-şi mâna la inimă.

Cât n'au încercat ai casei să-l înduplece — dar în zadar. Erofei rămase neînduplecat. După ce se certă bine cu toţi, şi mai ales cu Marica, se repezi în grădina de zarzavat să sape o groapă în care să-şi ascundă avutul...

Andrei se însurase chiar în primăvara aceea, cu puţin înainte de izbucnirea războiului. Pentru multă lume, însurătoarea lui cu Marica venise pe neaşteptate, şi nici lui singur nu-i venea uneori să creadă în fericirea asta.

Toţi băieţii de-o vârstă cu el creşteau îndrăzneţi, cutezători şi gălăgioşi. Datorită lor, satul era veşnic plin de zarvă şi veselie. Cu atât mai mult atrăgea atenţia Andrei, care era liniştit şi sfios.

Ca toţi cei din Olhovca, fetele îl preţuiau şi ele pe Andrei. Dar, precum se ştie, fetelor le cam place să glumească pe socoteala flăcăilor prea cuminţi. Aşa că glumeau şi pe socoteala lui. Şi de cele mai multe ori, capul răutăţilor era Marica Logova, fiica văduvei Macariha — frumoasă, vioaie, şi gureşă ca o coţofană: era fata cea mai arătoasă din Olhovca. Părea că toate prietenele ei s'ar fi vorbit în-de-ele şi i-ar fi lăsat de bunăvoie cea mai bună parte din veselia şi frumuseţea lor. Altminteri, cum ar fi putut să fie înzestrată cu atâtea daruri de se minuna tot satul?

Odată i se dăduse pe seamă lui Andrei să ridice un bordei pentru paznicul grădinii de zarzavat a colhozului. Era în toiul căldurilor. Spre seară, după ce terminară de stropit straturile, fetele din brigada grădinii de zarzavat se abătură pe la el. Cea dintâi care se apropie de bordeiul înăuntrul căruia Andrei cioplea nu ştiu ce cu toporul, a fost Marica. Pe cobiliţa pe care-o purta în spate se legănau două căldări pline cu apă.

— Andrei Erofeici! — îl strigă ea, cu glasul ei cântat şi vesel.

— Ei, ce este? — Şi Andrei îşi scoase capul din bordei. — Ce vrei?

— Nu bei apă?

— Ba aş bea bucuros. E o zăpuşeală!

In timp ce Andrei bea, aplecându-şi moţul peste marginea căldării, Marica nu-şi lua ochii jucăuşi dela spinarea lui năduşită. Şi nici nu apucă bine Andrei să se îndrepte din mijloc, că fata îl şi împroşcă cu apa din cealaltă căldare.

— Iar te ţii de pozne! — atât a mai putut să-i spună Andrei.

La un semn al Maricăi, fetele se repeziră din toate părţile şi, sărind şi strigând în jurul lui, începură să-l improaşte cu apă. Andrei stătea locului, fără să clintească. Părul ud îi căzuse pe frunte, cămaşa udă i se lipise de umerii puternici şi de pieptul larg. In clipele acele se vedea şi mai bine câtă putere liniştită şi blândă mocnea în flăcăul acela. Andrei nu se supără pe fete: se

apăra doar, cu mâinile, când îl stropeau prea tare şi se ruga, cu sfială:

— Ei, haide, ajunge, ajunge, v'aţi zbenguit destul!

— Mai turnaţi-i! — poruncea Marica.

— Ajunge, fetelor!

Şi aşa, s'au pornit de-atunci în fiecare zi tot alte glume.

Erofei Cuzmici era demult hotărît să-şi rostuiască feciorul. Toţi cei de-o vârstă cu Andrei îşi jucaseră la nuntă şi toate erau orânduite ca şi el să-şi întemeieze o gospodărie. Nu avusese parte să facă serviciul militar: înainte de încorporare, se îmbolnăvise la cărat butuci, căpătase o amânare şi rămăsese în colhoz. Dar, nimeni nu înţelegea dece Andrei nu se grăbea deloc cu însurătoarea. Şi asta îl necăjea pe tată-său. Viaţa în colhoz era tot mai înfloritoare şi Erofei Cuzmici îşi zicea, ca un bun gospodar: două mâini mai mult la casă, pun mai mult belşug pe masă...

Dar vara trecu, veni iarna — vremea nunţilor — şi băiatul nici gând n'avea să aducă vorba de însurătoare. In primăvară, Andrei împlini douăzeci şi trei de ani. Atunci, Erofei Cuzmici îşi pierdu răbdarea. O săptămână după ziua lui de naştere, îi vorbi cu un aer aspru şi hotărît:

— Ei, Andrei, destul de când o tot suceşti şi-o învârteşti! M'auzi?

— Despre ce e vorba, tată?

— Poftim, mai şi întreabă! — se înfurie Erofei Cuzmici. — Insoară-te! Asta-i toată povestea.

Andrei îşi umplea cartuşele: se pregătea să plece la vânătoare de cocoşi de munte. Tăcu o vreme, apoi răspunse întunecat:

— Mai aştept...

— Ce mai aştepţi? — ridică glasul bătrânul. — Spune, ce? Biata maică-ta cade din picioare, nu mai dovedeşte cu munca în toată casa!

— Am să mai aştept...

— Ptiu, păcatele mele, doamne iartă-mă!

Cât şi-a bătut capul Erofei Cuzmici — degeaba: băiatul nu voia să se însoare. In sfârşit, înţelese că-şi pierde vremea de pomană şi se hotărî să pornească treaba după obiceiul din bătrâni. Chiar atunci trecea prin dreptul casei moş Silanti. Erofei Cuzmici îl chemă înăuntru şi-i vorbi, cu un aer de îngrijorare:

— E vorba de un lucru tare însemnat, moşule! Un lucru care nu mai suferă întârziere. Trebuie să te duci să peţeşti o fată. Mai eşti în stare? Nu ţi-ai pierdut obişnuinţa?

Moş Silantie îşi opri capul care-i tremura şi-şi aţinti cu greu asupra lui Erofei Cuzmici ochii spălăciţi de bătrâneţe.

— Să... să peţesc o fată?... Da' ce te-a apucat, Erofei Cuzmici? O să râdă de mine tot colhozul!

— Dece să râdă, moşule? Ce e de râs? Ce-ar fi, adică, să te duci şi să stai de vorbă cu oamenii... atâta lucru ai putea să faci.

— Să peţesc eu? — Şi moşul se cutremura de râs. — Dar flăcăul singur nu e în stare?...

— Doamne, moşule, — făcu înciudat Erofei Cuzmici, încreţindu-şi fruntea. — Cum poate băiatul să se însoare singur? Ce tot spui...

— Adevărat că pentru vremurile de azi, flăcăul tău e cam lasă-mă să te las, — se învoi moşul. — Unul ca el n'o să tulbure apele de pomană... Nu degeaba se zice că cel voinic nu-i bătăuş. Bun băiat!

Erofei Cuzmici dădu din mână cu necaz şi se întoarse din nou spre feciorul său:

— Ei haide, spune, la cine să se ducă?

— Nu ne face de râs în faţa oamenilor, tată! — îi răspunse Andrei, şi cartuşele din mâna lui începură să sune.

— Râsul nu-i fum, să te usture ochii de el! Haide, spune!

— Nu spun nimic...

— Nu te încăpăţâna, Andreica! — îl ameninţă bătrânul Silantie, hotărîndu-se pe neaşteptate să arate că tot mai ştie ceva din meseria lui uitată. — Că de nu, mă duc s'o peţesc pe Fenia cea neroadă, să te'nveţi minte!

La drept vorbind, Andrei se gândea şi el la însurătoare. Dar în inima lui nu era loc decât pentru o singură fată: Marica Logova. După întâmplarea din grădina de zarzavat, o avea zi şi noapte înaintea ochilor şi se mistuia în taină de dragul ei. Dar deocamdată îi era frică să se şi gândească la însurătoarea cu Marica.

— Ce v'aţi legat de mine? — se răsti el, când văzu că şi moş Silantie se hotărăşte aşa deodată să ia partea lui tată-său. — Până acum aveam numai unul pe cap, acum am doi... Ia lăsaţi-mă în pace! — Şi adăugă, pe neaşteptate: — Am să mă'nsor eu singur.

— Singur?... — îl întrebă tată-său. — Şi cu cine?

— Găsesc eu una mai bună decât Fenia cea neroadă!

— Dar spune, măcar aşa, cam cine...

— Marica Logova.

Câteva clipe, Erofei Cuzmici îl cercetă din ochi cu neîncredere, apoi îl întrebă, înciudat:

— Da' ce-i cu tine? Nu cumva ai înnebunit?

— Dece?

— Ești un dobitoc, un mare dobitoc! — începu să strige Erofei Cuzmici de răsuna casa. — Cea mai strașnică fată din colhoz... Și ce mândrețe, și ce deșteptăciune! Și dintr'un neam de oameni cumsecade... Ce să mai vorbim, odată fată!

— Apoi, una ca asta vreau și eu.

— Dar ea, o să te vrea pe tine? Te-ai gândit la asta? Ce-ți mai trece prin minte! Uitați-vă la el, dacă n'a înnebunit! Nu și-a bătut ea destul joc de tine? Nu-ți ajunge?

— Nu, n'o să te ia! — sări cu gura și moș Silantie.

Dar Andrei, care deobicei se dădea bătut cu ușurință, de data asta o ținu pe-a lui, hotărît: că el nu se însoară decât cu Marica Logova. Și făgădui că o să vorbească el însuși cu ea și încă cât de curând. Bombănind, Erofei Cuzmici se învoi să mai aștepte.

Seara, Andrei o întâlni pe Marica la o petrecere. „Eh, fie ce-o fi! își zise el, aprins. Am să-i vorbesc chiar astăseară!" Dar Marica, văzându-l că se așează mai la o parte, începu îndată să-și rotească ochii cei negri și să șușotească cu prietenele ei. Ințelegând că pune la cale o nouă năzdrăvănie, Andrei se sfii dintr'odată și se lăsă păgubaș de tot ce-și pusese în minte.

Aplecându-și moțul asupra armonicei, cântărețul slobozi tonul. Marica făcu un pas înainte, își puse mâinile în șolduri și, în timp ce armonistul își trecea degetele peste nastureii albi ai clapelor, își măsură prietenele cu o căutătură leneșă și vicleană, apoi își scutură cozile, în timp ce volănașele bluzei începură să i se zbată pe piept:

Nu mai bate, inimioară,
Nu mai bate, surioară,
C'a venit drăguțul, iată,
Cu cămașa înflorată...

De cealaltă parte a cântărețului cu armonica se așeză Sofia Veselova și, ducându-și mâna la inimă, se uită la Marica cu prefăcută îngrijorare, apoi urmă cu glasul ei grosuț, din piept:

Copăcel cârlionțat,
Fără vânt s'a'nfiorat...
Surioară, mult mi-e teamă
Că el nu te-o lua în seamă!

Andrei înțelese că fetele vor să glumească iarăși pe seama lui și, căutând un moment prielnic, plecă pe furiș dela petrecere. Tată-său îl întâmpină în prag, întrebându-l:

— Ei, cum a fost?

— Mi-a spus c'o să se mai gândească, — minți Andrei, posomorît.

Nădăjduia că bătrânul, prins cu reparatul hamurilor colhozului în vederea muncilor de primăvară, o să uite curând de însurătoarea lui. Dar Erofei Cuzmici hotărîse cu tot dinadinsul să ducă treaba până la capăt. Dacă Andrei se ducea seara la club sau la plimbare, a doua zi dimineață îl și întreba cum merge treaba cu pețitul.

Peste o săptămână, cum nu mai găsea ce să născocească, Andrei îi răspunse:

— Mi-a spus că nu mă vrea. Cu niciun chip...

— Cum nu te vrea? — se burzului Erofei Cuzmici. Toată săptămâna din urmă, tot gândindu-se la Marica, se deprinsese fără să vrea cu ideia că fata o să-i intre noră'n casă.

— Uite-așa, nu mă vrea.

— Eh, păcatele mele!...

Spre seară, Erofei Cuzmici o întâlni pe Marica în curtea colhozului și, fără să se mai poată stăpâni, începu în gura mare:

— Cum s'ar zice, nu vrei să știi de neamul nostru, hai? Ce-ți trebuie atunci? Vreun șef din conducerea raionului? Unul de cei cu servietă? Nu, fată, vezi să nu dai greș. Că nici noi nu suntem de lepădat, s'o știi dela mine! Despre băiat s'a scris și la gazetă... Ia te uită la ea cum umblă cu nasul pe sus!

— Erofei Cuzmici... — îngăimă Marica, încremenită. — Ce-i cu dumneata? Despre ce-i vorba?

— Iar s'o iau dela capăt? Că doar de-o săptămână întreagă îți bate capul băiatul. Dar eu am să ți-o spun de-a-dreptul: dacă o să iei unul din cei cu servietă, apoi o să te căiești cât îi trăi! Uite, așa o să fie! Ține minte vorba mea. Ia te uită ce i-a mai intrat în cap...

Indată după aceea, Marica veni ca din întâmplare la club, unde Andrei repara scena. Când o văzu, Andrei era cât pe ce să scape rândeaua din mână: simțise cu toată inima că în clipa aceea se va petrece un lucru neînchipuit de important pentru toată viața lui.

Peste puțin, ședeau amândoi pe scândurile noi, care miroseau a pucioasă și, ținând-o pe Marica de mână, el îi spunea:

— Bine, dacă te învoieşti, o să-ţi fiu credincios până la moarte.
— Scutură din cap, ca şi cum îi era greu de-atâta fericire, iar Marica văzu cu mirare că în ochii lui străluceau lacrimi. — Da, toată viaţa mea o s'o trăiesc alături de tine...

Curând după aceea făcură nunta.

V

Fără să-şi ascundă fericirea, Marica se învârtea veselă şi fără astâmpăr prin casă. Bucuria de a-l fi văzut pe Andrei îi înăbuşise pentru câtva timp toate celelalte gânduri. Aşa fusese ea totdeauna: dacă se bucura, o făcea fără să se ascundă, parcă anume ca s'o pizmuiască toţi cei din jurul ei; iar dacă se întâmpla să se mânie, apoi să ferească dumnezeu pe toată lumea! Din prima clipă, când abia îşi zărise bărbatul, simţise cu tot sufletul cât de minunat, cât de uşor o să-i fie de aci înainte alături de el. Acum îşi dădea seama şi mai bine cât de mult îi lipsise Andrei şi cum, în lipsa lui, toată vara, sufletul îi fusese întunecat şi pustiu, ca un cuib de păsărele părăsit...

...Ca un oaspete de seamă ce era, Loznevoi a fost ospătat în odaia cea mare. Toţi ceilalţi mâncau la bucătărie. Marica trebui să se ridice de câteva ori, ca să-i ducă ce-i trebuia. Asta o necăjea. N'ar fi vrut să se despartă nicio clipă de Andrei, niciuna! Era atât de fericită lângă el, încât nu se mai gândea la nimic, nici măcar la faptul că mâine dimineaţă fericirea ei se va sfârşi...

După cină, Marica îl luă pe Andrei la o parte şi-l întrebă, arătând cu capul spre odaie:

— Dece l-ai mai adus şi pe ăsta?

— Pe comandant? Da' ce-i cu el?

— Nu-mi place.

— Ce tot spui? E un om cumsecade.

— Cumsecade!... Se uită la mine ca un cotoi la oala cu smântână! Bărbaţii ăştia... La toţi le-aş scoate ochii! — făcu Marica mânioasă şi încheie vorba scurt, căutând să arate prin asta cât îi era de nesuferit străinul acela. — Nu vrei să-ţi încălzesc baia?

— N'ar strica, — se bucură Andrei.

— Uite, îndată!

Se repezi spre tindă, dar se opri în prag şi, făcându-i lui Andrei semn să se apropie, îi şopti, apăsându-i uşor mâna pe piept:

— Nu vii să mă ajuţi?...

Baia era dincolo de grădina de zarzavat, într'o văgăună unde creşteau laolaltă aluni, mesteceni şi lemn câinesc. Acolo, în văgăuna aceea liniştită, furişându-se parcă de toamnă, frunzişul verde stăruia încă.

Se însera. La apus, pe cerul de un roşu adânc, se înălţau răsucindu-se în spirală nori negri de fum.

Mai departe — asemeni unei cetăţi cu mii de turnuri vechi şi întunecate, cu largi cupole care abia sclipeau în răsfrângeri de aur — pădurea se cufunda în înserare. Dar pe deal, în Olhovca, era încă ziuă bine şi toate aveau un aer de sărbătoare: şi mestecenii, şi tufele de pe povârnişuri, şi acoperişurile caselor, şi geamurile, — toate erau învăluite într'o lumină purpurie. Iar pe cerul limpede atârna, fără niciun rost, luna de aramă, de-ţi venea, dacă te uitai mai mult la ea, să iei un băţ şi s'o încerci să vezi cum sună...

In timp ce-i pregătea baia, Marica nu-şi lăsă o clipă bărbatul de lângă ea. Şi toate câte le făcea, le făcea pripit, cu o grabă în care se simţea un fel de nelinişte. Vorbea repede şi fără şir: când îl întreba despre militărie, când îi spunea ce dor i-a fost de el, când îi povestea noutăţi de prin sat...

Focul începu să pâlpâie vesel în soba de piatră. Atunci Marica se strânse uşor lângă umărul lui Andrei şi-i şopti:

— Uite-aşa îmi arde şi mie ceva vesel în suflet... arde şi trozneşte... Auzi tu ce-ţi spun? Poate că alţi oameni n'au parte în toată viaţa lor de atâta fericire cât simt eu acum... Dar tu?

— Eu, vezi tu... — şi Andrei se opri, încurcat. — Uneori e lumină în sufletul meu, alteori e fum, ca aici în baie...

— Fum?... Cum, tu nu te bucuri?

Andrei simţea cât de fericită era Marica şi n'ar fi vrut să-i aducă aminte că această întoarcere, ne-la-vremea ei, era doar o bucurie trecătoare.

— Poate din pricina tatei? —îl iscodi femeia.

— Din pricina lui... — şopti Andrei.

— Lasă, dă-l încolo! — se supără Marica. — Nu te mai gândi la el, Andriuşenca. Nu vreau să te gândeşti acum la lucruri de astea...

— Nici eu nu vreau, dar îmi vine, aşa... — oftă Andrei. — Dacă rămâneţi pe loc, ce-o să se întâmple cu voi? Bătrânul şi-a trăit traiul, dar tu? Mi-e groază când mă gândesc... Ascultă... Mamă-ta a plecat?

— Pleacă la noapte.

— Du-te cu ea.

Marica se strânse din nou lângă umărul lui.

— Nu, Andriuşa, — răspunse ea încet, — nu-i bine aşa. Dacă am venit între ai tăi, cu ei rămân. Ce să-i faci? Rămân ei, rămân şi eu. Altfel nu se poate.

Scormoni cu vătraiul tăciunii aprinşi, apoi zise:

— Ard bine. Hai s'aducem apă.

— Bagă de seamă să nu-ţi pară rău mai târziu.

— Nu te mai gândi, că n'o să-mi pară... Haide!

Lângă izvor, se aşeză strângându-şi rochia sub ea şi-l apucă pe Andrei de mână:

— Ştii tu de ce te iubesc eu atâta?

— Cine să te mai înţeleagă! — surâse Andrei.

— Pentru că eşti întocmai ca izvorul ăsta, — urmă Marica, strângând la piept mâna lui Andrei. — In toate semeni cu el, în toate!... Spune, dece râzi?... Şi ochii tăi sunt ca izvorul: aşa-s de liniştiţi, şi parc'ar fi negri, dar când te uiţi de-aproape e atâta lumină în adâncul lor, că vezi prin ei... Ei, dece râzi? Şi oricâtă apă ai lua din izvor, el trăieşte, trăieşte mereu... E veşnic. Aşa eşti şi tu!

Andrei îi mângâie părul.

— Nu orice izvor e veşnic, Marica... Curge, curge, şi deodată... gata! Nu mai este!

— Nu-i adevărat! — sări ca arsă Marica. — Dacă seacă într'un loc, iese la iveală mai încolo. Şi acolo unde-a ieşit, trăieşte înainte. Să nu spui altfel: izvorul e veşnic. Şi aşa eşti şi tu... Hai să ducem găleţile!

Andrei încercă să le ducă singur:

— Lasă-mă pe mine.

— Nu, amândoi, Andriuşa! Le punem pe-un băţ...

In timp ce umplea cada cu apă, Marica se uită împrejur, frecându-şi ochii de fum.

— Ar trebui să mătur un pic aici. E murdar pe jos. Mă duc să rup câteva nuiele... — Dar se întoarse din drum: — Nu, nu aşa. Hai şi tu cu mine!

Se duseră în păduricea de mesteceni. Andrei alegea nuielele fără grabă şi le rupea cu grijă, în timp ce Marica le zmulgea cum apuca, curăţindu-le repede de frunzele îngălbenite.

— Nu te grăbi aşa, — o dojeni Andrei. — Repezito!

Marica se îndreptă din mijloc şi se propti în faţa lui, lăsându-şi în jos mâna în care ţinea crenguţele. Inălţându-şi capul, ea aruncă o privire lui Andrei. In lumina înserării, ochii ei străluceau ciudat, iar buzele întredeschise îi ardeau ca'n friguri.

— Andriuşa! — vorbi ea încet, ca şi cum s'ar fi speriat de

ceva. — Andriușenca! — repetă mai tare, și deodată se repezi spre el și se ghemui la pieptul lui, scăpând crenguțele din mână...

— Dar o să ne vadă lumea! — se feri Andrei, cu obrajii aprinși.

...După aceea, rămaseră un timp pe povârnișul râpei.

Intr'un târziu, Marica vorbi cu un glas îndepărtat, ca și cum n'ar fi fost al ei:

— O să mă ofilesc, Andrei, fără tine. — Și, pipăind pământul cu mâna: — Uite, întocmai ca crenguța asta... Au rupt-o, și gata: s'a dus viața din ea... Acuș se ofilește...

Andrei tăcu și-și scoase punga cu tutun. Apoi, cu mâna lui mare, o strânse pe Marica la piept:

— Nu te întrista, rândunico. Nu mi-ai spus chiar tu că o să trăiesc cât lumea? Mi-ai spus. Așa că, vezi, o să mă întorc...

— Dar când?

— Cine poate să știe?

— Atunci, uite ce-i, — zise ea, cu tonul cu care vorbea deobicei serios. — Să te'ntorci cât mai repede... Mă auzi?

...Așa se sfârși fericirea Maricăi.

Se culcară în odaia cea mare. Marica ar fi vrut să stea toată noaptea de vorbă cu Andrei. Dar el, după drumul lung și după baia fierbinte, adormi repede și începu să sforăie adânc și greu. Marica îl auzea pentru întâia oară sforăind prin somn. Incercă să-l întoarcă pe-o parte, dar n'avea destulă putere: era greu ca piatra din fața cerdacului. Și în clipa aceea, Marica înțelese cât de mult se schimbase Andrei al ei într'o vară. Atunci, cum o să se schimbe el dacă războiul mai ține multă vreme? O să fie cu totul alt om! Uite, mâine pleacă, și niciodată, niciodată n'o să-l mai vadă așa cum a fost, așa cum este și acum, acela pe care l-a îndrăgit și pe care-l iubește încă... Și cine știe dacă s'o mai întoarce, măcar? Marica simți un fior trecându-i prin spate. Ii venea să strige: „Andriușenca! Inima mea! Nu pot să trăiesc fără tine! Mă auzi? Nu pot!” Ii atinse cu mâna capul tuns mărunt. Totdeauna îi plăcuse să se joace cu părul lui moale și cârlionțat. Acum, simțindu-l sub mână scurt și aspru ca peria, se gândi încă odată că războiul i-a și luat ceva din ceeace-i era drag la el, că războiul o să i-l ia mâine de acasă, târându-l ca un vârtej în prăpastia fără fund...

I se făcu frică. Simțind că nu mai poate îndura, că e gata să urle de să răsune toată casa, coborî încetișor din pat și, în vârful picioarelor, să nu-și trezească oaspeții, ieși în cerdac.

Toată partea dinspre apus a cerului era aprinsă de lumina pur-

purie, uşor tremurătoare, a incendiilor nevăzute de după pădure. De undeva, venea miros amărui de fum. Spre răsărit, cerul era cufundat în bezna de nepătruns a nopţii de Octombrie. Dinspre codrii din apropiere venea aer umed şi rece: se apropiau zilele ploioase de toamnă.

Simţind sub picioare frunzele scuturate din mesteacăn, Marica se gândi că şi Andrei e acum asemeni acestor frunze. Şi pe el o să-l ia vântul şi o să-l ducă cine ştie unde...

VI

In zorii zilei, o ceaţă deasă învălui pământul. Valurile ei liniştite şi tulburi se legănau molatic peste dealurile din jurul Olhovcăi. Pe-alocuri, se desluşeau abia în lumina tot mai rumenă, spinările colinelor şi, asemeni unor faruri părăsite în ceaţă, se înălţau deasupra lor brazii negri, zimţuiţi. Numai pe dealul Olhovcăi era mai multă lumină.

Alevtina Vasilievna se trezi înaintea tuturor. După ea se trezi Marica. Era palidă: nu închisese ochii aproape toată noaptea.

Incercând să nu facă zgomot, femeile începură să-şi caute de treabă pe lângă cuptor. Trăiau în bună înţelegere, iar grija de fiecare clipă pentru Andrei întărise prietenia lor caldă şi bună. Cu toate că era deprinsă, Alevtina Vasilievna răbda cu greu stăpânirea aspră a lui Erofei Cuzmici şi, fire liniştită şi blândă, îşi găsea o mângâiere în prietenia nurorii sale. In timp ce pregăteau cele trebuitoare lui Andrei pentru drum, femeile vorbeau în şoaptă lângă cuptor.

Trăgând cu urechea la sforăitul lui Erofei Cuzmici, Alevtina Vasilievna îşi şterse cu băgare de seamă lacrimile de pe obrazul gras şi năduşit şi întrebă:

— Nu ţi-a spus, pleacă departe?

— De unde să ştie el, mamă? — îi răspunse Marica, şi un surâs amar se ivi pe buzele ei uscate. — Cred că nu mai departe de Moscova. După cum ştiu, dincolo de Moscova n'au fost niciodată războaie...

— Şi după aceea o să se'ntoarcă?

— Dar cum să nu se'ntoarcă, mamă?

— Of, doamne! O să-şi rănească picioarele, bietul Andriuşa!

— I-am dat obiele de schimb...

— Dar ciorapi? Vezi de-i mai pune şi nişte ciorapi! — po-

runci Alevtina Vasilievna. — Aşteaptă, fată... Nu cumva ţi-o fi spus dece se tot trag ei aşa, îndărăt? Te pomeneşti că Nemţii ăştia or fi mai tari decât ai noştri, ori, ştiu şi eu, mai iscusiţi?...

— Nu ştiu, mamă. Doar nu i-am văzut...

— Ei, află că nu! — făcu pe neaşteptate Alevtina Vasilievna, cu hotărîre, îndreptându-se din mijloc. — Să mă bată dumnezeu, dar eu nu pot să cred că poate să-i biruie cineva pe Ruşi! Ai să vezi că ai noştri or să-şi ochească un loc mai bun... Doamne, fato, dar un şal de legat la gât i-ai pus? Ca mâine-i iarnă...

— Of, mamă, o să-i fie greu, — se împotrivi Marica. — Incep luptele, trebuie să alerge...

— Dar pentruce să alerge? Pune raniţa jos şi se bate...

Din curte se auzi lătratul furios al dulăului. Câţiva soldaţi îl căutau pe Loznevoi. După ce-l treziră, îl chemară afară.

Aruncându-şi mantaua pe umeri şi frecându-şi fruntea pe care cădeau şuviţe de păr ciufulit şi decolorat, Loznevoi ieşi pe cerdac, somnoros şi posomorît. Neliniştea îi sgâria sufletul ca o ghiară de pisică. In cerdac îl aştepta adjutantul superior[1], locotenentul Hmelco, un tânăr cu obrazul copilăresc şi fraged. Uitându-se spre răsărit, unde se străvedea prin ceaţă revărsatul zorilor, Loznevoi îl întrebă cu îngrijorare:

— Ce s'a întâmplat?

— N'am vrut să mai intru în casă... — începu Hmelco.

— Dar ce este, ce s'a întâmplat?

— Iată ordinul. — Şi Hmelco îi întinse o hârtie. — Plecăm, imediat.

Loznevoi luă hârtia, apoi întrebă:

— Unde e statul major al regimentului? Tot acolo?

— A şi luat-o înainte.

— Itinerarul e acelaş?

— Da!

Loznevoi împături ordinul şi-l băgă în buzunarul dela pantaloni. Stăpânindu-şi tulburarea, răsuflă adânc şi zise cu glas înnăbuşit:

— Bine, Hmelco, executarea!

— Am înţeles.

— Hrana o dăm oamenilor pe drum?

— Pe drum. Bucătăriile clocotesc.

Locotenentul Hmelco ar fi putut să plece, dar, aruncând o privire iute spre agent, adăugă încetişor:

---

1) Şeful de stat major al batalionului. (N. red. ruse)

— Nemţii sunt aproape!

— Ai auzit tu?

— Nu mai încape îndoială, — întări Hmelco. — Astă noapte au trecut prin sat refugiaţi. Alergau ca ieşiţi din minţi. Ziceau că Nemţii au scăpat la şosele... Şi gonesc, de nu se aude decât o huruială neîntreruptă. Nu m'aş mira să ne pomenim într'o capcană. Ostaşii au aflat şi n'a mai dormit niciunul. Sunt neliniştiţi, umblă prin sat.

— Bine, Hmelco. Du-te şi execută ordinul!

In timp ce Loznevoi stătea şi vorbea cu Hmelco, toată lumea din casă se sculase. Erofei Cuzmici stătea pe gânduri lângă masă, scărpinându-şi pieptul alb şi gras. Lângă prag, săltându-şi umerii puternici, Andrei îşi trăgea cizmele, voiniceşte. Costea era gata îmbrăcat şi-şi freca ochii mici, clipind la lumina focului din vatră. Gospodinele şuşoteau lângă cuptor. Toată lumea era neliniştită de faptul că Loznevoi fusese trezit din somn la un ceas atât de nepotrivit şi chemat afară.

Trecând prin bucătărie, comandantul intră în odaie. Dar după o clipă, lăsându-şi acolo mantaua, se arătă din nou în prag cu centura în mână.

— Caii au mâncat? — îl întrebă el pe Costea.

— Sunt gata de drum, — răspunse acesta.

— Unde plecaţi aşa, cu noaptea'n cap? — întrebă Erofei Cuzmici.

— Serviciul, tătucă! — Şi ochii lui Loznevoi sclipiră. Zmuci odată de curea şi se încinse. — Serviciul...

— Cum s'ar zice, plecaţi mai departe?

— Aşa-i ordinul, tătucă.

— Şi nu mâncaţi nimic?

— Imi expediez oamenii şi mă întorc pe-aici...

Andrei, care stătea în prag, se îndreptă din mijloc. Cu cămaşa largă vârâtă în pantaloni, în lumina slabă a dimineţii, părea şi mai puternic şi mai ars de soare. Era împrospătat de somn şi de baia din ajun, dar privirea-i rătăcea, îngândurată şi mohorîtă.

— Plecăm chiar acum, tovarăşe comandant? — întrebă el.

— Da, îndată se dă adunarea, — îi răspunse Loznevoi din mers. — Dar dumneata, Lopuhov, n'ai dece să te plângi. Ai avut noroc.

— Cum am avut noroc, tovarăşe comandant?

— Mai întrebi? Ai fost acasă...

— Vai de norocul meu, — oftă Andrei în gura mare, cu amă-

...une. — O fericire ca asta îţi frige inima! Parcă mi-a bătut-o ceva cu urzici... Crezi că e uşor lucru să te retragi prin satul tău!

— Da, dar i-ai văzut pe-ai tăi...

— Ieri eram ca ameţit, — zise Andrei mai potolit. — Dar astăzi nu mai sunt.

După ce plecă Loznevoi cu Costea, în bucătărie stărui câteva clipe o tăcere apăsătoare. Toţi ştiau, încă de ieri, că în dimineaţa aceea Andrei o să plece mai departe. Şi totuşi, plecarea lui avea parcă ceva neaşteptat...

Erofei Cuzmici îşi sprijini de masă mâna stângă, în timp ce pumnul drept îi atârna, moale, în jos. Alevtina Vasilievna şi Marica se strângeau una'n alta într'un colţ întunecat al bucătăriei, abia luminat de focul din sobă. Toţi se uitau în tăcere la Andrei. El îşi aduna lucrurile de prin casă. In sfârşit, Erofei Cuzmici rosti cu glasul sugrumat:

— Ei, bagă de seamă, Andrei! Bagă de seamă!

— Nu-i nimic, tată, o să fie bine.... — îi răspunse Andrei.

— Bagă de seamă, băiete, şi luptă-te cu socoteală!

De lângă cuptor se auziră sughiţuri de plâns.

— Hei, voi de colo! — tună Erofei Cuzmici către femei. — Nu mai bâzâiţi atâta! Doar nu-i copil mic. A prins la minte. E om în toată firea! — Şi pe neaşteptate, fără să se mai poată stăpâni, îl dojeni pe fecioru-său pentru vorbele de asează, din grădină. — Da, până şi lui tată-său îi dă lecţii!

Andrei lăsă sacul de spate din mână.

— Nu, tată, încă n'am prins la minte, — răspunse el dintr'odată, cu glas tăios. — Abia acum încep să prind... Dar tu, dacă rămâi aici, vezi să nu ţi-o prăpădeşti şi pe aceea câtă o mai ai!

Erofei Cuzmici se uită la el buimăcit:

— Adică, cum?... Ia stai... ce-i cu tine?

— Că dacă ţi-o prăpădeşti acum, — urmă Andrei, — apoi e greu să mai prinzi la minte a doua oară! Şi în vremuri ca astea, nu-i mare lucru să ţi-o prăpădeşti.

— Aha, asta voiai să spui?... — Erofei Cuzmici se ridică şi-şi propti în piept barba lui lată: — Eh, acuma văd şi eu că eşti om în toată firea!

Cât ar fi vrut Andrei să stea liniştit cu ai lui, într'un ceas ca acela! Dar între ei, pacea se rupsese. Era ceva apăsător şi duşmănos în casa aceea... „Parcă-i un fum care te'nnăbuşe, se gândi Andrei. Ţi se strânge inima!” Şi aruncându-şi mantaua pe umeri, ieşi în curte.

cu o mare greutate pe suflet. Pentru întâia oară în viaţă vorbise atât de aspru cu tatăl său, şi-l durea că o făcuse împotriva voinţei sale şi, parcă înadins, chiar în clipa despărţirii... Deasupra curţii foşneau, scuturându-şi frunza, mestecenii lui dragi. Sub hambar cânta un cocoş, bătând din aripi. Zărindu-şi stăpânul cel tânăr, dulăul se ridică de lângă prispa hambarului, îşi arcui spinarea şi căscă cu zgomot, clănţănind din dinţi. De sub streaşina şopronului zbură o vrabie, dând parcă semnalul de plecare stolului întreg. In curte, toate erau întocmai ca în copilăria lui...

Mângâind câinele din treacăt, Andrei străbătu curtea călcând uşor pe pământul rece şi deschise portiţa spre grădina acoperită cu argint de brumă. Simţea nevoia să fie singur. Ajuns în spatele şopronului, îşi lipi de perete umărul şi obrazul înfierbântat.

Cu trei luni în urmă trăise pentru întâia oară durerea despărţirii de casă şi de-ai lui. Dar atunci pleca spre Apus, în întâmpinarea războiului, lăsându-i pe cei dragi departe, în urmă, la adăpost de orice primejdie — pe când acum pleca spre Răsărit, lăsându-i în voia duşmanului. Ce-o să se întâmple cu ei? Ce-o să se întâmple cu Marica? Era înspăimântător de dureros să plece pentru a doua oară de acasă...

VII

Andrei mergea din nou spre Răsărit...

In timpul nopţii, toamna suflase îngheţ peste câmpii, ştergând cele din urmă culori ale verii. Pe câmp, totul era veşted şi pălit. Incotro îţi aruncai ochii, vedeai numai moarte şi pustiu. O singură dată Andrei zări pe povârnişul unui deal, strecurându-se printre buruienile rare, o vulpe... In mijlocul câmpiilor goale şi spălăcite, pădurile ruginii păreau răsfrângeri de lumină. Odată cu răsăritul soarelui începu să bată şi vântul. Ca şi ieri, frunzişul foşnea, scuturându-se. Vârtejuri de frunze zburau spre răsărit. Şi Andrei simţi din nou durerea adâncă de a fi pierdut tot ce-i fusese drag, tot ce era legat cu trainicie de viaţa lui.

Marica îl petrecu până departe, cine ştie unde, după ieşirea din sat.

Rămaşi în urma batalionului, mergeau singuri pe drum. Nu le venea, ba chiar le era frică să vorbească de despărţire. Păşeau în tăcere. Rareori, ca să se mai trezească din gândurile lor, îşi aruncau

vorbe fără rost, lipsite de înțeles, cu totul nepotrivite cu clipa aceea. Iar în urma lor venea domol Cernea, dulăul.

Se opriră lângă podețul de peste râu, dincolo de care se deslușea desișul unei pădurici de mesteceni. Andrei o luă pe Marica de mână. Fața femeii era liniștită și gravă, așa cum fusese toată dimineața. Dar deodată o văzu îmbujorându-se. Se uită la Andrei, ca și cum nu-și mai putea lua ochii dela el. Iar în ochii întunecați se oglindeau și razele soarelui, și cerul, și ploaia roșcată a frunzelor. După ce se uită lung la el, își coborî privirea și zise, încet și simplu:

— Asta-i tot, Andriușa. Asta-i, dragul meu...

Andrei o strânse cu patimă la piept:

— Marica, rândunica mea!

— Acum, du-te! — Și buzele ei abia se mișcau.

— Rândunica mea...

— Atâta să știi: Că am să te aștept! — zise ea deodată mai tare și, fără să-și mai poată stăpâni durerea, se ghemui toată la pieptul bărbatului.

Andrei simți pe mână o lacrimă din ochii ei, și parcă un val de vânt fierbinte îl lovi peste obraz. Strângând-o mereu la piept, îi șopti:

— Am să mă'ntorc. Auzi tu?...

Dar, fără veste, își îndepărtă nevasta de el. Și ea simți, pentru întâia oară, cât greu îi venea să se despartă de ea... Strigă îngrozită, printre lacrimi:

— Du-te Andriușa, du-te!

Andrei trecu peste podeț, călcând repede și apăsat. Nemișcată, Marica se uita în urma lui și nu mai avea putere nici să ridice brațul, să-i facă un semn cu mâna...

In desișul pădurii de dincolo de pârâu, Andrei se oprise să-și potrivească sacul de spate pe umeri, când simți că-l ajunge cineva din urmă. Se uită îndărăt. Pe drum venea în goană, cu limba scoasă, Cernea dulăul.

— Hei, încotro? — îi strigă Andrei.

Ajungând lângă el, Cernea începu să i se gudure la picioare.

— Prostule! — făcu omul, mai îmbunat. — Eu mă duc departe! Ințelegi tu? Și nici măcar nu știu când mă'ntorc. Ințelegi? Marș acasă!

Dar câinele nu pleca. Se învârtea în jurul lui, învăluindu-l într'o privire tristă și blândă. Și deodată, Andrei se îngrozi la gândul că-și părăsește, pentru cine știe cât timp, sau poate chiar pentru totdeauna, casa părintească.

— Cernea! — șopti el, — haide, du-te. Du-te la Marica! Eh, Cernea! Eh, băiatule! — Și fără veste căzu în genunchi, strângând dulăul în brațe. — Măi Cernea! Măi dragule! — strigă apoi în gura mare.

Dar peste o clipă, desmeticindu-se, lăsă câinele din brațe.

— Inapoi! Pleacă acasă!

Dulăul se uita la stăpân, nedumerit și supărat.

— Inapoi!

Câinele o zbughi în tufișuri în tăcere. Fără să se mai întoarcă, Andrei o luă grăbit în urma batalionului.

VIII

Zvonurile despre înaintarea grabnică a Nemților pe șleahuri stârniseră în sufletul lui Loznevoi o adâncă îngrijorare. Primejdia îl urmărea pas cu pas. Era limpede: azi, mâine, vor trebui să lupte. Pentru Loznevoi, era cea dintâi bătălie. Ce-i pregătea soarta, oare?...

Regimentul maiorului Voloșin, din care făcea parte batalionul lui, se formase abia la sfârșitul verii. Făcuse instrucție la Opocica, pe râul Velicaia, dar nu ajunsese să-și termine nici pe departe pregătirea de luptă. La trei Octombrie, trupele fasciste germane rupseseră Frontul nostru de Vest și se îndreptau spre Moscova. Regimentul lui Voloșin (din divizia lui Borodin) se afla sub ordinele armatei N., care se retrăgea în sectorul Rjevului. In săptămâna cât ținuse retragerea până la Olhovca, regimentul lui Voloșin n'avusese prilejul să lupte: dușmanul încerca să strângă armata N. în clește pe flancuri și, din ordinul statului major al frontului, ea se retrăgea în grabă spre răsărit.

Dar acum, Loznevoi simțea până'n adâncul ființei lui că lupta cu dușmanul nu mai putea fi înlăturată.

In dimineața aceea, se uita cu o atenție mai stăruitoare decât deobicei la ostașii lui. Urcat pe o movilă, nemișcat, cu mâinile la spate, petrecea cu ochii batalionul care părăsea Olhovca. Și ochii lui cenușii și ascuțiți priveau țintă pe sub cozorocul șepcii, coloanele de oameni care-i treceau pe dinainte. Vedea el bine: ostașii erau obosiți de marșurile fără sfârșit, de nopțile nedormite, de alarmele neîntrerupte, de neliniște și grijă. Echipamentul lor ars de soare duhnea greu și acru a sudoare. Oamenii slăbiseră, fețele lor erau pârlite de vânt, privirile arătau îngrijorare și nu puteai citi în ele decât gânduri tulburi.

Oftând, Loznevoi se întoarse spre casa lui Lopuhov.

Costea punea șeile pe cai, iar din casă se auzea tunând glasul mânios al lui Erofei Cuzmici. Loznevoi se opri lângă cerdac și se uită nedumerit la ostaș.

— E foc și pară! — zise Costea zâmbind. — Își mustruluiește baba...

Auzind pași pe cerdac, Erofei Cuzmici se potoli. Când Loznevoi și Costea intrară în casă, bătrânul se plimba prin odaie scârțâind din cizme. Obrazul îi era încruntat și barba răvășită. Femeia zăcea culcată pe pat, cu brațele desfăcute într'un gest de neputință. Vasiatca stătea lângă ea abătut, netezindu-i părul rar, despletit.

Poftindu-și oaspeții să se așeze la masă, Erofei Cuzmici arătă cu capul spre pat:

— O vezi, mămuca? Și-a petrecut băiatul și acuma zace... Iacă ce'nseamnă să-ți iei rămas bun dela fecior! Parcă ți se rupe ceva în inimă...

Intră în bucătărie și căută în cuptor.

— E în tingire, — zise femeia cu glas stins, fără să se urnească din loc.

— Știu! Stai acolo culcată!

Bătrânul aduse tingirea cu friptură de berbec și începu să pună masa. Loznevoi se uită în jur și întrebă:

— Cum, singuri? Și nora?...

— S'a dus să-l petreacă.

— Nu i-am văzut trecând.

— Au luat-o, singuri, pe-alături de drum.

— Mda, i-e drag... — făcu Loznevoi, gândindu-se la Marica.

— Cine mai știe! — răspunse Erofei Cuzmici în doi peri, tăind felii mari dintr'un codru de pâine pe care-l ținea strâns la piept. — Cine mai pricepe muierile din ziua de azi? Acum moare după tine, și cât ai făcut-o pe după colț... gata, nu te mai iubește! Astea-s mori de vânt, nu muieri!

— Ce tot îndrugi acolo? — gemu femeia. — Nu păcătui...

— Tu să taci! Ție ți se pare că știi mai mult decât toată lumea! Cunosc eu sămânța voastră de muieri; vi s'a dat și vouă un pic de libertate, și voi vă luați de zece ori pe-atâta... Asta nu-i dragoste! Asta nu-i dragoste, ci praf în ochi!

Erofei Cuzmici scoase din dulap o cană de o jumătate de litru, cu un rest de votcă pe fund. Măsurând-o din ochi, turnă votca în cești. Trăgând apoi o ceașcă spre colțul mesei, zise:

— Atâta mai am. Am vrut să i-o dau băiatului, dar el nu pune un strop în gură: pesemne că i-e sufletul amar şi fără asta...

Mâncară un răstimp în tăcere. Apoi, ca şi cum ar fi urmat o discuţie începută mai demult, Loznevoi îşi întrebă gazda, închizând ochii pe jumătate. Şi, în lumină, pe faţa deschisă, ochii lui îşi pierdură parcă strălucirea metalică şi aspră:

— Va să zică, v'aţi hotărît să nu plecaţi?

— Unde să plecăm? — se porni Erofei Cuzmici. — Uite-te colo, la baba mea. Pe lângă casă tot o mai duce ea, târîş, dar cum oi lua-o de-aici, după o verstă îşi dă ochii peste cap! Ce să fac cu ea? Iar dacă s'o mai întâmpla şi vreo panică pe drum, apoi nu-mi rămâne decât să mă întind şi să mor şi eu lângă ea! Muiere neputincioasă... Inainte vreme, da, zic şi eu: era voinică de puteai să faci două din ea!

— Şi nu ţi-e frică să rămâi?

— Frică?... Eh, o moarte are omul! Decât să mă prăpădesc pe drumuri, mai bine aici. Parcă tot ţi-e mai îndemână să mori acasă la tine! Şi pe urmă, unde să plecăm, mă rog? Nici nu o să ai când să'ntorci capul, că or să şi ajungă cine ştie unde cu tancurile lor! Numai bătaie de cap... Ei, da' repede se mai retrag ai noştri, ce zici?

— De, ce să faci? — îi răspunse Loznevoi, ursuz.

Costea se mira că Loznevoi nu se arăta grăbit să plece. După ce mâncară, comandantul batalionului se apropie de oglindă şi, pipăindu-şi bărbia, strigă:

— Oho!

— De, n'ar strica... — încuviinţă şi Costea.

— Scoate briciul!

Dar în aceeaş clipă, Loznevoi îşi luă portharta, scoase din ea maşina de tuns şi o aşeză în faţa lui Costea.

— Stai puţin, să începem cu capul!

— Să te tund?... — se miră Costea.

— Dă-i drumul delaolaltă! — şi Loznevoi îşi pipăi pe frunte şuviţele rare de păr cenuşiu-roşcat. — Ia te uită, asta-i frizură?... Mai mare batjocura!

— Păcat! — încercă să-l oprească Erofei Cuzmici. — Părul oricum o fi, tot îl face pe om mai chipeş...

— Nu-i nimic. Dă-i drumul, Costea!

Loznevoi mai zăbovi aproape un ceas în casa lui Lopuhov. Ieşi apoi pe cerdac şi-şi ridică binoclul la ochi. Aşa bărbierită, faţa lui arăta fără îndoială mai proaspătă, dar rămăsese tot atât de rece, tot atât de cufundată în gânduri negre ca şi mai înainte. Nici soarele,

care-o lumina din plin, nu izbutea s'o încălzească. Se uită o clipă cu binoclul la drumul care ducea spre răsărit. Batalionul dispăruse după păduricea de mesteceni, dincolo de pârâu. Și deodată, omul zâmbi abia simțit doar cu partea stângă a feței.

— Or fi departe? — îl întrebă Costea.

— Calul! — porunci Loznevoi, coborînd repede de pe cerdac.

Inainte de a ajunge la pârâu, o întâlniră pe Marica. Se întorcea spre casă. Mergea încet, cu capul plecat, iar în urma ei venea abătut Cernea dulăul. Vântul le arunca sub picioare frunze uscate. Loznevoi îi făcu lui Costea un semn cu capul, să-şi vadă de drum, iar el se opri.

Marica îl văzuse de cine ştie unde, dar se prefăcu că nu-l recunoaşte şi se trase la o parte, să-i facă loc. Zmucind frâul, Loznevoi îşi întoarse calul şi-l aşeză de-a-curmezişul drumului. Se ţinea în şea voiniceşte, cu o mână în şold, cu poalele mantalei desfăcute. Işi împinse şapca mai pe ceafă şi ochii lui plini de soare erau parcă mai blânzi şi mai îngăduitori.

— L-ai petrecut?...

Marica întârzie cu răspunsul mai mult decât s'ar fi cuvenit. Se uita la comandant ca şi cum încă tot nu l-ar fi recunoscut.

— Ce este? — întrebă ea în sfârşit.

— S'a dus şi el?

Roşindu-se, Marica îi răspunse fără prietenie:

— Cum era să nu se ducă?

— Aşa-i... — se învoi Loznevoi împăciuitor. — De azi înainte, o să-i fiu prieten... Poate chiar să-l iau pe lângă mine. Imi dau şi eu seama că e un ostaş bun! Altul în locul lui poate că nici n'ar mai fi plecat de lângă... de lângă o nevastă ca dumneata...

Străfulgerându-l cu o privire plină de mânie, Marica făcu un pas, încercând să-l ocolească. Dar Loznevoi îi tăie din nou calea:

— Numai o vorbă! — zise el, grăbit. — Urează-mi şi mie, ca şi bărbatului dumitale, drum bun şi izbândă. Nu-s superstiţios. Cu toate astea, am credinţa că un cuvânt de-al dumitale ar face mult...

Marica prinse din zbor o frunză de arţar, lată şi crestată. Câteva clipe, ţinu frunza pe palmă cercetându-i vinişoarele sub pieliţa subţire şi roşcată. Apoi, fără să se uite la Loznevoi, aruncă frunza peste umăr cu un gest de nepăsare şi, cu aceeaş nepăsare, zise:

— Din partea mea, fie şi drum bun!

— Şi izbândă?

— Şi.

— Asta-i tot. Mulţumesc, — îi răspunse Loznevoi. — Acum ştiu că plec cu norocul în buzunar...

Salutând-o dădu pinteni calului. După ce trecu pârâul, se uită îndărăt, o urmări un timp cu privirea, apoi îşi căută de drum, surâzând numai cu partea stângă a feţei...

IX

Dincolo de Olhovca, drumul începu să fie tot mai greu. Nu apucă soarele să încălzească pământul, şi văzduhul se şi umplu de vuiet: dinspre Apus veneau, în formaţii mari, avioane „Junkers". Uneori nici nu puteai să le prinzi cu ochiul, la înălţimea orbitoare la care zburau pe bolta necuprinsă a cerului de toamnă, dar urletul sfâşietor şi lugubru al motoarelor făcea să ţi se strângă inima de groază. Incepu bombardamentul. Ca şi ieri, pământul se cutremura şi gemea prelung. Ici şi colo izbucneau, de parcă ieşeau din măruntaiele lui aprinse, nori de fum, grei, stufoşi şi înnecăcioşi, pe care vântul îi purta spre răsărit laolaltă cu frunzişul mort. Deasupra şoselelor se iveau mereu, şi totdeauna pe neaşteptate, şuierând ascuţit şi sălbatic şi trecând fulgerător, ca păsări de pradă, avioane subţirele „Messerschmidt". Şi oamenii, cuprinşi de o spaimă fără nume, părăseau drumurile, împrăştiindu-se peste câmp căutând să se pună la adăpost de ţăcănitul ca de pasăre al gloanţelor explozive aducătoare de moarte.

La amiază, batalionul lui Loznevoi poposi într'o pădurice. Tot acolo sosi, călare pe un armăsar murg plin de spume şi comandantul regimentului, maiorul Voloşin. Era însoţit de locţiitorul său, căpitanul Ozerov şi de un grup de pistolari, toţi băieţi tineri şi arşi de soare. Ostaşii îi întâmpinară pe oaspeţi arătându-le unde era cortul lui Loznevoi şi ei porniră, unul câte unul, călcând pe vreascuri, către marginea de apus a păduricii.

In vremea asta, Loznevoi se culcase în cortul lui de campanie întins sub un stejar tânăr, de pe ale cărui crengi răsucite vântul scutura şi zmulgea cele din urmă smocuri de frunze zdrenţuite şi ruginii, pe jumătate putrede. In ziua aceea de Octombrie, cu vânt puternic, în sufletul lui Loznevoi sporise şi mai mult îngrijorarea. Dela un ceas la altul aştepta evenimente mari şi neprevăzute. Şi atunci când Costea veni în fugă să-i raporteze că a sosit comandantul de regiment, Loznevoi înţelese dintr'odată că evenimentele

pe care le aştepta se apropiau şi, sărind cu grabă în picioare, ieşi din cort.

Maiorul Voloşin avea aproape cincizeci de ani. In făptura lui uriaşă şi stângace, totul părea prea mare şi prea necioplit. Era în cadrele armatei încă din primăvara anului nouăsute optsprezece. Simplu soldat mitralior, se luptase cu albii pe Volga, eliberase Cazanul, apoi luase parte la campania glorioasă împotriva lui Colciac, în fundul Siberiei. Pentru vitejia de care dăduse dovadă în vremea aceea, fusese decorat cu ordinul Drapelul Roşu. Ostaşul Voloşin îndrăgise milităria şi se hotărî să rămână în armată. De câţiva ani comanda un regiment de infanterie şi era mândru de postul lui.

Aruncând o privire asupra comandantului de regiment, Loznevoi observă, încă de departe, că Voloşin e cât se poate de neliniştit „Se vede treaba că ne merge rău, îşi zise Loznevoi, ne merge al dracului de rău!"

Descălecând anevoie, maiorul nici nu ascultă raportul, ci făcu un gest înciudat cu mâna. Aruncând frâul şi suflând din greu, se îndreptă imediat cu paşi osteniţi spre cortul lui Loznevoi. Se descheie din mers şi-şi dădu la o parte poalele mantalei de ploaie, apoi îşi şterse cu batista fruntea năduşită sub cască.

— Tiii, fire-ar al dracului! — mormăi el. — Mi-a frânt oasele...

— Pe aici, pe aici! — îi arăta drumul Loznevoi.

Aşezându-se pe o ladă cu muniţii, sub stejar, maiorul Voloşin îşi mai trecu odată batista peste frunte şi peste tâmple, dar fără să-şi scoată casca.

Tăcu o vreme, trăgând lacom din ţigară. O răbufnire de vânt trecu şuierând prin pădurice. Printre copaci se auzeau din depărtare glasuri singuratice de ostaşi, sforăit de cai, izbituri de topor şi ţipătul coţofenelor, care vesteau pretutindeni sosirea toamnei. Pe cerul larg şi luminos uruiau motoare nevăuzte. Undeva, departe, se porni un bombardament: pământul se cutremura înnăbuşit, ca şi cum cu întreruperi ar fi bătut, propria-i inimă. Voloşin începu să tuşească, aruncă ţigara sub picioare şi strigă:

— Ozerov, ia vino încoace!

Trecând pistolarilor calul, căpitanul Ozerov se apropie de cort cu pas hotărît. Şi el era bine legat, cu faţa simplă şi puţin ciupită de vărsat. Semăna a fi de prin părţile Siberiei. Purta o scurtă vătuită, descheiată.

— Nu l-ai văzut pe comisar? — îl întrebă Voloşin.

— Nu, nu l-am văzut, tovarăşe maior!

— Bine că te-am întâlnit măcar pe tine. Aveam mare nevoie...
— Ceva noutăți?
— Da. Ai o hartă?
Căpitanul Ozerov își desfăcu portharta. Luându-i harta din mână, maiorul Voloșin chemă locțiitorul și pe comandantul de batalion să stea lângă el. Se așezară îndată: Ozerov pe ladă, iar Loznevoi pe o șea. In vremea asta, maiorul Voloșin își pusese ochelarii pe nasul lat și plin de bubulițe negre și se uita în toate părțile.
— N'aveți nicio grijă, — îl liniști Loznevoi, ghicindu-i gândul. — Nu e nimeni prin apropiere.
Maiorul Voloșin căută mult timp cu ochii pe hartă, uitându-se cu deosebită luare-aminte prin ochelari.
— Aha, am găsit! — Zise el, oprindu-și vârful creionului pe un petic verde. — Aici suntem noi, nu-i așa? Cât mai avem până la râul Vazuza?
— Cam douăzeci de verste, — îi răspunse Ozerov.
— Da, cam atâta, — și Voloșin își ridică ochii de pe hartă. — Iată, dar, care este situația: precum vedeți, spre trecerea peste Vazuza duc, întâlnindu-se în unghi, două șosele. — Și arătă cu mâna întâi într'o parte, apoi în cealaltă. — Una pe aici, alta pe dincolo. Pe aceste două șosele înaintează două puternice coloane nemțești, grăbindu-se să ajungă la trecere...
— Sunt departe? — întrebă Loznevoi cu băgare de seamă.
— Cu toată părerea de rău, trebuie să-ți mărturisesc că nu știm, — îi răspunse Voloșin. — Precum vedeți, statul-major al diviziei nu are date precise. — Maiorul tăcu, mușcându-și buzele cărnoase. — Și acum, iată: divizia noastră, retrăgându-se în urma celorlalte unități, înaintează pe drumuri de țară între aceste două șosele și, până la noapte, trebuie să treacă înaintea Nemților și să-și croiască drum spre Vazuza. Dacă scapă, e minunat. Dar nu e numai atât... Pentru regimentul nostru, misiunea principală e alta...
Se uită din nou în jur, cu neliniște, apoi vorbi cu glas scăzut:
— Noi nu mergem până la Vazuza... — Cu mâna care-i tremura, își trecu creionul pe hartă. — Regimentul nostru se va opri aici, — arătă el. Dar văzând că-i tremură mâna, și-o retrase în jos. — La trecerea râului e o îngrămădeală cumplită. Se zice că s'au adunat acolo atâtea unități și atâția refugiați, că nu-i mai poți cuprinde cu ochii. Și atunci, misiunea noastră principală e să ne oprim și să ținem în loc coloanele germane, până când toate unitățile, între care și două regimente din divizia noastră, vor trece râul. Noi nu putem pleca decât cei din urmă. Înțelegeți acum ce răspundere avem?

— şi Voloşin se uită aspru la Ozerov şi la Loznevoi. — Trebue să rezistăm până la cea din urmă suflare, până la cel din urmă om. Să murim, — dar să-i salvăm pe ceilalţi... E limpede?

Toată săptămâna, de când se retrăgeau, Loznevoi aşteptase evenimente neprevăzute şi înspăimântătoare. Dar nici nu i-ar fi trecut prin minte măcar că ar putea să se întâmple ceva asemănător: regimentul lor să fie osândit la pieire, ca să poată fi salvate alte unităţi... Şi simţi cu spaimă că în pieptul lui totul îngheaţă dintr'odată, ca şi cum s'ar fi năpustit, printr'o uşă larg deschisă, gerul năprasnic al Siberiei.

— Da, e limpede, — răspunde el, fără să-şi audă glasul.

— Ce să facem? O să rezistăm! — zise şi Ozerov. Şi făcând să pocnească închizătoarea porthartei, îşi ridică repede ochii care i se făcură, deodată, foarte albaştri.

Maiorul Voloşin tocmai se pregătea să-i arate lui Loznevoi poziţia pe care trebuia s'o ocupe batalionul lui pentru apărare, când, în aceeaş clipă, se auzi un şuier uscat şi strident de motor, care făcea ca să îngheţe inimile.

— Culcat! — strigă Ozerov.

Toţi trei se aruncară la pământ. Avionul trecu pe deasupra lor, aproape atingând cu aripile vârful copacilor, iar după câteva secunde se auziră, din marginea păduricii, strigăte:

— A căzut! A căzut!

Se stârni o zarvă nebună. Din marginea pădurii ostaşii alergau în goană pe câmp, strigându-se unii pe alţii. Se auziră împuşcături.

X

Nu mult după aceea, lângă cortul lui Loznevoi a fost adus un aviator neamţ prizonier. Era înalt şi uscăţiv ca un fir de pipirig, dar cu figura energică. Avea pe el o salopetă sfâşiată, iar fermoarul îi strălucea pe piept ca un şarpe. Ţinându-şi mâinile la spate, se opri în faţa stejarului şi se uită în jurul lui fără grabă, liniştit, aproape impertinent, ridicând în vânt un moţ de păr bălai şi ciufulit. Nu părea deloc stingherit de faptul că ajunsese prizonier. Ii dispreţuia până într'atât pe cei de sub stejar, încât nu simţea în faţa lor nici umbră de sfială.

Maiorul Voloşin vedea pentru întâia oară de aproape un fascist. Aerul obraznic şi provocator al Neamţului îl scoase din fire. Cutremurându-se din tot trupul lui greoi şi mare, strigă:

— Ce-i cu tine, ticălosule, hai? Ce te zgâieşti aşa?

Aviatorul neamţ ridică puţin capul. Buzele i se strânseră într'un zâmbet dispreţuitor, abia schiţat. Voloşin îşi zmulse ochelarii de pe nas şi ochii lui mari, ca de cucuvaie, injectaţi cu sânge, îl priviră pe Neamţ plini de ură. Strângându-şi cu mânie pumnii uriaşi, urlă:

— Cum te chiamă, hai? Vorbeşte!

Neamţul se uită la comandantul regimentului cu şi mai multă obrăznicie.

— Taci, canalie? Taci? — Şi maiorul Voloşin se apropie încet de prizonier, frământându-şi pumnii. Dar, drept răspuns la toate întrebările lui, Neamţul abia îşi încreţea buzele în acelaş surâs dispreţuitor sau, arareori, îşi scutura uşor moţul de păr ciufulit. Hotărît, nu-i era frică deloc. Pe obrajii lui Voloşin începură să curgă şiroaie de sudoare. Scoţându-şi batista din buzunar, se întoarse către Ozerov:

— Nu înţelege nimic, canalia!

— Permiteţi-mi, — zise Ozerov.

— Aha, da, aşa-i! — îşi aduse aminte Voloşin. — Tu ştii nemţeşte, pe cât se pare... Haide, dă-i drumul!

In clipa aceea, Neamţul scoase din buzunar o muzicuţă mică şi strălucitoare. O trecu uşurel, ca de încercare, peste buze, şi în poiană se răspândiră fără veste sunete dulci şi armonioase. Fără să aibă aerul că-i pasă de cei de faţă, Neamţul începu să cerceteze şi să încerce clapele muzicuţei... Ozerov se uită la prizonier şi chipul lui se întunecă dintr'odată, iar ciupiturile de vărsat părură mai adânci. Inaintă un pas, şi glasul lui de tunet cutremură văzduhul:

— *Stillgestanden!* [1])

Neamţul ridică o clipă ochii, dar îşi căută înainte de muzicuţa lui. Atunci Ozerov mai făcu un pas şi, fără să-şi ia vânt cu mâna, dar cu o furie turbată, îl izbi cu pumnul sub coastă. Inălţându-şi braţele spre cer, Neamţul zbură gemând într'un tufiş de alun din apropiere, iar muzicuţa îi sări cine ştie unde.

— *Aufstehen!* [2]) — strigă Ozerov.

Neamţul sări în picioare şi luă poziţia de drepţi, holbând ochii speriat.

— Ce mai lungan! — se auzi dintr'un tufiş din apropiere.

— Numele? — întrebă Ozerov pe neaşteptate, în ruseşte. — Familia?

---

1) Drepţi! (N. trad.)
2) Scoală! (N. trad.)

— Kurt Krause, — strigă Neamţul.

— Aha, va să zică ştii şi ruseşte! — observă Ozerov. — Vedeţi? — se întoarse el către maiorul Voloşin, dar vorbind tare, ca să-l audă şi ostaşii care se apropiaseră şi se uitau la ei de după tufişuri. — Cum începi să-i pleznești, cum le piere îngâmfarea și obrăznicia de parcă le cad solzii!... Și atunci se arată aşa cum sunt... — Şi Ozerov repetă de câteva ori, tăind aerul cu mâna: — Trebuiesc bătuţi, asta-i, trebuiesc bătuţi! Atunci or să înţeleagă ei cu cine au de-a face!

— Asta nu se poate, — zise Kurt Krause. — Armata germană este invincibilă!

— Ia te uită!... — Şi de data aceasta Ozerov era acel care, luminându-se la faţă, se uita cu dispreţ la Neamţ. — N'ai putea să-mi spui şi mie cum de te-ai pomenit la pământ? Nu te-a doborît aviatorul nostru?

Kurt Krause îşi plecă în tăcere moţul de pe frunte.

— Făceaţi protecţia coloanelor care înaintează pe cele două şosele spre locul de trecere peste râu, — urmă Ozerov. — Asta o ştim. Poate vrei să-mi spui că nu-i adevărat?

— Ba da, e adevărat — răspunse Krause.

— Când trebuie să ajungă coloanele la trecere?

— Mâine dimineaţă.

— Să nu minţi! — urlă Ozerov.

Maiorul Voloşin se trăsese mai demult la o parte. Era grăbit să dea cele din urmă indicaţii lui Loznevoi şi să ajungă cât mai repede la Vazuza. Hotărînd să pună capăt interogatorului, se apropie din nou şi mai întrebă odată:

— Va să zică, mâine?

— Mâine dimineaţă, — repetă Krause. — Aşa ştiu eu.

— Bine, ajunge! — porunci Voloşin autoritar. — Şi cu asta, basta!

Kurt Krause tresări.

— Mă ucideţi? — întrebă el încet.

— Dece să te ucidem? — făcu Ozerov cu dispreţ. — Nu, o să-ţi dăm prilejul să vezi cu ochii înfrângerea Germaniei dumitale „invincibile”. Dumneata însă...

— Ozerov, destul! — strigă Voloşin. — Am terminat!

Chemându-l pe Loznevoi, care stătuse tot timpul sub stejar ascunzându-şi ochii sub cozoroc, maiorul Voloşin îl întrebă:

— Unde-s ei... ostaşii dumitale?

— Aici, tovarăşe maior!

— Cheamă-i încoace.

Din aluniş ieşi un sergent cu puşca la umăr, urmat de patru ostaşi. Sergentul era înalt, puţin adus din spate, cu înfăţişarea mohorîtă a omului de pădure: unuia ca acesta i-ar fi stat bine să urmărească fiarele din taigă. Dar nu după vârstă, ci mai curând după felul cum se ţinea şi după îndrăzneala privirii pe care o ridica asupra comandantului de regiment, se putea spune fără greş că e demult în armată şi că s'a deprins cu viaţa aspră de soldat.

— Numele? — îl întrebă Voloşin.

După o scurtă tăcere sergentul răspunse, fără să-şi ia privirea ochilor căprui dela comandantul de regiment, fără să se grăbească sau să ridice glasul:

— Iurghin, tovarăşe maior.

— Nu cumva eşti siberian?

— Aţi ghicit. Din Enisei.

— Ia spune, a încercat Neamţul ăsta să tragă asupra voastră?

— Da... puţin... — răspunse sergentul cam în silă.

— Uite ce-i, voinicilor! — Şi Voloşin nu se întoarse de data aceasta numai către Iurghin, ci către toţi ceilalţi ostaşi. — In numele armatei, vă mulţumesc pentru curajul vostru. — Ostaşii răspunseră, apoi Voloşin adăugă: — Şi acum, luaţi-l de aici... Duceţi-l mai încolo. Şi să mi-l păziţi. E limpede?

— Am înţeles! — salută Iurghin fără grabă.

Şi Kurt Krause se depărtă cu ei.

— Să-l duceţi la statul major al diviziei, — strigă în urma lor Voloşin.

Maiorul mai întârzie un timp pe locul unde era oprit batalionul. Intinzând pe ladă harta mototolită, izbuti în sfârşit să-i arate lui Loznevoi unde trebuie să-şi oprească batalionul ca să se instaleze în apărare.

— Batalionul lui Verhovschi şi al lui Bolotin, — îi explica el, — se vor instala călare pe şoselele mari şi vor ţine în loc coloanele germane. Iar dumneata vei sta la mijloc, între şosele, uite colea, pe înălţimea asta din marginea pădurii...

Stăpânindu-şi tulburarea, Loznevoi începu să-şi facă însemnări pe hartă. Totul îi juca pe dinaintea ochilor: ai fi zis că toate liniile, toate cifrele şi petele verzi şi numele localităţilor, se mişcă pe hartă, ca vii, fugind din faţa creionului său albastru ca veninul.

— Stai! Unde pui semnul? — îl opri Voloşin.

— Aha, da, aici! Iertaţi-mă, tovarăşe maior.

— Prin urmare, tovarăşe comandant de batalion, — urmă

Voloşin, — trebuie să ocupi poziţia, să sapi tranşee şi să rezişti! Niciun pas îndărăt fără ordin! — Şi glasul lui sună hotărît. — Mori, dar nu părăseşti poziţia. Rezişti până la ultimul om...

După ce-i mai arătă pe hartă şi locul unde urma să se instaleze punctul său de comandă, maiorul Voloşin se ridică pe neaşteptate şi, încălecând grăbit, plecă prin pădurice însoţit de pistolarii lui.

Intâlnirea cu Voloşin era evenimentul cel mai important din viaţa lui Loznevoi în zilele din urmă. După ce-şi petrecu comandantul de regiment, trimise după şeful statului său major, locotenentul Hmelco, care demult şi cu nerăbdare aştepta să-l cheme, ca să afle ce se întâmplă. Se repezi spre comandant în mers uşor şi tineresc, zornăind din pinteni la fiecare pas, şi-l salută cu mâna la şapcă. Fără să se uite la el, trecându-şi dintr'o mână în alta câteva boabe aurii de ghindă, ca turnate în bronz, Loznevoi îl întrebă în şoaptă:

— Ştii ce suntem noi?

— Noi? Ce suntem?...

Aruncând boabele de ghindă la pământ, pe covorul pestriţ de frunze, Loznevoi păşi înainte, şoptindu-i la ureche din treacăt, doar câteva cuvinte:

— Suntem condamnaţi la moarte!

XI

Căpitanul Ozerov dădu la o parte o creangă de alun şi-l zări pe Matvei Iurghin. Cinchit între cioatele de brazi şi mesteceni, lângă o băltoacă mică plină de frunze uscate, sergentul cel morocănos şi oacheş îşi spăla cu un smoc de rogoz gamela afumată.

— Hei, compatriotule! — îl strigă Ozerov, prieteneşte.

Iurghin se ridică în picioare lăsându-şi gamela lângă băltoacă, se uită la Ozerov cu ochii lui îndrăzneţi şi-l întrebă:

— Şi dumneavoastră, tovarăşe căpitan, sunteţi tot din Siberia?

— Tot de-acolo. Dar eu sunt din Obi.

— Compatrioţi, va să zică! — surâse Iurghin numai cu buzele.

— Caută-ţi de treabă înainte! — zise Ozerov. Apoi se apropie de băltoacă, se aşeză pe o cioată şi, în timp ce Iurghin se apucase din nou să-şi frece gamela, îl întrebă: — Demult ai plecat de-acasă?

— Demult... Sunt reangajat.

— Cum ai nimerit în regimentul ăsta?

— Din spital, după ce m'am vindecat.
— Ai fost rănit?
— Da. Chiar dela'nceput m'a zgâriat puţin...
Ridicând o nuieluşă, Ozerov dădu la o parte frunzele de pe băltoacă. Din apă ieşiră la iveală tulpiniţe verzi şi aspre de rogoz. Străbătând frunzişul mesteacănului, pe faţa netedă şi întunecată a apei căzură pete mici de soare.
— Comunist?
— M'am înscris în partid din primăvară.
— In Siberia cu ce te ocupai?
— Eram în colhoz, se înţelege... Lucram şi cu brigada în taigă.
— Vânaţi veveriţe?
— Mai mult veveriţe.
— Sunt multe pe-acolo pe la voi, pe Enisei!
— Puzderie!
Tăcură iarăşi. Iurghin ştergea cu grijă fundul afumat al gamelei. In pădurice, glasurile ostaşilor amuţiseră: se vede că oamenii se odihneau după prânz. De departe, dela ambele flancuri, se auzea bubuitul tunurilor. Din când în când pământul tresărea uşor şi atunci, tulpiniţele verzi de rogoz tremurau deasupra băltoacei.
— Şi nu ţi s'a urît încă? — îl întrebă Ozerov.
Iurghin întinse urechea:
— Cu ce să mi se urască?
— Cu retragerea asta...
— Ba, grozav mi s'a urît, tovarăşe căpitan! — Şi sergentul întinse în băltoacă, cu necaz, mănunchiul zdrenţuit de rogoz. — Ce fel de treabă o mai fi şi asta? Mi s'a urît de mă seacă la inimă!
— Un lucru te rog să-mi spui, tovarăşe... — Şi Ozerov aruncă o privire în jurul lui, apoi întrebă, mai încetişor: — Dece le-o fi fiind oamenilor noştri aşa de frică de Nemţi? Ce înseamnă asta? Ce i-a apucat?
— Dar cui i-e frică?
— La mulţi li-e frică!
— Da' de unde, tovarăşe căpitan! — îi răspunse Iurghin liniştit. — Sunt puţini de ăştia! Nu, eu n'am văzut să le fie aşa de frică... Cel ce are suflet de iepure, nu zic: acela, numai cât îşi vede umbra şi o şi zbugheşte'n tufiş!
— Atunci, pentruce se iscă panică dintr'o nimica toată?
— Asta, tovarăşe căpitan, e din pricina tancurilor şi a avioa-

nelor, — răspunse Iurghin. — Nu se tem băieţii noştri de Nemţi, dar de tancurile şi de avioanele lor, ce-i drept, se cam tem. Mulţi dintre ei nici nu ştiu măcar ce înseamnă o luptă adevărată, nu le-a mirosit încă a praf de puşcă. Dar cum e vorba de-o maşinărie de asta... gata! Nu mai cât îi aud uruitul, şi-i şi apucă tremuriciul, lua-i-ar naiba! Iar noi, în schimb... Imi daţi voie să vorbesc?

— Fireşte, spune tot, — îl îndemnă Ozerov.

— Noi, numai uitaţi ce puşculiţe avem! — Şi Iurghin arătă cu capul spre puşca lui, rezemată de un brad într'un loc mai uscat. — Ce poţi să faci cu una ca asta împotriva tancului? Nu-i pentru un vânat ca acela... Cât despre sticluţele cele ale noastre.... Imi daţi voie s'o spun şi pe asta?

— Spune tot, nu-ţi fie frică.

— Nu mi-e frică, — urmă Matvei Iurghin, zâmbind pe la colţul buzelor. — Când vine vorba de ele, le laud şi eu cât pot faţă de oameni. E drept că poţi să aprinzi un tanc c'o drăcie de asta: arde cu flacără, nimic de zis. Dar mare ispravă tot nu faci cu jucăriile cele. Ce folos ai dela ele?

Ozerov asculta, uitându-se cum frunzele pe care le dăduse la o parte se apropiau din nou, acoperind la loc ochiul băltoacei. Apoi plezni cu nuieluşa peste mocirlă.

— Aşteaptă, numai, tovarăşe! O să avem noi tot ce ne trebuie...

— Cred şi eu c'o să avem!

— Şi tancuri, şi avioane! De toate! Numai puţină răbdare.

— De, nu-i nimic... Mai răbdăm noi.... — făcu Iurghin.

— Iar până atunci, trebuie să le dăm foc şi cu sticluţele astea ale noastre.

— Ce să facem? O să le dăm! — Iurghin şovăi puţin, se uită la Ozerov şi urmă, mai aprins: — Am putea noi să luptăm şi cu armele astea, tovarăşe căpitan, nu-i vorbă, numai că mai este o socoteală... Mă prinde şi pe mine mirarea! Ai zice, cât pământ şi câte bogăţii am lăsat în urmă, câte lipsuri îndurăm, şi tot nu le-a ajuns unora cuţitul la os! Nu le-a ajuns, şi pace! Puţin câte puţin începe să le-ajungă, dar deocamdată încă nu le-a ajuns de tot. Văd eu bine... Dar în clipa când o să le-ajungă la toţi, atunci să te ţii! Atunci şi cu mâinile goale vârîm groaza în Nemţi! E ca şi cu stupul de albine... Când îşi bagă ursul laba în stup, ies albinele roi. La început, până să se dumirească ce s'a întâmplat, zumzăie şi bâzâie şi-i dau târcoale. Dar când înţeleg ele că ursul vrea să le prade stupul, atunci să le vezi! Il împresoară, se năpustesc asupra

lui... și dă-i doamne ursului picioare, să poată fugi! Să mă iertați, tovarășe căpitan, poate că nu judec lucrurile cum trebuie...

Ridicându-se în picioare, Ozerov zise:

— Ce să-ți spun, tovarășe, mare plăcere mi-ai făcut. Judeci drept, foarte drept! — Și, lăsându-și ochii în jos, urmă: — Ura e arma cea mai puternică. Deocamdată, noi nu urîm destul. Dar arma asta nu ni se poate aduce din spatele frontului... Trebuie să ne-o făurim singuri, din mers. Inţelegi?

— Inţeleg, — îi răspunse Iurghin.

— Și acum, tovarășe, ia-ți pușca și vino cu mine. Unde-i aviatorul neamț? Trebuie să-l expediem la comandamentul diviziei. O să chem îndată oamenii. E departe?

— Nu, e chiar colea, aproape.

Kurt Krause ședea sub un tei tânăr cu tulpina întunecată. Avea înaintea lui o gamelă nouă, de culoare verde, plină cu supă de carne cu tăiței. In poiană, ostașii stăteau roată în jurul lui. Se uitau curioși la prizonier cum, fără să-și ascundă foamea, căra grăbit cu lingura din gamelă.

— Mănâncă, haide, mănâncă! — îl îndemnă Andrei, văzând că prizonierul se uită în gamelă. — Dacă nu-ți ajunge îți mai aduc. Mănâncă!

— Al dracului mai înfulecă! — se miră Degtiariov, apropiindu-se.

— Infulecă, nu glumă! — întări și Umrihin. — Să te crucești nu alta...

— Și-i uscat, de te miri cum se mai ține sufletul în el...

Dând la o parte tufișurile de alun, Matvei Iurghin se ivi în poiană. In urma lui venea căpitanul Ozerov. Se auzi comanda:

— Drepți!

Peste o clipă, pistolarii îl luau pe Krause. Uitându-se la gamela rămasă sub tei, Ozerov întrebă:

— Cine i-a dat-o?

Andrei luă poziția de drepți în fața comandantului:

— Eu, tovarășe căpitan!

— Ți-a ordonat cineva să-i dai de mâncare?

Andrei tăcea.

— Cum s'ar spune... l-ați pus la drepturi, hai?

— El ne-a rugat, — răspunse Andrei, stăpânindu-și un oftat.

— Aha, înțeleg! — făcu Ozerov, încet. — Și ție ți s'a făcut milă de el, nu? Ai suflet bun, nu? — Ozerov ridică glasul și urmă,

batjocoritor: — Ce să mai zicem? Era ostenit, săracul! De dimineaţă de când zboară pe deasupra şoselelor, omorînd soldaţi de-ai noştri! — Faţa i se întunecă deodată şi ciupiturile de vărsat părură că i se adâncesc pe obraz. — Dece eşti atât de bun cu acest ucigaş? Dece?...

Andrei se făcu stacojiu. Se uita drept în ochii căpitanului Ozerov dar, de tulburat ce era, nu auzea ce-i spune. Il vedea doar cum se apropie tot mai mult de el, ţintuindu-l cu privirea ochilor, de un albastru adânc, care ardeau sub sprâncenele încruntate.

XII

Pe povârnişul gol al dealului, deschis în calea vântului, de o parte şi de alta a drumului se desfăceau mici pâlnii proaspete de bombe; de jur împrejur, peste ţelina prăfuită şi plină de spini, erau împrăştiaţi bulgări de pământ uscat, ca ars în foc. Părea că cineva ar fi încercat, fără să izbutească, să sfredelească dealul ici şi colo cu un burghiu uriaş. Pe marginea drumului şi mai încolo, prin pâlniile de bombe, zăceau cai morţi, sfărâmături de căruţe, hamuri rupte. Vântul, care se mai potolise dela amiază, adia uşor peste locurile acelea jalnice.

— Ştiu c'au turnat, nu glumă! — făcu Andrei, clătinând din cap.

— Şi vezi, nu numai una: cu toptanul! — îi răspunse Matvei Iurghin, privind de jur împrejur. — Of, arză-i-ar focul să-i arză de spurcăciuni! Uite ce-au făcut!

— Nici nu înţeleg ce-au făcut!

— Ce nu'nţelegi? Uite-te!

— Apoi, ce fel de război e ăsta?

— Ce-i drept, nu prea seamănă a război... Mai degrabă a banditism!

Plutonul lor mergea în fruntea coloanei de marş, în urma patrulei de cap. Privind tăcuţi în jurul lor, ostaşii trecură peste dealul gol, răvăşit de bombe. Şerpuind uşor, drumul începea să coboare o vale acoperită de o pădurice întunecată de brazi. Aşa se aşternea drumul lor, dela o pădurice la alta: pământul Rjevului e împodobit cu păduri, ca o cusătură brodată la voia întâmplării. Soarele trecuse de amiază. Dinspre orizont veneau, aduşi de vânt din depărtări, nori alburii cu umbre de cenuşă, plutind în înaltul spălăcit al cerului. Ostenit încă de dimineaţă, vântul sufla alene

sfârşindu-şi munca zilei. Copacii nu mai foşneau acum toţi deodată, ci pe rând: auzeai întâi susurul mărunt al frunzelor de mesteacăn, căruia-i răspundea pe-aproape foşnetul uscat al teilor, iar la urmă începeau şi stejarii să sune din crengile lor cu plete roşcate.

In marginea păduricii, de amândouă părţile drumului, se ridicau muşuroaiele negre ale mormintelor. Deasupra lor erau înfipte cruci proaspete de lemn, înjghebate la repezeală. Peste o moviliţă se înălţa o cruce mică de tot, abia mai răsărită decât ciotul de mesteacăn care-i sta alături şi din care ieşiseră peste vară lăstari tineri.

Andrei înţelese că acolo erau îngropaţi cei care pieriseră pe deal. Lângă cimitirul acela proaspăt nu se vedea ţipenie de om, dar mai încolo, prin tufărişul roşcat, se zăreau din când în când năframe de femei, se auzeau glasuri şi câte-un lătrat de câine.

— Aştia, se vede, se refugiază... — mormăi Iurghin posomorît.

Se întoarse către soldaţi şi parcă voi să strige ceva, dar îşi strânse buzele şi-şi căută de drum. Aruncând priviri întunecate spre morminte, ostaşii treceau pe lângă ele în tăcere, zăngănind din căşti şi din gamele.

După ce pătrunseră mai adânc în pădure, Andrei zări, nu departe de drum, după un tufăriş de verigar, spatele unei căruţe în care stătea, încurcată între frânghii, o oiţă neagră: îşi întindea gâtul, încercând să ajungă o creangă pe care mai rămăseseră câteva frunzuliţe verzi-aurii.

— Ai noştri! — strigă Andrei. — Mă duc să-i văd!

— Din Olhovca? — îl întrebă Iurghin.

— Da, colhoznici de-ai noştri, tovarăşe sergent!

— Ei haide, du-te de-i vezi...

Cu o zi înainte, Andrei se uitase cu necaz şi durere cum, înspăimântaţi de retragerea neaşteptată şi grăbită a trupelor, colhoznicii din Olhovca îşi părăseau satul. Văzuse pe seară câţiva vecini care se pregăteau în grabă să plece, fără voia lor, spre răsărit. Printre ei era şi preşedintele colhozului, Stepan Boiarchin. Plecase în fruntea celui din urmă convoi. In spatele căruţei lui, încărcată cu tot felul de buclucuri, stătea o oiţă neagră, cu mutrişoara veselă.

Andrei se repezi după tufişul de verigar. Hulubele căruţei erau desfăcute, iar în iarbă stăteau, învălmăşite, şei şi hamuri. Mai încolo, în poiană, întins pe covorul aspru al tufelor de afine, un căluţ roşcat zăcea culcat pe-o coastă cu capul sucit într'o parte. Lângă el stătea cinchit Stepan Boiarchin, un bărbat de vreo patruzeci de ani, înalt şi uscăţiv. Se purta ras şi avea o faţă de om bolnăvicios. Auzind

că se apropie cineva de căruţă, se ridică şi, recunoscându-l pe Andrei, dădu necăjit din mână:

— A crăpat!

Stepan Boiarchin purta o haină de lucru descheiată, era cu capul gol şi în picioare n'avea decât o singură cizmă; pantalonul de pe piciorul stâng era sfâşiat şi suflecat până mai sus de genunchi, iar pulpa slabă înfăşurată, în grabă pesemne, cu o cârpă prin care răzbise sângele. Inalt, deşirat şi palid, Stepan se apropie şchiopătând de căruţă şi strigă din treacăt:

— Ai văzut ce ne-au făcut?

— Nu cumva, unchiu' Stepan, or fi fost numai de-ai noştri?

— Nu, mai erau şi de prin alte părţi, — îi răspunse Boiarchin. Dintr'ai noştri erau puţini. Dar tot erau...

— Demult s'a întâmplat asta?

— Dimineaţă de tot...

Lui Andrei nu-i venea să-şi creadă ochilor, atât de grozav se schimbase Stepan Boiarchin într'o singură zi. Omul suferea demult de ulcer la stomac. Ca şi cum ar fi trecut printr'o foamete grea, obrajii palizi i se subseseră şi mai tare, pomeţii îi erau şi mai ascuţiţi, buzele i se subţiaseră, iar ochii căprui, larg deschişi, priveau cu un fel de lăcomie din orbitele adânci şi întunecate.

Cele din urmă douăzeci şi patru de ore îl dăduseră gata. Bătaia de cap cu evacuarea colhoznicilor, neînţelegerile inevitabile într'o împrejurare ca aceea şi multe alte necazuri îl istoviseră. Era furios şi pentru că fusese nevoit să plece în grabă, fără să-şi poată pune la cale, înaintea plecării, toate treburile. Cu mare durere în suflet îşi lăsase în sat pe ai săi: pe soacră-sa bătrână şi paralizată, gata să-şi dea sufletul şi pe nevastă-sa care rămăsese să uşureze cele din urmă zile ale bătrânei. Şi iată că astăzi se abătuse altă nenorocire asupra lui, altă grijă. Dar, aşa cum părea de istovit, în toată înfăţişarea lui se simţea o mare înnoire, care parcă-i împrospăta sângele: fie că aflase în ziua aceea lucruri pe care se străduise zadarnic să le afle până atunci, fie că se împlinise dintr'odată în sufletul lui o biruinţă nouă, plină de bucurie, dătătoare de luminoase nădejdi.

— Să vezi cum s'a întâmplat... — începu el să povestească, în timp ce strângea hăţurile colac. — Cât m'am zbătut de ieri, şi tot nu le-am putut pune la cale pe toate până seara târziu. Am pornit de cu noapte şi am ajuns în zori de zi până pe dealul cela de colo. Şi acolo, parcă ne-a luat dracu' minţile, aşa ne-am îngrămădit unul peste altul! Doar toţi erau grăbiţi să fugă... Şi abia urcaseră muierile dealul, că ne-au şi ajuns! Eh, ce să-ţi mai spun: ca şi cum ne-ar

fi măturat, aşa ne-au aruncat jos de pe deal! Care-a putut, a luat-o la goană înainte. Alţii, de frică, s'au repezit spre păduri. Iar noi ne-am strecurat încoace... Cum era înfierbântat, căluţul meu a ţinut-o până aici tot într'o fugă. Il nimerise într'o coastă... Acum, stau colea şi casc ochii la cer. Şi pe deasupra, m'a mai ajuns şi pe mine un glonte în picior. Unde să mă mai duc acum, şontâc-şontâc? Măcar dacă n'ar fi văzut, să zicem, că era un convoi. Dar au văzut bine că erau numai muieri şi copii! Doar a trecut un afurisit pe deasupra capului, de era să-mi rupă oiştea! Ce fel de război o mai fi şi ăsta, să omori muieri şi copii?...

— A ucis pe cineva? — întrebă Andrei, roşu de mânie.

— Câteva femei. A ucis şi o fetiţă, — îi răspunse Boiarchin. — Una din sat dela noi...

— A cui era?

— A Ulianei Şutiaeva.

— Pe Valiuşca? Una aşa... bălaie, bălaie tare?

— Da.

— Ce spui, Stepane? Ce spui?

— Da. Chiar eu am adunat-o de pe jos, că era bucăţele...

Andrei îşi întoarse faţa spre căruţă, rugându-l:

— Nu mai spune, Stepane, nu trebuie!

Stepan Boiarchin îl apucă pe Andrei de mână, îşi aplecă spre el faţa suptă, apoi zise printre dinţi cu o putere aprigă, abia stăpânită, în glas:

— Şi să-ţi mai spun ceva... După asta, parcă mi-a turnat cineva foc în vine, nu alta! — Işi mai trase puţin sufletul şi urmă, vorbind acum cu glasul lui plin, uşor strident: — Da, de aici eu nu mă mai clintesc! Unde să mă duc cu un singur picior? Şi poate că nici nu e nevoie să plec. E scris adică, undeva, că trebuie să-i cârpeşti numaidecât peste bot? Şi dacă o să-i ating peste ceafă, nu-i tot una? Nu mă mai duc nicăieri, Andrei! O să-mi adun eu băieţii mei şi-o să le-o coacem de-or să urle cu urlet de moarte! Ehei, ce-or să mai plângă! Cu lacrimi de foc or să plângă c'au venit aici! Or să se scalde în sângele lor!

Toate acestea Boiarchin le spunea cu atâta încredinţare şi cu atât de aprigă mânie, încât faţa lui palidă se îmbujoră, iar în ochii aprinşi şi lărgiţi îi străluciră lacrimi. Şi în clipa aceea, Andrei se gândi că în faţa lui nu mai era acelaş Stepan Boiarchin pe care-l cunoştea de-atâta vreme. Părea că totul se primenise în el: şi chipul, şi sufletul...

XIII

— Sapă chiar aici, — zise Iurghin.

— E tare pământul, — răspunse Andrei.

— Cu atât mai bine. Pământul e apărarea noastră...

In timp ce-și scotea lopata din port, Andrei se uită înaintea lui. In față i se desfășura o fâșie largă de pământ deștelenit, acoperită cu iarbă deasă. Pe întinsul ei cenușiu și ruginit se înălțau tufe înnegrite de îngheț — scaieți, buruieni veștede și pleșuve — în care se aninaseră din zbor frunze de tei și de mesteacăn, de culoarea chihlimbarului. Mai încolo, spre apus, se desfășurau spații vălurite de arături, iar în depărtare se desluşeau, ca niște ostroave, pădurile de brad, de după care se înălțau spre cer nori negri de fum, ca în toate zilele din urmă.

Andrei își trecu degetul peste ascuțișul lopeții și privi îndărăt, spre răsărit. Pe povârnișul lin, brăzdat de râpi, sclipea auriu o pădurice tânără de mesteceni, care în vara aceea umbrise pentru întâia oară iarba de sub ea. Veneau, apoi, negrul proaspăt al arăturilor, o dungă alburie de miriște, iar dincolo de culme, copacii din marginea pădurii întomnite, prin care se strecurau razele piezișe ale soarelui.

Ziua se stingea, vântul se potolise.

In păduri foșnetul frunzelor amuțise.

Astăzi, când ieșise din Olhovca, Andrei încercase un sentiment mai dureros încă decât cu o zi înainte, când se apropia de sat. Lăsase în urmă casa părintească și pe ai săi, lăsase în urmă meleagurile care-i erau dragi din copilărie. Simțise până'n adâncul inimii sfâșierea de a pierde ce ți-a fost mai scump pe lume și, simțind-o, înțelesese cât de apăsătoare era durerea aceea și pentru alții — pentru toți cei ce se îndreptau acum spre răsărit. Și parcă începuse să privească lumea cu alți ochi.

Uitându-se acum la locurile unde se oprise batalionul, pline de frumusețea sălbatică și gravă a naturii nordice, Andrei înțelese deodată, ca și ieri când se uitase la ele de pe dealul Olhovcăi, că nu vede înaintea lui numai împrejurimile, ci câmpiile fără sfârșit ale patriei sale. Și mai înțelese că nu poate pleca mai departe spre răsărit, — nu poate cu niciun chip. „Până când o să ne tot retragem? se gândi el turburat. Până unde? Ce-ar fi să ne oprim aici și să rezistăm?" Și începu să izbească pământul cu lopata, des și din toate puterile.

Săpa cu tragere de inimă și, cu fiecare clipă care trecea, nădejdea lui că dușmanul va fi oprit pe poziția aceea, sporea. Din când

în când se uita împrejur. Tot batalionul săpa grăbit în tăcere, înşirat pe câmpiile secerate şi pe povârnişurile dealurilor înţepate ici şi colo de smocurile rare ale tufelor. In spatele poziţiei infanteriştilor, artileriştii îşi pregăteau în două locuri poziţii de tragere pentru tunurile lor. De pretutindeni se auzeau lovituri de lopată izbită de piatră. Din pădure, lovituri de topor. Din tranşee şi de prin şanţurile adăpost venea, ca din răsuflători de pivniţe, mireasma răcoroasă de pământ răscolit. „Câtă omenire se zbuciumă! se gândi Andrei. Dar, oare, nu cumva o să ne retragem din nou?..." De data aceasta i-ar fi venit şi mai greu să se retragă decât până atunci, iar nădejdea că regimentul lor o să-i oprească, în sfârşit, pe Nemţi, era în seara aceea mai fierbinte ca oricând...

Din toată compania, Andrei, cel dintâi, ajunse să-şi sape locaşul de tragere până la piept şi-l amenaja cu grijă, înălţă în faţa lui un parapet drept, îl masca cu crengi de mesteacăn şi-i aşternu pe fund iarbă uscată. Apoi, înfigându-şi lopata în pământ, se uită din nou o clipă spre apus, în zarea aprinsă de soare şi întunecată de fumul incendiilor.

— Ai terminat? — strigă Iurghin, de alături.

— Gata!

In cei cinci ani de armată, Matvei Iurghin învăţase ce înseamnă să fii ostaş. Se deprinsese demult cu gândul că dacă-i vorba de serviciu, apoi serviciu să fie! Totdeauna şi în toate căuta să fie pentru ceilalţi un vrednic îndemn întru îndeplinirea îndatoririlor grele de militar. Niciodată n'avea nevoie să facă eforturi ca să fie pildă în toate, năzuinţa aceasta fiind în el firească şi vie. In viaţa de toate zilele, Matvei Iurghin făcea totul fără grabă, era ursuz şi aspru, deşi nu fugea de oameni. Era unul din acei comandanţi pe care ostaşii nu-i prea iubesc pe timp de pace, dar îi îndrăgesc în luptă.

Dela cea dintâi întâlnire a lor, sergentul cel aspru şi posac se simţi atras, fără putere de împotrivire, spre Andrei. Nici el singur n'ar fi putut să lămurească cum se întâmplase asta. Se interesa totdeauna de el, cu o grijă statornică şi prietenească. Andrei nu făcuse armata până atunci, aşa că nu cunoştea prea bine rânduielile ei. Dar Iurghin, cercetându-l îndeaproape, înţelese mai bine decât alţii că flăcăul acela gânditor şi blajin poate să se scuture într'o zi şi, ca un adevărat ostaş, să scoată la iveală toată puterea lui, astăzi amorţită. Şi poate că tocmai această presimţire era pricina pentru care sergentul Iurghin se simţea atât de bine lângă Andrei.

Ştergându-şi lopata pe iarbă, Iurghin se îndreptă către el:

— Azi mi-ai luat-o înainte...

Cercetă locaşul cu ochiul lui de comandant:

Ehei, da' frumos l-ai mai făcut!

Din partea cealaltă se apropie pe nesimţite Semion Degtiariov, un rezervist scund şi îndesat. Era ostaş de nădejde, iscusit în ale meşteşugului şi deprins să fie totdeauna vesel. Cercetând locaşul lui Andrei, Degtiariov clipi din ochiul stâng şi-şi ridică în sus nasul cârn:

— Tii, da' straşnic te-ai mai instalat! S'ar zice că te pregăteşti să iernezi aici?

— Şi dece nu? Parc'ar fi rău? — îi răspunse Andrei.

— Eh! — făcu Degtiariov, şi dinţii lui mărunţei, de iepure, sclipiră. — Ce-ţi mai vine'n minte! Parcă nu ştii? Stăm colea la noapte, iar mâine dimineaţă, gata, o luăm din loc. De câte ori n'am păţit aşa!

— Dar dacă n'o s'o mai luăm din loc?

— Cum asta? Dar ce-o să faci?

— Ce-o să fac?... — răspunse Andrei tot atât de încet şi de gânditor, şi, deodată, pe fruntea lui înaltă şi luminoasă luciră broboane de sudoare. — Dar dacă mă înfig colea, în pământul ăsta şi mă fac una cu el? Şi nu mă mai mişc de aici?

Degtiariov se uită la Andrei, holbându-şi ochii de mirare.

— Ho-ho, ia te uită cine-mi erai! — Şi clătină din cap.

— E tocmai aşa cum trebuie să fie, — zise Iurghin ieşind din locaşul lui Andrei. Cumpănise din ochi dacă de acolo se poate trage bine. — A venit vremea să ajungem cu toţii la aceeaş hotărîre: să ne oprim şi să rezistăm cum scrie la carte! Bine, Andrei. De-aici, să tot tragi!

De după spatele lui Iurghin, se ivi Ivan Umrihin, lunganul, peste măsură de slab şi deşirat. Fusese chemat din rezervă de foarte curând şi era cel mai în vârstă din tot plutonul. Cu nasul turtit ca un plisc de răţoi, îşi ţinea capul veşnic înălţat pe gâtul subţire şi pârlit, de parcă cerceta mereu să vadă dincotro suflă vântul. Pe bărbia şi pe obrajii lui, ţepii aspri şi arămii creşteau atât de repede, încât soldaţii îl bărbiereau cu rândul, tocindu-şi toate bricele în barba lui.

— Să stai şi să rezişti! — repetă Umrihin pe gânduri, simplu, vorbele sergentului. Şi în timp ce toţi se întorceau spre el, mai repetă odată: — Să stai şi să rezişti! Ei, asta rămâne de văzut! Se zice că o putere biruie pe alta. Ce te faci dacă ei au putere mai mare? Parcă văd că mâine dau drumul la tancuri...

— Ei şi ce? — îi tăie vorba Iurghin, mânios. — Iar începi să sperii oamenii? Isprăveşte odată, foişor de foc ce eşti! Ce-i obiceiul ăsta?

— Ce să mai sperii pe alţii, tovarăşe sergent! — făcu Umrihin, trist şi liniştit. — Parcă mie nu mi-e frică!

— De cine dracu' ţi-e frică? Dece?

— Ţi-am mai spus, mi-e frică fiindcă-s înalt, — răspunse Umrihin, vorbind măsurat. — Din tot regimentul eu le sar în ochi, cel dintâi! Că de m'aş îndoi şi în trei când alerg peste câmp, tot mi s'ar vedea capul peste tufişuri... Pe mine, tovarăşe sergent, mă vede duşmanul de cine ştie unde!

— De, taică-tău nu te-a croit tocmai din economie! — se amestecă în vorbă, râzând, Degtiariov. — Uite ce mai lungan ai ieşit! Dintr'unul ca tine ar fi putut să facă doi voinici!

— Asta, aşa-i! — se învoi bucuros Umrihin. — Ar fi fost şi mai bine...

— Mai cu seamă că aţi fi avut fiecare mai puţini gărgăuni în cap, — adăugă Iurghin. — Că, pentru unul singur, ai cam mulţi băiete...

Umrihin oftă, îşi suflă într'o parte, cu zgomot, nasul lat ca de răţoi şi răspunse întunecat, dar fără umbră de supărare:

— Nu, degeaba, voi nu înţelegeţi ce mă paşte pe mine! — Şi ridică un deget în sus: — Dar la numele meu v'aţi gândit vreodată? Umrihin [1]). Aş vrea să vă văd plecând la război cu un nume ca ăsta. Cu numele ăsta, ţi-e frică să trăieşti şi acasă la tine! Nu, fraţilor, mie nu mi-e dat să scap de moarte!

— Te cred! — izbucni în râs Degtiariov. — Peste vreo sută de ani, încolo...

— Tu, Semioane, de toate îţi baţi joc. Iţi dă mâna, că dacă s'ar întâmpla să dai bir cu fugiţii, te bagi în gaură de şoarece şi nu te mai vede nici dracu'!

— Eu n'o să dau bir cu fugiţii! — îi răspunse Degtiariov, înţepat. — Când o fi să se înfierbânte treaba, n'o să fiu eu cel, care-o să se bage în gaură de şoarece, că doar nu-s dintr'un neam cu tine!

— Şi, mă rog, ce ai tu cu neamul meu?

— Hai, destul! — strigă Iurghin. — Ce v'a apucat?

Andrei, care tăcuse tot timpul, nu mai putu să rabde şi se amestecă şi el în vorbă. Nu-i plăceau certurile.

---

1) Umri — în limba rusă — mori. (N. trad.)

— Acum, băieţi, ajunge! Ce vă mai trece prin minte? Mai bine veniţi încoace, să mâncăm ce mi-a mai rămas. Haideţi.

Se aşezară cu toţii lângă locaşul de tragere. Andrei îşi deslegă sacul de spate şi începu să împartă tovarăşilor bunătăţile luate de acasă: friptură şi plăcintă cu morcovi şi cu căline. „Ce-o mai fi pe la noi pe-acasă? oftă el din adânc, aşa cum oftase de multe ori în ziua aceea. Poate că Nemţii au şi intrat în sat?...” Se mai apropiară şi alţi ostaşi din grupă: Martianov, Volnâh, Gluhan. Toţi erau dornici de mâncare de casă şi se repeziră, lacom, la sacul lui Andrei, cu toate că mai mâncaseră odată.

Soarele coborîse jos de tot peste creasta zimţuită a pădurii din zare. De-a-lungul întregii poziţii oamenii săpau încă. Pe dealul cel mai apropiat din dreapta se auzi răpăitul arţăgos al mitralierei: începeau tragerile.

— Iacă, iar ne-am oprit, — zise Umrihin, posomorît.

— Of, că mult am mai mers săptămâna asta!

— Şi tot înapoi, înapoi...

— Ce poţi să faci? — oftă Umrihin. — Au o putere...

— Dar de unde să aibă ei mai multă putere decât noi? — sări cu gura Andrei. — Doar noi avem mai mulţi oameni! Cât despre maşină...

— O fi ea proastă maşina, dar Neamţul de pe maşină e al dracului de viclean!

— Neam mai viclean ca al lor nu se mai află!

— Numai ce-l vezi că se porneşte şi înaintează...

— Ehei, şi pe ce bucăţică bună au pus mâna! — Şi Degtiariov, cu necaz, aruncă la pământ un os mare.

Rupând dintr'o plăcintă cu căline, Matvei Iurghin zise, întunecat şi tăios:

— Mai rău se'nneacă omul cu o bucată mare...

— Acum, să vă spun eu ce vrea Hitler ăsta, — făcu Umrihin, cu aerul unui om mai în vârstă decât ceilalţi, mai trăit şi mai încercat, aruncându-şi în gură cele din urmă fărâmituri de plăcintă. — Vrea să ajungă la Moscova...

— S'ajungă la Moscova? — strigă Martianov, un ostaş tânăr şi bălai. — N'au ei atâta cap cât le-ar trebui ca să ajungă la Moscova!

— Nu iau ei Moscova! Nici să nu se gândească la una ca asta!

— De gândit, n'au decât să se gândească, dar de luat, n'o iau!

— Ei, asta nu! — fierbea Degtiariov. — Orice, dar asta nu!

Or să vadă ei Moscova când şi-or vedea ceafa! Moscova n'a fost făcută pentru Nemţi. Tot poporul o să se ridice ca un singur om, dar Moscova n'o s'o dea. Asta n'o să se întâmple niciodată!

— Moscova? Să dăm noi Moscova?

— Moscova!... — adăugă şi Andrei, pe gânduri, într'un răstimp când ceilalţi se mai potoliseră. — Am auzit că tare-i frumoasă Moscova asta... S'o dai, e ca şi cum ţi-ai da sufletul din tine... Aşa înţeleg eu...

Şi din nou începură să vorbească toţi deodată.

Iurghin îi asculta, uitându-se când la unul, când la altul. Tăcea şi se muncea cu plăcinta lui de căline. Numai atunci când se porniră să discute, aşa cum li se întâmpla adesea, ce ar fi de făcut pentru salvarea Moscovei şi pentru înfrângerea trupelor germane care o ameninţau, intră şi el în vorbă:

— Ce, iar aţi început să îndrugaţi verzi şi uscate? Dacă stăm să ne gândim, singuri suntem vinovaţi de toate. — Iurghin aruncă în sus şi prinse în palmă o pietricică cenuşie: — O vedeţi? Ai zice că nu-i bună de nimic. O pietricică, aşa, ca oricare alta!

Iurghin scoase din buzunar un amnar şi lovi cremenea, care scăpără scântei. Aruncând o căutătură iute spre ostaşi, sergentul începu să lovească cremenea regulat şi des.

— Ei, aţi văzut?

— Adică, ce vrei să spui cu asta? — îl întrebă Gluhan.

— Fiecare dintre noi, — urmă Iurghin, — fiecare dintre noi ar trebui să fie cum e cremenea asta: să aibă foc, putere şi tărie. Şi mai multă ură! Ca păcura de neagră, ca să-i răscolească tot sufletul... Să ştiţi că atunci războiul s'ar întoarce într'acolo! — Şi arătă cu mâna spre Apus. — Şi o să se întoarcă, şi o să-i ardă ca flacăra pe toţi Nemţii, fire-ar ei blestemaţi să fie cu tot neamul lor! Imi pun capul că aşa o să se'ntâmple!

Impinse la o parte sacul lui Andrei, dând a înţelege prin asta că ar fi timpul să termine cu masa şi-şi urmă vorba, mai aspru acum, uitându-se ţintă la ostaşii care amuţiseră:

— Cum şi în ce fel? Asta nu vă priveşte pe voi! — zise el, scoţând din buzunar o cutioară de tablă turtită, în care fusese cândva praf de dinţi şi în care îşi ţinea acum tutunul.

După masă le veni tuturor poftă de tutun. Şi toţi începură să-şi scoată tabacherele. Fiecare primise la prânz mahorcă, dar nimeni n'avea hârtie de ţigară. Deprins cu pacostea asta, Umrihin începu să se dea bine pe lângă Iurghin.

— Nu cumva poţi să ne faci rost de niscai hârtie, tovarăşe sergent? Aveai o rezervă, mi se pare.. Nu?

— Stai să caut....

Dar în clipa aceea se porniră strigăte:

— Văzduh [1]).

Şi îndată, ridicându-şi capetele, auziră cu toţii bâzâitul de viespe, tărăgănat şi îndepărtat, al motoarelor în înălţimile cerului. Ieşind de după norul cenuşiu, ca de fum, bombardierele nemţeşti se desprindeau negre pe câmpul mai luminos al bolţii, zburând drept spre poziţia regimentului. Se auzeau de pretutindeni, prelung, comenzile cunoscute:

— Văzduh!

— In şanţuri!

— Văzduh!

Sărind în picioare, Iurghin porunci, scurt:

— In locaşuri!

Inainte de a ajunge la poziţia pe care o ocupase regimentul lui Voloşin, „Junkerul" din frunte se despărţi de celelalte avioane. Toate căştile se făcuseră nevăzute în locaşurile de tragere. Dar „Junkerul" fulgeră peste poziţie fără să-şi micşoreze viteza de zbor, şi abia după ce trecu dincolo de pădure intră fără veste în picaj. Văzduhul păru că se sfâşie în urletul sălbatec al sirenei avionului. Se vede că Neamţul îşi cunoştea bine obiectivul şi nu-şi pierdea vremea să-l mai caute dela înălţimea la care se afla. Şi nici nu apucară celelalte avioane să se înşiruiască în fir, că el îşi şi slobozi încărcătura purtătoare de moarte; departe, în spatele pădurii, ceva se prăbuşi, ca într'o prăpastie. Incă odată, şi încă odată... Şi ecoul lung, de toamnă, împânzi împrejurimile.

XIV

După ce urmăriră cu privirea avioanele până când dispărură după nori, toţi ostaşii lui Iurghin se întoarseră la locaşul lui Andrei, înjurând amarnic.

— Au bătut trecerea peste Vazuza — zise Andrei.

— E departe până la Vazuza asta? — întrebă Iurghin.

— Să fie vreo şapte kilometri...

— Apa e adâncă?

---

1) Semnal de alarmă aeriană. (N. trad.)

— Sunt locuri pe unde-o poţi trece cu piciorul, sunt altele pe unde nu poţi s'o treci decât înnot, — îl lămuri Andrei. — Acum, toamna, apa e şi adâncă şi iute. Infanteria trece ea cum trece dar cu maşinile şi cu tunurile e mai greu.

Soldaţii se aşezară lângă locaşul de tragere. Acum aveau şi mai grozav poftă de tutun. Ivan Umrihin se dădu din nou pe lângă Iurghin şi începu cu glas plângător:

— Atunci, cum rămâne, tovarăşe sergent? Ne faci rost de hârtie, hai? Nimeni n'are niciun petecuţ nici atâtica. Azi, cât am mers, am cojit toţi mestecenii de pe drum...

— Aşteaptă să caut...

Iurghin scoase din buzunar o mică gazetă ostăşească, grozav de mototolită, şi începu să o netezească pe genunchi. Toţi se adunară în jurul lui, scoţându-şi pungile cu tutun. Dar Iurghin oftă:

— Na, că mi s'a isprăvit şi mie!...

— Dar gazeta ceea? — întrebă unul, uitându-i-se peste umăr.

Atunci, pe pagina desfăcută a gazetei, văzură cu toţii portretul binecunoscut al tovarăşului Stalin. Şi Semion Degtiariov, dându-se cel dintâi la o parte, rosti grav:

— Nu, nu se poate... Pe ăsta păstrează-l.

— Intr'adevăr, nu se poate, — încuviinţă şi Umrihin.

— Ce-ar fi să fumăm o pipă? — propuse atunci Matvei Iurghin. Am căpătat una ieri, într'un sat. Mi-a dat-o un moşneag, un colhoznic. De treabă moşneag! Pesemne că şi-o făcuse pentru el dintr'o rădăcină de mesteacăn... O să ne-ajungă la toţi. Ce ziceţi?

Aprinseră pipa, apoi şi-o trecură din mână în mână. Mahorca sfârâia încetişor şi fumul ei înnecăcios îi zgâria pe gât. Stăpânindu-şi cu greu tusea, Matvei Iurghin continuă vorba întreruptă.

— Nu, n'avem nevoie să hotărîm noi, — zise el, pocnind peste ziarul întins pe genunchi. — Uite, aici scrie limpede totul. Nu cumva aţi uitat?

— Se înţelege că n'am uitat, — răspunse Umrihin pentru toţi, căutând, pe furiş, să ţină cât mai mult pipa la el.

— Dar n'ar strica să mai citim odată fără îndoială că nu... Citeşte-ne, tovarăşe sergent, până isprăvim de fumat.

Iurghin ridică gazeta în dreptul ochilor şi începu să citească un fragment pe care şi-l însemnase cu creionul:

— „Ce se cere pentru a lichida pericolul care ameninţă patria noastră şi ce măsuri trebuie să fie luate pentru a zdrobi pe duşman?"

Lăsă gazeta în jos şi rămase puţin aşa, ca şi cum ar fi vrut să dea răgaz ostaşilor să se gândească la cele citite. Apoi urmă fără

grabă, desfăcând frazele în propoziţiuni şi câteodată chiar în cuvinte:

— „Inainte de toate, e necesar ca oamenii noştri, oamenii sovietici, să înţeleagă cât de mare este pericolul care ameninţă ţara noastră şi să renunţe la atitudinea lor blajină, de nepăsare, la starea de spirit corespunzătoare perioadei construcţiei paşnice..."

— Eh, ce să mai construim acum! — întrerupse Martianov.

— Nu te-amesteca! — făcu Umrihin aspru, ameninţându-l cu pipa.

După ce termină fraza întreruptă, Matvei Iurghin făcu din nou o pauză, apoi continuă, mai răspicat încă:

— „Duşmanul e crunt şi neînduplecat. El îşi pune drept scop: cotropirea pământului nostru, udat de sudoarea noastră, acapararea grânelor noastre şi a petrolului nostru, obţinute prin munca noastră. El îşi pune drept scop: restabilirea puterii moşierilor, restabilirea ţarismului... — Glasul lui Iurghin era din ce în ce mai puternic, plin de o mânie aprigă şi întunecată. — Este vorba deci de viaţa şi de moartea Statului Sovietic, de viaţa şi de moartea popoarelor U. R. S. S., de libertatea sau de înrobirea popoarelor Uniunii Sovietice".

Matvei Iurghin tăcu, şi faţa lui păru dintr'odată cu mult mai brăzdată decât deobicei. Respira adânc, şi buzele lui întredeschise şi arse de vânt se întinseră într'un fel de rânjet plin de răutate.

— Aţi înţeles? — întrebă el, aspru. Şi uitându-se ţintă la Andrei, adăugă fără să mai aştepte vreun răspuns: — Pentru toate astea, bestiile nu trebuesc hrănite cu tăiţei!

Andrei se înroşi până la urechi. Răspunse după un răstimp, cu vădită greutate:

— Ce să mai... Ce să mai aduci aminte, tovarăşe sergent, de tăiţeii aceia?

Toţi ostaşii tăceau, posomorîţi.

— „E necesar, apoi, — începu să citească iarăşi Iurghin, — ca în rândurile noastre să nu fie loc pentru plângăreţi şi pentru laşi, pentru dezertori...".

— Ai sărit ceva, — observă Degtiariov.

— Uite, ai dreptate: am sărit câteva cuvinte... — şi Iurghin netezi mai bine foaia de ziar. — Vezi tu, cuvintele astea sunt pe îndoitură şi s'au cam ros... — apoi, luând fraza dela capăt: „E necesar ca în rândurile noastre să nu fie loc pentru plângăreţi şi pentru laşi, pentru semănători de panică şi pentru dezertori; trebuie ca oamenii noştri să nu cunoască frica în luptă şi să meargă cu abnegaţie în războiul nostru de eliberare a patriei, împotriva înrobi-

torilor fasciști!". — Iurghin împături cu grijă gazeta. — Vedeți ce limpede ni se lămuresc toate acum?

Soldații începură iarăși să vorbească toți deodată. Numai Matvei Iurghin, privind către apus, se ridică în picioare.

— Așa, băieți, — zise Umrihin. — Mai stăm de vorbă și altădată. Dar acum trebuie să ne odihnim. Doar am bătut noi oleacă de drum azi, și nici după aceea n'am stat cu brațele încrucișate. Nu-mi mai simt nici mâinile, nici picioarele! Parcă nu-s ale mele. Ar cam fi vremea să ne întindem un pic...

— Ai să te'ntinzi tu ceva mai târziu, — zise Iurghin.

— Când adică?

— După război.

— F-fiu! — șuiera Umrihin prelung. — Dar acum?

— Drepți! — Și ochii lui Iurghin scăpărau scântei.

XV

Soarele apusese. Pâcla fumurie a amurgului învăluise pădurile dinspre apus. Inserarea cobora de pretutindeni. Pământul nu se mai cutremura, părea că se potolise. Cerul era deasemeni liniștit. Cu vreo două sute de metri în spatele poziției pușcașilor, grupa lui Iurghin, în formație în lanț, începu iarăși să sape locașe de tragere.

— Diavol afurisit! — mormăia Umrihin.

— Nu mai bombăni! — se răsti la el Degtiariov, care săpa alături. — M'am săturat de-atâta vorbă. M'ai amețit de cap! Ce te tot înfurii pe el? Infurie-te mai bine pe Nemți!

— N'am liniște din pricina lui!

— Nu, zău! Liniște vrei tu acum? In toiul războiului?

La spatele lor se ivi un grup.

— Comandanții! — le șopti Andrei.

Erau, într'adevăr, comandanții. In frunte pășea, înalt și greoi, căpitanul Ozerov, purtând ca totdeauna o scurtă soldățească vătuită, de culoare kaki, ușoară și la mers, și la treabă. Puțin mai în urmă venea comandantul de batalion Loznevoi. Foaia de cort pe care și-o pusese peste manta flutura în vânt, iar capătul i se târa în iarbă, ca un patrafir. In urmă de tot, veneau agenții.

Recunoscându-l pe Iurghin, Ozerov îl întrebă:

— Lucrări false, nu?

— Da, tovarășe căpitan!

— Foarte bine! — Şi Ozerov se întoarse către Loznevoi. — Să se sape cât mai multe! Spuneţi şi artileriştilor să-şi facă şi ei poziţii de tragere false. Iar pe cele de bază să le mascheze aşa fel, încât să nu le ghicească omul la doi paşi! Până în clipa când începe lupta, sistemul nostru de foc trebuie să rămână necunoscut inamicului. Cea mai puternică lovitură e cea care vine pe neaşteptate. Ar fi timpul s'o ştim...

— Am înţeles! — răspunse Loznevoi, ridicând mâna la cozoroc.

Ozerov îşi plimbă privirea pe chipurile ostaşilor care, adunându-se tiptil şi fără zgomot, făcuseră cerc în jurul lui, şi-i întrebă fără veste:

— Nu vi-e frică să aruncaţi cu grenada?

Ostaşii răspunseră fără grabă:

— De, nu prea...

— Am mai aruncat noi la instrucţie, dar puţine...

— Ţie, de pildă, — şi Ozerov arătă spre Umrihin, — nu ţi-e frică? Ştii să arunci?

— Mi s'a arătat odată... — îngăimă Umrihin, ocolind răspunsul.

— Ei bine, arată-ne şi nouă.

Buimăcit, Umrihin, îşi desprinse grenada dela brâu. Dar în timp ce-i punea focosul, înţeleseră cu toţii că habar n'aveau ce trebuie să facă. Ostaşii se gândeau că Ozerov o să-i tragă lui Umrihin o săpuneală de o să-i treacă năduşelile pe toţi. Dar căpitanul se mărgini doar să ofteze; luă grenada din mâna lui Umrihin, şi-i arătă chiar el cum trebuie să facă înainte de a o arunca. Apoi îi întrebă pe cei din jur:

— Acum, aţi înţeles? Cât despre aruncat, iată cum se aruncă!

Toţi îşi închipuiau că o să le arate doar cum trebuie să ridice braţul. Dar făcând un pas înainte, Ozerov aruncă pe neaşteptate grenada cu toată puterea, strigând:

— Culcat!

Toţi se trântiră pe iarbă. Se auzi o detunătură. In faţa ostaşilor păru că răsărise din pământ un tufiş negru. Deasupra capetelor se auzeau, şuierând subţire, schijele.

Ozerov sări în picioare cel dintâi:

— N'a atins pe nimeni?

Oamenii se ridicau de pe jos, icnind şi bocănind.

— Rău! — constată Ozerov. — Văd că unii dintre voi se mai tem încă de foc. Foarte rău. Să nu vă fie frică! — strigă el. — Cel care se teme, acela se curăţă!

— A venit cam pe neaşteptate! — zise Loznevoi, împiedicându-se în foaia de cort.

— In luptă, toate vin pe neaşteptate! — răspunse Ozerov, apoi se întoarse către ostaşi: — Cunoaşteţi cu toţii ordinul de luptă? — După ce ascultă răspunsurile, urmă: — Aşa este, tovarăşi! Nu e decât un singur ordin: să rezistăm până ni se va îngădui retragerea. Vin tancurile — să rezistăm! Vine infanteria — rezistăm! Să plătească Nemţii cu capul, să plătească fiecare palmă din pământul nostru cu sângele lor cel blestemat! Niciun pas înapoi!

După plecarea lui Ozerov, grupa lui Iurghin se apucă iarăşi de muncă. Se auzea zăngăuitul lopeţilor; pământul era plin de pietre. După câtva timp, Umrihin se uită împrejur şi-l întrebă pe Degtiariov încetişor, cu glas răguşit:

— Ai văzut ce-am păţit?

— Cu grenada? Văd că n'ai păţit nimic.

— Rău vezi! — făcu Umrihin liniştit, oftând. — Era cât pe ce să mă facă praf chiar grenada mea! Mi-a şuierat o schijă drept pe lângă creştetul capului. Nu, frate, se vede că nu mi-e dat mie să trăiesc, cu un nume ca al meu... Ei, dar când o fi să mor, o să iau cu mine şi o grenadă. Acuma ştiu cum s'o arunc. M'a învăţat căpitanul... Şi o să caut pe lumea cealaltă pe cel care-a născocit în limba noastră numele ăsta al meu. Şi când o să-l ating odată cu grenada, n'o să-şi mai adune oasele nici cu făraşul! Atâta îi fac, şi pace!

Amurgul se lăsa în grabă peste întinderi.

XVI

Toată seara lucrase regimentul la întărirea poziţiilor de apărare. Peste două mii de ostaşi, înşiraţi pe o linie unduitoare de câţiva kilometri se îngropau în pământ cu mitraliere, cu puşti şi cu grenade. Pentru apărarea poziţiei, şi cu deosebire a drumurilor pe care înaintau coloanele germane, artileriştii instalau tunurile regimentare şi piesele divizionului antitanc.

Căpitanul Ozerov conducea personal toate lucrările de construire a poziţiei de apărare. Inspecta poziţia, când călare, când pe jos, oprindu-se doar din când în când ca să fumeze o ţigară. Cerceta singur cum fuseseră alese raioanele de apărare ale fiecărei companii şi punctele lor de sprijin, cum fuseseră săpate poziţiile de bază şi cele de rezervă, unde erau instalate tunurile pentru trageri prin

rată, — îi răspunse Ozerov. — Şi, fiindcă veni vorba, sarcina noastră n'o să fie uşoară!

— Dar victoria o să fie a noastră! — hotărî Iahno răspicat, ca şi cum Ozerov n'ar fi fost de aceeaş părere. — A noastră! — Se aplecă şi culese o floare palidă de toamnă care abia se zărea în întuneric: — O simt de departe, aşa cum simt parfumul acestei flori!

Cu tot întunericul, pe faţa tânără şi luminoasă a comisarului se vedea sclipind un zâmbet. Ozerov îi luă floarea din mână, o mirosi şi-i răspunse, fără veselie:

— Din păcate, parfumul acesta nu-l simt toţi, şi mai ales de departe...

Iahno îl apucă pe Ozerov de un nasture al scurtei lui vătuite:

— Nu toţi? Ai băgat de seamă ceva?

— Da.

— Hai şi mai încolo! — zise Iahno şi porni repede, urcând uşor dâmbul, în timp ce mantaua flutura în urma lui. Acolo, pe dâmb, se desluşea un tufiş singuratic de măceş.

— Cu scurta asta ţi-e mai îndemână, nu? — întrebă el, aşteptându-l pe Ozerov care urca greoi povârnişul. — O să-mi iau şi eu una. Imi trebuie şi mie o haină largă şi uşoară, să-mi fie sufletul slobod... — Aşezându-se apoi lângă Ozerov, urmă: — Da, când o armată se retrage patru luni în şir, nu oricine e în stare să-şi păstreze neatins simţul mirosului... Unora li se pare că totul miroase acum a sânge şi a hoit, — şi Iahno ridică din umeri, ca şi cum comparaţia nu i-ar fi fost pe plac. — Dar aproape toţi soldaţii cred în victorie. Şi să-ţi mai spun ceva: astăzi, ei cred în biruinţă mai mult decât în cea dintâi zi a războiului! Da, o simt foarte bine... Judecă şi tu: cât au mărşăluit azi, cât pământ au săpat, şi cu toate astea parcă abia aşteaptă să pornească la luptă! Toţi, sau aproape toţi, sunt siguri de izbândă. Iar lucrul cel mai important în război, e dispoziţia cu care porneşte ostaşul la luptă. Ai să vezi că mâine toţi, şi în special comuniştii, or să se bată ca nişte lei. Şi biruinţa o să fie a noastră. Coloanele germane trebuiesc oprite, şi regimentul nostru o să le oprească!

Ascultându-l, Ozerov înţelese pentru întâia oară dece-l îndrăgiseră ostaşii atât de repede: în încrederea lui minunată pe care o risipea cu dărnicie în jur, era atâta înflăcărare tinerească, atâta lumină şi avânt poetic, încât oamenii nu puteau să n'o simtă, aşa cum simţi întâia adiere de primăvară.

— De bătut, or să se bată, fără îndoială. Era şi el de aceeaş

părere cu Iahno. — Dar în luptă nu acţionează numai forţa morală!

— Eu nu sunt un militar încercat, — răspunse Iahno, — dar ştiu cum trebuie să fie un comandant... Comandantul e dator să gândească, să gândească şi iar să gândească, mai ales înainte de luptă. — Şi-l apucă din nou pe Ozerov de nasturele scurtei. — Gândeşte-te! Suntem datori să facem totul ca să lichidăm superioritatea materială a inamicului! Şi bagă de seamă, — urmă el mai încet, — ni s'a acordat o încredere nelimitată...

— O să mă mai gândesc, — îi promise Ozerov.

Se înnoptase. Departe, pe flancuri, cerul se înroşea şi deseori scăpărau, ca nişte păsări, rachete de semnalizare, în timp ce în faţa poziţiei de apărare totul se cufundase în cea mai adâncă beznă. Din tranşeele puşcaşilor se auzea zvon de glasuri şi zăngănit de gamele; începea masa întârziată a ostaşilor.

Luându-şi rămas bun dela Ozerov, Iahno îi luă tăcut mâna pe întuneric şi înţelese îndată că Ozerov ţinea încă floricica în pumnul strâns.

— Tot îi mai simţi parfumul, nu-i aşa? — îl întrebă el încet.

— Îl simt, — îi răspunse Ozerov în şoaptă.

— Ei, dragul meu, îţi doresc succes!

XVII

Maiorul Voloşin stătea tot timpul la punctul de comandă. Işi alesese locul în spatele batalionului lui Loznevoi, la marginea unei păduri mari cu tot soiul de copaci care închidea, ca o perdea ruginită, vederea spre răsărit. Toată noaptea pionierii munciseră, săpând şanţuri şi adăposturi.

Seara, maiorul Voloşin tot mai trăgea nădejde că toate unităţile care se apropiau de Vazuza vor apuca să treacă râul peste noapte, şi atunci regimentul lui va putea, măcar în zorii zilei, să se retragă fără luptă. Dar, după un ceas dela bombardamentul aerian, din partea generalului Borodin, comandantul diviziei, sosi un agent călare, aducând o veste proastă: avioanele germane distruseseră podul de peste Vazuza. După spusele agentului, generalul Borodin luase toate măsurile să se refacă podul în timpul nopţii. In urma acestei ştiri, maiorul Voloşin îşi dădu seama că lupta nu mai putea fi înlăturată: de dimineaţă, îndată ce s'o restabili trecerea peste Vazuza, Nemţii se vor apropia, fără îndoială, de poziţia de apărare a regimentului.

In zorii zilei îl chemă la el pe Ozerov, care-şi petrecuse toată noaptea pe la batalioane, şi-i ordonă să plece la Vazuza.

— Vezi de află cum merg treburile pe-acolo, — îi zise el. Podul de peste Vazuza se reface acum, dar nu se poate şti când o să reînceapă trecerea. Toate operaţiile le conduce generalul Borodin. Conform ordinului său formaţiile noastre de spate să treacă râul odată cu divizia. Pleacă imediat şi controlează, personal, dacă toate formaţiile de spate s'au adunat pe malul Vazuzei. Caută să afli precis când începe să treacă divizia pe malul celălalt. Şi întoarce-te cât mai repede.

— Am înţeles, tovarăşe maior.

— Poţi să pleci.

După câteva minute, căpitanul Ozerov galopa spre Vazuza.

Din pădurea unde se afla punctul de comandă al regimentului, drumul ieşea pe un podiş înalt şi deschis, de pe care se adunase grâul de toamnă. In timp de pace, toată întinderea aceea ar fi trebuit să fie neagră, arată din proaspăt. Acum însă nu se vedea nicăieri nicio brazdă. Doar pe alocuri se mai zăreau clăi împrăştiate de ovăz şi de hrişcă, părăsite de stăpânii lor. De pe podiş, drumul cobora grăbit prin vâlcele în pantă repede: îl puteai cuprinde aproape tot într'o singură privire până la pădurea de pe malul Vazuzei, care se zărea în depărtare doar ca o linie întunecată.

Sus pe culme, Ozerov lăsă frâul slobod şi se uită înaintea lui. Şi, ciudat: i se păru că niciodată nu cuprinsese într'o singură privire spaţii atât de largi şi de neasemuite. Pe şesul întins se vedeau fumegând printre maluri povârnite apele Vazuzei, împurpurate de ivirea zorilor. In partea dinspre miazăzi, în susul apei, se întindeau până la orizont păduri care, în lumina domoală a dimineţii, scânteiau pe alocuri în culori aprinse de aramă şi în brocart de toamnă. In partea dinspre miazănoapte, în josul apei, se deschideau tot până la orizont câmpii unduitoare, cu sătuleţe mărunte şi cu movile pe care se vedeau străjuind stejari seculari, singuratici şi îngânduraţi. Iar drept în faţă, dincolo de Vazuza, acolo unde era Moscova, sclipeau zorile aurii, cuprinzând toată zarea. De multe ori văzuse Ozerov în vara aceea soarele răsărind, dar acum îi veni în minte că nu mai văzuse niciodată un răsărit atât de liniştit, şi în acelaş timp atât de măreţ, ca răsăritul acesta peste necuprinsele întinderi de câmpii, păduri şi sate.

Această neasemuită privelişte a patriei lui nemărginite învăluită în lumina dimineţii, îl linişti pe neaşteptate în câteva clipe. „Nu, nimeni şi niciodată n'o să poată birui o ţară ca asta! îşi zise el cu

aprindere. O să îndurăm orice! O să trecem peste orice și o să rezistăm!"

Toată pădurea de pe malul Vazuzei era sfârtecată de bombele aviației germane, de parcă trecuse pe-acolo un uragan de o violență năprasnică, nemaipomenită. Mulți copaci își arătau vârfurile retezate, crengile zdrențuite și arse. Unii zăceau doborîți la pământ, ca niște viteji pe câmpul de luptă. Doi ulmi puternici susțineau de subțiori, ca doi sanitari, un stejar tânăr din marginea pădurii, greu lovit. Câteva căsuțe din apropiere fuseseră dărâmate de bombe până'n temelii: până și cuptoarele rusești, uriașe, se risipiseră, umplând curțile cu praf de cărămidă. Alături, o tablă de acoperiș se agățase în vârful unui mesteacăn schilodit, ruptă și ruginită, de nu te puteai dumiri prin ce minune ajunsese acolo. Pretutindeni, în pădure și în jurul ei, pâlnii de bombe, se răsuceau scheletele de mașini arse și zăceau hoituri umflate de cai, osii de căruțe, roți...

Ai fi zis că tot ce mai rămăsese viu trebuia să fugă cât mai departe, fără să se mai uite îndărăt, din preajma acestor locuri de groază. Dar toată pădurea aceea schilodită, toate văgăunile din apropierea ei și tot malul Vazuzei erau împânzite cu oameni, ticsite cu tunuri, cu mașini, cu căruțe, cu bucătării de campanie și cărucioare sanitare. Pretutindeni ardeau focuri, răsunau glasuri omenești, fluierături și claxoane, lovituri de topor, scârțâit de căruțe, nechezat de cai, muget de vaci și scâncet de copii... Și toată această mulțime se zbuciuma într'o mișcare neîntreruptă, inexplicabilă și complicată. Dar se simțea că mișcarea aceea era supusă unui singur scop și că un singur gând îi mâna pe toți delaolaltă. Și cu cât se apropiau de Vazuza, cu atât în tabără era mai multă mișcare și mai mult zgomot. Ca și cum n'ar fi găsit decât o singură ieșire din pădure, tot puhoiul acela de oameni, de mașini și de căruțe, se îndrepta într'o pornire nestăvilită către pod.

Căpitanul O.crov înțelese că podul peste râu se refăcuse și răsuflă, ușurat, din adâncul pieptului.

Dar când ajunse aproape de râu, văzu că lângă apă se dădea o luptă, deasupra căreia stăruia un vaiet neîntrerupt. Puhoiul de mașini, de tunuri și căruțe trecea cu larmă peste podețul îngust pe malul celălalt al Vazuzei. Și numai acolo, simțindu-se slobod, se revărsa în șuvoaie mai mici. Mai sus de pod, infanteria trecea pe pontoane, pe plute, în luntri și înnot. Mai jos, treceau refugiații. Printre oamenii care se aruncau în apă care pe ce apuca, se vedeau înnotând cai și vaci sforăind, înălțându-și capetele și luptând din răs-

puteri împotriva curentului repede al Vazuzei. Mii de oameni se grăbeau să treacă râul înainte de răsăritul soarelui.

Toate câte se petreceau acolo îl turburau adânc pe Ozerov. Dar curând, după ce ajunse la generalul Borodin care stătea pe malul prăpăstios al râului, înțelese că tulburarea lui n'avea niciun rost: acolo, la pod, lucrurile se petreceau aşa cum trebuiau să se petreacă ba chiar mai bine decât atât.

Generalul Borodin se odihnea lângă un foc pitic, întins pe o foaie de cort aşternută la pământ şi cu spatele rezemat de o buturugă uriaşă de ulm cu măduva putrezită. Picioarele îi erau acoperite cu o manta, iar cizmele-i stăteau pe nişte țăruşi, lângă foc. Işi ținea drept capul cărunt, descoperit, mustața subțire îi era răsucită, iar chipul lui arăta cea mai desăvârşită nepăsare față de zvonul de glasuri şi de larma dela râu. Ochii, întorşi spre zarea luminată, erau închişi: generalul Borodin dormea. Un ostaş tinerel stătea ghemuit lângă foc şi întorcea mereu obielele generalului, să le usuce mai repede.

Generalul dormea dus. Dar îndată ce simți apropierea unui străin, se trezi. Se uită la Ozerov — aşa cel puțin i se păru lui — cât se poate de liniştit şi de prietenos. Infăşurându-şi picioarele în obiele, zise:

— Nu trebuie să-mi raportezi nimic, dragul meu, că ştiu şi fără asta pentruce ai venit. — Apoi luând o cizmă din mâna ostaşului, arătă cu capul spre râu: — Vezi? Am muncit toată noaptea, dar acum treaba merge bine. Cred că la douăsprezece punct tot malul o să fie evacuat. Poate chiar mai devreme... Toate formațiile de spate ale regimentului vostru or să treacă odată cu divizia. Ordinul de retragere o să fie transmis prin radio. Dar dacă condițiile de retragere vor fi grele... — urmă generalul încruntându-şi sprâncenele şi punând mâna pe cealaltă cizmă, — ... foarte grele, atunci vă sfătuiesc să vă retrageți... O clipă!

Işi încălță repede cizma şi se ridică tinereşte în picioare, răsucindu-şi mustățile.

— Dă-mi harta!

In timp ce desfăcea harta, se uită de câteva ori la Ozerov, apoi iarăşi se încruntă şi iar îşi răsuci mustața cu nemulțumire. Ozerov ghici îndată că generalul se uită la obrajii lui nebărbieriți. Se ruşină şi, ducându-şi degetele la bărbie, îngăimă:

— Vă rog să mă iertați, tovarăşe general!

— E un obicei prost să vii la raport în halul ăsta, — zise Bo-

rodin, aspru. — Foarte prost, tovarăşe căpitan! Ţin să te previn că data viitoare n'o să mai trec cu vederea...

In clipa aceea, cu totul pe neaşteptate şi în aparenţă fără nicio legătură cu observaţia generalului, căpitanul Ozerov simţi pentru a doua oară în aceeaş dimineaţă o bucurie fără margini aprinzându-i-se în suflet, ca o lumină. Şi se gândi că într'un viitor foarte apropiat războiul o să ia altă întorsătură, şi că nicio putere omenească n'o să încovoaie vreodată avântul liniştit, măreţ şi nepieritor al oamenilor sovietici.

XVIII

Dimineaţa se înălţa deasupra pământului, limpede şi sonoră.

Intorcându-se la punctul de comandă al regimentului, pe căpitanul Ozerov îl surprinse liniştea care domnea acolo. După o noapte de nesomn, mulţi comandanţi şi soldaţi aţipiseră prin adăposturi şi prin corturi. Se auzea deslușit cum lunecă frunzele printre crengi şi cad la pământ. In aer se simţea mireasmă tare de pământ proaspăt săpat, de cenuşă dela focurile stinse şi de răşină.

După ce raportă comandantului de regiment cum decursese întâlnirea cu generalul Borodin, căpitanul Ozerov se îndreptă spre cortul său. Acolo agentul lui de transmisiuni Petia Uraleţ, un ostaş cu fruntea bombată şi cu ochii bulbucaţi, freca armăsarul asudat cu un şomoiog de iarbă uscată.

— Ce mai nou pe la noi, Petia?

— Tii... ce-a mai fost pe-aici, tovarăşe căpitan! — Şi Petia Uraleţ se apropie vorbind grăbit în şoaptă. — A venit un avion nemţesc, o namilă cât toate zilele şi fioroasă, nevoie mare. Şi ce se mai învârtea blestematul!

— Şi pe urmă?

— Pe urmă s'a'nceput să se'nvârtă şi pe deasupra noastră. Şi atunci un ostaş din plutonul de comenduire... poc!... Ce-a mai fost, ce-a mai fost, tovarăşe căpitan!

— Ei, şi l-a doborît?

— Da' de unde! — Petea Uraleţ arătă cu capul spre adăpostul lui Voloşin şi urmă, învârtind şomoiogul în aer: — Unde-a sărit maiorul afară şi unde s'a pornit să urle: „Cine-a tras? Cine?"

Ozerov se încruntă:

— Incetează! Cine ţi-a dat voie să comentezi acţiunile comandantului? Dacă a interzis el, înseamnă că aşa trebuia. M'ai înţeles?

Stingherit, Petia Uraleţ luă poziţia de drepţi:

— Inţeles, tovarăşe căpitan!

— Dă-mi briciul.

Dar n'apucă bine Ozerov să-şi bărbierească obrazul drept, că dinspre punctul de comandă se auziră glasuri neliniştite:

— Văzduh! Văzduh!

Vreo douăzeci de avioane „Junkers" se îndreptau din partea soarelui spre poziţiile regimentului, descriind pe cer un semicerc larg. Aripile lor sclipeau în bătaia soarelui. Avionul din cap, care venea din spatele frontului asupra batalionului lui Loznevoi, intră vijelios în picaj şi urletul lui metalic, sălbatic, care îngheţa sângele în vine, se auzi până departe.

Pământul se cutremură atât de adânc, încât din copaci se scutură o ninsoare grea de frunze uscate. Deasupra sectorului lui Loznevoi se ridică spre cer o trâmbă de fum negru.

...Cu câteva clipe înainte de bombardament, comandantul de batalion Loznevoi îi luase cu el pe locotenentul Hmelco şi pe Costea şi se îndreptase spre punctul de comandă al companiei trei. Intr'o stare sufletească şi mai întunecată încă după noaptea din urmă, Loznevoi rătăcise toată dimineaţa fără niciun rost prin poziţie, fără să-şi găsească loc şi astâmpăr. La jumătatea drumului, auzi deasupra capului uruit de motoare. Aruncându-şi ochii spre cer, zări imediat o formaţie mare de „Junkers-uri". Bombardierele veneau dintr'o parte, în zbor liniştit şi greoi şi, la început, Loznevoi crezu că vor trece alături, tot înainte — poate spre Vazuza. Şi cum era ordin aspru să nu cumva să se demaşte poziţia ocupată, se întoarse către însoţitorii săi şi strigă:

— Culca-ţi!

— Toţi trei se aruncară în iarba răvăşită şi rămaseră acolo nemişcaţi, urmărind cu ochii avioanele. Şi toţi trei îşi ziceau: „Uite, acum ajung deasupra pădurii. Pe urmă o să putem merge înainte..." Dar după ce ajunseră la marginea pădurii, avioanele făcură un ocol, pentru a se îndrepta spre sectorul batalionului, venind dinspre partea soarelui:

— Tovarăşe comandant! — strigă Hmelco. — Vin spre noi!

— Vin! Vin! — urlă Costea, ghemuindu-se în iarbă.

Terenul din jur era gol şi descoperit. In apropiere niciun şanţ, nicio groapă. Şi Loznevoi se gândi: „Ehei, mi se pare că mi se apropie ceasul!" Fruntea i se umezi. Un singur lucru ştia: că trebue să scape cu orice preţ. Sărind în picioare, strigă:

— Inapoi, după mine!

Indoindu-se din şale, toţi trei o luară la goană peste pământul înţelenit, apoi peste câmpul întins, acoperit cu ţepi de secară cosită, striviţi şi culcaţi în ţărână de mult ce se călcase peste ei. Zornăind din pinteni, Loznevoi alergă aşa vreo sută de paşi. Simţi apoi că într'o clipa tusea o să-i sfâşie pieptul şi înţelese că n'o să apuce s'ajungă la punctul său de comandă, unde pionierii îi săpaseră peste noapte un adăpost solid. Era prea târziu. In clipa aceea, observă din goană un locaş de tragere, abia scobit în pământ. Făcând celorlalţi un semn cu mâna, se aruncă în el din fugă, şi îndată o uşe chinuitoare îi zgudui pieptul. Hmelco şi Costea, înţelegându-i semnul, o luă fiecare în altă direcţie, căutându-şi cu ochii câte un adăpost.

După ce se linişti, Loznevoi îşi scoase capul din locaş. Spre stânga, la vreo treizeci de paşi, zări ieşind din mirişte luciul şters al unei căşti. „E Hmelco! bănui Loznevoi. Dar unde-o fi Costea?". Se uită la dreapta şi văzu în apropiere o poziţie de tragere falsă pentru un tun antitanc, una din cele multe făcute de artilerişti în cursul nopţii, din ordinul lui Ozerov. De după parapet se vedea, înfipt în pământ ca să închipuie o ţeavă de tun, un mic buştean cu ciotul îndreptat spre apus, iar deasupra lui un mesteacăn îşi legăna crengile desfrunzite. Loznevoi înţelese atunci că şi el nimerise într'unul din locurile de tragere false săpate de vrednicii artilerişti ca să înşele inamicul. Şi-şi strânse fălcile încleştate până la durere.

Din limita dinainte a poziţiei se auzeau glasuri nelămurite; unul din comandanţi striga ceva soldaţilor. Loznevoi se uită înaintea lui. Aproape, într'o brazdă de semănătoare, pe cărăruia rămasă printre ţepii de secară, se agita, scormonind pământul, un şoarece de câmp, de culoarea cenuşei. Ochişorii lui sclipeau veseli, ca două picături de rouă. Aduna fărămituri de spice. Speriindu-se de ceva, o zbughi şi dispăru, dar după o clipă Loznevoi văzu din nou cum îi sticleau ochişorii. Se vede că acolo era gaura lui. „Uite la el ce adăpost minunat are! se gândi Loznevoi. Ce-i pasă!" Şi uitându-se iarăşi la locaşul lui abia zgâriat în pământ, simţi că un nou acces de tuse îi sfâşie pieptul.

Dar nu mai avea când să-şi caute alt adăpost. Din înălţime, „Junkersul" din frunte intră în picaj, urlând sălbatic. După ce coborî câteva sute de metri, se redresă şi se înălţă din nou. Şi atunci Loznevoi văzu cum se desprind de fuselajul lui patru bombe. Legănându-se cădeau ca patru picături negre, dar după câteva clipe dispărură şi Loznevoi îşi simţi sufletul străpuns de

un şuier ascuţit şi tăios, care creştea ameţitor de repede. Inchizându-şi ochii de groază, îşi îngropă faţa în colţul locaşului. In aceeaş clipă simţi în tot trupul, aproape deodată, patru zguduituri cutremurând pământul. Iar văzduhul întreg se zdruncină într'un vuiet prăbuşitor de lavină, care năvăli peste păduri...

Bombele căzuseră la stânga lui. De-acolo se împrăştiau peste poziţia de apărare nori de fum. Indreptându-şi casca, Loznevoi scoase capul din locaş. „Junkerul" din cap se redresase din picaj şi uruitul motorului i se rostogolea în văzduh, dar cel de-al doilea avion abia atunci se îndrepta spre centrul poziţiei. Urmă un scurt răstimp de linişte. Şi, fără să-şi creadă ochilor, Loznevoi zări deodată în faţa lui, pentru a doua oară, acelaş şoarece de câmp. Ca şi cum nimic nu s'ar fi întâmplat, ieşise din vizuină şi aduna grăbit firişoare de pai. Işi vedea de treabă, vesel şi grijuliu, şi lui Loznevoi îi trecu prin minte că şoarecele acela o să supravieţuiască, fără îndoială, că o să-şi adune în adăpostul lui grămăjoare de grăunţe, că o să ierneze la căldură şi o să întâmpine o nouă primăvară...

Şi se înspăimântă.

Nu mai văzu cum se năpusteşte în picaj cel de al doilea avion şi câte bombe lasă. Când auzi din nou urletul înfiorător al sirenei, scânci ca un copil şi, fără să-şi dea seama, se făcu ghem pe fundul locaşului. In aceeaş clipă, simţind că e aruncat afară din locaş, începu să racnească şi-şi înfipse degetele în pământ: bombele explodaseră în jurul poziţiei de tragere false. De sus curgea ţărână, răpăind pe spinarea şi pe casca lui ca o ploaie de bulgări şi de praf ars. Fumul întuneca tot cerul.

Din clipa aceea, înnebunit de groază, Loznevoi nu-şi mai dădu seama de nimic din câte se petrecură în jurul lui. Era limpede că Nemţii îşi aruncau cea mai mare parte din încărcătură peste poziţiile de artilerie şi locaşele de tragere false: bombele explodau în spatele adevăratelor linii de tragere, exact pe locul unde se găseau Loznevoi cu însoţitorii săi. Şi avioanele bombardau liniştit, cu chibzuială, alegându-şi obiectivele fără grabă şi ţintind cu grijă. Detunăturile se repetau fără întrerupere, cu un vuiet infernal. Valuri de aer fierbinte şi înnecăcios răbufneau dela explozii, iar vântul nu izbutea să măture norii negri de fum şi de praf ce se târau pe câmpie.

...Sprijinindu-şi capul de marginea şubredă a locaşului de tragere Loznevoi tuşi îndelung, scuipând pământ. Apoi, când conştiinţa lui tulbure începu să se limpezească treptat, ca o rază printr'o

negură grea, se liniști și, zgâriind pământul cu degetele, începu să se cațăre afară din locaș și să-și arunce în jur privirile aiurite. In urechi îi stăruia un țiuit, ca și cum i s'ar fi aciuiat acolo nenumărați greieri, și-și simțea tâmplele zvâcnind și umflându-i-se dureros. In jurul lui se deschideau pâlnii de bombe — răni proaspete. In fața ochilor îi tremura o perdea de fum, clătinată de vânt. Nu departe de el, pe locul unde se furișase șoarecele, Loznevoi zări o cizmă: pe călcâiul ei sclipea un pinten.

„E a mea!" încercă să șoptească, dar buzele îi rămaseră mute.

Loznevoi își cunoștea bine pintenii. Cum de nimerise cizma lui afară din groapă? Ce căuta acolo? Zăbovi puțin, apoi, îndoindu-și trupul, se uită la picioare. Nu, era încălțat! Și abia în clipa aceea își aminti, în sfârșit, că ieri în timpul popasului își schimbase pintenii cu ai locotenentului Hmelco. „Dar el, unde-o fi?..." Loznevoi căută cu ochii casca lui Hmelco peste fața miriștei, însă pe locul unde-l văzuse înainte de bombardament, se ridică acum o movilă de bulgări de pământ. „Dece și-o fi aruncat cizma?..." Ieși din groapă și încercă s'o ridice, dar în aceeaș clipă sări îndărăt ca ars: din carâmbul sfârtecat ieșea o bucată de os alb. Loznevoi se trânti iarăși la pământ, își frecă obrazul de țărână, își șterse buzele și începu să strige, ca să simtă mai bine că acum a înțeles adevărul:

— Au bombardat...

Işi simți tot trupul greu ca de plumb, dar își recăpătă repede conștiința liniștită și trează. Nu, niciodată nu dorise să trăiască asemenea clipe! Și deodată îl străfulgeră un gând, simplu și limpede: în gândul acela era scăparea lui, gândul acela îi dăruia viață. Dar nu apucă să se bucure de el, când auzi tropot de pași și glasul lui Costea:

— Iată-l, e aici!

Costea alergă în goană, căzu în genunchi lângă el și îi puse mâna pe umăr. Ca speriat, Loznevoi încercă să se ridice în picioare, proptindu-se cu palmele în pământ și ațintind asupra ostașului o privire pustie și năucă. Fața lui Costea, împroșcată cu noroi, se schimonosi, îmbătrânită dintr'odată de o durere lăuntrică. Din nara stângă i se prelingea sânge. Incepu să strige cu glas jalnic:

— Eu sunt, tovarășe comandant, eu, Costea! Sunteți rănit?

— A?! — țipă Loznevoi drept răspuns, după ce tăcu o clipă.

— V'a lovit, nu-i așa? Unde vă doare? Spuneți!

— Au plecat? — arătă Loznevoi cu capul spre Apus.

Deodată zări făptura înaltă și greoaie a căpitanului Ozerov. Căpitanul răsufla adânc, pieptul i se ridica anevoie. Gulerul bluzei

îi era descheiat, părul roşcat zburlit. In mâna stângă îşi ţinea casca de cureluşă iar cu dreapta îşi muta în grabă, de pe pântece spre şold, tocul revolverului. Fără să se ridice în picioare, Costea strigă, astupându-şi nara stângă:

— Se vede că-i vătămat rău, săracul...

Căpitanul Ozerov se lăsă cu grabă în genunchi:

— Vă-e rău?... Vă doare? Unde vă doare?

— Nu-i asta, dar a surzit de tot! — îi lămuri Costea.

— Atâta ne mai lipsea! — mormăi Ozerov cu necaz, sărind în picioare. — Du-l, înapoi! Repede! Şi tu nu mai miorlăi atâta! Unde-i comisarul batalionului? Nu ştii?

— Undeva, pe la companii...

— Ia-l pe comandant şi treci cu el pe la punctul de comandă, ai înţeles? — răcni Ozerov. — Intră şi spune-le să-l cheme pe comisar ca să ia el comanda. Ai înţeles? Vezi să nu uiţi! Iar pe comandant, du-l înapoi. Asta-i tot.

Apoi se întoarse şi strigă:

— Hei, Petro! După mine!

XIX

In ceasul cel mai greu, tocmai când începea lupta, batalionul al treilea, care ocupa centrul apărării, rămăsese fără comandant. Dar nu era vreme de pierdut cu văicărelile. Ozerov îşi dădea seama că acum fiecare clipă era preţioasă. Stăpânit de un singur gând, alergă spre limita dinainte a apărării strângându-şi cu toată puterea casca la piept.

Ieşind în goană pe moviliţa acoperită cu o pădurice de mesteceni tineri şi oprindu-se să răsufle, văzu prin fumul ca o ceaţă tremurătoare, că pe câmpia dinspre raionul companiei a treia ostaşii fug în neorânduială, op'ecându-se şi căzând mereu. La început, Ozerov se gândi că era vorba de cei care-şi pierduseră capul în timpul bombardamentului şi alergau acum, bezmetici, pe câmp. Dar toţi veneau de-a-dreptul spre el. Şi Ozerov înţelese dintr'odată că oamenii aceştia fugeau, părăsindu-şi cine ştie dece poziţiile.

Pe moviliţă se ivi gâfâind de oboseală, Petia Uraleţ, care se ţinuse tot timpul pe urma comandantului său. Ozerov îi zmulse fără nicio vorbă automatul din mână. Ridicându-l deasupra capului, urlă peste tot câmpul, cu faţa schimonosită ca de o cumplită durere.

- Sta-a-ai! Stai!

Fără să-l vadă pe Ozerov și fără să-i audă strigătele, un ostaș gonea orbește spre el, cu spatele încovoiat, aproape târându-și mâinile de pământ. Ajuns la urcuș, puterile îl părăsiră. Căzu, se mai târî câțiva pași scormonind înnebunit pământul, apoi sări iarăși în picioare și, tot fără să-l fi văzut pe Ozerov, veni drept spre el Ozerov trase o serie de automat în aer.

— Stai!

Ostașul se opri cu mâinile căzute și se uită buimăcit la Ozerov. Fața-i era murdară de pământ, bluza sfâșiată pe piept, fruntea însângerată, iar ochii holbați păreau două globuri albe care, de spaimă, nu mai vedeau nimic înaintea lor. Auzind pârâitul gloanțelor și văzându-l pe cel dintâi că se oprește, ceilalți ostași, care alergau pe delături și în urma lui, începură și ei să-și încetinească goana și să se oprească. Tremurând din tot trupul, Ozerov făcu un salt înainte, urlând răgușit:

— Ce cauți aici, hai? Ai fugit?

Ridicându-și mâinile în sus, ostașul își holbă și mai cumplit ochii lui albi:

— Tancuri! — strigă el. — Uite colo: tancuri!

— Inapoi! — urlă din nou Ozerov.

— A-a-a! — gemu ostașul, trăgându-se îndărăt. - Mă alungi?...

Ozerov ridică pistolul și mai trase o serie pe deasupra capului ostașului. Omul se prăvăli la pământ, dar imediat sări în picioare și, cătând speriat la Ozerov, o luă la goană îndărăt. Cei care veneau după el se întoarseră ca la o comandă și se repeziră și ei spre locașele lor de tragere.

Ozerov începu să coboare povârnișul, cu pași mari.

— Inainte!

Și abia atunci, în timp ce alerga în urma ostașilor, Ozerov se uită în zare.

Din pădurea de brad care închidea orizontul ca un zid, ieșeau unul după altul, desfășurându-se în formație, clătinându-se peste dâmburi și gropi, tancuri germane de un cenușiu închis. Erau încă departe; uruitul motoarelor se auzea înnăbușit, așa cum bubue tunetul dincolo de zare.

Soldații alergau spre locașurile de tragere, fără să se mai uite îndărăt; Ozerov îi urma de aproape peste câmp și, din când în când, ridica pistolul automat deasupra capului:

— Inainte! Dați-i cu grenadele! Dați-le foc!

Imediat ce avioanele se îndreptară spre Apus, Matvei Iurghin se repezi la locaşul de tragere vecin. De după parapet se ivi capul lui Andrei, cu casca verde-fumurie:

— S'a terminat? Au plecat?

— S'a terminat, s'au dus! — Şi Iurghin se aşeză pe marginea locaşului. — Ei, ce zici?

— Ce să zic? Am stat! — îi răspunse Andrei şi un surâs îi lumină o clipă faţa blândă şi gânditoare. — Ce mai urlă, ce mai urlă! Te pătrunde până'n măduva oaselor! Dar intră colea, haide, intră!

Vorbea mai cu aprindere decât deobicei. Bombardamentul îi dăduse o stare de neastâmpăr, dar nu-l înspăimântase. Era cel dintâi bombardament pe care-l trăia. De când începuse retragerea, nu-i trecuse nicio singură clipă prin minte că ar putea să fie ucis. Nici de data aceea nu se gândise la moarte când văzuse avioanele. Nu ştia încă ce înseamnă un bombardament şi deaceea — şi numai deaceea — nu simţise niciun fel de frică. Se uita cum intrau avioanele în picaj şi cum se desprindeau bombele. Asurzit de şuierul lor metalic se ghemuia repede într'un colţ al locaşului de tragere dar îndată îşi scotea capul afară, minunându-se: „Bre, ce fum! Ca de iad!" Spre norocul lui, toate bombele cădeau destul de departe în urmă, asupra poziţiilor false, aşa că nu putea să vadă cu ochii toată grozăvia pe care o dezlănţuia puterea lor infernală. Deaceea nici nu-i fusese frică. Era doar neliniştit.

Lucrul acesta îl bucură pe Iurghin.

Aşezându-se amândoi pe fundul locaşului de tragere, unul în faţa celuilalt, cei doi prieteni vorbeau înainte despre bombardament, fără să bage de seamă că la marginea pădurii, din depărtare, se iviseră tancuri şi că ostaşii din compania treia părăseau în goană poziţia. Abia când se auziră, din stânga, serii de automat, iar gloanţele care parcă se luau la întrecere străbătură în chiot văzduhul uscat de toamnă, îşi scoaseră şi ei capetele din locaşul de tragere, alarmaţi; soldaţii din compania treia alergau acum, care mai de care, în neorânduială, îndărăt spre poziţia de apărare.

— Ce-o fi cu ei? — se miră Iurghin.

— Ia uite-te încolo! — îl trase de mânecă Andrei.

Auzind uruitul motoarelor, Iurghin se uită ţintă înainte, ca şi cum ar fi ochit, şi zise grăbit, în şoaptă:

— Tancuri! Sunt tancuri!

— Câte-s?

— Dar dracu' le mai știe! — Și Iurghin se ridică în picioare —. Ei, Andriuha, eu mă duc! Ai pregătit legătura de grenade? Sticlele incend are le ai la'ndemână?

— Da, le am pe toate.

— Ei! — Și Iurghin îl apucă pe neașteptate de umăr și-l strânse cu putere. — Ce zici? Bagă de seamă, Andriuha!

Sări din locașul de tragere și strigă tare, ca să-l audă toată grupa:

— Pregătiți grenadele! Sticlele! Nu vă pierdeți capul! Așteptați-le să se apropie! — Și glasul lui răsuna din ce în ce mai puternic. — Țintiți bine! Nu vă pierdeți capul!

Andrei nu mai văzuse de aproape tancuri și nu știa cât de greu e să lupți cu ele, ajutat numai de armele ușoare pe care le purta la centură. (Comandanții îi spuseseră de-atâtea ori că nu era mare lucru să lovești și să dai foc unui tanc!...) Deaceea nu se sperie nici acum, când le văzu. După ce-și propti sacul pe spate de taluzul dinapoi al tranșeei, să nu-și turtească din nebăgare de seamă hrana de rezervă, se uită țintă înainte. Tancurile ieșeau din pădure târîș, unul după altul, cu un uruit înnăbușit, negre ca niște gândaci uriași și, legănându-se la hopuri, se răspândeau peste fața gălbuie a câmpiei. Andrei încercă să le numere, dar cum tancurile luau formația în vederea atacului, când urcându-se pe dâmburi, când dispărând în vâlcele, se încurcă. „De care or fi? își zise el. Mijlocii sau mici?” Ii veni deodată în gând că, înainte de luptă, ar trebui să bea ceva. In timp ce înghițea câteva guri de apă din bidon, nu-și lua ochii dela câmpul pe care se iviseră tancurile și abia atunci îi trecu prin minte că-l pândește moartea. Dar nici de data aceasta nu se înfricoșă, ci se grăbi să alunge gândul acela: curiozitatea o luase înaintea spaimei. Rupse chiar câteva crenguțe din fața parapetului, să nu piardă tancurile din ochi nicio clipă. Ii veni gust să fumeze, dar înțelese, cu părere de rău, că n'o să aibă timp.

— Lasă, pe urmă! — își zise el, tare.

Aplecându-se în locașul de tragere, începu să-și cerceteze legătura de grenade. In momentul acela, motoarele tancurilor se porniră să urle, de răsunau pădurile dimprejur. Se vede că porniseră cu mare viteză la atac. Andrei se înălță puțin. Așa și era: unul din tancuri, cel din cap, zbura pe drum, stârnind în urma lui nori de praf, iar celelalte, înșiruite în lanț, goneau după el, coborînd prin șanțuri și săltând peste dâmburi. Vuietul motoarelor și zăngănitul șenilelor sporeau mereu, rostogolindu-se peste câmp

ca un tăvălug de tunet. Pământul începu să duduie ca o masă compactă de tuci. Cam la cincizeci de metri depărtare de locaşul lui Andrei, se auziră două pocnituri, una după alta, scăpărând foc şi stârnind nouraşi de fum şi praf, apoi ceva începu să fâşâie în jur, lovind pământul.

— Apleacă-te! — auzi Andrei glasul lui Iurghin. — Prostule! Nu vezi că trag?

— Tancurile?

— Apleacă-te! — Şi casca lui Iurghin sclipi o clipă la marginea locaşului de tragere.

Abia îşi lipi Andrei obrazul de peretele rece al locaşului că la stânga, dinspre pădure, începură sa bată tunurile noastre. Tancul din cap — negru, cu două cruci albe zugrăvite pe coaste — gonea mereu, ridicând praful de pe drum şi tăind de-a-dreptul cotiturile. Ţeava tunului său scuipă foc de două ori, una după alta. Ochitorii tunurilor noastre, uluiţi, căutau să-l lovească, trăgeau des, dar mereu pe-alături... In sfârşit, un proiectil lovi blindajul aplecat al turelei şi, în acelaş timp, altul îl nimeri în blindajul lateral şi tancul, după ce mai goni câţiva metri, se răsuci deodată din plin mers, desfăşurându-şi pe iarbă fâşia lată şi grea a şenilei. Apoi, zmucindu-se cu tot trupul lui greoi şi stângaci, se întoarse cu spatele spre tunuri. Dar se vede că tocmai atunci a fost lovit de un alt proiectil: se auzi un troznet puternic, apoi o flacără uriaşă ţâşni în aer.

Andrei scoase din nou capul din locaşul de tragere, dar în aceeaş clipă îşi simţi obrazul şi casca împroşcate cu pământ fărâmat. „Ptiu, ticăloşii!" Se lăsă pe călcâie şi începu să se frece la ochi. Din stânga se auzeau bubuituri de tun. Peste întreaga poziţie de apărare răpăiau, care mai de care, mitralierele. Prin uruitul motoarelor, care se rostogolea tot mai ameninţător peste câmpie, prin bubuitul tunurilor şi prin troznetul asurzitor al exploziilor, răzbeau din când în când glasuri omeneşti: „A-u-u-u!" In câmp ardeau trei tancuri. Simţeai în nări miros înnecăcios de praf de puşcă, de ulei şi de fier încins... Dar alte tancuri veneau, veneau mereu, înaintând spre poziţia de apărare.

Pământul începu să curgă din pereţii locaşului de tragere şi Andrei îşi dădu seama că tancurile trebue să fie aproape de tot. Frecându-şi mereu ochii şi fără să-şi ridice capul, puse mâna pe o sticlă cu lichid gălbui. Sticla era încinsă cu un inel de cauciuc, care ţinea focosul — un beţişor lung, muiat într'un amestec

chihlibariu. Andrei scoase în grabă chibriturile din buzunar. Frecă bățul de cutie de trei ori la șir și abia atunci văzu că în vârful lui nu era fosfor. „Ptiu, drace! zise el, cu necaz. Ia te uită, cum le fac!” De pe celălalt chibrit, fosforul căzu de cum îl scoase, și pe Andrei îl cuprinse frica. Pământul se cutremura și duduia tot mai cumplit, iar peste tranșee treceau, șuierând, serii de gloanțe nemțești...

Abia cu al treilea chibrit izbuti să aprindă fitilul. Dar acum, Andrei nu mai avea acea încredere liniștită în el însuși, care-l stăpânise la începutul luptei. Pe față i se iviră broboane de sudoare: tancul nu era decât la vreo sută de metri de el. Stătea pe loc, cu țeava tunului întoarsă la dreapta și trăgea spre marginea pădurii, acolo unde se afla bateria noastră. Dar deodată namila se zmuci și slobozi un urlet atât de cumplit, încât lui Andrei i se păru că i s'au astupat urechile, ca de un vânt năpraznic. Tancul se opinti și mai amarnic, păru că înghite ceva, iar de sub șenilele lui, care se învârteau repede și cu zgomot, săreau în sus bulgări mari de pământ.

Văzând că fitilul arsese pe jumătate, Andrei se grăbi să arunce sticla care se înfierbântase în mâna lui. Sticla sclipi în lumina soarelui ca un curcubeu și, descriind în aer un semicerc fumuriu, căzu pe pământul moale, înainte de a ajunge la tanc. „Nu l-am ajuns!” Și Andrei rămase buimăcit. Tancul trecu pe lângă sticlă al cărei fitil abia mai fumega și venea acum drept spre locașul lui. Urletele bestiei erau atât de pătrunzătoare, încât lui Andrei i se păru că i se umflă capul. Nu mai auzea nimic din cele ce se petreceau în jurul lui. Iar înaintea lui nu vedea decât tancul care, apropiindu-se, creștea din ce în ce. Namila uriașă și bubuitoare, scoțând limbi de flăcări din țevile tunului și ale mitralierelor, ca din niște răsuflători ale iadului, înainta acum pe pânza cerului și a norilor. Iar lui Andrei i se păru că în spatele monstrului nu sunt nori, ci grămezi nepătrunse de abur alb. Sclipind și grohăind, șenilele tancului trăgeau totul sub ele, cu o putere necruțătoare: și câmpia, și locașul lui Andrei, și tufișurile...

Năduşit din cap până'n picioare, Andrei slobozi un țipăt sălbatic, apucă legătura de grenade, se ridică și o aruncă, fără să ochească, sub tancul care venea zburând peste el. Apoi, ferindu-se de explozie, se lăsă repede în fundul locașului de tragere. Tancul se cutremură și se învălui în fum, dar se zmuci înainte cu un urlet și mai năpraznic și, scrâșnind, își trecu șenila stângă peste loca-

șul lui Andrei. Pe urmă o luă dintr'odată spre dreapta, acoperind totul cu crengi și cu pământ.

Dar în clipa când încerca să-și facă vânt înainte, din tranșeea vecină zbură, lucind în soare, o sticlă incendiară, care plesni drept deasupra motorului. Aprinzându-se, amestecul își prelinse flacăra lichidă pe blindaj, pătrunzând în tanc prin vizori și marginile gurii de acces.

— Aha-a! — urlă Iurghin.

Sărind din tranșee, făcu trei salturi lungi și aruncă încă o sticlă. Pe motorul tancului, limbile de flăcări se aprinseră și mai viu. Și strigătul lui Iurghin străbătu iarăși câmpia:

— Aha-a!... Hei!

Tancul începu să se frământe. Se întoarse pe loc și se trase îndărăt, umplând văzduhul cu urletele lui. Cu o voință înverșunată, întocmai ca o ființă vie, căuta să scape cu viață, scuturându-și flăcările de pe spinare. Dar focul se lipise de el într'o încleștare de moarte, pătrunzând înăuntru prin toate deschizăturile. Namila se repezea la dreapta și la stânga, sărea, urla fioros, gonea în plină viteză, se sălta peste dâmburi și se abătea în vâlcele, iar flacăra, ca o pasăre de pradă, își înfigea ghiarele în trupul lui, îl zugruma și-l învăluia, cuprinzându-l în îmbrățișarea ei fierbinte...

XXI

Matvei Iurghin era de nerecunoscut. Mișcările-i erau tăioase, aproape convulsive. Simțea că se înnăbușă: deschidea mereu gura, arătându-și dinții mari și albi. De sub cască i se prelingeau, pe obrajii înnegriți și arși de o dogoare lăuntrică, dâre de sudoare amestecată cu praf.

Cu ochii numai la tancul aprins, care căuta să scape de flăcări, sergentul nu băgă de seamă câtva timp ce se petrecea în jur: în luptă, ostașul nu vede decât ceeace se întâmplă în imediata lui apropiere. Și chiar această realitate apropiată îi apare ca într'un caleidoscop, în imagini frânte, pe care privirea lui înflăcărată le prinde doar întâmplător. Numai când văzu că tancul se răstoarnă într'o viroagă și că, aprindu-se, se învăluie ca într'un steag al morții în limbi uriașe de flăcări cu ciucuri negri de fum — numai atunci se uită liniștit în jurul lui. Și văzând că pretutindeni explodează proiectile și auzind șuieratul gloanțelor, își aminti deodată de Lopuhov.

— Andrei! — strigă el, căutându-i cu ochii locaşul de tragere.

Abia atunci descoperi, la vreo sută de metri înaintea lui, alt tanc, care ieşea de după un dâmb din dreapta. Tancul înainta încet. De prin locaşele de tragere vecine, puşcaşii şi mitraliorii trăgeau asupra vizorului. Toată partea din faţă a turelei scăpăra scântei uscate, vizibile chiar în lumina soarelui. Tancul trăgea cu mitraliera asupra locaşelor de tragere, de parcă strănuta fum şi flăcări, înaintând greoi peste câmpia care clocotea de vuiet.

Aplecându-se, Iurghin se repezi spre locaşul său unde, îşi aducea bine aminte, mai avea o legătură de grenade. O găsi pe fundul locaşului de tragere.

Tancul era acum aproape de tot. Venea încet prin dreapta locaşului. Poate că plumbul topit o fi astupat în parte vizorul mecanicului conductor, sau poate că îl rănise la ochi?...

Deodată, în calea tancului, se ivi un ostaş. Rămase o clipă învăluit ca într'o pânză de fum, dar imediat ieşi iarăşi în lumina soarelui. Şi Iurghin auzi cum ostaşul strigă ceva, ca nebun, apoi se avântă spre tanc. In mâna stângă ţinea o legătură de grenade. Braţul drept îi era zmuls din cot, iar din zdrenţele mânecii împroşcau în toate părţile stropi de sânge. „Martianov!" îl recunoscu Iurghin şi ieşi repede din locaşul de tragere. Il văzu atunci pe Martianov lovit de un glonte, stând pe iarbă într'un genunchi şi strigând, cu mâna stângă ridicată deasupra capului. In mână ţinea încă legătura lui de grenade. Tancul se năpusti asupra lui şi-l răsturnă pe spate, şi în aceeaş clipă Iurghin se simţi aruncat de suflul exploziei parcă-l izbise peste urechi un pumn uriaş.

Ţinându-se de buruieni, Iurghin sări în picioare clocotind de mânie în faţa grozăviei petrecute sub ochii lui, apoi se aruncă înainte. După ce-l strivise pe Martianov, tancul cenuşiu ca un balaur zugrăvit pe una din părţile laterale, o luase pe neaşteptate spre dreapta; se vedea bine că suferise stricăciuni grele pe dinăuntru. Purtând în mâna întinsă legătura de grenade, Iurghin se repezi să-i taie drumul, alergă câţiva paşi, apoi, luându-şi vânt, aruncă grenadele sub şenilele tancului. In acelaş timp se prăbuşi, sleit de puteri, în iarba uscată.

Simţi un cutremur adânc. Ridicându-şi capul, văzu cum tancul împotmolit cu şenila dreaptă într'un şanţ stătea aplecat pe-o parte, proptindu-se într'un tufiş de măceş. Se zmucea, sforăia, îşi rotea turela şi trompa ţevii de tun ca şi cum ar fi căutat să adulmece drumul, dar nu se putea urni din loc. De partea cealaltă a tancului

se auzi o nouă explozie și Iurghin fu învăluit de fum. Sări în picioare și se năpusti spre tanc.

— Incoace-e!... Repede-e!...

Agațându-se în goană de ceva, sări pe tanc și, uitându-se îndărăt și fluturându-și brațele, strigă din nou:

— Incoace-e!

Cel dintâi alergă în urma lui ostașul care lovise tancul imediat după el, din partea cealaltă: era Degtiariov.

— Nisip prin jaluză! — îi strigă Iurghin.

Degtiariov adună o mână de pământ din parapetul locașului său răscolit de șenilele tancului.

— Nu așa, cu casca! — îi porunci Iurghin. — Cu casca!

Degtiariov adună în cască pământ și-l răsturnă peste jaluza fierbinte a tancului, sub care se auzea horcăind motorul. In clipa aceea sosi în fugă și Umrihin, murdar tot de pământ, iar în urma lui, din toate părțile, alți ostași.

— Dă-i! — urlă Iurghin triumfător.

Pretutindeni se auzeau strigăte. Infierbântați de luptă și de izbândă, fără să mai vadă sau să mai audă ceva în jurul lor, ostașii izbeau în tanc, care cu ce apuca. Trăgeau cu pușca prin deschizături. astupau jaluza cu pământ și loveau cu bolovani în țevile mitralierelor și ale tunului și peste blindajul care dogorea...

XXII

Se auzi aproape, un troznet. Orbit de lumină, Ozerov se aruncă la pământ. După câteva clipe, nedumerit că se vede culcat, încercă să se ridice, apucându-se cu mâinile de roata unui tun. In cădere, casca îi zburase cine știe unde. Părul îi era răvășit și plin de țărână, fața murdară și afumată de praf de pușcă, iar pe obrazul stâng, rămas nebărbierit, i se prelingea o șuviță de sânge. Ieșiți din orbite, ochii îi fugeau în toate părțile, iscodind câmpul de luptă.

— V'a rănit? — se repezi la el Petia Uraleț, gemând.

— Pe mine nu mă lovește! Pe mine nu mă ucide! — strigă Ozerov ca un bețiv furios, schimonosindu-și fața de turbare. — Pe mine? Nu! — Și se ridică în genunchi. — Acolo... ce-i acolo?

— Al treilea tun...

— Distrus?

— Dar sunteți rănit, sunteți rănit! — urlă Petia Uraleț. — Trebuie să vă pansez! Uite sânge! Tovarășe căpitan!

— Sunt rănit?

— La cap! Uite...

— Hai, pansează-mă, Petia! Dar repede.

Căpitanul Ozerov stătea în genunchi și, sprijinindu-se cu mâna de roata tunului, își învârtea capul în toate felurile, lăsându-se, supus, în mâinile lui Uraleț. Când pansamentul a fost gata, îl împinse pe soldat la o parte și se așeză lângă tun: înalt, greoi, cu obrazul negru, cu capul înfășurat ca într'un turban. Uitase de cască.

— Proiectile! — strigă el răgușit, întorcându-se.

Bateria rămăsese cu un singur tun. Celelalte trei, instalate spre stânga, erau distruse. Pe amplasamentele sfărâmate de pro iectile zăceau roți, afete și țevi răsucite și zdrobite, lăzi de muniții sparte, soldați uciși, arme strâmbe, căști turtite, zdrențe însângerate... Doi ostași, ridicând un rănit, îl duceau cu mâini neîndemânatice în pădure. Altul se târa singur, trăgându-și după el piciorul rupt. In șanțul din apropiere se iviră căști.

— Hei, voi de colo! Hei! — strigă din nou Ozerov, ținându-se de scutul tunului. — Ce, nu suntem cu toții Ruși? Proiectile! Dați-mi proiectile!

Petia Uraleț se repezi după proiectile. In urma lui săriră din șanțul adăpost alți trei ostași cu căști și cu hainele murdare.

Și în jurul tunului singuratic munca începu să clocotească din nou. Artileriștii erau din subunități diferite, scăpați întâmplător dela pieire, dar se înțelegeau unul pe altul numai din ochi și-și făcea fiecare treaba lui, repede și cu îndemânare. Și căpitanul Ozerov, ajutând când la întors țeava tunului, când la cărat proiectile, începu din nou să strige, urmărind cu ochii câmpul de luptă:

— Foc! Foc!

Nimeni nu avea nevoie de comanda lui, și nimeni nu asculta. Dar lui Ozerov îi făcea plăcere, fără să știe nici el dece, să repete mereu vorba asta, cea mai obișnuită în război. O striga cu încântare, ca și cum atunci ar fi învățat-o pentru întâia oară. Și-i plăcea atât de mult, încât ar fi vrut s'o repete fără întrerupere:

— Foc! Foc!

Atât era de adâncit în mersul luptei, încât nu se mai putea gândi la nimic altceva. Trăia în neștire, într'o desăvârșită uitare de sine. Nu mai auzea nici exploziile proiectilelor, nici șuierul gloanțelor. N'avea când să se gândească la primejdia, la moartea care-l amenința în orice clipă. N'avea când să se gândească nici să-și arate vitejia și disprețul de moarte în văzul ostașilor. Fiecare clipă a luptei îi aducea o îndatorire nouă, și toate-i cereau o îndeplinire

grabnică, absorbindu-i fără răgaz toată atenţia şi toate puterile sufleteşti.

Pe câmp ardeau acum unsprezece tancuri. Un vânt abia simţit aducea dinspre ele pale lungi de fum. Pe lângă locaşele de tragere ale infanteriştilor, unde în grabă fuseseră sparte fără folos nenumărate sticle incendiare, ierburile şi miriştile ardeau. Pe câmpul de luptă aerul era greu şi înnăbuşitor.

Cel dintâi eşalon de tancuri, care declanşase o lovitură de măciucă asupra noastră, fusese respins. Dar acum înainta al doilea, mai puternic încă. Ocolind grămezile de metal, care ardeau, tancurile veneau, veneau mereu în nesfârşit puhoi peste câmpul înceţoşat de fum. Şi uruitul greu al motoarelor acoperea toată larma luptei.

In centrul poziţiei, tancurile tăvălugeau şi astupau cu pământ lucrările de sapă ale infanteriştilor. Proiectilele explodau pretutindeni. Pământul fărâmiţat cădea peste câmp ca sămânţa la semănat şi nori de praf şi de gunoi se învăluiau cu fumul laolaltă. Prin vuiet, prin urlete şi scrâşnete abia răzbăteau uneori, stinse, gemetele răniţilor.

Dar căpitanul Ozerov şi artileriştii lui nu vedeau câmpul de luptă. Pentru ei, toată lupta se adunase în petecul de pământ din jurul tunului lor singuratic.

... Un tanc pătrunse până aproape de tun. Căpitanul Ozerov îl văzu de cum începuse să urce povârnişul, şi strigă cu mânie:

— Foc!

Mărunt şi negru ca un coşar, cu două triunghiuri la butonieră, ochitorul întoarse ţeava tunului spre dreapta, ţinti pe deasupra ei cu ochiul liber, şi tunul se zmuci îndărăt odată, încă odată, şi încă odată, ca şi cum şi-ar fi făcut avânt să sară dincolo de parapetul care-l înconjura şi să se arunce el însuşi asupra duşmanului. Un proiectil sfărâmă roata de întindere a tancului, altul lovi turela înţepenind-o. Scrâşnind tot mai adânc din şenila care se desfăcea, tancul se întoarse dintr'odată şi se înfundă în vâlceaua cu tufişuri de verigar şi de alun.

— Foc! — urlă Ozerov, scuturându-l de umăr pe ochitor.

Un proiectil explodă în spatele lor. Ochitorul tresări, se agăţă într'un spasm de închizător, se mai cutremură odată, apoi ridicându-şi braţele în aer, se prăvăli pe spate. Alt servant scăpă din mână un proiectil, slobozi un urlet sălbatic şi se abătu într'o parte, împleticindu-se şi ţinându-se cu mâinile de mijloc.

In timp ce Ozerov şi Uraleţ treceau peste parapet trupul ochitorului ucis, cel de-al treilea artilerist, un vlăjgan tânăr şi el şi

voinic, umblând la închizător, descoperi că schijele proiectilului sfărâmaseră capacul mecanismului de percuţie: arcul percutorului şi vârful lui fuseseră zmulse cu totul şi zburaseră cine ştie unde. Simţind încă de departe că s'a întâmplat ceva cu tunul, Ozerov se repezi la el şi se aşeză lângă fălcea:

— Ei, ce este? Ce i s'a întâmplat?

— Uite, colea... — arătă artileristul şi, ridicându-se, făcu un gest cu amândouă mâinile, ca şi cum ar fi îngropat tunul şi şi-ar fi luat rămas bun dela el. — Gata! S'a isprăvit!

In clipa aceea, căpitanul Ozerov îşi aduse aminte că prin apropierea tunului văzuse un topor, uitat din întâmplare de cu noapte pe când lucraseră la poziţia de tragere şi începu să strige, căutând cu ochii în jurul lui:

— Petia, toporul!

Sărind peste parapet, Uraleţ îi întinse toporul.

— Şi un cui! Dă-mi un cui!

— Uite o pilă, — îi propuse artileristul, înţelegând ce avea de gând căpitanul cel fără astâmpăr.

— Incarcă! — îi porunci Ozerov.

Tancul cel lovit trecea prin tufişuri, zmucindu-se şi se înfunda în vâlcea. Introducând pila în gaura închizătorului, Ozerov o lovi scurt cu toporul. Tunul se zgudui şi proiectilul nimeri drept în motorul tancului care se depărta. Un val de foc şi fum îl acoperi pe de-a'ntregul.

Dar Ozerov nu avu când să se bucure de izbândă. Petia Uraleţ îl apucase de umeri şi, urlând nu ştiu ce, îl trăgea cu putere îndărăt. Mergând de-a'ndăratelea, Ozerov se împiedică de fălcea şi căzu. Iar când sări în picioare, zări la stânga lui, la vreo douăzeci de metri numai, alt tanc: ieşind din marginea păduricii, namila se năpustise spre tun. Ozerov încercă să facă ceva, să se agăţe de ceva, dar era prea târziu. Scrâşnind asurzitor, tancul încălecă parapetul amplasamentului, înălţându-şi şenilele în aer...

Tot ce urmă, se petrecu doar în câteva fracţiuni de secundă. Neavând timp să facă nimic, căpitanul Ozerov se trase îndărăt şi căzu pe spate, fără să mai vadă cum tancul strivea cu şenila stângă şi tunul şi artileristul...

XXIII

Andrei deschise ochii repede, speriat. Lângă capul lui, pe o piatră cenuşie, stătea de veghe un corb: în aripa dreaptă, o

pană albă îi sta piezis, întoarsă pe dos, strălucind. Ridicându-şi pliscul în sus cu o strâmbătură de om bătrân, corbul îl privea ţintă, de parcă se uita la el prin ochelari. Şi ochii aceia îi părură lui Andrei nespus de mari, sticlind lunatic şi mort, ca ai unei bufniţe. Strângându-şi înfiorat de frig aripile căzute, corbul înaintă câţiva paşi, şi Andrei îngheţă de groază auzind cum îi scrâşnesc ghiarele pe piatră. Gemu, fără să se mişte, şi corbul sări într'o parte şi-şi luă zborul, foşnind şi umbrind tot cerul cu aripile lui desfăcute.

Proptindu-se greu de pământ, Andrei se ridică într'un cot şi-şi purtă peste tot privirea ochilor umflaţi şi injectaţi cu sânge. Zăcea culcat în mijlocul unui tufăriş răvăşit şi sfâşiat. De jur împrejur se scurgea pe pământ, ca sângele din răni, rugina arinilor sfârtecaţi. Pe ramurile frânte ale tufelor de verigar, ciorchinii luceau ca turnaţi. Corbul cel bătrân se legăna acum pe vârful aplecat al unui mesteacăn şi pliscul îi strălucea metalic în soare. Se vedea bine că n'avea de gând să zboare mai departe: privirea lui era atentă, ca a cuiva care pândeşte şi aşteaptă ceva... Andrei începu să scormonească cu degetele, înfrigurat, iarba uscată care mirosea a pârlit.

— Ţi-a trecut? — se auzi din tufiş glasul lui Iurghin.

— Îmi vâjâie capul... — răspunse Andrei dar nu îndată.

— Mai stai aşa! — îi ordonă Iurghin.

Tăcură din nou. Ascultau amândoi încordaţi, când ridicându-şi capul, când culcându-şi urechea la pământ. Departe, dinspre şosele, se mai auzeau tunurile bubuind. Dar în apropiere, de jur împrejur, pe poziţia batalionului, se lăsa o tăcere din ce în ce mai adâncă — tăcerea aceea neasemuită prin care sunt vestite ţinuturile îndepărtate ale Rjevului. Doar din când în când, fără s'o destrame, corbii zburau vâslind uşor din aripi.

După ce rupseseră apărarea în centrul ei, tancurile germane se îndreptau acum prin pădure, de-a-dreptul spre Vazuza. In urma lor trecură pistolarii.

In cele din urmă clipe, când pistolarii nemţi erau doar la câţiva paşi de el, Andrei izbuti cu ajutorul lui Iurghin, să iasă din locaşul de tragere pe jumătate astupat cu pământ. Şi amândoi, pitindu-se prin buruieni, ajunseră târîş într'o vâlcea cu tufăriş des. Nemţii nu-i băgară de seamă şi-şi căutară de drum pe-alături. Andrei şi Iurghin rămaseră mult timp acolo, nemişcaţi, ţinându-şi răsuflarea. Aproape un ceas, câmpia întreagă răsună de ropotul paşilor, de fluierături ascuţite, de serii de automat şi de ţipete

pătrunzătoare. Dinspre drumul cel mai apropiat se auzeau întruna pârâitul neîntrerupt al motocicletelor și uruitul greu al camioanelor în trecere spre Vazuza. In sfârșit, pe tot întinsul poziției batalionului zgomotele începură să se potolească.

Un vânt ușor alungă duhoarea de fier încins, de ulei ars și de praf de pușcă, și pe câmpul de luptă se întinse iarăși mireasma adâncă de toamnă.

Andrei și Iurghin stăteau culcați în tufăriș de câteva ceasuri. Demult ar fi putut să se strecoare tot înainte, în pădure. Dar cu Andrei se petrecea ceva ciudat: din când în când părea că se adâncește într'un fel de toropeală. Mai rămaseră așa încă vreo jumătate de oră, apoi Matvei Iurghin își desprinse cu greu de pământ pieptul care începuse să-l doară și întrebă:

— Ei, te-ai odihnit?

— Să mai stăm! — se rugă Andrei în șoaptă.

— Nu cumva vrei să rămânem aici până la noapte? N'auzi ce liniște-i în jur? Nici țipenie de om! Ne furișăm până'n pădure, pe urmă...

— Dar în pădure, nu dăm de ei?

— De Nemți? Ce vorbești! Au trecut demult...

— Tovarășe sergent, să mai stăm puțin...

— Ascultă, Andriuha, — zise Iurghin, — fă și tu o sforțare, ce dracu! Doar te-am văzut cum ai ieșit înaintea tancului! Ce te-a apucat acum?

Cu toate că pe câmpul de luptă era liniște, Andrei își simțea inima cât un purice și frica îi paraliza tot trupul. Nu se temea de ceeace-l aștepta de aci înainte: la asta încă nu era în stare să se gândească. Dar îl apuca groaza când se gândea prin câte trecuse pe câmpul de luptă, și nu-i venea să creadă că totul se sfârșise. Ii vuia capul, în urechi îi stăruiau șuierături și bubuituri și nu-și putea închipui că în jurul lui totul se liniștise...

După ce mai stătu încă puțin culcat, Matvei Iurghin se ridică în genunchi, făcând să foșnească iarba și crengile de măceș și zise, hotărît:

— Destul, Andrei! Trebuie să plecăm!

— Dar încotro? — întrebă Andrei cu glas înnăbușit.

— In pădure. Unde vrei să ne ducem?

— Poate că-i mai bine s'o luăm târîș?

— Ei, drăcia dracului! — răspunse Iurghin, supărat. — Hai, scoală-te!

Matvei Iurghin sări în picioare și, fără să se uite măcar în

jurul lui, începu să-şi scuture bluza şi pantalonii. Apoi vorbi cu glasul pe jumătate:

— De, n'a prea mers treaba cum trebuia...

Andrei mai zăbovi câteva clipe, apoi se ridică şi el. Faţa lui era cenuşie, obrajii traşi. Iar sub cască, în ochii larg deschişi, nu i se mai citea liniştea aceea de izvor proaspăt, şi nici strălucirea ochilor nu mai era cea dinainte. Totuşi îşi îndreptă umerii, se uită în jurul său şi întrebă în şoaptă, cu glasul sugrumat:

— Să iau şi puşca?

— Cum să n'o iei! Cu ce ai să lupţi? — îi răspunse Iurghin mirat. — Ce, crezi că războiul s'a isprăvit cu asta? Da' de unde! Războiul, frate, abia începe! O să mai luptăm noi amândoi, n'avea grijă! Cel care a mâncat odată bătaie, face cât doi din cei care n'au luptat încă!

O luară prin vâlcea, spre pădure. Câmpul, răscolit de şenilele tancurilor şi ciuruit de proiectile şi de bombe, arăta ca şi cum l-ar fi râmat o turmă de porci. In multe locuri era pârjolit şi negru de scrum. Păduricea rară în care intrau purta şi ea urmele luptei: trunchiuri cojite de gloanţe, vârfuri şi crengi rupte de schije, tufişuri răvăşite şi călcate de maşini şi de oameni. De-a-lungul drumului, pe câmp şi în pădure, dădeau din loc în loc peste morţi. Lui Andrei îi era frică să se uite la ei, dar nu putea să nu se uite: pentru întâia oară înţelegea cât de puternică şi de necruţătoare era moartea. Mergând în urma lui Iurghin, se uita la morţi şi toate i se întipăreau în minte: şi felul cum zăceau, cu braţele desfăcute sau închirciţi de durerile agoniei, şi cum arătau feţele lor, şi cum îi acopereau frunzele moarte...

In pădure stăruia o lumină de amurg. Piciorul călca uşor peste pământul afânat şi peste muşuroaiele acoperite cu muşchi şi cu tufe de afine. Prin părţile mai joase, lângă albastrul plopilor de munte dăinuia încă verdele puternic şi văratic al rogozului. Printre muşuroaiele unde se înălţau tulpini negre de pipirig, iar flori de un galben aprins încercau să lumineze amurgul din desişuri.

După ce înaintară vreo două sute de metri prin pădure, Andrei mai zări un mort. Zăcea sub un brad, cu faţa îngropată într'o tufă de afine.

— Tovarăşe sergent! Tovarăşe sergent! — strigă Andrei repede, cu glas scăzut. — Opreşte-te! Uite, ăsta-i...

— Cine-i?

— E comandantul nostru de batalion! — Şi Andrei îşi coborî

puşca de pe umeri. — Tovarăşul locotenent major! Unde l-o fi...
Doamne, dar încă e cald! Unde l-o fi lovit?

Andrei îl apucă pe Loznevoi de umăr şi încercă să-i întoarcă faţa în sus. Dar, deodată în pădure trozni un foc de puşcă. Iurghin o luă la goană, strigând:

— După mine!

...După ce Andrei şi Iurghin se mistuiră în desişul pădurii, Loznevoi îşi ridică fruntea şi, deschizând numai ochiul drept, se uită cu băgare de seamă de după trunchiul bradului. „Ptiu, drace! mormăi el. Cine naiba i-a mai adus?..." Sări apoi în picioare şi, pitindu-se, o luă spre marginea pădurii. Văzând un ostaş mort, întins între muşuroaiele acoperite cu muşchi, se opri şi, îngenunchind lângă el, începu să-i tragă bocancii din picioare. Pe unul i-l scoase uşor, dar cel de pe piciorul drept nu voia să iasă. Grăbit să termine mai repede, Loznevoi trase atât de tare, încât urni din loc trupul celui căzut. Şi deodată, omul deschise ochii şi îngăimă cu glasul stins:

— A-apă!

Loznevoi dădu drumul piciorului şi o luă la goană, ocolind copacii. După o sută de metri se opri în faţa altui ostaş, care zăcea într'o poziţie atât de nefirească, cum numai un mort ar fi putut sta. Capul îi era plin de sânge închegat. Loznevoi îl pipăi cu băgare de seamă. Fără îndoială, murise: era aproape rece. Cu o grabă nebună, îi scoase cingătoarea, bluza, pantalonii şi bocancii. Inşfăcând echipamentul decolorat şi murdar, care mirosea greu a sudoare şi a sânge, se repezi într'o vâlcea, vârându-se într'un desiş întunecat.

Acolo, se îmbrăcă în uniforma ostaşului. Dar îi era prea mică: în hainele acele străine, părea cogeamite lunganul. „Ei, drăcia dracului! înjură el. Nu puteam să dau peste unul mai acătării?..." Scoţând din buzunarul bluzei livretul militar al mortului, îl citi, apoi repetă în gând numele pe care avea să-l poarte de aci înainte: „Zarubin... Zarubin". După aceea băgă livretul în buzunar, îşi luă uniforma, o duse mai adânc în desiş într'un loc mocirlos şi o îndesă bine cu picioarele în noroi.

XXIV

In timp ce tancurile germane dădeau peste cap batalionul lui Loznevoi şi se îndreptau spre Vazuza, toate unităţile noastre trecuseră râul. Acum, pe pod se învălmăşeau grămadă numai refugiaţii. Pionierii aşteptaseră până'n ultima clipă să se termine pu-

hoiul lor fără sfârşit, deaceea nu aruncaseră încă podul în aer. Imprăştiind gloatele de refugiaţi, tancurile germane năvăliră pe pod şi trecură pe malul de răsărit al Vazuzei.

Batalioanele lui Juravschi şi Bolotin rezistau cu îndârjire pe şosele. Chiar atunci când îşi dădură seama că apărarea regimentului fusese ruptă în centru şi că Nemţii răzbiseră spre Vazuza, aceste batalioane continuară lupta. Şi abia spre seară, când primiră în sfârşit dela statul major al regimentului ordinul de retragere, ele părăsiră poziţiile şi se retraseră spre pădure. In felul acesta, şoselele rămânând libere, coloanele duşmane porniră de-a-lungul lor fără întârziere.

Odată cu căderea serii, mişcarea trupelor germane pe şosele lua sfârşit. Şi atunci, prin păduri începură să se adune oameni din tot regimentul. Câte unul sau în grupuri, ocolind trecerea de peste Vazuza, se îndreptau în susul râului, acolo unde străjuiau codrii adânci şi întunecaţi.

... Străbătând aceste desişuri, Matvei Iurghin şi Andrei mai întâlniră câţiva ostaşi, iar spre noapte se alăturară cu toţii unui grup mai mare de oameni din acelaş regiment, în frunte cu însuşi statul major al regimentului.

Mergeau înşiraţi unul câte unul şi grupul lor sporea mereu, înaintând liniştit pe o potecă şerpuită în adâncul nepătruns şi întunecat al codrilor. In urma lor, scârţâind şi zdrăngănind peste buturugi şi rădăcini, veneau câteva căruţe.

In frunte mergea căpitanul Ozerov.

Era îmbrăcat cu o scurtă vătuită soldăţească şi avea capul gol. Pansamentul i se făcuse negru de praf şi de funingine. Mergea ostenit, cu pasul frânt. Uneori se oprea, mut de durere, se apuca de şale şi rămânea aşa câteva clipe, cu faţa schimonosită şi cu dinţii încleştaţi. Se lovise cumplit atunci când, căutând să scape de tancul nemţesc, se rostogolise pe spate.

Petia Uraleţ căuta să-l înduplece:

— Urcaţi-vă într'o căruţă, tovarăşe căpitan!

— Taci Petia! — îi răspundea Ozerov, sprijinindu-i-se de umăr. — E mai bine să umblu, să-mi destind oasele, şi toate-or să-mi treacă...

Mergea şi asculta paşii celor care veneau în urma lui. Simţea că toţi se supun voinţei sale şi înţelegea că, pentru a înmănunchia într'o singură voinţă pe toţi aceşti oameni înfricoşaţi de necunoscut, pentru a-i face să meargă mai departe şi să-l urmeze, biruind toate piedicile, el va trebui să păşească toată noaptea în fruntea lor. Câte-

odată se oprea. Şi atunci, în tăcere, se opreau cu toţii trăgând cu urechea la şoaptele nopţii. Ordinul lui abia ajungea să se strecoare, şoptit din gură'n gură de-a-lungul şirului de oameni, şi executarea venea neîntârziat. Cei mai mulţi dintre ostaşi nici nu ştiau cine păşeşte în fruntea lor, dar toţi îi simţeau puterea şi i se supuneau în tăcere şi de bunăvoie, pentrucă el îi ducea într'acolo unde doreau cu toţii să se ducă...

... Şi el mergea, mergea mereu, câştigându-şi pe nesimţite, dar hotărît, dreptul netăgăduit al oamenilor care merg în fruntea celorlalţi...

Prin pădurea deasă prin care treceau, chiar şi ziua era atât de întuneric că puteai să aprinzi lumânarea. Iar acum, în noaptea aceea înnorată, era beznă ca'n fundul pământului. Rareori simţeau oamenii sub picioare pământul solid şi sigur: dibuind prin noroi, bocancul aluneca mereu în ceva lipicios şi umed. Şi multora li se părea că se strecoară print'o hrubă moartă lovindu-se la tot pasul de pereţi găunoşi şi atingând cu capul fel de fel de zdrenţe atârnate de tavan.

Această senzaţie dureroasă stăruia în Andrei şi-l apăsa, trezindu-i mereu acelaş gând ciudat pe care-l încercase astăzi pentru întâia oară: gândul morţii. Ieri seara şi astăzi dimineaţă, în sufletul lui încolţise nădejdea nemărginită că duşmanul va fi oprit pe ultima poziţie... Dar nu se întâmplase aşa. Şi deaceea, toată fiinţa lui se cutremura acum la amintirea aspectului cumplit al luptei şi a triumfului morţii. Şi, uluit, se gândea cu durere în suflet că acum totul se sfârşise, totul, totul!...

Il întrebă pe Iurghin, în şoaptă:

— Oare cine ne conduce?

— Dă-i înainte, nu te opri! — îl grăbi Iurghin, ursuz. — Odată ce ne duce omul acolo unde trebuie, ce-ţi pasă? Ne duce... şi gata!

— Dar unde ne duce? Că doar de jur împrejurul nostru nu-s decât Nemţi!

— Cine ţi-a mai spus-o şi asta? Dimpotrivă, noi suntem de jur împrejurul Nemţilor! Cu cât pătrund mai adânc pe pământul nostru, cu atât o să fie mai rău de ei. Nouă, ce ne pasă? Suntem doar pe pământul nostru! Haide, dă-i înainte. Asta-i tot!

După miezul nopţii, grupul ieşi din desişul pădurii mai către margine, unde copacii începeau să se rărească. Toţi răsuflară uşuraţi când, peste vârfurile înalte, dădură cu ochii de cer. Era un cer mohorît. Pe-alocuri se zăreau stele mărunte sclipind printre nori. Dar oricum, era cerul, şi sub bolta lui sufletul se simţea mai în voie, pieptul respira mai slobod, pământul părea mai solid sub picioare...

Undeva departe, înaintea lor, în direcţia în care înaintau avioane nemţeşti, aninaseră în văzduh, deasupra şoselelor, paraşute luminoase. Şi în faţa luminilor crude şi moarte, noaptea se trăgea la o parte.

Veni apoi povârnişul prăpăstios spre Vazuza. Apa râului lucea ca smoala. Malul răsăritean se pierdea în beznă şi din pricina asta râul părea neobişnuit de larg şi de măreţ.

Căpitanul Ozerov se aşeză la pământ, se propti cu mâna de o piatră mare şi aspră şi începu, fără grabă, să dea ordine. Vorbea aproape în şoaptă. Abia acolo aflară cu toţii că maiorul Voloşin căzuse în timpul atacului de tancuri şi că în fruntea lor se afla căpitanul Ozerov. Ordinele lui erau ascultate şi îndeplinite repede şi fără şovăială. Se bucura acum de o autoritate deplină: nu de aceea pe care i-o dădea legea, ci de alta, mai puternică, pe care şi-o câştigase singur în noaptea aceasta, mergând în fruntea oamenilor săi.

XXV

Cercetaşi voluntari plecară spre Vazuza, să caute un vad. Restul ostaşilor, adunându-se în grupuri, începură să se aşeze pentru odihnă pe malul râului.

Aproape de râpă era un trunchi de brad doborît de furtună. Răspândea un iz uşor de mucegai şi de lemn putred. In cădere, rădăcinile i se ridicaseră în aer, zmulgând cu ele bucăţi de pământ amestecate cu iarbă. Andrei se aşeză lângă trunchiul bradului, rezemându-şi capul de rădăcinile uscate, încolăcite ca frânghiile. Şi închizându-şi ochii, încercă să-şi închipuie furtuna care se abătuse cândva asupra pădurii. „Ia te uită cum l-a zmuls, cu rădăcini cu tot!". îşi zise el, şi gândul morţii îl cuprinse iarăşi, mai puternic încă decât de-a-lungul drumului, furişându-i spaimă în suflet.

— Stai tu puţin aici, — se aplecă Iurghin la urechea lui. Eu mă duc pe mal, să caut băieţii noştri.

— Stau, — se învoi Andrei, cu nepăsare.

... Nu-şi mai aducea aminte de când stătea lângă trunchiul bradului: era din nou în starea aceea de ciudată toropeală în care fusese în timp ce se ascundea cu Iurghin prin tufişuri. In faţa ochilor îi jucau, ca în sclipiri de fulger, când tancuri nemţeşti, când morţi, când porumbei albi zburând pe deasupra Olhovcăi lui, luminată viu de răsfrângerea domoală şi nestinsă a mestecenilor albi... într'un rând, i se păru chiar că aude aevea, glasul tatălui său: „Ai să te'ntorci? Şi oare o să se'ntâmple asta?..."

Alături de el răsunară glasuri și se auzi foșnet de crengi și de buruieni uscate.

— Tot aici ești? — îl întrebă Iurghin. — Am dat de băieții noștri. Frățiorii noștri, voinicii noștri! Au rătăcit pe urmele noastre și abia acuma au ajuns și ei...

— Cum dracu' să mergi la drum cu prăjina asta? — bombănea Semion Degtiariov cu indignare, bâjbâind pe întuneric trunchiul bradului, ca să-și facă loc. — Numai te'ncurcă! Se așează, fire-ar al naibii, sub fiecare tufiș! Iar tu, trebuie să-l tot aștepți...

— O spaimă ca asta poate să dea gata pe oricine! — îi răspunse Umrihin, împăciuitor. — Să ne ferească dumnezeu să mai trecem prin ce-am trecut!

Umrihin se așeză lângă Andrei, sprijinindu-se și el cu spatele de rădăcina bradului. Se așeză și Iurghin. Incepură să fumeze. In clipa aceea, lui Andrei i se păru că nu se petrecuse nicio schimbare în viața lor și că se află la unul din obișnuitele lor popasuri. Dar îndată își aduse aminte de Martianov, de Volnâh, de Gluhan... Și întrebă încet, pe gânduri:

— Atunci, ăștia au mai rămas din toată grupa noastră?

— Cam ăștia, — oftă Umrihin. — Se pare că toți ceilalți s'au curățat... Bine c'am scăpat noi de-acolo!...

— Cum asta, am scăpat? — sări Iurghin.

— Mai bine-ai face să nu mă mai întrebi, tovarășe sergent! — răspunse Umrihin. — Nici eu nu știu cum am ieșit din iadul acela... Ce-i drept, prin multe-am mai trecut! Și cum de m'a ferit dumnezeu de moarte?... In jurul meu secera, nu alta! Mare minune c'am scăpat!

— Dar în luptă nu ne-ai dat de rușine, — zise Iurghin. — Nu s'ar fi crezut că ți-e frică. De pildă, atunci când luptam cu tancul...

— Cu tancul? Care tanc?

— Ei, care! Acela pe care l-am lovit, noi doi și cu Semion...

— Și eu?... Adică... eram și eu acolo?

— Dar ce e cu tine? Cine l-a dat gata pe tanchist?

— Eu? Hm!... — mormăi Umrihin în întuneric. — Ia te uită, frate, ce-am fost eu în stare să fac! — se miră el, sincer. Apoi adăugă: — Nu mai încape vorbă că eu am făcut asta. Dar parcă poți să le mai ții minte pe toate! In iureșul acela...

De jos, de lângă râu, se auziră strigăte înnăbușite:

— Haide, nu-ți fie frică, înainte!

Incepea trecerea râului.

— Să mergem și noi, — zise Iurghin, ridicându-se.

Lângă mal, tufișurile trozneau, prundișul scrâșnea, căruțele scârțâiau, iar ostașii coborau râpa bâjbâind la întâmplare prin întuneric. In dreptul vadului se auzeau glasuri înnăbușite și plescăitul apei negre ca smoală.

După ce trecu pe malul de răsărit al Vazuzei, Ozerov luă personal comanda operațiilor de trecere. Iși zorea oamenii. Din când în când, felinarul lui sclipea și atunci, timp de o secundă, lumina cădea pe fața apei și se împrăștia în stropi peste șuvoiul frământat și iute al râului.

Când cel din urmă grup de ostași trecu râul, Ozerov le ieși înainte și-i întrebă:

— Ei, sunteți toți?

Ostașii începură să se uite împrejurul lor:

— Toți!

— Inainte!

In clipa aceea, Matvei Iurghin strigă:

— Stați, c'a rămas unul în urmă!

— Care?

— Un ostaș... Unde-o fi? Că doar venea după noi! — Iurghin se aplecă să deslușească mai bine fața apei și strigă încet, cu glasul sugrumat de spaimă: — Andrei! Unde ești, Andrei!

XXVI

Toată viața lui n'a uitat Andrei noaptea aceea.

Când tovarășii începură să treacă râul, el se opri și mai zăbovi pe mal. In timp ce-și scotea cizmele, se uită cu luare aminte la apă — și parcă o perie aspră, de sârmă, îi trecu de-a-lungul spinării. Curentul iute trecea prin fața lui. Prăvălindu-se în beznă, părea că împarte lumea în două: una de o parte, alta de cealaltă a râului. Lumea de dincoace, așa înspăimântătoare cum era, rămânea totuși lumea lui, cunoscută și umblată de-o viață; cea de dincolo îi părea misterioasă, plină de o întunecime necunoscută, pe care rareori o întâlnești pe pământ. Și în lumea aceea, tremura un soi de lumini, care nici ele nu puteau fi de pe lumea asta. Vazuza era acum hotarul care nu despărțea în două numai lumea, ci și însăși viața lui. Ce-l așteaptă, oare, dincolo de râu? Și lui Andrei i se păru că aude iarăși, limpede, glasul bătrânului: „Ai să te'ntorci? Și oare o să se'ntâmple asta?...".

Nu se gândea şi nu voia să-şi părăsească tovarăşii: în adâncul sufletului său, se simţea ostaş. Numai îi era frică de ce i s'ar putea întâmpla de cealaltă parte a râului şi deaceea zăbovi pe mal, fără voia lui. Când auzi glasul lui Matvei Iurghin, se desmetici, îşi înhăţă cizmele şi, sărind în picioare, se aruncă în apa neagră ca smoala a Vazuzei. Se grăbea şi icnea, dând repede din picioare. Dar la mijlocul râului se poticni de un bolovan şi căzu, asurzit de vuietul apei. Ridicându-se, zori şi mai amarnic. Numai că în graba lui o luă la stânga şi nimeri într'o bulboană...

Auzind plescăit adânc de apă, Matvei Iurghin strigă din nou:

— Andrei, tu eşti?

Cu chiu cu vai, Andrei ieşi la mal. Fără să răspundă, se căţără pe povârniş, rupând tufişurile de sălcii. Pieptul lui lat se ridica şi se lăsa cu zgomot. De pe haine îi curgeau şiroaie de apă. Luându-şi răsuflet de câteva ori, întrebă ostenit şi necăjit:

— Ce ai de strigi aşa?

— Cum ce am? Dece-ai rămas în urmă?

Andrei îşi scutură mâinile de apă. Stăpânindu-şi tremurul, răspunse:

— Ei, asta-i acum! Mi-am pierdut o cizmă..

Ostaşii se apropiară de el:

— O cizmă?... Ptiu, c'atâta'ţi mai lipsea!

— Cum de-ai izbutit s'o mai faci şi pe asta?

— Am nimerit într'o bulboană, — îi lămuri Andrei, tot posomorit. — Adâncă a naibii!... Abia am ieşit.

Ozerov se apropie şi el. Luminând faţa lui Andrei cu felinarul, îl recunoscu numaidecât şi-l întrebă:

— Ai pierdut o cizmă?

— Nu-i nimic, merg eu şi aşa... — îi răspunse Andrei, ruşinat.

— Păcat că ai pierdut-o, — adăugă cu părere de rău Ozerov. — Acum nu mai avem nimic şi trebuie să păzim fiecare lucruşor... Ce ne facem cu tine? O să-ţi îngheţe piciorul...

— O să-i îngheţe, — încuviinţă şi Iurghin. — Şi-i ud leoarcă din cap până'n picioare..: Ia uitaţi-vă la el!

— Atunci stai, frate, dezbracă-te! — porunci Ozerov şi se întoarse către ostaşi! — Care dintre voi, tovarăşi, are ceva lucruri de prisos?

Soldaţii îi dădură îndată fiecare ce avea la îndemână din ale îmbrăcăminţii. Numai încălţări de prisos n'avea nimeni, se înţelege. Trebui să-şi înfăşoare piciorul stâng în obiele şi să-l lege cu o

fâșie de foaie de cort. După ce se îmbrăcă în haine uscate Andrei se încălzi repede și se simți atât de bine și atât de fericit în mijlocul tovarășilor săi de regiment, cum nu se simțise încă până atunci. „Toți sunt de-ai noștri, se gândi el, mișcat. Ca o familie...” Și se depărtă de Vazuza, bucurându-se tot mai mult de căldura pe care o simțea în el și de sentimentul că toți cei din jurul lui îi erau prieteni, mai mult încă decât prieteni...

Și se gândi atunci că regimentul lor, cu toate că suferise pierderi grele, trăiește încă. La gândul acesta îl cuprinse o bucurie atât de deplină, încât în suflet i se stinse deodată sentimentul acela chinuitor de năpăstuire, care se încuibase în el înainte de a trece râul. Pășind alături de tovarășii săi, nu mai avea în minte imaginea dezastrului și a morții și nu se mai gândea la tot ce-l așteaptă de aci înainte în noaptea necuprinsă, luminată ici și colo de focuri moarte. Pășea spre răsărit, gândindu-se la viață...

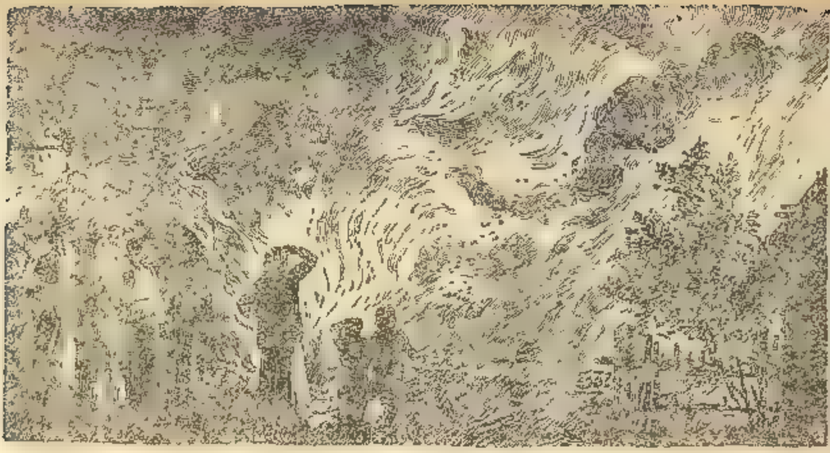

PARTEA A DOUA

I

Păsările călătoare părăseau ținuturile noastre, lăsându-și cuiburile pustii. Și cum treceau peste păduri, peste câmpii și mlaștini, toamna le ridica și le gonea, haină, spre țări străine, fără să le îngăduie răgaz și odihnă. In înaltul cerului se auzeau țipetele sfâșietoare ale cocorilor. Rațele sălbatice se adunau în stoluri peste lacuri. Nori grei de sturzi, purtați val-vârtej de vânt, zburau sus, deasupra pământului pustiit de toamnă.

Din Olhovca se auzea bine bombardamentul aerian de lângă Vazuza, iar în răstimpuri vântul aducea bubuitul înnăbușit al tunurilor. Erofei Cuzmici aflase că Nemții trecuseră pe drumul mare pe lângă sat, ocolindu-l, și înțelese că lupta începuse, nu departe, de râu. De mai multe ori ieșise pe cerdac, căutând să străpungă cu privirea lui întunecată depărtările dinspre răsărit. Obrazul îi era încremenit de-atâtea gânduri câte-l frământau.

Peste casa Lopuhovilor se așternuse o liniște de mormânt. Munca nu li se mai prindea de mâini la niciunul. Stăteau prin colțuri și umblau, tăcuți, de colo până colo. Ferindu-se unii de alții ieșeau pe cerdac și se uitau cu jale spre răsărit.

Dintre toți ai casei, Marica încerca să se țină mai tare, cu

toate că ea suferea mai mult. Toată ziua aceea plină de foșnetul frunzelor care cădeau, trăise cu teamă, ascultând în taină ce-i spunea inima.

Spre seară, Erofei Cuzmici își aduse aminte că trebuie să astupe cu grijă, ascunzând-o de ochi străini, groapa de sub scoruș, în care își îngropase în ajun grâul și o parte din avutul lui.

— Vorba ceea: durerea-i durere și treaba-i treabă, — zise el. — Nici nu știi când te pomenești cu Nemții aici! Hai să astupăm groapa.

Alevtina Vasilievna, cu totul istovită dela plecarea lui Andrei, stătea în colțișorul ei, sprijinită de pervazul ferestrei. Fără să-și întoarcă privirea obosită și pierdută dela pădurile nelămurite și depărtate din zare, răspunse în șoaptă:

— Ce să-i faci, du-te...

— Hai! — repetă Erofei Cuzmici, întorcându-se către Marica și Vasiatca. — Când o s'o știu bine astupată, o să mi se ia o piatră de pe inimă...

Trecură în grădina de zarzavat. La spatele șopronului, într'un colț, fuseseră descărcate de curând, în grabă, trei căruțe cu paie de secară, primite dela aria colhozului în schimbul zilelor-muncă. Se hotărîră să ascundă groapa cu ele. Erofei Cuzmici și Marica aruncau cu furcile smocuri mari de paie, iar Vasiatca le prindea cu grebla din zbor, le împrăștia peste groapă, ca pentru uscat, apoi le călca și le bătătorea bine cu picioarele. După o jumătate de oră de lucru, grămada de paie se înălțase atât de mult, încât Vasiatca ajungea cu mâna la ciorchinii roșii de pe crengile scorușului.

Isteț, Vasiatca vedea cât suferă Marica și căuta mereu s'o mângâie, așa cum putea și el. Rupând un mănunchi de crengi încărcate cu ciorchini de boabe roșii, i le arătă:

— Ia te uită, Marica, ce mai scorușe! Să-ți dau și ție?

— Dă-le încoace, Vasiatca!

— Ți le-am cules pe cele mai frumoase! — strigă băiatul bucuros. — Ia te uită la ele!

— Hei, tu de colo! — îl certă Erofei Cuzmici de după șopron. — Ce tot răcnești? Vrei să ne ia oamenii la ochi? Și dece strici scorușele de pomană? Dece rupi crengile?

— Mârâie tu, mârâie! — mormăi Vasiatca, căutând pieziș la tată-său. — Ține, Marica! Ehei, ce mai scorușele!

Marica prinse cu mâna o ramură mare și grea, încărcată cu ciorchini roșii, se uită la ea — și deodată își aduse aminte de o zi luminoasă din primăvara trecută. Curând după nuntă, venise

cu Andrei să sape în gradina de zarzavat și stătuseră amândoi acolo, sub scoruș. Copacul era tot numai flori albe și gingașe. I se părea că toate se întâmplaseră atât de curând... Dar scorușul, nu numai că-și lepădase haina albă de floare, ci era încărcat acum cu boabe grele, ca însângerate...

Erofei Cuzmici se apropie de ea.

— Ei, Marica, ce stai? Lasă prostiile pentru mai târziu!

Fără să-i răspundă, Marica înfipse furca în grămada de paie, încercă s'o ridice — și nu izbuti. Buzele moi și calde, ușor deschise, începură să-i ardă. Scutură din cap, aruncându-și basmaua pe-un umăr. Apoi, încordându-se trupul mlădios ca de fată, mai încercă odată. Insă nici acum puterile n'o ajutară. Atunci îngână, abia auzit:

— Nu pot! — și lepădând furca, se apropie de scoruș. — Lasă, nu-i nimic... Imi trece îndată...

— Cobește, hai? — făcu Erofei Cuzmici.

— Cine? — întrebă Marica, nedumerită.

— Inima. Cine vrei să cobească?

— Nu mă mai necăji și dumneata, tată, — răspunse Marica, ținându-se cu mâinile de scoruș.

Deodată, Vasiatca flutură în aer o creangă de scoruș:

— Tătucă, uite că vin!

Furca începu să tremure în mâna lui Erofei Cuzmici.

— Nemții?

— Nu, muierile! De-ale noastre or fi? Ia te uită, chiar dintr'acolo vin!

— Ptiu, plod afurisit! — se înfurie Erofei Cuzmici. — De ce mă bagi în boale, diavol împielițat? Nu poți vorbi și tu, așa, ca să te înțeleagă? Când te-oi atinge odată cu furca, ai să mă ții minte! A'nghețat inima'n mine!

Dinspre răsărit se apropiau de sat, urcând dealul, un șir de căruțe. Și în urma căruțelor încărcate cu tot soiul de boarfe, pășeau femeile frânte de oboseală și abătute, iar pe lângă ele se țineau copiii slăbiți și îmbătrâniți numai în două zile. Căutându-și cu ochii satul amuțit sub mesteceni, femeile schimbau între ele vorbe răzlețe, cu glas înnăbușit:

— Acum să vezi belele pe capul nostru!

— Of, cumătră, să ferească dumnezeu!

— Să-ți pui ștreangul de gât, nu alta...

In timp ce convoiul trecea pe lângă grădina lui Lopuhov, o femeie înfofolită într'un veston bărbătesc zdrențuit, încinsă strâns

peste mijloc cu un brâu pestriț, încălțată cu cizme scâlciate și cu biciul în mână, se apropie de gard și întrebă:

— Hei, cuscre! N'au intrat încă Nemții?

— Mamă! — strigă Marica speriată și se repezi la gard. — Măicuță!

După ce mai zăbovi puțin, Erofei Cuzmici se apropie și el. Sprijinită de căruță, Marica își săruta într'una surioara cea mică, Fain — o fetiță smeadă, cu ochii negri, care abia acum se ridica fată mare.

Cuscra Anfisa Marcovna, căreia i se zicea, după numele răposatului ei bărbat, Macariha, — femeie înaltă și chipeșă, cam de cincizeci de ani, cu fața energică și cu ochii negri încă plini de focul tinereții — strigă la fete să se potolească, apoi se răsti la celelalte femei:

— Hai, mânați înainte, muierilor, ce v'ați oprit?

Ocolind căruța Macarihăi, femeile o luară înainte, intrând în sat. Macariha dădu bună ziua cuscrului său și-l mai întrebă odată:

— Zi, n'au venit încă, cuscre?

— Slavă domnului, încă nu...

— Că mergeam și mă tot gândeam: iaca, noi dăm să intrăm în sat, și te pomenești că Nemții s'au și vârît, acolo! Și atunci, ne gândeam, or să ne meargă fulgii...

— N'ar trebui să te gândești așa, cuscră. Ce au ei cu voi, muierile?

— Doamne, cuscre! Cum să nu aibă?...

In timp ce-și aprindea pipa, Erofei Cuzmici începu s'o descoase:

— De unde v'ați întors?

— Dela Izvorul Negru.

— Așa! Și mai departe nu se poate trece?

— N'a fost chip să trecem, cuscre.

— Da' repede mai fug ai noștri! — Și Erofei Cuzmici slobozi fumul pe nări. — Iaca, au părăsit satul fără luptă...

— Da' ce, cuscre, asta înseamnă că fug? — se înfipse Macariha, uitându-se undeva, pe lângă capul lui. — Așteaptă numai s'o ia Nemții din loc și atunci să vezi goană! Mai ceva ca la ai noștri! N'ai să-ți crezi ochilor, cuscre. Știi vorba ceea: cine vine nepoftit, se întoarce prăpădit!

— Se înțelege, dac'or avea și ai noștri putere...

— Ehei, or să aibă! — Și Macariha izbi atât de tare cu coada biciului în streașina gardului, încât Erofei Cuzmici tresări. — Și pe urmă, cuscre, mai este o vorbă: în cuibul lui, corbul

scoate ochii oricui! Inţelegi? — Şi Macariha păru că întinereşte la faţă de mânie. — Nu, n'o să le priiască lor pâinea noastră!...

Despre lupta dela Vazuza, Macariha nu ştia nimic lămurit. După ce mai vorbi despre Andrei, se grăbi să plece spre casă. Erofei Cuzmici îşi luă rămas bun dela ea cu prietenie:

— Mai treci pe la noi, cuscră, când ai vreme.

— Mai daţi şi voi pe la mine, cuscre, — îl pofti la rândul ei Macariha.

Erofei Cuzmici o urmări o vreme cu ochii, fără să se ducă de lângă gard. Femeia apucă hăţurile bărbăteşte şi plezni cu biciul peste spinare, calul istovit. Şi când căruţa o luă din loc, urcând dealul, porni şi ea pe-alături, voiniceşte. Erofei Cuzmici clătină uşurel din cap şi zise cu pizmă:

— Halal muiere! Una ca asta, oricât ar scutura-o viaţa, tot în picioare cade, ca mâţa! Şi eu gândesc că şi ochii i-s ca de mâţă: vede ea bine şi ziua, dar noaptea vede şi mai bine...

— Şi ce rău e cu asta? — întrebă Marica, căţărându-se pe gard.

— Aşa-i neamul ei! — îi răspunse socru-său, în doi peri.

Când o văzuse întâi pe Macariha, Marica se întristase că nu izbutise să fugă de Nemţi. Dar în clipa următoare se bucură: ştia că se află acum în sat un suflet de om în stare s'o ajute la orice nevoie. Işi simţi inima mai uşoară şi, punând din nou mâna pe furcă, mai uită o vreme de gândurile ei. Dimpotrivă, după întâlnirea cu Macariha, Erofei Cuzmici se posomorise şi trebăluia mocnit, în tăcere. Abia atunci când stogul a fost gata şi împrejmuit cu prăjini, zise şi el întunecat:

— Avutul ni l-am ascuns noi bine. Dar vorba-i, unde ne ascundem sufletul?...

Cât ţinu seara, refugiaţii se întoarseră în sat unul după altul. Satul era iarăşi plin şi cu toate acestea părea tot pustiu: ascunşi prin case, oamenii aşteptau cu inima strânsă sosirea duşmanului.

Când se lăsă noaptea, Erofei Cuzmici făcu de trei ori înconjurul gospodăriei. Suflând din greu, ţinându-se cu mâinile de gard, călcând în gropi prin întuneric şi trecând anevoie peste tufele mari de brustur, veştede dar încă vânjoase, bătrânul descânta, când în gând, când cu glas:

— ...de duşman, de-o fi călare sau pe jos... aşişderea de foamete şi de stârpiciune, de foc şi de prăpăd şi de ochiul cel necurat...

După ce-şi sfârşi descântul, cotrobăi prin hambar la lumina unui opaiţ şi găsi o plantă cărnoasă şi alburie, cu frunzuliţe mici ca solzii: crucea sfântului Petru. O păstrase acolo anume, de cu vară. O legă într'o cârpă şi o atârnă deasupra uşii dela intrare, să aducă noroc în casă...

II

Din pădurea deasă de mesteceni, drumul ieşea la pârâu. Căruţa trecu zăngănind peste podeţul de scânduri. De acolo şi până la Olhovca nu mai erau decât trei kilometri: dacă ar fi fost ziua, satul s'ar fi arătat în zare pe povârnişul larg şi luminos. Dar pământul era învăluit în bezna nepătrunsă a nopţii. Nicio lumină nu se vedea dinspre Olhovca. Când roţile căruţei, trecând de podeţ, pătrunseră în făgaşul de pământ moale, Stepan Boiarchin îl bătu peste umăr pe Serga Hahai, vânzătorul dela prăvălie care mâna căruţa, şi-i zise oftând:

— Stai. Opreşte...

Pe podeţ se auzea venind altă căruţă. Se opri şi aceea. Patru oameni săriră dintr'însa aproape în acelaş timp şi, venind dintr'o parte şi din alta, se apropiară de Stepan Boiarchin. Omul stătea aplecat lângă roata din spate a căruţei şi-şi ţinea piciorul cu mâinile. Il întrebară:

— Te doare?

— Da... nu, — se încurcă Boiarchin. — Am stat prea mult în loc şi mi-a amorţit...

— Minţi, Stepane!

Boiarchin se îndreptă din mijloc şi zise:

— Ce mai încoace 'ncolo! N'are niciun rost să mergem în sat. Cine ştie, poate că Nemţii au şi intrat înaintea noastră... Dece ne-am pune capetele în primejdie? Luaţi-o mai bine pe drumul ăsta, — şi arătă cu mâna spre dreapta, — şi după aceea tot prin marginea pădurii... Cunoşti drumul, Serga?

— Il cunosc, — se auzi din întuneric glasul lui Hahai.

— Şi mă aşteptaţi în pădurea Losinoe. Mă'ntorc către dimineaţă!

— Te duci pe-acasă?

— Acasă, nu mă aşteaptă nimeni: doar Stepan Boiarchin a plecat spre Moscova... Dar am de pus la cale nişte treburi...

Boiarchin scotoci cu mâna prin căruţă.

— Puşca? — îl întrebă Serga.
— Ce-mi trebuie puşcă acum? Unde mi-i băţul?
— Ţine-l.
— Vezi să nu-mi pierzi cizma, că-i vai de capul tău!
— Ehe! — râse Serga, fără mare veselie. — Vezi să-ţi aduci înapoi picioarele! Cât despre cizmă, nu te îngriji...
Careva dintre oameni îl sfătui·
— Are dreptate băiatul, Stepane. Caută să fii cu băgare de seamă...

Inainte de a pleca la drum, Boiarchin se uită în toate părţile.
— Ce întuneric! — oftă el. — Aşa s'a lăsat acum întunericul peste toată viaţa noastră...

Era frig, totuşi Boiarchin îşi desfăcu poalele hainei. Dibuind drumul cu băţul prin beznă, o luă spre Olhovca, şchiopătând de piciorul stâng vârît într'un bocanc.

Pe povârnişul dealului din preajma Olhovcăi, se aşeză să se odihnească pe o piatră de hotar, pe care o ştia încă din copilărie. De acolo, din deal, se vedeau pâlpâind în depărtare, de-a-lungul drumurilor şi dincolo, spre răsărit, pe unde se rostogolise războiul, luminile incendiilor. Iar peste satul lui sclipeau pe cerul mohorît stele rare, abia desluşite. Şi totul era învăluit într'o tăcere adâncă, rău prevestitoare.

Stepan Boiarchin avea neapărat nevoie să-l vadă pe administratorul colhozului — Osip Mihailovici. Dar Osip stătea drept în mijlocul satului. Era primejdios să se ducă la el. „La cine să mă duc întâi?” se întrebă Boiarchin. Tuturor femeilor din colhoz care plecaseră odată cu el şi se întorseseră acasă după bombardament, le spusese că o să caute să răzbească înainte spre răsărit, cu orice preţ. Zvonul acesta se răspândise în toată Olhovca. Şi Boiarchin ţinea ca până una-alta toţi cei din sat să fie încredinţaţi că el a şi ajuns la Moscova. „Ei, ce să mai umblu cu ghicitul? Am să intru la Lopuhov! se hotărî el. Acolo aflu de toate. Şi pe urmă — văd eu”.

Se ridică de pe piatră, tăie drumul şi se îndreptă spre grădina lui Lopuhov, călcând cu băgare de seamă, pe dibuite, şi ajutându-se cu băţul. In întuneric, se izbi de gard. Şi abia după ce încălecă gardul, îşi aduse aminte că Lopuhov are cel mai rău dulău din sat: „O să înceapă a lătra aşa de cumplit, de-o să stârnească toţi câinii din Olhovca!” Şi Boiarchin se dădu jos, încetişor, de pe gard. In timp ce-şi înşira în gând mai multe nume de colhoznici, îşi aduse aminte de cuscra lui Lopuhov, de văduva Macariha. Intr'adevăr, pe

ea puteai să te bizui cu toată încrederea: era femeie cinstită şi dintr'o bucată. Şi pe urmă, nu era greu să intri în curtea ei din marginea de miazăzi a satului.

După o jumătate de oră, Stepan Boiarchin intra la Macariha. Femeia nu se miră de întoarcerea lui în sat. Astupă geamurile pe întuneric, apoi aprinse lumina şi, cercetându-şi oaspetele cu privirea, îl mustră:

— Cum umbli în halul ăsta? Mai bine ţi-ai pune bocanci la amândouă picioarele, că...

Nu apucă Boiarchin să-şi termine masa pe care i-o gătise gazda în grabă, că Macariha se şi întoarse cu Osip Mihailovici. Era un bărbat în vârstă, cu mustăţile cărunte şi cu înfăţişare aspră, de soldat. In timpul războiului civil fusese greu rănit la un picior şi de atunci umbla sprijinindu-se într'o cârjă groasă de mesteacăn. După ce-i dădu bună seara lui Boiarchin, administratorul colhozului îl întrebă, arătându-i piciorul cu ochii:

— Se zice că ai fost rănit... Şchiopătezi?

— Da 'ce, numai tu să şchiopătezi? — îi întoarse vorba Boiarchin glumind.

După aceea, începură să vorbească de ale lor. Boiarchin adună fărâmiturile de pe masă, le aruncă în gură, apoi muşcă dintr'o felie de pâine de secară, bine coaptă şi frumos mirositoare:

— Din cea nouă? — întrebă.

— Am măcinat-o doar împreună, — îi răspunse Macariha.

— Bună pâine!

— Acum, mă cam îndoiesc c'o să mai mănânci de asta, — zise Osip Mihailovici, aşezându-şi cârja de mesteacăn de-a-lungul piciorului drept, pe care nu şi-l mai putea îndoi. — Se zvoneşte că moara e stricată. Ai să macini în piuă. Pâine-o să mai fie aceea?!

Boiarchin arătă cu lingura spre peretele despărţitor:

— Oare Faia doarme?

— Oho! Nici cu tunul n'o trezeşti! — îl linişti Macariha.

Boiarchin se apleacă peste ceaşca lui:

— Cât grâu treierat avem?

— Trebuie să văd după scripte, — răspunse administratorul. — In hambarul cel vechi cu grâu pentru stat n'a mai rămas mare lucru, iar în cel nou avem cât ne trebuie pentru sămânţă.

— Şi pentru stat cât mai este?

— Ca vreo tonă şi jumătate.

— Aşa. Va să zică, pe asta il dai statului...

Osip Mihailovici ridică nedumerit fața lui aspră, cu brazde adânci și cu mustăți cărunte și dese.

— Statului? Adică cum?... Unde?

— Unde-o să-ți spun eu! Ce dracu', n'avem stat? Ai să te duci mâine, ziua... Nu, mai bine noaptea. I-l dai pe seamă lui Serga Hahai. Iar în ce loc anume ai să-l duci, asta am să ți-o spun eu mai târziu. Am să-ți trimit și oameni să-ți dea ajutor la încărcat. Totul trebuie să se facă într'ascuns...

— Bine, Stepan, — se învoi administratorul, înțelegând dintr'odată totul.

Boiarchin își termină în tăcere masa, își răsuci o țigară și și-o aprinse la lampă. In lumina slabă, chipul lui părea mai tras încă, mai pălit. Dar ochii mari și luminoși, ca două alune, ardeau de viață mai vii ca oricând.

— Dar cu cel pentru sământă ce facem? — întrebă Osip Mihailovici.

Boiarchin rămase multă vreme pe gânduri, pufăind din țigară. Pentru sământă fuseseră puse la o parte grâne alese, din cele mai bune. Dacă năvălesc Nemții — s'a isprăvit cu ele! Dar nici n'ar fi vrut să le împartă la oameni. Toate nădejdile colhoznicilor pentru primăvară erau legate de aceste grâne. Dacă le-ar împărți acum pe la gospodării, mulți ar socoti, fără îndoială, că nici conducătorii nu mai cred în întoarcerea armatei, că nici ei nu mai trag nădejde că la primăvară vor semăna din nou...

— Ascunde-le! — răspunse el într'un târziu, hotărît.

— Dar cum să le ascund?...

— Gândește-te. Doar nu ești copil. Insă așa fel, încât toți colhoznicii să știe că-și au sământa asigurată și bine pusă la o parte până la primăvară.

De undeva, din mijlocul satului, se auzi un lătrat de câine. Stepan Boiarchin se întoarse repede spre fereastră, își vârî capul după pătura colorată care-o acoperea și se uită câteva clipe în întunericul de afară. Se mai auzi odată lătrând. Boiarchin acoperi geamul la loc și zâmbi, liniștit și bucuros:

— E al nostru de-acasă, Jucica...

— Ce l-o fi apucat? — se neliniști Macariha. — La cine-o fi lătrând?

— Așa latră el, într'o doară...

Iși propti greoi coatele pe masă:

— Da, dar de treierat clăile nici nu mai are cine și nici nu mai este vreme. Nu-i așa?

— Şi dece să le mai treieri? — întrebă administratorul. — Lasă-le să stea şi netreierate!

— Numai de nu s'ar strica, — făcu Macariha. — Le-am strâns în grabă. Dacă dă o ploaie zdravănă, putrezesc toate!

— Stau ele! — o încredinţă administratorul.

Boiarchin se lăsă pe spate, rezemându-se de perete şi zise hotărît:

— Nu mai vorbiţi de pomană... Le daţi foc, şi gata!

— Foc?! Să dăm foc la clăi?

— Da, foc! Şi cât mai repede! — repetă Boiarchin. — N'apucaţi să strângeţi bine clăile, că vă şi pomeniţi cu Nemţii! Or să vă silească să le treieraţi şi-or să vă ia grânele, sau or să le dea la cai. Iar noi nu trebuie să le dăm nicio boabă! Le daţi foc! Asta-i.

Macariha se depărtă şi-şi sprijini capul de sobă. Acoperindu-şi ochii, suspină printre lacrimi:

— Atâta bogăţie! Toată munca noastră...

— Ştiu... Parcă eu n'am adunat recolta, fir cu fir!

— Aşa-i: fir cu fir. Până şi copiii au umblat pe câmp, cu coşuleţele! — oftă Macariha.

— Ştiu. Şi cu toate astea — trebuie să le daţi foc!

Lui Osip Mihailovici începuse să-i tremure mustaţa:

— Nu Stepane! Pune-mă să-mi dau foc casei: o fac fără să stau la gânduri. Dar când e vorba de pâinea colhozului, eu nu pot ridica mâna!

— Ai uitat ce ne-a spus?

— Cine?

— Tovarăşul Stalin, cine altul?

— Imi dau seama, — răspunse Osip Mihailovici după o tăcere. Imi dau seama de toate... dar n'am putere, Stepane! Nu mă lasă inima şi pace! Dacă pun foc la clăi, să ştii că mă arunc şi eu în flăcări! Nu, omoară-mă dacă vrei, Stepane, dar eu nu pot ridica mâna să părăduiesc pâinea colhozului! Atâta bunătate...

— Eşti slab! — zise Boiarchin, apoi se întoarse spre Macariha: Dar tu, Anfisa Marcovna?

— Am să le dau eu foc! — răspunse Macariha abia şoptit.

Lui Stepan Boiarchin îi era şi lui inima grea. Părea că ceva îi strângea pieptul ca'n cleşte. Se ridică de pe laviţă şi rămase o vreme aşa, petrecându-şi degetele lungi şi slabe peste pătura cu care era acoperit geamul. Apoi se întoarse dintr'odată şi vorbi din nou, schimbat la faţă, cu ochii scânteietori:

— Aşa am crezut şi eu, că n'o să pot ridica mâna... Şi uite, am încercat, — şi am ridicat-o! Nu mai sunt acum timpurile de altădată, nu mai sunt! Acum, mâinile noastre vor trebui să se deprindă şi cu alte meşteşuguri... Şi suntem datori să arătăm ce putere stă în mâinile noastre!

Osip Mihailovici şi Macariha se uitau cu mirare la preşedinte. Nu, omul din faţa lor nu mai era Stepan Boiarchin! Aşa cum se arăta acum, nu-l cunoscuse încă nimeni în Olhovca...

III

In sat, bărbaţii rămaseră de puteai să-i numeri pe degete. Cei în puterea vârstei şi buni pentru luptă plecaseră demult la armată. Unii din cei cu ordine albe, care se refugiaseră mai dinainte, izbutiseră după cât se spunea să ajungă la Moscova. Alţii dispăruseră fără urmă. Aproape la fiecare casă unde ferestrele nu erau bătute în scânduri, rămăseseră să gospodărească doar femeile. Ele glumeau, cu amărăciune, pe seama bărbaţilor rămaşi în sat:

— Ce fel de bărbaţi or mai fi şi ăştia?... Nişte putregaiuri!

— Eh, ce să mai vorbim!...

... A doua zi, aşa cum făgăduise, Marica se duse la mamă-sa. In casa Macarihăi era zarvă mare. Venise şi Lucheria Boiarchina, nevasta preşedintelui colhozului, cu un copil, şi Uliana Şutiaeva, căreia i se scurseseră ochii plângându-şi fetiţa ucisă în bombardament, şi tânăra Pania Goriunova, al cărei bărbat era pe front, şi alte câteva femei din colhoz, toate din marginea de miazăzi a satului.

In toiul discuţiilor, un băieţel ciocăni cu degetul în fereastră.

— Trec prizonierii! — strigă el. — îs de-ai noştri!

— Cum asta, de-ai noştri? — întrebă Macariha.

— De-ai noştri! Ruşi!

— Ii duc Nemţii?

— Păi cine alţii? Uite-i cum îi duc!

In casă se înălţă larmă de glasuri:

— Doamne, ce ne facem?

— Fereşte-ne, dumnezeule, de năpastă!

— Să ne ascundem repede. Trebuie să fugim!

Dar Macariha le porunci:

— Haideţi cu mine, muierilor! Cât vă văd!

Coloana de prizonieri ridica nori de praf pe şosea. Se opri tocmai

la marginea de apus a satului, la fântână, sub sălcii. Hitleristul care mergea în fruntea coloanei, purtând pe el o manta de acel cenușiu-verzui, cu care ochii oamenilor erau atât de puțin deprinși, strigă ceva într'o limbă păsărească, cu glas aspru și ascuțit, și-și desprinse dela piept automatul, negru și strălucitor. Doi prizonieri, cei dintâi din rând, se apropiară de fântână. Se auzi zgomotul găleții izbită de pereții de piatră. De pe la casele mărginașe, unde se îmbulzeau femei și copii speriați, se porniră șoapte:

— Le dă de băut!...

— Dumnezeule, și mulți mai sunt!

— De-ai noștri din sat, n'or fi oare?

— Ia te uită la Nemți, ia te uită!...

— Cum le mai umblă ochii! Ca la fiarele sălbatice...

— Ce lungani, doamne!...

— Mai încet!

Soarele cobora în apus. Peste pădurile întunecate se lăsau rotocoale de fum, abia văzute: prin codrii adânci, trecea trenul dela Viazma spre Rjev. Se vede că prizonierii erau îndreptați spre halta cea mai apropiată, dincolo de Pădurea Lesinoe.

Unul dintre prizonieri, un ostaș înalt, cu ochii ageri și cu o perie de păr negru crescută pe obrajii supți, trase găleata, o așeză pe piatra fântânii și începu să bea cu lăcomie. Sorbea, înnecându-se și holbând ochii ca un nebun. Apa, prea rece, îl făcu să sughițe dureros: nu mai avea răsuflet. Lăsă găleata, dar nu se depărtă de fântână. Și după ce bău și soldatul următor — un flăcău tânăr, bălan, cu vânătăi și zgârieturi pe fața umflată — el apucă din nou găleata și se lăsă în genunchi în fața ei. Văzându-l, Neamțul din escortă țipă ascuțit ca o pasăre de pradă și-l lovi cu pușca peste umăr. Ostașul cel cu ochii ageri căzu grămadă lângă fântână, dar de frică să nu-l lovească din nou pentru că a căzut, sări cu grabă în picioare. Neamțul îi făcu semn cu automatul spre dreapta fântânii:

— *Weiter!* 1)

— Ia te uită cum îi bat, bestiile! — strigă în gura mare Lucheria Boiarchina.

Celelalte femei îi făcură semn să tacă:

— S-s-st!

— Mai încet, proasto ce ești!...

— Hei, nevestelor! — porunci Macariha, aruncând în toate părțile priviri încruntate. — Aduceți pâine! Aduceți mâncare! Ce stați? Mai repede!

---

1) *Mai departe!* (N. trad.)

Femeile se repeziră pe la casele lor.

Cumpăna scârțâia, găleata se izbea de piatră. Coloana de prizonieri trecea prin fața fântânii, lângă care stătea de pază Neamțul cel cu automatul, lungindu-și gâtul de gânsac și strângându-și buzele ca un moșneag. Șase hitleriști deșirați, aleși parcă pe sprânceană, îmbrăcați cu mantale lungi de o culoare neobișnuită, stăteau de amândouă părțile coloanei și zoreau prizonierii, zbierând și îmbrâncindu-i cu automatele.

— *Vorwärts!* [1])

Cea dintâi care se întoarse a fost Marica. Aducea o pâine albă.

— Dă-o'ncoace! — i-o ceru Macariha.

— Mamă, lasă-mă pe mine...

— Dă-mi-o când îți spun!

In clipa aceea, dela capătul din urmă al coloanei se auzi zvon de glasuri. Un prizonier, care în tot lungul drumului abia se târîse în urma celorlalți, ajuns la popas, se prăbuși la pământ. Câțiva tovarăși se repeziră să-l ridice. Dar trei hitleriști se năpustiră zbierând spre cei ce cutezaseră să strice rândurile și începură să-i împrăștie cu lovituri de automat, cu o furie bestială. Prizonierii se întoarseră la locurile lor. Hitleriștii înconjurară pe cel căzut: îl împingeau din toate părțile și-l trăgeau de mâini, încercând să-l urnească și să-l ridice pe picioare.

— Mamă, stai puțin! — strigă Marica, speriată.

— Lasă, fato, că mă duc eu...

Macariha se îndreptă cu îndrăzneală spre capătul din urmă al coloanei, strigând de departe:

— Hei, voi de colo!

Hitleriștii lăsară prizonierul și întoarseră capul. Unul din ei, neînțelegând ce vrea femeia, urlă nu știu ce, amenințând-o. Fără să vrea, Macariha se opri. Atunci hitleristul o întrebă pe rusește, despărțind cuvintele în silabe:

— *Ce tu tre-bui?*

— Pâine, uite, pâine! — răspunse Macariha, ridicând pâinea în sus și arătând că vrea s'o împartă la prizonieri: — Dă-le-o, dă-le-o! Sunt flămânzi! Nu vezi în ce hal is?

Prizonierii se întorseseră spre Macariha. O șoaptă trecu, ca un freamăt, dela un capăt la celălalt al coloanei. Se întoarseră până și cei din fruntea coloanei, de dincolo de sălcii.

---

1) Inainte! (N. trad.)

Hitleristul se apropie de Macariha, luă pâinea cu un aer de nemulţumire şi, după ce o cercetă, o întinse prizonierilor. Uitându-se apoi la Macariha, se răsti:

— *Mach, dass du fortkommst!* [1]

Tocmai atunci începeau să se întoarcă şi celelalte femei, cu pâine şi cu tot felul de lucruri de mâncare, luate la repezeală. Prinzând curaj, se apropiau de coloană din toate părţile. Caporalul neamţ, cel care luase pâinea din mâna Macarihăi, strigă ceva şi toţi cei ce escortau coloana se repeziră la ele, zbierând şi ridicându-şi ameninţător automatele. Speriate, femeile se risipiră ca potârnichile, ţipând.

Marica nu mai avea nimic în mână, dar se apropiase şi ea de coloană odată cu celelalte, uitându-se la prizonieri cu o privire grăbită şi cercetătoare. Când celelalte fugiră, ea rămase locului. Intre timp coloana se mişcase, aşa încât mijlocul ei era acum în dreptul fântânii. Numai prizonierul căzut încă nu se putea ridica. Şedea la pământ, cu picioarele goale întinse, cu capul murdar dat pe spate. Degetele rasfirate ale mâinilor i se înfipseseră în praful drumului. Iar caporalul neamţ întârzia lângă el, stând în cumpănă: ce să facă?

Privindu-l la rândul ei pe cel căzut, Marica tresări: era Loznevoi! Cât ai clipi, o hotărîre iute îi trecu prin minte ca un fulger. Se repezi nebună la caporal şi, vârându-i-se în suflet şi aprinzându-se toată, nu-l rugă, ci mai curând îi porunci, cu acea hotărîre pătimaşă şi cutezătoare a femeilor:

— Lasă-l! Lasă-l! Dă-i drumul!

Tocmai atunci caporalul izbutise să înţeleagă că prizonierul n'o să poată merge mai departe. Prin urmare, nu-i rămânea decât să-l împuşte, cum făcuse cu atâţia alţii de-a-lungul drumului. Dar, repezindu-se la el, Marica îl împiedicase să pecetluească definitiv soarta prizonierului. Caporalul aruncă o privire spre Marica şi rămase năuc, pironit locului: în faţa lui statea o tânără rusoaică, o adevărată minune de femeie... Marica purta o hăinuţă caraghioasă de catifea roşcată, descheiată la piept, şi era pieptănată ruseşte, cu părul strâns în cozi. Basmaua înflorată îi căzuse în jurul gâtului. Mlădioasă şi îmbujorată, ea nu se ruga ci poruncea, ca şi cum ar fi ştiut că, frumoasă cum era, îşi putea îngădui orice. Cerea cu atâta încăpăţânare, cu atâta patimă, încât Neamţul nu-şi mai putea lua ochii dela ea. Ce minune putea să se ascundă pe meleagurile ace-

---

1) Marş de aici! (N. trad.)

lea uitate de dumnezeu! Fără să-şi dea seama, caporalul simţi nevoia să se arate şi el frumos în faţa Maricăi. Se îndreptă şi-şi potrivi pe frunte moţul, cârlionţat dar prăfuit şi bleg. Inţelegând în sfârşit ce-i cere Rusoaica cea frumoasă, întrebă, rostind silabele răspicat:

— *Cine el est?*

— Bărbatu-meu! — Cuvântul îi scăpase pe negândite. — Bărbatul meu! — repetă Marica, roşie la obraz.

Loznevoi îşi întoarse capul murdar spre stânga şi câteva clipe îşi aţinti privirea rătăcită şi pustie asupra Maricăi. Şi deodată, ca şi cum ar fi înţeles ce-i pregătea soarta, începu să-şi întindă spre femeie trupul frânt, scormonind cu degetele praful şoselei.

— Bărbatul! Bărbatul meu! — striga într'una Marica, arătând când la prizonier, când la ea. — Al meu, înţelegi? Al meu!

— Aha! — se dumiri în sfârşit neamţul.

— Al meu, e al meu!

— *Nu est' ast' pacaleal'?* — făcu Neamţul bănuitor, aducându-şi aminte de datorie. — *Nein?*

— Nu, e al meu, al meu!

Femeile se apropiaseră din nou. Se uitau una la alta, fără să înţeleagă nimic. Marica se întoarse către ele, strigând:

— Uite, să spună şi ele! Nu-i al meu, nu-i bărbatul meu?

— Da? — întrebă Neamţul, negăsind alt cuvânt.

Femeile începură să strige, care mai de care:

— E bărbatul ei! Omul ei!

— Adevărat!

— E de-aici din sat, e al ei!

Caporalul nu-şi mai lua ochii dela Marica. „O, romantic! îşi zicea el. Bărbatul ei e în puterea mea. Dacă-l ucid, — o nenorocesc; dacă-i dau drumul — o fac fericită pe toată viaţa"... Şi, pe măsură ce trecea vremea, simţea tot mai adânc nevoia să apară şi el frumos în faţa Maricăi, şi nu numai în ce priveşte înfăţişarea, ci şi ca suflet. Şi, biruit dintr'odată de această dorinţă, spre propria lui surprindere se hotărî să-i facă frumoasei Rusoaice pe plac. Zâmbind, Neamţul arătă cu mâna spre prizonier, apoi spre sat:

— *Na!* — strigă, vesel. — *Al teu: na!*

Dar în aceeaş clipă observă că multe dintre femeile care se adunaseră în jurul frumoasei lui, ţineau în mână legături şi pachete cu mâncare. Uitându-şi sentimentele cavalereşti şi socotind că în schimbul prizonierului i se cuvine şi lui o răsplată, capo-

ralul strigă, arătând la pachete și la legaturi și lovindu-se apoi cu degetul în piept:

— *Dai ou! Dai unt! Dai Speck!* [1])

— Dați-i, nevestelor! — porunci Macariha.

Femeile începură să-i dea, fiecare ce adusese. Ca din pământ răsăriră și ceilalți Nemți. Veni în goană însuși conducătorul coloanei. Vorbind între ei, Nemții cercetau pâinile și plăcintele, pipăiau untul cu degetele, alegeau ouăle de prin coșuri.

— Is bune, îs bune! — îi încredința Macariha.

— Proaspete de tot! — întări și Lucheria Boiarchina. — Poți să te uiți la ele în dreptul soarelui!

Auzind de soare, caporalul lăsă coșul cu ouă și se întoarse spre apus. Soarele cobora dincolo de linia îndepărtată a pădurii. Culorile vii ale zilei se umbreau. Indreptându-se, țeapăn, vorbi repede:

— *Wir müssen gehen. Es ist Zeit!* [2]).

Toți Nemții se uitară atunci la soare, înhățând în grabă tot ce le întindeau femeile, apoi se întoarseră la locurile lor. Caporalul dădu din mână arătând prizonierul care rămăsese doborît la pământ:

— *Na asta, na!* — repetă el cu un zâmbet poznaș, făcându-i Maricăi cu ochiul. — *Na, bărbat!*

Și cu un rânjet trivial, se întoarse către oamenii lui, lămurindu-i:

— *Oh, ich verstehe! Eine so reizende Frau braucht einen Mann, um ihre Schönheit zu erhalten...* [3])

Apoi coloana se urni, părăsind satul.

IV

Loznevoi se târî cu greu până la casa Lopuhovilor unde căzu, sleit de puteri, lângă cerdac. Marica se repezi în casă și, după câteva clipe, toată familia dădu buzna afară. Loznevoi zăcea pe trepte, istovit, și căuta să-și adune sub el picioarele murdare.

— El să fie?... întrebă Erofei Cuzmici, mirat.

— Fără îndoială că-i el! — îi răspunse în șoaptă Marica.

— Așa-i, el e! Adu-i apă!

Loznevoi se ridică anevoie în genunchi. Luând puțină apă

---

1) Spek — slănină (N. trad.)

2) Trebuie să plecăm. E timpul! (N. trad.)

3) O, înțeleg! O femeie atât de fermecătoare are nevoie de un bărbat, ca să-i întreţină frumusețea.. (N. trad.)

în palmele făcute căuş, îşi spălă încet faţa, îşi clăti gura şi se uită la rândul lui la cei din jur.

— Mi-au sfărâmat o măsea, — zise el, — uite!

— Măselele nu-s mare lucru! — făcu Erofei Cuzmici răsuflând adânc şi se aşeză pe cerdac, socotind că e timpul să pună câteva întrebări. — Ia spune, cum a fost... cum au fost toate... hai?

Marica întinse străinului un ştergar cu capetele înflorate. Apa îl răcorise. Se şterse fără grabă, pe faţă şi pe mâini apoi vorbi:

— Ai dreptate, măselele nu-s mare lucru! Dar cum de-am scăpat cu viaţă, — asta într'adevăr că-i o minune! Pe toţi comandanţii şi comisarii i-au... Pe toţi!

— I-a denunţat careva?

— Ce, parcă mai era nevoie să-i denunţe? Cum i-au aliniat în rând, cum i-au cunoscut! „Cine are părul lung, să poftească în faţă!" Ce le-au făcut? Hm! Pe loc!... Iar eu, noroc că tocmai mă tunsesem pe cap aici, la voi...

— Dar straiele astea, ale cui îs?

— Da, e drept... — Loznevoi se uită ruşinat la hainele de pe el, şi-şi aduse aminte în ce uniformă cochetă şi sp'lcuită păşise cu trei zile înainte pe cerdacul acestei case. — Eh, tătucă, ce să-i faci! Dacă vrei să trăieşti, trebuie să te împaci cu toate!

— Asta, aşa-i...

— Ei vezi?... Numai că toate zdrenţele astea îs cam scurte pentru mine!

— Ia spune, cum a fost atunci, hai? — stărui Erofei Cuzmici.

In loc de răspuns, Loznevoi flutură ştergarul prin văzduh. Fără să se mai poată stăpâni, Marica se aşeză şi ea pe cerdac şi-l întrebă, cu adâncă tulburare în glas:

— Doamne, dar cu Andrei ce-o fi? Pe unde-i?... Dece taci?

Loznevoi se aştepta la această întrebare. In timp ce se spăla, îşi aduse aminte cum dăduse Andrei peste el în pădure şi cum, urmându-l pe Iurghin, se depărtase în desiş. Dar acum, îi fulgeră prin gând că, pe cât se pare, Andrei n'o să se mai întoarcă niciodată acasă, iar el o să fie nevoit să rămână încă multă vreme în casa Lopuhovilor...

— Ce să-ţi spun?... — şi Loznevoi se uită la Marica, apoi aruncă o privire la toţi cei din jur. — Ce să vă spun?... — şi ochii lui cătau ţintă înainte, ca sub apăsarea unei mari dureri lăuntrice. — Mulţi au pierit acolo...

Cuprinsă de deznădejde, Marica se prăbuşi pe treptele cerdacului...

V

Era o dimineaţă fără soare. Totul parca cufundat într'o negura mohorîta ca şi cum zorii zilei ar încerca să răsară, însa fără să se poată ridica deasupra pamântului. Dealurile, mai ales cele acoperite cu păduri, tot se mai desluşeau prin pâcla grea, dar văile şi vâlcelele se pierdeau în cenuşiul negurii. Pe pământ, totul era uniform şi trist, iar în aer începea să se simtă frigul toamnei.

Marica rătăcea prin pădurea sălbatică de brazi; poalele hainei de catifea îi fluturau în vânt, basmaua îi căzuse pe umeri. Ochii ei negri şi vii căutau de-a-lungul drumului, cu înfrigurare. Locul pe care se înălţa pădurea era mlăştinos. Pământul presărat cu muşuroaie părea elastic: sub paşii ei foşneau muşchiul şi crengile uscate de afine. Intr'un loc, Marica se opri şi, împreunându-şi mâinile pe piept, îşi ţinu răsuflarea. Ochii i se aţintiseră într'un punct. După ce rămase aşa câteva clipe, o luă înainte cu băgare de seamă, înfricoşată de foşnetul propriilor săi paşi pe muşchi şi peste tufişuri. Sub un brad scund, cu crengile răsfirate, zăcea un om în uniformă de soldat. Marica se opri la câţiva paşi, dar deodată scoase un ţipăt şi se repezi spre brad.

Omul era mort. Zăcea la pământ cu faţa în jos, cu obrazul îngropat în tufe de afine. Braţele îndoite erau aruncate înainte, ca şi cum în cea din urmă clipă ar fi încercat să se agaţe de muşuroiul din faţa lui. Era înalt, lat în umeri, voinic şi spătos. Bluza lui, ca şi capul cu părul scurt şi negru, era plină de noroi.

Toate păreau întocmai aşa cum i le povestise Loznevoi: pădurea rară, bradul, iar sub brad — el... Marica nu-şi dădu seama cum de s'a pomenit în genunchi lângă mort, frământându-se şi zmulgând cu mâinile tufele din jurul ei, fără să ştie ce să facă. „Doamne, el e! — striga un glas din adâncul ei. — El e, dragul meu cel fără noroc!" Apucă mortul de umeri şi, opintindu-se îl întoarse pe spate. Trupul era greu, înţepenit ca un buştean cu cioturi. Faţa mortului era cenuşie şi uscată, iar sub nas îi mijea o mustăcioară neagră... Marica sări în picioare, înspăimântată.

Se uită în jurul ei, şi abia atunci băgă de seamă că pretutindeni — peste muşuroaie, pe sub tufişuri şi ferigi aurii — zăceau numai cadavre. Cutremurându-se la gândul că o să înceapă să urle, de-o să răsune toată pădurea, Marica o luă la goană, înnebunită.

Dar într'acolo unde alerga, erau parcă şi mai multe cadavre. Se întoarse şi porni în altă parte, însă şi acolo zăceau peste tot numai morţi. Putea să se întoarcă îndărăt, dar ar fi dat de

mortul cel cu mustăcioară: ochii lui erau deschiși — ar fi putut s'o vadă... Cu inima înghețată de spaimă o luă la fugă tot înainte, — oriunde, numai să iasă cât mai repede din această pădure a morții. Alerga, împiedicându-se de tufele de afine și alunecând pe mușchi.

...Loznevoi le povestise cu amănunte în ce loc anume fusese bătălia. Din spusele lui, ieșea că-l lăsase pe Andrei sub un brad: sângele i se scurgea din trup și-și trăia cele din urmă clipe. ...Pe Marica, vestea asta parcă o izbise în creștet. Toată seara stătuse întinsă pe pat, ca amorțită. Iar noaptea, înțelesese totul: nu, ea n'o să poată trăi fără să-l mai vadă odată pe Andrei, fie și mort. Voia să se așeze alături de el sub bradul acela unde-l doborîse glonțul dușmanului și să-și plângă acolo toată durerea ei... Voia să mai vadă odată chipul lui drag, mâinile lui mari și mângâietoare. Voia să-l îngroape cu mâinile ei, ca pe urmă, în amărîta ei singurătate, să se poată duce la mormântul lui... Chiar în noaptea aceea își puse în gând să se ducă pe câmpul de luptă și să-i caute trupul.

In zorii zilei îl trezi pe bătrân.

— Scoală, tată, să mergem, — zise ea, ca și cum ar fi hotărît din ajun să facă amândoi drumul acela și bătrânul ar fi știut unde aveau să meargă. — Scoală, că se luminează de zi...

— Unde?... — Erofei Cuzmici nu înțelegea.

— Să-l căutăm pe Andriușa.

— Of! Andriușenca! — gemu Alevtina Vasilievna, așa cum gemuse toată noaptea. — Of! puișorul mamei! — Incercă să-și mângâie nora, dar nu era în stare să spună nimic. Gemu înainte: — Of, floricica mamei!

Peste noapte, Erofei Cuzmici se hotărîse și el să plece în căutarea lui Andrei. Ridicându-se, își potoli nevasta și nora:

— Nu mai scânciți atâta, că merg. Și eu mă gândisem la asta...

Inainte de a pleca, Erofei Cuzmici îl mai întrebă odată pe Loznevoi cam pe unde trebuia să-și caute băiatul. Loznevoi își arăta părerea de rău că nu putea merge cu ei — tot nu era în stare să se țină pe picioare — și mai povesti odată în care parte a pădurii îl văzuse pe Andrei dându-și sufletul.

— Numai de l-ați găsi! Cunoști locurile?

— Le cunosc. O să căutăm... Doar e băiatul meu!

Și așa, Lopuhovii nimeriră acolo unde, cu câteva zile înainte, se sfârșise bătălia...

...Pădurícea rară de brazi era încă plină de urmele luptei. La fiecare pas întâlneai gropi de obuze, arii pârjolite de foc,

locașe de tragere, săpate în pripă, în care se adunase o apă neagră și grea. Pe lângă ele zăceau puști întregi ori sfărâmate, năpădite de rugină, grenade de mână în tocurile lor, cartușiere pline și răspândite peste tot locul, tuburi de cartușe înverzite de cocleală. Ici și colo dădeai peste câte un sac de spate murdar și mototolit, cu efecte sărace de ostași, peste câte o foaie de cort cu pete negre de sânge, peste măști de gaze, bidoane scofâlcite și căști ciuruite de gloanțe...

Innebunită, Marica ieși în goană la marginea pădurii.

După ce merse o vreme peste câmpie, întoarse capul fără să vrea spre pădurea care ascundea imaginea cumplită a morții. Și deodată i se păru că în spatele ei, pe tot întinsul câmpului, umblau femei: umblau tăcute, căutând prin gropile de obuze și de bombe, prin locașele de tragere năruite, printre puștile și echipamentul aruncat. Se opreau lângă morți și, aplecându-se, căutau să le desluşească fața... Umblau în tăcere. Chipurile lor erau întunecate și aspre și vântul tăios le flutura hainele...

Marica își șterse ochii: până atunci nici nu băgase de seamă că plânge. Işi ridică brațele și strigă din toată puterea către femeile acele care veneau în urma ei:

— Dar ce înseamnă asta? Pentruce? Pentruce?

Nimeni nu-i răspunse. Femeile pășeau înainte, tăcute.

Când venise pe câmpul de luptă, Marica nu se gândea decât la durerea ei. Numai când văzu câți oameni pieriseră acolo, înțelese că durerea nu e numai a ei, ci a multora încă — a poporului întreg. Câte locuri de acestea, înecate în sânge, vor fi stând risipite pe tot întinsul țării? Câți bărbați tineri își găsiseră moartea timpurie și năprasnică pe necuprinsul fără hotar al pământului iubit?... Dar gândurile acestea nu-i alinau durerea și, odată cu ea, în sufletul Maricăi năvăli o ură neagră împotriva acelora care veneau dinspre Apus semănând moartea în drumul lor. Și în clipele acele, Marica se simți mai întremată, se simți mai puternică, deoarece ura întărește pe om ca o apă dătătoare de viață...

...Erofei Cuzmici stătea lângă căruța lui. Fuma o țigară și slobozea fumul pe nas. Văzând-o pe Marica, se strâmbă ca de o durere de măsele, clătină din cap, și pe obrajii și pe barba bălaie îi străluciră dintr'odată lacrimi...

— Simțea ea, inima mea! — oftă în șoaptă Erofei Cuzmici, și glasul îi tremura. — Of, simțea ea, inima mea! — Și mai clătină odată din cap.

Marica se apropie de căruță.

— Hai să mergem, tată!

— E-eh, Andriuha! Andriuha! — oftă Erofei Cuzmici și, aruncându-și țigara, se îndreptă spre cal.

Zărind în căruță două foi de cort împăturite cu grijă, Marica se schimbă deodată la față.

— Asta, vezi... așa, de pe drum... — făcu Erofei Cuzmici, rușinat — Lucru scump, lucru bun, păcat să se prăpădească...

Mutându-și dela el privirea întunecată, Marica ocoli căruța și o luă fără veste spre drum. Ridicând hățurile, Erofei Cuzmici o strigă:

— Incotro, Marica? Ce te-a apucat?

Femeia se opri și răspunse domol:

— Du-te dumneata. Eu vin pe jos...

Erofei Cuzmici se uită o vreme în urma ei, cu nările umflate. Când văzu basmaua Maricăi dispărând printre tufișuri, își scuipă la picioare:

— Ptiu! Afurisită muiere!

VI

Spre seară, vremea se strică de-a-binelea. Deasupra câmpiilor și a pădurilor mohorîte, nori grei se târau în șiruri nesfârșite, aproape de pământ. Vântul arunca în obraz când stropi mărunți de ploaie, când boabe înghețate de măzăriche.

Până la Olhovca, Marica veni în căruța unui refugiat care trecea întâmplător pe-acolo. Când își luă rămas bun dela tovarășul de drum, era aproape întuneric. Lăsând șoseaua, o luă de-a-dreptul peste râpă, urcând spre grădina lor de zarzavat. Obosită și înghețată, abia își mai târa picioarele pe cărăruia albită de pulberea zăpezii. Dar nu apucă să ajungă la baie, când se pomeni că-i iese înainte un om care stătea ascuns acolo.

— O! — strigă Marica și se trase îndărăt.

Omul purta uniformă militară dar era desculț, descins și cu capul gol. Cu toate că era aproape întuneric, Marica îl cântări dintr'o privire: era foarte tânăr și părea a fi voios și vesel de felul lui, dar obrazul îi era desfigurat, plin de vânătăi și de zgârieturi: ochiul drept i se vedea doar ca o linioară pe o umflătură mare și neagră. Flăcăul surâse simplu și blând și, vorbind cu greu, încercă s'o liniștească:

— N-nu te t-teme! D-dece ți-e f-frică?

Se scutură, dârdâind de frig, și ieși pe cărăruie.

— Nemții n-nu-s în s-sat?

— Nu, nu-s, — îi răspunse Marica, trăgându-se și mai mult îndărăt.

— D-dece te t-temi? Nu mă m-mai cunoști?

— Doamne sfinte! — făcu Marica încet. — Nu cumva ești tu, Costea?

— S-sigur că-s eu...

— Doamne, cum m'ai speriat! Ce cauți aici?

— D-du-mă acasă! — se rugă Costea, călcând desculț peste măzărichea ce se așternuse pe cărare. — A-acolo am să-ți spun t-tot ...E-eh, ce f-frig s'a lăsat deodată! Cam m-miroase a iarnă...

— Doamne, ți-au înghețat picioarele! Haide!

— M-m-mulțumesc!

— Dar dece vorbești așa, gângav?

— Am avut o c-comoție — o lămuri Costea. — Comandantul e la voi?

— Comandantul, zici? Da, e la noi.

— Am... am știut eu... Ei, ha-haide mai repede! Am degerat. — Pășind în urma Maricăi, Costea mărturisi: — Demult v-vreau să intru, dar mi-e frică de st-stăpân.

— Dece să-ți fie frică? — se întoarse Marica.

— Ei, dece!... N-nu mă spui? E cam r-rău, stăpânul...

In timp ce se întorcea spre Olhovca, Erofei Cuzmici dăduse într'o pădurice de lângă șosea peste un armăsar de rasă, cenușiu, un cal din cei care rătăceau pe-atunci pe toate drumurile, fără stăpân, înnebuniți de groaza bătăliei. Erofei Cuzmici socoti că armăsarul acela era un dar dela dumnezeu, și până'n seară roboti sub șopron, pregătindu-i grajdul. Dar nici bucuria asta neașteptată nu-l putea face să uite cu totul cearta lui cu Marica. „A dracului sămânță de muiere! înjura el, gândindu-se la noră-sa cea neobrăzată și încăpățânată. Ce zâzanie îmi bagă în casă! Și orice i-ai face, tot nu-i intri în voie! Nu trece zi dela dumnezeu — și alt bucluc!... Mai dăunăzi se dusese la dracu'n praznic... Acum, mi l-a mai adus și pe Loznevoi pe cap... De adus, l-a adus, dar de gândit nu s'a gândit la ce bun? Ce folos avem de pe urma lui? Mănâncă doar pâinea de pomană! Și ce grijă cu unul ca el în casă, în zile de astea... Iar astăzi i-a sărit muștarul chiar degeaba! Să zicem c'am luat eu foile celea de cort... Ei, și ce-i cu asta? Trăim niște vremuri când orice lucru e de folos la casa omului..."

Abia intrase Erofei Cuzmici în casă, când se întoarse și Marica,

iar în urma ei se arătă în prag Costea, înghețat și sluțit. Erofei Cuzmici încremeni: alt bucluc! Se stăpâni cu greu să nu izbucnească. Fără să răspundă la plecăciunile noului venit, îl urmări cu ochii până la ușa odăii unde zăcea Loznevoi. Apoi, înnăbușindu-se de mânie, îi aruncă nurori-sii peste umăr:

— Mă rog: ăștia-s toți, ori mai vin și alții?

Din odaia de alături se auzi un strigăt. Văzându-l pe Costea, Loznevoi își aruncă pătura de pe el și sări în picioare.

— Costea?! Și tu ești aici?...

In ușa deschisă a odăii stăteau Alevtina Vasilievna, Marica și Vasiatca, urmărind curioși această întâlnire. Costea se uită la ei cu ochiul cel sănătos și, zâmbind cu vinovăție, își arătă picioarele murdare:

— O să fac urme pe jos...

— Lasă, nu-i nimic, — îi făcu gazda semn cu mâna.

— Costea, băiete! Cum de-ai ajuns aici?

Costea își șterse cu palma fața udă și înspăimântător de umflată. Obrazul stâng îi era jupuit, ca și cum i l-ar fi dat cineva pe răzătoare.

— C-ce credeați, t-tovarășe locotenent-major! — zise el, îndreptându-se spre pat. — C-cum puteam eu să vă las? Indată ce v'am recunoscut în c-coloană, m-m'am gândit: mergem împreună! Nu-l las pe c-comandant niciun pas!

Se așeză pe lada de lângă pat, acoperită cu un läicer înflorat, apoi vorbi, cu zâmbetul lui obișnuit, tinerese:

— Și a-am întins-o la d-drum, am mers t-toată noaptea...

Costea se bucura atât de mult că-și vede comandantul, încât din toate întâmplările prin câte trecuse în cele din urmă douăzeci și patru de ore, nu mai deslușea decât latura lor hazlie. In toate găsea câte ceva de râs. Așa, orice trecut dureros se șterge înaintea clipei de față, dacă această clipă e luminoasă ca zorile de primă vară...

Loznevoi se bucură și el de întâlnire. De-o zi și o noapte de când zăcea în casa Lopuhovilor, își dăduse seama că o să-i vină greu să trăiască singur printre oamenii aceia străini. Și iată că, pe neașteptate, sosise un om de-al lui, ba chiar agentul lui! Cu toate că nu-l cunoștea pe Costea decât de vreo săptămână — totuși îl cunoștea, și asta însemna mult pentru viața pe care aveau s'o ducă împreună. Afară de asta, Costea era un om deprins să i se supună fără șovăială, iar prin felul serviciului său, să aibă față de el o

deosebită grijă şi un deosebit respect. Şi lucrul acesta era, în situaţia de acum, tot atât de important ca şi înainte. Deaceea, după ce-l ascultă pe Costea povestind cum fugise, îl felicită din toată inima:

— Bravo, Costea! Eşti un băiat şi jumătate! Acum, că suntem doi, o să ne fie mai uşor. Cum se spune la ţară? „Un tăciune, dacă-i singur, şi'n cuptor se stinge, dar dacă-s doi, ard şi'n ploaie!" Nu-i aşa?

— Dar... a-acum auziţi? V'a t-trecut de tot? — îl întrebă deodată Costea.

— De tot, Costea, de tot, — răspunse Loznevoi încet, ruşinându-se parcă.

— R-repede v'a trecut! Iacă, eu la început n'am avut n-nici pe dracu! Dar după aceea, mi-a prins l-limba...

— Stai jos, Costea, nu vezi cum tremuri?

— A-am cam î-îngheţat. E un f-frig afară!...

Din prag, Marica trecu în odaie:

— Vâră-te colea! — zise ea, arătând spre cuptor. — Incălzeşte-te! Aveţi vreme să vorbiţi mai târziu. Nu vezi că picioarele ţi-s sloi! Incălzeşte-te, până aduc eu samovarul...

Costea se ghemui pe cuptor, iar Loznevoi îi mulţumi Maricăi:

— Iţi mulţumesc pentru Costea... Bine-ai făcut că l-ai adus!

...De felul lui, Costea era din Elabuga de pe malul Camei. Intrase în armată de vreo doi ani. Dacă n'ar fi început războiul, în toamnă s'ar fi întors acasă. Deştept, ager şi îndemânatic, era un agent neîntrecut. Toţi ofiţerii din batalion îl cunoşteau şi ţineau la el. Cât despre Costea — ar fi sărit şi'n foc pentru ei.

Ca şi celorlalţi ostaşi, noul comandant de batalion nu-i plăcuse la început nici lui Costea. Dar se sili să-l preţuiască: se deprinsese să creadă fără şovăire în comandanţii lui, să execute orice ordin al lor fără să cârtească, să aibă mereu grijă de ei şi, dacă ar fi fost nevoie, să-şi dea chiar viaţa pentru ei, fără să stea la gânduri. Toate acestea, el le socotea ca fiind însăşi temelia unei aspre, dar drepte, discipline ostăşeşti.

Costea trecuse prin grea cumpănă pe câmpul de luptă dela Vazuza. După bombardament, îl luase pe Loznevoi să-l ducă, aşa cum îi ordonase căpitanul Ozerov, la punctul medical. Dar în păduricea din apropiere, comandantul îi poruncise să-l lase acolo şi să se întoarcă la punctul de comandă al batalionului. „Ajung eu şi singur"! zicea el. Mai târziu, când văzu că frontul fusese rupt de tancuri, Costea

se repezi îndărăt în pădure îngrijorat de soarta comandantului său, dar nu-l mai găsi. Cu lacrimi în ochi, scotocise prin toate tufişurile, cercetase toate gropile acoperite cu ierburi. In timp ce-l căuta, fusese luat prizonier de către pistolarii nemţi, înainte de a fi putut măcar să pună mâna pe armă.

Seara târziu ,când prizonierii erau adunaţi într'un cătun pustiu, îl aduseseră acolo şi pe Loznevoi. Şi, cu toate că era îmbrăcat în uniformă de soldat, Costea îl recunoscu numaidecât. De-a-lungul drumului nu izbuti măcar odată să se apropie de el, să-i vorbească. Dar când îi veni bine să evadeze, nu şovăi o clipă, încredinţat că-şi va găsi comandantul salvat prin nu ştiu ce minune şi că, aşa cum îi poruncea datoria lui de ostaş, îi va împărtăşi soarta, oricare ar fi ea...

...Samovarul clocotea. L-au trezit pe Costea din somn, să-şi bea ceaiul. Băiatul ieşi de după cuptor mahmur, moleşit de căldură, şi câteva clipe se uită în tăcere, nedumerit, la comandant. Loznevoi stătea la masă căutându-se, ca într'o oglindă, în luciul arămiu al samovarului din care se ridica o şuviţă subţire de abur. Purta o cămaşă rusească închisă la gât, de culoarea tutunului, pantaloni negri, largi şi cizme solide din piele de viţel. Pe cap şi pe bărbie părul îi mijea ca o perie măruntă, de un cenuşiu-roşcat. Pe faţa deschisă şi uscată, ochii cenuşii luceau acum mult mai blând decât înainte. Numai că zâmbea tot strâmb, ca şi până atunci, abia deslușit şi numai cu partea stângă a obrazului...

— Ce, nu mă mai cunoşti?

— Cât p-pe ce! — răspunse Costea, buimăcit.

— Vezi că stăpânul ne-a adus aici tot felul de haine, — şi Loznevoi arătă cu capul spre Erofei Cuzmici, care şedea la capătul celălalt al mesei. — Incă odată, tătucă, îţi mulţumesc! E frumos din partea ta că ne ajuţi... Asta n'am s'o uit toată viaţa!

— Purtaţi-le sănătoşi! Ce era să faceţi cu zdrenţele voastre?

Erofei Cuzmici se ridică şi, îndreptându-se spre Costea, îi arătă pe ladă o pereche de pantaloni vechi şi cu petece în genunchi, o cămaşă albastră din cale-afară ieşită de soare şi o pereche de bocanci uzaţi.

— Astea-s pentru tine, flăcăule, — îi zise. — Imbracă-te cu ele şi poartă-le sănătos. Nu-mi lua în nume de rău, dar n'am cizme de prisos. N'am decât bocancii ăştia...

Costea se aşează pe ladă şi luă în mână bocancii.

— B-bocancii îi primesc, d-dar, atât, — răspunse el uitându-se

fără prietenie, cu coada ochiului, la stăpânul casei. — Ce-ce-lelalte iați-le înapoi!

— Nu vrei? — se supără Erofei Cuzmici. — Mai bune n'am! Nu te supăra. Doar știi și tu ce vremuri trăim...

— N'avem n-nevoie de nimic! Am uniforma. O s-spăl și-o îmbrac iar. Nici nu s-se cuvine s'o l-lepăd.

Loznevoi se amestecă în vorbă:

— Ia ascultă, Costea, unde te trezești? In armată?

— Asta n-n'are-a face, — îi răspunse Costea, împotrivindu-i-se pentru întâia oară. — Nu p-pot s'o lepăd. In z-zilele astea, mi s'a lipit de s-suflet!

— Dar cum vrei să umbli în uniformă? Cum crezi c'o să trăiești așa?

— Cum m-mi-o fi scris!

Luând de pe ladă pantalonii și cămașa, Erofei Cuzmici se duse în bucătărie trântind ușa în urma lui. Costea se încălță. Câtva timp, în odaie se făcu liniște. Numai samovarul șuiera din când în când, încetișor și trist.

— Nu trebuie să vorbești așa, Costea, — începu din nou Loznevoi și, în clipa aceea, ochii lui sclipiră iarăși metalic și rece ca oțelul. — Noi n'avem acum decât o singură datorie: să scăpăm și să trăim. Și pentru asta n'avem nevoie de uniformă. Nu mai are niciun rost aici. Ca să scăpăm, trebuie s'o lepădăm... Iar gazdei ar fi trebuit să-i mulțumești, nu să-l superi! E drept că e cam colțuros din fire, dar pentru moment ne face un bine...

— Ce fel de b-bine mai e și ăsta! — îi întoarse vorba Costea, fără să se uite măcar la el. — N'o face din b-bunătate. El ne d-dă haine, ca să p-plecăm mai repede de-aici. „Vă îmbrac, — cum s'ar zice, — dar cărați-vă, să n-nu vă mai văd!" Cât d-despre uniformă... eu gândesc că are rost p-peste tot acum!

— Da, peste tot, dar numai aici nu! Dacă vrei să trăiești, trebuie s'o lepezi.

Fără să termine de înfășurat molctiera la piciorul drept, Costea se îndreptă din mijloc și se uită la fostul său comandant de batalion. Pe fața lui umflată nu se putea desluși nimic, dar buzele de copil, totdeauna încălzite de un surâs tânăr, se strângeau acum cu răutate. Zise, ridicând puțin glasul lui de adolescent:

— T-tovarășe locotenent-major!...

— Știi, Costea, — îl opri Loznevoi, — vreau să-ți atrag atenția dela început: uită-mi gradul. Ințelegi? Uită-l! Și să-mi spui de aci înainte pe nume. Ne-am înțeles?

— „Loznevoi"? — întreba Costea, mirat.

— Nu. Acum mă cheamă Zarubin.

— A-adică, cum vine asta?... Şi n-numele celălalt... îl l-lepădaţi?

— Da. Aşa trebuie.

Multe ar mai fi avut să-şi spună în seara aceea, dar ei îşi băură ceaiul în tăcere, ascultând cum şuieră dincolo de geam vântul tăios de toamnă, şi cum se încovoaie, scârţâind dureros, mestecenii...

VII

Peste noapte, cerul se acoperi cu nori grei. Vântul se potolise şi peste tot cernea o ploaie deasă şi măruntă. Dintr'odată, toate drumurile se desfundară şi apa se revărsă pe văi. Olhovca se pomeni despărţită de restul lumii. Sosiseră cele mai mohorîte zile de toamnă.

In zile ca acestea, rar mai ieşeau cei din Olhovca de prin casele lor, şi nu era chip să afli ce gânduri îi frământă. In colhoz nu se făcea nimic: vremea rea pusese capăt muncitorilor. Şi apoi, cine ar mai fi putut aduna oamenii la treabă? Dintre conducătorii colhozului, rămăsese în sat doar Osip Mihailovici. Dar el era bolnav şi aproape nu ieşea din casă. La administraţie nu-l mai întâlneai decât pe Iaşa Cudriavâi, prostănacul, căruia i se spunea în glumă „vice-preşedinte". Oamenii nu mai treceau pe la administraţie decât rar şi numai din întâmplare, iar în odăile goale aproape că nu se mai simţea mirosul fumului de tutun...

...Satul îl crescuse pe Iaşa Cudriavâi de mic copil şi-l iubea. Iaşa avea ochi mari şi blânzi şi părul negru şi cârlionţat. Era mărunt şi strâmb din şold — părea că se deprinsese să nu înfrunte pieptiş viaţa asta pământească, atât de grea, ci să se strecoare pe lângă ea sfios, cu un şold înainte. Dar aceste beteşuguri nu se vedeau decât dacă-l cercetai mai cu băgare de seamă, — atât de puternic şi de minunat îi luminau chipul ochii mari şi i-l împodobeau cârlionţii negri.

Iaşa Cudriavâi se scula totdeauna devreme şi obişnuia să-şi viziteze vecinii cu regularitatea unui medic. Il vedeai intrând într'o curte, fumând o ţigară pe prispă cu gospodarul povestindu-i noutăţile satului şi pornind apoi mai departe. In multe case, oamenii îl chemau anume. Gospodinele primitoare îl pofteau chiar la masă şi-l ospătau cu mâncăruri gătite. Iaşa mânca puţin şi foarte curat

şi nu primea niciodată pomană. Deobicei, prin toate casele se făceau glume pe socoteala însurătorii lui Iaşa Cudriavâi.

— Ei, Iaşenca, — zicea câte-o gospodină robotind pe lângă cuptor. — Când ai de gând să te însori? Vezi că nu mai am răbdare!

De bucurie, Iaşa îşi scutura cârlionţii şi întreba:

— Să mă'nsor?...

— Ce, nu ţi-ai găsit şi tu o logodnică? Doar sunt fete destule!

— Vrea o fată cu carte... — adăuga gospodarul. Şi, clipind din ochi, zâmbea cu şiretenie.

— Păi atunci, învăţătoarea... Nu? — stăruia gospodina. Însoară-te cu ea! Ehei, ce fată! Nu-ţi mai vine să-ţi iei ochii dela ea!

Lui Iaşa îi făcea plăcere să i se vorbească de însurătoare. Făcea ochii mici, ştrengăreşte:

— *Vorpeşti de Nina Tmitrievna?*

— Da. Nu-ţi place?

— *Nina Tmitrievna mă iupeşte,* — mărturisea el. — Aşa a zis ea *te* mine: „E cârlionţat şi-i frumos!" *Ta,* întocmai aşa a zis...

— Dacă te iubeşte, dece mai stai la gânduri? Însoară-te! O fi ea învăţătoare, dar nici tu nu eşti de lepădat: ce, nu eşti „vice-preşedinte"?...

Când i se aducea aminte lui Iaşa că e „vice-preşedinte", sărea din loc, îşi înhăţa servieta de piele roasă, dăruită de Stepan Boiarchin şi zicea, îngrijorat:

— *Mă tuc!*

Şi îndată după aceea se înfăţişa la administraţia colhozului. Îndeplinea bucuros, repede şi precis, toate însărcinările uşoare pe care i le dădea Stepan Boiarchin: dacă-l trimetea undeva, alerga în goană; dacă se simţea nevoie de un ajutor la vreo treabă, Iaşa era totdeauna gata. La administraţie nu auzeai toată ziua decât:

— Iaşa! Iaşenca!

Când se terminau treburile de dimineaţă, îl vedeai pe Iaşa aşezându-se la o masă goală şi începând, grav, să răsfoiască hârtiile din servietă. Se întâmpla atunci ca Stepan Boiarchin să strige la cei care făceau gălăgie:

— Hei, voi căpăţânoşilor! — se răstea el, prefăcându-se supărat. — Tăceţi din gură, nu vedeţi că omul are de lucru?...

La amiază, când colhoznicii se întorceau dela lucru ca să mănânce şi să se odihnească, se deschidea prăvălia satului. Îndată după Serga Hahai, vânzătorul, se ivea şi Iaşa. Şi acolo se găsea câte o treabă pentru el. Hahai făcea socotelile pe abac, de parcă se juca, încasa banii, dar mai mult glumea cu fetele. Şi în vremea

asta, Iaşa turna gazul în sticle sau umplea pungile cu sare. Când intrau în prăvălie, multe gospodine nici nu se mai adresau vânzătorului, ci de-a-dreptul lui Iaşa:

— Iaşa, dă-mi trei chile de sare, vrei?

— Iaşa dragă, unsoare pentru maşină este?

— Este, este, — răspundea Iaşa grăbit. — Cât îţi *trepuie?*

Femeile îi mulţumeau.

— Iaca, îţi mulţumesc, Iaşenca. Treci pe la mine să-ţi dau un pic de lăptişor.

— Noi am făcut cvas proaspăt. Să vii neapărat!

— Vin, vin, — făgăduia Iaşa.

Atât la administraţia colhozului, cât şi la prăvălie, Iaşa muncea fără nicio plată. Era deschis la suflet şi cinstit în toate. Şi asta le plăcea oamenilor.

— Tare-i cumsecade! — ziceau ei. — Are o inimă de aur...

Acum, când mai-marii satului dispăruseră, pe Iaşa Cudriavâi, care-şi luase cu tot dinadinsul sarcina de locţiitor al lui Stepan Boiarchin, îl găseai oricând în localul pustiu al administraţiei. Dis-de-dimineaţă, cârlionţii lui se iveau la marginea cuptorului pe care dormea, şi-l auzeai întrebând-o pe Agheevna, paznica:

— Cum se arată vremea azi?

— Plouă, — răspundea paznica.

— Iar nu se poate lucra! — se întrista Iaşa. — Ce spui tu de pacostea asta, — hai?

Cât era ziua de mare, îl vedeai cercetând şi răsfoind registrele vechi ale colhozului, lăsate de contabil în dulăpior şi scotocind prin sertarele birourilor. Pe urmă se apuca să caute printre carneţelele lui înnegrite cu notiţe şi, cu multă luare aminte, începea să linieze şi să scrie ceva asemănător cu registrele.

Venea câteodată, bocănind cu cârja lui şi administratorul colhozului, Osip Mihailovici, care era bolnav. Osip se lăsa pe laviţă îşi întindea piciorul drept înţepenit, îşi aşeza cârja alături de picior şi începea să pufăie din ţigara făcută din tutun de casă. Uitându-se cu tristeţe la Iaşa, care scria aplecat peste masa lui Stepan Boiarchin, îşi strângea buzele într'un zâmbet amar şi întreba, clătinând din cap:

— Ei, cum merg treburile, tovarăşe vice-preşedinte?

— O, Osip Mihailovici! Merg! — răspundea Iaşa bucuros, ridicându-şi ochii din registre. — Merg chiar *ţinişor!*

— Cu treieratul, ce se aude? Intârzie?

— Apoi, pe-o vreme ca asta...

— Eh, Iaşa, Iaşa! — ofta Osip Mihailovici. — Ce viaţă mai e şi viaţa noastră!...

După ce stătea aşa de vorbă cu Iaşa, Osip Mihailovici pleca, bocănind şi mai amarnic cu cârja lui. Iar Iaşa, obosit de mult ce umblase cu hârţoagele, mânca ce se nimerea împreună cu paznica şi începea să modeleze din smoală figurine mici de vaci şi de cai. Găsise odată în magazie un butoiaş pe jumătate cu smoală. Il adusese în odaie şi, neavând ce face, începuse să modeleze plictisit. Acum, pe pervazul unei ferestre păştea o întreagă turmă de vaci, iar pe pervazul alteia zburda o herghelie de cai sătui. Dar Iaşa ţinea ca în „colhozul" lui să fie din ce în ce mai multe vite. Când mai aşeza pe pajişte încă o vacă sau încă un cal, îi privea cu ochi strălucitori, scuturându-şi fericit cârlionţii lui frumoşi.

VIII

In timpul nopţii se întâmplă un eveniment care tulbură tot satul. Pe neaşteptate, toţi câinii se treziră şi începură să urle, prelung şi jalnic. Oamenii se repeziră la ferestre. Dincolo de marginea de miazăzi a satului pâlpâiau flăcări. Pe cerul negru de toamnă zburau scântei, iar pârjolul se înteţea şi sporea mereu. Şi toată lumea înţelese: ardeau clăile.

Innotând prin noroiul adânc, oamenii ieşiră în goană din sat. Intr'adevăr, ardea aria acoperită care fusese ridicată la marginea satului şi clăile de grâu de primăvară din jurul ei. Nu era chip să te apropii de arie: acoperişul era cuprins de flăcări, dogoarea te lovea în obraz, iar vântul învăluia de jur împrejur vârtejuri de fum fierbinte, albicios. Era limpede că focul fusese pus, şi că-l pusese cineva din sat. Locuitorii Olhovcăi se îmbulziră multă vreme în jurul ariei arse, jelindu-se:

— Eh, s'a dus pâinea noastră!

— Oricum, tot nu se alegea nimic din grâne...

— Cine ştie ce-ar mai fi fost!...

— Unul dintr'ai noştri a pus focul! Cine altu'?

Veni şi Iaşa Cudriavâi. Dar era prea uşor îmbrăcat, într'un cojocel subţire, şi paznica Agheevna, după sfatul oamenilor, îl luă repede înapoi acasă. Acolo, stând lângă sobă să se încălzească, se tânguiau amândoi gândindu-se la grâul lor:

— Vai, vai, ce pacoste! — făcea Iaşa, scuturându-şi cârlionţii.

— L-am semănat, l-am secerat... — plângea cu suspine Agheevna.

Din cât auzise şi el de pe la oameni, Iaşa încerca să-i explice:

— Ai noştri au pus focul! Cine alţii?...

Dar tocmai când se pregăteau să se culce, se întâmplă ceva cu totul neaşteptat: fără veste, din colţul unde stătea deobicei contabilul, se auzi zbârnâitul puternic al telefonului. Toată lumea uitase de existenţa lui. Aparatul tăcea zile întregi. Şi acum, deodată, o întâmplare ca asta...

— Doamne! — strigă Agheevna speriată. — Ce l-o fi apucat? Cine dracu' sună în miez de noapte?

— *Trepuie* să fie *te* la raion! — se dumiri Iaşa şi se repezi spre telefon.

Inainte, de câte ori venea pe la administraţie, Iaşa aştepta totdeauna cu nerăbdare să sune telefonul. Mai ales când lipsea contabilul, Iaşa se repezea în goană la aparat. Lua receptorul în mână îl ducea încet şi cu băgare de seamă la ureche, apoi, suflând în pâlnie, răspundea cu gravitate:

— *Ta, ta,* Olhovca! *Ta, aut!* Pe cine?... *Intată!*

— Tu eşti, Iaşa? — îl întreba cineva din Bolotnoe.

— Eu, eu, — răspundea Iaşa, strălucind de bucurie.

— Ei, cum o mai duci?

— O *tuc pine,* tovarăşe *preşetinte.*

— Cum merg treburile în Olhovca?

— *Trepurile* merg *pine!*

— Ei, sănătate, Iaşenca! — încheia superiorul dela raion. — Boiarchin e acolo?

— *Ta,* aici.

— Dă-mi-l la telefon...

Iaşa ştia că raionul nu sună în timpul nopţii decât dacă are de comunicat chestiuni deosebit de importante. Tulburat, ridică receptorul şi-l duse la ureche. Şi imediat auzi un glas puternic, care zbârnâia cumplit în receptor. La început, nu putu să înţeleagă nimic şi, întrerupând glasul care venea de departe, strigă ca deobicei:

— *Ta, ta,* Olhovca! *Ta, aut!*

— *Olhoffe, ia?* — se auzi, în fine, desluşit.

— *Ta, ta!*

— *Arte zat al fostru, ia?*

— Cum, satul? Nu, *art* clăile, nu satul!

— Cine *art? Ce est'acela „clai"?*

— Clăile, clăile!

Câteva clipe receptorul rămase mut. La capătul celălalt, în

Bolotnoe, două glasuri vorbeau lângă telefon, abia desluşit. Apoi pâlnia zbârnâi din nou, cumplit:

— *Griul, ia?*

— *Ta, ta,* grâul!

— *Cine foc pus?*

— Ai noştri! — răspunse Iaşa. — Cine alţii?

— *Care „foştri"? Zat a'fostru?*

— *Te* unde să ştiu? Aşa spune lumea, că ai noştri...

Receptorul amuţi iarăşi câteva clipe. Neliniştit, Iaşa suflă în pâlnie — şi din nou, cu acceaş putere, izbucni zbârnâitul uscat:

— *Du, cine est'du?*

Iaşa zâmbi cu toată faţa:

— *Eu, vice-preşetintele! vice-preşetintele! Preşetintele* lipseşte am rămas numai eu aici...

La început, paznica Aghcevna asculta de după sobă. Apoi se apropie de Iaşa, şi fiecare zbârcitură de pe obrazul ei bătrân arăta o încordare şi o tulburare tot mai adâncă. Deodată se repezi la Iaşa şi, împingându-l la o parte, îi zmulse receptorul din mână. Netezindu-şi în grabă şuviţele de păr despletit, duse receptorul la ureche şi începu să strige cât o ţinea gura, ca şi cum ar fi strigat peste gard o vecină:

— Ce vice-preşedinte? De unde vice-preşedinte? E un biet om slab la minte, nu-l ascultaţi!...

Apoi, după ce răsuflă, întrebă mai potolit:

— Dar cine vorbeşte acolo? Ce doriţi? Hai?...

Şi fără veste se rezemă cu spatele de perete şi lăsând receptorul în jos, fără putere, şopti:

— Maică preciştă, ei sunt!

După ce aşeză la loc receptorul pe furcă, *Oberleutnantul* Hobelmann, de curând numit comandant al centrului raional Bolotnoe, se ridică în picioare în faţa mesei acoperite cu o hartă mare, colorată. Era un bărbat nu prea înalt, strâns într'o uniformă nouă-nouţă, cu o faţă aspră şi veşnic îngrijorată. Scuturându-şi moţul de păr negru care-i cădea pe fruntea lată, Hobelmann bătu cu pumnul în hartă, abia stăpânindu-şi mânia:

— *La dracu'! Ce spune el la mine?...*

La stânga mesei, ceva mai departe, stătea un om în vârstă, slab şi jigărit, cu o chelie trandafirie şi lucioasă. Era îmbrăcat cu o hăinuţă ieftină şi mototolită, iar în mâinile lui tremura un creion şi un carneţel vechi, cu scoarţa roasă.

— Dau foc! — răspunse el grăbit, strângând repede din umerii ascuţiţi. — Aşa-s instrucţiunile primite dela Moscova, chiar dela Stalin... nu-mi amintesc la ce dată. Ce n'au avut timp să ardă în timpul retragerii, incendiază acum, peste tot... Ne osândesc pe toţi la foamete!

— *Chit Kilometer est'până la Olhoffe?*

— E o pustietate pe-acolo, domnule *Oberleutnant!* — răspunse oftând, pleşuvul cel cu carneţelul. — Vreo douăzeci. Satul e pe un deal. Deaceea se şi vede aşa de bine focul... Dar acum, pe cât se pare, nici nu-i chip să te poţi apropia de sat. Podeţele-s distruse... de către Armata Roşie, bineînţeles! Şi-s nişte hârtoape şi-un noroi! Mare pustietate pe-acolo! Cât despre oameni, — nişte înapoiaţi!

— *Pine,* — zise comandantul. — Eşti *liper.*

După ce pleşuvul dispăru pe uşă, călcând cu băgare de seamă, Hobelmann se aşeză în fotoliu şi zise, pe nemţeşte:

— Scârbos individ, domnule doctor! Nu-i aşa?

La aceeaşi masă, la dreapta lui Hobelmann, stătea într'un fotoliu simplu de răchită un om uscăţiv, în uniformă de medic militar, cu un cap mic de şarpe pe gâtul prea lung. Nasul lui ascuţit, cu pielea uscată, părea încreţit mărunt de strânsoarea unui „pince-nez" de aur cu sticle dreptunghiulare. Un lănţişor, tot de aur, era prins de lentila dreaptă şi petrecut pe după ureche. Era doctorul Rede.

— Oh, da! — răspunse Rede, fără să-şi schimbe poziţia. — Am observat... E un reprezentant tipic al naţiei pe care destinul însuşi a condamnat-o la degenerare... Da, un rob născut pentru a fi rob. — Cu un gest leneş, doctorul îşi scoase stiloul din buzunar. — La fiecare pas am prilejul să fac însemnări pentru cartea mea.

— Ai strâns până acum mult material, doctore?

— Oh, da! — Şi Rede îşi trecu limba peste buzele lui subţiri şi uscate. — Dar mai am încă nevoie... Deaceea m'am şi oprit aici, *Herr Oberleutnant.* După cum cred că vă este cunoscut, aceste ţinuturi sunt populate de foarte mult timp cu felurite seminţii de Ruşi. Aici este adevărata „Rusie" cum i se spunea înainte. Aţi observat ce linişte şi ce sălbăticie domnesc în regiunea aceasta?

— Totuşi şi pe aici se văd incendii... — îi răspunse Hobelmann, prudent. — Iată, de pildă, Olhovca asta, un sat prăpădit... ştii ce e acolo? Ei bine, acolo mai există încă regim sovietic!

— O!... — făcu Rede, înălţându-şi capul.

— Am vorbit adineauri cu acel... cu vice-preşedintele acela. Nu vezi dumneata ce se petrece? E foarte greu, doctore, să stăpâneşti spaţiile astea nesfârşite ale Rusiei! Şi doar ştii şi dumneata ce misiune înaltă şi ce datorie avem noi de îndeplinit în războiul de astăzi...

— Nu se vor asimila imediat, dragul meu. Dar încetul cu încetul... — îl încurajă Rede. — Pe cine ai de gând să trimiţi în satul acela unde a izbucnit incendiul?

Hobelmann se gândi puţin, frecându-şi cu degetele bărbia bine rasă:

— Tot pe *Leutnantul* Kweiss, — răspunse el. — Deocamdată n'am pe altcineva. Dar dumneata, doctore, n'ai dori să-l însoţeşti pe Kweiss în satul acela prăpădit din fundul Rusiei? El pleacă zilele astea. Poate că acolo o să găseşti un material cu totul excepţional pentru cartea dumitale...

— Da, o să mă gândesc... — vorbi Rede după un timp. — Poate să mă duc, dar probabil pentru scurt timp: ştii, mă grăbesc să ajung la Moscova. Vreau să asist la parada armatei noastre. O să fie un spectacol excepţional, cu adevărat istoric!

— Te invidiez! — făcu Hobelmann, oftând. — Se spune că parada a fost hotărîtă pentru ziua de şapte Noembrie?

— Da, simbolic.

Peste câteva clipe, în faţa comandantului stătea *Leutnantul* Kweiss — un bărbat înalt şi gras, cu şolduri pline ca de muiere, pe care crăpau pantalonii şi pocnea tunica, încălţat cu cizme galbene bătute'n ţinte şi'n potcoave. Capul lui pleşuv, aşezat de-a-dreptul pe umeri, era împodobit cu un moţ de păr ca o creastă de cocoş. Ar fi fost greu de spus ce exprima faţa lui lată cu trăsături nesigure, aproape lipsită de sprâncene, cu ochii mici şi cenuşii care abia se vedeau.

— Kweiss, — îi ordonă Hobelmann, — mâine o să primeşti toate instrucţiunile. După ce termini treburile în satele care ţi-au fost indicate, pleci la Olhovca. Dacă nu se poate ajunge acolo cu automobilul, pleci călare. Olhovca o să fie pentru câtva timp, până la noi ordine, reşedinţa dumitale.

Kweiss îşi înălţă, scurt, două degete la tâmplă:

— Am înţeles, Herr Oberleutnant!

— Satul acesta, uite... — şi Hobelmann se aplecă deasupra hărţii.

Când oamenii începură să treacă spre casele lor, întorcându-se dela foc, paznica Agheevna ieşi repede pe cerdac şi, chemând câteva femei, le povesti convorbirea ei ciudată cu Nemţii la telefon. Cu toate că era noapte, vestea făcu în grabă înconjurul satului. Strigându-se prin întuneric, frământând noroiul cu picioarele, călcând prin băltoace şi împroşcându-se, oamenii se repeziră spre administraţia colhozului.

Cum ajungeau acolo, colhoznicele tăbărau cu întrebări asupra lui Iaşa Cudriavâi.

Iaşa stătea la masa lui Stepan Boiarchin şi, încredinţat că-şi îndeplineşte conştiincios datoria, se uita la lampă cu ochii lui blânzi, clipind mărunţel şi zâmbind mulţumit. Slab la minte şi fără memorie, nu era în stare să repete întocmai convorbirea lui cu Nemţii. Cunoscându-i beteşugul, femeile speriate îi dictau singure răspunsurile, fără să vrea. Iar el, bun la inimă şi căutând să fie pe placul tuturor, încuviinţa totul:

— Iaşenca dragă, ce-au spus: au înjurat?

— Oho, *înşurat!* — le răspundea Iaşa, zâmbind.

— Au întrebat cine-a dat foc, nu?

— Ehei *întrepat.*

— Şi au ameninţat, Iaşenca? Nu-i aşa?

— Oho, ame-nin-ţat!

— Au zis că vin încoace? Aşa au zis?

— *Ta, ta,* vin!

— Şi spuneau... că or să ne bată?

— Oho, *pată!*...

— Doamne, o să fie vai de capul nostru, muierilor!

Paznica Agheevna, care îndrugase şi ea mai multe decât se cuvenea, începea să creadă acum că toate se petrecuseră într'adevăr aşa cum le povestea Iaşa şi întărea cu hotărîre spusele lui:

— Aşa e, dragele mele! Întocmai aşa...

După ce îl ascultară pe Iaşa Cudriavâi, femeile se speriară cumplit şi începură să strige, într'o larmă de neînchipuit:

— Acuşi tăbărăsc peste noi!

— O s'o păţim cu toţii din pricina clăilor celora...

— Ce ne facem acum? Ce ne facem?...

Atunci intră acolo şi Erofei Cuzmici. Faţa-i era îngrijorată, privirea posomorîtă.

— Nu-i vreme de bocit, muierilor! — strigă el către femei, aşezându-se pe un scăunel lângă sobă. — Ce ţi-e scris, în frunte ţi-e pus! Azi, mâine, or să poftească ş'or să ne dezbrace până la piele! Atunci, dece să stăm cu mâinile'n sân? Iaca, de pildă, hambarele-s pline cu grâu de sământă. Dece stă sămânţa acolo? Ca să vină Nemţii s'o încarce? Unde mai pui că o să ne pună chiar pe noi să le-o încărcăm... Şi tot aşa şi cu caii şi cu tot inventarul adunat aici...!

Din mulţimea de femei se înălţară glasuri:

— Dar atunci ce să facem, Cuzmici?

— Ce să facem? Să împărţim totul între noi...

In încăpere se lăsă tăcere grea.

— Altceva, ce vreţi să facem? — ridică glasul Erofei Cuzmici, cu toate că nimeni nu i se împotrivise. — Toată puterea e în mâna lor acum. Să împărţim totul între noi, — şi basta! Altminteri, nu mai ce te pomeneşti cu ei că vin şi nouă nu ne mai lasă nimic! Mă rog, am ori n'am dreptate?

Femeile tăceau, lăsându-şi capul în jos.

— Dece tăceţi?

— Dar cum o să semănăm la primăvară? — întrebă pentru toate Uliana Şutiaeva. — Poate că fiecare de capul lui?

— Se prea poate...

— Oare să fie adevărat că ai noştri n'or să se mai întoarcă?...

Fără să mai aştepte răspunsul lui Erofei Cuzmici, tânăra Pania Goriunova, al cărei bărbat era pe front, femeie liniştită deobicei, izbucni în hohote de plâns. Sughiţurile ei răsunau în liniştea din odaie. După ea începură să plângă şi celelalte femei, strângându-se una'n alta.

— Ptiu, bocitoarelor! — Şi Erofei Cuzmici se ridică în picioare. — Ia te uită la ele! Ei, urlaţi dacă aveţi gust, dar mâine dimineaţă trebuie să ne hotărîm într'un fel! — Şi ieşi, trântind uşa în urma lui.

...Toată noaptea aceea, oamenii din Olhovca au stat şi s'au sfătuit ce să facă. Oftând şi suspinând, s'au gândit şi au chibzuit, aducându-şi aminte de anii din urmă ai vieţii lor.

Işi aduceau aminte de zilele când se aşezase temelia colhozului, cât le venise de greu să-şi părăsească felul lor de viaţă de veacuri şi cu câtă neîncredere păşiseră în necunoscut! Işi aduceau aminte ce greu le fusese în primii ani ai vieţii de colhoz, ce neobişnuite

erau toate: ba nu mergea una, ba nu mergea cealaltă... Şi cât se chinuiseră văzând că treburile nu merg cum trebuie, şi cât oftaseră după viaţa pe care o ducea fiecare în gospodăria lui... Era mai uşor, şi ei erau mai liberi! Dar când se petrecuseră toate acestea? Demult, demult de tot...

In anii din urmă, treburile merseseră bine în colhoz: oamenii îşi ridicaseră case trainice şi încăpătoare, îşi aduseseră tot felul de maşini, crescuseră nenumărate vite, cultivaseră o livadă întinsă şi o grădină de zarzavat, învăţaseră cum să scoată recolte bogate, dar mai cu seamă învăţaseră să muncească în colectiv, fără să se stingherească unii pe alţii, punându-şi fiecare la contribuţie toată priceperea lui. Toţi câştigau acum destul ca să-şi poată îngădui un trai îndestulat. E drept că omul vrea totdeauna să trăiască şi mai bine decât trăieşte în clipa de faţă. Şi cei din Olhovca visau şi ei o viaţă şi mai bună. Dar acum ei ştiau că această viaţă este cu putinţă în colhoz. Inţelegeau cu toţii că ce fusese mai greu, trecuse; că odată ce treburile colhozului începuseră să meargă ca pe roate, an după an vor merge tot mai bine, după cum un copac îşi întinde adânc rădăcinile şi înfigându-se în pământ, îşi desface an după an, mai larg, tot mai larg, cununa lui de ramuri...

Şi iată că totul se năruia din pricina unei vreri străine şi pizmaşe. Numai cât te gândeşti, şi te-apucă groaza... Tot ce înfiripaseră de zece ani încoace, le intrase în obiceiuri şi le era drag tuturor. Tot ce era al colhozului era parcă suflet din sufletul lor, şi numai gândul că ar putea să se zmulgă din colhoz, făcea să le sângere inima...

X

Dimineaţa era rece. Bătea un vânt amarnic. Partea de răsărit a cerului se limpezise, dar dinspre apus ameninţau nori grei, plumburii. Prin răsuflătorile acoperişurilor stăteau, umflaţi în pene, porumbeii. Se uitau şi ei, cu mirare, cât de mult se schimbase satul în zilele aceste cu vreme rea: mestecenii îşi legănau osteniţi şi trişti crengile desfrunzite, iar văzduhul era atât de duşmănos, încât nici lor nu le mai venea să-şi ia zborul.

Oamenii se adunau în curtea colhozului, la marginea dinspre miazăzi a satului. Acolo se ridica un grajd încăpător cu temelie de piatră necioplită. Alături stătea podul pentru fân şi şopronul cu căruţe şi hamuri. Intr'o parte, staulul de vaci, luminos, acoperit cu şindrilă şi staulul oilor din bârne, dar arătos şi el.

De cealaltă parte era fierăria și remiza mașinilor, iar mai încolo hambarele cu grâne. La intrarea în curte se afla o căsuță scundă și veche unde, dimineața, brigadierii împărțeau oamenii la lucru, iar seara cei care lucrau acolo tot timpul se adunau să se încălzească și să mai vorbească ba de una, ba de alta.

Inainte vreme, curtea era veșnic plină de zgomot și de mișcare: se vedea că se muncește din plin. Acum, curtea era pustie. Rămăseseră doar câțiva cai. Toate vitele colhozului fuseseră mânate spre răsărit. Doi grăjdari bătrâni umblau fără nicio treabă, de colo până colo, prin bătătura goală.

Oamenii se adunau în căsuța paznicului. Vorbeau în șoaptă despre timp, despre război...

Erofei Cuzmici întârziase înadins: nu voia să se poată spune, cândva, că el fusese acela care stăruise mai mult decât toți pentru împărțeală. Ieșind din ulicioară și îndreptându-se spre curtea colhozului, îl văzu pe Efim Cerniavchin. La începutul războiului Cerniavchin fusese chemat sub arme. Dar atunci când unitatea lui începu să se retragă, el o părăsi și se întoarse acasă. Până în ziua aceea stătuse ascuns, cu toate că mulți știau că e în sat.

— Ei, ți-ai scos și tu capul la lumină? — strigă Erofei Cuzmici, după ce-l lăsă să se apropie.

Cerniavchin îl salută, mutându-și ușurel căciula mai pe ceafă. Purta o haină veche de lucru și cizme grozav de scâlciate. Pe obraji îi crescuse o bărbuță neagră.

— A venit vremea să mă arăt și eu, Cuzmici! — răspunse el, prietenos. — Nu de alta, dar te pomenești că în vreme ce stai la o parte, ți-o iau alții înainte!

— Ai de gând să rămâi în sat?

— De, trag și eu nădejde...

— Da' ce ți-a crescut așa barba?

— Lasă, c'o dau eu jos!

Câteva femei se apropiară de ei.

— Eh, ce ți-e și cu războiul ăsta! — zise Erofei Cuzmici tare, oftând. — Au luat-o care'ncotro, pe la vetrele și pe la nevestele lor... Ce să te mai miri că ne calcă Neamțul? Halal luptători! Iaca, a trecut și al meu pe-aici, — știți doar cu toții, — dar n'a vrut să rămâie... S'a dus! — și Erofei Cuzmici își ridică cu mândrie capul. — S'a dus să lupte, odată ce era nevoie, și lumea zice că ar fi și pierit...

Amintindu-și de Andrei, se simți într'adevăr mâhnit, și fața i se întunecă dintr'odată de durere.

— Măcar de-ar lupta toţi ca el!... Da'de unde! Fiecare se gândeşte numai la pielea lui...

— Da! ce, ăsta-i război? — mormăi Cerniavchin. — Cum ne-au pornit, ne-am risipit ca potârnichile! Ce, după tine, poţi să lupţi cu bâta împotriva tancurilor?

Femeile care se apropiaseră îl măsurau cu dispreţ.

— Deaceea te-ai băgat repede şi degrabă în tufe? — strigă Lucheria Boiarchina.

— Grozav apărător! — adăugă şi Uliana Şutiaeva, în batjocură. — Dar peste al meu crezi că nu vin tancurile? Dece nu se întoarce şi el?

— Să vedem, poate că se'ntoarce, — îngână Cerniavchin, aruncând asupra femeilor o privire tulbure: înainte de a ieşi între oameni, băuse ca să mai prindă curaj.

— Nu, n'o să se'ntoarcă! — strigă Uliana. — Nu-i el din aceia! Şi dacă s'ar întoarce, apoi eu nu-s ca drăguţa ta: nu i-ar călca piciorul în casă! Să mă ierte dumnezeu, dar crezi tu că m'aş culca în pat cu unul ca tine?

— Ce tot cotcodăceşti acolo? — se înfurie Cerniavchin.

— Ce-e? — sări mânioasă Macariha, venind spre el. — Vierme scârbos ce eşti! Şi încă mai deschizi gura! — Şi scuipă într'o parte, cu scârbă. — Ţi-e ruşine să te şi uiţi la el! Hai, muierilor.

Erofei Cuzmici se furişă în casă şi se aşeză pe laviţa de lângă uşă.

In căsuţa paznicului era din ce în ce mai linişte: oamenii îşi spuseră tot ce aveau să-şi spună despre vreme şi despre război. De după sobă se ridică deodată un glas puternic de femeie:

— Pe cine mai aşteptăm? Să începem!

— Da, parcă-a venit toată lumea!

— Erofei Cuzmici unde-i? A venit?

— E aici, lângă uşă!

— Ei, Erofei Cuzmici, ce stai? — strigă Cerniavchin. — Pe cine mai aşteptăm? Incepe!

Erofei Cuzmici se ridică lângă uşă.

— Da' bine, oameni suciţi ce sunteţi! — zise, scuturându-şi barba lui bogată. — Cine-s eu ca să încep? Nu-s nimic, asta o ştiţi şi voi. Pot să spun că nu-s decât un om de rând...

Oamenii începură să strige:

— Toţi suntem de rând.

— Oricum, tot trebuie să înceapă cineva...

— Iaca aşa ne lăsăm: când pe nădejdea unuia, când pe-a altuia...

— Incepe tu, ce dracu'!

Deodată uşa dela intrare scârţâi şi se deschise. In prag se arătă Iaşa Cudriavâi. Işi ţinea servieta sub braţ. Ochii lui blânzi străluceau de mulţumire.

— Ei, ce să mai încep eu? — zise atunci Erofei Cuzmici. — Iată că a venit „vice-preşedintele" în persoană!

— *Şetinţă?...* — întrebă Iaşa, radios.

— Ba încă plenară, — îi răspunse Erofei Cuzmici, cu un respect prefăcut. — Doar pe dumneata, Iacov Mitrici, te mai aşteptam. Eşti bun să ne faci o comunicare?

Cerniavchin începu să râdă cu hohote.

— Nu vi-e ruşine să vă bateţi joc de unul ca el! — îi certă Macariha, cu asprime.

Oamenii tăcură. Deodată, bătrânul Silantie tuşi. Işi îndreptă spatele larg deasupra mulţimii şi căciuliţa lui aproape că atinse tavanul. Intorcându-se spre uşă îl căută, cu ochii lui cu vederea slăbită, pe Erofei Cuzmici:

— Incepe, Erofei, ce-i cu tine? Odată ce-i vorba de asta...

— Vezi că, nici nu ştiu cum să'ncep... — şi, dregându-şi glasul, Erofei Cuzmici înaintă un pas. Oamenii îi făcură loc. — Nu ştiu, nu ştiu! — repeta el, trecând printre oameni. Iar când se opri lângă masă, îşi scoase căciula şi şi-o strânse la piept: — Mi-e inima grea, vă rog să mă credeţi. Am muncit, am făcut, am dres, am agonisit, — şi acum, iată, totul se duce în vânt! Cum vine asta?

Mulţi îşi lăsară capetele în jos.

Cineva zise încet:

— Nu ne mai amărî şi tu, Erofei...

— Ei, atunci? — întrebă Erofei Cuzmici. — N'am făcut niciodată nimic împotriva voinţei obşteşti. Dar dacă a căzut năpasta asta pe capul nostru, apoi trebuie să ne croim viaţa în alt chip. Prin urmare, să vorbim despre nevoile noastre, nu-i aşa?

— Dar Osip unde-i, nevestelor? — îşi aminti deodată nu ştiu cine de administratorul colhozului.

— Nici n'a venit.

— Asta-i bună! Cum de l-am uitat?

— Iaşa, drăguţule, dă o fugă după Osip! Dar unde-i Iaşa?

— Iaşenca, unde eşti?

Insă spre mirarea tuturor, Iaşa se făcuse nevăzut din căsuţa paznicului. In învălmăşeală, nimeni nu băgase de seamă când

plecase. Câţiva alergară să-l caute pe Osip Mihailovici. Curând după aceea, unul de lângă uşă dădu de veste:

— E la grajd.

— Ce face acolo? — întrebă Erofei Cuzmici.

— Şade şi plânge.

Fără să se fi înţeles între ei, oamenii se repeziră cu toţii în curte. Din grajd ieşi, rezemându-se greu în cârja lui, Osip Mihailovici. In urma lui venea, galben şi speriat, Iaşa Cudriavâi. Strângându-şi servieta sub braţ, se opri în uşa grajdului, în timp ce Osip Mihailovici trecea înainte privindu-l drept în ochi pe Erofei Cuzmici, fără să se ruşineze de lacrimile sale.

— Ei, ce este? — întrebă el, răguşit. — Iar te trage aţa spre viaţa de mai înainte? Nu te rabdă maţele, hai?

Erofei Cuzmici făcu câţiva paşi spre administrator:

— Dar nu-i vorba de asta!

— Atunci despre ce-i vorba? — Şi Osip Mihailovici se uită la el printre lacrimi, neînduplecat şi aspru.

— Poate că nu ştii... Ai auzit ce fac Nemţii? Ziua'n amiaza mare! Mătură toate grânele şi dau foc gospodăriilor! Asta vrei tu să aşteptăm?

— Dacă or să ia, or să răspundă pentru asta! — vorbi administratorul, cu glas răguşit. — Dar să împărţim noi între noi avutul colhozului? Pentruce? Cum să ridicăm mâinile spre bunurile acestea? — Şi arătă spre grajd, spre şopron şi remiza maşinilor. — Ce este aici al tău, numai al tău, Erofei Cuzmici? Ce anume ai agonisit tu din toate acestea? Ia gândeşte-te! Şi ce este al tău, Cerniavchin? Ce este al tău... cum te cheamă? Dar al tău, Fetinia?... Nu: aici, totul este al tuturor! Al tu-tu-ror! — rosti el răspicat, întinzându-şi gâtul şi deschizând ochii mari. — Cum să ne rupem avutul în bucăţi? Mai curând să-mi rupeţi în bucăţi sufletul din mine! Rupeţi-l! Sfâşiaţi-l! — zise, făcând un pas înainte spre mulţime. — Sfâşiaţi-mă în bucăţele, dacă vreţi. Dar cât trăiesc eu, nu vă las să vă atingeţi de avutul obştesc şi nu dau din mână cheile hambarelor!

Oamenii rămaseră ca pironiţi locului şi tăceau. Lui Erofei Cuzmici, tăcerea aceea păru că-i străpunge inima: nu, ea nu prevestea nimic bun!

— Aha, asta era! — şuieră printre dinţi Erofei Cuzmici, roşu ca focul, apropiindu-se în grabă de administrator. — Pentru cine vrei tu să păstrezi avutul nostru? Pentru Nemţi? Cum or veni, — vă rog, poftiţi şi luaţi tot! Aşa-i?

Piciorul țeapăn al lui Osip Mihailovici avu o tresărire. Omul se clătină și era cât pe ce să scape cârja din mână. Galben și buimăcit, se uită cu mânie pe sub sprâncenele lui stufoase în ochii ageri ai lui Erofei Cuzmici și, cu gura încleștată, strigă răgușit:

— De ăștia îmi erai, hai? Ce vierme zace în tine, canalie?

— Să nu te legi de mine! — urlă Erofei Cuzmici.

Osip Mihailovici scoase din buzunar o legătură de chei și o aruncă mânios la picioarele lui Erofei Cuzmici. Apoi, sprijinindu-se în cârjă, o luă spre grajd, șchiopătând.

Cu mâna care îi tremura, Erofei Cuzmici ridică de jos cheile și se întoarse către mulțime:

— Ei, începem împărțeala?

— Incepe odată, ce mai stai? — îl zori Cerniavchin.

Atunci ieși din mulțime, călcând cu pas bărbătesc, Macariha, care tot timpul îl urmărise pe cuscru-său în tăcere. Chipul ei era liniștit dar aspru, iar ochii întunecați și încă tineri păreau plini de o lumină potolită. Erofei Cuzmici știa că, în timpul din urmă, Macariha era socotită ca un fel de căpetenie a muierilor, și inima lui tresări.

— Degeaba l-ai supărat pe Mihailâci, cuscre, — zise ea încet, dar hotărît. — Niciunul dintre noi nu e în stare să creadă că el vrea să păstreze avutul nostru pentru Nemți... In fiecare lucrușor din curtea asta e o picătură din sângele lui. Cum s'o dea? Adă încoace cheile!

Incurcat, Erofei Cuzmici, îi întinse legătura de chei.

— Ei, Mihailâci! — îl strigă Macariha pe administrator. — Intoarce-te și ia-ți cheile!

La rândul lui, administratorul i se supuse fără să crâcnească. Infigându-și cârja în pământ, se întoarse și se îndreptă spre femeie. Iar Macariha, sunând cheile, vorbi cu asprime:

— Iar împărțeala, cuscre, n'o să se facă! Mai bine să uiți vorba asta! — Și ochii îi străluciră, tinerește. — Da, s'o uiți... Ne-ar cădea mâinile când am începe a împărți. Ce s'a făcut cu sudoarea tuturora laolaltă, nu se poate rupe în bucăți! Am ori n'am dreptate, muierilor?

Femeile îi răspunseră într'un glas:

— Așa-i, Macariha, așa-i!

— Nu vrem, și pace!

— Ia te uită ce le-a trecut prin minte! Impărțeală? Nu zău!

Atunci ajunse în dreptul lor și Osip Mihailovici.

— Ține cheile, — îi zise Macariha, ieșindu-i înainte.

— Care va să zică, cuscră, să se prăpădească bunătate de avere? — mormăi Erofei Cuzmici, ridicându-și barba în vânt.

— De ce să se prăpădească?

— Adică, crezi tu că avutul ăsta o sa rămână aici, întreg-întreguț?

— Nu, n'o să rămână întreg... — se învoi și Macariha. — Că dacă rămâne aici, apoi s'a dus! Mai cu seamă sămânța...

— Păi, asta spuneam și eu!

— Spuneai tu, dar nu spuneai cum se cuvine! — îi răspunse cu hotărîre Macariha. — Nu trebuie să lăsăm nimic aici. Chiar astăzi să luăm fiecare câte o parte acasă, spre păstrare. Asta trebuie! Să păstrăm, să ascundem care cât poate, — iar atunci când or veni ai noștri, să aducem din nou totul aici. Să luăm, dar să luăm spre păstrare. Și cu bon! Am dreptate ori n'am, muierilor?

Mulțimea se mișcă. Se auziră strigăte de încuviințare. Moș Silanti se îndreptă din umeri și tună cu glasul lui puternic, de bas:

— Asta, zic și eu că-i vorbă!

— Ce tot spui de bonuri? — strigă Cerniavchin. — Cui să le dăm? Lui Osip? Luăm sămânța — și cu asta, basta!

— Tu, dezertor spurcat, să nu zbieri! — Și Macariha se îndreptă spre el. — Ia te uită, buboiul, cum se amestecă! Ai venit fuga să ne păzești avutul, hai? Dar mult ai agonisit tu aici, spune?

— Cât am agonisit, atâta vreau să-mi iau! Dă-mi partea mea și nu mă mai vezi!

— Am să-ți dau un picior, nu partea ta!

— Așa vorbești tu cu mine? — urlă Cerniavchin cu glas de om beat.

— Stai, Efim! — Și Erofei Cuzmici îl apucă de mânecă. — Ai băut de-o copeică și te-ai îmbătat de-o rublă! Dece faci scandal?

Acoperindu-l pe Cerniavchin cu umărul, Erofei Cuzmici se întoarse către femei. Ințelesese că n'o să s'aleagă nimic din împărțeală și-i părea rău că se înfierbântase peste măsură. Iar dacă tot n'o să s'aleagă nimic, era mai cuminte să-și încurce urmele...

— Apoi, dece credeți voi că vorbeam eu de împărțeală, muierilor? — făcu el împăciuitor, dar abia stăpânindu-și mânia împotriva Macarihăi. — Tocmai pentru că aici totul o să se ducă dracului! Dar dacă-i vorba să împărțim ca să păstrăm, apoi cu atât mai bine. Deocamdată să împărțim și pe urmă o să vedem noi ce-o mai fi. Când s'or întoarce ai noștri, dăm înapoi ce-am luat și gata! Pe

mine, vezi, nu m'a dus mintea până acolo...: — Apoi, căutând să se pună bine cu cuscră-sa: — Ai un cap, cuscră, halal să-ţi fie! Ei, să nu mai zăbovim. Incepe dumneata. Ne-am ciorovăit cât ne-am ciorovăit, dar acum, — la treabă! Hai, muierilor!

Şi toţi laolaltă, cu un suspin de uşurare, o luară după Erofei Cuzmici spre casa paznicului. Osip Mihailovici venea şchiopătând în urma tuturor, sunându-şi cheile şi mormăind cu gândul la Macariha:

— Mare putere zace în femeia asta! Mare putere...

XI

Nu toţi copacii îşi schimbă toamna înfăţişarea în acelaş chip. Unii îşi păstrează până târziu frunzele verzi, pline de sevă. Razele soarelui pălesc, vântul urlă, gerul începe să înţepenească pământul — şi frunzele lor tot mai trăiesc, tot se mai ţin cu încăpăţânare pe crengi, aproape fără să-şi piardă prospeţimea lor văratică. Nu tot aşa se petrec lucrurile cu alte soiuri de copaci. Nici nu apucă toamna să-şi scuture zilele ei mohorîte asupra pământului şi, cât ai clipi din ochi, din verzi ce erau îi vezi aurii sau roşii ca zorile.

Aşa se întâmplă şi cu Marica.

După ce află de moartea lui Andrei, se schimbă dintr'odată şi la chip şi la suflet. Până în vremea din urmă, arăta ca o fată tânără. Cât robotea prin casă nu-i mai tăcea gura şi muncea totdeauna cu vrednicie, veselă şi glumeaţă. Acum, toate acestea parcă nu mai fuseseră de când lumea. Marica era femeie — o femeie tânără, e drept, dar ca toate femeile, mai ales când sufăr, tăcută şi închisă. Vorbea încet şi se mişca fără grabă. Ochii îi erau întunecaţi, iar buzele calde şi uşor umflate ieşeau tot mai mult la iveală pe faţa ei palidă.

De când se măritase, se legase adânc de gospodăria lui Andrei. Toate-i erau dragi acolo, toate erau suflet din sufletul ei: şi casa cu obloanele albastre, şi curtea deasupra căreia zburau porumbeii, şi mestecenii care străluceau cu albul lor neîntinat şi ochiul-boului palid din grădină...

Dar acum, simţea că se înstrăinează repede de toate acestea. Şi nu din pricină că după moartea lui Andrei s'ar fi socotit o venetică şi o străină de prisos în casă, — nu. Asta începuse din ziua când plecase cu Erofei Cuzmici pe câmpul de luptă. După întâmplarea aceea, Marica nu mai era în stare să stea de vorbă cu socru-său

şi, pe zi ce trecea, i se părea că e tot mai străină în casa Lopuhovilor. Deaceea n'o trăgea inima atât spre stăpânii casei, cât spre cei care erau străini de casă ca şi ea: spre Loznevoi şi Costea. Adesea întârzia bucuros în odaie cu ei, vorbind despre tot felul de nimicuri, aşa cum fac deobicei oamenii care au o adâncă durere în suflet.

Insă Loznevoi tălmăcea în felul lui această nevoie a Maricăi de a sta cu ei. „Viaţa merge înainte, îşi zicea el. O să mai plângă ea cât o să plângă, dar tinereţea biruitoare o să-şi ceară drepturile ei..." şi gândul acesta parcă-l ardea. Căuta să se poarte cu Marica mai simplu şi mai blând decât înainte, vorbind mai mult şi căutând stăruitor o ocazie prielnică să rămână între patru ochi cu ea...

XII

La amiază, Erofei Cuzmici aduse acasă câţiva saci cu grâne de sământă. In curte îl întâmpină Alevtina Vasilievna. Invelindu-se bine în şal şi strângându-şi peste piept poalele unui cojoc ponosit, veni târîndu-se încetişor până la căruţă şi-l întrebă:

— Mult ai adus, Cuzmici?

— Da'tu n'ai ochi să vezi? — îi răspunse grosolan Erofei legând de propteaua hambarului armăsarul adus dăunăzi din pădure. — Şi pe astea le-am zmuls cu chiu cu vai! Cuscra ceea, ard'o-ar para focului s'o ardă, a momit de partea ei toate muierile din sat, şi acum joacă cum le cântă ea, ca proastele... Ptiu, sământa dracului! A întors-o, a sucit-o, ca să nu se facă împărţeala. Iar muierile... Ţipau de să-ţi spargă urechile, nu alta! Ş'acuma, parc'au mâncat măsălariţă: colhoz şi iar colhoz, nu-i chip să le mai scoţi colhozul din cap! C'aşa-i neamul vostru muieresc!

Alevtina Vasilievna, oftă încetişor.

— Eh, ducă-se dracului! — Şi Erofei Cuzmici se apropie de căruţă şi pipăi unul din saci. — Odată cu sământa asta, mi-a mai venit şi mie inima la loc. Numai că trebuie s'o ascund bine de tot. Altminteri te pomeneşti cu ei aici şi... Unde-i Marica?

— In casă, unde să fie?

— Hm! Iar acolo... cu ei?

— Joacă cărţi.

— M-da, i s'a făcut de joacă! — strigă Erofei Cuzmici batjocoritor. — Cam repede... Neam blestemat! Calcă pe urmele mă-sii. Şi pentruce, te 'ntreb, se ţine cu... bădăranii ăştia, hai?

— Iar te-a apucat? — Şi Alevtina Vasilievna dădu domol din mână, a lehamite. — După tine, ar trebui să-şi pună cenuşă pe cap! Și așa s'a schimbat la față de n'o mai cunoşti. Să mai uite şi ea de necazuri...

— Aici nu-i vorba să mai uite ori nu de necazuri, e vorba să facă treabă! S'a dezvăţat să muncească, iar tu stai şi o îndemni la lene, asta-i!

— Ce-ai vrea să facă, la urma urmelor?

— Măi, măi, mi se pare că şi ţie trebuie să-ţi bag minţile în cap! Iaca, avem nevoie să-săpăm o groapă.

Auzind că s'a întors Erofei Cuzmici, Marica adună cărţile de joc de pe masă şi se trase mai lângă fereastră. Bătrânul deschise larg uşa odăii şi, fără să intre, strigă din prag:

— Mai bine-ai veni să-mi ajuţi! N'ai auzit căruţa? Am atâta treabă de nici n'am când răsufla, şi tu... Iaca, trebuie să săpăm o groapă pentru sămânţă şi eu mai am încă un drum de făcut. Nu mă mai ţin picioarele!

Marica îşi luă în tăcere broboada şi ieşi din odaie. Loznevoi se ridică şi el. Era totdeauna plin de respect faţă de stăpânul casei şi căuta să-i fie pe plac.

— Cu ce pot să te ajut, Erofei Cuzmici? Vrei să faci o groapă? — întrebă el, apropiindu-se de uşă.

— O groapă, — mormăi Cuzmici.

— Şi mai ce?

— Şi să tai nişte scânduri pentru căptuşit groapa...

— Facem, Erofei Cuzmici, cum să nu facem? — făgădui el. — Haide, Costea! Acum mă simt mai bine. Ar fi vremea să mă mai desmorțesc şi eu puţin la aer... Dumneata numai să ne arăţi unde s'o săpăm, Erofei Cuzmici, şi de unde să luăm scândurile.

— Zi, te simţi mai bine?

— Acuma, da...

— Ei, să dea dumnezeu!

— Eu sunt g-gata, — zise şi Costea. — Noi s-untem deprinşi să săpăm p-pământul. Am săpat până mai dăunăzi! Şi nici nu se c-cuvine să uităm, p-poate c'o să mai avem n-nevoie...

Ieşiră în curte. După ce cărară în grabă sacii cu sămânţă în hambar, Erofei Cuzmici, le arătă locul de lângă şopron unde trebuia săpată groapa şi lemnul din care aveau să taie scândurile pentru căptuşit pereţii şi fundul ei. Apoi, luându-l cu el pe Vasiatca, porni grăbit spre colhoz, ca să primească în păstrare şi o parte din inventar.

— Halal g-gospodar! — zise Costea, clătinând din cap. —

A-adună tot ce-i cade în m-mână și pe toate le bagă în p-pământ! Ăsta, s-să-l lași în banii lui, s'ar umfla într'o clipă ca un p-paianjen!

— Ia lasă, nu te mai lega de gazdă! — îi tăie vorba Loznevoi, supărat.

— N-nu mă leg, dar ar t-trebui...

— Sfârșește odată, că m'ai plictisit!

Costea tăcu o clipă, apoi se întoarse către Marica:

— D-dumneata du-te în casă! N'avem decât o l-lopată, nu-i nevoie să sape mai mult de unul. Nici l-loc nu-i.

— Atunci, uite ce-i, — hotărî Loznevoi. — Sapă tu aici, iar noi doi o să tăiem scândurile. Unde-i fierăstrăul?

Incă de dimineață începuse să sufle vântul, gonind negura care atârna, grea, deasupra pământului trist și plin de noroi. Se ivi și soarele, strălucind potolit și, după cele câteva zile de vreme urâtă, zările se luminară iarăși, și iarăși se desluşiră culmile dealurilor, linia zimțuită a codrilor de brad, petele celorlalte păduri și tufișurile de aur veșted de pe câmpii. Tot ținutul părea că se ridică încet din neființă, sfâșiat de timpul necruțător, cu urme abia simțite din frumusețea trecută și fără niciun semn de înnoire: se ridica din negură, ca și cum ar fi vrut doar să se încălzească un pic la soare...

Loznevoi se simțea plin de bucurie: pentru întâia oară i se ivea prilejul să rămână singur cu Marica. Cără scândurile în fundul curții, într'un colț unde erau caprele de tăiat lemne și puse mâna voinicește pe fierăstrău. Dar nu știa cum să taie: zmucea scândura și trăgea strâmb cu fierăstrăul. Şi'n timp ce se chinuia așa, răsufla scurt și greu, nările subțiri i se umflau, iar pe fața trasă, pe care începuse să-i mijească o bărbuță rară i se iveau broboane de sudoare.

— Mai odihnește-te! — îl sfătui Marica.

Rezemându-se de capră, Loznevoi o privi drept în față.

— Știi, Marica, — începu el cu înțeles, — în Coran este o frază minunată: „Tot ce trebuie să ți se întâmple, e scris în Cartea Vieții. Iar vântul veșniciei întoarce la'ntâmplare filele ei”... Intr'adevăr. Iată că vântul întoarce acum filele vieții mele. Le întoarce cam repede! — Și Loznevoi își lăsă capul în jos. — Iți mai aduci aminte că mi-ai urat drum bun și izbândă?

— Ți-am urat, dar vezi că n'ai avut parte de ele, — îi răspunse Marica.

— Cum să-ți spun?... — își urmă vorba Loznevoi. — Totuși n'am pierit, cu toate că nu mi-a lipsit mult! Ceeace la început

părea poate o nenorocire, poate să fie, până la urmă, un mare noroc... Ţi-aduci aminte când am stat de vorbă, atunci, lângă pârâu?... Cred că şi vorbele acele erau scrise pe o pagină din Cartea Vieţii mele. Vântul a întors câteva file, — şi iarăşi m'am trezit în Olhovca, iar tu m'ai scăpat dela moarte...

Apucând fierăstrăul, Marica îi curmă vorba:

— Hai să ne apucăm de treabă!

Dar Loznevoi nu se mai putea opri:

— Ei, dacă am şti ce scrie mai departe în cartea aceea... — şi surâse numai cu partea stângă a feţei. — Tu nu ştii cumva, Marica?

— Pune mâna pe fierăstrău! Despre mine, nu ştiu nimic...

Marica nu-şi dădea bine seama unde voia să ajungă Loznevoi, dar ceva o făcea să fie cu ochii în patru. Fără să se uite la el, trăgea fierăstrăul cu putere, apăsat, iar rumeguşul de lemn zbura şi i se aşeza pe rochie. Loznevoi vedea cum, de câte ori întorcea capul, ochii ei întunecaţi scăpărau, negri şi aspri.

Zdrobită de durere, Marica nu-l cercetase mai de-aproape pe Loznevoi, şi nici nu bănuise până atunci dragostea lui pentru ea. Acum, bănuiala nu trezi în sufletul ei numai duşmănie faţă de el, ci şi o nelămurită şi ciudată nelinişte.

Tăiară două scânduri în tăcere. In timp ce aşeza pe capră pe cea de-a treia, Loznevoi se gândi că bătrânul s'ar putea întoarce curând şi începu din nou, aproape în şoaptă:

— Ascultă, Marica... Dece m'ai scăpat tu dela moarte?...

— Lasă-mă în pace! — strigă femeia.

Şi, trântind fierăstrăul, fugi în grădină.

Multă vreme rămase lângă scoruş, chinuindu-se zadarnic să înţeleagă dece vorbele lui Loznevoi treziseră în ea neliniştea aceea — chinuindu-se să prindă din zbor gândurile tulburătoare care se ţeseau în jurul ei ca păianjenişurile la soare...

XIII

Seara, Marica se duse la mamă-sa. Uitându-se mai bine la ea, Macariha se înspăimântă: cât de mult se schimbase în vremea din urmă! Se aşeză lângă fată şi-şi sprijini obrazul de umărul ei:

— Fata mamei, draga mamei, ce ai tu de-ai slăbit aşa, ca o umbră?

— Ştii, mamă, — începu Marica, potrivindu-şi şalul pe umeri:

se învelea acum mereu în şal, cu toate că nu era friguroasă. — Ştii, cu toate că prizonierul cela, comandantul, mi-a spus că l-a văzut pe Andrei cum îşi dădea sufletul sub brad, cu toate că am văzut şi eu câţi oameni s'au prăpădit acolo, — şi-şi aţinti căutătura tristă în umbra odăii, — nu ştiu dece, inima nu-mi spune că-i mort. ...Stau câteodată liniştită şi o ascult... Nu, inima nu-mi spune că-i mort! Omul acela zice că l-a văzut murind... Dar oare a murit într'adevăr? Andriuşa, îl ştii şi tu, era în stare să se ia de piept cu moartea şi să se târască încotrova...

Macariha se ridică în picioare:

— Trebuie să dăm în bobi, fata mamei!

— Dar oare bobii tăi spun drept?

— Da, totdeauna spun drept! Faia, dă bobii încoace.

Faia se repezi la dulăpiorul din colţ.

— Stai puţin, Marica, să vezi şi tu!

— Drept să-ţi spun, pentru asta am şi venit, — mărturisi Marica. — Inainte nu credeam în bobi, dar acuma mă tot gândesc: poate că ştiu şi ei ceva...

In vremea din urmă, viaţa începuse să fie grea. Multora le luase războiul bărbaţii, fraţii, feciorii. Şi toate femeile ştiau că, zi cu zi, cei plecaţi erau ameninţaţi de moarte. Nu venea nicio veste dela ei. Iată dece, în toamna aceea, multă lume se ducea pe la ghicitoarele de care uitase cu totul în anii din urmă.

In Olhovca, încă din vară, se îndeletnicea cu ghicitul o babă ursuză, una Zubaciha. Când ghicea, îşi lua deobicei o înfăţişare posomorîtă şi nu spunea decât de rău. Femeile plecau dela ea plângând. Dar dela o vreme, spre surprinderea tuturor, începuse să dea în bobi şi Macariha. Prezicerile ei, dimpotrivă, erau totdeauna pline de nădejdi. Femeile o lăsară îndată în părăsire pe Zubaciha şi năvăliră la Macariha, adunându-se cu bucurie în jurul ei. Macariha vedea în bobi sfârşitul apropiat al războiului, îi vedea pe cei plecaţi cum se întorc voinici şi teferi, vedea schimbări în bine, aducătoare de noroc — vedea tot ce doreau bieţii oameni, şi deaceea toţi credeau orbeşte în spusele ei.

Macariha se aşeză şi aruncă pe faţa de masă o mână de bobi de toate culorile. Netezindu-şi părul negru şi strângându-şi buzele, îşi luă o înfăţişare gravă şi concentrată. Fetele stăteau tăcute la dreapta şi la stânga ei. Intr'o lămpiţă fără sticlă, tremura o flacără mică. In casă stăpânea amurgul. Din când în când, afară se stârnea vânt şi obloanele scârţâiau.

— Gândeşte-te. — Şi Macariha împinse spre Marica un bob.

Marica îl strânse în mână și oftă:

— M'am gândit demult...

— Pune-l colea.

Se auziră bătăi în ușă. In casă intră Lucheria Boiarchina. Văzând din prag că Macariha dă în bobi, începu:

— Uf, am sosit la timp! Am dus copiii la culcare și am alergat la tine! Să-mi spui, Macariha, să-mi spui, că toată ziua m'am zbuciumat! Mi se strânge inima, mi se strânge de durere, de nu pot să mai fac un pas, că tot la Stepan mă poartă gândul... Parcă simt că trebuie să se întâmple ceva...

— Apoi, doar alaltăieri ți-am ghicit, — zise Macariha, amestecând bobii pe masă.

— Ei, și? De alaltăieri au trecut două zile!

— Atunci, așteaptă puțin.

Lucheria se așeză lângă Marica și-i șopti la ureche:

— Bobii ăștia spun tot! Adevărul adevărat!

— Sss... taci, că nu pot să văd nimic! — făcu Macariha.

Despărți bobii întâi în trei grămăjoare, apoi împărți fiecare grămăjoară în alte trei, așa fel ca în fiecare să fie câte doi, trei sau patru bobi. Ii privi aspru, cu sprâncenele încruntate, ca și cum cu greu ar pătrunde taina lor. Dar nu apucă să scoată un cuvânt și credincioasa ei ajutoare întru ghicit, Faia cea cu ochii negri și sclipitori, sări în sus și strigă:

— Trăiește, Marica, trăiește!

Marica își trecu asupra tuturor privirea ochilor care-i ardeau.

— Trăiește?

— Da, trăiește, trăiește! — Și Faia nu mai avea astâmpăr.

— Nu vezi și tu? — zise și Macariha, gravă. — Ia te uită: ăsta-i el! — Și arătă cu degetul o grămăjoară de bobi. — E în viață. Și e la drum. Uite, aici e drumul lui, — adăugă, arătând altă grămăjoară. — Ei, da'să nu ne ascundem după deget: nu-i tocmai dulce viața pe care-o duce... Are o mare neliniște în inimă pentru ai lui, pentru cei de-acasă... Uite, vezi? Colea...

— Asta nu-i nimic! Numai de-ar trăi! — șopti Marica, abia auzit.

Ferindu-și cu mâna fața de lumină, rămase cu urechea ațintită la țârâitul greierului de după cuptor, care părea că repetă și el, cu încăpățânare: „Trăiește! Trăiește!...". „Andriușa, dragul meu! Lumina mea!" — suspină ea.

— Marcovna, caută-mi și mie! — se rugă Lucheria. — Nu mai pot. Spune-mi doar atât: trăiește? Se întoarce?

De pe cuptor se auzi deodată un glas de bărbat

— Ce să mai umbli cu ghicitul? Se întoarce repede-repede!

Marica și Lucheria încremeniră de spaimă lângă masă, iar Macariha întorcându-se spre cuptor, strigă:

— N'ai mai putut să taci, căpățână de varză degerată ce ești? Te-ai încălzit și ai făcut ochi? Ei, hai, coboară, că toate-s de-ale noastre. — Și le lămuri pe Marica și pe Lucheria: — E Serga Hahai. Ori poate că l-ați uitat?

Ținând în mână o pungă de tutun de mătase albastră, Serga Hahai se dădu jos de pe cuptor. Purta pantaloni mototoliți, plini de praf de cărămidă și o cămașă murdară. Macariha îi întinse pâslarii. In timp ce se încălța, Serga zise:

— Poate că n'aș fi ridicat glasul, dar mă apucase o poftă de fumat! De când îmi tot plimb eu punga cu tutun pe la nas...

— Serga, Seriojca! — se desmetici Lucheria. — De unde vii Seriojenca? Și omul meu, pe unde-i?

— Stai să-mi aprind țigara.

— Ci spune, omule, spune odată!

— Păi, nu ți-a dat în bobi? — clipi Serga din ochiul cel cu albeață și zâmbi a glumă.

— Ei da, mi-a dat. Și ce-i cu asta?

— Ei, ce ți-au spus bobii?

— Mi-au spus că trăiește. Dar unde-i, — asta nu mi-au spus-o.

— Ai dracului bobi! — râse Serga Hahai, apropiindu-se de masă. — Știu și ei ce înseamnă un secret militar... Iaca, atâta am să-ți spun și eu: că trăiește! Și-ți trimite sărutări, cu dragoste. Dar unde se află, — asta n'am să ți-o spun, oricât ai fi tu nevasta lui!...

Serga clipi din ochi poznaș, își scutură peste masă moțul lui ca un smoc de năgară și-și apropie țigara de flacăra lămpiței.

XIV

Loznevoi așezase o scândură pe masă și toca pe ea frunze uscate de tutun de casă. Costea le trecea prin ciur. Tutunul lui Erofei Cuzmici era fără pereche, vestit în tot satul. Un praf mărunt, aproape invizibil, se ridica înțepându-le nările.

— Dar iute mai e! — Și Costea se frecă la nas. — Ca și stăpânu-său, pe cinstea mea! — Gângăvea acum din ce în ce mai rar. — Ce-ar fi să gustăm și noi un pic din ăsta proaspăt?

— Hai să-l gustăm.

Incepură să fumeze. Era dimineață, devreme. Gospodarii umblau după treburi prin curte. In casă era liniște.

— Aoleu, mamă-mămucă! — Și Costea începu să tușească, apucându-se cu mâna de piept. — Zău, îți zgârie s-sufletelul de parcă ți-l dă pe răzătoare! Leit după chipul și asemănarea stăpânusău!

Loznevoi întrebă:

— Nu înțeleg, Costea, dece-l tot vorbești atâta de rău pe stăpân? Toți țăranii sunt la fel.

— Și eu îs țăran. Și încă dintr'o văgăună de sat, dela mama dracului! Și ce, sunt ca el?

— Dacă nu ești acum, ai să fii mai târziu!

— Așii Nu-s eu din neam de ăsta!

Loznevoi pufăi fără grabă din țigară:

— Mai bine spune-mi, ce anume nu-ți place la stăpân? Iți dă de mâncat, îți dă de băut... Atunci?

— Nimic nu-mi place la el, tovarășe locotenent-major!

— Dă-l dracului de grad! De câte ori ți-am mai spus? — strigă Loznevoi, înfuriat.

— Uit mereu! — răspunse Costea, încurcat. — M-m'am deprins așa...

Costea nu se putea dezbăra de obiceiurile lui militărești. Se scula cu noaptea'n cap, își strângea cu grijă patul, își ștergea uniforma, se încingea strâns cu centura, își curăța bocancii și se bărbierea des, cu toate că pe obrazul lui de băiețandru abia începea să mijească un puf moale, ca de păsărică. I se părea că e încă la oaste și, prin urmare, dator să respecte regulamentul. Vânătăile de pe față păliseră și putea acum să-și deschidă ochiul drept, cu toate că orbita era încă vânătă. Pe zi ce trecea, părea mai copt și fața i se lumina tot mai rar de zâmbetul lui blând și copilăresc.

— Bine, dar ce anume nu-ți place la el? — stărui Loznevoi.

— Tot! — răspunse Costea, neașteptat de tăios. — Știi, crește pe câmp o buruiană de-i zice susai. Ai văzut-o vreodată? Când ari pământul și-l dai cu grapa, nici n'o bagi de seamă. Dar cum o lași în voia ei, crește și se'nmulțește de umple lumea! De unde ia atâta vlagă? Se întinde, se lățește și înnăbușă totul în jurul ei!...

— Așa-i și stăpânul?

— Intocmai! Ca și susaiul...

Loznevoi se ridică, își suflecă mâneca dela cămașă și puse

mâna pe cuțit. Incepu din nou să toace tutun, dar se opri și aruncă o căutătură piezișă spre Costea:

— Ai mai văzut tu și altfel de țărani, în vremea din urmă, pe-acolo pe unde nu mai este regim sovietic?... Dacă i-ai vedea, n'ai mai vorbi așa despre stăpân. Toți țăranii sunt la fel, toți!

Costea zâmbi ironic, aproape provocător:

— Dar dumneata i-ai văzut pe ceilalți acum, în urmă? Și dacă nu i-ai văzut, apoi atunci de unde știi că toți sunt la fel?... — Dela o vreme, Costea începuse să-i cam întoarcă vorba, și din ce în ce mai cu îndrăzneală, fostului său comandant. — De unde?

— Ii cunosc eu... — Loznevoi ridică cuțitul în aer și zâmbi amar, numai cu obrazul stâng. — I-am văzut. Trăiau laolaltă în colhozuri, dar fiecare trăgea cu ochiul spre pădure, pieziș, ca lupul. Și acum, vezi ce-a ieșit din toate astea? Cum s'a terminat cu regimul sovietic, au și început să se agite! Toți sunt ca buruiana de care vorbeai tu: oricât te-ai munci și ai săpa pământul, rădăcina nu poți să i-o smulgi. Nu! — Și făcu un pas spre Costea. — Și bagă de seamă, băiete, bagă de seamă! — urmă, trecând cuțitul pe lângă obrazul lui Costea. — Bagă de seamă: oameni ca Erofei Cuzmici sunt neînchipuit de mulți. Asta-i înspăimântător! Și nu numai aici, unde înaintează Nemții, dar și dincolo de linia frontului, pe Volga, în Siberia... Vezi tu, asta-i înspăimântător!...

Clipind din genele lui alburii și rare, Costea căuta să pătrundă înțelesul vorbelor lui Loznevoi. De câte ori încerca să spună și el ceva, cu toate că singur nu știa ce ar mai fi putut să spună, Loznevoi îl oprea:

— Ei, ce poți să mai zici? — Și înălța cuțitul. — Ce poți să mai zici?

Inainte de a fi apucat să răspundă ceva, se auziră pași în bucătărie. Ușa odăii se deschise și în prag se ivi Marica.

— O, Marica!... — Loznevoi se bucură, dar în acelaș timp se simți stingherit: nu știa cum să înceapă vorba după cearta lor de eri. — Ai fost pe la mama dumitale?

— Da... am fost.

Din pricina vântului, sau poate și din altă pricină, în dimineața aceea chipul Maricăi era mai plin de viață decât toată vremea din urmă, iar obrajii îi erau neobișnuit de îmbujorați. Pe umeri purta un șal de culoare închisă.

— Intră, — o îndemnă el, cu prietenie.

Marica se așeză pe laviță, iar Loznevoi și Costea i se așezară de-o parte și de alta. Zâmbind, Marica se uită întâi la unul, apoi

la celălalt și întrebă, cu acea mlădiere de glumă în glas, care fusese unul din farmecele ei de fată:

— V'a fost dor de mine?

— Se înțelege! — răspunse Loznevoi cu bucurie și observă, numaidecât: — Dar azi parcă ești mai veselă, Marica!

— Doar n'ăi fi vrând să stau și să bocesc tot timpul!

— Fără îndoială că nu. Ai putea să te ofilești de-atâta plâns...

— Despre asta să nu mai vorbești! — îl opri Marica, aspru.

— Și se poate să te ofilești tocmai tu? — urmă Loznevoi.

— Lasă asta! — făcu Marica, mai aspru încă.

Din bucătărie se auzi mormăitul nemulțumit al lui Erofei Cuzmici. Toți trei tăcură, trăgând cu urechea. Alături podeaua începu să scârțâie.

— Vine încoace, — șopti Marica...

Intr'adevăr, Erofei Cuzmici intră, frecându-și mâinile obosite de muncă, spălate și ude încă de apă. Se apropie de oglindă și, fără să se uite la noră-sa, o întrebă: .

— Unde-i pieptenele?

— După oglindă.

Erofei Cuzmici își pieptănă îndelung și cu mare grijă barba; când trecând-o într'o parte, când ridicând-o în sus. Marica înțelese imediat că socru-său are ceva de spus. Intr'adevăr, punând pieptenele la locul lui după oglindă, Erofei Cuzmici zise, așa, într'o doară:

— Da, îmbătrânesc, îmbătrânesc!

— Șezi, Erofei Cuzmici, — îl pofti Loznevoi, căutând să-i fie pe plac. — Fumează și dumneata. Că bun tutun mai ai.

— N'am timp să stau! — răspunse Erofei Cuzmici, fără să se uite la nimeni. — N'am timp nici să-mi pierd nopțile nici să mă țin de palavre...

Mânia lui Erofei Cuzmici împotriva Maricăi creștea zi după zi. In vremea din urmă simțea că se îneacă de necaz când vedea prietenia ei cu Loznevoi și cu Costea. Dar tăcea și se stăpânea: prea puțin timp trecuse dela moartea lui Andrei și-și dădea seama că încă nu se cuvine să se certe cu noră-sa. Acum însă, simți că nu se mai poate stăpâni.

— Așa suntem noi, toată viața muncim și robotim! — mârâi el, aruncând în jur priviri mânioase. — Nouă nu ne arde de hoinăreală!

Marica se ridică de lângă masă:

— Și ce treabă este de făcut, mă rog?

— Puţine sunt de făcut la o casă?

— Dar ce, anume?

— Ţie totdeauna trebuie să-ţi arate cineva ce este de făcut? Singură nu eşti în stare să vezi? — Şi Cuzmici îşi muie glasul: — Prea devreme ţi-ai luat nasul la purtare, prea de vreme!

Aprinsă la obraz, Marica făcu un pas spre socrul ei:

— Mă rog, despre mine vorbeşti?

— Na-na-na!... — Şi Erofei Cuzmici se ridică şi el în picioare. — Ia nu te uita aşa la mine! Cum iese îndată la iveală neamul vostru, al Logovilor! Voi, una ştiţi...

— Lasă, Erofei Cuzmici, lasă! — îl rugă Loznevoi.

— Ce să las? Ce sunt eu în casa asta?

— Nu se cuvine, nu-i frumos...

Marica se apropie de fereastră. Indreptându-şi şalul pe umeri, se uită în stradă pe deasupra florilor din ghivece. Afară se lăsa ger. Cerul se limpezise. Lumina era albăstruie, liniştită şi rece. Pe deasupra caselor zburau porumbei.

Erofei Cuzmici se aşeză la masă:

— Ei, dar voi cum o mai duceţi? V'aţi mai înzdrăvenit, hai?

— De, trăim şi noi!... — răspunse Loznevoi, cam în doi peri.

— Dar ia gândiţi-vă, tovarăşi militari: parcă eu, de pildă, n'aş vrea să trăiesc? — Şi Erofei Cuzmici îşi propti palmele pe genunchi. — Se înţelege că aş vrea! Ei, însă mie curând-curând or să-mi taie capul! E drept că azi viaţa nu face nici cât o ceapă degerată, da' tot m'am deprins cu ea şi nu-s chiar aşa de grăbit să intru'n pământ! Imbătrânesc, e drept, da'parcă tot n'am gust să mor! Tot aş vrea să mai trăiesc, să apuc vremuri mai bune. Se vede însă că nu mi-e dat...

— Dar ce s'a întâmplat? — îl întrebă Loznevoi, îngrijorat.

— Iaca, afară îngheaţă. — Şi Erofei Cuzmici arătă spre fereastra lângă care stătea Marica. — După îngheţ, trebuie să ne aşteptăm să pice Nemţii. Mai ales după focul cela... Iar când or veni, — mie, cel dintâi, îmi taie capul. Cel dintâi! Tot satul ştie că staţi la mine, iar oamenii, îi ştiţi cum sunt... Vedeţi bine că nu v'am spus nicio vorbă până azi: v'am ţinut, v'am hrănit, v'am dat de toate, cât s'a putut. Suntem doar cu toţii de-un neam: nu suntem de-acelaş sânge, dar avem acelaş suflet. Ei, dar acum nu mă mai pricep nici eu ce să fac. V'o spun curat: mi-e frică! Dacă nu s'ar fi aflat în sat, dacă aţi fi venit pe furiş, — de, mai zic şi eu, aş lua totul asupra mea şi v'aş ascunde. Dar aşa, pe faţă! Umblu prin

sat și mă tot uit: de care copac am să atârn! Așa că, gândiți-vă și voi...

— O să plecăm, gospodarule, — zise deodată Costea, hotărît: — Fii liniștit!

— Eu nu vă gonesc, dar știi, trebuie să vă gândiți... — urmă Erofei Cuzmici. — Să zicem că pe mine mă spânzură de-un mesteacăn, — fie și așa! Dar după asta credeți că o să fie bine de capul vostru? Că eu la voi mă gândesc... Cred că atâta vă rămâne de făcut: să vă ascundeți. Voi faceți cum vreți, dar până la urmă tot o să vă denunțe careva din sat. Se găsește el cine... Așa că, gândiți-vă...

Se ridică în picioare și, fără să aștepte hotărîrea din urmă a oaspeților săi nedoriți, ieși din odaie.

Marica se întoarse repede dela geam, se apropie de Costea și de Loznevoi, aruncă o privire spre ușă și șopti, cu aprindere:

— Plecați! Duceți-vă la partizani!

— La p-partizani? — Și Costea o apucă pe Marica de mână. — Unde-s? Știi?

— Eu nu știu unde-s, — șopti Marica, uitându-se mereu să nu se deschidă ușa din nou. — Asta n'o știu. Dar pot să vă duc la un om care vine de-acolo... — Și arătă cu mâna spre fereastră. — E de-al lor!

XV

Toate morile din jurul Olhovcăi erau stricate. Oamenii trebuiau să macine cu râșnița: scrâșnetul pietrelor se auzea de dimineață și până seara aproape în fiecare casă. La Lopuhov, râșnița se afla în magazie. Acolo înăuntru stăruia de-a-pururi o lumină de amurg. Lângă unul din pereți era o ladă pentru făină, lângă celălalt tot felul de coveți și de ciururi cu căline. De tavan atârnau smocuri de cânepă și de in, legături de frunze de pelin și de iarba maicii domnului. Prin unghere, în umbra liniștită, șoarecii foiau în voia lor. Și chiar în timp ce scrâșneau pietrele râșniței, tot puteai să-i auzi chițcăind.

Văzând că în jghiab făina abia mai curge, Costea îl pofti pe Loznevoi cu o asprime pe care altădată nu și-ar fi îngăduit-o:

— Toarnă!

— Lasă, Costea. Mai odihnește-te și tu.

— Eh, drăcia dracului! Măcar de i-ar sta în gât făina asta! — Și Costea scuipă într'o parte. — Ce zgârcioabă! Ce porc de câine!

— Iar eu îți spun ce ți-am mai spus: toți sunt ca el!

— Din anul treizeci n'am mai văzut de alde ăştia! — Şi Costea se sprijini de ladă. — Nu, nu mai pot!

— Ai ostenit? Cam repede... Bine, lasă că mai învârt eu, — făcu Loznevoi.

— Nu mai pot să trăiesc aşa! — oftă Costea.

— Ia ascultă, băiete, — zise Loznevoi, sprijinindu-se şi el de ladă. — Nu te-am văzut niciodată în halul ăsta. Dece spui că nu mai poţi să trăieşti aşa?

— Da'ce, asta-i viaţă?

De după ladă se auzi alergătură şi chiţcăit de şoareci. Când se făcu linişte, Costea urmă:

— Ca a şoarecilor ăstora! Cu ce e mai bună viaţa noastră decât a lor?...

Loznevoi îl apucă de mână:

— Ajunge! Hai să măcinăm!

Costea turnă grâu în râşniţă iar Loznevoi începu să învârte. Se auzi scrâşnetul pietrelor şi pe jghiab începu să curgă o şuviţă caldă de făină.

— Stai! — strigă Costea. — Nu pot! — Şi, rezemându-se de piatra râşniţei, întrebă încet: — Cum te-ai gândit? Plecăm?

— Unde? La partizani?

— Da.

— Ascultă, Costea. — Şi Loznevoi îl apucă de umeri, aşezându-l drept în faţa lui. — Ia să-mi spui, băiete, ce am măcinat noi ieri?

— Grâu.

— Şi azi?

— Azi, secară...

— Şi vezi că tot făină iese! — Loznevoi îl scutură de umeri, silindu-l să zâmbească. — Ai înţeles, prietene?

— Vrei să spui că toate se macină? Dar când, curând?

— Poate că nu chiar aşa de curând... Cine ştie? Trebuie să răzbim prin vremurile astea, chiar de-ar fi să trăim ca şoarecii!... Acum, un lucru e sigur: că Nemţii sunt în preajma Moscovei. Iată unde au ajuns!

— Va să zică, nu chiar aşa curând... — făcu Costea, amărît. — Până ce şi-or aduna ai noştri puterile, până or ajunge aici... Mai este de măcinat, ca'n râşniţa asta a noastră!

— Poate şi mai repede! Eu nu prea cred că ai noştri or să-şi mai adune puterile... Unde li-s puterile?

Prin ferestruica mică, pe jumătate acoperită cu smocuri de ier-

buri uscate, pătrundea o dungă de lumină stinsă, de toamnă. Lumina cădea pe fața lui Costea. Și Loznevoi văzu că pe fața aceea tânără, de copil, se săpaseră dintr'odată trăsături aspre, bărbătești.

— Și atunci, ce-o să se'ntâmple? — întrebă Costea încet.

Pe Loznevoi îl surprinse schimbarea neașteptată a înfățișării lui Costea: nu mai semăna acum deloc cu băiețandrul acela care, până mai eri, îi executa ordinele din toată inima, cu o grabă copilărească.

— Și atunci, ce-o să se'ntâmple? — repetă Costea și mai încet.

— Ce-o să se'ntâmple? Au să ne bată Nemții, asta o să se'ntâmple!

— Pe noi?

— Ca mâine iau Moscova... Și atunci, s'a isprăvit cu noi.

Costea își strânse buzele bărbătește și deodată și le simți reci. Câteva clipe se uită țintă la Loznevoi, fără să clipească măcar. Pe urmă întrebă:

— Pe vremea când ne retrăgeam, tot la... tot la asta te gândeai?

— Tot, — răspunse Loznevoi, în șoaptă.

Uitându-se mereu țintă la el, Costea îl lovi fără veste cu pumnul sub coaste, cu o putere pe care singur nu și-ar fi bănuit-o. Loznevoi, care nu se aștepta la asta, slobozi un țipăt și căzu peste ciururile cu căline. Urlând ca un pui de lup, Costea se năpusti asupra fostului său comandant și-i înfipse degetele în beregată. Se luptară multă vreme acolo, în magazie, cu o furie sălbatică. De afară se auzea cum se izbesc covețile, cum se rostogolesc gălețile goale, albiile și toate vechiturile îngrămădite acolo.

XVI

Te uiți la câte-un ghem de ață încâlcită și, la prima aruncătură de ochi, ți se pare o nimica toată să-l descurci. Dar când tragi de un capăt, ghemul se încâlcește și mai rău; tragi de altul — și deodată vezi limpede că niciodată n'o să-l poți descurca...

Tot atât de încâlcită fusese și viața lui Loznevoi.

De mic, tată-său îl iubise și-l răsfățase peste măsură. Vladimir era singurul lui copil... Ca tuturor părinților, inginerului hotarnic Mihail Alexandrovici Loznevoi i se păruse dela început că băiatul lui — în toate privințele excepțional! — era sortit să îndeplinească fapte mari în viață. Imaginația înflăcărată și cam poetică a lui Mihail Alexandrovici îi croia totdeauna un viitor strălucit. Arătând

oaspeţilor pe băieţaşul acela ursuz, slăbuţ, cu nasul mare şi cu moţ de păr blond-albicios pe frunte, el striga cu mândrie:

— Vedeţi ce pui de şoim? Indrăznesc să vă asigur că soarta lui n'o să semene cu a mea! — Şi mângâia copilul pe creştet. — Asta o să ajungă om mare! Aşa e, Vovic, ai?

— Da, tată, — răspundea Vovic, limpede şi răspicat.

Oaspeţii îl lăudau pe Vladimir cel mic:

— Minunat băieţel! Ce privire inteligentă!

— Da, se vede numaidecât: e deştept foc!...

Deprins încă din copilărie să se gândească cu îngâmfare la viitorul lui, Vladimir Loznevoi nu se temea decât de un singur lucru: să nu şi-l compromită printr'o alegere nepotrivită a carierei. In primul an de învăţătură la Universitatea din Cazan, schimbă trei facultăţi şi, până la urmă, ajunse să-şi dea seama că nu-l atrăgea deloc nici perspectiva de a trăi veşnic ca un vagabond, scormonind adâncurile pământului în vreun colţ uitat de lume, nici de a povesti o viaţă întreagă copiilor despre mărul pe care l-a adus pe Newton la măreaţa lui descoperire, nici de a sta zi şi noapte aplecat asupra unor acizi, în vreun laborator de chimie. Toate acestea erau lucruri prea neînsemnate pentru el. Tot căutând să-şi descopere adevărata lui vocaţie, Loznevoi nu-şi mai căută de carte şi, la sfârşitul anului, se pomeni exmatriculat din universitate.

Doi ani hoinări Loznevoi prin ţară, căutându-şi „adevărata vocaţie" şi ocupându-se, între timp, cu fel de fel de afaceri care să nu-i ia prea multă vreme, dar, pe cât se poate, să-i asigure un venit mulţumitor: fie făcând pe administratorul unei trupe de iluzionişti şi saltimbanci, fie patronând un curs de dans într'un club oarecare... In ţară se săvârşeau fapte mareţe, dar el pierduse orice legătură cu ele; poporul întreg trăia o viaţă de încordare şi de contopire a forţelor, dar el se înstrăinase pe nesimţite de această viaţă...

In această stare de spirit se găsea Loznevoi atunci când se pomeni chemat în armată.

Şi dintr'odată îşi închipui că numai în armată ar putea el să-şi pună în valoare însuşirile lui excepţionale şi să ajungă departe pe scara ierarhiei militare. El dovedi oarecare sârguinţă în serviciu şi, făcând tot ce-i stătea în putinţă, ajunse destul de repede la gradul de ofiţer. Serviciul de ofiţer de stat major îl atrăgea cu deosebire, şi de atunci nu mai avu decât un vis: să urce mereu, din toate puterile, pe scara ierarhiei militare, ca să ajungă cât mai repede la o viaţă mai bună şi la un renume strălucit...

XVII

Un cocor tânăr se lăsase pe un muşuroi. Aripa dreaptă i se târa pe pământ. La răsărit se iveau încet zorile palide de toamnă. Cocorul se uita, cu o căutătură nedumerită şi tristă, la locurile acele necunoscute şi duşmănoase. In jurul lui se întindeau mlaştini presărate cu muşuroaie şi acoperite cu stuf şi papură, din care se înălţau ici şi colo mesteceni firavi... Vara, locurile acestea erau pline de o viaţă slobodă şi îmbelşugată: apă multă, ierburi şi gângănii. Acum însă, balta începea să îngheţe: toată faţa ei încremenise. Vântul şuiera prin buruienile uscate şi înţepenite de ger. Cocorul cel singuratic simţi că-l prinde frica, singur în mijlocul mlaştinei pustii, la ceasul acela timpuriu al răsăritului. Sări pe alt muşuroi, apoi pe altul, târându-şi după el aripa beteagă. Se opri, îşi aruncă iarăşi împrejur căutătura aiurită şi tristă, şi-şi aduse aminte de cârdul cu care-şi luase zborul spre ţările calde. Şi strigătul lui deznădăjduit se împrăştie peste toată mlaştina.

— O fi rămas în urma cârdului? — întrebă Costea.

— Da, — îi răspunse Serga Hahai. — Se vede treaba că-i rănit. O să se prăpădească, săracul. Pe-aici, pe la noi, sunt geruri tari...

Veneau din spre Olhovca şi se îndreptau către apus. Amândoi erau îmbrăcaţi cu cojoace, cu căciuli şi cizme zdravene. Fiecare ducea pe umăr câte o legătură grea. Vântul le frigea obrazul.

Când răsări soarele, ajunseră în pădurea Losinoe. In timp ce treceau prin pădure, în Costea creştea un sentiment pe care nu-l mai încercase încă. Nu şi-l putea tălmăci, dar simţea că-i încălzeşte sufletul. Pădurea era bătrână şi deasă. Brazii mari, năpădiţi de muşchi, umbreau drumul cu cetina lor grea. Sus, vârfurile li se legănau în vânt, dar jos, pe pământul acoperit cu un covor moale şi împodobit cu arabescurile frunzelor de căldăruşă, era tăcere şi nemişcare. De o parte şi de alta a drumului se întindeau, ca nişte garduri fără sfârşit, trunchiuri de brazi, şi nicăieri nu se arăta niciun luminiş. Pădurea era întocmai ca pădurile de pe Cama. „Peste tot, pământul e la fel, se gândea Costea. Tot al nostru-i..."

In adâncul pădurii îi întâmpină o patrulă de partizani. Apoi ajunseră într'o poiană întinsă, şi Costea văzu în mijlocul ei o căsuţă de pădurar, cu muşchi pe acoperiş şi cu obloanele atârnând, strâmbe. Serga Hahai îl lămuri: asta era căsuţa pe care şi-o aleseseră partizanii. Şi atunci, Costea înţelese deodată că pentru el începe o viaţă

nouă şi ca sentimentul acela proaspăt şi cald, pe care-l încercase, se născuse tocmai din conştiinţa apropierii acestei vieţi.

Căsuţa era plină de lume. Doi bărbaţi în uniforme militare stăteau într'un colţ, curăţând pe masă piesele unei mitraliere demontate. „Militari de-ai noştri! se bucură Costea. Activi, pesemne..." Lângă ei altul, înalt, uscăţiv şi cu ochelari — părea să fie un învăţător de ţară — îşi împacheta cu grijă boclucurile într'un sac de vânătoare. Două fete în rochii simple, de oraş, vorbeau în şoaptă lângă fereastră, cercetând un aparat de telefon. Un tânăr cam prea gras, într'o salopetă de şofer, stătea la o masă şi arăta unor băieţi, vorbind tare, cum se mânuieşte o grenadă.

Dela masa din colţ se ridică Stepan Boiarchin. Toată partea de jos a feţei lui uscate şi bolnăvicioase era albă de săpuneală.

— Aha, s'a întors haimanaua? — strigă el aspru, dar vădit bucuros. — Ia poftim încoace! Ce-ai zăbovit atâta?

— Treburi!... răspunse Hahai.

— Cunosc eu treburile tale! Se vede că nu ţi-a dat drumul Csiutca?

Hahai se apropie de masă şi zise:

— Am adus cu mine un tovaraş... Şi, întorcându-şi capul: — Vino'ncoace, Costea.

— Cine eşti? — întrebă Boiarchin.

Incurcat, Costea începu să-şi povestească viaţa. Partizanii se adunară în jurul mesei. Stepan Boiarchin întrebă iar:

— Niscaiva documente ai?

— E-e-e! — făcu Serga, tărăgănat. — Ce fel de documente poate să aibă la el?

— Cum? Dece să n'am? — Şi Costea îi aruncă o căutătură mânioasă. — Am la mine toate documentele.

— Ce fel de documente?

— De tot felul. Am carnetul de comsomolist, am...

— Arată-le!

Costea aruncă o privire stingherită spre partizani.

— Le-ai pierdut, hai? — râse Boiarchin, în batjocură.

— Ei, dacă-i aşa, atunci bine! — se hotărî Costea. Şi dându-şi la o parte poalele cojocului, îşi ridică tunica şi începu să-şi descheie pantalonii.

Boiarchin zâmbi:

— Apoi, ăsta-i loc de păstrat documentele?

— Unde vrei să le ascund?

— Mamă, mamă! — strigă Hahai și izbucni în hohote de râs, apucându-se de șolduri. — Halal ascunzătoare!

In jurul lor toată lumea se porni să râdă.

— Ce tot nechezați? — se supără Costea. — Ce-ați găsit de râs? Poate că n'am avut alt loc mai de nădejde! Ptiu, fire-ar al dracului de nasture!

— Ei lasă, lasă, — îl potoli Boiarchin, zâmbind mereu. — Du-te lângă sobă de-ți încălzește mâinile. Ai să-ți scoți documentele mai târziu. Acum mă bărbieresc, vorbim noi după aceea. Du-te lângă sobă!

— Am înțeles! — răspunse Costea tare și răspicat, așa cum era el deprins la militărie.

Serga și Costea se așezară lângă sobă. Peste puțin, se apropie de ei și Boiarchin. Scoțând un cărbune din vatră, își aprinse țigara și începu să cerceteze cu de-amănuntul documentele lui Costea.

— In regulă! — făcu el drept încheiere. — Dezbracă-te. In curând începe treaba. O să avem mult de lucru aici. Din toate părțile se adună oamenii în păduri. N'ai pușcă?

— N'am.

— Ai să-ți găsești! — îl încurajă Boiarchin și repetă, pe gânduri: — Da, în curând începe treaba...

XVIII

In șopronul gol, Erofei Cuzmici își înjghebase un cazan de distilat rachiu. De acolo se auzeau, uruind într'una, zăcători, table și burlane. De trei zile, în toată casa stăruia un miros tare și îmbătător de tescovină. Mirosul acesta îi făcea rău Alevtinei Vasilievna și deaceea o trimitea din când în când pe Marica să întrebe dacă lucrurile merg bine și dacă se termină curând.

Erofei Cuzmici, care deobicei nici nu-i răspundea noră-sii de astădată o întrebă:

— Și... pierde-vară acela, e acasă?

— Unde vrei să fie?

— Trimite-l la mine.

Loznevoi se înfățișă înaintea gazdei, palid și tulburat. De când rămăsese singur, fără Costea, stătea toată ziua în odaie, după cuptor, ca un bursuc în vizuina lui. Vârându-și pe ușa întredeschisă nasul lui subțire, căzut în jos și bărbuța ascuțită, tătărască întrebă scurt:

— M'ai chemat Erofei Cuzmici.

— Vino'ncoace!

Loznevoi intră încet în şopron. Erofei Cuzmici îşi înălţă capul de după o zăcătoare:

— N'ai plecat?

— Unde să plec, Erofei Cuzmici?

— Dar celălalt unde-a plecat?

— Undeva, în pădure.

— Trebuia să pleci şi tu cu el! Dece să stai aici de pomană?

— Nu pot, — răspunse Loznevoi, căutând să se stăpânească. Dar buzele îi tremurau. — Sunt încă şubred. Şi pe urmă, ce fel de partizani sunt ăştia? Când te gândeşti ce armată am avut şi a fost zdrobită! Ce pot să facă partizanii? Acuşi vine iarna... Şi când s'o porni frigul, — o şterg care'ncotro... Acum, tot una-i: ori te ia dracul în pădure, ori aici!

— Aha, dumnealui i-e tot una! — Şi Erofei Cuzmici se ridică în picioare, rezemându-se de zăcătoare. — Dar mie? Îţi dai tu seama, cu căpăţâna ta, în ce bucluc mă bagi dacă rămâi aici? Pe tine te spânzură pentru că eşti bolşevic...

— Eu nu-s bolşevic! — se apără Loznevoi.

— Cu toate astea, ai fost cu ei! E acelaş lucru. Dar eu, ce amestec am în toate astea?

Erofei Cuzmici înţelegea bine că dacă Loznevoi nu plecase odată cu Costea, n'o să mai plece deloc şi, prin urmare, o să rămână în puterea lui. Acum putea face din el ce poftea, putea să-i vorbească oricum. Deaceea repetă, aspru şi răspicat:

— Pleacă şi tu. Asta-i!

Loznevoi simţi că-i tremură umerii. Căzu în genunchi în faţa stăpânului, agăţându-i-se cu mâinile de poala cojocului:

— Erofei Cuzmici! Drăguţule! Nu mă nenoroci! Nu mă alunga, nu mă alunga! Unde să mă duc?...

— Stai, mă! Ce te-a apucat?... Lasă-mă!

— Nu mă goni... — se ruga Loznevoi, tremurând din tot trupul.

— Ridică-te, bai, ridică-te când îţi spun! — Şi Erofei Cuzmici se aşeză pe o stivă de lemne. — Ce să mă fac eu cu tine, hai? Că e primejdios, al dracului de primejdios!...

— Poate...

— Ce „poate"! — îi tăie vorba Erofei Cuzmici. — Neamţul nu stă să aleagă: eşti bolşevic — un glonte în cap. Ai ascuns un bolşevic — la fel...

Loznevoi tăcea, plecându-se gârbovit în faţa stăpânului.

— Uite ce-i, — zise până la urmă Erofei Cuzmici, mai îmbunat. — Fie ce-o fi, am să pun o vorbă bună pentru tine în fața obștii. Am să le spun oamenilor așa: „Iaca, țin la mine un om, un comandant militar...” Poate că nu m'or denunța. Poate ne-o feri dumnezeu. Iar tu, de azi înainte mi-ești nepot. Ai înțeles? Ba încă și surd, și mut. Ai să poți?

— Pot, — răspunse Loznevoi, abia mișcându-și buzele.

— Surd și mut! De mic copil. Bagă de seamă! — repetă Erofei Cuzmici, ridicându-se de pe stiva de lemne. — De azi încolo, să n'aud o vorbuliță din gura ta! Ne-am înțeles: ai să muncești și ai să trăiești. Ca un nepot ce-mi ești! — Și Erofei măsură cu ochii trupul înalt și uscat al lui Loznevoi, cântărindu-l parcă: oare o să iasă din el un muncitor acătării? — Și acum, apucă-te și cară tescovina împreună cu Marica. E timpul s'o distilăm. Om mai distila, și-om mai trage și la măsea un pic... Vrei să guști?

— N'ar strica...

— Nă, nă! — se supără Erofei Cuzmici. — Ai uitat? Surd și mut!... Ei, acum vrei să bei? — strigă el, așa cum strigi la urechea unui surd și, ridicându-și barba, își pocni două bobârnace peste beregată.

Loznevoi încuviință cu capul.

— Așa, băiete! Și cizmele, cizmele măi, scoate-le! — strigă Erofei Cuzmici din nou. — Scoate-le! Le murdărești de tescovină! Pune-ți opinci! Opinci! — Și-și învârti mâna în jurul piciorului, ca și cum ar lega nojițele unei opinci. — Ai înțeles?

Loznevoi încuviință din cap, cu totul buimăcit.

— Bine, o să meargă treaba, — încheie Erofei Cuzmici. — Acum du-te!

...Spre seară, distileria lui Erofei Cuzmici începu să funcționeze din plin. Sub cazanul de tablă așezat pe pietre, focul duduia cumplit. Cazanul era legat printr'o țeavă cu două coturi de o zăcătoare de vreo douăsprezece gălețí, a cărei parte de deasupra, găurită, fusese astupată cu bucățele de aluat și de cârpă. In zăcătoare se auzea cum fierbe tescovina, iar de sub aluat țâșneau, ici și colo, șuvițe subțiri de aburi amețitori. Dela zăcătoare pornea altă țeavă, care dădea într'un butoiaș gol, așezat pe un buștean. Venea apoi vasul de răcit, înjghebat dintr'un butoi de lemn, iar din fundul vasului ieșea un tubușor, prin care se scurgea într'o sticlă, printr'o cârpă, un lichid albicios, cu miros tare și îmbătător. Și toată mașinăria aceea uruia, clocotea și sărea în sus. In apropierea ei, era fum și zăduf, și te trăznea tăria de tescovină.

Loznevoi întețea focul cu un băț, fără să scoată un cuvânt. Marica astupa cu aluat proaspăt găurile prin care țâșnea aburul din zăcătoare. Era încă nedumerită de împotrivirea lui Loznevoi de a-l urma pe Costea la partizani și nu putea să-l înțeleagă. Toată ziua încercase să-i vorbească despre asta, dar nu izbutise. Chiar și acum, acolo lângă cazan, aduse vorba de câteva ori. Loznevoi însă tăcea cu încăpățânare, aruncând priviri speriate spre ușă.

— Bine, dar dece taci? — îl întrebă din nou Marica. — Nu cumva ai amuțit?

Loznevoi întoarse spre ea fața luminată de flăcări. Răspunse în șoaptă:

— Ce-aș mai avea de spus acum?

— Dece n'ai plecat?

— Eh, Marica! — Și Loznevoi aruncă bățul în foc. — Tu nu ș'ii ce mă apasă pe suflet! S'a sfârșit cu viața mea. Și mi-e groază. Stau aici, în fața cazanului, și mi se pare că-s în fundul iadului...

— Mai bine-ai pleca, — îl sfătui Marica. — Nici mie nu mi-e drag să stau în casa asta. Iar dumneata ești cu totul străin. Dece n'ai plecat?

— N'am putut să plec...

— Dar dece?

— N'am putut. Sunt fără putere față de mine însumi...

Ușa scârțâi. Erofei Cuzmici intră, purtând pe el un cojoc larg și roșcat, tare ca o scoarță și o ușancă din blană cenușie de câine. Încă dela ușă băgă de seamă că din tubușorul de scurgere țâșnea o șuviță de abur.

— Hei, voi de colo! — Și se repezi spre cazan. — Ce paşteţi aici, mă rog? Și tu, momâie ce ești! Stinge focul! Stinge-l, cât te văd!

Înfricoșat de moarte, Loznevoi începu să scoată de sub cazan tăciunii aprinși, împrăștiindu-i împrejur. Tot șopronul se umplu de fum.

— Eh, e destul să vă lase omul o clipă de capul vostru! — se frământa stăpânul. — Era să mi-o faceți bună!

— Dar ce s'a întâmplat? — întrebă Marica.

— Apoi, nu vezi? Dece ați lăsat atâta abur? Cât ai întoarce capul, putea ori să intre tescovina în sticle, ori să zboare dracului tot burlanul! Ar trebui să pricepi atâta lucru!

Clocotele din zăcătoare se mai potoliră. După ce se liniști, Erofei Cuzmici așeză sub tubușorul cu cârpă altă sticlă, goală, iar pe cea plină o ridică în dreptul ochilor.

— O fi bun?...

Așezându-se cu sticla în mână pe stiva de lemne, scoase din

buzunarul cojocului o ceaşcă de ceai împodobită cu floricele şi o ceapă. Turnă rachiul în ceaşcă, până sus, şi apropie de el o surcea aprinsă. Deasupra ceştii pâlpâi o flacără albăstruie, jucând vesel pe faţa băuturii.

— Nu-i rău. Merge!

Ridicând ceaşca, se uită la Loznevoi care stătea alături de el şi-şi ştergea degetele arse de foc cu poala hainei lui zdrenţăroase. Şi pe chipul lui Erofei Cuzmici, luminat de văpăile flacării, se aşternu o desăvârşită mulţumire de sine.

— Ei, — zise el, — să fim sănătoşi!

Fără grabă, sorbi ceaşca până la fund şi, dregându-şi glasul, o aşeză jos la picioarele lui. Muşcă apoi din ceapă şi o vârî la loc în buzunar.

— Vezi tu, aşa-i viaţa omului, — urmă el nehotărît. — Trăieşti şi nu ştii ce-i înaintea ta! Ce te aşteaptă mâine?... Asta-i întrebarea. Greu o duce omul pe pământ! Hei, tu... bea şi tu, băiete!

Loznevoi se ameţi repede. Când Erofei Cuzmici se întoarse în casă, el se aşeză pe lemne, se uită cu o privire aiurită în jurul lui şi, îmbărbătat de băutură, o strigă pe Marica:

— Lasă acolo... Vino'ncoace.

Marica se aşeză lângă el.

— Mă întrebi dece n'am plecat, nu-i aşa? Ei, uite, o să-ţi spun! O să-ţi spun tot! Acum, mi-e tot una. O să-ţi spun tot! Tot! — Loznevoi era din ce în ce mai ameţit. — N'am putut să plec din casa asta. N'am putut! N'am fost în stare să mai fac nimic cu mine! Inţelegi?

— Şi dece n'ai putut?

Loznevoi o apucă de mâini, o trase către el şi zise răsuflând greu:

— N'am putut!... N'am putut să mă despart de tine!

Marica îşi zmulse mâinile dintr'ale lui.

— N'am putut! — strigă Loznevoi. — Nu pot să trăiesc fără tine!

Femeia se ridică:

— Eşti beat!

Simţea că-i ard obrajii. In câteva clipe, îi trecu prin minte tot ce se întâmplase în vremea din urmă. Işi aminti de ziua în care Loznevoi venise acolo împreună cu Andrei: cum o urmărise cu ochii prin toată casa, cum intrase în vorbă cu ea, pe drum. Apoi, mai târziu, cum zăcuse culcat pe cerdac şi cum şovăise mult până să-i răspundă unde e Andrei... „M'a minţit! îi fulgeră deodată prin minte. M'a minţit, ticălosul!" Pieptul i se cutremură de o mânie clo-

cotitoare, dar în acelaş timp şi de o bucurie sălbatică. Plezni o bucată de aluat peste zăcătoare.

— N'ai de gând să pleci? — îl întrebă ea. — Nu vrei?

— Nu vreau, — îi răspunse Loznevoi abia şoptit.

— Atunci, plec eu! — strigă Marica în gura mare. — Ticălos ce eşti! Ticălos!

Stiva de lemne se risipi sub Loznevoi.

— Dece-s ticălos?

— Ştii bine dece, păduche spurcat ce eşti!

— Marica, sufleţelul meu, nu pleca!

Drept răspuns, Marica trânti uşa şopronului.

Câteva clipe, rămase pe cerdac. Toată Olhovca, toată lumea era învăluită în noaptea de toamnă adâncă, fără stele, care strivea sub povara ei întreg pământul. De jur împrejur era tăcere; de nicăieri nu răzbătea nici cel mai mic semn de viaţă. Dar inima Maricăi bătea cu bucurie, adânc, năvalnic.

La miezul nopţii plecă la mamă-sa.

XIX

A doua zi dimineaţa sosiră Nemţii.

Oamenii din Olhovca i-au zărit de cum au început să urce dealul spre sat. Aveau un fel de cai mari, cu cozile scurte, de culoarea mohorîtă a lutului, care călcau rar, trăgând abătuţi căruţele militare grele. De cu noapte se stârnise iarăşi vreme rea. Hitleriştii, — unii în căruţe, cu capul vârît între umeri, alţii pe jos, alunecând prin noroi — stăteau cu obrazul întors din pricina vântului îngheţat care-i pătrundea până la oase şi se uitau din când în când la pata aceea, abia desluşită pe cerul mohorît, care nu semăna deloc cu soarele.

Toţi oamenii se dosiră în grabă prin case. Hitleriştii erau nespus de miraţi de liniştea ciudată a satului. Deodată, se auzi un lătrat furios şi un căţeluş roşcat sări dintr'o poartă în calea convoiului. Un Neamţ înalt, înfăşurat într'o manta plină de noroi, se întoarse şi-i dădu un picior, aruncându-l cât colo din faţa căruţei lui. Căţeluşul se rostogoli într'o băltoacă dar, fără să se scuture măcar, sări din nou în picioare şi se năpusti, lătrând furios, spre cai. In clipa aceea, ca şi cum ar fi fost înţeleşi, de prin toate curţile începură să sară toţi câinii. Şi nu erau puţini în Olhovca! Şi se porniră să latre şi să urle asurzitor, toţi laolaltă. Inaintând către mijlocul satului, Nemţii îi loveau cu cizmele, îi zvârleau de lângă

trăsuri şi din faţa cailor şi-i şfichiuiau cu biciuştile. Dar câinii nu se lăsau. Alergau ca turbaţi în jurul convoiului, lătrând şi schelălăind. Ţinându-şi răsuflarea, oamenii se uitau pe furiş dela ferestre de-a-lungul drumului pe care treceau Nemţii şi se gândeau cu neliniște: „Ei, nu-i semn bun când latră câinii cu atâta'nverşunare...".

Hitleriştii se opriră în mijlocul satului, în piaţa cea mică, şi traseră la administraţia colhozului. Paznica Agheevna, care fugise de-acolo în grabă, povestea cum Nemţii, înfriguraţi de drum, aduseseră în casă sticle cu rachiu şi tot felul de cutii cu conserve şi cum, vorbind într'una, se şi apucaseră imediat să înfulece. Tot satul începu să se îngrijoreze de soarta lui Iaşa Cudriavâi, care rămăsese singur cu Nemţii.

Dar anume ce s'a petrecut acolo, n'a aflat nimeni, niciodată. Peste un ceas, Iaşa Cudriavâi o zbughi pe uşă numai în cămaşă, urlând de moarte. Obrazul şi pletele îi erau unse cu smoală. (Chiar înainte de venirea Nemţilor, Iaşa îşi topise smoală pentru figurinele lui). Clătinându-se şi plângând cu sughiţuri, Iaşa se depărtă în goană de administraţie şi se făcu nevăzut pe cea dintâi ulicioară. Femeile îl găsiră în spatele grădinilor de zarzavat, ghemuit printre frunze zdrenţuite de brustur, şi-l aduseră acasă la Macariha.

Acolo, Iaşa îşi pierdu cârlionţii.

Macariha îl rase pe cap cu mâna ei: îl rase îndelung şi cu neîndemânare. Strângându-i capul la piept ca să nu mişte, îl nimerea cu pămătuful când pe gât, când în ureche, ori îl săpunea prea mult la ceafă. In jurul Macarihăi stăteau celelalte femei, tăcute, proptindu-şi îndurerate bărbiile în palme. Numai când Macariha îl tăia, începeau să strige:

— Ei, mai încet, tu!

— Ai să-l ciopârţeşti, săracul!

Ras pe cap, Iaşa era de nerecunoscut. Stătea lângă masă şi-şi sucea în toate părţile, nesigur, ca după o boală lungă şi grea, căpşorul lui galben, urât şi turtit ca dovlecii cei nenorociţi care cresc printre parii gardurilor. Pe tidva lui, care părea acoperită, în loc de piele, cu un strat subţire de lac, neregularităţile ieşeau acum la iveală mai limpede ca oricând. Iar pe obraz, zbârciturile care-i dădeau înfăţişarea aceea chinuită, se adânciseră parcă. Arăta acum mai bătrân şi mai slut decât înainte.

— *Topitoc*, Neamţul... — zise Iaşa. — Se *tistreazǎ*..

Speriate de tot ce se întâmplase, femeile oftau în tăcere, iar Macariha, aşezându-se lângă Iaşa, îmbrăţişă şi căuta să-l îmbărbăteze.

— Nu te supăra, Iaşenca, nu te amărî, — îl mângâia, printre lacrimi. — Lasă drăguţule, lasă, or să treacă toate...

Aducându-şi aminte că, încurajat în glumă de oameni, Iaşa se hotărîse să se însoare cu învăţătoarea Nina Dmitrievna şi se lăuda la toată lumea că fata îl iubeşte, Macariha adăugă, aproape serios:

— Lasă, că acuşi ai să te'nsori. Se întoarce Nina Dmitrievna şi te însori. Nu mai fi necăjit, drăguţule...

Iaşa păli deodată:

— *Oclinta!* — strigă el, speriat, — *Tă-mi oclinta!*

I se aduse o oglindă. Iaşa îşi aruncă numai odată ochii în luciul ei. Apoi, încrâncenându-se de durere, îşi plimbă multă vreme privirea asupra femeilor, ca şi cum le-ar fi spus: „Dece mi-aţi făcut asta? Dece m'aţi sluţit la cap? Acum nu mai am cârlionţi şi Nina Dmitrievna n'o să mă mai iubească..." Câteva femei izbucniră în plâns, fără să se poată stăpâni. Iar Iaşa căzu, gemând, cu pieptul pe masă şi începu s'o zgârie cu unghiile.

— Doamne! — oftă Macariha.

Deodată Iaşa amuţi, apoi se ridică în picioare — şi toate femeile văzură că ochii lui mari, totdeauna atât de blânzi, erau acum plini de întuneric şi de mânie. Işi strânse pumnii şi urlă, clocotind de ură:

— Mă *tuc!* Mă *tuc!* — Şi se repezi afară.

Puţin după aceea, din mijlocul satului se auziră ţipete şi focuri de puşcă. Stăpânindu-şi frica, femeile alergară într'acolo în urma Macarihăi.

Din casa colhozului se auzeau glasuri tari, metalice. Lângă cerdac, sprijinindu-se cu umărul de stâlpul cioplit dela intrare, stătea Erofei Cuzmici. Era îmbrăcat într'un cojoc vechi, descheiat, şi uşanca îi căzuse pe-o parte. Când îşi lăsa ochii în jos, când îi ridica în sus. In faţa lui zăcea ghem Iaşa Cudriavâi, mic şi firav ca un băieţandru. Părea că ascultă ceva, cu urechea lipită de pământ, iar cu mâna stângă zgâria ţărâna. Printre buzele întredeschise sângele curgea în spume. Lângă el, în noroi, era aruncat un topor subţire de dulgher.

Când oamenii din sat începură să se adune lângă cerdac, fără să înţeleagă încă ce se întâmplase, ieşiră din casă şi câţiva hitlerişti. Unul dintre ei, înalt şi slab, cu un cap mic de şarpe, îşi îndreptă „pince-nez"-ul pe nas, se aplecă peste Iaşa, îi apucă mâna stângă şi i-o ţinu o vreme într'a lui: îi cerceta pulsul. Apoi pipăi cu degetele lungi craniul lui Iaşa, stropit cu noroi, şi porunci ceva.

Nemții ridicară mortul și-l duseră în casă.

Erofei Cuzmici se dezlipi de stâlp și zise stingherit:

— Ce să vă spun, muierilor! Mă duceam spre cuscră-mea Anfisa, când de colea, din uliță, mă pomenesc că-mi iese înainte Iașa. Cum l-am văzut, am încremenit! Alerga încoace ca un turbat, nu alta, și făcea spume la gură de gândeai că fierbe! Iar în mână ținea toporișca asta... Ei, — m'am gândit, — să știi că intră la dânșii! Cine știe ce poznă ar fi făcut, iar noi am fi plătit cu toții pentru el, nerodul! Să ferească dumnezeu în ce bucluc ne-ar fi băgat! Din pricina lui, ne-ar fi curățat pe toți! Cine știe ce s'ar fi putut întâmpla...

— N'o mai lungi atâta, cuscre! — făcu Macariha întunecată.

— Și atunci, i-am tăiat drumul, — urmă Erofei Cuzmici. — Imi ziceam, în gândul meu: să-l opresc, nerodul... Dar el, sare la mine cu toporul. Numai cât mă gândesc și mă prinde groaza! Nici nu știu cum am scăpat... S'a repezit, dar nici n'a ajuns bine pe cerdac, că ei... Curat nerod, singur și-a făcut-o! — Apoi, arătând cu capul spre topor: — Al cui o fi? Dela cine l-o fi luat? Mai bine l-ați ridica de-aici...

Lumea tăcea, așa cum tăcuse tot timpul cât vorbise Erofei Cuzmici. Toporul rămase jos, în noroi.

Atunci se ivi pe cerdac alt Neamț — unul înalt, umflat, cu cizmele galbene bătute'n ținte și'n potcoave. Era numai în tunică și cu capul gol. Deasupra frunții late, vântul îi flutura ușor un moț ca o creastă de cocoș. Impreunându-și mâinile la spate și depărtându-și picioarele, își ridică fața buhăită, roșie de vânt și de băutură. Timp de aproape un minut rămase așa, nemișcat, și nu puteai să știi unde se uită, atât de goală era privirea ochilor lui spălăciți.

— *Eu est' comendant!* — vorbi el deodată cu glas tunător, fără să se clintească din loc. — *Foi ascultat ordin al meu! Nu frei ascultat, — împușcat! Ordin al meu, est'ordin dela ghermanschi armat'.Ințeles, da?*

Nimeni nu-i răspunse. Dealtfel, se vedea bine că Neamțul nici n'avea nevoie de răspuns. Sunând din potcoave, Kweiss făcu un pas înainte, coborî o treaptă și, înfigându-și degetul în pieptul lui Erofei Cuzmici, se adresă mulțimii:

— *Asta est' om dela foi, da?*

— De-al nostru, — răspunse moș Silanti, după o scurtă tăcere.

— *Pun om, da? Cunoașteți la el, da?*

— Cunoaştem. De bun, a fost el bun, dar cum o mai fi, cine să-l ştie? — se încumetă iarăşi moşneagul.

— *Forba forbit acas'!* — bombăni Kweiss supărat, scuturându-şi creasta de păr. — *Acum est' treaba! Propun ales...* — şi-şi înfipse iarăşi degetul în pieptul lui Erofei Cuzmici. — *Cum nume al tău dela familie?*

Erofei Cuzmici se trase speriat îndărăt spre mulţime.

— Nu-mi trebuie! N'am nevoie de asta!

— *Cum nume dela familie?* — repetă Kweiss, tăios.

— Lopuhov.

— *Propun ales tomnul Lopuhoff starost dela foi,* — încheie comandantul. — *Cine est' contra? Nimeni contra? Asta tot! Plecat tot! Schnell!*

Mulţimea se risipi cu încetul în toate părţile.

Numai Erofei Cuzmici rămase singur lângă cerdac.

„Dracu' m'a pus să-l opresc pe Iaşa! se gândea el, amărît. Asta e ca şi cum mi-aşi fi arătat credinţa faţă de Nemţi... Ei, acuma cată de te descurcă dacă poţi, Erofei!"

XX

Fără să se grăbească, comandantul Kweiss aşeză pe marginea mesei un pahar negru de bachelită, din cele care se înşurubează în gâtul sticlei, şi îl umplu cu vin alb dintr'o sticlă înaltă cu etichetă multicoloră. Aruncând o privire scurtă spre Erofei Cuzmici, îi porunci:

— *Bei, tu! Asta şnaps!*

Erofei Cuzmici îşi apăsă căciula pe piept.

— Mulţumesc...

— *Tu est'starost,* — îl lămuri Kweiss, cu un glas care încerca să fie plăcut. — *Tu trebui ascultat comendant german. Ce eu spun,* — *est'ordin dela ghermanschi armat'! Tu trebui executat întocmai ordin al meu.*

„Dracu' m'a adus încoace? se gândea Erofei Cuzmici, abătut. Pe vremuri de astea trebuia să mă fac mititel undeva, într'o gaură de şarpe!..." Ridică încet paharul, temându-se să nu-l verse, bău şi-şi şterse fără grabă mustăţile.

— Nu-i rău. Dar e mai slab ca al nostru.

— *Tu est' starost,* — continua să-l dăscălească Kweiss. —

Tu trebui ascultat comendant german. Tu trebui respuns la tot ce întrebat la tine comendant german. Inţeles, da?

— Da, le înţeleg eu pe toate...

Kweiss se munci câtva timp, în tăcere, cu o cutie de conserve, iar Erofei Cuzmici îl cerceta cu luare aminte, fără să poată pricepe ce mănâncă Neamţul. „Poate că-s poame de-ale lor ori poate să-s gulii? Dacă-s gulii, o să i se facă gust de carne"... Aruncând furculiţa în cutie, Kweiss se lăsă pe spate în fotoliul greu de lemn, aţintindu-şi privirea asupra starostelui.

— *Unde est' la foi polşevic?*

In picioare în faţa mesei, Erofei Cuzmici se îndreptă.

— Bolşevici n'avem în sat, — declară el, hotărît. — Nici n'au fost mulţi. Pe unii i-a luat la armată, alţii au fugit singuri. Preşedintele sovietului sătesc a plecat demult, iar cel al colhozului a luat-o din loc şi el, cel din urmă.

— *Ce est' asta,* „luat din loc"?

— Ei, adică a plecat, s'a dus...

— *Unde el plecat?*

— Intr'acolo, spre Moscova.

— O,, *Moskau!* — Şi Kweiss îşi dădu ochii peste cap. — *Germanschi armat' ajunge schnell la Moskau a fostru! O, asta mare oraş!* — Şi iar se întoarce către staroste: — *El plecat la Moskau? Tu trebui spus la mine exact!*

— Cum să nu! Spun întocmai. L-am văzut cu ochii mei când pleca. Muierile s'au întors acasă, dar el s'a dus mai departe. Am trăit o vreme fără nicio conducere...

Se vedea bine că informaţiile starostelui nu-l mulţumeau pe Kweiss. Işi suci cu neastâmpăr în fotoliu trupul puhav, strânse din fălci şi începu să-şi umple pipa cu tutun. După ce şi-o aprinse, ţinu câtva timp chibritul deasupra mesei, privindu-l cum se stinge cu încetul.

— *Dar cine pus foc la griu?*

— De unde să ştiu eu? Era noapte...

— *Pfui, noapte!* — făcu Kweiss, pufăind şi învăluindu-se în fum ca într'un nor. — *Trebui ştiut. Tu starost. Tu trebui spus comendant german cine pus foc la griu. Inţeles, da?*

— Aşa o fi... Numai că, de unde pot eu să ştiu?

Kweiss bătu cu pumnul în masă:

— *Tu trebui ştiut! Noi frem ştiut!*

Se ridică în picioare şi zise, cu alt ton:

— *Ordin întei dela mine. Ascultat!*

— Ascult...

Ieşind dela comandatură, Erofei Cuzmici porni prin sat să facă cunoscut tuturor cel dintâi ordin al lui Kweiss: imediat, toţi câinii din sat să fie spânzuraţi de porţile caselor. In caz de neascultare, nu era prevăzută decât o singură pedeapsă: stăpânul va fi spânzurat şi el de poartă, alături de câine... La început, oamenii din Olhovca rămaseră o vreme buimăciţi. Dar curând după aceea, tot satul răsuna de urletele, de lătratul şi de schelălăitul câinilor.

Erofei Cuzmici se întoarse acasă posomorît. Cum deschise poarta, de sub cerdac îi ieşi înainte Cernea dulăul. Credinciosul paznic se uită la stăpân fără să se clintească din loc, dădu de câteva ori din coadă — şi deodată, îndoindu-şi spinarea şi aruncând priviri pieziţe, se repezi sub hambar. „Te pomeneşti că-şi simte moartea? se miră Erofei Cuzmici. O javră ca asta, şi uite: vrea şi ea să trăiască!" Şi peste obrazul îmblânzit al lui Erofei Cuzmici trecu parcă o umbră.

In uşa şopronului se arătă Loznevoi, îmbrăcat într'un suman, încins cu o curea, cu opinci în picioare şi cu o căciuliţă veche pe cap. După porunca stăpânului, curăţa de dimineaţă şopronul de murdărie şi gunoi.

— Ai isprăvit? — strigă la el Erofei Cuzmici.

— Mai am puţin...

— Nă-nă! — se răsti la el Erofei Cuzmici. — Iar crăcneşti? Iar ai uitat? Ia vezi! Doar ştii că mi-am pus capul pentru tine! Haide, termină cât te văd!

Alevtina Vasilievna tăcea şi trântea cu zgomot farfuriile, dar Erofei Cuzmici nu putea să mănânce. Fără sa-şi scoată cojocul şi căciula, se aşeză lângă masă.

— Ce-i cu tine? Ce ai? — îl întrebă nevasta.

— Am, că nu-mi primeşte sufletul mâncarea, asta am! Tu toate vrei să le ştii din fir-a-păr! Te agăţi de om, dumnezeu să mă ierte, ca scaiul!

— Nici n'ai ajuns bine staroste şi ţi-a şi pierit pofta de mâncare?

— Nu mă mai toca şi tu la cap!

Vasiatca şedea cu o carte lângă fereastră, trăgând din când în când cu coada ochiului la tată-său.

— Lasă cartea! — strigă la el Erofei Cuzmici. — Avem treabă.

— Ce treabă, tătucă?

— Să-l spânzurăm pe Cernea.

— Pe Cernea? — strigă Vasiatca. — Şi pentruce?

— Du-te de-l întreabă...

— Pe cine, tătucă?

— Pe comandant, pe cine altul?

Alevtina Vasilievna se sperie de-a-binelea:

— Ce vorbeşti, omule? Eşti în toate minţile?

— Dar ce, n'auzi cum latră câinii în tot satul de parcă-s turbaţi? — Şi Erofei Cuzmici arătă cu capul spre fereastră. — Haide! Trebuie să ne grăbim.

Vasiatca sări în sus, izbucni în plâns, şi se repezi spre uşă:

— Nu-l dau pe Cernea! Nu-l dau!

— Vasili — strigă Erofei Cuzmici, ridicându-se. — Vrei poate să mă vezi pe mine spânzurat de poartă în locul lui Cernea? Asta vrei?

— Nu, nu-l dau! — ţipă Vasiatca, plângând şi mai amarnic. — Fug cu el, asta fac! Să mă caute comandantul tău... Neamţ afurisit!

— Vasili! Ţi s'a făcut de curea? Ce tot îndrugi acolo? — Şi Erofei Cuzmici se repezi spre uşă şi apucă băiatul de moţ. — Ştii tu, mucos parşiv ce eşti, ce păţesc eu pentru asta? Ştii? Ştii?

— Lasă-mă! — urlă de durere Vasiatca. — Pe Cernea, încă de mic l-am... de când era un căţeluş... Cernea! — suspină el, căzând grămadă peste prag. — Cerniuşca, drăguţule!...

Erofei Cuzmici îl îmbrânci cu piciorul şi ieşi, trântind uşa atât de tare, de se cutremură toată casa. Văzându-şi stăpânul, Cernea se repezi schelălăind de lângă prispă şi sări peste gard în grădina de zarzavat.

A trebuit să-l cheme în ajutor pe Loznevoi. Loznevoi făcu un laţ dintr'o frânghie subţire, se duse în grădină şi, mângâind dulăul, îi aruncă laţul de gât. Simţind frânghia, Cernea se aruncă la o parte şi începu să horcăie, sărind în două labe. Loznevoi zmuci capătul laţului şi trânti câinele la pământ.

— Trage-l încoace! — porunci Erofei Cuzmici de după gard. — Nu-l slăbi! Nu-i lăsa timp să răsufle! Ci trage-l odată, mână-strâmbă ce eşti, lua-te-ar dracu'!

Şi Loznevoi începu să-l târască pe Cernea prin grădină. Cu ochii ieşiţi din cap, cu limba scoasă, cu spume la gură, câinele se

zbătea și se zvârcolea în noroi, se proptea din răsputeri în labele de dinainte și se lipea cu burta de pământ.

— Zmucește! — poruncea Erofei Cuzmici. — Ridică-l dela pământ! Ce, te temi? Ce te scuturi și tremuri ca varga? Trage-l încoace!

Loznevoi nu mai putu să rabde:

— Ajută-mă! — se rugă el.

— Nă, nă! Iar ai deschis pliscul? Dă-l încoace!

Dar, după ce trecu capătul frânghiei pe după grinda de sus a porții, Erofei Cuzmici se întoarse cu spatele și, apucându-se cu mâna de piept, icni:

— Nu pot... Spânzură-l tu!

După o clipă, întorcându-se spre poartă, Erofei Cuzmici îl văzu pe Cernea atârnând în laț, abia mai mișcând din labe. Și în acelaș timp îl zări și pe comandantul Kweiss: stătea pe dâmbul din fața casei, ținându-și mâinile încrucișate pe șalele lui grase. Se vede că ieșise să vadă cum execută satul cel dintâi ordin al său. Alături de Kweiss stătea un soldat neamț cu automatul la piept, iar de cealaltă parte Efim Cerniavchin — fără bărbuță și îmbrăcat cu haină nouă. Cerniavchin îi spunea ceva comandantului, făcându-i semn cu capul spre gospodăria lui Lopuhov: pesemne că-i arăta unde locuiește starostele.

— Vino la noi! — făcu Erofei Cuzmici, întorcându-se către Loznevoi.

Dar Loznevoi, buimăcit, nu se putea urni din loc. In timp ce se gândea spre care colț al curții s'o ia la sănătoasa, Kweiss, însoțit de soldatul său, se apropia de poarta pe care stăpânul i-o deschidea în cale și acum călca greoi prin noroiul drumului în care rămâneau întipărite urmele tălpilor lui bătute'n ținte.

— *Starost știut reglement!* — făcu el vesel, încântat că starostele ales de el executase atât de repede primul său ordin. dând prin aceasta un bun exemplu satului întreg. — *O, noi lucram fain cu așa starost! Pun. Foarte pun!*

Și, ca dovadă a relațiilor prietenești care se legau în clipa aceea între ei, Kweiss îl bătu pe Erofei Cuzmici pe umăr:

— *Gut, starost! Harașo!*

— *Gut, gut,* — repeta Erofei Cuzmici zăpăcit, simțind că Loznevoi e la spatele lui și căutând să-l dosească.

Dar Kweiss îl și descoperise.

— *Cine el est, asta?*

Erofei Cuzmici se trase un pas mai la o parte de lângă portiță. Bucuros că Efim Cerniavchin se făcuse nevăzut după dâmb, el răspunse, căutând să pună în glas cât mai multă liniște și nepăsare:

— Ăsta? Un nepot de-al meu. E mut.

— *Ce est' „e mut"? Nu nepot? Nu al teu?* — se încurcă Kweiss. — *Al cui est'?* [1])

— Al meu, al meu! — răspunse Erofei Cuzmici repede, pălind. — Zic numai că e mut.

— *Cum frei tu înțeleg? Al teu, ori nu al teu?*

— E mut! Mut! — Erofei Cuzmici simțea că-i fuge pământul de sub picioare și căuta să arate, prin semne, că „nepotul" nu poate vorbi. Dar nu izbuti decât să-l zăpăcească și mai rău pe comandant.

Fără să înțeleagă până la urmă despre ce e vorba și crezând că starostele glumește cu el „rusește" — îmblânzit fiind de băutură, Kweiss începu să râdă în hohote, făcând mare haz:

— *O starost, glumit! Gut, starost, gut!*

— *Gut, gut.* — repetă și Erofei Cuzmici sârguitor. venindu-și puțin în fire.

Kweiss se uită la Cernea cu ochi de cunoscător: dulăul atârna, clătinându-se și întorcându-se încet cu burta spre apus. Arătând spre Loznevoi, comandantul întrebă:

— *El spinzurat, da?*

— El, el, desigur că el!

Loznevoi stătea nemișcat, stăpânindu-și cu greu tremurul.

— *Forte bine spinzurat!* — îl lăudă Kweiss. — *Eu vezut: schnell! El forte bine știe spinzurat!*

Înțelegând că primejdia trecuse pe-alături de el, Erofei Cuzmici propuse:

— Domnule comandant, nu poftiți în casă? Cu ce avem și noi, am fi bucuroși... *Șnap* de-acela... știți, se găsește și pe aici... *gut șnap!*

— *O, șnaps!* — repetă Kweiss și intră pe poartă.

Urcându-se pe cerdac, Erofei Cuzmici zări deasupra ușii săculețul în care atârnase tulpinița „crucii sfântului Petru". Oftă, mormăi în barbă un crâmpei de rugăciune, apoi trecu pragul în tindă.

---

1) Intraductibil: în limba rusă, „nemoi" înseamnă mut, iar „ne moi" nu-i al meu. De aci, neînțelegerea dintre cei doi. (N. trad).

XXI

Până la amiază, toţi câinii din sat fuseseră spânzuraţi.

In Olhovca, oamenii socoteau că dacă este câine în bătătură, apoi curtea e curte, iar dacă nu este, atunci nu-i decât o paragină părăsită.

Şi deodată, dispăruseră toţi câinii din sat.

Curţile amuţiseră. Nopţile lungi de toamnă erau nesfârşite şi pline de spaime. Oamenilor li se părea mereu ba că bate cineva la poartă, ba că umblă prin curte, intră în hambar sau se furişează în casă... Toţi încercau aceeaş impresie grea şi dureroasă, de parcă spânzurându-şi câinii, încetaseră de a mai fi stăpânii gospodăriilor lor, ai avutului şi ai soartei lor.

...Casa administraţiei colhozului fusese ocupată de Nemţi pentru comandatură, iar cea de alături, a familiei Oreşchin care plecase, pentru locuinţă. Nemţii tăiară din mijlocul satului câţiva mesteceni tineri şi subţiri — şi deodată păru că lumina blândă şi dulce a satului a scăzut. Veneticii făcură din mesteceni pari lungi şi fără să-i curețe măcar de coajă, împrejmuiră cu ei amândouă casele. Din vârfurile subţiri împletiră un podeţ până la uşa comandaturii, iar lângă podeţ aşezară un soldat cu automat, care stătea acolo ghemuit şi nu mai ştia cum să-şi ferească obrazul de vântul ascuţit.

Niciunul din oamenii Olhovcăi nu ştia ce se petrece înăuntrul caselor ocupate de Nemţi. Toţi erau îngrijoraţi de soarta lui Iaşa Cudriavâi şi căutau să ghicească ce se întâmplase cu el.

— Se vede că a murit, sărmanul...

— Dac'ar fi murit, ni l-ar fi dat să-l îngropăm.

— Poate că-l îngrijesc ei? Cică au cu dânşii un doftor...

A doua zi, comandantul Kweiss nu se arătă şi nici măcar nu-l chemă la el pe Erofei Cuzmici: se simţea rău după şnapsul rusesc, făcut în casă. La uşa comandaturii santinelele se schimbau mereu. Nemţii roboteau tăcuţi pe lângă căruţele lor, prin curţile pe unde se făcuseră stăpâni şi pe lângă fântâni, dar mai ales cărau lemne în casă. Pe coşuri ieşea fum de dimineaţă şi până seara. Oamenii se uitau spre casele ocupate de Nemţi şi blestemau:

— Of, lua-i-ar dracu'!

— Măcar de ne-ar spune ce-au făcut cu Iaşa...

Când comandantul Kweiss îşi mai veni în fire după beţia aceea cruntă, doctorul Rede îl pofti în odaia lui. Era seară. Ferestrele erau astupate cu grijă cu hârtie neagră de camuflaj. Pe masă, printre

borcănele de tot felul, ardeau flăcări firave, aprinse în farfurioare cu ulei rău mirositor.

— Iubite Kweiss, — zise doctorul Rede, — mâine plec.

— Aşa de repede?

Această călătorie cu dumneata, — urmă Rede îndreptându-şi „pince-nez"-ul pe nas, — eu o socotesc, cu toate greutăţile drumului, ca excepţional de fructuoasă pentru mine. Am reuşit să-mi procur un material extrem de interesant pentru noua mea carte...

In starea de ameţeală în care se găsea încă, Kweiss nu înţelegea tocmai bine ce-i spunea doctorul. Plimbându-şi ochii spălăciţi peste luminiţele de pe masă, întrebă:

— Pentru carte?...

— Da, — îl lămuri Rede. — Doar pentru asta mi-am lăsat splendidul meu cabinet de lucru dela Strassburg şi, în urma însărcinării primite dela profesorul Hirt, am plecat cu armata, să colectez un material cât mai bogat. In noua mea carte, demonstrez superioritatea rasei germane asupra tuturor celorlalte rase şi în special asupra Slavilor, care prin însăşi natura lor sunt sortiţi: parte să dispară în cel mai scurt timp, iar parte să ajungă sclavii noştri...

— Da, ştiu, — răspunse Kweiss. — O să fie o carte extraordinară. Şi ai putut găsi aici ceva interesant?

— Stai să-ţi arăt, iubite Kweiss.

Doctorul Rede deschise o valiză mare şi Kweiss, aruncându-şi ochii într'acolo, înmărmuri: valiza era plină cu cranii şi cu oase omeneşti, încă proaspete şi strălucitor de albe. Doctorul Rede alese dintre ele, cu grijă, un craniu mic şi-l aşeză pe masă între două luminiţe.

— Nu prea înţeleg, — bâlbâi Kweiss, neliniştit.

— E craniul acelui Iacob Cudrinvâi, — explică Rede, — vicepreşedintele colhozului local, un bolşevic. O să ocupe un loc de cinste în muzeul asociaţiei noastre pentru studiul eredităţii, la Strassburg. 1)

— Asta-i?... — Şi Kweiss rămase cu gura căscată.

— E un reprezentant tipic al naţiei ruse, sortită degenerării, — urmă doctorul Rede. — Observă te rog! — Şi atinse craniul cu de-

1) La Strassburg, sub conducerea profesorului universitar Hirt, Hauptsturmfuhrer şi director al uneia din secţiunile „Institutului militar pentru cercetări asupra eredităţii" se puneau bazele unei colecţii de schelete şi cranii ale diverselor rase şi naţiuni, în urma unor dispoziţii speciale date de Himmler. Această „activitate ştiinţifică" a hitleriştilor s'a făcut cunoscută în procesul dela Nurnberg. (N. red. ruse.)

getul. — Toată configurația craniului arată perfect de bine ce scăzut era nivelul intelectual al acestui reprezentant al nației ruse! In urma amestecului de sânge, semințiile slave au degenerat, s'au idiotizat mai bine zis și nu pot fi utilizate decât ca animale de muncă, iar cea mai mare parte dintre ele sunt pur și simplu primejdioase pentru noua societate pe care o creiăm noi în Europa. Inţelegi?

— Inţeleg, — se înclină Kweiss.

Ochii comandantului tot nu se limpeziseră bine. Se uita la masă și vedea un spațiu necuprins, peste care erau risipite mormane uriașe de fier, cranii fără număr, iar printre ele ardeau focuri, focuri...

XXII

A doua zi se petrecu în Olhovca un eveniment cum nu se mai pomenise de când lumea, nici chiar în vremurile cele mai vitrege ale vieţii de veacuri a satului.

Erofei Cuzmici își avea ideile lui: „Cel mai bun lucru, își zicea, e să trăiești liniștit și nebăgat în seamă, cum trăiesc, bunăoară, liliecii. Parcă ei ce fac? Indată ce se strică vremea, se culcă și amorțesc; cum vine vremea bună, învie. Și nici vara nu ies să-și vadă de treburi decât noaptea. Așa o duc... Asta înseamnă că-s ai dracului de deștepți!"

Lui Erofei Cuzmici nu-i plăcuse dela început purtarea Nemților: se încredințase până'n adâncul sufletului că într'adevăr erau cruzi și fără milă și că, atâta vreme cât vor rămâne în sat, te puteai aștepta din partea lor la orice ticăloșii. Cu toate că ajunsese staroste sub amenințarea lui Kweiss, Erofei Cuzmici se hotărîse, în gândul lui, să se dea la o parte, cu orice chip, dela îndatoririle slujbei sale. Folos, slujba asta nu putea să-i aducă. In schimb, foarte ușor putea să dea de bucluc. Aflând că Costea plecase undeva în pădure, unde erau partizanii, Erofei Cuzmici își dădu cu socoteala că trebuie să fie cu ochii în patru: că dacă află partizanii că s'a pus cu tot dinadinsul în slujba Nemților, apoi zile multe nu mai are de trăit! Deaceea, se hotărî să nu se arate pe la comandatură fără să fie chemat anume, iar treburile pe care i-ar porunci Nemții să le facă, dacă n'o fi chip să scape cumva de ele, apoi să le îndeplinească așa fel, încât tot satul să-și poată da seama că el, cu voia lui, n'a făcut niciun rău nimănui.

Când văzu că-l cheamă din nou la comandatură, își arătă îndoiala față de cei de-acasă:

— Poate că s'or fi pregătind să plece?...

— De i-ar duce dracu' mai repede de pe-aici! — oftă nevasta.

— Aşteaptă puţin şi o să-i ducă! — hotărî Vasiatca de după cuptor, cu aerul unui om care nu se îndoieşte de spusele lui.

— La urma urmei, ce să facă ei aici? — se socotea Erofei Cuzmici, luându-şi cojocul pe umeri. — N'au ce face. Doar ei trebuie să lupte... Hm!... Se vede treaba că se gătesc de ducă... Da' unde mi-or fi mănuşile? Eh, dacă pleacă, noroc bun! Avem mai puţine angarale...

In piaţă, în faţa administraţiei colhozului, erau câţiva mesteceni bătrâni, cu scoarţa zgrunţuroasă şi crăpată. Crengile lor lungi curgeau, ca nişte şuviţe despletite, din vârfurile aplecate până aproape de pământ. Sub mesteceni, în jurul celor doi bolovani mari şi roşi de vreme, stăteau înfipte, încă din vremuri vechi, câteva bănci. Când n'aveau treabă, bătrânii colhoznici obişnuiau să se adune acolo. Desfăcându-şi pungile cu tutun şi pufăind din ţigări, puneau la cale fără grabă treburile colhozului, treburile întregii Uniuni, ba chiar şi treburile lumii întregi. Câteodată, când zăduful era prea mare în casă, tot acolo se ţineau adunările colhozului şi meetingurile. Iar primăvara şi vara, când nu te rabdă inima să stai închis în club, ci te trage afară la aer — tot sub aceşti mesteceni îi plăcea să se plimbe, seara, tineretului din Olhovca. Şi până'n miez de noapte nu mai conteneau cântecele de veselie, cântările de armonică şi jocurile. Aşa era locul acela: plin de voie bună şi de fericire.

Tăind piaţa de-a-curmezişul, Erofei Cuzmici îşi aruncă privirea asupra mestecenilor şi rămase pironit locului: Nemţii se îmbulzeau pe sub copaci şi'n mâinile lor sclipeau topoare. „Nu cumva vor să-i doboare şi pe ei? se gândi el, înfuriat. Mai bine să li se usuce mâinile, — doamne iartă-mă! Ce i-o fi apucat? Oricum, asta înseamnă că nici nu se gândesc s'o ia din loc..." Dar în aceeaş clipă, văzând între doi mesteceni mai apropiaţi o bârnă groasă, Erofei Cuzmici înţelese că Nemţii nu veniseră acolo să taie copacii. Nu-şi dădu seama dintr'odată ce rost putea să aibă bârna aceea, dar simţi cum i se strânge inima, dureros. „Ce-or mai fi având de gând, blestemaţii?..." Şi după ce rămase o clipă locului, nedumerit, îşi căută de drum uitându-se cu nelinişte în jurul lui.

Din localul comandaturii îi ieşi înainte Efim Cerniavchin. „M'a denunţat"! îşi zise Erofei Cuzmici şi se opri, apucându-se cu mâna de un par de mesteacăn din gard. Simţi o durere fierbinte străpungându-i pieptul. Cu mâinile în buzunarele pantalonilor şi cu

poalele hainei fâlfâind, Efim Cerniavchin trecu pe lângă santinelă fără să-i piese, fără să-i arunce o privire măcar. Iar când ajunse lângă staroste, zise ridicându-şi sprânceana neagră:

— Te duci înăuntru, Cuzmici? Dealtfel, te şi aşteaptă...

— Pe mine?... — îngăimă Erofei şi vorbele i se opriră în gât. — Dar ce s'a întâmplat? Pentruce?...

— Cum, nu ştii? Du-te, că ai să afli...

Mult timp Erofei Cuzmici n'a fost în stare să nimerească uşa comandaturii. Ca să-i facă loc, santinela se trase la o parte spre stânga şi Erofei Cuzmici făcu şi el un pas tot într'acolo, ciocnindu-se cu soldatul. Atunci Neamţul, încruntându-se, se trase spre dreapta. Erofei Cuzmici la fel. Se ciocniră aşa de câteva ori, până ce, urlând furios, soldatul îl apucă de mânecă şi-l împinse în tindă.

Kweiss îl întâmpină posomorit.

Comandantul stătea cu picioarele desfăcute, ca şi cum s'ar fi pregătit de trântă şi cu şoldurile grase, ca de muiere, sprijinite de masă. Trecând pragul, Erofei Cuzmici îşi scoase căciula şi se aplecă. In aceeaş clipă, Kweiss se zmuci de lângă masă, scuturându-şi moţul de păr ca o creastă de cocoş, şi-l împunse în piept cu degetul arătător.

— *Tu est' starost!* — începu el să strige şi parcă lătra. — *Tu trebuit spus la mine cine în zat a fostru pus foc la griu. Tu trebuie forbit spus tot! Respunde!*

Erofei Cuzmici oftă uşurat: „Slavă domnului, nu-i vorba de trântorul meu! se gândi. Iar povestea cu grâul acela!"

— Da' de unde pot eu să ştiu, domnule comandant? — începu el cu glas jalnic şi faţa i se schimonosi, ca şi cum ar fi fost gata să plângă. — Dacă aş fi văzut, zic şi eu. Dar când s'a aprins grâul, eu eram acasă. Toţi oamenii pot să pună mărturie...

— *Ba tu trebuit ştiut!* — lătră iarăşi Kweiss.

— Nu, domnule comandant, faceţi cu mine ce poftiţi, dar dacă nu ştiu, nu ştiu. — Şi scutură din cap. — Nu ştiu, şi pe degeaba nu pot să arăt pe nimeni. Nu vreau să-mi iau pe suflet un păcat ca ăsta...

Kweiss se întoarse brusc pe călcâie şi arătă cu degetul spre colţul odăii:

— *El pus foc? Da?*

Şi abia atunci, întorcându-se unde-i arăta Neamţul, Erofei Cuzmici înţelese ce se petrecuse în dimineaţa aceea. Il văzu ghemuit lângă vatra sobei, neputincios, cu picioarele întinse, pe administratorul

colhozului, pe Osip Mihailovici. Cămaşa de culoare închisă îi era sfâşiată în bucăţi, iar pe trup i se vedeau urme însângerate de lovituri. Obrazul îi era jupuit şi zgâriat, mustăţile cărunte pline de sânge. Iar ochii, de sub sprâncenele stufoase, priveau cu o nemărginită durere, dar şi cu ură scăpărătoare, abia stăpânită. „Efim Cerniavchin l-a pârît! înţelese Erofei Cuzmici şi simţi că înlemneşte. Suflet cătrănit! Mână omul la moarte..." Şi cu toate că Erofei Cuzmici era supărat pe Osip Mihailovici pentru vorbele pe care i le aruncase de faţă cu toată lumea atunci, în curtea colhozului, dându-şi seama că pe administrator îl paşte o primejdie ca aceea, răspunse cu hotărîre:

— Eu n'am văzut cum s'au petrecut lucrurile, şi odată ce n'am văzut, cum aş putea să spun? Zile multe nu mai am...

— *Asta est' polşevic*, da? — îl întrebă Kweiss.

— N'a fost niciodată bolşevic, domnule comandant, niciodată, — răspunse şi mai dârz Erofei Cuzmici. — Asta pot s'o şi jur. E drept că era cu trup şi suflet pentru colhoz, dar dacă-i vorba de-a fost ori nu bolşevic, apoi n'a fost. Orice-ar fi, eu nu pot să-mi încarc sufletul cu păcat...

Osip Mihailovici îşi ridică ochii asupra lui şi vorbi încet, mişcându-şi cu greu mustăţile pline de sânge:

— Iartă-mă, Cuzmici, înainte de a muri... — Apoi, oftând din greu: — Am greşit, gândind rău despre tine... — Şi în ochii lui scânteile de cremene se stinseră o clipă.

Kweiss, care nu înţelegea ce spune administratorul, începu să strige:

— *Ce tu spus? Ce? Respunde!*

Osip Mihailovici îl privi în tăcere, apoi zise tare şi răspicat:

— Nu mai lătra, câine! — Apoi arătă spre Erofei Cuzmici: — El nu ştie nimic. — Şi adăugă, mai liniştit: — Sunt bolşevic de multă vreme.

— O! — exclamă Kweiss triumfător, plimbându-şi privirea asupra soldaţilor care stăteau lângă fereastră. — *El recunoscut! El polşevic!...* — Pe faţa buhăită a comandantului, ochii mici păreau că se întind în sus ca două pete uleioase. Şi, întorcându-se către soldaţii lui, începu să vorbească încet cu ei pe nemţeşte.

— Dar ce ţi-a venit, Osip Mihailovici? Nu eşti în toate minţile? — întrebă Erofei Cuzmici, apropiindu-se de administratorul colhozului. — Dece te învinuieşti pe degeaba? Ţi s'a urît cu viaţa? Doar n'ai fost înscris la comunişti, asta o ştie tot satul!

— Pe față, n'am fost, — răspunse Osip Mihailovici. — Dar eram în secret, Cuzmici. Vezi, asta-i!

— In secret?...

— De multă vreme.

— Atunci s'a isprăvit cu tine, Osip! — se întunecă la chip Erofei Cuzmici.

— Știu...

Incă de cu noapte Nemții îl târîseră la comandatură. Toată dimineața Osip tăgăduise că ar fi dat foc la grâne și îndurase bătăile fără să crâcnească, strângând doar din dinți. Dar, cu câteva clipe înainte de sosirea lui Erofei Cuzmici, uitându-se la Kweiss care făcea spume la gură de turbare, înțelese că nimic nu se mai poate schimba: în Olhovca cineva trebuia să plătească cu viața distrugerea clăilor. Și-și dădu seama că nimeni în sat, nici chiar Efim Cerniavchin, n'o să se gândească s'o denunțe pe Macariha, că doar asta nu era treabă de femeie... Mai curând, — dacă el s'o încăpățâna să se apere, — Nemții or să pună mâna la întâmplare pe oameni cu totul nevinovați și-or să-i ucidă. Și n'or să fie puțini... Deaceea, Osip Mihailovici se hotărî, cu acea liniște pe care i-o dă omului conștiința datoriei împlinite până la capăt, să ia toată vina asupra lui, cu atât mai mult cu cât Efim Cerniavchin îl arătase pe el ca pe cel ce pusese foc la clăi. „Măcar n'o să mor decât eu, își zise el, și totul o să se uite. Iar eu nu mă tem de moarte. Am mai văzut eu moartea!" Indată ce luă această hotărîre, Osip Mihailovici simți cum i se lasă peste suflet o liniște ușoară și senină.

Kweiss dădu câteva porunci soldaților săi, apoi se întoarse din nou către administrator, zbierând:

— *Tu est' polșevic! Tu dat foc la grine!*

— Da, sunt. Și tot eu am dat foc și la grâne, — mărturisi Osip Mihailovici fără șovăială, aruncându-și capul pe spate și rezemându-l de perete, ca să-l poată privi pe comandant drept în ochi. — Da, am adus gaz, am stropit clăile și le-am dat foc. Și acum, faceți cu mine ce poftiți, mutre spurcate!

XXIII

Intr'un ceas, Nemții adunară cu sila tot satul în piață. Ziua era mohorîtă și calmă. In zori plouase tare și de pe streșini și de pe copaci mai picura încă. Toate erau ude, întunecate și păreau că se turtesc la pământ, ca strivite de nu știu ce povară. Chiar de pe

înălțimea Olhovcăi, din deal, în lumina moartă nu se puteau desluși depărtările atât de cunoscute.

Macariha ajunse în piață printre cei din urmă. Aflase, ca toată lumea, despre arestarea lui Osip Mihailovici de către Nemți, dar nu înțelegea pentru ce-l ridicaseră. Știind că ea fusese aceea care dăduse foc grâului, sufletul ei simplu nu era în stare nici să-și închipue măcar că altcineva, afară de ea, ar putea să fie bănuit. Își zicea: „Hotărît lucru, l-au ridicat pentru că-i un activist de frunte al colhozului..." Așa le spusese și femeilor care veniseră în dimineața aceea la ea. Le liniștise, asigurându-le că Osip Mihailovici, bătrân și invalid, n'are ce să pățească, din partea Nemților, deși fusese activist în colhoz. In sufletul ei însă, se temea că Nemții or să-l ucidă. Și când tot satul primi poruncă să se adune în piață, Macariha înțelese: Osip Mihailovici trebuia să fie executat...

Făcându-și loc prin mulțimea de oameni care stăteau cu capetele plecate, Macariha se apropie de mesteceni, unde-l întâlni pe Erofei Cuzmici. Omul stătea cu căciula trasă până peste ochi.

— Cuscre, — îl rugă ea, — spune-mi!

— S'a isprăvit cu Osip al nostru, cuscră, — șopti el, aproape plângând, la urechea Macarihei. — Gândesc că tot Efim l-a pârît... Și pe urmă a mărturisit singur. Eram și eu de față...

— Ce a mărturisit?

Dar Erofei Cuzmici nu apucă să-i răspundă. Dinspre comandatură se auziră glasuri străine și toată mulțimea se mișcă în freamăt și se despică în două cu grabă, ca apa mării în fața unui vapor. Pe cărarea care se deschise între comandatură și mesteceni, trecu repede un soldat neamț bălăbănind din mâini. Apoi, greoi ca un cal de povară, bocănind cu potcoavele cizmelor, trecu Kweiss, grav ca la rugăciune, iar după el alți doi soldați, târîndu-l de mâini pe Osip Mihailovici. Osip era desculț, cu cămașa sfâșiată, și toată lumea văzu pe pieptul lui urmele însângerate ale loviturilor, ca niște arsuri. Zadarnic îl târau Nemții de mâini: omul mergea singur, cu toate că-i venea greu să umble fără cârjă, și se uita la mestecenii care închideau, cu păianjenișul crengilor și cu cele din urmă frunze pălite, petecul de cer mohorît dinspre răsărit. In urma lui mulțimea se strânse din nou, dar foarte încet: oamenii se uitau, înfiorați de spaimă, la urmele neregulate ale picioarelor desculțe întipărite pe pământul umed și cleios.

In mulțime Macariha se rătăci de Erofei Cuzmici și se pomeni tocmai în spatele tuturor. De acolo nu se vedea ce se întâmplă lângă mesteceni, unde fusese târît Osip Mihailovici. Dar iată că sub co-

paci se ridică, pesemne pe o podină făcută anume, trupul umflat al comandantului Kweiss, plin de cătărămi şi de nasturi sclipitori, şi peste capetele mulţimii răsună glasul lui aspru şi ascuţit ca un lătrat. Inima Macarihăi bătea atât de tare, încât urechile îi vuiau şi nu putea înţelege niciun cuvânt din ce spunea el.

— Ce spune? Ce vrea? — întrebă ea, apucând de umeri femeile din jurul ei.

— Despre Osip, — îi răspunseră câteva. — Cică el a dat foc clăilor...

— Clăilor?... — îi scăpă Macarihăi.

— Da, cică el le-a pus foc...

Buzele Macarihăi tresăriră şi se făcură albe.

— Lăsaţi-mă! — încercă ea să strige, cu glas pierit. Şi, croindu-şi drum cu coatele, căută să-şi facă loc prin mulţime. — Lăsaţi-mă să trec, lăsaţi-mă! — se ruga ea într'una. — Daţi-mi voie, lăsaţi-mă!...

Dar nu apucă să răzbată până în faţă, când auzi glasul lui Osip Mihailovici. Stătea în locul unde puţin mai înainte stătuse Kweiss — stătea, întocmai aşa cum obişnuia el pe vremuri, când judeca neînţelegerile dintre oameni în adunările colhozului: cu trupul avântat, cu braţul ridicat. Şi la fiecare mişcare mai vijelioasă, zdrenţele fâlfâiau pe el...

— Eu am dat foc grânelor colhozului! Eu! Eu singur! — striga el, grăbindu-se să spună tot ce avea de spus în timp ce Nemţii îi pregăteau ştreangul. — Le-am dat foc, aşa cum ne-a învăţat tovarăşul Stalin, pentru ca niciun bob, niciunul, să nu încapă pe mâna acestor... — şi arătă cu mâna îndărăt —, acestor călăi ai neamului omenesc! Eu le-am dat foc, eu!

— O-osip! — strigă Macariha, atât cât o ajuta glasul ei pierit. — Mihailâci! — Şi-şi făcea mereu loc cu coatele prin mulţime.

Osip Mihailovici îşi înălţă mustăţile cărunte, pline de sânge închegat, o căută cu ochii pe Macariha în mulţimea care se frământa, o zări, şi-şi ridică braţul atât de sus, încât zdrenţele mânecii îi alunecară până la umăr.

— Staţi, muierilor! Nu mă tulburaţi! Nu mă urlaţi! — striga el, căutând să abată atenţia Nemţilor dela Macariha. Văzând-o mai liniştită, se întoarse din nou către mulţime şi vorbi, răspicat şi aspru, aşa cum nu izbutise niciodată să vorbească până atunci: — Lăsaţi-mă să mor cum se cuvine, aşa cum au murit pentru noi tovarăşii noştri bolşevici încă de pe timpul ţarilor...

Dela spate, un Neamţ îi aruncă ştreangul după gât.

— Niciodată, niciodată oamenii sovietici... — strigă Osip Mihailovici, căutând să-şi lărgească laţul cu amândouă mâinile, — niciodată nu vor fi învinşi! — Mai strigă încă odată, apoi se prăbuşi.

Macariha nu mai văzu şi nu mai înţelese nimic din ce se mai întâmplă după aceea. Nemţii urlau în jurul mestecenilor, iar peste câteva clipe Osip Mihailovici se pomeni iar sus, pe podină. Căutând mereu să-şi lărgească ştreangul cu mâinile, strigă — dar acum glasul îi era răguşit şi pieptul i se ridica greu: se vedea că se înnăbuşe.

— Or să se întoarcă ei, ai noştri! Pe voi or să vă spânzure cu mai multă îndemânare, călăilor! Ştreangurile voastre n'or să se rupă!... O să se întoarcă... ai noştri...

Un freamăt trecu prin mulţime. Se auziră gemete. Şi Osip Mihailovici, ştiind că-şi trăieşte cele din urmă clipe, se grăbi:

— Inainte de a muri, omul vede departe, muierilor! Nu, niciodată n'or să poată canaliile astea... Niciodată! Puterea Sovietică...

Dar înainte de a sfârşi, se prăbuşi din nou. Sub greutatea lui, bârna de lemn se îndoi şi mestecenii se clătinară. Mii de stropi se scuturară de pe crengile lor la pământ.

Macariha auzi în jurul ei, ca prin vis:

— Călăii!

— Neam blestemat!

— L-au spânzurat!

— L-au spânzurat?... — întrebă atunci Macariha, cu un glas care nu mai era al ei, întorcându-se şi uitându-se, fără să le recunoască, la femeile de lângă ea. Nu-i venea încă să creadă că toate se întâmplaseră cu adevărat. — L-au spânzurat?... — repetă ea, uitându-se mereu în jur. Şi deodată începu să urle ca o nebună, cu o durere care-i întuneca privirile: — Dar nu vedeţi că l-au spânzurat? L-au spânzurat!...

Şi toţi, ca şi cum abia atunci auzind strigătele ei ar fi înţeles ce se întâmplase, se risipiră în toate părţile de lângă mesteceni, ţipând şi văietându-se.

XXIV

Indată după execuţia lui Osip Mihailovici, comandantul Kweiss îl chemă pe Erofei Cuzmici şi-i aduse la cunoştinţă impozitul pe care trebuiau să-l plătească, în termen de trei zile, toţi locuitorii din Olhovca pentru armata germană: cinci mii de puduri de grâu şi zeci de vite, mari şi mici.

Erofei Cuzmici cunoştea bine starea gospodăriilor din Olhovca şi rezervele fiecăreia din ele. Inţelese îndată că impozitul întrecea cu mult posibilităţile oamenilor şi că va fi cu neputinţă să adune atâta grâu. „Adică, ce le-a venit? Asta-i jaf, jaf curat!" Şi Erofei Cuzmici simţi cum parcă se frânge ceva în el. „Dacă dam tot grâul şi vitele, apoi se prăpădeşte tot satul până la primăvară! Cum pot ea să facă una ca asta?..." Şi chiar acolo, în faţa lui Kweiss, luă hotărîrea neînduplecată să nu strângă, orice s'ar întâmpla, birul acela de jaf. Nu voia să fie el vinovat de pacostea nemaipomenită care se abătuse asupra satului. Işi dădea seama că niciodată şi sub nicio autoritate, oamenii nu i-ar ierta această ticăloşie. „Ar însemna să trăiesc pe urmă ca într'un furnicar! se gândi el. Şi până la sfârşit, mă tem că tot n'o să-mi rămână capul pe umeri!..."

Luându-şi inima în dinţi, Erofei Cuzmici îi declară lui Kweiss, cât se poate de liniştit şi de hotărît, că o să comunice obştii ordinul, dar că el n'o să se poată ocupa cu strângerea birului, deoarece e bătrân şi bolnav şi i-ar veni greu să colinde din casă în casă. Iar pentru o treabă ca asta, e mult de umblat...

— *E-e, starost!* — îl ameninţă Kweiss. — *Polnaf, tu?*

— Domnule comandant, vedeţi şi dumneavoastră! - se milogi Erofei Cuzmici. — Sunt bătrân! Să adun birul, să-mi mai caut şi de alte treburi... Nu mă ţin picioarele. Demult trebuia să mă duc la doftor. Mă roade boala. Vedeţi şi dumneavoastra... Ca o ciupercă viermănoasă, aşa am ajuns! N'ci eu nu ştiu cum de mai suflu...

Şi Erofei Cuzmici se zgârci şi se făcu atât de mic, atât de firav, încât Kweiss, căutând să-l îmbărbăteze, îi propuse:

— *Zoldat dela mine vine ajutat la tine. Frei, ia?*

— Ori cu soldat ori fără, tot una mi-i! — Şi Erofei Cuzmici făcu un gest deznădăjduit. — Uitaţi cât de mare-i satul şi că ar trebui să-l colind dintr'un capăt în celălalt... Cum aş putea să dovedesc eu?

Kweiss rămase pe gânduri, căutând o soluţie, apoi îi propuse să-şi ia două ajutoare dintre locuitorii satului.

— *Asta est' poliţai,* — îl lămuri el.

— Ei, atunci e altceva! — se învoi pe loc Erofei Cuzmici.

Cel dintâi poliţai era gata găsit: Efim Cerniavchin. Dar pe-al doilea, oricât îşi bătea capul Erofei Cuzmici, nu putea să-l dibuiască în Olhovca. Făgădui totuşi să caute pe cineva potrivit. Şi ieşi dela comandatură oftând şi călcând cu greu, şovăind, ca un moşneag adevărat.

In drum spre casă, se abătu pe la Lucheria Boiarchina. Chemând-o în tindă, o cercetă înainte de toate cu privire la cuscră-sa Macariha.

— Nu ştii cum îi mai este? — întrebă el. — Doar suntem neamuri... Şi parcă am o piatră pe inimă. Da' acum n'am vreme să trec pe la ea...

— Nu-i bine ce-i cu ea, Cuzmici! — îi răspunse Lucheria, plângând. — Au dus-o acasă pe braţe. Parcă era moartă. Nici nu ştiu dacă şi-o mai veni în fire...

— Ce-o fi avut? — stărui Erofei Cuzmici. — Vezi că nu s'ar cădea să mă amestec în treburi de astea... Dar dece s'o fi necăjit ea mai mult decât toată lumea pentru Osip Mihailovici?...

— Nu ştiu, Cuzmici, de unde vrei să ştiu?...

— De, aşa-i... — Erofei Cuzmici tot nu pleca. Ii era greu să înceapă vorba. In sfârşit se hotărî: — Cât despre mine, Lucheria, am trecut pe la tine pentru o treabă tainică şi de mare răspundere... Anfisa Macarovna nu poate acum, deaceea te rog pe tine să dai fuga pe la toate femeile, chiar în clipa asta... Du-te şi spune-le aşa: „Ascundeţi tot grâul muierilor, ascundeţi-l cât mai bine, până nu e prea târziu.” Aşa să le spui. — Şi aplecându-se la urechea Lucheriei, o lămuri: — Ne-au pus un bir, cum nu s'a mai pomenit! Vor să jupoaie satul de piele! Chiar de mâine, pe cât am înţeles, or să pornească din casă în casă. Cine nu ascunde, s'a ars!

— Ce spui, Cuzmici? — se sperie Lucheria şi se sprijini de uşorul uşii.

— Aşa-i cum îţi spun eu. Dar vezi să nu mă dai de gol! — adăugă Erofei Cuzmici, aruncându-i o căutătură iute. — Eu am grijă de tot colhozul... poate că mai izbuteşte vreunul, din cei care n'au ascuns încă, să mai dosească ceva... Dar dacă suflă careva o vorbă despre mine, atunci, Lucheria, o să stau şi eu lângă Osip... Bagă de seamă!

Loznevoi îl întâmpină în drum. Deschizându-i portiţa, ca un om care caută să-i fie pe plac stăpânului, îi arătă prin gesturi că a pus la cale toate treburile casei. Erofei Cuzmici se opri şi, închizând singur portiţa, îl cercetă cu mai multă luare aminte decât până atunci: purta un sumăieş ros, opinci murdare şi rupte, era slab şi adus din spate, iar pe bărbie îi creştea un puf cenuşiu-roşcat. Prin toată înfăţişarea lui jalnică, aducea cu un Tătar vânzător de vechituri, din acei care umblau pe vremuri prin curţi şi locuri dosnice, adunând în sac tot soiul de boarfe. Dar în ochi îi mai

străfulgera din când în când luciul acela tăios și metalic, care se întipărise atât de bine în mintea lui Erofei Cuzmici încă dela cea dintâi întâlnire a lor. „Iată unde-a ajuns! se gândi Erofei Cuzmici cu scârbă. Acum, nu mai are decât o singură cale...”

— Ce-mi tot arăți? Ce vrei? Ce tot dai din mâini? — începu el răstit și poruncitor, ca deobicei, prefăcându-se că nu-l înțelege. — Vorbește, să te înțeleagă omul! Ei?... — Și adăugă, pe neașteptate: — Acum, tot una-i. Haide, zi-i!

O clipă, Loznevoi încremeni făcând ochii mari.

— Să vorbesc?... — șopti el, și mâinile îi căzură în jos, fără putere. — Să vorbesc, Erofei Cuzmici?... — Și întinse repede bărbuța roșcată, tătărască: — Dar ce s'a întâmplat?

— S'a întâmplat ce trebuia să se întâmple, — îi răspunse Erofei Cuzmici, aspru. — Te-au denunțat, asta-i!

— M'au denunțat? Cine?

— Asta, eu n'am de unde s'o știu. S'a găsit careva... Cine, te'ntreb, l-a denunțat pe administratorul colhozului nostru? Iaca așa s'a găsit cine să te denunțe și pe tine. Ți-am spus-o eu, adu-ți aminte...

— Erofei Cuzmici!...

— Nici eu nu știu cum m'a scăpat dumnezeu! — vorbea înainte Erofei Cuzmici, fără să-l asculte. Și, ca și cum și-ar fi adus aminte prin ce trecuse, închise ochii și-și clătină barba cu amărăciune... — S'a năpustit asupra mea ca o fiară. Credeam că mă sfâșie, acolo, pe loc! A vrut să trimită numaidecât după tine și... scurt, colo, de mesteceni!... Uite în ce bucluc am intrat!

Loznevoi se clătină. Obrajii și bărbia îi tremurau, iar ochii îi erau tulburi, ca de om beat. Din când în când buzele-i șopteau vorbe neînțelese.

— Erofei Cuzmici!...

— Haide, nu te mai văicări! — strigă la el stăpânul. — Dumnezeu m'a scăpat pe mine, iar eu te-am scăpat pe tine! Pot să spun că te-am scos din ștreang. Mi-am pus obrazul pentru tine. Nu știu dacă o să-ți aduci aminte, mai târziu, de binele pe care ți l-am făcut. Pentruce, zic eu, să piară omul? Nu, zic, nu-i el din aceia! E împotriva bolșevicilor și a regimului, zic...

Pe obrajii lui Loznevoi se iviră lacrimi.

— Da, așa-i! — îngână el, uitându-se buimac la stăpân.

— N'a fugit el, zic, din armata lor?

— Da, asta-i adevărat...

— Dece, zic, să ucideţi omul de pomană?

— Erofei Cuzmici! — strigă Loznevoi suspinând, ca şi cum abia atunci şi-ar fi dat seama că a scăpat dela moarte, şi încercă să se arunce în genunchi în faţa stăpânului.

— Stai, măi! — îl opri la timp Erofei Cuzmici. — Ascultă întâi până'la capăt şi, dacă n'o să fii porc, o să-mi mulţumeşti mai târziu, când o fi nevoie... Acum n'am ce face cu plocoanele tale! — Şi, apucându-l de mânecă, urmă: „Dacă o să merite, a zis, o să-l iert; iar dacă nu, — ştreangul!" Aşa a zis Kweiss.

— Cum? Şi ce trebuie să fac?

— Să te faci... asta... cum îi zice?... Să te faci poliţai! — îi porunci Erofei Cuzmici încruntat. — O să fii ajutorul meu. Postul nu-i rău, e chiar bunişor. Kweiss n'a înţeles când i-am spus atunci, că eşti mut, aşa că poţi să vorbeşti fără frică. O să te duc chiar eu la el. Şi ce ţi-o spune, tu să asculţi, că altceva nu ţi-a mai rămas de făcut!

— N'am vrut asta... — îngână Loznevoi, istovit. — N'am vrut decât să trăiesc şi să apuc sfârşitul războiului...

— Multe n'ai fi vrut tu! — se răsti la el Erofei Cuzmici. — Soarta face cum vrea ea, nu cum vrei tu. Nu, astea nu-s vremuri când poţi să te pui la adăpost de soartă... Aşa că, fă bine de te îmbracă mai cuviincios şi hai repede!

Spre seară, Loznevoi se duse cu Erofei Cuzmici la Kweiss şi se întoarse dela comandatură îmbrăcat de sus până jos, în uniformă nemţească. Ii mai dăduseră pe deasupra şi o brasardă albă, să şi-o pună la mânecă. Prin uşa întredeschisă a odăii, Erofei Cuzmici îl pândi îndelung, curios: Loznevoi stătea în faţa oglinzii şi-şi potrivea pe piept, trăgând-o de mâneci, tunica nemţească cenuşie, de culoarea şarpelui. Apoi, lăsându-se dintr'odată pe lada unde îl aştepta îmbrăcămintea cea nouă, rămase mult timp acolo. Şi umerii i se cutremurau de plâns...

...A doua zi dimineaţă, Erofei Cuzmici nu se sculă din pat.

Făcându-şi de lucru pe lângă cuptor, Alevtina Vasilievna tăcu o vreme, apoi îl întrebă, cu tonul acela lipsit de prietenie pe care-l lua în zilele din urmă când vorbea cu bărbatul ei:

— Ce-mi tot stai atâta tolănit? Ai ajuns om mare, de!...

— Nu vezi şi tu? — gemu Erofei Cuzmici. — Pune mai bine nişte tărâţe la fiert! Parcă mi-a rupt cineva şalele. Of, doamne, nici nu mai văd cu ochii de durere! Vremea asta afurisită trebuie să fie de vină...

Loznevoi şi Cerniavchiu au fost nevoiţi să pornească singuri din casă în casă, să adune birul pus de Nemţi pe gospodării. Din ziua aceea, escortaţi de soldaţi nemţi, cei doi poliţai colindară de dimineaţă şi până seara tot satul. Scotoceau prin toate hambarele şi şoproanele, goleau de pe unde găseau toate grânele, până la cel din urmă bob, ridicau vitele, păsările şi legumele puse la păstrare pentru iarnă. De prin curţi, se auzeau din zori şi până'n seară, neîntrerupt, numai înjurături, blesteme şi plâns amarnic de femei...

Iar vremea rea se înteţea peste tot cuprinsul.

Plângeau oamenii, plângea şi cerul cu ei.

PARTEA A TREIA

I

Dincolo de Vazuza, în pădurea de brazi cufundată în umbră, căpitanul Ozerov hotărî să facă un popas mai lung. Ziua era paşnică şi însorită. Undeva la răsărit, acolo unde se prăvălise talazul greu al războiului, se auzeau exploziile înnăbuşite ale bombelor. Dar în desişul pădurii stăruia o tăcere adâncă, de toamnă. Veveriţe sprintene săreau de pe o creangă pe alta, cotrobăiau prin cetină, rodeau cucuruz de brad şi-şi găteau scorburile pentru iernat. Piţigoi neastâmpăraţi se strigau fără încetare la marginea pădurii. Mesteceenii tineri, cenuşii, păreau că-şi întind la picioare, pe gânduri, una câte una, frunzulițele galbene, ca pe nişte cărţi de joc, ca şi cum ar încerca să-şi ghicească viitorul...

Cât ţinu ziua — aşa cum bănuise căpitanul Ozerov — în pădurea aceea sosiră mereu, scurgându-se de pretutindeni, oameni de-ai regimentului care căutau să răzbată spre răsărit. Observatori puşi anume ici şi colo de-a-lungul râului îi întâmpinau şi-i îndreptau spre locul de popas. Inaintea tuturor se adunară companiile, aproape întregi, din flancul drept al poziţiei. Căpitanul Juravschi, tacticos şi flegmatic, rezistase până la urmă pe poziţie, păstrându-şi neatinsa, mai bine decât toţi ceilalţi, personalul batalionului. Incepură

apoi să se ivească grupuri mici, venind de departe, de la flancul stâng. Ele aduseră vestea că Bolotin, comandantul batalionului, murise şi că de atunci comanda batalionului fusese luată de comisarul regimentului. In sfârşit sosi într'o ordine desăvârşită şi grosul batalionului întâi, în frunte cu însuşi Iahno. Spre seară, tabăra lui Ozerov din pădure se întregi şi, spre mirarea şi bucuria tuturor, se dovedi că regimentul număra mai mult de jumătate din efectivul lui.

Când mai văzură oamenii că şi Ozerov cu Iahno izbutiseră să se întâlnească, tuturor le veni inima la loc.

Ca la cei mai mulţi dintre ostaşii care trec pentru întâia oară prin foc, pe chipul lui Iahno se schimbase ceva — ceva nespus de greu de lămurit: fie că obrazul i se brăzdase mai adânc, fie că ochii, după ce văzuseră îndeaproape moartea, îşi pierduseră culoarea de mai înainte. Dar înfăţişarea lui rămăsese aceeaş: tânără şi plină de energie. Purta o scurtă soldăţească vătuită, verzuie, cu care-şi schimbase până la urmă mantaua înainte de a începe lupta. Aşa părea şi mai chipeş, iar mersul lui şi mai sprinten. Pe unde trecea, soldaţii săreau în picioare cu voie bună şi-l întâmpinau în poziţie de drepţi. Apoi se adunau mai mulţi la un loc şi vorbeau în de ei:

— Iaca, a sosit şi comisarul...

— Cu el, băieţi, parcă ţi-e sufletul mai uşor...

— Te pomeneşti că se îndreaptă şi treburile noastre?...

Când îl văzu pe Ozerov, Iahno îi apucă amândouă mâinile, i le strânse cu putere scuturându-i-le îndelung, şi un surâs larg se răspândi pe faţa lui tânără şi luminoasă. Observând pansamentul dela capul lui Ozerov, îl întrebă repede:

— Uşor?

— Mai nimic, o zgârietură...

— Ştiam eu că o să ne întâlnim! — urmă Iahno, fără să lase mâinile lui Ozerov dintr'ale sale, şi-şi aminti de clipa în care îşi luaseră bun rămas înainte de luptă, atunci când căpitanul păstrase multă vreme în mână o floare de toamnă pe care-o culesese. — Eram sigur de asta! Dar tu?

— Şi eu eram sigur, — răspunse Ozerov cam stingherit, văzând că soldaţii se adună în jurul lor şi-i ascultă.

— Prin urmare te felicit, căpitane! — Şi Iahno scutură încă odată mâinile lui Ozerov. — Te felicit din toată inima! — Prinzând şi el de veste că ostaşii se adunaseră pe-aproape, lăsă în sfârşit mâinile lui Ozerov şi începu să vorbească mai tare decât era nevoie, ca să se facă auzit de toată lumea, nu numai de căpitan. — Oricum ar fi, regimentul nostru şi-a făcut pe deplin datoria. E drept că am

plătit-o cam scump. Dar primul succes, chiar când nu e cine știe ce, se câștigă cu greu. Acum însă știm că suntem în stare să ținem piept inamicului și sa-l oprim. Și dacă știm asta — o sa-l oprim!...

Făcând înconjurul taberei, stând de vorbă din treacăt cu ostașii, Iahno și Ozerov ieșiră într'o poiană pustie, acoperită în întregime cu broderia frunzișului auriu, ca ars în foc, al ferigilor. Umblau așa, cufundați până la genunchi în verdeața aceea poleită. In sfârșit, se opriră.

— Sunt foarte, foarte bucuros că ai venit, tovarășe comisar — zise Ozerov. — Știi că Voloșin...

— Da, știu... — răspunse Iahno, lăsând capul în jos.

Tăcură o vreme, întristați. Apoi Iahno urmă:

— Acum, tu trebuie să comanzi regimentul. Tu și nimeni altul!

— Dar dumneata ești comisar. Prin urmare, o să fim doi?

— Bine. Juridicește, doi, — se învoi Iahno. — Dar de fapt, tu singur! Ți-ai câștigat dreptul acesta. Iar eu o să te ajut. Vezi tu, eu nu sunt dintre oamenii care aleargă după putere. Trăim doar timpuri când suntem siliți să ne gândim, cât se poate de cinstit la putere... — Și Iahno tăcu câteva clipe. — Părerea mea e ca fiecare unitate militară trebuie să aibă un singur comandant. Cu depline puteri și capabil! In orice luptă, se măsoară înainte de toate două puteri de gândire și abia în al doilea rând puterea armelor. Un comandant trebuie să gândească mereu, să aibă mereu mintea trează!

Ozerov zâmbi și ochii i se luminară de un albastru limpede, văratic:

— Deocamdată, e nevoie să ne gândim amândoi. Se zice că o minte prinde bine, dar că două prind și mai bine, mai ales pe vremuri atât de grele...

Iahno își împinse șapca mai pe ceafă și cârlionții aurii și umezi se revărsară pe frunte. Se uită lung la Ozerov și-i răspunse încet:

— Trebuie să ne sfătuim și să vedem ce avem de făcut.

— Desigur...

Plecară mai departe, lăsând în urma lor o dâră lată de frunze strivite și toată feriga din poiană începu să freamăte.

— Adineauri am trecut Vazuza, — începu deodată Iahno cu alt ton. — Știi ce pietricele frumoase sunt pe fundul apei? Când te uiți la ele îți iau ochii! Am adunat un buzunar plin. — Și scoase din fundul buzunarului un pumn de pietricele de toate culorile. — Vezi? O adevărată minune! Le-am cules pentru băiatul meu. Când o să ajungem la ai noștri, o să i le trimit. Grozav îi place să adune pietricele de-astea...

...Toţi oamenii din tabăra lui Ozerov se odihniră bine în noaptea aceea. A doua zi dimineaţa, un ordin dela statul major al regimentului îi vesti că la comanda batalionului doi, în locul căpitanului Bolotin, căzut pe câmpul de luptă, fusese numit locotenentul major Golovco, comandantul plutonului de cercetaşi pedeştri, iar soldaţii şi ofiţerii din batalionul lui Loznevoi fuseseră repartizaţi provizoriu, până la ieşirea din teritoriul ocupat de inamic, pe la alte subunităţi. La amiază se trecu în revistă tot regimentul. Cele două batalioane de infanterie şi subunitaţile speciale se adunară în poiana largă din pădure. Şi când răsună comanda: „Drepţi! La drapel pentru onor, prezentaţi arm'!" iar peste poiană se desfăşură în vânt drapelul, sclipind din aurul broderiei cu ciucuri grei, toţi tresăriră, simţind cum le trece prin inimă asemeni unui curent electric, acel fior demult cunoscut pe care-l încercau totdeauna la parăzi. Şi toţi înţeleseră că regimentul e salvat şi că începe să trăiască din nou, după rânduelile obişnuite ale vieţii militare.

Dar în aceeaş zi vremea se schimbă pe neaşteptate. Soarele nu se mai arătă. O negură grea se întinse cuprinzând tot cerul şi, curând după trecerea în revistă, prin pădurea plină de foşnet începu să zboare frunzişul căzut din copaci. Peste creştetul pădurii se lăsară nori negri şi o ploaie de toamnă, monotonă, începu să cearnă mărunt.

Şi atunci, feţele oamenilor se întunecară şi ele. Strângându-se în grupuri pe sub crengile întinse ale brazilor, ostaşii vorbeau între ei încetişor, cu îngrijorare:

— Ne-am adunat noi laolaltă, dar ce folos!

— Da, e toamnă, fraţilor! Mare jale...

— Unde să te mai duci acum când se pornesc ploile?...

— Pe-o vreme ca asta, nici nu-ţi mai trebuie altceva: te prăpădeşti de inimă rea!

Iahno simţi imediat că vremea rea împrăştie tot curajul pe care ostaşii îl căpătaseră în timpul revistei. După ce se sfătui cu Ozerov, chemă pe lucrătorul politic Vozniacov, organizatorul de partid al regimentului. Prea gras pentru vârsta lui, Vozniacov se apropie alene cu mers molatic, de civil, ţinând cu mâna peste şold portharta din piele galbenă, doldora de hârtii.

— Ai evidenţa tuturor comuniştilor? — îl întrebă Iahno.

— Până la unul. — Şi Vozniacov îşi duse mâna la porthartă gata să scoată ceva.

— Adună-i imediat.

Comuniştii se adunară mai la o parte de tabără. sub câţiva

brazi bătrâni, unde vântul sufla mai potolit. Așteptându-i pe Iahno și pe Ozerov, vorbeau în de ei posomoriți despre vreme. După ce-și așeză pe genunchi portharta, Vozniacov începu să întindă peste ea și să cercoteze fel de fel de hârtii. De pe crengile unde se scuturau mereu picături mari de apă.

— Ptiu, drace! — se înfurie Vozniacov. — Cum o să-mi scriu aici procesul verbal? — Și se uită împrejur: — Nu cumva scutură vreunul crengile?

— Nu le-atinge nimeni, — răspunse Iurghin, care stătea la spatele lui. — Plouă și-atâta tot...

— Da, s'a stricat vremea! — făcu Degtiariov ghemuindu-se. — Oare mult o să țină așa?

— Ehei, de-acum tot așa oține!... — răspunse altul, cu un aer atotștiutor.

Și sub fiecare brad începură să se schimbe vorbe ca acestea:

— Ia te uită, frate, că s'a'ntunecat de tot!

— Ce-o să mai toarne acuși! Și locurile-s vrăjmașe pe aici...

— Pe o vreme ca asta să nu dai afară un câine!

Atunci se ivi și Iahno, însoțit de Ozerov. Mergeau alături prin iarba udă și parcă nici nu se gândeau să se apere de ploaie. Apropiindu-se de locul adunării, se opriră, își spuseră nu știu ce și deodată izbucniră în râs, așa cum nu pot să râdă decât oamenii cu totul stăpâni pe ei. Râsul acela îi surprinse pe toți și toată lumea tăcu nedumerită.

— S'a cam stricat vremea, hai? — începu Iahno vesel, apropiindu-se cel dintâi și adăpostindu-se sub un brad.

Ostașii îi răspunseră fără grabă, întunecați:

— Toamnă, tovarășe comisar...

— De-acum, tot așa o ține!

— Nu-i tocmai plăcut, ce să mai vorbim!

Iahno întrebă, zâmbind în batjocură:

— Nu-i plăcut?... Ba eu vă spun, tovarăși, că e vremea cea mai minunată! Toată ziua de ieri am visat o vreme ca asta. Eh, îmi ziceam, de-ar începe odată ploile! Ar fi timpul... Și să țină o săptămână, ba chiar două! Și uite, s'ar zice că mi s'a împlinit dorința! — Apoi se întoarse către Ozerov, care-și scutura picăturile de ploaie de pe șapcă: — Nu-i așa că e o adevărată minune, tovarășe comandant, că s'a așezat în sfârșit o vreme ca asta?

— E cât se poate de bine, — îi răspunse Ozerov serios.

— Trebuie să mărturisesc — urmă Iahno zâmbind, — că ieri începusem să-mi pierd nădejdea. Mă tot uitam la cer... Se poate

oare, îmi ziceam, să mai dureze mult vara asta întârziată? Iar azi, pe cuvântul meu, parcă mi s'a luat o piatră de pe inimă. Ia uitați-vă ce nori! De data asta, hotărît că ține! Poate o săptămână, poate și mai mult... Nu, orice-ați spune, am avut noroc! Mare noroc!

Ostașii îl ascultau în tăcere, nedumeriți. Pe urmă, un sergent bine legat, cu bonetă mototolită și, udă, își scoase capul de după trunchiul unui brad și întrebă cu neîncredere:

— Dece v'o fi plăcând așa de grozav apăraia asta, tovarășe comisar? Pe asemenea vreme îți putrezesc și ciolanele'n tine!

— Dece-mi place? — întrebă Iahno cu luare aminte și obrazul lui surâzător se întunecă. — Imi place fiindcă ne priește la război, tovarășe sergent! Vremea asta ajută trupele noastre să-i oprească pe Nemți! — Și Iahno se uită repede în jurul lui. — Da, trupele noastre, cu toate pierderile lor, câștigă pe zi ce trece mai multă putere de rezistență. Pretutindeni încep să bată și să țină în loc pe inamic. Acum, Nemților le-ar veni greu să înainteze chiar și pe o vreme frumoasă și uscată, dar încă pe o ploaie și pe un noroi ca asta! Drumuri desfundate, păduri, mlaștini... Cum ar putea să ajungă departe pe asemenea timp, cu armele lor grele? Jumătate din tancuri și din tunuri or să li se împotmolească prin bălți, iar pe șosele și la poduri or să se'nghesuie buluc, fără să poată trece... Și asta o să pună capăt ofensivei lor!

Fără să mai țină seama că plouă, comuniștii ieșeau de pe unde se adăpostiseră și înconjurau bradul sub care stătea comisarul.

— Prin urmare, — îi lămuri Iahno, căutând să vorbească simplu ca într'o convorbire prietenească și nu ca la o adunare, — cu cât vremea e mai rea, cu atât e mai prielnică pentru noi; cu cât ploaia e mai grea, cu atât inima trebuie să ne fie mai ușoară! In timp ce Nemții or să rămână împotmoliți, noi o să ieșim din teritoriul ocupat și o să ne alăturăm trupelor noastre! Și sunt încredințat că asta o să se întâmple foarte curând!... Iată dece îmi place vremea asta urâtă, tovarășe sergent! Și ea trebuie să placă tuturor celor din regiment...

Mulți dintre comuniști își lăsară capetele în jos cu vinovăție.

— Că ne vine greu și nouă? — întrebă Iahno, închizând ochii pe jumătate. — Că ne intră apa pe după gulerul bluzei? Că ni se udă picioarele?... Dar oare suntem noi mai prejos decât părinții și bunicii noștri?

— E limpede, tovarășe comisar, — răspunse întunecat dar plin de curaj Matvei Iurghin. — Fără multă vorbă, mergem înainte. Doar nu e întâia oară când pornim la drum pe vreme rea!

— Aşa-i! Nu ne sperie pe noi noroiul! — se auzi un glas de după trunchiul bradului. — Dar baclucul dracului e că ne-au tăiat de-ai noştri...

— Cine a spus vorba asta, „că ne-au tăiat de-ai noştri"? — strigă Ozerov, cu asprime. — Care-i acela de după brad? Să poftească încoace!

Comuniştii se dădură la o parte şi sergentul cel bine legat, cu boneta mototolită şi uda, păşi înainte. Ozerov îl ameninţă cu degetul:

— Să uiţi vorba asta fără noimă! S'o uiţi pentru totdeauna! Ai auzit?

— Am auzit, tovarăşe căpitan!

— S'o uiţi! — mai strigă odată Ozerov şi, adresându-se tuturor, vorbi aspru şi apăsat ca totdeauna: — Cine o să mai rostească vorba asta ticăloasă, o s'o plătească cu capul. Să ştiţi! Cine-a scornit-o? Fricoşilor! — Şi fără să-şi dea seama că repetă fraze citite în „Război şi Pace", adăugă: — E o vorbă care n'are niciun rost. Poţi să tai o bucată de pâine, dar o armată nu poţi s'o tai! E cu neputinţă să tai armata, să tai drumul unei armate, e cu neputinţă deoarece este loc destul pe delături şi oriunde se poate găsi un drum nou! Şi apoi, mai este şi noaptea când nu se vede nimic... Auzi dumneata: „Ne-au tăiat de-ai noştri"!... — Şi Ozerov mai ameninţă odată cu degetul: — Să nu mai aud vorba asta ticăloasă! Voi, comuniştii, trebuie să faceţi aşa fel, încât niciun soldat să n'o mai rostească. Iar în timpul marşului, sunteţi datori cu toţii să daţi pildă de bărbăţie, de rezistenţă şi de tărie sufletească. Drumul n'o să fie uşor, nu trebuie să ne ascundem după deget, dar vă întreb: este vreun lucru uşor când e vorba de război?

Vozniacov socoti că e timpul să înceapă şedinţa. Apropiindu-se de Iahno, îl întrebă în şoaptă:

— Deschidem şedinţa, tovarăşe comisar? Toată lumea e aici... toţi sunt de faţă. O clipă!

— Care şedinţă?... — îl întrerupse Iahno. — Şedinţa s'a şi terminat!

Zăpăcit, Vozniacov lăsă în jos mâna în care-şi ţinea hârtiile:

— S'a terminat?... Dar ce facem cu procesul verbal?

— Ne lăsăm păgubaşi de proces verbal!

Peste vreo cinci minute, după ce mai primiră şi alte îndrumări dela Iahno, comuniştii se risipiră prin tabără. Şi pretutindeni, pe sub brazi, ostaşii începură să vorbească înviorați.

II

Peste două zile, regimentul porni în marş.

Duşmanul înainta pe drumurile şi şoselele care duceau spre Moscova. In urma trupelor de şoc veneau diferite unităţi nemţeşti, comandamentele, formaţiile de spate şi rezervele. Pe şosele nu mai contenea uruitul tancurilor şi al maşinilor grele, răpăiala motocicletelor şi zdrăngănitul căruţelor. In satele aşezate de-a-lungul şoselelor, ca şi în cele prin care se putea trece şi atunci când drumurile erau desfundate, unităţile inamice se opreau pentru popas. Prin orăşele şi centre raionale se instalau în grabă comandaturi.

Regimentul lui Ozerov nu avea de făcut decât un singur lucru: ocolind toate centrele ocupate de Nemţi şi ferindu-se să se arate pe şosele, să răzbată spre răsărit trecând prin sătuleţe pustii, prin ţinuturi fără drumuri, peste păduri şi mlaştini. Pe acolo nu era aproape nicio primejdie: pe locurile acelea nu ajungea nici măcar zvonul războiului... La început, cât timp oamenii încă nu se deprinseseră cu noul lor fel de viaţă şi se speriau de marşuri, le plăcea să rătăcească prin paragini de felul acesta, dar foarte curând îşi dădură seama cu toţii, că umblatul prin pustietăţi începea să fie tot mai anevoios.

Vremea se înăsprea din zi în zi. Din cerul care parcă ruginise peste vară, ploua, ploua fără sfârşit. Peste tot, numai băltoace. Oriunde puneai piciorul, te înfundai până la genunchi. Pădurile erau inundate, ca în urma unor revărsări de ape. Un întuneric adânc şi o pâclă înnăbuşitoare cuprinseseră lumea codrilor. Chiar din cele dintâi zile ale marşului, oamenii trebuiră să arunce în drum şi să părăsească prin bălţile peste care nu puteau trece, toate căruţele şi trăsurile cu două roţi. Dar şi aşa, fără convoaiele de căruţe, înaintarea tot nu era tocmai uşoară. Vremea rea şi drumurile desfundate storceau oamenii de puteri. Dealtfel şi recunoaşterile le luau destul timp. Mergeau pe vremea cea mai neobişnuita, după împrejurări, şi în zori de zi, şi pe seară, şi noaptea. Hrana era neîndestulătoare. Nu aveau merinde cu ei. Trebuiau să se mulţumească cu ce puteau găsi, rareori, prin cătunele sărace şi pustiite, prin mijlocul pădurilor. Oamenii îşi făceau mereu tot alte găuri la centuri şi se încingeau tot mai strâns. Afară de asta, noaptea începu să se lase îngheţ. Uzi până la piele, oamenii cădeau din picioare de-a-dreptul într'un somn ca de moarte şi se trezeau lipiţi de pământ: odată cu aşternutul lor sărăcăcios de cetină sau paie, le îngheţau şi hainele. Şi nu puteau să se încălzească de câte ori voiau: faţă de vremea rea care învăluise

tot cuprinsul, până şi focul era neputincios. După o săptămâna de marş, mulţi ostaşi din regiment erau atât de istoviţi, încât abia se mai ţineau pe picioare. Te durea inima să-i vezi târîndu-se în urma lui Ozerov şi a lui Iahno: slabi, cu ochii umflaţi, îngheţaţi, cu uniformele pârlite la foc şi pline de noroi. Şi totuşi mergeau, mergeau înainte, tăcuţi şi întunecaţi.

In sfârşit, regimentul ajunse în preajma Moscovei, la miazăzi de Volocolamsc. Acolo se întindeau câmpii largi, pământul era mai uscat, satele mai dese, iar pădurile blânde şi luminoase. Era mult mai uşor de mers, dar în schimb, mult mai primejdios. Pretutindeni, cercetaşii dădeau peste inamic. Aproape în toate satele erau cartiruite şi instalate unităţi germane. In multe părţi Nemţii îşi organizau tot felul de depozite, de garaje provizorii şi baze de aprovizionare cu carburanţi şi lubrefianţi. Pe marginea drumurilor se vedeau tancuri germane împotmolite şi distruse, căruţe şi maşini răsturnate. Şi de pretutindeni, ori încotro îţi aruncai ochii, în văzduh se înălţau încet suluri de fum mai mari sau mai mici, topindu-se în pâcla cenuşie a cerului.

Oamenii lui Ozerov înţeleseră că ofensiva germană fusese stăvilită şi că linia frontului trebuie să fie pe undeva, pe-aproape. Odată, se auzi dinspre răsărit, limpede, bubuitul tunurilor. Auzindu-l, mulţi începură să plângă în tăcere.

In aceeaş seară, în timp ce căuta să treacă peste o şosea, regimentul dădu peste Nemţi. Acolo se petrecu cea dintâi ciocnire. Oamenii lui Ozerov dădură foc la câteva tancuri germane şi uciseră nenumăraţi duşmani. Singuri se mirau, după aceea, cum de putuseră lupta şi parcă nu le venea a crede că fuseseră în stare să înfăptuiască asemenea isprăvi. Şi înţeleseră cu toţii că regimentul lor, cu toate pierderile şi cu tot marşul istovitor, era acum mai puternic, mai plin de curaj şi mai înfrăţit în luptă ca oricând.

III

Prins în cătuşe de frig, pământul era tare ca piatra. Şi toate câte-l acopereau: ierburile strivite, muşchiul, frunzele — toate erau moarte, toate trozneau şi foşneau sub picioare. O ureche ascuţită ar fi putut desluşi de departe că prin desiş rătăcesc sute de oameni.

Se ţineau tot pe lângă marginea pădurii. Când ieşeau în luminişuri rare, zăreau la dreapta, printre trunchiuri, frânturi de câmp cu căpiţe înnegrite de ploi şi cu copaci goi agăţaţi de dâm-

buri. Mai departe, peste coline, se vedeau suluri de fum înnălţându-se în văzduh. Se însera. In adâncul pădurii era întuneric deplin, dar prin rarişte era încă lumină şi brazii răzleţi ardeau în lumina roşie a amurgului. Câteodată, prin pădurea rară, sufla vânt aprig, care pătrundea până la oase. Oamenii lui Ozerov îşi întorceau obrazul din bătaia vântului, îşi trăgeau bonetele peste urechi, se închirceau în mantalele lor zdrenţuite şi murdare, se ghemuiau unii în alţii şi băteau şi mai apăsat cu cizmele pamântul îngheţat. Cei mai mulţi mergeau tăcuţi, gândindu-se numai să scape de frig. Alţii tuşeau adânc, înnăbuşit, o tuse care parcă le sfâşia pieptul bolnav.

Cu vreo două sute de metri înaintea regimentului, mergea o patrulă în frunte cu comisarul. Iahno cerceta cu ochi ageri locurile acelea necunoscute. Batalioanele de infanterie păşeau în formaţie strânsă; după ele veneau laolaltă, învălmăşite, subunităţile speciale şi statul major al regimentului. In mijlocul acestei mulţimi, trei perechi de soldaţi duceau trei brancarde. Pe cea dintâi zăcea bolnav adjutantul comandantului de regiment, Ţeluico, iar pe celelalte două, doi soldaţi greu răniţi în încăierarea de pe şosea. In jurul lor mergeau, cum puteau şi ei, cei cu răni mai uşoare şi bolnavii, gemând şi sprijinindu-se din când în când de trunchiurile copacilor sau de tovarăşii lor.

Pe Ţeluico îl purtau Andrei şi Umrihin. Andrei păşea înainte. Nu mai semăna acum a soldat, ci mai curând a vânător. Purta o scurtă vătuită şi cizme. Işi trăsese pe ceafa voinică o căciuliţă veche, găsită întâmplător într'o căsuţă părăsită, iar la brâu îi atârna un cuţit de vânătoare şi două grenade. Mergea gârbov, răsuflând răguşit şi strângând cu mâinile înţepenite care-i atârnau în jos, ca moarte, capetele de mesteacăn ale brancardei. Şi, spre marea nedumerire a lui Umrihin, se împiedeca mereu de muşuroaie şi de rădăcinile copacilor. La un moment dat, tovarăşul nu se mai putu stăpâni şi-l întrebă:

— Ce-i cu tine, nu te mai ţin picioarele?

— Dă-i înainte! — bombăni Andrei.

Dar în aceeaş clipă se poticni şi se clătină atât de tare încât era gata să scape brancarda din mâini. Potrivindu-şi paşii după ai lui, Umrihin îl întrebă cu îngrijorare:

— Dar ce ai, Andriuha? Poate că nu ţi-e bine?

— Nu prea văd, — mărturisi Andrei.

— N'ăi fi având orbul găinilor?

— Nu, nu-i asta.

— Ca de, acum e şi vremea de aşa ceva... că-i seara. Nici n'ar fi de mirare. Mâncare n'avem mai deloc...

— Nu, nu-i asta, — repetă Andrei, supărându-se. — Ii dai şi tu înainte tot cu aceeaş şi aceeaş poveste... Hai, dă-i drumul înainte!

— Ia te uită! — se miră şi mai grozav Umrihin. — Nu cumva ţi s'au betegit şi ţie minţile? Nă-nă, te pomeneşti că asta-i!

Ţeluico stătuse un ceas întreg fără cunoştinţă şi acum începea din nou să aiureze. Neputând să-şi ridice capul înfierbântat, îşi încleşta mâna dreaptă pe lemnul brancardei şi îngâna, încetişor:

— Da, e primăvară, primăvară...

— Le cam amesteci puţintel, drăguţule! — îl dojeni Umribin cu blândeţe. — Dela o primăvară ca asta ţi se poate trage şi moartea... Ţi se lipesc unele de altele maţele goale şi-ţi îngheaţa, săracele... Dar nu mai strânge lemnul aşa, lasă mâna jos, ei, ce naiba! Iaca, ai să prăpădeşti mănuşa şi are să-ţi îngheţe mâna... Dece nu şezi frumos? Eşti bolnav, stai acolo liniştit. Ia uite-te cum şade Stepan Diatlov! Da, cel pe care-l aduc în urma noastră. Stai şi tu ca el, colo, cuminte...

Dar Ţeluico nu avea astâmpăr.

— Ce minunate-s toate! — oftă el.

— Ei, na, te pomeneşti c'or mai fi şi minunate acuma! — glumi cu amărăciune Umrihin şi, strâmbându-şi a râs obrazul înroşit de vânt, îşi clătină capul lui mare, abia acoperit cu boneta. — Iaca, rătăcim pe pământul nostru ca nişte sălbăticiuni hăituite... Ne ghiorăie maţele de foame şi suntem numai zdrenţe! Ia te uită ce manta am! Noroc că-i cârpită cu noroi îngheţat, că altminteri nici nu s'ar mai ţinea pe mine! Ei, n'auzi? Nu mai da din mână! Ce, crezi că eşti la meeting?...

— Ivane, mai taci! — îl rugă Andrei.

Dar ăsta dece nu tace? Ce tot îndrugă acolo?

— Lasă-l pe dânsul... Măcar tu să taci!

— Nu, n'am cunoscut... n'am cunoscut încă asemenea desfătare, — şopti Ţeluico, abia desluşit dar cu patimă.

— Vezi, ce-ţi spuneam eu? — sări iarăşi cu gura Umrihin. Ii dă înainte cu ale lui. Poftim, cică se desfată!

Andrei era cât pe ce să-i zmulgă brancarda din mâini. Schimbând cadenţa, Umrihin făcu repede câţiva paşi şi se uită la Andrei, nedumerit. Fără să lase brancarda din mâini, Andrei se rezemase cu umărul de trunchiul gros şi aspru al unui mesteacăn.

— Ai să-l scapi! — îi strigă Umrihin.

— Lasă-mă să mă odihnesc puţin, — îl rugă Andrei. — Mă arde tot trupul...

— Te arde? Lasă targa jos!

Şi-l aşezară pe Ţeluico la pământ. Bolnavul aiura înainte, vorbind despre o primăvară şi despre o fată.

— Mai, ce limbut! — nu se putu stăpâni Umrihin.

Andrei se propti cu spatele de trunchiul mesteacănului şi-şi descheie gulerul hainei. Umrihin se uită la el. Ca şi ceilalţi, în timpul marşului Andrei slăbise mult, faţa i se înnegrise şi barba îi crescuse deasă pe obraji. Picături de sudoare îi curgeau acum pe tâmple.

— Nu cumva şi tu?... — şopti Umrihin.

Câţiva ostaşi se adunară în jurul lor.

— Ce v'aţi oprit? Vreţi să vă schimbăm?

— Uite şi Andrei...

— Ce este?

— Eu, eu nu... — îngăimă Andrei răguşit. — Doar aşa...

— S'a îmbolnăvit şi el, — oftă Umrihin. — Arde tot...

— Trebuie să-l schimbăm.

— Nu, eu îl duc! — strigă Andrei, aplecându-se spre brancardă. — Nu trebuie... îl duc eu singur. M'am mai răcorit la vânt, mi-e mai bine acum...

— Ai să-l scapi!

— Ivan, taci din gură! — Şi Andrei se întoarse repede: — Nu ţi-am mai spus?

— Zău că s'a betegit şi el la cap! — zise Umrihin către ceilalţi. — Nu-l vedeţi? Cum scoate omul o vorbă, cum se răsteşte!...

Porniră mai departe. Cu fiecare pas, Andrei simţea că-i vine tot mai greu să ducă brancarda cu Ţeluico. Dar mergea, mergea înainte, luptând cu cele din urmă puteri împotriva boalei care-l dobora. Câteodată vedea negru înaintea ochilor, nu mai desluşea pe cei din faţa lui şi se izbea de copaci. Dar păşea mereu înainte: chiar în starea în care se afla, nu-l părăsea o clipă gândul că trebuie să meargă spre Răsărit...

Andrei avea judecata dreaptă şi limpede, iar hotărîrile lui erau totdeauna simple şi nestrămutate. Inţelegând odată pentru totdeauna că, laolaltă cu toţi ceilalţi, trebuie să meargă spre răsărit, spre ai lui, se supusese dela început şi din toată inima acestui gând şi-l urma fără şovăire, cu încredere. In timpul marşului se petrecuse în el o mare schimbare. Răzbind spre răsărit, pe meleagurile pe unde gospodăreau acum Nemţii, înţelesese adânc, cu toată fiinţa lui,

ce cumplită urgie se abatuse asupra țării sale. Se înspăimântase văzând cât de haini și de cruzi pot fi oamenii și simțea că-și pierde acea liniște care-i stăruia în suflet încă din zilele celei dintâi copilării: simțea acum în el acelaș zbucium și aceeaș tulburare care puseseră stăpânire pe țara lui. Și schimbarea care se petrecuse în el începu să se arate în toată purtarea lui: era mai puțin prietenos, mai puțin îngăduitor și mai dârz față de tovarăși, vorbea mai apăsat, ba chiar obraznic, și toate le făcea în grabă, cu nerăbdare și cu neastâmpăr. Până într'atât îl răscolise furtuna care i se adunase, încetul cu încetul, în suflet.

Amurgul se lăsa repede. La dreapta cărării șerpuite pe care înainta regimentul, pădurea tânără de brazi se făcea tot mai deasă. Câmpiile nu se mai vedeau printre trunchiuri, iar în stânga se deschidea o baltă întinsă, plină de stuf și de rogoz. Ici și colo, pe fața ei stăteau înfipți în mușuroaie mesteceni strâmbi și arini firavi. Dinspre mlaștină bătea vânt năprasnic de iarnă. Mestecenii și arinii se încovoiau, căutând parcă să se apere cu brațele împotriva suflului aducător de moarte și, de departe, păreau că vor s'o ia la fugă de-acolo, din mlaștină. Trestiile înfrigurate foșneau fără odihnă iar rogozul uscat se împrăștia printre mușuroaie.

Bocănind cu cizmele lor înghețate, oamenii înaintau cu capul îndesat între umeri, suflându-și în pumni și acoperindu-și urechile. Mulți încercau să meargă într'un picior, sărind, spărgând cu zgomot pojghița de ghiață de pe fața bălților și agățându-se în întuneric de tufișurile din marginea pădurii. Din când în când, peste coloana care rătăcea, zburau frânturi de fraze și vorbe răzlețe:

— Iarnă...

— Iacă, a venit și iarna...

— Te faci ghem, că-i frig amarnic!

— Ger! Uf, că tare-i ger!...

Numai, Țeluico vorbea mereu, în extaz, despre nu știu ce fericire. Iosa Umrihin nu-și mai bătea capul cu el: se uita cu neliniște cum calcă Andrei și-l ruga tot mai des:

— Mai încet, băiete! Ai să cazi...

Și mormăia numai pentru el:

— Mare poznă! Cum de s'a mai nimerit și pacostea asta?...

Umrihin simțea demult că-i înțepeniseră mâinile pe brancardă. Degetele parcă-i erau de lemn. Ar fi vrut să mai schimbe cu careva, și adusese de mai multe ori vorba despre asta. Dar Andrei, fie că nu-l asculta, fie că nu-l auzea, mergea tot înainte, suflând din greu și târându-și cizmele pe pământul zgrunțuros. In omul acela ciudat,

care se lupta cu boala supunându-se cu totul unui singur gând, era o încăpăţânare nebună, nemaipomenită.

„Asta zic şi eu că e odată om! se mira Umrihin. Când te gândeşti ce diavol zace în apa asta liniştită, parcă te-apucă groaza!"

Andrei mergea mereu, deşi era ud tot de sudoare. Işi aduna toată voinţa, şi toată grija lui era îndreptată spre o singură ţintă: să nu-şi piardă puterile, să nu se poticnească în întuneric şi să nu scape jos bolnavul... Şi deaceea, doar rareori vedea cum păşeso tovarăşii lui, căutând să se ferească de gerul necruţător. Iar în clipele când îi vedea cum abia se târăsc, simţea în sufletul lui acelaş zbucium şi acelaş urlet ca şi al vântului aducător de iarnă...

Nu-şi dădea seama nici de cât timp îl ducea pe Ţeluico, nici dece se mai întâmplase în urmă pe drum. Il trezi un vuiet de sus, din cer. Stătea acum culcat, cu capul vârât în fân, lângă o căpiţă pesemne. La început nu putea înţelege de unde anume venea vuietul, deşi-i era cunoscut. S'o fi stârnit furtună în pădure?... Sări repede în picioare şi întrebă grăbit, cu toate că nu vedea încă pe nimeni în jurul lui:

— Ce vuieşte aşa?

— Avioane, — îi răspunse cineva de lângă el.

— Bombardează?

— Zboară jos, — răspunse acelaş glas. — Şi tot spre Moscova...

Andrei se culcă din nou, şi abia după câteva clipe îşi dădu seama că cel care vorbise cu el era Matvei Iurghin. Atunci, vârîndu-şi din nou capul în fân, mormăi printre dinţi:

— Ticăloşii! — Şi, după o tăcere, întrebă încetişor: — Dar până la Moscova... e departe?

— Acum nu mai e departe, — răspunse Iurghin, — Ţi-e rău?

— Parcă mi-e zdrobit tot trupul.

Vuietul din văzduh se depărtă, apoi amuţi. Şi deodată Andrei simţi ceva ciudat, ca şi cum urechile i-ar fi scăpat pe neaşteptate de o apă stătută, care i le astupase până atunci. Şi auzi limpede cum şuieră vântul, cum scârţâie în întuneric copacii îndoiţi, cum trozneso vreascurile pe foc şi cum răsună, în apropiere, glasuri omeneşti. Işi înălţă capul, se aşeză şi, ca şi cum abia atunci l-ar fi recunoscut pe Iurghin, îl întrebă:

— Tu eşti, tovarăşe sergent?

— Se vede că nu stai tocmai bine cu sănătatea, — făcu Iurghin. — Ei, frate, ţine-te bine, ţine-te din răsputeri! Nu mai avem

mult de mers. Las' îndată trecem peste front și ajungem la ai noștri. Și acolo ne odihnim, facem baie..

— Nu mă las eu, — raspunse Andrei cu hotărire.

Nu departe de căpiță, sub brazi, se vedeau focuri aprinse. Ostașii se îngrămădeau în jurul vetrelor, întinzându-și mâinile spre flăcări unii peste capul celorlalți, ca și cum ar fi încercat să prindă bucăți de foc ca să-și frece degetele înțepenite de ger. Andrei își dadu seama că nu zăcuse în neștire lângă căpiță decât foarte puțin timp: regimentul abia începea să-și orânduiască popasul.

— Dar Țeluico unde-i? — întrebă el deodată, îngrijorat.

— Toți îs de partea cealaltă...

Andrei auzi de cealaltă parte a căpiței glasul lui Umribin mormăind nu știu ce, și înțelese că-și făcea de lucru cu răniții și bolnavii. „Ei, drăcia dracului! își zise Andrei cu mirare și amărăciune, oare de ce m'oi fi vlăguit eu așa?...". Și se lăsă din nou, moale, cu capul în fân.

...Dinspre apus se auzi o explozie puternică, apoi încă una și încă una... Oamenii se ridicară de pe lângă focuri, încremenind.

— Drept degeaba! — făcu Andrei cu năduf.

— Cum degeaba? — se burzului Iurghin. — Când îți vine la'ndemână — dă-i, arde-l! Dacă-i război, apoi război să fie! Ai noștri au aruncat în aer un depozit, și știi tu câte proiectile erau acolo? Câți de-ai noștri ar fi trimis ele pe lumea cealaltă?

— De, așa-i, — răspunse Andrei. — Numai că frontul e pe-aici, pe-aproape, așa că și Nemții sunt mai mulți peste tot locul... Și când or începe ei să cerceteze... Ce-o să iasă din asta? Noi n'avem decât o singură scăpare: să ne strecurăm pe furiș, tiptil, ca vânătorul. Că daca ne-o da de urmă, cu ce ne alegem?...

Oamenii stăteau de mai mult de-un ceas în jurul focurilor, strângându-se unii în alții și ascultând cu neliniște freamătul pădurii. In sfârșit, se auziră din depărtare strigătele santinelelor, apoi tot felul de glasuri și pași pe pământul înghețat. In fruntea unui grup de ostași, căpitanul Ozerov, îmbrăcat ca totdeauna cu scurta lui vătuită și cu o ușancă cum poartă țăranii, se repezi spre unul din focuri. Lovind cu biciușca în flăcări, porunci scurt:

— Stingeți!

— Mă tem că ai avut dreptate, — făcu Iurghin către Andrei.

Se auziră comenzi. Regimentul se încolonă repede și porni la drum. Soldații cărau apă cu gamelele din balta din apropiere și turnau în grabă peste focuri.

IV

In noaptea aceea, regimentul lui Ozerov făcu o bună bucată de drum. Inainta peste un câmp deschis, pe drumuri de țară pe unde sufla un vânt tăios, năprasnic, care scotocea prin toate colțișoarele pământului, răscolind dumbrăvile pustiite și ierburile încremenite de ger. Regimentul ocolea pe departe sătulețele pe care le întâlnea în cale.

In zorii zilei intră din nou într'o pădure și, cam după un kilometru, ieși într'o poiană largă, din care se vedea printre copaci, nedeslușit, un cătun. Dintr'acolo venea miros iute de fum.

Oprind oamenii la marginea pădurii, Ozerov trimise spre cătun un grup de cercetași și, rămânând singur cu Iabno, îl întrebă în șoaptă:

— Ce ne facem, Veniamin Petrovici?

— Trebuie să-i lăsăm să se odihnească, — răspunse Iabno. — Cad oamenii din picioare...

— Așa zic și eu. Dar ce facem cu răniții și cu bolnavii?

— E greu să-i purtăm după noi, și e și primejdios. Să vedem dacă nu-i putem lăsa în cătunul ăsta.

— Așa mă gândeam și eu, — zise Ozerov. — Imi pare rău, dar altă ieșire nu văd: va trebui să ne facem drum luptând...

Oamenii se întoarseră din cercetare, raportând că sătulețul era pe jumătate ars de Nemți. Rămăsese în el doar o mână de oameni. Ozerov și Iabno hotărîră să așeze în sat numai răniții, bolnavii și pe cei istoviți. Iar pe toți ceilalți, pentru orice întâmplare, să-i lase să se odihnească de amândouă părțile cătunului, la adăpostul pădurii.

Se lumina cu încetul. In spatele pădurii, spre răsărit, pe cerul de un cenușiu mort, se aprindeau pete de lumină tremurătoare și nesigure. Vântul prevestitor de iarnă scutura copacii desfrunziți și împroșca din când în când mazăriche amestecată cu zăpadă.

O parte din răniți și bolnavi erau așezați într'o izbă încăpătoare din marginea cătunului. La lumina pâlpâitoare a unui opaiț, Andrei și Umrihin, care făceau pe sanitarii, așternură pe jos, lăsând doar locul unde era plita, paie de secară îmbibate de umezeala pătrunzătoare a toamnei. In colțul din fund îl culcară pe Stepan Diatlov, grav rănit și pe Țeluico, tot bolnav. Mai aproape de ușă se așezară cei cu răni mai ușoare și bolnavii care puteau să se lipsească, la nevoie, de ajutor.

Stepan Diatlov era rănit în pântece. Uscat și galben, răsufla

rar, abia auzit şi tăcea tot timpul, cu ochii închişi înfundaţi adânc în orbitele negre. Ţeluico se zbuciuma în friguri. Cu toate că aiura mai rar, mâna lui dreaptă apuca mereu tot ce întâlnea în cale: se vede că încerca să găsească pe lumea asta un sprijin de care să se poată agăţa. Ceilalţi gemeau şi tremurau, pătrunşi de frigul nopţii. Unul din ei scrâşnea într'una din dinţi. In încăperea largă a casei ţărăneşti, aproape că nu se mai găsea nicio palmă de loc. Aerul era tot mai înnăbuşitor. Mirosea a praf de puşcă, a sudoare, a haine murdare şi a cârpe îmbibate cu sânge.

Curând, de prin colţurile încăperii se porniră sforăituri adânci. Andrei se aşeză lângă Umrihin care dormita, culcat la pământ şi cu tâmpla dreaptă rezemată de perete.

— Slavă domnului, s'au mai potolit... — zise el.

— S'au zbuciumat destul. Să se mai odihnească şi ei...

— Vorbim noi cu gazda? Ce zici?

— Mai este vreme, — răspunse Umrihin. — Dar tu, cum te mai simţi?

— Nu mă mai doare trupul, dar capul tot îmi vuieşte.

— Şi ochii?

— Tot nu văd bine...

— Culcă-te mai bine. Incearcă să dormi puţin.

— Ba o să mai stau...

Gazda era o femeie ursuză, care nu vorbea aproape deloc. Inaltă, uscăţivă, cu părul cenuşiu, îşi făcea mereu de lucru pe lângă plită, iar poalele fustei de pânză neagră îi fluturau în mers. Fata ei, ursuză şi urâtă ca şi maică-sa, şedea lângă o covată şi curăţa cartofi. Femeile îşi vedeau în tăcere de treburile lor şi numai rareori se uitau să vadă ce fac noii sosiţi. Prin ferestrele pe jumătate bătute cu scânduri şi astupate cu cârpe şi câlţi, începea să pătrundă lumina firavă a dimineţii. In răstimpuri, vântul bătea în geamuri, măruntel, cu măzăriche.

Andrei se hotărî să vorbească, totuşi, cu gospodina.

— Cum îi zice satului vostru? — începu el. — Am nimerit şi noi într'o casă de om şi nici nu ştim unde suntem!

— Suhaia Poliana [1]), — răspunse după o tăcere gazda, aşezând lemnele pe foc cu vătraiul.

— De-aici până la Moscova mai e mult?

— Nu chiar aşa de mult.

---

1) Poiana Seacă. (N. trad.)

— Au trecut Nemţi pe-aici?

— Nu se cunoaşte că au trecut? — răspunse femeia cu silă. — Prăpăd s'a ales de tot cătunul! Numai să-ţi arunci ochii, şi-o să vezi...

— Au dat foc?

— Au dat... pe puţini i-a ferit dumnezeu de pârjol.

Femeia îşi împreună mâinile pe mânerul vătraiului şi se uită o clipă în flăcări, tăcută. Şi, ca şi cum acolo în văpaia focului ar fi văzut ceva, urmă fără să mai aştepte întrebarea:

— Şi câţi oameni au ucis!

Fata ei o privi cu îngrijorare şi se rugă încet:

— Mamă, nu trebuie...

— Nu te teme, că n'o să plâng, — îi răspunse femeia, supărată. — Nu mai am în ochi niciun strop de lacrimă. Totul s'a uscat în mine...

Se întoarse apoi spre Andrei şi Umrihin:

— Şi pe omul meu, Piotr Matveici, l-au ucis, — vorbi ea simplu, cu asprime în glas. — Nu ştiu ce a încercat el să le spună, iar ei l-au legat de-o tancă de-aceea de-a lor, una neagră, şi i-au dat drumul peste hârtoape, cu toată iuţeala...

Şi fără s'o mai roage nimeni, totuşi cumpănită la vorbă şi ocolind amănuntele, femeia începu să povestească ce făcuseră Nemţii în sat:

— La marginea cătunului aveam noi o groapă. O săpasem pentru grâne... Iar ei au adunat acolo cu de-a-sila bătrâni, femei şi copii — şi dă-i! Au umplut-o toată, până sus! Iar dacă încercau câte unii să fugă, apoi trăgeau cu mitralierele după ei şi-i cu.cau cu tancurile, de-i făceau una cu pământul. Nu-i mai cunoşteai cine erau...

Cu o clipă înainte, după ce-şi isprăvise ţigara, Andrei se hotărîse să se culce puţin, ca să-şi biruie boala mai uşor. Dar povestea femeii îi luă somnul cu mâna parcă. Mai auzise el şi'n timpul marşului despre unele isprăvi de acestea. „Oare ce o fi şi pe la noi pe-acasă?... se gândi el, tremurând, la satul lui şi la casa părintească. Poate că-i tot aşa..."

— S'a sfârşit cu Suhaia Poliana noastră! — încheie femeia. — Ce-i care-au mai rămas în viaţă au fugit care'ncotro au văzut cu ochii. Dar, noi, ne-am întors. Se vede că ni-e dat să trăim aşa, până la sfârşit... Pentru mine, tot una-i!

— Brr! Zău dacă nu ţi se face păru' măciucă! — se cutremură Umrihin.

Dar pentruce, — întrebă Andrei, — pentruce neomenia asta?

— Iaca, pentru de-alde voi... — răspunse femeia, trăgând cu o zmucitură vătraiul din foc. — Au poposit la noi într'o noapte alţi ostaşi, tot din Armata Roşie, şi oamenii din sat i-au ascuns. Aici în casă, la drept vorbind, n'au fost. La vecini însă, erau. Şi cu toate că n'au găsit pe nimeni, tot l-au luat pe Piotr Matveici al meu, l-au legat de tancă, şi dă-i cu el peste hârtoape! — Glasul femeii tremura. — Şi pe urmă, trage-i în cine se nimereşte! Iar după asta a început cătunul să ardă din toate părţile deodată!

— Mamă! — şopti din nou fata.

— Lasă-mă'n pace, n'am să plâng! — îi răspunse femeia tăios. — Nu mai storci acum o lacrimă din mine! Le-am plâns pe toate. Stai acolo şi curăţă cartofi. Acuma totu-i ca de piatră în sufletul meu, totu-i negru...

Femeia tăcu, scormonind lemnele din foc cu vătraiul. Uitându-se la ea, Andrei şi Umrihin tăcură şi ei o vreme. In casă începea să se lumineze. Toţi răniţii şi bolnavii dormeau duşi. Până şi Ţeluico amuţise şi nu-şi mai scurma paiele de sub el. Andrei îşi scoase din nou punga cu tutun şi întrebă mâhnit, cu glasul zugrumat:

— E rău al dracului... Ce ne facem?

— Trebuie să mergem la căpitan, — răspunse Umrihin.

— Du-te tu şi spune-i-le toate, din fir-a-păr.

— Dar acum, ce mai putem face? — mormăi Umrihin, mai mult pentru el decât pentru Andrei. — Ei, doamne, ce întâmplare! Trebuie să ne căutăm alt loc...

Umrihin se ridică şi plecă să-l caute pe căpitanul Ozerov. După ce-şi răsuci o ţigară, Andrei şi-o aprinse la opaiţ şi, aruncându-şi ochii prin casă întrebă, încredinţat că o să-i răspundă gospodina:

— Să stâng lumina?

Din colţul din fund se auzi deodată glasul lui Stepan Diatlov

— Nu, nu încă, — se rugă el cu glasul stins, — mai aşteaptă...

— Nu dormi? — se bucură Andrei. — Ţi-e mai bine?

— Mai bine, — răspunse Diatlov. — Vreau să mă uit la flacără... O vezi cum tremură... Demult mă uit...

Zăcea pe brancarda lui, între drugii de mesteacăn, acoperit până la gât cu haina vătuită şi cu mantaua. Nu dădea niciun semn că ar dori să se mişte şi părea ciudat că, uscat şi galben cum era,

mai putea scoate o vorba. Dinspre el duhnea urât a carne stricată. Andrei îngenunchie lângă brancardă și șopti:

— Ar trebui să te ducem la vreun spital, Steopa...

— Pleacă de-aici! — se răsti Diatlov, dar îndată întrebă, încet și liniștit: — Și dece m'au ucis?...

Andrei se ridică și ieși în grabă din casă. Numai în bluză, cu capul gol, rămase multă vreme pe prispa, unde șuiera vântul tăios, și se uită îndelung în zare, fără să vadă nimic înaintea ochilor...

...Umrihin se întoarse. In urma lui venea căpitanul Ozerov. Scurta lui vătuită și ușanca îi erau albe de măzăriche. Intrebă pe cei doi „sanitari" de starea răniților și a bolnavilor, apoi se lăsă lângă masă, greoi, obosit... O pisică pestriță, cu părul lung, se apropie de el. Gazda văzu cum o ia pe genunchi și începe s'o mângâie cu mâna lui roșie de frig și cu vinele umflate. Intorcându-se spre sobă, Ozerov întrebă, ca și cum ar fi urmat o vorbă începută mai demult:

— Ei, ce zici, femeie? Cum te-ai mai gândit? — Și arătă cu capul spre răniți și bolnavi. — Hai?

— Apoi ce să mă mai gândesc?

— Atunci cum?

— N'am ce să mă gândesc. — răspunse femeia aspru. — Lăsați-i la noi și gata. Unde să-i mai târîți după voi? Ce, parcă-i ușor lucru? Bun e dumnezeu, o să-i păzim, o să-i îngrijim... Ce ne așteaptă pe noi dacă vă prăpădiți voi, soldații?

Lui Andrei și lui Umrihin nu le venea să creadă auzind hotărîrea neașteptată a gazdei celei ursuze. Dar căpitanul Ozerov, primind încuviințarea ei ca pe un lucru dela sine înțeles, îi mulțumi simplu:

— Iți mulțumim, femeie! Asta n'o s'o uităm!

— Câți ne lăsați?

— Intâi pe acela. — Și Ozerov arătă spre colțul din fund. — E rănit greu. Pe el, femeie, trebuie...

Dar Diatlov tresări deodată:

— Pe mine? — strigă el răgușit. — Mă lăsați, pe mine?...

Toți se repeziră spre colțul lui.

— Nu! — Și Diatlov încercă să se zbată sub manta. — Nu, nu!...

Se uită la ei pe rând, cu groaza întipărită pe figură. Apoi, ca și când s'ar fi îndceptat să se dea jos de pe brancardă, își ridică

pieptul în sus, şi ochii i se rostogoliră de nu i se mai văzu decât albul lor tulbure.

— Se duce... — îngână femeia.

Simţind parcă prin somn că ea, moartea care-i urmărea pretutindeni, se furişase în casă, răniţii şi bolnavii începură să se trezească şi să se ridice de pe la locurile lor...

V

La marginea dinspre apus a cătunului, într'o cocioabă mică şi înnegrită de fum, stăteau de pază doi ostaşi. Flămânzi, îngheţaţi şi osteniţi, tăceau amândoi şi vremea le trecea greu. Pe drumul din pădure, pe care intrase regimentul în Suhaia Poliana, mai era încă un post. Şi cei doi, lăsându-se pe nădejdea asta, rareori îşi mai scoteau capul din cocioaba lor. Dar, chiar în clipa în care Diatlov îşi dădea sufletul, unul dintre ei, un ostaş cu barba crescută, cu obrazul învineţit de frig şi cu buboaie la gât, sfârşindu-şi ţigara îşi aruncă ochii pe ferestruică şi, cătând la drumul dinspre pădure, îl apucă pe tovarăşul său de umăr:

— Ia te uită! Ce-i cu ăştia?

— Ce te sperii aşa? Acolo-i paza noastră...

Din pădure, răspândindu-se în formaţie în lanţ, veneau în fugă câţiva oameni cu mantale. In mâinile lor sclipeau automate.

— Maică precistă, Nemţii!

— Ia te uită, diavolii! Trage, băiete!

Auzind focuri de armă, căpitanul Ozerov înţelese imediat că năvăliseră Nemţii. Plecând dela căpătâiul lui Diatlov şi întorcându-se către ostaşi, strigă:

— Pentru luptă!

Toţi cei care erau în stare se repeziră să-şi ia puştile.

— Ii ascunzi? — o întrebă Ozerov pe gospodină.

Femeia făcu doar un semn cu mâna şi se grăbi să deschidă uşa dela zemnic, răstindu-se la fiică-sa:

— Motria, repede! Adă paie încoace!

— După mine! — strigă Ozerov, repezindu-se afară.

Sărind de pe prispă Andrei se pomeni din câteva salturi lângă dărâmăturile unei magazii de piatră. Gloanţele răpăiau atât de puternic încât, în graba lui, nici nu-şi dădea seama dincotro vin şi cine trage. Scoţându-şi o clipă capul de după mormanul de pietre cenuşii, cu toate că gloanţele şuierau mereu în jurul lui, Andrei

văzu că toți ostașii din casă, câți puteau să țină o pușcă în mână, se repeziseră spre grădiniță și de acolo, pe lângă șopron, în grădina de zarzavat. In fața lui, drept înainte, printre garduri și pe după ruinele caselor arse din care se înălțau coșuri și vetre răzlețe, oamenii alergau spre cele două curți din marginea cătunului, trăgând cu puștile și strigând ceva. In spatele lui, peste tot cătunul, se auzeau, prin răpăitul gloanțelor, zbierăte și urlete.

Incărcându-și pușca, Andrei se ridică din nou deasupra mormanului de pietre, chibzuind încotro ar trebui să tragă. Intr'o curte de alături, doi oameni înalți, îmbrăcați cu mantale, răsturnau la pământ un ostaș în scurtă vătuită și, alergând în direcția lui Andrei, se culcară în dosul gardului, în tufele de salcâm călcate în picioare. In aceeaș clipă, se iviră în curte și alți oameni cu mantale, care alergau și ei spre gard.

— Nemții! — ajunse până la el un glas purtat de vânt.

De undeva din spatele lui, de pe cealaltă parte a uliței, se auziră serii scurte și furioase de pușcă-mitralieră. Unul dintre cei cu mantale, care alergau spre gard prin curtea de alături, se poticni, apoi se îndreptă cât era de lung, — și în mâna lui ridicată luci, zugrăvindu-se pe cer, automatul. Abia când îl văzu căzând pe spate, Andrei înțelese, în sfârșit, că strigătele pe care le auzea erau pentru el, și pe bună dreptate: Nemții veneau în goană drept spre magazia lui.

Peste ochi i se lăsă deodată o întunecime grea de smoală, iar pupilele-i sclipiră ca două cioburi de sticlă. Și în clipa aceea, pentru întâia oară în viața lui, Andrei simți în suflet atâta înverșunare încât nici nu mai putu să strige: doar buzele albe și tremurătoare i se strânseră într'un spasm:

— Hei, suflete haine!

Unul dintre Nemții care se culcaseră la pământ în curtea vecină sub focul oamenilor lui Ozerov se repezi cu îndrăzneală înainte, către gardul cu tufe de salcâm. Aproape fără să ochiască, Andrei trase. Apucându-se cu mâna de piept, ca și cum ar fi prins gloanțele din zbor, Neamțul mai făcu trei pași într'o parte călcând strâmb, apoi se prăbuși la pământ.

Dar în aceeaș clipă, altul se ridică dintre tufele de salcâm. Dintr'un salt, încercă să sară peste gard. Insă Andrei izbuti să mai tragă odată și Neamțul, zmulgându-se de pe uluci, se răsuci pe loc și se prăbuși, mort, îndărăt în tufe.

— Hei, suflete de năpârci! — mormăi din nou Andrei, răgușit.

Cu fiecare clipă care trecea, simțea în el tot mai adânc o

putere aprigă și rea, pe care nici măcar nu și-o bănuise până atunci. Totul fierbea și ardea în el. „Credeați că ne-ați răpus, hai? clocoteau gândurile lui. Hei, suflete de năpârci, pe unde v'ați ascuns?"

Și trăgea în tufele de salcâm, fără odihnă. Mișcările-i erau înfrigurate și iuți, dar bine cumpănite. In jurul lui tuburile trase zburau, căzând cu clinchet peste pietre.

Abia atunci Andrei își dădu seama că lupta nu se ducea numai în capătul cătunului, ci și în spatele lui, pe toată marginea de apus a poienii. Și pentru întâia oară larma de iad a luptei nu-l mai făcea să i se strângă inima ghem: în larma aceea deslușea acum ca o chemare biruitoare, grea de nădejdi și de însuflețire. Andrei se simți plin de încredere și de curaj. Se ridică să-și facă vânt înainte, fără să se gândească dacă era nevoie de asta — când deodată la dreapta lui, lângă șopron, se auziră strigate și împușcături. Furișindu-se tiptil dinspre flancul drept, câțiva Nemți ieșiseră pe neașteptate de după șopron și năvăleau în curte. Fără să-l vadă pe Andrei printre ruinele magaziei, trăgeau cu automatele în ușa casei.

Andrei își zmulse o grenadă dela brâu și o aruncă în ei cu atâta putere, încât o auzi cum șuieră prin văzduh. Fără să-și piardă vremea nici ca să vadă măcar ce s'a întâmplat, o aruncă pe a doua în fumul care plutea deasupra curții. Și abia după ce auzi strigătele de moarte de lângă șopron se gândi că, în timp ce arunca grenadele, ar fi trebuit să se culce. Dar gândul acesta îi trecu doar prin minte, fără să lase vreo urmă. Sări imediat dintre ruine și, cuprins de o furie nestăpânită, se năpusti înainte.

Din câteva salturi mari se pomeni în curtea vecină unde, pe lângă gard, stăteau ca înfipte tufe mărunte de salcâm. Nu-și dădea bine seama dece alerga într'acolo dar, întorcându-și capul, văzu cu bucurie că pe urmele lui veneau și alți ostași de-ai noștri, și le strigă din toată inima:

— Incoace, băieți! După mine!

Dând buzna în ruinele unei căsuțe arse, se mai întoarse odată, și, făcând semne cu mâna strigă din nou ferindu-și vorbele de vânt:

— Incoace! Dați-i înainte!

Printre ruinele negre, printre mormanele de cărămizi risipite, printre bucăți de tablă scorojite de foc și grămezi de tăciuni, se înălța un cuptor rusesc cu coșul înalt și afumat, ca un simbol al statorniciei casei țărănești distruse. Sfărâmând și împrăștiind cu picioarele vechiturile rămase în căsuța mistuită de foc, Andrei sări lângă cuptor, se lipi cu umărul de peretele rece și dărăpănat și, zărind la marginea grădinii de zarzavat un Neamț, trase de închizătorul

puştii. Dar magazia de cartuşe era goală... Andrei îşi duse repede mâna la cartuşieră, însă nici acolo nu mai găsi nimic.

— Ptiu, drace! — înjură el.

Atunci, de după cuptor, se repezi un Neamţ înalt cu cască pe cap. Poalele lungi ale mantalei îi erau sumese şi agăţate de cingătoare, ca să nu-l încurce la fugă. Proptindu-şi automatul în pântece, apăsă pe trăgaci şi ploaia de gloanţe trecu ţiuind pe lângă Andrei. Andrei îşi dădu seama imediat că Neamţul nu-l descoperise, ci trăgea înaintea lui la întâmplare, fără să ştie unde. Şi în aceeaş clipă zvâcni dela locul lui şi-l pocni pe Neamţ cu patul puştii.

— E-e! — făcu Neamţul căzând pe spate lângă cuptor.

Puşca se rupsese în două. Andrei o zvârli cât colo şi se aruncă asupra Neamţului, care se zbătea apucându-se cu mâinile de cărămizi şi căutând să se întoarcă. Andrei îl apucă de umăr şi, dintr'o zmucitură, îl culcă iarăşi pe spate. Din nările celui căzut curgea sânge, scrâşnea din dinţii lui galbeni şi, fără îndoială, avea de gând să strige. Andrei nu se pricepea cum să scape de el, şi nici n'avea timp să se gândească, dar simţi că mâna i se îndreaptă fără voie spre cuţitul agăţat la brâu. Atunci înţelese ce trebuie să facă şi începu să urle, năpustindu-se cu toată greutatea trupului peste Neamţ:

— Na, câine! Na!...

Nu-şi mai amintea de câte ori înfipsese cuţitul. Işi veni în fire când îl trase cineva de lângă mort, şi atunci mai izbi, pentru cea din urmă oară, cu cuţitul în cenuşă şi în cărămizi...

— Stai! — striga Ozerov, aplecându-se spre el. — Opreşte-te!

Andrei nu-l recunoscu dintr'odată. Istovit, se rezemă cu spatele de cuptor şi, răsuflând din greu, îl privi o vreme fără să-şi descleşteze fălcile mute. Prin curte alergau oamenii lui Ozerov. Impuşcăturile răsunau acum dincolo de cătun. Văzând că mâna dreaptă îi era toată plină de sânge şi de cenuşe, Andrei se cutremură şi începu să şi-o şteargă de pantaloni.

— Iaca! — făcu el, nehotărît. — Aţi văzut?...

Aruncându-şi o hii asupra mortului, Ozerov rămase uimit: Neamţul semăna leit cu Kurt Krause, aviatorul care căzuse prizonier atunci când avionul îi fusese doborît în apropiere de Olhovca. Ozerov îşi aminti de crângul în care îl interogase, de teiul cel tânăr, cu coajă întunecată, sub care rămăsese o gamelă cu tăieţei, şi de Andrei care stătea în poziţie de drepţi, cu mâinile tremurătoare de-a-lungul vipuştii pantalonilor...

Dincolo de cătun, împuşcăturile se auzeau din ce în ce mai rar.

Compania locotenentului Rudolf Mitmann pierise aproape în întregime la Suha'a Poliana. După ce postul înaintat rusesc de pe drumul din pădure fusese nimicit și compania lui Mitmann se năpustise spre cătun, comandantul își închipuise că „neînsemnata bandă sovietică", luată pe neașteptate, o să fie lichidată în câteva minute. Mitmann nu știa că în Suha a Poliana se afla numai o mică parte din efectivul regimentului și că celelalte erau așezate de amândouă laturile cătunului, la adăpostul pădurii. Și nu-și dădu seama de aceasta decât atunci când sute de soldați ruși se năpustiră la atac din două părți deodată, cu baionete și grenade. Dar atunci era prea târziu ca să-și mai poată scăpa oamenii dela pieire: cele două lanțuri de trăgători ruși se uniseră, ca cele două brațe ale unei uriașe capcane.

In lupta aceea, oamenii lui Ozerov își lăsaseră frâu slobod dorinței lor de răzbunare. Din toată compania lui Rudolf Mitmann rămaseră în viață, prin nu se știe ce minune, doar cinci oameni. Ostașii lui Ozerov îi luară prizonieri și-i duseră în casa unde se instalase statul major al regimentului.

Puțin după aceea, au mai fost aduse acolo și douăsprezece căruțe nemțești grele, acoperite cu foi de cort, capturate pe drumul din pădure. Pe capra celei dintâi stătea Simion Degtiariov, pleznind din bici pe deasupra cailor roșcați, cu cozile scurte: era murdar din cap până'n picioare, însă vesel și înfierbântat ca de băutură. Sărind voinicește de pe capră drept lângă prispa statului major, Degtiariov strigă, ridicând hăurile de jos:

— Primiți, fraților, darul meu!

— Ia te uită Siomca! — strigă Umrihin. coborînd de pe prispă. — Mai trăiești, hai?

— Dar tu ai murit? — glumi cu răutate Degtiariov. — Ia în primire!

— Ce să iau în primire? Unde?

— Ai orbul găinilor? Uite-te în căruță. Inhață-l și du-l înăuntru.

In căruță zăcea legat cu frânghii un ofițer german, înfășurat într'o manta de ploaie de cauciuc închisă la culoare și cu cască pe cap.

— Oho!... — se miră Umrihin. — N'o fi cumva comandantul lor?

— Ofițer! Și încă cu cruce! — se lăuda Degtiariov către soldații adunați în jurul lui, deshămând caii cu mișcări potolite, gospodărești. — Când să pornim, înlemnise de frică! Nici să umble nu mai

putea! Ofițer — ofițer, dar slab de fire. N'are pic de vlagă în el.“

Capitanul Ozerov îl rugă pe comisarul Iabno să facă pregatirile de plecare din Suhaia Poliana, iar el se duse să-l interogheze pe comandantul de companie neamț, luat prizonier.

...Cu vreo cinci zile în urmă, regimentul de infanterie, din care făcea parte și *Oberleutnantul* Mitmann fusese scos din prima linie, unde dăduse atacuri fără rezultat, și trimis în spatele frontului pentru refacere și odihnă. Dar nici acolo nu avu parte să se odihnească, deși Rudolf Mitmann avea grozavă nevoie de liniște: în ultimul timp simțea o scădere îngrijorătoare a puterilor și un dezechilibru grav al sistemului nervos. Cu o noapte înainte, în apropiere de punctul unde se afla regimentul lui, fusese aruncat în aer un mare depozit de muniții de artilerie. Câteva clipe după ce detunătura exploziei se risipise în văzduhul negru al nopții de toamnă, comandantul regimentului, bătrânul colonel von Grott, îl chemă la el pe *Oberleutnantul* Mitmann. Colonelul îi ordonă să dea imediat alarma și să pornească cu compania în căutarea „bandei” — desigur fără nicio importanță — care pricinuise o pierdere atât de grea armatei germane.

— *Vernichten!* [1]) — porunci von Grott scurt.

Luându-se după urmele descoperite de câini, compania lui Mitmann plecă în cercetare. Din pricina întunericului și a pământului înghețat, Nemții nu puteau să-și dea seama că nu umblă pe urmele unui grup izolat, ci pe ale unei coloane întregi. Cu toate că se simțea rău, *Oberleutnantul* Mitmann era totuși încredințat de succesul expediției sale neprevăzute, pe care o socotea simplă jucărie.

Și deodată, pe neașteptate, veni dezastrul! Și unde? Nu în prima linie, ci pe un teritoriu în întregime ocupat de armata germană, unde ai fi crezut că nici vântul rusesc n'ar îndrăzni să se atingă de un fir din părul lui! De jur împrejur se aflau mii de unități germane — iar el, Rudolf Mitmann, fusese capturat de Ruși! N'or fi toate astea un coșmar înspăimântător?...

Când Rudolf Mitmann își mai veni în fire, în odaie nu mai erau nici soldații lui, nici acel ofițer rus cât un munte, care încercase să-i vorbească într'o nemțească curată. Doar un ostaș de pază stătea liniștit lângă ușă, tăcut și singur. Suflând din greu, Mitmann se ridică și se uită pe fereastră. Un mesteacăn tânăr stătea în grădiniță ca o santinelă și-și scutura spre el crenguțele goale. De dincolo de cătun răsună o salvă de puști. Era salva de rămas bun, cel din urmă salut al oamenilor lui Ozerov în fața mor-

---

1) Să fie nimicită. (N. trad.)

mântului tovarăşilor căzuţi în luptele dela Suhaia Poliana. Mitmann însă îşi închipui că Ruşii împuşcau soldaţii nemţi căzuţi prizonieri, prin urmare că nici lui nu-i mai rămânea mult de trăit. Şi *Oberleutnantul* se prăbuşi într'un atac de isterie.

După ce se întoarse dela înmormântare, multă vreme căpitanul Ozerov nu izbuti să-l facă să vorbească liniştit, limpede şi cu rost. *Oberleutnantul* Rudolf Mitmann ori se zvârcolea pe laviţă din tot trupul, ori sărea în picioare şi, înfigându-se în faţa mesei, începea să urle vorbe lipsite de înţeles, ridicându-şi în tavan ochii înroşiţi şi zmulgându-şi nasturii dela uniformă.

— Stai şi te linişteşte, că trebuie să vorbesc cu dumneata, — îi zise Ozerov în nemţeşte, alegând un moment când prizonierul părea în stare să-l asculte. — E foarte primejdios, domnule ofiţer, să pleci la război cu asemenea nervi... Linişteşte-te. Dacă pofteşti, bea puţină apă.

— Am luptat în Belgia! — striga Mitmann din când în când. Am fost şi în Grecia. Să ştii dumneata!

— Da, dar aici e Rusia, — îi răspunse liniştit Ozerov. — Nu-i aşa?

— O, Rusia! — gemu Mitmann, căzând din nou pe laviţă, zbătându-se şi izbindu-se cu capul de pervazul ferestrei. — Blestemată să fie ţara asta! Ce ţară! Ce popor!

— Aşa e poporul nostru, — încuviinţă Ozerov. — Dumneata n'ai ştiut? N'ai crezut că e aşa?

— N'am ştiut nimic, nimic! — strigă Mitmann şi ridică asupra lui Ozerov privirea ochilor săi rătăciţi, ţesuţi cu vinişoare de sânge. — Colonelul von Grott mi-a spus astă noapte, că era vorba doar de o bandă! M'a minţit! — Sări din nou în picioare şi începu să se frământe: — Blestemat să fie tot, tot, tot, şi campania noastră, şi armata noastră! Ce nevoie am eu de toate astea? Eu nu mai sunt nimic, nimic! — Şi ducându-şi mâna la epoleţi, încercă să şi-i zmulgă. — Da, *Oberleutnantul* Rudolf Mitmann nu mai există!...

Ozerov bătu în masă cu tocul revolverului:

— Să nu-i rupi! Eşti ofiţer, nu-i aşa?

— Da, ofiţer în armata germană!

— Stai jos! Şi bea apă! — îi ordonă, tăios, căpitanul Ozerov. — Nu eşti un bun ofiţer! Cum te-ai pregătit să lupţi, dacă nu-ţi respecţi epoleţii? Haide, bea!

Innecându-se, Mitmann bău, apoi întrebă încet, cu mirare:

— N'o să mă împuşcaţi?

— Nu, — răspunse Ozerov hotarît.

— Intr'adevăr?

— Pe cuvântul meu de ofițer sovietic.

— O-o! — gemu Mitmann. Apoi strigă deodata uşurat, din tot pieptul, apucându-se cu mâinile de marginea mesei, — o, cred, cred! Cuvântul dumitale...

— Ridică-te! — Şi când Rudolf Mitmann se linişti, căpitanul Ozerov urmă cu asprime: — Da, o să trăieşti, dar cu o singură condiție: să-mi răspunzi exact la toate întrebările mele.

— Răspund, — se învoi Mitmann cu grabă. — Spun tot.

Şi interogatoriul începu. Căpitanul Ozerov întinse pe masă harta găsită asupra lui Mitmann, într'o porthartă. In mijlocul ei erau trase cu creioane colorate fel de fel de semne convenționale, ca şi cum nişte păsărele ar fi umblat pe-acolo, cu picioruşele murdare.

— Ştii unde se găsesc acum unitățile germane înaintate? — întrebă Ozerov. — Mai e mult până la ele?

— Da, ştiu, — răspunse Mitmann. — Acum cinci zile regimentul nostru a fost scos din linia întâia. Deocamdată, au rămas în locul lui alte regimente din divizia noastră. Nu e mult până la ele.

— Arată-mi — îi porunci Ozerov.

Rudolf Mitmann se aplecă asupra locului însemnat pe hartă. Arătă sectorul din care fusese retras pentru refacere regimentul său, arătă ce sector ocupă în momentul de față divizia şi, ghicind pentru ce are nevoie Ozerov de aceste lămuriri, îl întrebă pe gânduri:

— Vreți să răzbateți pe-acolo spre Moscova?

— Da, — mărturisi Ozerov.

— N'o să puteți! — hotărî Rudolf Mitmann. — Spun cinstit. Pot să admit că, deocamdată, n'ar fi greu de trecut peste linia frontului. Dar să ajungi până acolo — nu, asta nu e cu putință! De-aici şi până la linia frontului nu mai sunt păduri, ci câmp deschis. Nicio posibilitate de ascundere. Şi întreg sectorul, spun cinstit, e înțesat cu unități de-ale noastre. Le poți întâlni în fiecare sat, pe fiecare drum... E cu neputință să treceți!

— Cu neputință, zici?

— Hotărît! Spun cinstit!

Ozerov bătu deodată cu pumnul în hartă.

— O să trecem! — urlă el ca turbat, şi ochii lui înguşti sclipiră cu o lumină albastră şi arzătoare. — Ceeace ți se pare dumitale cu neputință, pentru noi o să fie posibil! Şi o să trecem exact peste locurile astea înțesate cu trupe de-ale voastre! Şi chiar în noaptea asta o să fim pe linia frontului!

VII

Pe neaşteptate, la amiază începu să strălucească soarele. Ici şi colo se iveau în zare, risipite pe văi şi adăpostite sub crengile întinse ale sălciilor, sate mai mari şi mai mici, înecate până atunci în neguri. Vântul aducea dinspre est nouraşi de fum cenuşiu, care se tăiau repede pe faţa pământului. Câmpiile unduitoare începură deodată a sclipi, ca zmălţuite. Corbii singuratici, care stăteau posomoriţi pe ariile părăsite, se ridicară în văzduh împotriva vântului. Când se întâmpla să iasă un iepure din vreun lan de grâu de toamnă, ochiul ostenea urmărindu-l până ce dispărea în salturi peste câmpia plină de lumină.

Pe drumul pustiu, printre muşuroaie, mergea cu paşi largi *Oberleutnantul* Rudolf Mitmann, într'o manta de ploaie neagră şi lungă care-l făcea să semene cu un călugăr. Indată după el venea un plutonier voinic, apoi doi soldaţi nemţi cu automate, iar în urma lor se îngrămădea buluc, cu larmă, o coloană nesfârşită de Ruşi, îmbrăcaţi cu scurte vătuite murdare şi cu mantale zdrenţăroase. Nu aveau arme: purtau pe umeri saci de spate goi şi gamele afumate. Erau oamenii lui Ozerov, încolonaţi pe companii. In urma fiecărei companii mergeau câte două căruţe nemţeşti, uruind adânc pe pământul îngheţat, trase de câte o pereche de cai de povară. De sub foile de cort ale căruţelor ieşeau la iveală lopeţi şi târnăcoape. De amândouă părţile coloanei şi în urma ei păşeau soldaţi germani cu puşti, cu automate şi chiar cu puşti mitraliere.

Luptând împotriva vântului, *Oberleutnantul* Mitmann urcă povârnişul drept al unui deal. Inaintea lui, într'o vale largă scăldată în soare, se zărea un sat. De sus de pe dâmb se vedea bine cum, printre ruinele arse ale satului, mişunau grupuri de soldaţi nemţi şi se mişcau domol petele cenuşii ale tancurilor germane.

Dinspre sat porni întru întâmpinarea coloanei un turism, vopsit în culorile sure şi gălbui ale toamnei, săltând peste dâmburi şi muşuroaie. Când maşina se apropie, Rudolf Mitmann se opri pocnind din călcâie, şi-şi duse două degete la tâmplă. Frânele maşinii scârţâiră. Portiera se deschise. Ţinându-se cu mâna de mâner, un ofiţer german cărunt, cu chipiu înalt şi pelerină largă cu guler de jder, scoase capul afară şi întrebă, suflând anevoie:

— Prizonieri?

— Da, domnule colonel!

— Unde-i duceţi?

— Pe poziţiile diviziei a patruzeci şi şaptea de infanterie,

domnule colonel! — raportă Mitmann repezit dar răspicat. – In sectorul punctului Elovca.

— Ca să-i folosiţi la atac?

— Pentru construirea de fortificaţii, domnule colonel!

— Aha! — făcu colonelul, dezamăgit, — puteţi trece. — Şi izbi furios portiera la loc.

In timp ce făceau loc maşinii pe lângă coloană, soldaţii din escortă îşi ridicau ameninţător puştile şi zbierau, ca să-şi arate zelul faţă de şef:

— *Vorwärts!*

Mergând cu paşi largi şi bălăbănindu-şi braţele, *Oberleutnantul* Mitmann începu să coboare dealul spre sat. Plutonierul cel greoi care mergea în urma lui îl întrebă, cu gândul la colonelul din maşină:

— Cine-i? Il cunoşti?

— E comandantul unui regiment de tancuri, — răspunse Mitmann, întorcându-se dintr'odată. — Regimentul lui e aici, în sat. In luptele din urmă, pe cât se pare, a avut pierderi grele...

— Perfect! — zise plutonierul. Dă-i înainte!

Plutonierul cel greoi era căpitanul Ozerov.

...*Oberleutnantul* Rudolf Mitmann rămăsese năucit când căpitanul Ozerov, făgăduindu-i viaţa pentru el şi pentru soldaţii lui, îi ceruse în schimb să conducă regimentul până în prima linie a frontului, dându-l drept coloană de prizonieri îndreptată într'acolo pentru lucrări de fortificaţii. Rudolf Mitmann se temea grozav de moarte. Şi deaceea, deşi cu mare frică, primise fără şovăire această propunere.

Soldaţilor germani prizonieri li se dădură arme neîncărcate şi li se interzise cu străşnicie să scoată o vorbă, ori cu cine s'ar întâlni pe drum. Un singur lucru li se îngăduia: când dădeau de Nemţi, să zorească oamenii din coloană. Vreo douăzeci de ostaşi de-ai lui Ozerov, îmbrăcaţi în uniforme nemţeşti, primiseră tot felul de arme germane. In felul acesta, Ozerov alcătui o „escortă" pentru regimentul său. Toţi ceilalţi oameni îşi lăsară armele în căruţele luate dela Nemţi, acoperindu-le cu foi de cort şi numai câteva căruţe erau încărcate, de formă, cu lopeţi şi cu târnăcoape găsite în sat. Pentru orice întâmplare, Ozerov hotărî să aşeze câte două căruţe cu arme după fiecare companie: la nevoie, oamenii puteau să se înarmeze cu câteva clipe şi să înceapă lupta.

Acum, bolnavii şi răniţii nu mai puteau să rămână în Suhaia Poliana. Dar gospodina cea morocănoasă, în casa căreia murise Stepan

Diatlov și care abia când plecau le spusese că o chiamă Prascovia Miheevna, îl rugă pe Ozerov să-i lase, totuși, în grija ei. Răniții și bolnavii au fost așezați pe căruțe țărănești, iar Prascovia Miheevna, arătând cu biciul pădurea spre care se îndrepta cu convoiul ei, îi zise.

— Lasă că le purtăm noi de grijă! Acolo, peste tot sunt de-ai noștri...

— Să trăiești, Miheevna! — îi mulțumi Ozerov.

— Mulțumesc. Să trăiți și voi...,

Și fără să mai piardă vreme, regimentul lui Ozerov ieși din Suhaia Poliana. Timpul era mai scump ca oricând. Trebuiau să chibzuiască clipă cu clipă. Până la căderea nopții, înainte ca von Grott să afle de pierderea companiei sale, regimentul trebuia să treacă peste zona de câmp deschis, unde la tot pasul putea întâlni unități germane, și să pătrundă într'o pădure adâncă, dincolo de care era linia frontului.

Regimentul înainta în grabă.

Colonelul din mașină fusese cel dintâi Neamț pe care-l întâlniseră oamenii lui Ozerov dela plecarea lor din Suhaia Poliana. Fără frică, dar cu destulă neliniște, așteptaseră ei asemenea întâlnire. Însă când totul se termină cu bine, se înveseliră cu toții. Unora li se făcu chiar chef de glume.

— Ai dracului de blegi, Nemții ăștia!

— Ce zici? Frumos i-am mai dus de nas!

— Zi-le zevzeci, și pace!

Dar tocmai atunci își dădură seama că satul spre care se îndreptau era ocupat de o mare unitate germană, și amuțiră din nou. Fără voie, se apropiară unii de alții și începură să bată mai voinicește cu bocancii peste hopurile drumului.

Una din căruțe fusese dată în grija lui Semion Degtiariov. In căruță stătea culcat Andrei, acoperit cu o foaie de cort nemțească bălțată, de culoarea frunzișului veșted.

După luptă, Andrei se simțise iarăși rău. Dar când auzi că toți răniții și bolnavii vor fi lăsați în pădurea de lângă Suhaia Poliana își adună cele din urmă puteri, se așeză în formație și ieși din sat cu toată coloana. Însă puterile îl părăsiră curând și, după cinci kilometri de drum, căzu. Atunci l-au așezat în căruța lui Semion Degtiariov. Andrei își veni repede în fire, numai că era atât de slăbit, încât rareori putea să se mai ridice ca să-și vadă tovarășii și să se uite la câmpiile din preajma Moscovei, atât de luminoase în ziua aceea.

Din urma căruței venea în goană un ostaș lung și deșirat, îmbrăcat cu o manta nemțească prea scurtă, care abia îi ajungea până la genunchi. Pufnind pe nasul turtit și gros, se aplecă peste căruță, strângându-și la piept automatul.

— Tu ești, Ivan? — întrebă Andrei.

— Ha, ha, da' ce, nu mă mai cunoști? — râse Umrihin, arătându-și dinții.

— Eh, ai o mutră!... Neamț curat! — făcu Andrei, scos din fire fără să-și dea seama dece. — Zău dacă nu-mi vine să te cârpesc peste bot!

— Ho, ho! Ho, ho! — începu să hohotească Umrihin. — Chiar seamăn a Neamț?

— Leit! Fugi de-aici, că mi-e și scârbă să mă uit la tine!

— Asta-i minunat! — urmă Umrihin fără să se supere ca deobicei. — Cu atât mai bine pentru mine. Și cu atât mai rău pentru voi! Iaca, în satul de colo...

— Și ce? — se întoarse spre el Degtiariov. — Iar vrei să-l bagi în speriețî? Când te-oi plezni odată cu hățurile, o să-ți dea borșul pe nas! M'auzi tu?

— Nu, serios, — se miră Umrihin. — Vouă nu vi-e frică?

Semion Degtiariov se uită îndărăt, căutând cu ochii printre oamenii din coloană pe cineva care venea în urma lor.

— Iaca, bucluc! — mormăi el. — Unde-o fi tovarășul nostru sergent?

— Iurghin? E colo, mai la urmă.

— Păcat, măi, Ivane, că nu-i aici, să te ia la rost el cum ți se cuvine!

— Apoi, m'a și luat!... — mărturisi Umrihin.

— Atunci vino mai aproape.

— Pentruce?

— Mi-s hățurile cam scurte, n'ajung cu ele până la nasul tău! — se înfurie de-a-binelea Degtiariov. — Că doar treaba asta n'a chibzuit-o capul tău cel prost, a pus-o la cale căpitanul, tovarășul nostru Ozerov! Și dacă ne duce el, înseamnă că trebuie să mergi, nu să te văicărești! Și lasă omul în pace, că-i bolnav...

Umrihin pășea tăcut pe lângă căruță, ascultând cum îl ceartă Degtiariov. Automatul nemțesc, negru, îi atârna la piept ca o jucărie.

— Ei, da' nu trebuie să te superi, Ivane, — zise în cele din urmă Degtiariov, cu prietenie. — Ce să-ți fac? Meriți să te mai scuture omul... Că doar n'ai fi luptător prost, dar când te-apucă văicăreala, apoi n'o mai slăbești de parc'ai fi un buhai de baltă!

— Nu mă supăr — îi răspunse Umrihin. — Ca să-ți spun drept, îmi pare chiar bine când mă mai ia careva la rost... Parcă mi se mai ușurează inima. Că eu, dece să mint? Mă cam tem... — recunoscu el cu sinceritate. — Iar când mă scutură cineva din pricina asta, parcă-mi mai trece frica. Iaca de pildă acum, parcă mi-e sufletul mai ușor.. — Se uită înaintea lor: - Uite, că ne apropiem!

Depărtându-se de căruța și luându-și din nou rolul de escortă nemțească, Umrihin își ridică amenințător automatul și, înveselindu-se, începu să urle glumind, cu glas sălbatic și răgușit:

— *Șneher*, mama voastră!

— Ce zbieri de pomană? - Și Degtiariov se ridică în picioare în căruța. — Ține-ți gura, prăjină afurisită, și caută-ți de treaba! Nu se zice *șneher*, „*șneler*"[1]) se zice! Altădată să știi...

— Eh, mă'nveți tu pe mine! — Și Umrihin își lăsă în jos automatul. — Eu îs dela Berlin, băiete!

Coloana intră în sat.

Andrei se mișcă deodată în căruță, căutând să se ridice.

— Stai acolo binișor, — îi șopti Degtiariov.

— Nu. vreau să mă uit la ei, — se încăpățână Andrei.

După *Oberleutnantul* Mitmann și căpitanul Ozerov, coloana înainta în tăcere pe ulița cea mare a satului. Oamenii se așteptau ca ivirea lor să atragă imediat luarea aminte a Nemților, care vor căuta să afle măcar încotro se îndrepta convoiul. Dar, după cum bănuise Ozerov, nu se întâmplă nimic. Pe atunci era lucru cu totul obișnuit să vezi coloane de prizonieri ruși, mânați și spre apus, dar și spre răsărit, către linia frontului, pentru săpat șanțuri, pentru construit adăposturi sau pentru acoperirea infanteriei germane când pornea la atac. Fără să le dea nicio atenție, Nemții își vedeau de treabă, liniștiți. Robuteau pe lângă tunurile antiaeriene și pe lângă tancurile așezate prin toate curțile și grădinile, rupeau gardurile ca să-și facă lemne pentru foc, cărau spre mașini tot felul de lucruri găsite prin gropi și prin case, vorbeau despre câte ceva adunându-se în grupuri sau își aprindeau pipele... Doar câte unul, care se nimerea din întâmplare pe drum, arunca asupra coloanei o privire distrată, apoi își vedea de cale.

Ostașilor le veni repede inima la loc.

Andrei se uita la străini cu priviri lacome. Până atunci nu întâlnise Nemți decât în timpul luptelor. Dar una e să cunoști armata

---

[1]) Mai repede. (N. trad.)

dușmană în luptă, și alta s'o ai sub ochii tăi în viața de toate zilele. Acolo puteai să înțelegi mai bine ce însemna ea, cum trăiește, cât e de puternică și de pregătită pentru luptă. Și Andrei era bucuros că avea prilejul să vadă armata germană în împrejurări obișnuite, pașnice.

Intr'una din curțile rămase fără gard, Andrei zări câteva tancuri germane, scâlciate, cu spărturi în coaste ca niște galerii de cârtițe, cu turelele sfărâmate, cu șenilele rupte și încărcate cu noroi. Pe cât se părea, unul din ele luase foc în timpul luptei· flăcările cojiseră vopseaua de pe blindaj, iar semnul galben al svasticei se închircise, ca un păianjen uriaș în agonie.

— Vezi? — Ș' Andrei îl trase pe Degtiariov de umăr. — Vezi coto? — Și obrajii îi ardeau, nădușiți, iar ochii îi străluceau de acelaș gând nestăpânit· — Nici fierul nu rezistă! Uite-l cum s'a răsucit!

— Mai incet, mă! Uite-te cât poftești, dar taci!

Mulți dintre Nemții pe care-i vedea Andrei aveau înfățișarea obosită și se vedea bine că erau istoviți. Incepuseră să sufere de frig. Lăsând laoparte orice grijă în ce privește ținuta militară, rătăceau prin sat nebărbieriți, triști, gârboviți, târîndu-și poalele mototolite ale mantalelor subțirele. Incepuseră a se înfofoli cu tot soiul de îmbrăcăminte, și bărbătească, și femeiască, luată de pe la țărani sau găsită prin casele părăsite: cojocele vechi, cu blană pe dinăuntru și încrețite la spate, căciuli din piei de oaie, șaluri de toate culorile și mănuși cu un singur deget, împletite de mână.

— Vezi, Sioma? Vezi? — șopti Andrei cu aprindere, încercând iarăși să se ridice în căruță. — Ii vezi cum arată? Ca o adunătură de hoți! Vezi?

— Taci, Andrei! Uite-te, dar taci!

In cea din urmă curte, chiar la ieșirea din sat Andrei zări câteva sute de cruci de mesteacăn, gata cioplite și frumos așezate, în șiruri înclinate, lângă un șopron. Simțind că-l părăsesc puterile, Andrei se culcă la loc în căruță, zicând:

— Ei, le merg prost treburile, Semion!...

— Război au vrut, război au găsit! — răspunse Degtiariov. — Iaca, au război, până'n gât! Să se sature. Ii vezi acum? Ei bine, mai așteaptă puțin... Când i-or pocni ai noștri, praful o să s'aleagă din ei! Eh, Andriuha, ai să vezi c'o să ne mai întoarcem noi pe locurile astea! Vine și vremea noastră! — se bucură Degtiariov, îmbătat de propriile lui cuvinte. — Vine și ceasul nostru! Ehei, și ce dulce o să mai fie ceasul acela! Le-om arăta noi ce putem!...

In vremea asta, coloana se apropia de alt sat.

Oberleutnantul Rudolf Mitmann nu ducea regimentul pe şoseaua principală, care mergea spre limita dinainte a poziţiei diviziei a 47-a germane, ci pe căi lăturalnice de ţară pe unde întâlneau mai puţine unitaţi de rezervă. Inainte de apusul soarelui, oamenii lui Ozerov se încrucişau, şi asta numai rareori, doar cu ambulanţe şi cu căruţe sanitare, iar la căderea nopţii, regimentul intră pe un drum aproape neumblat, pe care cu greu putea răzbate, într'o pădure întinsă, cu tot felul de copaci, sfâşiată de toamnă. Acolo stăruia tăcere deplină şi nu se vedea ţipenie de om.

— Dincolo de pădurea asta sunt poziţiile noastre germane — anunţă Mitmann.

Ozerov ordonă regimentului să se oprească.

Căruţele au fost lăsate în drum, iar soldaţii se depărtară de o parte şi de alta, se aşezară pe sub copaci şi începură să mănânce în grabă pâinea şi conservele luate de dimineaţă dela Nemţi, în lupta dela Subaia Poliana. Trăgând cu urechea la liniştea pădurii, vorbeau în şoaptă, cu teamă, ascunzându-şi ţigările în mâneci.

Noaptea se lăsa peste pădurea încremenită. Vremea se mai încălzise. Calea lactee sclipea pe cer ca un pârâuaş de aur. De'asupra pământului păreau atârnate ciorchini de stele, iar în pădure stăruia o linişte mocnită, cum se întâmplă uneori în imediata apropiere a frontului. Doar de undeva, de departe, ca şi cum ar fi vrut să-şi dovedească prezenţa în tăcerea netulburată din jur, ţăcănea o mitralieră.

Urcându-se într'o căruţă, căpitanul Ozerov îşi lepădă echipamentul german şi-şi îmbrăcă din nou uniforma. Ii cerea în şoaptă lui Petia Uvaleţ, agentul de transmisiuni care nu se despărţise o clipă de el, când una, când alta:

— Pantalonii! Cizmele!

In timp ce se îmbrăca, vorbea încet cu Rudolf Mitmann, care stătea în spatele căruţei mestecând în grabă o bucată de pâine:

— In sectorul acesta a fost regimentul vostru?

— Da, răspunse Mitmann. — Chiar în spatele pădurii.

— Şi cărei unităţi i-aţi dat pe seamă poziţiile?

— Unui batalion de pionieri, domnule căpitan — răspunse Mitmann, înghiţindu-şi cea din urmă îmbucătură. Se simţea mai întremat după oboseala drumului. — Ceeace e sigur, e că sectorul acesta a fost considerat de comandantul diviziei ca absolut impropriu pentru ofensivă. Drumurile care duc spre pădure, sunt, după cum aţi văzut şi dumneavoastră, în stare proastă, iar în interiorul pădurii

sunt și mai rele. Și mai sunt și mlaștinile... O concentrare de forțe masive, cu armament greu, mai ales în perioada asta a ploilor de toamnă, e cu neputință aici. Iar unitățile dumneavoastră, cu care regimentul nostru a avut ciocniri, stăpânesc poziții mult mai prielnice, aș putea spune chiar minunate pentru apărare. De partea dumneavoastră aveți un întreg șir de coline. Tocmai deaceea, după ce s'a văzut limpede că nu mai are niciun rost să continuăm ofensiva în acest sector, regimentul nostru, ca unul ce suferise pierderi mari, a fost scos de pe poziție și trimis în spatele frontului, iar în locul lui a fost instalat vremelnic un batalion de pionieri, doar pentru paza sectorului. Cât despre concentrarea forțelor pentru o nouă ofensivă, după cum v'am mai spus și pe drum, ea se efectuează mai mult la nord de pădure.

— Prin urmare, suntem la joncțiunea a două divizii?

— Intocmai, domnule căpitan!

Ozerov își trăgea cu greu cizmele.

— Acum trebuie să înțelegeți, domnule căpitan, — urmă în vremea asta Mitmann, — că nu pot să vă conduc mai departe. Spun cinstit. Prizonierii îndreptați pentru diferite scopuri spre unitățile înaintate sunt deobicei aduși la comandamentul de sector și numai după aceea, sub paza specială, pot fi lăsați mai departe, către primele linii. Insă eu, după cum foarte ușor puteți înțelege, nu pot să mă prezint la comandamentul acestui batalion de pionieri. Și apoi, cred că nici dumneavoastră n'aveți ce căuta acolo... De-aci înainte, trebuie să vă descurcați singuri. Și vă atrag atenția că, deși batalionul e destul de dispersat, tot n'o să puteți evita un schimb de focuri.

Ozerov coborî din căruță.

— Am înțeles, — zise el. — Unde sunt soldații dumitale?

Prizonierii germani se apropiară.

— Prin urmare, — vorbi Ozerov îndreptându-și bluza și pipăindu-și buzunarele, — ați făcut ceeace v'ați luat angajamentul să faceți, și acum...

— Domnule căpitan! — sări Mitmann.

— Nu mă întrerupe. Nu-mi place. — Și Ozerov urmă încet: — Și acum, cred că v'ați convins că ofițerul rus știe să-și respecte cuvântul. Când vom porni mai departe, dumneavoastră veți rămâne pe loc. Veți fi liberi. Numai că acum, trebuie să ne predați armele...

Un soldat german mic de statură păși înainte din întuneric și, adresându-se lui Ozerov, începu să vorbească repede:

— Eu nu vreau să mă întorc înapoi. Domnule căpitan, îngăduiţi-mi să vă urmez mai departe.

— Mai departe? Vrei să rămâi prizonier?

— Da, domnule căpitan! Am avut totdeauna simpatie pentru ţara dumneavoastră şi am cu totul altă părere despre ea decât naziştii noştri... Hotărît, sunt împotriva acestui război.

— Care e numele dumitale?

— Hans Langut, lucrător la furnalele din Ruhr.

— Bine, — încuviinţă Ozerov. — O să mergi cu noi.

Din întuneric se înălţară şi alte glasuri:

— Şi eu voiam să spun că dorinţa mea...

— Acum e mai bine pentru noi să mergem înainte decât îndărăt...

— Cel puţin scăpăm cu viaţă...

Rudolf Mitmann tăcu câtva timp.

— Da, au dreptate, — zise el. — Ceeace se petrece e foarte ciudat, totuşi au dreptate. Nouă nu ni-e îngăduit să ne întoarcem. E limpede că, mâine chiar, vom fi împuşcaţi. Iar dumneavoastră, domnule căpitan, ne-aţi dat cuvântul că ne lăsaţi viaţa...

— Da, ca la toţi prizonierii.

— O, vă cred! — strigă Mitmann. — Prin urmare, mergem cu dumneavoastră.

— Perfect, — zise Ozerov zâmbind pe ascuns în întuneric. — Petia, ia-le armele şi pune-le bine. Iar prizonierii dă-i în seama comandantului de batalion Juravschi.

Atunci se apropie şi comisarul Iahno. Tot drumul mersese aşa cum fusese înţeles cu Ozerov, ca încheietor al coloanei. După ce regimentul poposise în pădure, instalase posturi de pândă, împărţise cu mâna lui plutonierilor dela companii restul de pâine din căruţă şi mai stătuse de vorbă cu oamenii, trecând dela un copac la altul. Găsindu-l în sfârşit pe Ozerov, îi strânse mâna, îl felicită în tacere pentru reuşita acestui marş cu totul neobişnuit, apoi îl trase mai la o parte de lângă căruţă:

— Să mergem mai încolo!

— Dumneata nu mai oboseşti niciodată, se vede! — glumi Ozerov.

Aflând cele din urmă noutăţi, Iahno se aprinse:

— Acum trec eu în capul coloanei. Nu-i aşa?

— Cum vrei, Veniamin Petrovici.

— Ştii, dragul meu, nu mai pot să mă târăsc la coadă! — zise comisarul, înfierbântat. — Înţeleg că uneori e foarte important, cum

a fost astăzi. Totuşi, nu mai pot! Mi s'a umplut sufletul de amărăciune. Greu lucru, să te târăşti la coadă...

Stelele începură deodata să pălească. O negură uşoară acoperi cerul. Dela apus se apropiau iarăşi ploile. Iar din înaltul adânc şi nepătruns se auzi vuiet sinistru de motoare: escadrile de avioane germane plecau să bombardeze Moscova.

IX

Ostaşii îşi luară puştile din căruţe.

Pe Andrei îl pătrunsese frigul până la oase. Deşteptându-se cu un ceas înainte de răsăritul soarelui, îşi dădu seama îndată că regimentul se pregăteşte de drum. In jurul lui soldaţii alergau în toate parţile şi se auzeau comenzi înnăbuşite. Lângă căruţă vorbeau în şoaptă, neliniştiţi, Umrihin şi Degtiariov.

— Trecem noi, Ivane, n'avea grijă!

— Eh, Sioma, de m'aş vedea odată trecut! Tu în care parte eşti?

— În grupul din dreapta, cel de rupere.

— Mai bine ai merge cu noi în coloană.

— Nu pot! Trebuie să-mi iau rămas bun dela Nemţi.

Se apropiară şi alţi ostaşi. Cineva se aplecă peste căruţă şi-l atinse pe Andrei cu mâna:

— Ei, cum merge, Lopahov? Ţi-e mai bine?

Andrei recunoscu glasul căpitanului Ozerov.

— Tovarăşe căpitan! — izbuti el să îngâime cu mare greutate simţind cum îl apasă ceva pe piept. — Nu mă lăsa, pentru numele lui dumnezeu!

— Ei, asta-i, ce ţi-a venit? Haide, linişteşte-te dragul meu! — Şi Ozerov îl acoperi mai bine cu mantaua nemţească pe care nu ştiu cine o aruncase peste el. — Stai liniştit. Te ducem noi, că nu-i departe. O să meargă cu tine şi sergentul Iurghin, că-l doare piciorul. Iar de dus, o să vă ducă... — Şi se întoarse spre partea unde erau caii: — Cine merge cu ei?

— Eu am primit ordin, tovarăşe căpitan, — îi răspunse Umrihin. — Nici eu nu pot să merg pe jos. Am făcut băşici la picioare din pricina afurisitelor celea de cizme nemţeşti. Cât am râvnit eu la ele, şi când colo, parcă-s de fier!

— Caută să-i duci cu bine la ai noştri!

— Se poate, tovarăşe căpitan? Am mai dus eu şi altfel de în-

carcătură, pe vremuri! Zece ani am fost grăjdar în colhoz. Am avut în grija mea până și un armăsar de prăsilă...

— Baga de seamă că răspunzi cu capul de ei!

Și Ozerov se aplecă din nou peste căruță:

— Nu vrei să fumezi?

— Da, aș vrea, — mărturisi Andrei.

— Stai să-ți răsucesc o țigară. — Ozerov își scoase tabachera din buzunar. — A rămas cam puțin, dar nu-i nimic: ne ajunge pentru cât mai avem de mers...

După ce căpitanul Ozerov îi dădu lui Andrei o țigară aprinsă și se depărtă de căruță, Umrihin se întoarse către prietenul său·

— Ce zici, Sioma, să tragem și noi câte-un fum înainte de a porni la drum?

— Păi, n'avem tutun decât pentru o țigară...

— Ei, tocmai deaceea, hai s'o fumăm, — hotărî Umrihin. Pe drum, tot n'o să fie chip, iar dacă ajungem degrabă la ai noștri, apoi n'are niciun rost s'o păstrăm. Or poate crezi că acolo nu s'o găsi tutun?

Și începură să fumeze.

Curând după aceea, Degtiariov își luă rămas bun dela prieteni.

— Ehei, cât e de inimos Semion al nostru! — zise Umrihin cu convingere, dar parcă și trist în acelaș timp, când prietenul lor nu se mai văzu printre ostașii îngrămădiți în drum. — Un om ca ăsta ar merita să-l pui într'un cântec! Și frumos cântec ar mai fi acela...

... Trecând pe lângă coloană, Ozerov îl întâlni din nou pe Iahno.

— Ce părere ai, Veniamin Petrovici?...

Iahno își ridică ochii spre cerul îmbrobodit cu nori:

— Da. Ar fi vremea.

— Atunci să fie într'un ceas bun!

În frunte cu Iahno, cel dintâi grup de rupere porni, iar peste câteva minute se urni din loc și grosul coloanei.

Andrei stătea culcat pe spate și se uita în sus. Cerul era întunecat, stelele nu se mai vedeau. Acolo, în pădure, nu puteai să-ți dai seama că începea să se lumineze. Coloana nu mergea pe drumul bătătorit, ci pe unul tăiat de curând. Hurducându-se, căruța se poticnea mereu de rădăcini și buturugi. Roțile ei legate în cercuri de fier, spărgeau pe alocuri pojghița înghețată a pământului și intrau adânc în noroi. Iar caii, opintindu-se din răsputeri, abia izbuteau s'o scoată la loc uscat. Câteodată treceau, plutind jos de tot deasupra căruței și abia deslușindu-se în întuneric, crengile întinse ale bra-

zilor, răspândind acum, înainte de ploaie, mireasmă proaspătă şi pătrunzătoare de răşină, ca primăvara. Din când în când, tufişurile mărunte care se nimereau în cale zgâriau cu ramurile fundul căruţei.

Andrei îşi aduse aminte fără să vrea de noaptea aceea de neuitat, când căpitanul Ozerov mergea în fruntea unui mic detaşament de oameni spre Vazuza. Vremea era tot atât de posomorită ca şi atunci iar pădurea tot atât de nepătrunsă şi de vrăjmaşă, ca şi cum ar fi crescut într'un fund de prăpastie, părăsită şi de oameni, şi de dihănii, şi de păsări. Dar Andrei nu mai simţea teama pe care-o simţise atunci. Ştia acum că în fruntea detaşamentului păşeşte comisarul Iahno, iar în fruntea coloanei căpitanul Ozerov. Şi credinţa nezdruncinată pe care o avea în aceşti oameni, în curajul şi bărbăţia lor, îi umplea inima de linişte. Era încredinţat că ei vor duce cu bine regimentul dincolo de linia frontului.

Totuşi, nu mai avea răbdare. Ce necaz îi era că nu poate să umble şi el! Ar fi vrut să-şi adune toate puterile, şi sărind jos din căruţă, să meargă, să meargă mereu alături de ceilalţi tovarăşi, ca să ajungă mai repede acolo, la ai lor...

Uneori îşi înălţa capul, căutându-l cu ochii pe Umrihin, care-şi îndemna caii cu hăţurile, alteori încerca să se ridice în coate, ca să-l vadă pe Matvei Iurghin. Şi-i întreba mereu, în şoaptă:

— Oare ajungem curând? Ce ziceţi, fraţilor?

Prietenii căutau să-l liniştească:

— Curând, Andrei, curând!

— Stai acolo şi taci...

Işi simţea trupul din ce în ce mai fierbinte. Ochii îi ardeau, buzele-i erau uscate. Aruncă mantaua de pe el.

— Mai repede! — şoptea înfierbântat. — Ce s'au oprit acolo? Dece? Ar trebui să meargă mai repede! Mână Ivane, mână! Dece stai?

— Iar începe să aiureze! — oftă Iurghin.

Andrei nu auzi cum, în dreapta coloanei, se porniră împuşcături şi nu văzu cum din locul acela zbură cu zgomot spre cerul alburiu o rachetă verde, ca o pasăre speriată din cuib. Simţi doar cum, dintr'odată, căruţa se urneşte din loc. Il scutura acum tot mai des şi tot mai adânc. Trăgând nebuneşte de hăţuri, Umrihin îl plesnea fără să vrea şi pe el. Dar el nu se supăra: în sfârşit, înaintau! Odată i se păru că aude împuşcături, dar nu le dădu nicio atenţie. Nu se gândi măcar să întrebe cine trage şi de unde trage: se lăsase cu totul în voia fericirii de a simţi că înaintează fulgerător.

Pândind o clipă de liniște, mai întreba odata. dar de data aceasta cu adâncă bucurie:

- Curând. nu-i așa fraților?...

Fără veste căruța se zmuci puternic, apoi se izbi cu oiștea în ceva și se opri. Și Andrei auzi, ca prin vis. glasuri care strigau:

- Tiii... comedia dracului!

— A crăpat? Cine-a crăpat?

— Calul!

X

Apucându-se cu mâinile de buruienile răvășite, Degtiariov se ridică puțin. Își aduse aminte că asta era a doua oară de când încerca să se ridice. Dece se întâmplase așa? Ce rost aveau toate?... O durere crâncenă îi trecu prin tot trupul și Degtiariov înțelese dintr'odată ce se petrecuse cu el. „Oare ai noștri au trecut? se gândi el. Ar fi trebuit să treacă”... Dar nu se putu gândi prea mult. Durerea era atât de ascuțită, încât îi întuneca gândurile. Mâinile îi erau întregi. Asta era bine. Degetele piciorului drept putea să și le miște în voie. Și asta era bine. Numai piciorul stâng îl simțea greu și fierbinte: dogorea ca un cărbune aprins.

Cel dintâi lucru pe care s'a gândit să-l facă, a fost să părăsească locul unde-l doborîseră la pământ gloanțele nemțești. Vedea bine că în jurul lui nu mai era nimeni, nu se mai auzeau nici împușcături, și totuși se temea, fără să știe anume dece, să rămână acolo. Gândul acesta: să plece cât mai repede, ajunse atât de stăruitor, încât aproape fără să mai simtă durerea începu să se târască într'acolo unde i se părea lui că ar fi marginea pădurii.

Se târa, agățându-se convulsiv de buruieni și trăgându-și după el piciorul stâng care-l frigea. In calea lui dădu de o groapa. Degtiariov îi pipăi marginea cu degetele. Se hotărî s'o ocolească pe la dreapta. Dar când încercă s'o ia într'acolo, piciorul i se prinse într'o rădăcină și durerea, ca o flacără arzătoare, îl pătrunse până'n creștet. Semion scoase un strigăt și, gata să-și piardă cunoștința, își trase piciorul după el. Nu plângea, și nici nu-i venea să plângă, totuși pe obraji începură să i se prelingă lacrimi mari. Ținându-se de marginea groapei, se uită printre lacrimi în negura dimineții, își adună toate puterile și zise încet:

— Iată și mormântul...

Șoptise vorbele acestea fără niciun gând. Dar când le auzi se trase îndărăt de lângă groapă.

Un gând nou — gândul că trebuie să trăiască — se trezi în el, mai aprig decât gândul care-l făcuse să părăsească locul acela de groază. Și i se păru deodată că are mai multă putere decât avea într'adevăr. Răsuflând din greu și grăbindu-se, se târî înainte, încredințat că se târăște spre răsărit, acolo unde năzuise atâta în săptămânile din urmă.

Tremurând din tot trupul, lăsându-se mereu la pământ ca să-și mai vină în fire, Degtiariov se trase cu greu până în poiană. Acolo dădu cu ochii de o căsuță veche și șubredă. In jurul ei, toate erau distruse. Degtiariov se înălță pe brațele care-i tremurau și, adunându-și toată puterea, aproape strigă:

— Ei, oameni buni!

La strigătul lui nu-i răspunse nimeni. Mai strigă odată, dar de data aceasta nu-i mai răspunse nici măcar tăcerea adâncă a pădurii...

Degtiariov înțelese că în cătunul acela din poiană, ras de pe fața pământului, nu mai rămăsese niciun suflet de om, totuși, după ce se mai odihni puțin, se târî spre căsuță: de mic copil se deprinsese să creadă că oriunde se află un sălaș omenesc, este și viață. Cu multă trudă, gemând mereu, izbuti să se cațere pe prispă și, după ce rămase o vreme acolo, nemișcat, deschise ușa. Din întuneric îl izbi în obraz un iz de casă pustie și de zăduf umed, care-l făcu să se tragă îndărăt speriat. Degtiariov înțelese ca izba era pustie și, după ce mai întârzie puțin, își rostogoli dintr'odată trupul peste prag. Și iarăși îl pătrunse până'n creștet durerea aceea arzătoare. Fără să-și dea seama și fără să vrea, slobozi un urlet sălbatic, bărbătesc.

Dar când îl mai lăsă durerea, urechea îi fu izbita de un zgomot familiar. Și i se păru atât de ciudat să audă acolo, în mijlocul tăcerii încremenite și al pustietății, zgomotul acela, încât își rezemă umărul de perete și-și ținu răsuflarea. Apoi zise tare, ca să-și audă singur glasul:

— O pendulă...

Fără îndoială că războiul îl gonise din casă pe pădurar, abia cu o seară înainte. Poate că plecase în pripă, cuprins de spaimă luând cu el ce-i căzuse la îndemână și uitase de pendulă. Dar pendula, întoarsă de o mână gospodărească, mergea înainte cu tic-tacul ei limpede și melodios, așa cum era deprinsă să meargă zi după zi în viața obișnuită și pașnică a casei.

— O pendulă! — repetă Degtiariov.

Se apropie târîş de peretele pe care atârna pendula şi, simţind în tot trupul căldura mângâietoare a glasului ei, îşi lipi de podea, uşurat, obrazul scăldat în lacrimi şi sudoare. Şi îndată, liniştindu-se, tăcu şi aţipi.

Dar după puţin se trezi neliniştit şi se ridică repede într'un cot. Tic-tacul pendulei se auzea tot mai slab. Apoi, înlăuntrul maşinăriei zăngăni ceva, se auzi un fel de hârâit, ca şi cum s'ar fi înnabuşit în zăduful mort al casei — şi totul amuţi. Semion stătu mult timp cu urechea aţintită: aştepta ca, venindu-şi în fire după hârâitul acela, întocmai ca o fiinţă vie, pendula să-şi înceapă din nou tic-tacul. Işi simţea răsuflarea sugrumată. Capul fierbinte îi atârna greu, iar când şi-l mişca, auzea un clinchet, ca şi cum înăuntrul lui ar fi fost o tamburină cu clopoţei şi tinichele. Iar în piept simţea ceva, ca hârâitul de adineaori al pendulei. „Mor, îşi zise Semion. S'a sfârşit şi viaţa mea odată cu a pendulei..." Şi deodată se gândi că trebuie să moară în tăcerea aceea de mormânt a pădurii. Se apucă de piept, îngrozit. Atunci căzu asupra lui, dintr'o parte, o şuviţă de lumină vie. Ce mai putea să fie şi asta? Işi dădu seama numaidecât că i se aprinsese lanterna, de care ui tase cu totul. Semion şi-o desfăcu dela brâu şi, în acelaş timp, văzu în cercul de lumină proiectat pe perete, pendula veche, cu limba mare de alamă ca o lună plină, cu lanţuri şi greutăţi.

Puterile-i erau pe sfârşite şi el îşi dădea seama de asta. Respira anevoie, cu acelaş hârâit, iar durerea care-i străfulgera inima era din ce în ce mai ascuţită. Capul nu-i mai suna în clinchet de clopoţei, ci vuia adânc, ca un clopot greu de aramă. Innăbuşindu-se încerca totuşi să se ridice. Scândurile de sub el erau ude şi lipicioase. „Sângel" înţelese Degtiariov, însă nu renunţă la gândul lui. Pentru gândul acesta trebuia să îndure chinuri grele, care-i sfâşiau sufletul, dar Semion le înfruntă şi se urcă pe cufărul de lângă perete. Lipindu-şi tâmpla de marginea ferestrei, rămase multă vreme nemişcat, cu ochii închişi, să se odihnească. Lanterna rămasă jos scălda într'o lumină liniştită chipul lui palid şi năduşit.

Deodată, Semion tresări: îl prinse teama că nu va apuca să facă ceeace îşi pusese în minte. Sprijinindu-se de pervazul ferestrei, se ridică în genunchiul drept. In clipa aceea îşi dădu seama şi mai bine că puterile îl părăseau. Apucă în grabă, aproape cu desnădejde, lanţul pendulei şi-l trase în jos. Greutăţile se loviră de perete. Şi Semion se simţi dintr'odată cu totul sfârşit. Fără nădejde că o să mai reziste măcar o clipă, se propti de perete şi, cu toate că nu

mai vedea nimic, începu să dibuiască repede, cu înfrigurare, limba pendulei. O atinse, — şi'n aceeaşi clipă se prăbuşi peste cufăr.

La lumina lanternei, faţa lui părea verde acum. Era cu totul pierit, cu pleoapele închise. Zăcea acolo tăcut şi nemişcat, fără să mai simtă nicio durere, şi asculta liniştit tic-tacul mângâietor al pendulei...

XI

La un kilometru de pădurea unde se întâmplase scurta lor încăierare cu Nemţii, căpitanul Ozerov opri o vreme coloana într'o vale adâncă, ca să-i ajungă din urmă şi să se adune toţi oamenii regimentului. Toată lumea se grăbea: se lumina văzând cu ochii şi Nemţii puteau să descopere coloana pitită în vale şi să deschidă asupra ei foc de artilerie. Trebuiau să plece cât mai curând.

Cu ajutorul lui Matvei Iurghin, Umrihin izbutise să-l aducă acolo şi pe Andrei, târându-l pe o foaie de cort. O clipă după ce-l aşezară în altă căruţă, Andrei îşi veni în fire şi deschise ochii. Deasupra văii se ridica lumina posomorîtă a dimineţii. In jurul lui auzea paşi şi glasuri înnăbuşite. Un ostaş stătea aplecat peste căruţă, tresărind mereu, suflând greu şi clătinând din cap. Andrei îl recunoscu pe Umrihin şi-şi descleştă buzele uscate:

— Unde suntem, Ivane? Am trecut?

Umrihin se îndreptă din mijloc şi-şi întoarse faţa.

— Cine poate să mai ştie? Unii zic că am trecut...

— Am trecut? Dar... dar tu de ce plângi?

— Mă doare inima după Semion.

— Semion?

— Da... Oamenii zic că l-ar fi ucis...

Văzând că Andrei e năduşit, Umrihin se aplecă şi, cu multă băgare de seamă, îi şterse cu o bucată de cârpă murdară fruntea şi tâmplele.

— Eh, Andriuha! — şopti el, încruntându-se ca să-şi stăpânească lacrimile. — L-am pierdut pe Semion al nostru. — Şi iarăşi îşi întoarse faţa. — Acum, n'are cine să mă mai ţină de rău... Ce om! om ca el, nici nu are preţ... Pentru fiecare picătură din sângele lui trebuie să cule la pământ câte un cap de tâlhar! Şi încă n'ar fi deajuns. Ei, ce vrei! A fost un adevărat om de partid! Şi apoi, era tânăr, umbla prin viaţă cum umbli împotriva vântului... Pentru întâia oară ascultam şi eu de un om aşa de tânăr, dar ascultam ca de unul mai mare decât mine şi nu-mi era ruşine că-l ascult...

— Ce tot spui? — întrebă Andrei, cu glasul stins. — Cine l-a ucis?

— Stai acolo liniştit şi nu mă mai necăji şi tu, dacă nu ştii ce e pe lume! Zi mulţumesc că te-am cărat în spate şi te-am scăpat!

Matvei Iurghin se apropie de ei, şchiopătând.

— Ei, ce-ai aflat? — îl întrebă Umrihin. — Am trecut?

— Deocamdată, încă nu se ştie.

— Cum se poate? Nu suntem la ai noştri?

— Ţi-am spus, Ivan, că deocamdată nu se ştie nimic!

Nimeni, din toată coloana, nu putea să-şi dea seama dacă trecuseră sau nu peste linia frontului. Pe atunci, Nemţii încă nu voiau să creadă că ofensiva lor din Octombrie, pentru ocuparea Moscovei, dăduse greş. Deaceea, nici nu se gândeau să-şi statornicească o linie a frontului, şi numai de nevoie, acolo unde rezistenţa trupelor noastre era deosebit de dârză, îşi săpau tranşee. In schimb din partea armatelor sovietice se vedea o pornire din ce în ce mai hotărîtă de a-şi stabili linia frontului. In unele sectoare trupele noastre se retrăgeau, cedând anumite puncte, în altele se desprindeau de bunăvoie, ocupând poziţii mai prielnice — dar toate unităţile din preajma Moscovei aveau acelaş gând şi aceeaş voinţă nestrămutată: să-l oprească în loc pe inamic, să se întărească şi să-şi statornicească o puternică linie de apărare.

Pe cele dintâi înălţimi, dincolo de valea în care coloana se ghemuia să n'o vadă Nemţii, trebuiau să fie, după indicaţiile lui Rudolf Mitmann, posturile înaintate ruseşti. In timp ce oamenii regimentului se adunau în vale, o patrulă în frunte cu comisarul Iahno atinsese deja aceste înălţimi. Dar acolo nu se afla niciun post rusesc. Tranşeele scunde, şanţurile şi adăposturile, erau pustii. Se vedeau doar, peste tot, grămezi de tuburi trase şi ruginite.

Iahno se întoarse în grabă îndărăt. Era nespus de tulburat. Ştergându-şi faţa năduşită, îi zise lui Ozerov, aşa fel încât să nu-l mai audă şi alţii:

— Veste proastă, Serghei Mihailovici! Nu-i nimeni acolo!

Il chemară şi pe Mitmann. El repetă încăodată că, acum cinci zile, pe înălţimile acelea se găseau posturile înaintate ale Ruşilor. Atunci Ozerov înţelese că în acele cinci zile cât lipsise Mitmann, se petrecuseră acolo mari schimbări. Tot atât de tulburat şi el, îl întrebă pe Iahno:

— Ce s'o fi întâmplat? Să se fi retras ai noştri?

Nu pot să înţeleg, Serghei Mihailovici!

— N'ai văzut morţi prin tranşee?

— N'am văzut.

— Asta înseamnă că ai noştri s'au retras de bunăvoie, — zise Ozerov. — Dar în cazul acesta, unde sunt Nemţii? In pădure am întâlnit doar un grup neînsemnat. Poate că, prinzând de veste că ai noştri s'au retras, s'or fi luat după ei, lăsând acolo doar o formaţie de spate... Şi poate că abia acum ne apropiem de adevărata linie a frontului...

Căpitanul Ozerov aruncă o privire asupra coloanei din vale. Până şi prin adâncul văilor, pe unde întunericul nopţii stăruie mai îndelung, începea acum să se lumineze, iar pe coamele şi pe povârnişul colinelor din jur se puteau desluşi până departe, fâşii de semănături de toamnă, clăi de grâu părăsite şi tufe răzleţe de măceş şi de salcâm.

— Da, s'a luminat de-a-binelea... — făcu Iahno pe gânduri.

— Pornim! — ordonă Ozerov, cu glas înnăbuşit. — Dacă în faţa noastră sunt Nemţi, desigur că li s'a dat de veste despre înaintarea noastră. Aşa că nu ne rămâne de făcut decât un singur lucru: să atacăm şi să trecem. Aici nu mai putem sta.

— Mă duc, — zise Iahno.

Regimentul se puse în mişcare.

Urcând povârnişul lin al dealului, mulţi dintre ofiţeri şi dintre soldaţi se uitau cu nelinişte îndărăt. Puţin după aceea începu să se vadă dunga închisă a pădurii la marginea căreia, acum un ceas, se ciocniseră cu Nemţii. Nemţii din pădure puteau să observe foarte uşor mişcarea unei coloane ca a lor, iar ei trebuiau să se aştepte, în orice clipă, să se dezlănţuie focul bateriilor germane din marginea pădurii...

Dar Nemţii nu dădeau niciun semn de viaţă.

Pe povârnişul dealului se arătă o tranşee şerpuită, sfărâmată pe alocuri de obuze. Dela ea plecau spre răsărit, ca nişte tentacule, şanţuri de comunicaţie. Compania întâia, care venea imediat în urma grupului Iahno, trecu peste tranşee, urcă până pe coama dealului şi, fără să se oprească, începu să coboare povârnişul dinspre răsărit brăzdat şi el de şanţuri de comunicaţie, găurit de şanţuri de adăpost împotriva bombardamentelor şi presărat cu muşuroaiele adăposturilor. Acum, toţi ostaşii din compania întâia, încredinţaţi că nu mai pot fi văzuţi din pădure, se înveseliră şi le veni inima la loc. Ei nu-şi dădeau seama că primejdia cea mare îi aştepta, poate, abia de acolo înainte. Tulburat şi el, căpitanul Ozerov îşi descheie, pe neobservate, gulerul scurtei lui vătuite.

La răsărit, de după al doilea şir de coline îmbrăcate cu crân-

guri, se auzi bubuitul înnăbuşit al unui tun şi, după câteva clipe, şuierul ascuţit al unui proiectil, despică văzduhul. Abia apucase proiectilul să răscolească pământul la vreo sută de metri în dreapta coloanei, când se porni al doilea şuier. Proiectilul se înfipse, trozind cumplit, în povârnişul dealului, spre stânga, şi în locul exploziei se ridică un nor negru de fum, ca o ciupercă uriaşă. Şi atunci, se auzi de sus glasul vesel şi triumfător al comisarului Iahno:

— Ai noştri trag, tovarăşi! Ura!...

Comisarul Iahno nu era militar de carieră. Deaceea, Ozerov nu ştia bine ce să creadă: avea comisarul, într'adevăr, motivele lui să creadă că tunurile care băteau erau ale noastre, sau voia numai să preîntâmpine panica oamenilor în clipele acele? Dar după ce văzu cele două explozii, Ozerov înţelese că focul fusese deschis de o baterie rusească. Se vede că observatorii îi luaseră drept o formaţie germană care, pe neaşteptate şi fără pregătire de artilerie, ar fi pornit la atac la adăpostul întunericului din ceasul acela al dimineţii. Şi nu tăcu bine Iahno, când căpitanul Ozerov se întoarse şi strigă şi el, din toate puterile:

— Ai noştri, ai noştri! In adăposturi, băieţi!

Nimeni nu auzi şuierul celui de-al treilea proiectil, care explodă drept în faţa coloanei. Din fumul ce învălui al doilea şir de coline acoperite cu crânguri, văzduhul se umplu de nevăzute schije mărunte.

Comisarul Iahno căzu pe spate. Fără să înţeleagă ce se petrece cu el în clipa aceea de bucurie fără seamăn, se ridică puţin şi privind spre răsărit, mai strigă odată:

— Ai noştri! — Şi glasul i se curmă. — Ai noştri! Am ajuns! — Apoi căzu din nou şi, surâzând, închise ochii.

Strigătele umpleau văzduhul. După o clipă de învălmăşeală, oamenii se repeziră val-vârtej în toate părţile. Spre norocul lor, pretutindeni în jur erau şanţuri, tranşee şi adăposturi. Proiectilele începură să explodeze tot mai des. Toată înălţimea era înnecată în fum.

Grosul coloanei nu atinsese încă coama dealului, aşa că era ferit de focul artileriei noastre. De cum începu tragerea, toţi oamenii de pe povârnişul apusean se risipiră prin tranşee şi prin adăposturi.

Puţin înainte de a începe bombardamentul, căruţa în care se afla Andrei se împotmolise cu roata într'un şanţ pe jumătate prăbuşit peste care trecea coloana. Caii nu dovedeau să scoată roţile

din groapă. Auzind exploziile, Iurghin se aprinse de focul acela care-l ardea totdeauna în luptă. Se repezi la căruţă, strigând:

— Coborîţi-l pe Andrei!

Umrihin îl apucă pe bolnav în braţe şi, ridicându-l pe sus din căruţă, îl târî în tranşee. Caii, speriaţi de explozii, se zmuciră odată, scoaseră roţile din şanţ şi, fără sa înţeleagă la început dincotro vine primejdia, o luară razna spre coama dealului. Dar îndată ocoliră într'o parte, piezîş, şi se repeziră la vale cu căruţa după ei, scuturându-i cumplit fierăria.

Andrei nu putea să înţeleagă ce se petrecuse. Pe toată întinderea explodau proiectile, răsunau strigăte şi gemete. Iar tovarăşii lui, acoperindu-l cu trupurile lor, pândeau clipele de linişte dintre două explozii şi strigau bucuroşi:

— Ai noştri trag! Ai noştri!

— Inţelegi, Andriuha? Acolo-s ai noştri!

Lui Andrei i se părea că tovarăşii lui înnebuniseră: în jurul lor explodau proiectile şi se auzeau gemete — iar ei se îmbrăţişau, râzând şi plângând cu lacrimi de fericire şi de uşurare...

In timpul acesta, căpitanul Ozerov sări din tranşee şi se repezi înainte. Aplecându-se din când în când, alerga în salturi largi, sărind peste câmp ca să iasă din zona bătută cu foc. De-o parte şi de alta explodau proiectile, peste capul lui şuierau schije, — dar el alerga, alerga mereu la vale, fără să se oprească. Aproape de poalele dealului, se opri dintr'odată. Şi deasupra capului său, ca şi cum s'ar fi avântat în zbor cu aripi de foc, se desfăşură fluturând drapelul regimentului, brodat cu aur.

XII

Regimentul lui Ozerov a fost încartiruit într'un sat întins. Unitatea instalată în apărare în sectorul acela comunicase deja statului major al armatei trecerea regimentului peste linia frontului. Şi, îndată ce Ozerov s'a arătat în sat, a şi fost chemat la staţia de radio.

Cel dintâi a vorbit cu el generalul-locotenent Rocossovschi, comandantul armatei. Apoi, lucru la care Ozerov nu se aştepta, generalul-maior Borodin. Inţelese că divizia lui Borodin, din care făcea parte şi regimentul lui, ocupa poziţie într'un sector vecin, puţin mai la nord de locul pe unde trecuseră ei frontul. Asta îl bucură: însemna că regimentul putea să se apropie foarte curând

de divizia lui. După ce făcu un scurt raport comandantului de divizie asupra stării regimentului, Ozerov își arătă dorința de a i se prezenta imediat, ca să-i raporteze totul mai pe larg. Dar generalul Borodin îi răspunse că va veni el însuși la regiment, îndată după ce se va termina conferința dela statul major al armatei, și-i dădu ordin ca nu cumva să-și obosească soldații cu vreo pregătire în vederea vizitei sale.

— Aurul strălucește și în noroi, — încheie el.

...Începuse să cearnă o ploaie măruntă și cenușie, care părea că nu se grăbește deloc să ude pământul: știa, pesemne, că are destulă vreme pentru asta... Zorile se topeau în ceață. Un cârd de vrăbii se risipi din tufișurile de liliac, pe care frunzele se mai țineau încă, bătute de brumă dar încă verzi.

Căpitanul Ozerov răsfoia și cerceta actele lui Iahno. O schijă îl lovise pe comisar în partea stângă a pieptului, atingând marginea buzunarului dela bluză: carnetul de partid și alte câteva acte erau găurite și pline de sânge. Stropi roșii pătau și fotografia soției și a băiatului său. Ozerov se uită lung la aceste fotografii. Soția lui Iahno avea părul negru și bogat, care-i cădea în bucle în jurul gâtului și peste umeri, iar ochii mari și larg deschiși priveau atât de drept și de pătrunzător, încât Ozerov îi ocoli fără să vrea privirea. Iar băiețelul, de vreo cinci ani, ciufulit și pe cât se pare cam neastâmpărat, semăna leit cu tatăl său. Ședea la o măsuță rotundă și ținea în mână câteva mere mari și rumenite de soare. Familia comisarului stătea la Moscova. „Cum o să le scriu? se gândi Ozerov, cu durere în suflet. Iar de scris, trebuie să le scriu chiar astăzi! Nu înțeleg cum o să le pot da, tocmai eu, lovitura asta!”... Strângând toate actele într'o porthartă, Ozerov o încredință lui Petia Uraleț. Apoi îl întrebă:

— Sicriul se face?

— Se face, tovarășe căpitan.

— Dar mormântul... îl sapă?

— Il sapă... — Și Uraleț se întoarse cu fața spre perete.

— Pietricelele unde sunt? Dă-le încoace.

Ascunzându-și de Ozerov ochii umflați de plâns, Petia Uraleț scoase din buzunar o mână de pietricele de toate culorile și le răsturnă pe masă: comisarul Iahno le purta cu el încă dela Vazuza...

Căpitanul Ozerov pipăi pietricelele și, descleștându-și fălcile cu greu, zise:

— Păstrează-le. Dacă găsim vreo ocazie, le trimitem.

— O să le păstrez, tovarăşe căpitan.

Adunând pietricelele de pe masă cu podul palmei, Petia Uraleţ vorbi:

— Parcă-i viu şi acum. Şi zâmbeşte... Ţi-e şi frică să-l bagi în pământ! Niciodată n'am crezut că oamenii pot să moară zâmbind...

Ozerov se ridică dela masă. Rămase o clipă cu capul plecat, fără să scoată un cuvânt, ca şi cum s'ar fi aflat în faţa unui mormânt.

— A fost un adevărat bolşevic, Petia! — zise el apoi, ridicându-şi puţin privirile. — Un om cu o mare credinţă în suflet! Cu o credinţă ca asta în cauza noastră, e uşor să trăieşti, Petia, şi e uşor să şi mori! Dar să te desparţi de asemenea oameni — asta, vezi tu, e greu...

In faţa casei se opri un turism.

— Generalul! — dădu de veste agentul.

Ozerov ieşi întru întâmpinarea comandantului de divizie.

Infăşurat într'o manta de un cenuşiu deschis, cu părul argintiu, generalul Borodin sări din maşină cu uşurinţa unui tânăr şi nu-i lăsă timp lui Ozerov să scoată un cuvânt: apucându-l cu mâna de după gât şi strângându-l cu putere la piept, îl sărută de trei ori, apăsat, pe gura arsă de vânt. Apoi îşi scoase batista din buzunarul mantalei şi, văzând că toţi oamenii care-l înconjuraseră se uitau la el cu mirare, strigă supărat, zburlindu-şi mustăţile răsucite şi cărunte:

— Ei, ce vă uitaţi aşa la mine? Ia nu vă mai zgâiţi! Credeţi că dacă sunt general, apoi... Nu vă uitaţi! — strigă el încă odată şi, ştergându-şi ochii, îl arătă pe Ozerov: — Iată pe cine trebuie să priviţi! Priviţi-l, minunaţi-vă şi fericiţi-l! El a avut prilejul să arate cum trebuie să-ţi slujeşti patria şi cum trebuie să-ţi doevdeşti credinţa faţă de armată! — Şi descheindu-se la manta, generalul intră în casă.

Acolo se dezbrăcă şi, fără să spună o vorbă, îl dădu la o parte pe Ozerov şi-şi agăţă singur mantaua într'un cui de lângă uşă: avea de gând, pesemne, să rămână mai mult timp la regiment. Frecându-şi mâinile, îl privi îndelung pe Ozerov, ca şi cum ar fi vrut să-şi dea seama ce schimbări se petrecuseră în el de o lună, de când se întâlniseră pe malul Vazuzei. Ii plăcu, se vede, că nimic în înfăţişarea căpitanului nu lăsa să se bănuiască greutăţile marşului nesfârşit şi primejdios prin care trecuse: bluza şi pantalonii lui erau bine călcaţi, cizmele-i luceau ca oglinda, iar faţa-i era proaspăt bărbie-

-ită și mirosea plăcut a apă de Colonia. „Se vede că n'a uitat observația pe care i-am făcut-o pe malul Vazuzei..." se gândi generalul cu plăcere și, luându-l pe Ozerov de mâini, spuse în sfârșit, ceeace ar fi dorit să-i spună din clipa când intrase în casă:

— Ei, îți mulțumesc dragul meu, pentru tot, pentru tot! Îți mulțumesc, suflet rus ce ești! Sunt mândru că am în divizia mea un ofițer ca dumneata.

Ozerov luă poziția de drepți:

— Servesc Uniunea Sovietică, tovarășe general!

— Bine servești, foarte bine, tovarășe maior!

Ozerov încercă să spună ceva, dar Borodin, cu palma ridicată, îl opri:

— Da, maior! Știu eu, mai bine decât dumneata, ce ești! — Și scotocind prin buzunarul pantalonilor, scoase patru dreptunghiuri mici de metal, înflorit cu smalț rubiniu: — Primește însemnele! Chiar aseară a sosit ordinul pentru înaintarea dumitale în grad. Să-ți prinzi însemnele imediat și după aceea o să mai stăm noi de vorbă...

Generalul Borodin rămase aproape două ore între patru ochi cu Ozerov. Il întrebă, cerându-i amănunte, despre lupta pe care o dăduse regimentul la trecerea Vazuzei, apoi despre felul cum răzbătuse spre răsărit, în ce stare se aflau acum oamenii, de ce anume duceau lipsă și ce măsuri ar trebui luate pentru refacerea grabnică și totală a regimentului. Borodin ordonă ca răniții și bolnavii să fie evacuați fără întârziere la spitalele de campanie, iar toți ceilalți ostași să se bucure trei zile întregi de odihnă netulburată. Il anunță pe Ozerov că, după cum hotărîse comandantul armatei, în aceeaș seară vor sosi în sat mașini cu tot echipamentul de iarnă și cu alimentele necesare. Și că, astăzi chiar, toți oamenii urmează să fie îmbăiați, îmbrăcați, încălțați și hrăniți din belșug. Abia după această odihnă regimentul va trece în sectorul ocupat de divizie, i se va întregi efectivul și va căpăta armele necesare.

— Să nu uit: toate formațiile de spate ale regimentului se află pe lângă divizie. Le-am și comunicat că ați sosit.

— Cum o duc, tovarășe general?

— In regulă. Au mers tot timpul cu noi.

Generalul Borodin se ridică de lângă soba de fier și se așeză la masă. Acolo cânta încetișor un samovar mare de alamă, scofâlcit: Petia Uraleț știa că generalului îi place să bea un pahar cu ceai. Borodin își turnă singur ceaiul, apoi se uită la Ozerov:

— Acum aștepți să-ți povestesc eu, nu-i așa?

— Aștept, tovarășe general!

— Văd eu...

Sorbind cu înghiţituri mici ceaiul fierbinte, generalul Borodin îi povesti cum divizia, zmulgându-se din cleştele german, se retrăsese dela Vazuza şi cum, în retragere, se luptase cu inamicul pe fiecare poziţie mai prielnică, pricinuindu-i pierderi uriaşe... Abia îşi putea stăpâni emoţia. Inainte de a-şi termina ceaiul, se ridică pe neaşteptate dela masă.

— Retragerea noastră din Octombrie, — începu el plimbându-se în lung şi'n lat prin odaie, — va fi cercetată de istoricii militari cu aceeaş uimire şi cu acelaş interes cu care se cercetează deobicei operaţiile ofensive victorioase! Ceeace mi-a fost dat să văd în cursul acestei luni în armata noastră, poate fi socotit ca un miracol! Da, vorbesc cât se poate de serios. După cum se ştie, se consideră ca dela sine înţeles că în timpul unei retrageri atât de grele, în massa ostaşilor se încuibă cele mai josnice apucături, care până la urmă schimbă armata într'o adevărată turmă. La noi însă, s'a întâmplat cu totul altfel. Niciodată ostaşul nostru n'a fost mai curat la suflet decât acum, săvârşind fapte vrednice de laudă pentru patrie!

Generalul se opri lângă fereastră şi Ozerov observă că-şi stăpâneşte cu greu lacrimile — atât de plină îi era inima de amintiri, de înflăcărare pentru ostaşii lui şi de părere de rău pentru cei dispăruţi.

— Da, se vede c'am îmbătrânit, — urmă el — dar când mă uit la ostaşii noştri, simt parcă o adiere de primăvară, de tinereţe... Ce oameni a făurit patria noastră! In anii Puterii Sovietice, oamenii noştri au căpătat mereu noi trăsături de caracter: credinţa nezdruncinată în ideile şi în cauza măreaţă a patriei lor, spiritul colectivităţii şi sentimentul de răspundere pentru soarta lumii întregi. Lumea întreagă trebuie să-i admire şi să înveţe dela ei cum se îndeplineşte datoria de om!

Prin faţa casei trecea un grup de ostaşi. Erau înfăşuraţi în mantale ude şi murdare şi aveau în picioare bocanci scâlciaţi. Se târau prin noroi, osteniţi — dar vorbeau veseli şi cu însufleţire. Generalul Borodin îi urmări cu ochii până ce dispărură într'o ulicioară, apoi îşi aruncă privirile spre tufişul de liliac din grădină, bine spălat de ploaie.

— Ciudat, — vorbi el, căzând deodată pe gânduri. — S'ar părea că frunzele liliacului sunt la fel cu toate celelalte frunze. Dar iată că frunzele tuturor copacilor s'au îngălbenit demult şi au căzut, pe când ale liliacului se ţin încă verzi şi proaspete. Şi ştii, — se întoarse el către Ozerov, care se apropiase şi el de fereastră. — frum-

zele liliacului stau așa până iarna târziu. Și chiar când cad. ele tot verzi sunt! E ceva minunat în asta...

Se întoarse dela fereastră și, pe neașteptate, ordonă:

— Adună regimentul!

Am înțeles, tovarășe general. Adună regimentul, — răspunse Ozerov. — Dar îngăduiți-mi o întrebare: vreți să vorbiți cu soldații?

- Vreau să salut pe ostașii dumitale...

XIII

Andrei ședea pe o buturugă scundă în fața unei sobe de fier. Lemnele de brad ude, fumegau fără să se aprindă. In cortul strâmt era frig și liniște și te înnăbușea mirosul de medicamente. Prin ferestruica mică de țiplă, pe jumatate astupată de creanga stufoasă a unui brad, patrundea lumina palidă a unei dimineți de Noembrie. De departe se auzea un bubuit, de parcă se rostogoleau undeva, dintr'un loc într'altul, niște butoaie goale.

De dimineață, devreme de tot, toți răniții și bolnavii din cort fuseseră evacuați cu mașinile pe la spitalele din spatele frontului. Andrei rămăsese singur și-i venea tare greu: nu știa cum să-și mai omoare timpul. „Eh, urât mai e pe-aici! se gândea el, scotocind cu bățul lemnele de pe foc. Numai să intri pe mâna doctorilor. c'apoi te-a văzut sfântul! Te omoară cu zile. A dracului le mai face plăcere să vadă că se îmbolnăvește omul!" Cele trei zile petrecute la batalionul medico-sanitar, Andrei le socotea pierdute pentru viața lui.

In vremea cât fusese bolnav, se schimbase și mai mult decât în timpul marșului. Fața i se uscase, îi pălise și i se înăsprise, iar ochii își pierduseră, poate pentru totdeauna, lumina lor liniștită și limpezimea de izvor. Se uita acum în jurul lui cu priviri scurte, grăbite, iscoditoare, vorbea aspru și uneori morocănos. Și la înfățișare, și la fire, semăna din ce în ce mai mult cu tatăl său.

Lemnele nu voiau să se aprindă. Aruncând bățul la o parte, Andrei mormăi:

— Fug — și pace! Că doar n'am să putrezesc aici de viu!

Cineva dădu la o parte foaia de cort care acoperea intrarea și Andrei auzi glasul sanitarului:

— E aici, uite-l. Intră.

Plecându-și capul, Matvei Iurghin intră în cort. Avea o ușancă cenușie, căptușită cu blană și purta o manta lungă, nouă. Fața lui

ɔachea lucea, bărbierită de curând. Părea mai tânăr şi mai plin de viaţă decât în timpul marşului. In timp ce se îndrepta spre fundul cortului, începu să vorbească cu glasul lui proaspăt şi cald:

— Ei, aici erai? Si mie-mi spusese nu ştiu cine că te-au evacuat!

Coprins de bucurie, Andrei sări de pe buturugă:

— Tovarăşe sergent!

Pe gulerul mantalei lui Iurghin, în locul obişnuitelor triunghiuri, sclipeau pătrăţele rubinii.

— Tovarăşe locotenent!... făcu Andrei poticnindu-se în vorbă şi cu glas mai scăzut, ca şi cum Iurghin n'ar fi fost înaintat în grad şi, dimpotrivă, coborît. Dar îndată se aruncă spre el, mai bucuros încă:

— Tovarăşe locotenent, te-au avansat?...

— Ce să faci, se'ntâmplă... — îngăimă Iurghin încurcat, îmbrăţişându-şi prietenul. — Mă întâlneşte maiorul Ozerov şi-mi spune „Ia-ţi în primire plutonul!"

— Al nostru?

— Al nostru.

— Tovarăşe locotenent! — striga Andrei cu aprindere, făcând un pas înapoi. — Nu mai pot! Merg şi eu la pluton!

— Ba tu ai să faci aşa cum or să-ţi spună doctorii.

— Ei, doctorii! — ridică glasul Andrei. — Doctorii! Ce nevoi am eu de ei? Veşnic duhneşte aici a nu ştiu ce porcărie, că dacă stai şi răsufli mai mult, chiar că te ia dracu'! Fug, şi pace! Ce nevoie am eu de doctorii ăştia?

— Nu face gălăgie! — Şi Iurghin se uită în jurul lui.

— Nu-i nimeni, nu te teme. De dimineaţă stau şi putrezesc aici singur!

Prietenii se aşezară lângă sobă. Ca şi cum s'ar fi bucurat şi ele de întâlnirea lor, lemnele începură deodată să troznească vesele, iar scânteile să joace prin coşul de tablă arsă, sărind în aer.

— Ar trebui să mai stai în pat, — zise Iurghin, cercetându-şi prietenul pe furiş. — Ai slăbit de se vede prin tine!

— Nu căuta să mă abaţi dela gândul meu, tovarăşe locotenent. Nu mă necăji! — se înfierbântă Andrei. — Mai bine povesteşte-mi ce mai e pe la regiment. Ce se mai aude? Unde sunteţi acum? Ce fac băieţii? Ştii, parcă mi-a secat sufletul de dor zilele astea, parcă m'a zmuls cineva din rădăcină... Mereu am avut tot soiul de visuri... Hai, povesteşte-mi!

Dar în aceeaş clipă se ridică, se îndreptă spre ieşire şi se

uită afară. In văzduh pluteau fulgi rari, ca niște steluțe. Nu departe de cort, sub un brad stufos, sanitarul despica lemne.

— Ei, tovarașe sanitar! — îi strigă Andrei. — Unde-s catrafusele mele, știi? Mantaua și ce mai am pe-acolo, hamurile cele... Dă-le repede încoace! Trebuie să plec. Vezi să nu mă faci să întârzii!

— Ce să mă fac cu tine? — zise Iurghin, când Andrei se întoarse lângă sobă. — Fie și-așa... Imbracă-te și hai să mergem...

— Sunt gata într'o clipă: îndată mi-aduce buclucurile.

— Așadar, mă întrebi despre regiment? — Și Iurghin, aprinzându-se începu să-i povestească tot felul de noutăți. — Ehei, Andrei nici n'ai să mai cunoști regimentul nostru! Trei zile ne-am spălat, ne-am îmbrăcat, am mâncat și am băut... Ințelegi? Nici votca nu ne-a lipsit! Acum toți sunt așa de veseli, încât zburdă ca mânjii, pe cinstea mea. Nici nu se mai pot stăpâni! Am căpătat arme noi. Foarte multe mitraliere, automate... Iar sticluțele noastre... ehei, acum nu mai sunt de-acele de care-am avut noi atunci la Vazuza, le mai ții minte? Nu-i nevoie să le mai dai foc: e destul să le-arunci — și se aprind, afurisitele, de nu le mai poți stinge! Le-am și încercat: ard al dracului, nu glumă! Și ne-am întregit și efectivul cu oameni...

— Mulți?

— Destui. Batalionul nostru s'a refăcut. Celelalte, cât a fost nevoie... Și avem și comandant nou.

— Pe cine?

— Un Buriat, unul Șaracșane. E sprinten și ager ca un hultănaș de stepă. Il vezi îndată că-i fierbe sângele în vine!

— Și oamenii?

— Oamenii de toată mâna. Sunt și activi, dar mai cu seamă de-alde tine, rezerviști. Incolo — de toate soiurile. Bine'nțeles că la noi la pușcași, cei mai mulți sunt colhoznici și simpli lucrători, dar la artilerie și la aruncătoarele de mine s'au nimerit mai mult intelectuali: învățători, contabili, agronomi... Se spune că s'a pripășit pe acolo chiar și un scriitor! Ce să mai zici? E drept că acolo-i nevoie de oameni cu carte, doar știi și tu...

— Și unde-i regimentul acum?

— A plecat aseară să ocupe o poziție în sectorul diviziei, aproape de front. Mi se pare că ai noștri au de gând să treacă chiar astăzi în limita dinainte a poziției... Tot ce se poate.

De afară se auziră iarăși lovituri de topor.

— Ptiu, beatia! — Și Andrei sări ca ars și se repezi pe ușă. — Ce faci acolo? — strigă el la sanitar. — Ce tot bocănești, suflet

mai ce ești? Unde mi-s catrafusele? Cât o să mai aștept? Dacă nu se poate altfel — raportează doctorului, dar în pas alergător! Te pomenești că băieții intră în luptă, iar mie-mi putrezesc oasele la voi! Raportează, cât te văd! — Apoi, întorcându-se lângă Iurghin:

— Și cine e comandantul grupei noastre?

— Sergentul Oleinic. Din cei noi.

— Bun?

— La înfățișare pare un omuleț cu cap, dar cum o să fie la luptă asta o s'o vedem noi pe urmă... Pe oameni, Andrei, nu-i cunoști decât după ce-i vezi cum se bat.

După un ceas, cu ajutorul lui Iurghin, Andrei izbuti să obțină ieșirea din batalionul sanitar. Căpătă echipament nou, iar medicul șef, cu care totuși trebui să se ciondănească un pic, se arătă deodată mai cumsecade și le oferi la plecare, câte un păhărel cu vodcă.

XIV

Drumul care ducea spre locul unde se instalase vremelnic regimentul lui Ozerov trecea când peste câmpul acoperit pe-alocuri cu semănături de toamnă, când prin păduri tinere, pline de frunziș putred, în care stăpânea o lumină albastră și grea de toamnă. Când fusese dus spre batalionul medico-sanitar, Andrei făcuse drumul într'o mașină închisă, așa că nu văzuse regiunea frontului. Iar acum, când o vedea, nu-i venea să-și creadă ochilor. Cum ieși din pădurea unde era instalat batalionul medico-sanitar, se opri pironit locului: peste toată întinderea câmpului, dela miazănoapte la miazăzi, se întindea un val uriaș de pământ argilos, ca în jurul fortărețelor de pe vremuri.

— Șanț antitanc, — îl lămuri Matvei Iurghin.

Peste șanț trecea un podeț de scânduri, care se clătina la fiecare pas. Puteau să treacă peste el — și nici ele fără oarecare primejdie — doar mașini sanitare ușoare și căruțe. Andrei se opri pe podeț și se uită spre nord: capătul șanțului nu se vedea după cocoașa dealului; se uită spre sud: șanțul se întrerupea la marginea pădurii. Cuprins de o însuflețire nestăpânită, își împinse căciula pe ceafă:

— Măi, al dracului! — strigă el. — Asta zic și eu că-i șanț! Parcă-i tras cu sfoara! Și cât pământ s'a scos de-aici!... Tovarășe locotenent, ce zici: oare tancul chiar nu poate să treacă peste el?

— Tancul? — repetă Iurghin. — Cu neputință!

— Şi cine l-o fi săpat? N'ai auzit?

— Cum să n'aud? Femeile din Moscova, frate! — îi răspunse Iurghin, încruntându-se fără să ştie singur dece. — Dar aşteaptă, că ai să te mai minunezi tu când o s'ajungem mai încolo! Toată toamna au muncit din greu oamenii pe locurile astea. Şi cine? Femei născute în capitală, care fără îndoială că în toată viaţa lor n'au avut nevoie să pună mâna pe-o lopată! Fete tinere, care ar fi trebuit doar să se ducă la cinematograf... Iată cine, frate! Şi iată ce au făcut! Şi se zice că de-a-lungul întregului front s'au săpat asemenea şanţuri — şi nu numai şanţuri: încotro te'ntorci, nu vezi decât fel şi chip de obstacole. Ehei, s'a muncit din greu pe locurile astea. Când mă gândesc bine, Andrei, parcă mi-e şi ruşine!

— Ruşine? Dece?

— Ruşine faţă de femeile acestea din Moscova. Mi-e aşa de ruşine, că nici nu ştiu unde să-mi ascund capul, — răspunse Iurghin posomorît. Şi trecând podeţul, merse multă vreme în tăcere alunecând în noroiul cleios. — Dacă i-am fi oprit noi pe Nemţi înainte de-a ajunge aici, n'ar mai fi fost nevoie să scormonească ele atâta pământ... Şi mi-e ruşine şi pentru că cei din Moscova o duc şi mai greu încă decât noi din pricina războiului...

După aceea au mers mai departe fără să vorbească. Intr'adevăr, de multe ori s'a mai minunat Andrei de tot ce înfăptuiseră femeile din Moscova pe linia din preajma frontului. O fâşie întinsă de pământ fusese înţesată pas cu pas cu lucrări de apărare peste care inamicul cu greu ar fi putut răzbi. Tot câmpul era scormonit de tranşee şerpuitoare şi adânci, pe povârnişurile colinelor se înălţau cazemate cu ambrazuri negre pentru ţevile gurilor de foc, între păduri se înşirau linii de colţi antitanc şi rânduri de sârmă ghimpată, iar în adâncul pădurilor se înălţau abatize, peste care nici sălbăticiunile pădurii n'ar fi putut să treacă...

„Intr'adevăr, dacă nici acum n'o să rezistăm, atunci mai bine să nu mai vedem lumina soarelui! Nu, hotărît, pe aici Neamţul n'o să treacă!" se gândi Andrei. Şi deodată, pentru întâia oară în viaţa lui, simţi o arzătoare sete de luptă...

XV

Regimentul maiorului Ozerov se afla într'o pădure, în apropiere de limita dinainte a apărării. Pe locul acela mai poposiseră înaintea lui, în drumul lor spre front, şi alte unităţi. Pretutindeni se vedeau

butuci tăiaţi de curând, vârfuri de copaci retezate şi neîntrebuinţate, grămezi de surcele verzi şi de crengi de brad. Adesea întâlneai adăposturi pe jumătate năruite şi pline cu apă, colibe şi iesle de cai stricate, gropi cu tăciuni şi cenuşa... Pădurea zdrenţuită, sfâşiată şi călcată cu picioarele era înţesată de oameni în mantale cenuşii. Din loc în loc, în bordeiele săpate în graba şi prin colibe, se vedeau licărind lumini.

Grupa sergentului Iacov Oleinic era adăpostită într'o colibă încăpătoare, între doi brazi pletoşi. Toata grupa, afara de Umrihin, era alcătuită numai din oameni noi, trimişi să completeze efectivul regimentului. Printre ei se aflau doar trei ostaşi din cadrele active.

Cel mai de seamă dintre ei era comsomolistul Terenti Jigalov — un băiat slab, cu nasul ascuţit, cu ochii larg deschişi şi veşnic neliniştiţi, ca şi cum în orice clipă s'ar fi aşteptat să vadă că ia foc ceva. Luase parte la retragere chiar dela frontieră, căzuse rănit, o săptămâna fusese prizonier la Nemţi, evadase ca prin minune şi zăcuse în spital o lună întreagă. Când îi amintea cineva de Nemţi, îl apucau furiile, tremura ca în friguri sărea din loc, vorbea într'aiurea şi izbea cu pumnii în ce nimerea. Ceilalţi doi soldaţi din activitate — Medvedev din Ural şi bielorusul Covalciuc — luptaseră mai puţin: amândoi fuseseră răniţi şi veneau dintr'un spital de lângă Moscova. Acolo se întâlniseră cu Jigalov şi aşa ajunseseră împreună la regiment. Toţi ceilalţi ostaşi din grupă erau rezervişti, veniţi care de pe unde se nimerise. Sergentul Oleinic era de felul lui din Murom şi fusese blanar, soldatul Osip Cernâşov era zidar vestit în capitală. Feodur Corotcov pomicultor într'un sovhoz de lângă Moscova, Tihon Cudciarov agrotehnician într'un colhoz de lângă Vladimir, Petro Semiglaz brigadierul unui colhoz din regiunea Chievului, Nurgalei Hasanov ajutor de combainer din Tataria, iar Cuzma Irţev, din acelaş sat cu sergentul, era tâmplar, specialist în mobile de lemn curbat la aburi. Unii dintre ei luaseră parte la lupte, dar, din diferite motive, fuseseră scoşi din unităţile lor şi vărsaţi în rezerva regimentului. Alţii erau proaspăt sosiţi pe front şi încă nu ştiau ce-i războiul Dar şi aceştia, de bine de rău, îşi făcuseră serviciul militar şi cunoşteau treburile ostăşeşti.

Toată grupa îl întâmpină pe Andrei cu prietenie.

— Aţi văzut? — se umfla în pene Umrihin. — Aţi văzut că mi s'a împlinit visul?

Ii făcură loc între ei lângă foc, îi întinseră câteva pungi cu tutun să-şi aleagă şi, în timp ce noul sosit fuma, îi povestiră toate

noutățile din regiment. Și Andrei, înainte de a apuca să vadă bine în jurul lui prin colibă, se simți dintr'odată în largul lui între noii săi tovarăși, în viața aceea de ostaș cu care se deprinsese de-atâta vreme.

Sergentul Oleinic, comandantul grupei, îi plăcu dela început. Era un flăcău înalt și zdravăn, îndemânatic și iute ca un dihor, aproape tot atât de oacheș ca și Iurghin: ochii lui, puțin sașii, luceau puternic. Așezându-se lângă Andrei, îi hotărî îndată scurt și răspicat:

— Tu o să fii, pușcaș mitralior. Ne-am înțeles. Te pricepi?

— La pușca-mitralieră? Da, mă pricep. Am învățat...

— Asta-i tot. O să-ți primești pușca-mitralieră.

Atingându-l pe umăr pe Tătarul cel tânăr care ședea alături — un băiat voinic, zâmbitor, cu ochișorii mici și negri ca două alice — Oleinic adăugă tot atât de scurt:

— Ajutorul tău: Nurgalei.

— *Noi vrem ajutat!* — sări Nurgalei vesel. — *Dacă arătat atunci mergem treaba. Noi putem pricepem la tot felul de mașini Numai atâtica arătat la mine, și gata!*

— Iți arăt eu, nu te teme, — se învoi Andrei.

— *Atunci mergem treaba!*

In jurul focului se învârtea Petro Semiglaz, un omuleț gras dar grozav de sprinten, cu pielea albă și cu bujori în obraz ca o fată mare. Era cel mai bun de gură, cel mai vesel și, după cât se părea, cel mai isteț dintre toți. Il găseai pretutindeni și tot timpul trebăluia: rupea vreascuri cu piciorul, punea lemne pe foc, potrivea cazanul pe pirostrii. Acum întindea lângă vatră o foaie de cort și-și poftea tovarășii:

— La masă, băieți!

— E cam devreme, — zise Andrei.

— Numa' 'așa, o țâră, pân'ce vine bucătăria... Da, ia stați mă băieți, stați...

— Așa ne'ndoapă mereu, — îl lămuri Umrihin pe Andrei. — Ehei, se pricepe la treaba asta! Cu unul ca dânsul nu mori de foame nici în pustiu! Pleacă de dimineață, el știe pe unde, stă cât stă — și numai ce-l vezi trăgând după el un sac cu cartofi din cei mari, de auzi cum îi troznesc oasele! De unde face rost, numai dracu'l știe!

— Ei, „de unde face rost!" De pe câmp! Au rămas de pe la oameni...

Petro Semiglaz împărți cartofii în porții perfect egale, cum-

se obişnuieşte la militărie, câte doi de fiecare. Vârîndu-şi nasul în gamelă, Nurgalei oftă cu obidă:

— Eh, Petro, *aici fost bun un găină-pui!*

— Un ce? — întrebă Semiglaz fără să înţeleagă.

— *Un găină-pui!* — repetă iute Nurgalei.

— Ptiu! Se bat calicii la gura ta, de nu te mai pricepe nici dracu'!

— Ei, *tu nu înţelegem!* — se supără Nurgalei. — *Asta copil dela găină... Acuma pricepem?*

Soldaţii izbucniră în hohote. Şi o clipă, toţi se tăvăliră de râs pe lângă foc.

— Auzi, afurisitul! Era să mor de râs!

— Copil, hai? Mă rog, băieţel sau fetiţă?

Văzând că tovarăşii lui nu râd cu răutate, Nurgalei nu se supără, dar îl trecură toate năduşelile. Iar când râsul încetă şi toţi începură să mănânce, el scuipă ceva în palmă şi-l ghionti pe Semiglaz:

— *Ei, tu, pungaş! Vezi ce dam tu la mine?*

— Da' ce nu-ţi mai place, omule?

— *Ce cartof creştem cu fier la mijloc, hai?*

— Ptiu, ia te uită! O schijă! — se miră Semiglaz. — Asta-i dela o bombă! Cât scoteam cartofii, porcii trăgeau cu bombele în mine!

— Şi trăgeau tare? — întrebă Oleinic neîncrezator.

— D'apoi cum! Eu săpam — şi porcii dă-i, şi dă-i!

— Şi explodau?

— D'apoi dar cum!

— Minţi, că nu explodează toate.

— Ei, poate că nu toate, — încuviinţă Petro Semiglaz, fără supărare. — Se'ntâmplă, nu zic ba...

— Stau şi mă gândesc, — zise Oleinic, încruntându-se în glumă, — că tu, diavole, poate că ai cules în grabă vreo bombă din cele care n'au explodat şi ai pus-o la fiert la un loc cu cartofii... Ia să văd, unde-i cazanul?

Ostaşii se porniră din nou pe râs, iar Nurgalei, apucându-se cu mâinile de burtă, începu să se tăvălească în glumă pe crengile de brad de lângă foc, strigând:

— *Aoleu, nimerit bombă la mine'n burtă! Aoleu, acuşi facem explozie! Daţi voi la-o-parte, vă rog!*

Şi Nurgalei interpreta cu atâta măiestrie spaima unui om care aşteaptă să-i explodeze bomba în pântece, încât toţi se făcură că-l

iau în serios și începură să se repeadă prin colțurile colibei, ascunzându-și capetele și râzând în hohote.

— Ai văzut ce ajutor năstrușnic ai? — îl întrebă Umrihin pe Andrei, în vreme ce, oamenii potoliți se întorceau în mijlocul colibei. — Actor în toată puterea cuvântului!

— Bun baiat, — încuviință Andrei. — Dar și ceilalți par a fi baieți buni. Și veseli. Oameni ca ăștia merg la luptă fluierând! Dar cu cel din colț ce-i? Nu-i bolnav cumva?

Într'un colț al adăpostului ședea Cuzma Iarțev — slab, uscat, cu fața suptă, cu ochii adânciți în orbite și obosiți. Era singurul dintre ei care nu râdea și nu vorbea. Proptindu-și pe genunchi bărbia nerasă, el se uita lung la foc și din când în când tresărea, ca în vis.

— Un nenorocit, — răspunse Umrihin în șoaptă. — Dar o sa vezi tu singur ce-i cu el...

Sergentul Oleinic fusese chemat la comandantul de pluton. Ostașii își mâncaseră cartofii și, vorbind de una de alta, începură să-și scoată pungile cu tutun. Deodată Ivan Umrihin, ghiontindu-l ușurel pe Andrei, începu să urle cu glasul lui răgușit:

— Văzduh!

Toți amuțiră, trăgând cu urechea și căutând să prindă uruitul motoarelor. Numai Cuzma Iarțev se repezi dela locul lui și o zbughi afară, să se ghemuiască pe undeva în vreun adăpost. Umflându-și nările, Petro Semiglaz se năpusti asupra lui Umrihin:

— Fire-ai tu să fii, drac împielițat! De-aiștia mi-erai?

— Apoi am arătat și eu cum se dă alarma! — răspunse Umrihin.

Și din nou coliba răsună de hohote.

Fără să se uite la tovarășii săi, Cuzma Iarțev se întoarse la locul lui, iar Petro Semiglaz, privindu-l lung, zise:

— L-au trecut nădușelile, săracu'...

— Tu, Ivane, tot de pozne de-ale tale te ții! — vorbi deodată Andrei cu asprime, și toți ceilalți amuțiră. — Poate că omul se teme de-a-binelea, iar ție îți arde de glume! Bagă de seamă, Ivane! Când oi începe să vorbesc cu tine cum știu eu, apoi te-apucă sughițul!

— Oho! — se miră Umrihin fără să se supere, și-l privi nedumerit pe Andrei, ridicându-și în sus nasul lui de rățoi. — Ia te uită! Apoi tu, Andriuha, parcă ai fi mai ceva decât răposatul Semion! Ei, slavă domnului! Să știi că așa-mi placi...

— Ia vezi, că poate n'o să-ți mai plac!

In clipa aceea, in ușa colibei se ivi Oleinic·

— Stingeți focul! Adunarea!

...La căderea nopții, intrară în limita dinainte a apărării. Sectorul încredințat regimentului lui Ozerov se găsea la flancul drept al poziției de apărare a diviziei. De mai bine de-o săptamână, această poziție era ținută de câteva subunități mici, care aveau acum nevoie de odihnă. Dar înainte de a lua în primire sectorul, tranșeele trebuiau adâncite, adăposturile sporite ca număr și cazematele întărite, iar punctele de comandă și de observație înzestrate cu cele de trebuință. Regimentul trebuia să termine aceste lucrări în două nopți, și abia după aceea să se instaleze pentru a împiedica înaintarea inamicului spre Moscova.

XVI

Inainte de a se lumina de zi, regimentul se întoarse la locul de unde plecase. In timpul nopții dusese la bun sfârșit o mare parte din lucrările de întărire a pozițiilor de apărare. Noaptea trecuse în liniște. Doar cu câteva clipe înainte de plecarea oamenilor la odihnă, către dimineață, o baterie nemțească deschisese focul, trimițând câteva proiectile asupra limitei dinainte a apărării noastre. Un ostaș fusese ucis și alți trei ușor răniți. Și întreg regimentul era de părere că toate se terminaseră cu bine...

De dimineață, Andrei primi o pușca-mitralieră, dar își dădu seama imediat că nu funcționează. Trebui s'o ducă la atelierul care se așezase în coliba singuratică a unui pădurar, la vreo doi kilometri de pozițiile batalioanelor de infanterie. In timp ce se întorcea la regiment, se gândi să scurteze drumul și s'o ia pe-o potecuță pe care-o ochise încă dela dus.

La jumătate de cale, lângă malul mlăștinos al unui pârâiaș ascuns printre tufe, se opri să-și aprindă o țigară. Și deodată zări după tufișuri, chiar sub râpă, un om. Luându-și pușca dela umăr, Andrei se ghemui după trunchiul unui brad, trase cu urechea și după o clipă, strigă încet:

— Hei, cine-i acolo?

Pe malul pârâului, tufișurile se mișcară și se auzi plescăitul unor pași prin mâlul moale. Andrei n'avea de gând să strige, totuși se pomeni strigând:

— Stai!

Deasupra tufișului se arătară două mâini speriate, pline de mâl, și omul din tufiș urlă, înnebunit de spaimă:

— Om bun! Om bun!

Andrei sări în râpă.

Omul de lângă pârâu era un ostaş. Faţa lui bolnăvicioasă părea de ceară în lumina pălită a pădurii. Arăta neînchipuit de înfricoşat: când îşi ridica în sus mâinile murdare, când se apuca de piept:

— Nu mă ucide! Ce ţi-a venit? Eu sunt...

Iarţev? — se miră Andrei. — Ce cauţi aici?

— Nu mă întreba.

— Cu toate astea...

— Rătăcesc şi eu, asta-i, — răspunse Iarţev, aşezându-se sub o tufă de coacăze.

Slab şi uscat, stătea gârbovit strângându-şi genunchii cu palmele. Dar mâinile nu-l mai ascultau: tremurau şi tresăreau într'una. Simţind că Andrei aştepta dela el un răspuns mai lămurit, începu să vorbească:

— A ieşit o încurcătură... Mă duceam la compania sanitară cu încă un băiat din batalionul nostru. Că vezi, mă usuc într'una şi nici eu nu pricep dece... Băiatul a rămas acolo, iar pe mine m'au cercetat şi m'au trimis înapoi. Mi-au dat, uite, nişte prafuri... şi cum mă întorceam aşa, numai ce văd avioane. Veneau — puzderie! Am lăsat drumul şi am luat-o la fugă să mă ascund... Şi pe urmă, m'am trezit că nu mai ştiu încotro s'o apuc. Dracu' mi-a luat minţile, pesemne! Şi uite, rătăcesc şi nu mă ajută capul pe unde s'o iau..

Andrei se uită la el ţintă, cu neîncredere. Omul i se părea ciudat, mai ales că mâinile îi tremurau mereu, tresărind bolnăvicios.

— Bine, dar dece te-ai speriat aşa?

— Eu? M'am speriat?... — Şi Iarţev întârzie să răspundă. — Apoi, locurile astea afurisite şi străine, oamenii pe care nu-i cunoşti...

Nu ştia ce să mai facă cu mâinile care-i tremurau. Spaima lui era atât de adevărată, atât de cumplită, încât Andrei se încrâncenă. In mintea lui nu desluşea niciun gând lămurit, dar simţi că era ceva cu totul lipsit de înţeles în faptul că Iarţev stătea pe malul acelui pârâiaş. Toată lumea aceea a pădurii, pe care nici el nu-şi dădea seama dece o îndrăgise, era plină de mister şi Andrei înţelese că nu-l mai putea lăsa nicio clipă pe Iarţev în locul acela, dar nici nu putea să rămână cu el: îi era în acelaş timp şi frică, şi scârbă.

— Să mergem, — îl îndemnă Andrei. — Să plecăm de-aici, Cuzma. Auzi?

Faţa pălită a lui Iarţev se strânse ca de o durere

— Unde? — întrebă el în șoaptă. — La companie?

— Dar unde vrei?

Omul începu să tremure din tot trupul. Și, chiar la lumina scăzută din pădure, Andrei văzu cum i se încețoșează ochii. Suspinând amarnic, ca și cum și-ar fi luat rămas bun dela lume, se răsturnă deodată pe-o parte și începu să apuce și să tragă spre el crengile tufișului atârnate peste mal.

— Cuzma! — strigă Andrei. — Ce-i cu tine?

— N'am putere, — șopti Iarțev cu glasul stins.

— Ce vrei să faci? Ce ai?

— Venindu-și în fire, Iarțev se ridică în grabă și încercă să vorbească liniștit:

— Ce să am? N'am nimic. Merg, uite, merg!

Tot drumul, Andrei merse în tăcere. Iar Iarțev, pășind alături de el, îi vorbi numai despre familia lui.

XVII

Auzind uruit de motoare, Cuzma Iarțev se ghemui ca totdeauna în șanțul său adăpost. Avioanele trecură spre răsărit, dar el mai rămase încă multă vreme acolo, trăgând cu urechea și uitându-se speriat spre cer. Trecând pe alături, sergentul Oleinic se opri și-l strigă cu asprime:

— Iarțev!

— Aici, tovarășe sergent!

— După mine, la comandantul de companie!

Cuzma Iarțev își ridică repede casca deasupra ochilor. Pe fața lui suptă se răspândi o paloare înghețată. Rămase câteva clipe țintuit, fără să mai audă altceva decât horcăitul din piept și vuietul din cap. Măsurându-l supărat cu ochii lui sașii, Oleinic îi făcu semn cu degetul și, abia atunci, lipindu-se cu pieptul de marginea șanțului, Iarțev încercă să se agațe de buruieni și să iasă afară. Însă nu mai avea putere în mâini.

— Dă mâna încoace, — zise Oleinic, aplecându-se peste șanț. — Mare voinic mai ești! — Dar și el abia izbuti să-l tragă, atât de greu se făcuse dintr'odată.

Fără să se mai uite îndărăt, sergentul Oleinic o luă spre adâncul pădurii. Înalt și sprinten, mergea cu pași elastici săltându-și din când în când la umăr automatul. Iarțev abia se ținea după el.

pieptul îi clocotea de tuse, inima nu-și mai găsea astâmpăr. Apucându-se cu mâinile de un tufiș, se opri și strigă cu glasul pierit:

— Stai puțin!

Oleinic îl privi peste umăr.

— Ia-o din loc!

— Spune-mi doar atât: e adevărat?

— Ia-o din loc! - se răsti la el sergentul.

După aceea, Iarțev nu-și mai dădu seama unde-l ducea Oleinic. Când se desmetici, se pomeni stând jos la pământ într'un desiș de pădure, iar în fața lui, pe un buștean putred, stătea sergentul: prin fumul de țigară care-l învăluia i se vedeau ochii ușor sașii... Aproape fără suflare, Iarțev îl întrebă:

— Unde suntem?

— Șterge-ți botul, — zise Oleinic. — Ți l-ai zgâriat prin tufișuri. Ei, da' slab de înger mai ești, băiete! Al dracului de slab! N'am știut, că dacă știam, mă fereem să am de-a face cu un iepure fricos ca tine. Șterge-te când îți spun!

— M'ai ucis! — gemu Iarțev.

— Chiar ai fi meritat să te ucid! La ce să trăiască unul ca tine?...

Câtva timp tăcură amândoi. Rotindu-și ochii sașii, Oleinic trăgea mereu cu urechea. Din depărtare se auzeau tunurile. Undeva, în pădure, răsunau glasuri de soldați, dar pe-aproape era o liniște de moarte. Coborînd glasul, Oleinic întrebă în sfârșit:

— Ei, tovarășe dezertor, așa-i că te-ai ars?

— Nu mi-a mers! — oftă din greu Iarțev.

— Și cum de-a dat peste tine?

Cuzma Iarțev povesti că, plecând dela compania sanitară, se înfundase adânc în desișul pădurii, cu gândul să stea acolo până seara, iar noaptea să se furișeze în spatele frontului. Insă, întâmplător, se nimeri să treacă pe-acolo Andrei Lopuhov...

— Nu ți-a mers, măi frate!

Dar deodată Oleinic se ridică și, uitându-se la Iarțev mai sașiu decât deobicei, îl țintui cu ochii:

— Drepți!

— Tu... tu ce vrei? — Și Iarțev abia putu să se ridice în picioare.

Fără să se clintească din loc, zmucind doar din umeri, sergentul Oleinic îl plezni, cu o putere surprinzătoare, peste obrazul stâng. Icnind, omul zbură sub o tufă de verigar. Dar se ridică repede și, proptindu-se în palme, se rugă încetișor:

— Nu mă bate! — Şi începu să plângă.

— Canalie! — mormăi Olcinic, aşezându-se din nou pe buşteanul cel putred. — Şterge-ţi botul, n'auzi?

Aruncându-şi apoi ţigara arsă, îşi răsuci alta.

— Ce zici? Crezi c'o să te denunţe?

— N'ar trebui, — se văietă Iarţev. — Nu cred...

— Nu crezi? Atunci dece ţi s'a făcut inima cât un purice când te-am chemat să mergi la comandant?

— Inima! Ştii tu, măcar, ce-i aceea inimă? — vorbi chinuit Iarţev. — Insă de denunţat, n'ar trebui să mă denunţe... Poate să fi mirosit el ceva, dar n'ar putea să dovedească nimic. Ce, adică nu puteam să mă rătăcesc? Locurile-s străine...

Se vede că Olcinic n'avea încredere în explicaţiile lui Iarţev.

— Idiotule! — făcu el după un răstimp. — Auzi dumneata, să fugi! Nu-ţi spuneam eu? Nici nu te-a căutat omul şi te-a găsit! Dar ia gândeşte-te ce-ar fi fost dacă te-ar fi căutat! Unde te-ai fi ascuns? Unde te-ai fi mistuit? Hai, să zicem că ai fi ajuns în spatele frontului... Cât crezi că ţi-ar fi mers şi acolo? Orice muiere te-ar fi luat de guler! Nu ştii ce le fac la de-alde tine?

— Am acte străine...

— Cu atât mai rău!

— Aş fi stat câtva timp prin păduri...

— Şi pe urmă?... — întrebă Olcinic.

— Ei, pe urmă, poate că s'ar fi terminat războiul... Nu spuneai şi tu că s'ar putea să se termine curând?

Olcinic tot nu putea să-şi vină în fire. Il tot împungea pe Iarţev cu privirea lui saşie şi-şi frământa cu nelinişte buzele subţiri.

— Da, am spus-o, — întări el, vorbind aprins şi cu răutate. — Şi nu numai odată! Am spus chiar şi că trebuie să se termine curând. Nu vezi unde-au ajuns Nemţii? La un pas de Moscova. Cine-i mai urneşte de-acolo?

— Asta zic şi eu...

— „Zic şi eu”... — îl îngâna Olcinic, mai întărîtat încă. — Să zicem că războiul se termină curând, dar întrebarea e alta: mai apuci tu să-i vezi sfârşitul cu ochii tăi? Că iarăşi îţi spun: în spatele frontului şi o muiere te prinde şi te ia de ceafă, ca pe un căţel! Nu poţi fugi, omule, înţelege!

— Parcă aici nu te ia dracu'!

— Aici? — De nerăbdare şi de ciudă, pe faţa lui Olcinic se iviră broboane de sudoare. — Ehei, şi încă cum! Aici te ia dracu şi mai repede! In spatele frontului tot o mai duci o săptămână

două... Dar aici? Aici, dacă se 'ntâmplă să înceapă mâine lupta — gata, te-ai și curățat! Să zici și bogdaproste dacă o da peste tine un glonte, că altfel îți zboară mațele pe copaci!... Infanterie! — Și Oleinic scuipă cu dispreț printre dinții galbeni o șuviță lungă de salivă. — Da, în spatele frontului nu-i nicio scăpare, iar aici, nici atât!

Cuzma Iarțev stătea gârbovit, înălțându-și umerii ascuțiți. Era atât de deznădăjduit că nu izbutise să fugă, încât se simțea cu totul sleit de puteri. Iar gândul că în curând va trebui să intre în luptă îi apăsa pieptul, îl sugruma. Cum ar fi vrut să audă, măcar acum, un cuvânt de mângâiere... Dar Oleinic rodea, rodea în inima lui ca un vierme, și pe Iarțev îl înspăimânta puterea lui pizmașă, încrederea lui în sfârșitul inevitabil... Palid și tremurând, se rugă:

— Iacov, n'ar trebui... mai bine taci!

Oleinic ridică puțin glasul:

— Și totuși, există o scăpare!

— Iar începi cu ale tale! — oftă Iarțev amărît.

— Bine'nțeles, cu ale mele!

Oleinic se ridică, trase din nou cu urechea și cercetă cu ochii desișul pădurii, ca o pisică. Nimic nu tulbura liniștea din jur. Sergentul se așeză la loc, scoase din sân o foiță trandafirie și i-o întinse lui Iarțev:

— Citește! E proaspătă...

Foița tremura în mâinile lui Iarțev.

— Ai văzut ce scriu? Și-ți arată și'n poză!... — Oleinic își coborî glasul până la șoaptă: — Noi doi, n'avem decât o scăpare: să plecăm acolo. Dacă plecăm, scăpăm cu viață!

Iarțev închise ochii și clătină din cap:

— Nu pot. Știi și tu, am nevastă bolnavă și copii mici... Dacă plec, ce s'alege de ei?

Luându-i foița din mână, Oleinic o făcu ghemotoc, vârî ghemotocul sub buștean și înjură amarnic de mamă:

— Tu nu ești om, ci cârpă ticăloasă! Mi-e silă să mă uit la tine. Dacă-i vorba s'o ici din loc, apoi trebuie s'o faci cu socoteală, nu așa cum ai făcut-o tu azi. Trebuie să ți se piardă urma. Ai dispărut — s'a isprăvit, ce să mai vorbim! Și ce-i dac'o să bocească puțin muierea?

Mai vorbiseră ei despre fugă și altădată, chiar înainte de a ajunge pe front, dar Iarțev se încăpățâna mereu. Iar de data aceasta se împotrivi cu hotărîre:

— Nu mai căuta să mă îndupleci, Iacove! Nu mă depărtez eu

de casă. Pentru mine n'are nicium rost să mă duc la ei. Da' ce, Nemţii îs neam cu mine?

— Nici cu mine nu-s neam, — îi întoarse vorba Olcinic. — Atâta doar, că ne uscăm obielele la acelaş soare. Deatfel, e drept că n'o să-ţi iasă înainte cu plăcinte. La asta să nu te-aştepţi...

— Ce plăcinte? Ba te mai şi spânzură! Parcă nu ştii ce povestesc cei care-au scăpat de-acolo? Dau foc şi spânzura oamenii...

— Prostii! Ştim noi ce'nseamnă asta: propagandă. Cine spun aşa decât comuniştii? Nu te teme. Nu-i spânzură ei pe toţi! — Şi lăsându-şi capul în jos, Olcinic se uită pe sub gene la faţa uscată a lui Iarţev, care părea doborît de gânduri, apoi urmă fără să se grăbească, alegându-şi cuvintele: — Fără îndoială, comuniştii n'au ce căuta acolo. Dar cu tine ce au Nemţii? E drept că o să-ţi încovoi spinarea, că o să munceşti pentru ei... Asta e adevărat. Fără asta nu se poate. Dar dacă scapi până la sfârşitul războiului, apoi o duci bine. Că doar n'o să stea Nemţii aici o veşnicie! — Olcinic tresări şi se uită din nou ţintă la Iarţev, apropiindu-şi şi mai mult ochii de rădăcina nasului: — Ce, vrei să-mi spui că bolşevicii te-au ţinut pe palme? Cât ai stat la răcoare de dragul lor? Un an, doi?

— Aproape un an, — mărturisi Iarţev, cu glas înnăbuşit.

— Eu, ce-i drept, n'am stat deloc. Dar era cât pe ce să stau, —urmă Olcinic, abia stăpânindu-se. — Gata-gata! Pe tata l-au băgat fără nicio pricină... Când îmi aduc aminte de bătrân, uite, începe să fiarbă inima'n mine! Niciodată n'o să uit umilinţa aceea...

Chiar lângă ei se auzi un foşnet prin cetină şi, după o clipă, vârful unui brad tânăr, care se ridica drept lângă buştean, începu să se legene. Iarţev se aruncă la pământ, scormonind ţărâna cu degetele lui noduroase. Dar Olcinic nici nu tresări măcar ci, scuipând cu scârbă printre dinţii ruginiţi, îl întrebă:

— Ei, ai murit, or încă nu?

— Cine-i? — întrebă Iarţev în şoaptă.

— Că slab de înger mai eşti, frate! Al dracului de slab...

— Cine-i? — întrebă încă odată Iarţev, ridicându-se puţin.

— O veveriţă, idiotule! — Şi când Iarţev se aşeză din nou pe ciolanele lui uscate, ca un dulău bătrân, Olcinic îl întreba, hotărît: — Ei, care-i cel din urmă cuvânt al tău?

— Nu, Iacove, — răspunse Iarţev, — eu nu merg.

— Dar de fugit, ai să fugi?

— Nici de fugit n'o să mai fug.

— Nu cumva ai să lupţi?

— Nici asta. La ce bun?

— Atunci, ce ai de gând să faci?

— O să mă mai gândesc eu...

Olcinic tăcu o vreme, apoi încheie

— Treaba ta, gândește-te! Eu însă n'am gust să mă prăpădesc așa de tânăr. Nu vrei să mergi — rămâi cu bine. Dar eu, cum îmi vine la'ndemână, cum o șterg. Nu te supăra că te-am pleznit peste bot: o meriți, slavă domnului! Poate că o să-ți prindă bine... Asta-i. — Apoi, amenințându-l: — Ia vezi să nu mă dai de gol, din prostie! Cât ai clipi înghiți un glonte! Asta s'o ții minte...

Și se ridică de pe buturugă.

XVIII

Oberleutnantul Rudolf Mitmann, trimis la statul major al armatei împreună cu soldații săi, dădu informații prețioase cu privire la pregătirile Nemților în vederea noilor atacuri. Treptat, toate informațiile lui se adevereau: în câteva sectoare ale frontului, între care și cel ocupat de divizia generalului Borodin, se observau mișcări de trupe și deplasări de tancuri și de artilerie spre pozițiile înaintate. In legătură cu acestea, maiorul Ozerov primi pe neașteptate un nou ordin: odată cu căderea nopții, să trimită două batalioane în limita dinainte a poziției. Și de data asta nu numai pentru a executa lucrări ci și pentru a se instala definitiv în apărare. I se îngădui să păstreze, deocamdată, un batalion în rezervă. I se mai ceru apoi să supravegheze fără întrerupere, tot ce se întâmpla la inamic și să prindă în cursul nopții un prizonier; trebuia să afle neapărat ziua în care Nemții vor încerca o nouă lovitură în sectorul diviziei.

Maiorul Ozerov îl chemă îndată pe Iurghin.

— Iată ce este, prietene, — vorbi el cu îngrijorare, făcându-și înainte însemnările pe hartă. — Ne trebuie neapărat o „limbă".

Ca deobicei, Iurghin se uită la comandantul de regiment cu îndrăzneală și-i răspunse fără grabă:

— Aducem, tovarășe maior. Mă duc chiar eu.

— Auzi dumneata: chiar el! — Și Ozerov își ridică ochii de pe hartă. — Dar crezi că n'aș putea „chiar eu" s'aduc o „limbă"? Prost comandant o să fii dac'o să le faci toate singur! Nu trebuie să ai încredere numai în tine, ci și în ostașii tăi. Organizează! Alege oameni de încredere! Explică-le ce și cum trebuie să facă — și

pe urmă lasă-i să facă singuri. Inainte de începerea operației o să vă dau, personal, lămuriri amănunțite...

— Am înțeles, tovarășe maior! Imi permiteți să trec la executare?

— Stai... — Ozerov scotoci prin portharta lui și scoase o cărticică. — Vezi, aici scrie despre cercetare. E o carte folositoare. Intâi citește-o și numai după aceea apucă-te de treabă. Noi, dragul meu, trebuie să învățăm cu toții, să învățăm mereu...

... In grupa lui Oleinic oamenii își împărțeau între ei mahorca. Petro Semiglaz, care se amesteca în toate, își luase asupra lui această sarcină. Răsturnând mahorca pe o foaie de cort, o răsfira cu degetele, umflându-și nările de bucurie:

— Da' pe unde-o fi măsura, măi fraților?

Măsură nu aveau. Atunci Umrihin se apropie repede de grămăjoara de tutun.

— Stai! — zise el, dând la-o-parte mâna lui Petro. — Dacă n'avem măsură, apoi nici încredere în tine n'avem! Văd eu cum ți se umflă nările de poftă. Cu celelalte mai merge cum mai merge, dar la mahorcă, parcă văd că ne tragi chiulul!

— Să trag chiulul? Eu? — se supără Petro.

— Da, tu.

— Ai căpiat de tot, măi frate-meu? Ai căpiat?

Insă toți erau bucuroși că se găsise cineva să-și arate neîncrederea în Semiglaz. Și, în glumă, ca și cum ar fi fost vorbiți, se porniră să-i țină partea lui Umrihin:

— Așa-i. Să punem pe altul la împărțeală.

— Ia fă-te la-o-parte, Petro!

— Las' că v'arăt eu vouă! — îi amenință Semiglaz.

Umrihin era în capul răzmeriței:

— Cine împarte? Că doar asta-i treabă serioasă!

Nurgalei Hasanov vorbi iute, clipind din ochi:

— *Andrei împartem! Asta de treabă estem.*

— Da, e om de încredere, — întări Umrihin.

Și toți ceilalți se porniră:

— Imparte tu, Andrei!

— Mai repede, că ni s'a făcut o poftă!...

Andrei împărți tutunul în grămăjoare tot una de mari, după numărul oamenilor din grupă. Petro Semiglaz își întinse îndată mâna spre una din ele, care i se păru mai mare.

— Așteaptă, — îl opri Andrei.

— Nu cumva vrei să-l descânți?

Andrei făcu un semn lui Nurgalei:

— Intoarce-te! — Și când Nurgalei se întoarse cu spatele, acoperi o grămăjoară cu mâna: — Asta a cui să fie?

Nurgalei era încântat de o împărțeală atât de cinstită și frățească. Răspunse voios:

— A lui Petro Piatiglaz![1] — Apoi, prefăcându-se că-și amintește imediat: — A, nu, *asta greșeală:* Șestiglaz! Nu, nu! Stai puțin, *asta nume numeram pe degete!*

Toată grupa izbucni în râs.

— Ptiu, drace! — înjură Petro cu veselie. — Ce te râzi?

După o clipă toți pufăiră din mahorcă.

In ușa colibei apăru locotenentul Iurghin. Sărind în picioare cel dintâi, Oleinic strigă:

— Drepți!

— Stați jos, stați jos! — Iurghin le făcu semn cu mâna să stea și, fără să intre în colibă, întrebă din ușă: — Pe-aici, pe la voi, nu s'ar găsi vreunul care să meargă în cercetare?

— In cercetare?... — Oleinic făcu un pas înainte și răspunse, înfierbântat: — Merg eu, tovarășe locotenent! Imi place să mă duc în cercetare. Demult doresc asta...

— Bun. Atunci intru.

Din colțul colibei se ridică Andrei.

— Merg și eu, — zise el simplu.

Al treilea care-și arătă dorința să plece în incursiune fu Terenti Jigalov.

— Trei ani am fost cercetaș. Și în război tot cercetaș am fost... — începu el să vorbească cu căldură, dar cam fără șir. — Trebuie să merg și eu, numaidecât. Ii cunosc eu pe Nemți, pe ăștia, pe... Aoleu, când i-oi atinge! — Și izbi deodată cu pumnul în masă cu atâta putere, încât se auzi cum se scutură cetina deasupra vetrei.

— Foarte bine! — se bucură Iurghin: toți voluntarii îi plăceau: — Oameni ca voi căutam și eu. Trei îmi ajung. Intr'o incursiune de noapte, cu cât mai puțini, cu atât mai bine. Trebuie să lucrați în cea mai perfectă liniște... Atunci, pregătiți-vă și haideți cu mine.

Cei trei: Oleinic, Andrei și Jigalov, își petrecură ceasurile care le mai rămâneau până seara la punctul de observare. Cercetau cu

---

1) Joc de cuvinte: Semiglaz înseamnă cu șapte ochi, Piatiglaz — cu cinci ochi, iar Șestiglaz, cu șase ochi. (N. trad.)

băgare de seamă locul, însemnându-și drumul spre pozițiile germane.

Către miezul nopții, după ce primiră indicațiile maiorului Ozerov, cercetașii trecură dincolo de tranșee și se îndreptară tiptil unul câte unul, printr'o vâlcea îngustă, spre apus. Toată linia frontului părea cufundată în tăcere. Pământul era învăluit în ceață.

Luna se ivea rareori. Iar când se uita printre nori, se arăta somnoroasă, în silă parcă, și lumina ei bolnavă umplea cerul de spaimă.

Nemții nu aveau în sectorul acela un sistem de apărare bine organizat. Pregătindu-se pentru viitoarea ofensivă, ei ocupau satele și pădurile din vecinătate și nu lăsau în față decât posturi neînsemnate. Unul din acele posturi fusese descoperit de cu ziuă, pe o înălțime presărată cu tufișuri rare. Cercetașii se îndreptară într'acolo.

Dar nu le-a fost dat să ajungă.

La jumătatea drumului, Terenti Jigalov, care mergea în frunte ca un cercetaș încercat ce era, se ghemui într'un tufiș să asculte mai bine și să se sfătuiască cu ceilalți ce aveau de făcut. Cu gândul să-și zorească prietenii, slobozi un țipăt scurt, ca un animal mic strivit în întunericul nopții. In aceeaș clipă, din stânga lui se auzi o pocnitură înfundată și un șuierat ca de șarpe furios, și deasupra tufișurilor se înălță, împrăștiind stropi de foc, o rachetă. Pământul era scăldat într'o lumină atât de orbitoare, încât cei trei încremeniră Și îndată, ca și cum ar fi împuns văzduhul, începură să țăcănească din toate părțile automate nemțești.

Orbit de lumina rachetei, Andrei se aruncă la pământ și se rostogoli într'o groapă. Simțea cum i se taie răsuflarea. Nimerise în pâlnia unei bombe de avion. Sergentul Oleinic, care venea în urma lui, încerca să se ascundă pe după tufișuri, tremurând din tot trupul. „Mă omoară! se gândea el. S'a isprăvit cu mine!" Și Andrei, și Oleinic înțelegeau că dăduseră peste o patrulă de nemți, care, deasemeni, plecase și ea în incursiune de noapte.

Terenti Jigalov rămase singur.

Ințelegând că încercarea lor dăduse greș și căutând să nu se dea de gol, Jigalov se hotărî să se furișeze îndărăt, fără să tragă, spre locul unde-i rămăseseră tovarășii. Se târî, iute ca o șopârlă, prin iarba moartă și umedă. Răpăitul automatelor amuțise. Terenti Jigalov încercă să se ridice, dar în aceeaș clipă doi Nemți voinici, sărind dintr'un tufiș, se năpustiră asupra lui. Terenti Jigalov se luptă în tăcere, încercând să se zmulgă din strânsoarea lor. Și numai atunci când îi răsuciră, cu troznet, mâinile la spate și-l ridicară

dela pământ, şi când văzu căzând din înalt şi ascunzându-se după nori ciobul strâmb al lunii strigă deznădăjduit:

— Fraţilor! Tra...

Strigătul lui răguşit şi întrerupt răsună prelung în noapte. Andrei sări din groapă. Înţelese într'o clipă tot ce se întâmplase. Auzi izbituri înfundate, gemete adânci, apoi ceva mai departe un urlet înfiorător, sălbatic, care nu mai semăna nici pe departe cu glasul lui Terenti Jigalov:

— Fraţilor, trageţi! Trageţi fără milă! Tra...

Inţelegea că Jigalov îi ruga să tragă. Dar cum putea el să tragă? Odată cu Nemţii l-ar fi ucis şi pe el! Năduşeala începu să-i curgă şiroaie pe obraji. Trecură câteva clipe de tăcere, apoi auzi iarăşi strigătul întretăiat al lui Jigalov, care făcea să-i înghețe sângele în vine. Incercă de câteva ori să spună şi el ceva, dar nu se auzeau decât gemete şi frânturi de vorbe fără înţeles. Un singur cuvânt răsună limpede, mai departe de data aceasta, — răsună ascuţit, aşa cum răsuna vorbele în război:

— Foc!

Şi în cuvântul acela era atâta avânt, atâta dorinţă arzătoare. încât Andrei înţelese că nu se poate să nu tragă: ordinul acela trebuia să-l execute fără şovăială. Scâncind ca un copil, Andrei ridică automatul şi apăsă pe trăgaci. Arma începu să-l izbească în umăr, ca şi cum ar fi încercat să se smulgă din mâinile lui. Iar înaintea lui, în întuneric, tufişurile foşneau şi se auzeau gemete...

Deodată, o umbră se aruncă peste el răsturnându-l la pământ. Ii auzea deasupra răsuflarea grea. In cădere, Andrei îşi pierdu automatul, dar în aceeaş clipă îl înşfăcă pe duşman. Se încleştară amândoi, urlând şi zvârcolindu-se în iarba deasă şi udă. Andrei se pomeni cu mâna pe obrazul străinului şi, în turbarea care-i sporea puterile, încercă să-i scoată ochii, să-i rupă nasul, buzele... Aducându-şi aminte de cuţit, începu să-l caute la brâu cu mâna tremurătoare, dar simţi deodată o lovitură puternică în piept şi se prăbuşi pe spate... Ca prin minune, izbuti să se agaţe de haina străinului şi, unul peste altul, se rostogoliră amândoi în fundul groapei. Abia acolo izbuti să-şi culce duşmanul pe spate, strivindu-l sub greutatea lui, şi să-şi scoată cuţitul dela brâu. Nu ştia măcar unde loveşte, dar auzea limpede cum trozneşte trupul de sub el...

Zmulgând apoi cuţitul, Andrei îl aruncă departe, cu scârbă, fără să se gândească în graba lui că ar putea să mai aibă nevoie de el. Dar Neamţul începu să dea din mâini şi din picioare şi să se zvâr-

colească. Andrei se năpusti iarăşi asupra lui, îl ţintui la pământ şi, pentru întâia oară, strigă:

— Nu mă lăsa, sergent!

Deasupra groapei se auzi glasul lui Oleinic:

— Unde eşti?

— Aici!

Sărind în groapă, Oleinic nimeri drept peste Andrei.

— Ce faci? — se feri Andrei, împingându-l cu umărul mai încolo.

— Ptiu, drace! — mormăi Oleinic. — Ce beznă!

— Nu mă lăsa! — repetă Andrei, suflând din greu.

Hitleristul începuse să se zvârcolească din nou şi încerca să strige. Andrei îi dădu un pumn peste obraz, îi astupă gura, apoi i-o legă în grabă cu o cârpă mai dinainte pregătită.

— De unde dracu'o mai fi ieşit şi ăsta? — zise el uşurat, simţind că Neamţul s'a potolit. — Acum, eu o să-l iau în spinare, iar dumneata să vii după mine. Numai că trebuie să ne cam grăbim! Ia şi automatul meu. E undeva pe aici...

Mitralierele germane răpăiau fără întrerupere; deasupra capului lor zvâcneau luminile roşii ale gloanţelor. Oleinic şopti, neliniştit:

— Cum o să trecem? Trag din toate părţile!

— Il duc eu, lasă! Prin vâlcea...

Şi apucându-l pe Neamţ de mâini, Andrei îl săltă dela pământ şi, dintr'o singură mişcare, şi-l aburcă în cârcă. Apoi se scutură să-l potrivească bine, aşa cum făcea cu sacii la moară, şi începu să se caţere ca să iasă din groapă.

— Haide. Şi la nevoie, tragi.

Dela posturile nemţeşti înaintate, mitralierele ţăcăneau care mai de care, într'o învălmăşeală şi un răpăit înfiorător, iar rachetele de semnalizare brăzdau văzduhul cu luminile lor multicolore. Roiuri de gloanţe scuipau peste tot câmpul. Andrei mergea îndoit din şale, cu paşi mari, fără să se uite îndărăt. Picioarele Neamţului răcâiau pământul.

Oleinic venea în urma lor. Tot timpul înaintării se gândise cum să fugă. Se gândise, până în clipa când căzuse prins Terenti Jigalov. După aceea însă, se simţise atât de cutremurat de rugămintea lui Jigalov şi de gestul lui Andrei, încât gândul dezertării îi pierise cu totul. Abia acum, după ce făcuse cam o sută de paşi în urma lui Andrei, îşi aduse aminte din nou. „Dar acum, unde dracu' să mai fugi? se gândea el, făcându-se ghem de frica gloanţelor care-i şuie

rau pe aproape. Numai cât îţi scoţi capul din vâlceaua asta — şi gata, te-ai şi curăţat! Şi nici nu-i chip să rămân în urmă: cum m'or prinde s'a isprăvit cu mine! Indată o să înţeleagă că am fost în cercetare..." Şi se ţinea după Lopuhov, ba chiar se uita ţintă înaintea lui, ca nu cumva să-l piardă din ochi în valea aceea cufundată în beznă şi înecată în ceaţă.

La o sută de metri de tranşee, sergentul Oleinic îl ajunse pe Andrei din urmă şi, potrivindu-şi pasul după al lui, îl întrebă.

— E greu?

— Greu, blestematul! Iaca, am asudat. — Şi Andrei se opri. — Şi duhneşte de parcă-i câine, nu om!

— Mai odihneşte-te, — îl sfătui Oleinic. — Dă-l să-l mai duc şi eu. O mai fi trăind?

— Trăieşte, bată-l pustia. Dar se vede că a pierdut sânge, nu glumă!

— Dă-l la mine.

Lăsându-l pe Neamţ la pământ, Andrei oftă cu amărăciune.

— Terenti... Ce zici de el? Am să mor şi n'am să-l uit!

— Păcat că s'a prăpădit flăcăul...

— Mare nenoroc am avut...

Oleinic îl aduse pe Neamţ până la adăpostul din care porniseră în incursiune. Cercetaşii erau aşteptaţi. Şi erau aşteptaţi cu nelinişte. Toată lumea înţelesese că li s'a întâmplat ceva. Abia îl trânti Oleinic pe Neamţ la pământ şi de pretutindeni se auziră glasuri şi se aprinseră lumini de lanterne. Cel dintâi care se apropie în grabă a fost locotenentul Iurghin:

— Oleinic, tu eşti? Şi ceilalţi?...

Apropiindu-se de adăpost, Andrei auzi din tranşee un glas vesel strigând:

— Măi băieţi, ce ziceţi de Oleinic, sergentul nostru? Aţi văzut ce ispravă a fost în stare să facă? A adus o „limbă"! Hai să-l vedem! Uite-l colo, lângă adăpost...

Iurghin îi raportă lui Ozerov, la telefon, rezultatul incursiunii. Iar Ozerov îi dădu ordin să se prezinte imediat la punctul de comandă al regimentului, împreună cu Lopuhov, cu Oleinic şi cu prizonierul neamţ.

Neamţul era un caporal. Muri la răsăritul soarelui. Dar înainte de a-şi da sufletul, tot apucă să facă o destăinuire. Şi anume, că Nemţii pregătesc lovitura în sectorul diviziei pentru dimineaţa de 7 Noembrie...

XIX

Batalionul căpitanului Şaracşane era în rezervă, dar în aceeaş seară trebuia să intre în limita dinainte a apărării.

In zorii zilei, în timp ce Oleinic şi Andrei se aflau încă la punctul de comandă al regimentului, Cuzma Iarţev ieşi printre cei din urmă şi se apropie de foc. Incepu să-şi vâre mâinile în flăcări, tremurând ca scuturat de friguri. Petro Semiglaz se minună:

— Ia te uită, frate, da' ce te-a apucat aşa tremuriciul?

— Am îngh-gh-gheţat, — răspunse Iarţev dârdâind.

— Tare mă tem că mai degrabă tremură sufletu'n tine, nu carnea...

— Ce ai, bre omule?

— Parcă sufletul nu îngheaţă şi el!...

— Dă, un suflet ca al tău o fi îngheţând...

Atunci sosi bucătăria de campanie. Toţi se repeziră cu gamelele. Întorcându-se în colibă, Umrihin îşi suci gamela în mâini cu nemulţumire şi zise amărît:

— Dece-o fi aşa de zgârcit azi bucătarul nostru?

— Da' ce, nu-ţi ajunge?

— Vezi şi tu: porţie-i asta?

— Apoi, aşa-i dela cazan, ce să-i faci? — îi bătu în strună Petro Semiglaz. — Nici de murit nu mori, da' nici de trăit nu trăieşti!

— S'a întâmplat la noi odată... — începu Umrihin, fără să se atingă de mâncare. — Vine în inspecţie pe la bucătarii un general, — da' ştii, stacojiu din cap până'n picioare şi numai fireturi de aur! Asta era pe când ne aflam încă la Velichi... Ei, şi întreabă el pe ostaşi: „Cum merge treaba, zice, tovarăşi? Vă ajunge mâncarea?" Toţi răspund, se'nţelege, într'un glas, după cuviinţă: „A-jun-ge, tovarăşe general! Ba mai şi rămâne!" „Rămâne? se minunează generalul, de colo. Şi ce faceţi cu resturile?" „Le mâncăm şi pe ele, tovarăşe general, şi tot nu ne-ajung!"

După ce Umrihin îşi înghiţi porţia înaintea tuturor, Petro Semiglaz îi puse înainte încă o gamelă plină. Voia să-l îmbuneze, pesemne, ca să-i lase tot lui împărţeala tutunului. Clipi din ochi, cu un'aer de complicitate:

— Ia înfulecă, măi frate-meu, că pentru tine-am şterpelit-o!..

Umrihin se uită la gamelă:

— A cui e?

— Sst!... A lui Terioha Jigalov, — răspunse Petro. — Bucătaru' habar n'are despre ce s'a întâmplat...

Du-o înapoi, dobitocule!

Mai abătuţi decât toţi în dimineaţa aceea, Medvedev şi Covalciuc începură să povestească în ce împrejurări îl cunoscuseră pe Terenti Jigalov la un spital de lângă Moscova şi cum, abia scăpat din captivitatea germană şi rănit cum era, cerea într'una să fie trimis pe front să lupte.

— Nici n'a aşteptat să se facă sănătos şi a şi plecat pe front! oftă Covalciuc. — V'aduceţi aminte cum începea să tremure de mânie când vorbea de Nemţi?

— Aprins mai era! — zise Medvedev. — Şi când te gândeşti ce moarte i-a fost scris să aibă... De-ar fi trăit, ar fi ajuns fără îndoială Erou al Uniunii Sovietice! Fiecare picătură de sânge din inima lui îi poruncea să se arunce în foc!

— Da, a fost şi el om de partid, — oftă Umrihin, — ca şi răposatul Semion Degtiariov al nostru. Tot unul şi unul...

— Nu era încă înscris, — zise Covalciuc. — Era doar în Comsomol...

— Tot una-i! — făcu Umrihin. — Prin firea lui, el era al partidului. O vedeai asta de cum te uitai la el... Intr'adevăr, când mă gândesc, în războí mor tot mai mulţi oameni de partid... Iaca, aşa s'a prăpădit şi comisarul nostru, tovarăşul Iahno... Şi ce om a fost! Parcă era argint viu! Poate că are dreptate Medvedev. La oameni ca ei, fiecare picătură de sânge din inimă le porunceşte să se arunce în foc...

Cuzma Iarţev se uita lung la gamela lui Jigalov şi se gândea la moartea lui neaşteptată şi tragică. Apoi lăsă gamela alături şi, uitând până şi să-şi vâre lingura în molctieră, ieşi din colibă fără să-l bage cineva în seamă.

O baterie nemţească de aruncătoare trăgea asupra limitei dinainte a apărării noastre. Pădurea foşnea: dela Nord sufla un vânt înţepător. Până şi'n adâncul pădurii era frig. Oamenii se îngrămădeau cu toţii prin bordeie şi colibe. Deasupra aşezărilor se înălţau fumuri, străbătând cu greu printre crengile dese ale brazilor.

In dimineaţa aceea, de cum se trezise, Cuzma Iarţev simţise o nelinişte mai chinuitoare decât deobicei. Nu-l tulburase numai moartea lui Jigalov. Cuzma Iarţev fusese încredinţat că, plecând în incursiune, Oleinic va trece în liniile germane. Iar când află că sergentul se întorsese, se înspăimântă, fără să înţeleagă nici el singur dece. Oricât căuta să se asigure că pe el nu-l priveşte faptul că Oleinic îşi schimbase gândurile, neliniştea nu i se potolea. Simţea până în adâncul sufletului frământat că întoarcerea lui Oleinic nu

nărula numai înțelegerea dintre ei, dar mai trăgea după sine și nu știu ce urgie pe capul lui.

Iși aduse aminte din nou de toate întâlnirile și de toate ciorovăielile lui cu Oleinic. Erau amândoi din acelaș raion. Cuzma Iarțev nu voia să intre în colhoz și lucra la o cooperativă de producție, în timp ce Oleinic se îndeletnicea cu tăbăcitul blănurilor, călătorind mereu prin țară. Inainte, nu se cunoșteau decât din treacăt și se întâlneau rar, dar regăsindu-se în armată se împrieteniseră, așa cum se împrietenesc deobicei oamenii din acelaș loc când se întâlnesc printre străini. Știind că Iarțev era cam nemulțumit de regimul sovietic (stătuse la pușcărie înainte de război aproape un an, pentru speculă) și mai știindu-l că suferă de-o frică de moarte bolnăvicioasă — Oleinic începu încetul cu încetul, cu multă băgare de seamă, să-l îndemne să dezerteze. Cuzma Iarțev se simțea singur și părăsit. In spaima și'n singurătatea lui, se apropie de Oleinic. Numai vorbele sergentului îl mai mângâiau și-i mai întăreau fărâma de nădejde că va putea scăpa și de război și de moarte.

Dar Cuzma Iarțev se temea să fugă la Nemți. Să dezerteze și să aștepte sfârșitul războiului în spatele frontului, era deasemeni neînchipuit de greu și, mai ales, de primejdios. Ce-i rămânea de făcut atunci? Cum să scape dela o moarte sigură?

Neștiind ce să mai facă și înnebunit de gânduri, Cuzma Iarțev rătăci ca aiurit vreo două sute de metri dela locul unde aștepta batalionul și ieși într'o poiană largă. La marginea ei dinspre răsărit se înălța un deal pieptiș, în vârful căruia creșteau, unul lângă altul, brazi tineri și pletoși. Cuzma Iarțev se îndreptă într'acolo și se așeză sub crengile legănate de vânt, să se gândească în tihnă ce are de făcut ca să scape de moarte.

La poalele dealului se căsca o groapă. Acolo căzuse acum câteva zile, cutremurând pământul, o bombă de avion. Cuzma Iarțev se apropie de groapă, oprindu-se la marginea ei, și se gândi deodată: „Intr'o groapă ca asta or să mă îngroape și toate or să se sfârșească..." Inchizând ochii, Iarțev văzu câmpul de luptă, așa cum îl vedea adeseori în vis, se văzu pe el, însângerat, apoi cum soldații rămași în viață îl duc spre o groapă ca aceea... Și dintr'odată se simți cu desăvârșire istovit, fără putere să mai lupte cu spaima aceea nebună.

După aceea, nu-și mai aduse aminte de nimic. Toate se amestecară în mintea lui. Se pare că a stat multă vreme lângă marginea groapei, fără să-și poată opri lacrimile, apoi s'a îndreptat iarăși

spre colibă, pe urmă a rătăcit cine ştie pe unde, fără să-şi afle liniştea şi locul.

Pe la amiază a fost găsit, nu departe de batalion, în adâncul unor tufişuri. Se zvârcolea la pamânt, gemând. Incheietura mâinii stângi îi era zdrobită de un glonte. Alaturi, puşca îi zăcea aruncata în ţărână.

Un corb zbura peste poiană, bătând ostenit din aripi. Văzându-l, Cuzma Iarţev înţelese că se apropie seara. Deasupra pădurii se lăsa un soare roşu, ca de poveste: parea că stă în cumpănă şi nu-şi mai ştie drumul prin pâcla înserării.

In faţa lui, departe, Cuzma Iarţev zări două şiruri de soldaţi. Deasupra capetelor, baionetele sclipeau. Feţele lor nu se puteau desluşi. In câteva clipe oamenii se apropiară, şi atunci Cuzma Iarţev observă cu mirare că toţi aveau acelaş chip şi aceiaş ochi, ca şi cum ar fi fost gemeni. „Ce companie o fi asta? A noastră? îi fulgeră prin minte. Ce caută aici?" Uitându-se în jurul lui, îşi dădu seama că se afla la poalele aceluiaş deal pe unde rătăcise de dimineaţă, iar în spatele lui se căsca aceeaş groapă proaspătă, la marginea căreia stătuse plângând. Şi dintr'odată îşi aduse aminte de tot ce se petrecuse cu el în ziua aceea.

După amiază fusese judecat de către curtea marţială. Iarţev nu avea şi nici nu putea să-şi afle vreo dezvinovăţire. In nebunia care-l cuprinsese, nici nu se gândise măcar că fapta lui o să fie uşor descoperită. Inţelegând că ar fi zadarnic să se apere, îşi recunoscu vina dela început. Căută să povestească judecătorilor săi, cât mai limpede, cum făptuise crima, iar după mărturisire simţi deodată o uşurare neaşteptată. Se străduia să-şi amintească tot ce făcuse şi ce gândise în dimineaţa aceea, dar judecătorul îl întrerupse nerăbdător, spunându-i că asta n'are nicio legătură cu fondul chestiunii. Atunci Iarţev înţelese limpede că o să fie împuşcat şi, fără îndoială, foarte curând. N'o să apuce nici măcar seara acelei zile. Moartea era inevitabilă, era acolo, lângă el... Stând în faţa judecăţii, Iarţev îşi dădu seama că moartea se afla mai aproape de el acolo decât în luptă. Inainte, în spaima lui, era încredinţat că ar fi deajuns să plece la luptă, ca să şi moară. Iar acum, se gândi deodată că dacă ar fi să pornească la luptă, poate ar muri, dar poate că nu... Nimeni n'ar fi în stare s'o spună. Nu sunt atâţia oameni care se războiesc ani de-a-rândul, iau parte la nenumărate lupte şi totuşi rămân nevătămaţi? Şi Cuzma Iarţev se agăţă dintr'odată, cu deznădejdea unui osândit, de gândul că scăparea dela moar-

tea care-l aştepta nu-i putea veni decât în luptă. Era însă prea târziu.

Văzându-se acum lângă groapa proaspătă şi înţelegând că e dus la execuţie, Cuzma Iarţev simţi deodată în el mai multă dragoste de viaţă decât în toată existenţa lui. Unul din membrii tribunalului militar, ieşind în faţa ostaşilor, citi sentinţa curţii marţiale. Apoi comandantul batalionului, căpitanul Şaracşane, un Buriat înalt şi ager, începu să le spună nu ştiu ce soldaţilor. Cuzma Iarţev nu auzi decât cele din urmă cuvinte:

— Care din voi vrea să execute prin împuşcare pe trădătorul de patrie Cuzma Iarţev? Să facă doi paşi înainte!

Andrei se afla în mijlocul primului rând. Toată ziua aceea trăise ca într'un vis. Fapta lui Jigalov îl zdruncinase adânc şi-l făcuse să se gândească la multe. Cu atât mai mârşavă i se părea acum crima lui Iarţev, pe care o socotea ca pe cea mai josnică din câte ar putea săvârşi un ostaş în timp de război. Dar nu numai asta îl zdruncinase atât de adânc: Andrei se gândea că poartă şi el o părticică de vină în nelegiuirea care se săvârşise. Intr'adevăr, când îl întâlnise dăunăzi pe Iarţev în pădure, bănuise că frica lui nesăbuită începe să-l îndemne la trădare şi totuşi nu se putuse hotărî să povestească comandanţilor întâmplarea aceea: îi fusese milă de Iarţev, care tot drumul îi vorbise cu atâta dragoste de familia lui... Acum, Andrei înţelese că în război n'ai dreptul să-ţi fie milă nici de duşman, dar nici, când vine împrejurarea, de ai tăi. Şi deaceea, îndată ce auzi întrebarea comandantului, ieşi cel dintâi din rând şi făcu doi paşi înainte. Se uită la Iarţev tot aşa cum se uitase şi la Nemţii dela Suhaia-Poliana: în întunecimea de smoală a ochilor, pupilele începură să-i sclipească.

— Eu! — rosti el, şi buzele i se strânseră.

Sergentul Olcinic înţelese că n'o să treacă nicio secundă şi amândouă rândurile de ostaşi vor păşi în faţă. Căutând s'o ia înaintea celorlalţi, se aşeză lânga Andrei:

— Şi eu!

In urma lui, toţi ostaşii făcură un pas înainte. Andrei şi Olcinic se pomeniră iarăşi în primul rând.

— Numai cinci, — zise Şaracşane.

După o clipă, în faţa lui Iarţev se opriră cinci oameni cu puşti. Toţi erau la fel, de parcă ar fi fost gemeni. Numai unul dintre ei, cel din mijloc, îi păru cunoscut. Iarţev se uită ţintă la el. Omul era mai înalt decât toţi, uscăţiv, negricios, iar la gulerul mantalei îi luceau gradele de sergent.

„Oleinic?"

Nici în timpul judecății și nici după judecată, Cuzma Iarțev, lucru ciudat, nu-și amintise niciodată de Oleinic. Acum, văzându-l, își aruncă brațele în sus și-și avântă pieptul înainte, încercând să strige ceva. Dar în clipa aceea răsună uscat, o salvă de puști...

Iarțev a fost înmormântat acolo, în pâlnia făcută de bomba de avion.

XX

Toată noaptea, regimentul lui Ozerov lucră la întărirea sectorului său de apărare. Sute de oameni bocăneau cu lopețile, adâncind transeele șerpuitoare și aruncând pământul spre partea inamicului. In multe locuri se făceau cazemate și adăposturi noi. Grupuri speciale de soldați cărau din pădure, prin noroiul până la glezne, bârne grele, iar alții le așezau, rostogolindu-le unele lângă altele peste gropile descoperite, în timp ce alții mascau cazematele și adăposturile cu iarbă, cu crengi și cu buruieni pe jumătate putrezite. In sectoarele pe unde tancurile ar fi putut pătrunde mai ușor, artileriștii instalau tunuri antitanc.

Inspre partea Nemților era liniște de mormânt. Numai către miezul nopții trecură pe cer, speriind stelele cu vuietul motoarelor, escadrile de bombardiere zburând spre Moscova. După ce trecură, mulți ostași se tot uitară în urma lor în timp ce lucrau. Și în curând se văzură spre răsărit, acolo unde dispăruseră avioanele, sute de sulițe de foc înfigându-se în bolta neagră a cerului. Prin transee se porniră glasuri:

— Aha, i-au întâmpinat pe tâlhari!

— Și or să-i tot întâmpine până le-or da peste ceafă!

— Săpați! Ce v'ați oprit?

In zorii zilei începură să se întoarcă grupurile de pionieri care plantaseră mine în anumite porțiuni pe căile de acces spre poziția de apărare. Unul din grupuri ieși în dreptul plutonului lui Matvei Iurghin. Pionierii aduceau cu ei, pe o foaie de cort, un ostaș. Il coborîră cu băgare de seamă în transee.

— Ce-i cu el? E rănit? — întrebă Iurghin. — E de-al nostru?

Un pionier răspunse scurt:

— Se târa.

— Incotro?

— Spre noi, se înțelege.

— Dar cine-i?

· Ei, asta numai el o fi ştiind...

Matvei Iurghin aprinse lanterna de buzunar şi se aplecă asupra rănitului. Omul zăcea în nesimţire. Tot obrazul şi toată îmbrăcămintea îi erau pline de sânge şi de noroi. Nu-ţi venea a crede că mai fusese în stare, cu puţin în urmă, să se târască. Şi nici nu-ţi venea a crede că ar mai putea să trăiască.

— Se târa, zici? — mai întrebă odată Iurghin.

— Se târa, — oftă pionierul. — Asta chiar că-i minune. Se târa şi gemea, şi tot zgâria pământul cu degetele... Dar când ne-a văzut, îndată a leşinat.

Din cealaltă parte a tranşeei se apropia Andrei. Se aşeză la căpătâiul rănitului, se uită la faţa lui luminată de lanternă şi îngăimă buimăcit:

— Jigalov? — apoi răcni ca un nebun: — Terioha! Jigalov! Terioha!

Terenti Jigalov îşi veni în fire abia când îl aşezară pe brancardă, să-l ducă în grabă la cel mai apropiat punct medical de ajutor, şi începură să-i spele obrazul.

Se vede că, după felul blând şi dezmierdător cum îl spălau, băiatul simţi că se afla printre ai săi şi faţa albă i se încreţi dureros. Ar fi vrut să plângă, dar nici pentru asta nu mai avea putere. Işi mişcă buzele, şi Iurghin se aplecă peste el încercând să înţeleagă ce voia să spună. Terenti Jigalov şopti:

— Unde e... el?

Ceilalţi credeau că Jigalov aiurează, dar Andrei înţelese că el era acela pe care voia să-l vadă. Se aplecă peste brancardă. Buzele îi tremurau şi lacrămile îi împăienjeneau ochii: toată ziua nu se gândise decât la soarta acestui băiat.

— Aici sunt, Terioha, aici! Mă vezi?

— Da... — făcu Jigalov cu glasul stins, apoi izbuti să îngâne: — Mulţumesc, prietene...

După ce Jigalov a fost ridicat, ostaşii rămaseră câtva timp ca încremeniţi. Apoi Osip Cernâşev zise, clătinând din cap:

— Când stai şi te gândeşti că s'a târît aşa o zi şi o noapte... Tot sângele din el şi l-a pierdut! Cum de mai trăieşte? De unde îşi mai trage viaţa?...

— Trăieşte, şi o să trăiască şi de aci înainte, — îi răspunse Iurghin. — Unul ca el trebuie să trăiască: un om mare, un adevărat ostaş!...

Atunci sosi bucătăria de campanie. Cu gamelele în mână, ostaşii se împrăştiară prin adăposturi.

Dar nici după ce mâncă, atunci când toată lumea se întinse la odihnă, Andrei nu putu multă vreme să se liniştească. Mereu îl învăţa viaţa să-l urască pe duşman şi să-şi iubească ţara... Şi el simţea, mişcat, că aceste învăţăminte îi pătrundeau în carne şi în sânge ca aerul pe care-l respiră şi, tocmai ca aerul, dădeau inimii sale puteri noi, pe care nici nu le bănuise încă.

Intr'un târziu ieşi din adăpost.

Se luminase. Dela dreapta şi dela stânga se auzeau bubuituri de tun, dar în sectorul regimentului era încă linişte. Ici şi colo, prin tranşee, se vedeau lucind căştile observatorilor. Dela miazănoapte bătea un vânt rece. Tufele şi ierburile de peste tranşee erau presărate cu puf alb de brumă. Pretutindeni se simţea apropierea iernii.

Plutonul lui Matvei Iurghin fusese aşezat pe un loc neted şi deschis. Dela adăpostul central, unde se instalase grupa lui Oleinic, un şanţ de comunicaţie şerpuit ducea în spatele liniilor, spre o înălţime mică, pe care se găsea punctul de observare al căpitanului Şaracşane. De pe această înălţime şanţul de comunicaţie mergea mai departe, printr'o pădure scundă, tăiată şi strivită. La apus, spre partea inamicului, se întindea o câmpie largă, cu moviliţe şi vâlcele; dincolo de ea se ridica zidul zimţuit al pădurii ruginite de brazi şi, lângă el, două căsuţe pe jumătate dărâmate. Pe una din moviliţe, drept în mijlocul câmpiei, stătea îngândurat un mesteacăn tânăr, alb şi singuratic: părea că ar vrea, dar nu ştia unde să se ascundă în locurile acele pline de primejdii...

Văzându-l, Andrei îşi aduse aminte, nici el nu-şi dădea seama cum, de alt mesteacăn, acel de lângă drumul spre Olhovca. Şi doar întâlnise pe drum nenumăraţi mesteceni singuratici în toamna asta... Şi-şi mai aduse aminte de noaptea petrecută acasă, de Marica, de toţi ai lui şi de multe altele câte i se întipăriseră bine în minte în ziua aceea cu vânt care şuiera şi cu frunze care cădeau foşnind... Toate şi le amintea limpede dar, lucru ciudat, i se părea că toate câte fuseseră nu se petrecuseră acum o lună, ci demult, poate în tinereţe, poate chiar în copilărie...

In dimineaţa aceea, mai era un om din grupă care nu se culcase la timp: sergentul Oleinic. Indată după ce mâncă, ieşi din adăpost şi, zărindu-l pe Andrei, se apropie de el cu pasul lui moale, de pisică.

— Te uiţi acolo? — îl întrebă în şoaptă.

Andrei îşi adună privirile de peste câmp.

— Bună poziţie, — zise Oleinic, aşezându-se lângă el. — Vezi

ce câmp de tragere? Dacă vin numai cu infanteria, nu trec doamne fereşte! Li seceră mitralierele. Iar acolo, vezi un reper?

— Unde?

— Acolo, pe moviliţă!

— Reper... — făcu Andrei pe gânduri şi, suspinând, adăugă: — E un mesteacăn. Un pui de mesteacăn alb... Când mă uit la el, parcă am înaintea mea toată Rusia noastră! — Tăcu o vreme, apoi urmă: — Amărâtă soartă, să stea aşa într'un loc ca acela...

— Da, drept în bătaia focului...

Aşa întâmpinară ei, vorbind despre mesteacănul alb, cea dintâi dimineaţă a lor pe limita dinainte a apărării.

XXI

Regimentul lui Ozerov întâmpină cu îngrijorare a doua dimineaţă pe care o petrecea in limita dinainte a apărării, dimineaţa zilei de 7 Noembrie: oamenii ştiau cu toţii că Nemţii plănuiseră să dea în ziua aceea, o lovitură în sectorul diviziei lor.

Locotenentul Matvei Iurghin se instalase în adăpostul central al plutonului, acolo unde se găsea şi grupa lui Olcinic. Iurghin se deşteptă, ca deobicei, în zori. In jurul lui, în întuneric, culcaţi pe paturile lor de scânduri şi înfăşuraţi în mantale, ostaşii sforăiau încă. Seara trecută adormiseră târziu. se pregătiseră de luptă. Işi curăţiseră armele, îşi luaseră în primire cartuşele, grenadele şi sticlele incendiare. Venise apoi instructorul politic al companiei, Goncearov, şi stătuse de vorbă cu ei despre însemnătatea sărbătorii de a doua zi. Oamenii îşi aduseră aminte, îndelung, ce minunat îşi petreceau ei sărbătoarea aceea în alţi ani, în anii de pace. Şi erau atât de mişcaţi, încât abia după miezul nopţii izbutiră să adoarmă.

Peste noapte, începuse să ningă. Timp ca de un ceas, zăpada căzuse în fulgi mari şi grei, ca o ploaie torenţială. Apoi se stârnise vuind, viscolul. Spre dimineaţă tot ţinutul Moscovei se schimbase la faţă. Câmpiile erau acoperite cu zăpadă înaltă, pădurile troienite, râpele se făcuseră una cu şesul. In partea de unde bătea vântul, toţi copacii erau, de sus şi până jos, încărcaţi cu zăpadă, de parcă-i vopsise cineva cu var. Iarna se aşeza repede şi cu temei.

Văzând că e încă prea devreme şi nevrând să strice somnul oamenilor, Matvei Iurghin rămase nemişcat pe patul lui de scânduri, gândindu-se la toate prin câte trecuse de-a-lungul verii trecute. In adăpost aerul era greu, îmbâcsit cu miros de sudoare, de pământ

umed, de cetina și de paie putrede. Intr'un colț, într'o firidă mică, pâlpâia domol un opaiț.

„Oare cum o fi în tranșee? se gândi Iurghin. Nu le-o fi astupat de tot?...”

Se coborî cu băgare de seamă din culcuș, îndreptă flacăra opaițului și aprinse focul în sobița de tablă. Dincolo de foaia de cort care acoperea intrarea în adăpost, căptușită acum pe dinafară cu o pătură groasă de omăt, se auzi zgomot și scârțâit de pași. Iurghin dădu puțin la o parte marginea foii și desluși în întunericul nins umbra unui ostaș cu pușcă.

— Sunteți voi? — întrebă santinela. — Am simțit eu că miroase-a fum pe-aici...

— Tu ești, Medvedev? Mai viscolește?

— Viscolește.

— Troienele-s mari?

— In tranșee? — întrebă Medvedev. — Pe-alocuri nici nu mai poți răzbate, tovarășe locotenent. Numai uite-te la mine cum arăt! — Și-și bătu mănușele una de alta. — Și-i dă înainte, și-i un ger năpraznic ca în Siberia!

— Altminteri, liniște?

— Deocamdată, liniște...

Iurghin se apropie de culcușul soldaților și-l atinse cu mâna pe Oleinic.

— Ce-i? — sări omul, buimăcit.

— Trezește oamenii, — îi ordonă Iurghin. — Trebuie să ieșim să desfundăm tranșeele înainte de a se lumina de tot. Acuși o să înceapă lupta și ne înnecăm în zăpadă! Scoală-i repede. Eu mă duc să trezesc celelalte grupe.

Plutonul ieși plin de voie bună la curățatul zăpezii.

După o jumătate de oră, sosi dela comandantul de companie un agent — un ostaș tinerel și ager, numai cât o pușcă, încărcat de zăpadă. In timp ce se strecura prin tranșeea principală, dădu peste Umrihin, care arunca omătul peste parapet icnind la fiecare lopată. Scuturându-se, agentul întrebă cu un glas de cocoșel:

— Curățați?

— Ai venit poate să ne dai o mână de ajutor? — îl întrebă Umrihin, fără să-și întrerupă lucrul. — Atunci treci colea, lângă mine. Sunt nămeți destui pentru amândoi!...

— Vin dela comandantul de companie, — făcu ostașul, ofensat, cu o mândrie copilărească. — Unde-i comandantul de pluton? Am

să-i transmit un ordin: până se luminează, tranșeea să fie gata curățată. Cât despre ajutat, îmi pare rău, dar n'am timp...

— Noi, flăcăuașule, suntem oameni cu mustăți, — răspunse Umrihin. — Ce nevoie avem noi de ordinul tău? Știm și fără ordin ce trebuie să facem... Dă-te la o parte, că altminteri te pomenești că te iau pe lopată și te-arunc dincolo, la Nemți!

Agentul se supără și mai amarnic:

— Mie să-mi spui unde-i comandantul de pluton. Iar de speriat, să știi că nu mă sperii pe mine cu una, cu două!

— Fă-te'ncolo, voinicule, — îi arătă calea Umrihin.

Agentul îi mai aducea lui Iurghin și alt ordin: să trimită imediat la statul major al regimentului un ostaș din pluton. Pentruce era nevoie de ostașul acela, agentul nu știa. Iurghin îl trimise pe Petro Semiglaz, băiat dezghețat, ager la minte și care știa să iasă ușor din orice încurcătură.

Petro Semiglaz se întoarse tocmai când plutonul terminase de curățat partea lui de tranșee și ostașii, înfierbântați de muncă, se trăseseră prin adăposturi. Aducea cu el un sac încărcat. Matvei Iurghin nu era în adăpost și Petro Semiglaz, târînd sacul după el, le strigă tuturor:

— Măi fraților, dac'ați ști voi ce veste v'aduc! Maioru' nostru mulțămește la tot plutonul... Iac'așa! Să-mi sară ochii dacă spun minciuni! Și pentruce, mă rog? Pentru omătu' cela, că ci-că ne-am apucat să-l rânim fără să mai așteptăm ordinu' lui... Ați priceput? Intr'un cuvânt: pentru inițiativă!

— Dar dece te-a chemat? — îl întrebă Oleinic de lângă sobiță.

— Stai o lecuță, tovarăše sergent, că-ți spun eu îndată. — Și Semiglaz trase sacul mai către paturile de lemn. — Apoi, a glăsuit așa: „Spune-le mulțămiri dela mine, zice, și pe deasupra, iaca!“

Pe fața lui rumenă, ca de fată, genele alburii clipeau cu viclenie. Dezlegând sacul, dar fără să-l deschidă, se întoarse către soldații care-l înconjuraseră, curioși:

— Ian ghiciți!

— Poate că-i vreun supliment la hrana de rezervă?... — bănui Umrihin. De cu seară li se împărțise rațiile pe două zile, pentru cazul unei lupte mai lungi, și Umrihin le dăduse gata pe amândouă într'o singură noapte. — Dacă e vorba de supliment, apoi nu strică. Ba chiar n'ar fi rău deloc...

— Iaca, mâncăul, la ce se gândește!... N'ai ghicit. Doar ni s'a dat hrana de rezervă, se știe!

— Apoi, ce alta poate să mai fie?

Ridicându-şi degetul în sus, Semiglaz vorbi solemn:

— Daruri! Iaca, asta-i!

— Iar umbli cu minciuni! Ce fel de daruri?

— Na, uite! — Şi Semiglaz desfăcu sacul. — Ei, acuma crezi? Daruri, măi fraţilor, daruri şi încă dela Moscova! Ehei, ce mai minunăţii! Iaca ce sărbătoare a ieşit pentru noi! Ehei, ce-o să mai sărbătorim ziua orânduirii noastre celei noi! Vedeţi voi cum ne poartă de grijă ai noştri?

Şi Petro Semiglaz începu, sprinten ca deobicei, să scoată darurile din sac şi să le aşeze pe paturi. Soldaţii se îngrămădeau în jurul lui. Arătând fiecare lucruşor în parte, Petro îl lua, li-l trecea pe dinaintea ochilor, îl scutura cu îndemânare, ca un negustor care-şi întinde marfa, apoi le arunca unele peste altele, ca să se vadă cum sporeşte tot mai mult grămada. Şi într'adevăr, erau multe daruri: veste de lână, mănuşi, ciorapi, şaluri, căciuli şi mânecuţe, punguţe cu tutun, tabachere şi brichete, săculeţe cu prăjituri şi bomboane, batiste înflorate cu drag de mâna fetelor...

In jur se auzeau strigăte de mirare:

— Ce mai mândreţuri, maică măiculiţă!...

— Ia te uită, frate, câte ne-au mai trimis!

— Şi toate. Vezi lucruri pentru iarnă...

— Şi tutun... Ehei, ştiu ei ce ne trebuie nouă!

Ştiindu-l pe Semiglaz isteţ nevoie mare şi puţintel cam şmecher, Medvedev se aplecă la urechea lui Andrei şi-i şopti:

— Mă prind că ăsta a mai şterpelit câte ceva din sac!

Petro Semiglaz îl auzi:

— Şterpelit? — strigă el, întorcându-se furios. — Ce spui? Nu ţi-i ruşine? Când ţi-oi arde una peste bot ai să-ţi culegi măselele de pe jos! Să şterpelesc, hai? Doar acestea-s daruri, măi! Oamenii ne trimit pe front din tot sufletul ce pot şi ei, ce au, lucruşorul care le-a mai rămas — iar tu... pici din ochii mei, dihania dracului, să nu te mai văd!

Se lumina de-a-binelea. Tot mai viscolea, dar mai potolit. Se întoarse şi Matvei Iurghin. Aştepta, din clipă în clipă, să înceapă lupta. După ce cercetă darurile, făcu din ele trei grămezi — câte una de fiecare grupă — şi începu să le împartă la oameni.

In adăpost se stârni o larmă încă şi mai cumplită. Oameni în toată firea, ostaşii se bucurau de daruri ca nişte copii: şi le zmulgeau unul dela altul şi nu se mai saturau privindu-le. Oleinic căpătase o vestă şi mânuşi împletite de mână, Andrei tot o vestă şi un şal,

Umrihin un fular și o pereche de ciorapi. Cernâșev și Semiglaz câte-un rând de schimburi călduroase, iar Nurgalei ciorapi și mănuși...

Multe pachete erau însoțite de scrisori. Toate erau scurte, dar fiecare din ele era pătrunsă de o nemărginită grijă, și în fiecare se simțea străbătând, luminoasă, nădejdea...

Citindu-le, ostașii amuțiră.

Intr'un târziu vorbele începură să cadă, scurte și rare:

— Ție, despre ce-ți scrie?

— Despre Moscova!

— Și mie...

— Ne felicită, vezi!

— Vrei? Uite, citește...

Numai Osip Cernâșev nu-și mai putea veni în fire. Deobicei domol și potolit, acum nu mai avea astâmpăr și nu-i mai tăcea gura. Umbla dela unul la altul cu scrisorica lui, mâzgălită școlărește pe o foaie de caiet.

— Ia te uită! Vezi tu cine-mi scrie? E încă mic, un copil, pe cuvântul meu! — Și suspina, clătinând din cap. — Dar uită-te măcar un pic. Scrisul, pe cinstea mea, parcă-i al lui Siomca al meu! Și cum întoarce literele, vezi? Ce curat! Inima lui trebuie să fie micuță ca de vrabie, dar de pe acum... De pe acum suferă, mititelul! Ehei, e un băiețel viteaz, nu glumă!

— Dar ce scrie? — îl întrebă Umrihin.

— Așteaptă, că încă n'am citit!

— Atunci citește și nu mai bate capul la alții. Astâmpără-te. Om în toată firea, cu copii, și ni te bagi în suflet de parc'ai fi un plod!

— Dar cum să te-astâmperi? — Și Osip Cernâșev își duse mâna la piept: — Poate că mi-a răscolit ceva aici... Înțelegi tu asta?...

După ce se citiră toate scrisorile, în adăpost coborî o liniște neobișnuită. Tăcuți și duși pe gânduri, ostașii pufăiau fumul de mahorcă. Unii își cercetau din nou puștile, cu luare aminte.

XXII

Moscova întâmpina cu totul deosebit dimineața acelei zile de sărbătoare — cea dintâi dimineață de iarnă. Deasupra imensei capitale, vopsită în culorile pestrițe ale camuflajului și acoperită cu nămeți de zăpadă, se lăsa un cer întunecat și încremenit. Vântul

flutura steagurile şi răsucea prin pieţe vârtejuri de zăpadă, purtându-le apoi prin toate colţurile oraşului. In parcurile pustii, unde se iviseră odată cu iarna lugaci cu pântecele roşu, fete în salopete albastre se învârteau în jurul baloanelor captive argintii, coborîte din înalt. Pe străzi goneau în mare viteză camioane militare acoperite cu foi de cort, ridicând în urma lor trâmbe de zăpadă. Răguşite, de parcă ar fi fost răcite, megafoanele vorbeau prin grădiniţele publice, aducând de pe front ştiri pline de nelinişte. La periferiile înecate în pâclă alburie, se auzeau în văzduhul îngheţat chemările sirenelor dela fabrici.

Nimeni la Moscova, nu se mai gândea în dimineaţa aceea, la serbările prin care era vestită altădată capitala. Fiecare îşi însemna sărbătoarea cea mare doar în suflet. Toţi locuitorii Moscovei îşi începeau munca lor, menită să întărească rezistenţa capitalei, cu un sentiment deosebit, înţelegând mai bine ca oricând că în munca aceea stătea salvarea şi viitorul ei. Dimineaţa începea cu munca aspră, dar plină de avânt.

Toate ziarele nemţeşti anunţaseră cu mult înainte că în ziua de 7 Noembrie — ziua când se născuse în Rusia Puterea Sovietică — va avea loc în capitala învinsă, Moscova, marea paradă a armatei germane.

Dar viaţa îşi are legile ei.

In dimineaţa zilei de 7 Noembrie avea loc în Piaţa Roşie din Moscova, aşa cum se obişnuia de mulţi ani încoace, parada eroicelor unităţi ale Armatei Roşii.

... De dimineaţă, la regimentul lui Ozerov sosi, venind dela statul major al armatei, o maşină închisă. Trase la loc adăpostit, într'o râpă de lângă pădure, cu vreo două sute de metri în spatele sectorului de apărare. Un cablu a fost întins dela maşină până la marginea pădurii şi acolo, pe trunchiul unui brad tânăr, se instala un megafon, ca o uriaşă floare albastră de campanulă. Şi, în clipa când la Moscova începea parada trupelor, dinspre bradul acela, pe o rază de câţiva kilometri în jur, peste labirintul de tranşee, peste adăposturile subterane îngropate sub zăpadă şi peste câmpiile pe care hălăduia doar viscolul, răsunară ca tunetul, acoperind totul, cuvintele conducătorului pline de linişte şi de nebiruită putere:

— „... Duşmanul şi-a făcut socoteala că, după prima lovitură armata noastră va fi împrăştiată, ţara noastră va fi îngenunchiată. Dar duşmanul s'a înşelat amarnic..."

Din toate bordeiele, din toate cazematele şi adăposturile, ieşira la iveală chipurile pline de atenţie ale ostaşilor. Pe toată în-

tinderea tranşeelor se vedeau lucind caştii. Oamenii sorbeau vorbele conducătorului cu acelaş sentiment cu care şi-ar fi făcut o provizie de muniţii înainte de luptă.

— „Duşmanul nu-i atât de puternic, — rasunau cuvintele deasupra poziţiei de apărare, — cum îl înfăţişează unii bieţi intelectuali speriaţi. Dracul nu-i atât de negru cum îl zugrăvesc unii..."

In adăpostul lui Oleinic toţi ascultau în tăcere cuvintele conducătorului. Numai Umrihin, spre necazul tuturor, avea mâncărime de limbă. In cele câteva secunde când megafonul, după ce arunca în văzduh o frază, amuţea pentru o clipă, Umrihin apuca de mână pe cine nimerea, clipea din ochi cu un aer încântat şi adăuga propriile lui observaţii sau întreba, pur şi simplu:

— Ai auzit, măi frate? Straşnic ne-a mai zis-o!

Andrei nu mai putu răbda şi-l îmbrânci din uşă tocmai în fundul adăpostului:

— Ţine-ţi gura!

Dar acolo, Umrihin nu mai auzea atât de bine şi, întorcându-se spre Osip Cernâşev, îl întrebă:

Parc'a răguşit, nu ţi se pare?...

— Dar nu-i decât o maşină care transmite! Ce vrei? îl lămuri repede şi înciudat Cernâşev, împingându-l şi el la o parte. — Isprăveşte odată!

— Să nu se îmbolnăvească cumva... Pe-un ger ca ăsta! Că omul e în vârstă...

— Ptiu, puşchea pe limbă! Şi taci odată, ce tot trăncăneşti atâta?

— Ziceam şi eu... — răspunse cu sfială Umrihin, trăgându-se de-a'ndaratelea într'un colţ al adăpostului. — Ce clocoteşti aşa, ca o bucătărie de campanie?

Iar deasupra câmpiei, cuvintele zburau, zburau înaripate...

Maiorul Ozerov asculta glasul conducătorului în tranşeea de lângă adăpostul său dela punctul de observaţie: ştiind că Nemţii vor începe atacul în ziua aceea, plecase acolo de cu noapte. In şanţurile de comunicaţie cu adăposturile vecine, se îmbulzeau soldaţi şi ofiţeri din statul major al regimentului. Iar în vârful unui brad stufos din apropiere, pe crengile dese şi verzi stătea cocoţat un observator: era singurul care nu se uita îndărăt, acolo de unde veneau cuvintele conducătorului, ci spre Apus, numai spre Apus... Bucurându-se ca un copil, se aplecă şi strigă către cei de jos:

— Parcă tună, fraţilor! Te pomeneşti c'aud şi Nemţii!

Dar în aceeaş clipă se ghemui lângă trunchiul bradului: la

adăpostul pădurilor negre dinspre Apus, bateriile nemţeşti deschideau focul. Tresărind, Ozerov dădu repede comanda:

— In şanţurile-adăpost!

Toţi se repeziră la adăposturi.

După câteva secunde, tot văzduhul gemea. Şuierături şi urlete răsunau de pretutindeni şi pământul, scăpărând în sute de locuri, părea că s'a ciocnit de ceva în zborul lui prin spaţiu. Din copaci începură să cadă crengi şi frunze uscate, toată întinderea ocupată de regiment se învălui în zăpadă şi fum, iar cerul se cutremură de bubuitul de tunet al exploziilor.

Nemţii începuseră pregătirea de artilerie.

Observatorul căzu din brad. Rostogolindu-se în zăpadă, se repezi în patru labe spre adăpostul comandantului de regiment. Şi acolo, fără să se scuture măcar, se ghemui într'un colţ şi începu să sughiţe cu zgomot, ţinându-se cu mâinile de piept şi privind în jurul lui cu ochi buimăciţi.

— Trece! — îl îmbărbătă Ozerov.

Pregătirea de artilerie, neobişnuit de violentă, era îndreptată pe cât se părea asupra întregului sector al regimentului. Explozii răzleţe se auzeau rar: deasupra întregii poziţii răsunau fără întrerupere, asurzitor, bubuituri, scrâşnete, strigăte şi gemete. Pământul se cutremura prelung...

Văzduhul te înnăbuşea cu miros de praf de puşcă şi fier ars. Peste poziţii izbucneau flăcări şi se ridicau fără întrerupere nori de fum înnecăcios şi otrăvitor, ca atunci când arde o pădure. Cerul se întunecă. Un amurg înfricoşător coborî peste pământ, ca în timpul unei eclipse de soare.

Dar la marginea pădurii, megafonul tot mai vorbea. Şi din când în când, printre tunetele focului de artilerie răzbătea, venind dela Moscova şi zburând în toate direcţiile, glasul conducătorului:

— „Fie ca steagul biruitor al marelui Lenin să vă inspire! Moarte ocupanţilor germani!"

Adăpostul lui Ozerov se umplu dintr'odată de praf. Ai fi zis că era împins din toate părţile deodată şi mutat din loc de nu ştiu ce putere neînţeleasă. Printre bârnele tavanului curgea ţărână, iar pereţii crăpau şi, bulgăre după bulgăre, se desprindeau năruindu-se. A fost deajuns ca agentul Petia Uraleţ să lase o clipă opaiţul din mână, ca suflul să-l şi mături de pe masă. Observatorul bâjbâi prin întuneric, găsi opaiţul şi-l aprinse din nou.

— Ţine-l în mână, — îi strigă Ozerov.

...Ozerov aşteptase lupta asta cu sufletul încleştat. Înţelegea că acum, în ziua marii bătălii din preajma Moscovei, regimentul său va fi pus la grea încercare, o încercare hotărîtoare în ce priveşte curajul şi celelalte forţe sufleteşti prin care trăieşte un regiment — înţelegea că de sfârşitul acestei lupte atârnă cinstea şi gloria regimentului său. Şi deaceea, toate zilele din urmă nu se gândise la altceva decât să-şi pregătească cât mai bine oamenii pentru lupta ce se apropia. În scurtă vreme, izbuti să construiască nenumărate lucrări, mai mari şi mai mici, de întărire a poziţiei de apărare: adăugate una la alta, ele trebuiau să alcătuiască punctul de sprijin al biruinţii viitoare. Cu gândul numai la această pregătire, el izbutise să-i convingă şi pe ceilalţi — pe nesimţite, prin toată înfăţişarea şi prin toată purtarea lui — de ceeace el însuşi era tot atât de încredinţat, cum era încredinţat, de pildă, de sosirea iernii. În adăpost, la punctul lui de comandă, izbutise să creeze o atmosferă de intimitate atât de caldă, cum nu e cu putinţă decât în prima linie a frontului. Făcuse rost până şi de o pisică — o culesese dintr'un sat părăsit din apropiere. Vestea aceasta umblase din gură în gură, făcând înconjurul regimentului:

— Aţi auzit cum s'a gospodărit maiorul nostru? Ehei, măi frate, se vede treaba că ne-am aşezat pentru multă vreme dacă şi-a adus până şi pisică! Gândesc că o să stăm mai mult pe locurile astea...

Maiorul Ozerov era neclintit în credinţa lui că regimentul va fi în stare să reziste la orice atac al inamicului. Iar credinţa comandantului trece asupra ostaşilor ca un curent electric pe fire nevăzute, iar inimile lor se aprind în raport cu această credinţă ca nişte becuri electrice: dacă credinţa comandantului e şovăelnică, ele abia pâlpâie, iar dacă e vie, ele ard vesel, orbitor de luminoase...

Şi iată că lupta începea...

Cu toate că maiorul Ozerov credea neclintit în biruinţa regimentului său, totuşi în clipa când Nemţii deschiseră focul simţi cum i se strânge inima, dureros. Încă odată — pentru a câtea oară? — se gândi la răspunderea care-i apăsa umerii cu privire la sfârşitul luptei şi la soarta sutelor de oameni supuşi voinţei sale. Toată dimineaţa, căutând să se judece ca pe un străin, fără umbră de cruţare sau de părtinire, îi trecuse prin minte felul cum pregătise regimentul pentru luptă. Şi i se păruse că tot ce făcuse, tot ce i se ceruse să facă, fusese bine realizat, cu toate că lucrase în pripă. Dar acum, întorcându-se la aceleaşi gânduri, începu deodată să desco-

pere tot felul de lipsuri în această pregătire. Își aminti că unul din tunuri, din centrul apărării, nu fusese instalat în ambuscadă, așa cum își pusese el în gând, că nu trasese cablul de rezervă spre batalioane, iar punctul de aprovizionare cu muniții nu fusese împins, cum prevăzuse, mai aproape de limita dinainte... Și tot atunci Ozerov își dădu seama că se ținea tot timpul de lucruri cu totul zadarnice: ori scutura praful de pe hartă, ori se uita fără niciun rost la porthartă, ori, ca acum, își freca ochii cu batista... „Isprăvește odată! își ordonă el, aspru. Ce-i cu tine?" Fără să știe dece, se gândi că în clipa aceea tovarășul Stalin poate e încă la tribună, iar glasul lui egal și liniștit răsună peste tot întinsul țării... Și imediat ce se gândi la asta, gândurile negre îl părăsiră ca prin minune, ca niște biete frunze care se desprind și cad. Toate lipsurile la un loc nu erau în stare să slăbească puterea de rezistență a regimentului. „Nu-i nimic! își zise Ozerov, încleștându-și fălcile. O să rezistăm!" Și, încredințat că starea sufletească a comandantului se răsfrânge asupra tuturor celor din jurul lui, Ozerov aruncă o privire grăbită și îngrijorată celor ce se găseau în adăpost.

Erau acolo doi ofițeri din statul major, comandantul plutonului de transmisiuni, observatori, agenți de transmisiune, telefoniști. Toți se înghesuiau unii în alții, ferindu-se să nu ajungă cumva în dreptul ușii, se lipeau de pereți și-și astupau urechile. Iar atunci când adăpostul se zguduia mai amarnic și din pereți începeau să cadă bulgări de pământ, săreau ca înnebuniți dintr'un loc în altul. In mâinile observatorului, care se ghemuise din nou în colțul lui, opaițul tremura, gata-gata să se stingă. Numai Petia Uraleț își ținea drept fruntea boltită și luminoasă, stând liniștit pe patul lui de scânduri și strângând în brațe pisica. Dibania se zbătea căutând să scape, cu mustățile zburlite, cu ochii aprinși în noapte ca două rachete verzi.

— Ei, Murca, ce-i, dece te-ai speriat? — strigă Ozerov tare, ca să-l audă toți cei din adăpost. — Ți-e frică? De astea-mi erai!

Ozerov se așeză și el pe patul de scânduri, luă pisica din brațele ostașului și, ridicând-o în sus, o certă cu și mai multă străşnicie:

— Dă-o'ncolo de frică, Murca! Nu-i dracu' atât de negru cum îl zugrăvesc unii! N'auzi? Dece te zbați? Uite-te, proasto, la oameni: nimeni nu se teme! Nu-i nimic, o să mai bombănească ei ce-or să mai bombănească și pe urmă or să tacă. Așteaptă numai, Murocica, să vezi ce-o să-i mai atingem noi! Numai să vezi!

Ascultând cum vorbea maiorul cu Murca, oamenii se dezlipiră

de lânga perete, iar observatorul ieşi din colţul lui şi, făcând cu ochiul către pisică, se apucă să îndrepte feştila opaiţului.

— Trece! — strigă el venindu-şi în fire.

Sclipind albastru, ochii lui Ozerov începură să râdă. Se aplecă spre Petia Uraleţ şi-i strigă la ureche, făcându-i semn cu mâna stângă:

— Cântă-ne ceva!

In ajun fusese adusă la regiment, dela clubul de campanie al diviziei, o armonică mare cu două rânduri de clape. Maiorul Ozerov i-o încredinţase lui Petia Uraleţ, care trecea drept cel mai bun armonist din unitate, poruncindu-i s'o aibă totdeauna la îndemână. Ii plăcea, încă din tinereţea lui petrecută într'un sat siberian, cântecul de armonică.

— Ce să cânt? — întrebă Petia, lăsându-se pe spate spre colţul adăpostului unde îşi ţinea armonica.

— Cântecul despre Moscova. Il ştii?

Petia Uraleţ îşi desfăcu armonica pe genunchi.

Deasupra lor, troznetele şi bubuiturile nu mai conteneau.

Adăpostul se cutremura atât de cumplit, încât aveau cu toţii impresia că un tarantas[1]) fantastic îi poartă orbeşte, în goană zmintită, prin bezná, peste dâmburi şi hârtoape: o clipă numai, şi tarantasul şubred va mai trozni odată şi va zbura în ţăndări... Dar maiorul Ozerov, legănându-se pe patul de scânduri plin de ţărâna scuturată din tavan şi strângându-şi pisica la piept, îşi potrivi glasul după armonică şi începu să cânte cântecul despre Moscova.

„O, ţara mea,
Frumoasa mea
De nimeni biruită!
Să râzi, să creşti,
Să înfloreşti,
Tu, Moscovă iubită...".

Nu ştia toate cuvintele. Ţinea minte doar refrenul, şi-l repetă de câteva ori la şir. Uitându-se la ceas se opri şi, depărtându-se de pat, căută cu mirare în jur: toţi oamenii din adăpost cântau laolaltă:

„Să râzi, să creşti,
Să înfloreşti,
Tu, Moscovă iubită!".

1) Trăsură rustică, înhămată cu trei cai (troică), întrebuinţată pe vremuri în Rusia. (N. trad.)

XXIII

Un iepure alb alerga înnebunit peste câmpia plină de fum. Proiectilele explodau pretutindeni, înălţând spre cer manunchiuri uriaşe de flăcări. Iepurele se repezi sub o tufă de măceş. Dar o lumină îl orbi şi o putere nevăzută îl aruncă în sus... Sări din nou în picioare şi, căutând să se descurce din zăpada afânată care mirosea a pârlit, făcu un salt într'o parte şi nimeri de-a-dreptul în tranşee. Se repezi în sus, se învârti câteva clipe pe loc, sărind ca turbat şi zgâriind cu lăbuţele pereţii verticali de lut — apoi, dezmeticindu-se, o zbughi nebun prin şanţul pustiu, plin de bulgări de pământ ars şi de fum înnăbuşitor. Şi iarăşi îl orbi lumina şi nu ştiu ce mână nevăzută îl smulse din loc. Se trezi aruncat într'un ungher. Fără să se mai poată mişca, fără să mai audă nimic în jurul lui, iepurele se ghemui acolo şi încremeni de frică.

...Chiar la începutul pregătirii de artilerie, sergentul Oleinic, care încă de dimineaţă se plângea de dureri de stomac, fusese apucat pe neaşteptate de vărsături. Trântindu-se la pământ lângă sobiţă, gemea şi icnea zguduit de spasmuri. Se ţinea cu mâna de piept, scutura din cap şi, istovit, închidea ochii şi-şi ştergea cu palma buzele ude.

In întunericul tulbure, Matvei Iurghin îl atinse cu mâna. Strigând ca să se facă auzit prin vuietul acela de iad, îl înjură înfuriat:

— Dece-ai crăpat ca un porc, hai?

— Of, lasă-mă, — gemu Oleinic. — Ce-o fi cu mine? Nu cumva dela conservele cele?...

— Când o mai slăbi bombardamentul, s'o ştergi la punctul medical. M'ai înţeles?

— Să stau puţin culcat, poate-mi trece...

— Ce să stai culcat? Ştii tu ce-o să fie aici?

— Lasă, că tot o să lupt eu!

— Pe dracu'! Ce fel de luptător o să mai fii şi tu?

Inţelegând că Oleinic n'o să se poată ridica degrabă, Matvei Iurghin se îndreptă spre colţul unde erau aşezate puştile, lângă intrarea în adăpost. Acolo stătea Andrei, sprijinit de perete, înfăşurat în manta şi cu casca pe cap. Punându-i mâna pe umăr, Iurghin îi strigă:

— Să iei comanda. M'ai înţeles?

Dinţii albi ai lui Andrei luciră în întuneric:

— Am înţeles!

Fii calm! — îl sfătui Iurghin. Înțelegi? Toate să le faci cu chibzuit și cu socoteală! M'auzi?

In limita dinainte a apărării, troznetele exploziilor nu încetau o clipă. Dintr'odată adăpostul se pomeni zguduit atât de puternic, încât toți încremeniră, asurziți de pârâitul lemnului și de zăngănitul fierăriei. De peste tot începură să curgă bulgări de pământ, sunând peste gamelele goale... Proiectilul nimerise într'un colț al adăpostului, aruncase în toate părțile bârnele de sus, iar una din cele de jos căzuse chiar lângă paturile de scânduri. Din ungherul unde se deschisese deodată un petec de cer cenușiu, pătrunse un suflu înghețat, încărcat cu fum iute și amar. Până în clipa aceea mulți își stăpâniseră frica, încordându-și toate puterile. Dar acum, fără să mai bage de seamă cum tremura fiecare ca scuturat de friguri, se înghesuiră cu toții prin colțurile întunecate ale adăpostului și pe sub paturi.

Cu toate că Andrei făcea demult războiul, și el, ca și mulți alți ostași din regiment încerca pentru întâia oară toată grozăvia unei pregătiri de artilerie. La fiecare explozie se făcea ghem de spaimă și aștepta ca adăpostul să fie lovit în plin de alt proiectil. Și atunci... Dar la ceeace ar putea să se întâmple atunci, Andrei nu voia să se gândească: se deprinsese să înlăture gândul morții. Și clipă după clipă trecea, și toată ființa lui era plină de așteptarea acelei explozii care putea să vină... „Numai de n'ar nimeri aici!" își șoptea el din când în când. Dar, deși toată ființa lui încremenise în așteptare, de undeva, din adâncul sufletului, își făcea loc ca un izvor proaspăt, nădejdea că toate se vor termina cu bine. Și atunci... Iar la ceeace va fi atunci când totul se va termina cu bine, Andrei se gândea cu bucurie în rarele clipe când era în stare să se gândească...

Inainte, lui Andrei i se întâmpla să se gândească la luptă ca la o datorie aspră, inevitabilă. Dar după ce se întorsese dela batalionul medico-sanitar și văzuse ce muncă uriașă îndeplinise poporul întru apărarea Moscovei, simțise în inimă, pentru întâia oară, dorința aprigă și arzătoare de a da piept cât mai curând cu dușmanul. Evenimentele ce se petrecuseră în ultimele zile la regiment îi întăriseră și mai mult această dorință.

Niciunul dintre ostași, oricât o așteptau, nu prinse clipa anume când se curmă bubuitul pregătirii de artilerie. Numai Matvei Iurghin o simți. Apucând din nișă două grenade, strigă dintr'odată, întorcându-se către fundul adăpostului:

— După mine, băieți, în tranșee!

Mulți auziră cu mirare glasul comandantului, dar nimeni nu înțelese ce anume striga. Și nimeni nu se clinti dela locul lui. In în-

tunericul tulbure, Iurghin înşfăca ostaşii, zmulgându-i dela pământ:

— In tranşee, la locurile voastre!

Abia într'un târziu îşi dădură seama şi ei că pământul nu se mai clătina şi că deasupra adăpostului tunetul exploziilor încetase şi, venindu-şi în fire, se repeziră la arme.

Sărind afară din adăpost, Iurghin văzu într'un ungher un ghemuleţ alb şi tremurător. „Un iepure!" îşi zise el şi se aplecă, întinzând mâinile spre el cu mare băgare de seamă. Se aştepta ca, văzându-l, iepurele s'o zbughească nebun din colţul lui. Dar dihania doar tremura şi se ghemuia mai tare. Iurghin prinse iepurele şi, întorcându-se către ostaşii care se scurgeau pe lângă el în tranşee, îi zori:

— Mai repede!

Fără să observe iepurele din braţele lui Iurghin, oamenii treceau în goană pe lângă el, unul după altul, încărcaţi cu arme şi grenade. Nu se uitau în jur ci, izbindu-se cu grabă de pereţii tranşeei, se repezeau într'o parte şi în alta, fiecare la locul lui. Numai Umrihin, ieşind cel din urmă, se opri lângă Iurghin minunându-se:

— Un iepure? De unde?...

Pe faţa câmpiei mai plutea încă fum şi zăpadă spulberată. Sus, peste capetele oamenilor, zburau şuierând proiectile răzleţe, care explodau în spatele pădurii: Nemţii îşi transportaseră focul în adâncimea apărării. Dinspre apus se auzea uruit prelung de motoare şi se vedeau rachete stropind cu lumină cerul întunecat şi trist.

— Bună ciorbă ar ieşi, ce zici? — Şi Umrihin arătă cu capul spre iepure.

— Treci la locul tău! Ce v'am spus? — strigă Iurghin, strângând din ochii căprui şi scânteietori. — Lasă că-ţi arăt eu 'ţie ciorbă! — îl ameninţă el pe Umrihin care, aplecându-se din spate, se repezi la locul lui.

Iurghin se încredinţă că şi celelalte grupe din pluton ieşiseră în tranşee: căştile ostaşilor luceau pretutindeni. Ridicând iepurele în sus, ca şi cum i-ar fi arătat pădurea apropiată dinspre răsărit, îl aşeză repede pe zăpada înnegrită din cealaltă parte a tranşeei:

— Fugi, drăguţule, fugi repede!

Fumul se risipise şi toată câmpia se deschidea acum înaintea ochilor, până la marginea pădurii de unde se înălţau rachetele. In zare, departe, se iviră tancuri germane. Veneau cu vuiet greu spre poziţia de apărare, spulberând zăpada în jurul lor. După ele înaintau, mici ca nişte jucării, soldaţii nemţi. Pe toată poziţia se auzeau strigăte şi zăngănit de arme.

Iorghin se năpusti de-a-lungul tranșeei, urlând:

— Pregătiți grenadele! Sticlele incendiare! Și nu vă pierdeți capul!

Andrei își așeză pușca mitralieră pe platformă. Alături de el, Nurgalei cel scund, care n'avea nevoie să se aplece ca să nu fie văzut, aruncând o privire grăbită spre tovarășul lui mai mare în grad, începu să orânduiască munițiile, grenadele și sticlele incendiare. La stânga lui, aproape, se așeză Umrihin. Ceilalți se așezară și ei pe la locurile lor și, după felul cum își rezemau puștile de parapet și vorbeau unul cu altul, Andrei înțelese că frica de moarte care i chinuise în adăpostul întunecos îi părăsise, lăsând în urma ei un sentiment nou: dorința de a trăi și de a-și face datoria așa cum cere războiul. Andrei nu mai simțea nici urmă de frică, și numai oboseala, datorită așteptării chinuitoare a exploziei în adăpost, mai stăruia în trupul său. Iar casca îi părea atât de grea, și-i strângea atât de tare fruntea, încât îi vuiau urechile. Dar în tranșee aerul era mai proaspăt decât în adăpost și, cu fiecare clipă care trecea, respirația i se făcea mai ușoară și în sufletul lui creștea presimțirea acelei desfătări pe care trebuia să i-o dea lupta.

Fără să se desprindă de infanteria care venea în urma lor, tancurile nemțești din frunte se apropiau de movilița pe care se înălța mesteacănul cel alb și scânteietor. De undeva din cazemate, mitralierele noastre deschiseră focul asupra infanteriei germane care se ținea, grupuri-grupuri, după tancuri. Începură apoi să bufnească înfundat și puștile. Câteva tancuri răspunseră fără întârziere, trăgând cu tunurile asupra cazematelor pe care le descopereau și cu mitralierele asupra tranșeelor.

— Fraților, — strigă Andrei privind în jurul lui. — Trageți în infanterie! Trageți în bestii, să icnească cu sânge!

După ce trase un încărcător asupra infanteriștilor dușmani care veneau în urma tancurilor, Andrei aruncă o privire spre Nurgalei. Cu fața lucind de nădușeală și cu ochișorii negri scânteind de bucurie Hasan îi strigă:

— *Ar-r-rde! La dracu' Neamțul! Culcat, murit și gata!*

Andrei nu auzi cum tunurile noastre antitanc, instalate în ambuscade lângă liniile dinainte a apărării, deschideau foc de vijelie prin ochire directă. Două tancuri se opriră lângă movilița cu mesteacănul alb, răspândind un fum gros, iar deasupra lor creșteau cu o iuțeală de poveste, limbi de flăcări ascuțite ca niște frunze de lăcrămioare. Celelalte tancuri își făcură vânt și se repeziră înainte în plină viteză, uruind adânc și scuipând din tunuri. In

vremea aceea, în ajutorul tunurilor mici antitanc deschiseră focul, din pozițiile lor camuflate, bateriile noastre grele. In văzduh se auzi un șuierat și un urlet prelung — și toată câmpia pe care înaintau tancurile se cutremură de bubuitul exploziilor.

— Ai noștri trag, nu-i așa? — strigă Umrihin.

— Ai noștri, — îi răspunse Andrei. — Nu vezi?

— Oho! — strigă Umrihin uimit și, închipuindu-și că Andrei îl aude, zbieră înainte dând din mâini! — Așa mai zic și eu! Asta nu-i ca la pârâul cela, ți-aduci aminte? Eh, tătucă! Eh, frățioare! Andriuha! Andriuha! — striga el mereu, lipindu-se de peretele tranșeei. — Nu, acum nu ne mai vin ei de hac! Acum suntem tari, Andriuha, și nu le mai merge...

Bateriile noastre nu se odihneau nicio clipă. Tot șesul din față se învălui în fum. Tancurile dispărură după perdeaua lui plutitoare. Unele se zbăteau, aruncând flăcări. Dar două din ele ieșiră din zona bătută cu foc și se năpustiră spre tranșee, drept în sectorul plutonului lui Matvei Iurghin. Nu mai avea niciun rost să înainteze asupra tranșeei, odată ce nu mai aveau infanteria în urmă, — și totuși veneau orbește: erau turbați de furie că atacul lor dăduse greș.

Tunul nostru instalat pentru tragere prin ochire directă în sectorul plutonului izbuti să tragă de câteva ori drept asupra tancului înaintat. El ocoli scurt, porni în zig-zag, apoi, scrâșnind din șenile se întoarse din cale trăgând după el, ca o imensă coadă de păun, flăcări și fum. Dar cel de-al doilea, care venea în urmă, descoperi tunul și, dintr'o singură lovitură bine ochită, îl scoase din luptă. Apoi, făcându-și drum spre tranșee porni, nici prea repede nici prea încet, de frica minelor posemne, luând-o de-a-dreptul spre Andrei și tovarășii lui.

Tot ce urmă după aceea, ținu foarte puțin: poate două, poate trei minute. Dar Andrei nu-și dădea seama cu câtă repeziciune chibzuia și executa mișcările trebuitoare, așa că lupta cu tancul i se păru că ținuse vreme îndelungată.

Era a doua oară când se întâlnea cu un tanc. Și cu toate că întâia oară, lângă Vazuza, nu izbutise să facă nimic, totuși întâlnirea de atunci îi folosise. Afară de asta, din povestirile ostașilor care luaseră parte la respingerea unor atacuri date cu tancuri Andrei adunase fără să-și dea seama o sumedenie de cunoștințe necesare pentru asemenea lupte. Toate acestea îi erau deajuns ca să primească fățiș, cu bărbăție, lupta cu namila blindată. Deaceea nu se sperie când înțelese că artileriștii noștri nu vor putea să-l oprească

.a timp. de frică să nu lovească în noi şi că, prin urmare, tancul va trebui atacat cu mijloace proprii. Era stăpânit pe de-a-ntregu de o singură dorinţă: aceeaş care, în zilele din urmă, îl îndemn mereu la luptă.

După ce-şi coborî puşca mitralieră şi muniţiile de pe platformă, Andrei îşi pregăti grenada antitanc, strigă către Umrihin şi Nurgalei să fie şi ei gata, îşi îndreptă casca pe cap, se aplecă în tranşee cumpănindu-şi în mână grenada şi socotindu-se cum s'o arunce, apoi încremeni, încleştat, aştep ând duşmanul. Tancul înainta, trăgând mereu serii de mitralieră asupra tranşeei. Gloanţele se înfigeau în faţa parapetului ori ciuruiau, ţiuind, zăpada de pe creasta lui. Nu mai era chip să-ţi scoţi capul afară, ca să vezi anume cât se apropiase. Toate simţurile trebuiau să fie ascuţite ca să prindă, pe dibuite, clipa când monstrul o să fie atât de aproape, încât n'o să mai poată trage în parapet, ci pe deasupra lui. Andrei ştia că dacă ar scăpa această clipă, grenada ar porni prea târziu şi namila ar trece peste ei... Din toate clipele care mai rămâneau până la întâlnirea cu tancul, el era dator să aleagă tocmai această singură clipă...

Bubuitul asurzitor al luptei îl împiedica să aştepte în linişte. Când gloanţele încetau să şuiere pe deasupra capului său, doar un anumit instinct îi spunea că tancul e încă departe. Aşteptarea era atât de apăsătoare, încât îl treceau nadușelile. Abia se ţinea pe picioare din pricina încleştării, a puterii pe care o adunase în el ca să se măsoare cu monstrul de oţel. Îi trecu prin minte că tancul ar putea să se abată din drumul drept. Gândul acesta îl sperie deoarece ştia ca niciunul dintre ostaşi, afară de Umrihin, nu mai înfruntase un tanc prin urmare toţi puteau să-şi piardă capu. la început şi să lase tancul să treacă peste tranşee. „Numai de nu s'ar abate din drum! se gândi el, aprins. Numai de-ar veni aici, la mine!"

Un snop de gloanţe şuieră, uşor şi slobod pe deasupra tranşeei şi Andrei simţi cum îl arde un gând: „In sfârşit! Iată clipa aşteptată!" Cu o uşurare pe care n'o bănuise încă, de parcă sufletul i-ar fi prins aripi, Andrei se ridică deodată în picioare, cât era de înalt, peste parapet. Tocmai atunci tancul trecea peste linia unde Andrei era hotărît să-l doboare. Şi aruncă grenada sub şenila din dreapta, cu acea putere neînchipuită pe care ţi-o dă mânia şi izbânda.

Răsună explozia.

Deasupra tranşeei începură să curgă bucăţi de pământ: prin aer trecură ca un vifor, vârtejuri de zăpadă spulberată şi nori de fum. Andrei încercă să-şi mai scoată odată capul din tranşee, dar o nouă explozie răsună, apoi a treia, a patra... Erau grenadele

pe care le aruncau Umrihin, Petro Semiglaz şi Osip Cernâşev, care-i săriseră cu toţii în ajutor. Iar Nurgalei cel neastâmpărat zbughi imediat după detunătură din tranşee, ca o veveriţă, cu câte o sticlă incendiară în fiecare mână. Tancul era lovit, dar mai sufla încă fioros. Intorcându-se, căută s'o ia la fugă îndărăt. Fără să se gândească la primejdie, Nurgalei se năpusti asupra lui şi, când ajunse aproape de tot, îi sfărâmă una după alta sticlele de blindaj. Şiroaie de flăcări începură să curgă peste tanc şi în jurul lui se răspândi un fum gros, care duhnea a ouă clocite...

Andrei nu vedea nimic din toate acestea: explozia grenadelor îi umpluse ochii de praf. Dar curând auzi din toate părţile strigătele de bucurie ale ostaşilor şi, la doi paşi de el, glasul lui Iurghin:

— Bravo, băieţi! Daţi-i înainte!

— Las'că le-am arătat noi lor! Le-am făcut-o! — urla Umrihin, ca şi cum i-ar fi răspuns. — Or să ne ţină minte! Iaca, aşa trebuiesc ospătaţi!...

Din spatele lor, din pădure, se stârni deodată un vuiet şi un şuier atât de cumplit, de parcă din inima pământului ţâşneau, prin mii de răsuflători, aburi aprinşi.

— R-r-r-rî-ic! Rî-î-ic!

Iar după câteva clipe, peste toată întinderea îndepărtată a câmpiei, pe unde fugeau puţinele tancuri germane rămase tefere şi alergau soldaţi răzleţi, se rostogoliră valuri crestate de flăcări. Şi tot apusul se învălui într'o perdea neagră de fum.

— Astea-s „catiuşele" noastre! — îşi lămuri oamenii Iurghin, cu glasul lui plin.

Mult ar fi vrut şi Andrei să se uite peste câmpul de luptă. Dar stătea încă ghemuit în tranşee şi se freca la ochi...

XXIV

Curând după aceea, Nemţii îşi aruncară tancurile asupra altor sectoare ale apărării. Iar în vremea asta, câteva baterii germane, ca şi cum ar fi vrut să răzbune înfrângerea suferită, abătură un foc de o violenţă nemaipomenită asupra sectorului unde se găsea batalionul lui Şaracşane.

Cu câteva clipe înainte de a începe ciocanul de foc de artilerie, sergentul Oleinic fusese transportat la punctul medical: împotriva aşteptărilor sale, intocsicaţia era atât de puternică, iar vărsăturile

îl slăbiseră într'atâta, încât nu s'ar fi putut întoarce curând în luptă. Și, chiar la începutul tragerii, Andrei fusese și el rănit: o schijă îl atinse la ceafă. Sanitarul îi făcu un bandaj acolo pe loc, în adăpost. Când vuietul exploziilor amuți o clipă, omul îl îndemna să meargă la punctul medical. Dar Andrei dădu din mână:

— Lasă că se vindecă și așa! — Și sări afară din adăpost.

Din comenzile și strigătele care se auzeau de-a-lungul tranșeei, înțelese îndată că infanteria germană pornise la atac. Aruncând o privire peste parapet, văzu mișcându-se departe, peste câmpia înzăpezită, printre craterele dese și negre ale gropilor, o mulțime nenumărată și întunecată. Mulțimea se apropia acum de movilița cu mesteacănul alb, în jurul căreia zăceau tancurile nemțești arse și turtite. Așadar, în timp ce peste apărarea noastră se prăvălea focul năprasnic al artileriei lor, Nemții ieșiseră din pădure și străbătuseră o bună bucată de loc...

— Incărcatoarea! — strigă Andrei.

Nurgalei îi împinse încărcătoarele.

In timp ce-și încărca pușca mitralieră, Andrei auzi glasul lui Iurghin:

— Lasă-i să se apropie! Trage dela mică distanță!

— Cu „catiușele", așa ar trebui! — urlă Umrihin.

Și toți ostașii, după ce-și încarcară armele, așteptară ca dintr'o clipă în alta să pornească din spatele pădurii urletul și bubuitul „catiușelor", pe care ei nici nu le văzuseră încă. Și atunci toată mulțimea aceea de oameni o să piară, înghițită în talazurile crestate de foc...

Dar în clipa următoare se petrecu ceva cu totul neașteptat: la punctul de observare al comandantului de regiment, ostașul care stătea cocoțat în vârful bradului lăsă binoclul în jos și-i raportă, speriat, lui Ozerov:

— Tovarășe maior, sunt de-ai noștri!

— Cum asta, de-ai noștri?

— Pe cuvântul meu, de-ai noștri! Cu mantale de-ale noastre și fără arme...

Maiorul Ozerov își înălță binoclul în dreptul ochilor.

Peste câmpia albă veneau, și nu în formație în lanț, cum pornesc deobicei Nemții la atac, ci în gloată deasă, înnotând prin zăpada adâncă și căzând peste troiene, oameni dezarmați, în mantale cenușii și zdrențuite. Li se vedeau bine fețele. Nu încăpea nicio îndoială: erau Ruși. Și Ozerov înțelese într'o clipă că Nemții își mâ-

nau înaintea lor prizonierii, lucru pe care, după câte auzise el, îl mai făcuseră și altădată.

— Și'n urma lor? — întrebă Ozerov. — Ce vezi în urma lor?

— În urmă?... Da, vin și din urmă... Nemții, tovarășe maior!

— Rachete! — strigă Ozerov spre adăpost.

Sfârâind ascuțit, o rachetă albă descrise în văzduh un arc de cerc.

— Ce este? — întrebă Iurghin neliniștit. — Să nu tragem! — Și-l apucă de umăr pe Andrei care, fără să observe rachetele, ochia gata să tragă cu pușca mitraliera. — Stai!

De-a-lungul tranșeelor răsunară glasuri:

— La loc comanda!

— Stai, nu trage!

Peste tranșee se înălțară căști.

Pe un front cam de două sute de metri, valurile cenușii de oameni veneau, nestăvilite, spre poziția noastră. Uitându-se țintă înainte, Matvei Iurghin înțelese și el, cu groază, ce născociseră hitleriștii. Și-l apucă un tremur nervos atât de puternic, încât temându-se să nu scape din mâini grenadele de care nu se despărțise dela începutul luptei, le așeză încetișor pe marginea tranșeei. Voia să facă ceva, să spună ceva ostașilor săi, dar nici putere nu mai avea, nici glasul nu-l mai asculta. Nu-și pierdu capul — așa ceva nu i se întâmpla niciodată în luptă — însă ceeace făceau hitleriștii era atât de revoltător, de criminal și de neomenesc, încât Matvei Iurghin, descumpănit, rămase câteva clipe într'o adâncă deznădejde.

Dar, în timp ce tovarășii ceilalți abia începeau să înțeleagă ce se petrece, din nou stăpân pe el, Matvei Iurghin se gândea, limpede și grăbit. Își dădea seama că socoteala Nemților era simplă: fără îndoială că, văzându-i pe ai lor, Rușii n'or să deschidă focul, ceeace o să îngăduie infanteriei germane să se apropie la adăpostul gloatei de prizonieri. Iar atunci când gloata aceasta o să năvălească în tranșee, făcându-se una cu ostașii noștri, Nemții or să-i împroaște și pe unii și pe alții cu grenade și or să pătrundă în adâncimea apărării regimentului. Mai înțelegea că, atunci când prizonierii vor năvăli peste ai noștri, o să se stârnească o învălmășeală atât de cumplită, încât ostașii n'or să mai fie în stare să-i întâmpine pe Nemți așa cum se cuvine. Dar ce putea să facă? Și clipele, atât de neprețuite în luptă, treceau... Iurghin se uită de câteva ori îndărăt: niciunul dintre comandanții superiori nu dădea alt ordin. Iar gloata de prizonieri se apropia, se apropia mereu.

Trebuia să ia el singur o hotarire. Și atunci, se hotări: dacă lupta corp la corp nu putea fi înlăturată, măcar să nu se dea în tranșee, în învălmășeală, ci la oarecare distanță înaintea ei, ca să-l ia pe inamic pe neașteptate.

Luându-și grenadele, Iurghin dădu ordinul pregătitor pentru atac. Cuvântul lui zbură din gură în gură și într'o parte și în cealaltă a tranșeei.

— Tovarășe locotenent, — strigă Andrei, — sunt de-ai noștri!
— Știu, dar în urma lor vin și Nemții!

Și Iurghin le explică soldaților strigând ca să se facă auzit, că trebuie să răzbească prin gloata de prizonieri și să-i atace pe Nemți la baionetă. Auzind că vorbele lui treceau, mereu repetate, de-a-lungul întregului raion al plutonului, Matvei Iurghin sări din șanț și, de pe parapet, se uită în toate părțile. Apoi strigă prelung:
— După mine!
De pretutindeni, soldații începură să iasă din tranșee.

In timp ce-i zorea, Iurghin auzi din flancuri uruit de motoare: erau tancurile noastre „T-34" care porniseră la atac din ordinul lui Ozerov, ieșind de prin ambuscade, din pădure. Spulberând vârtejuri de zăpadă, ele pătrunseră adânc în câmpia fără adapost și ajungând în dreptul gloatei, deschiseră din amândouă părțile un foc viu de mitralieră. Prizonierii începură să urle din sute de glasuri, într'o învălmășeală nebună. O clipă se traseră îndarat, dar dintr'odată, doborînd câțiva, se năpustiră iarași înainte spre tranșee. Iar tancurile trăgeau mereu din amândouă părțile, apropiindu-se tot mai mult de mulțime. In sfârșit, Iurghin înțelese că ele trăgeau în Nemți, despărțindu-i de grosul prizonierilor și deschizând drumul înaintea lor.

Matvei Iurghin se gândi cu bucurie că cea dintâi hotărîre a lui în luptă — și încă atât de covârșitoare! — nu dăduse greș. Implinirea ei era ușurată acum de tancurile noastre, care năvăliseră pe câmp. Sărind de pe parapet și alergând în întampinarea prizonierilor, Matvei Iurghin începu să urle ca un nebun, fluturând o grenadă:
— Incoace, fraților, încoace!
Soldații se repeziră în urma lui.

Cu cât se apropia de tranșee, cu atât gloata prizonierilor se rarea. Cei mai voinici, înțelegând că li se apropie libertatea, o luau înainte, dar cei istoviți sau răniți se târau aproape fără suflare, căzând și trăgând după ei prin zăpadă poalele mantalelor zdren-

ţuite. Plutonul lui Matvei Iurghin începu să treacă prin gloata lor rărită.

Plutonul avea o singură ţintă: să răzbată cât mai repede prin mulţime, ca să se arunce asupra Nemţilor imediat în urma tancurilor, al căror uruit îl auzea înaintea lui. Dar gloata de prizonieri se repezi la ostaşi cu strigăte de bucurie şi cu lacrimi de fericire. Oamenii aceia istoviţi, bărboşi, pe jumătate goi sau în zdrenţe, cu pansamentele murdare şi cu capetele goale, clătinându-se de slabi ce erau şi înecându-se de plâns, se aruncau asupra ostaşilor, ţinându-i pe loc cu îmbrăţişările lor şi îngânând frânturi de fraze pline de recunoştinţă. Sufletele lor erau atât de pline de norocul neaşteptat ce dăduse peste ei acolo, pe câmpul de luptă, încât ei nu mai erau în stare să înţeleagă nimic, şi fără îndoială că nimic pe lume n'ar fi putut să le înnăbuşe strigătele şi să le oprească lacrimile.

Căutând să treacă printre ei, ostaşii le strigau din fugă:

— Lăsaţi, ce v'a apucat? Mai târziu, mai târziu!

— Oho, fraţilor! — urla Umrihin, mai tare decât toţi: fiind cel mai înalt, prizonierii îl luau la ochi înaintea celorlalţi şi-l înconjurau din toate părţile. — Ce, aţi căpiat? Ia daţi-vă la o parte, fraţilor! La o parte, când vă spun!

Cu mare greutate răzbiră ostaşii prin gloată şi, cu acea mânie care face să scapere ochii, se năpustiră pe urma tancurilor. Şi peste întinderea câmpiei, răsună strigătul de luptă:

— U-r-r-ra-a-a-a-a!

Toată compania se repezi din tranşee în ajutorul lui Matvei Iurghin şi contraatacul se deslănţui.

Şi iarăşi începură bateriile noastre să tragă. Intr'o revărsare neintreruptă, vuind năpraznic, proiectilele zburau pe deasupra câmpiei unde ostaşii noştri îi zdrobeau pe duşmani în luptă corp la corp.

Deasupra poziţiilor germane, proiectilele explodau în valuri uriaşe şi neistovite de flăcări. Şi tot apusul era cufundat într'o beznă de nepătruns.

XXV

De dimineaţă şi până la căderea nopţii, Nemţii dăduseră atacuri îndârjite asupra regimentului lui Ozerov, fără să se poată apropia măcar cu un pas de Moscova. Zeci de tancuri germane fuseseră distruse şi arse, sute de cadavre zăceau în faţa apărării regimentului.

Spre seara, vuietul luptei se potoli.

In limita dinainte a apărării, tranşeele începură să se golească. Ostaşii şi comandanţii intrau în adăposturile lor îngheţate şi umede, cu miros de paie ude şi de cetină putrezită. Doar santinelele rămâneau la posturile lor. Peste întreaga poziţie stăpânea acum o tăcere deplină. o tăcere cum nu se poate întâlni decât pe front. Rareori mai răsuna prin ungherele tranşeelor, zvonul de glasuri al oamenilor din echipele de înmormântare, care căutau morţii şi adunau armele de pe jos. De ici şi colo, de sub pământ, se simţea în aer miros de fum. Răzbiţi de frig, soldaţii făcuseră foc în sobiţele de prin adăposturi.

Mestecându-şi în grabă bucata de pâine, fără a-şi îngădui să se odihnească după luptă, Andrei ieşi cel dintâi din grupa să ia în primire postul de observator. Acum, după ceasurile nesfârşite de luptă îndârjită pe viaţă şi pe moarte, ar fi fost greu să-l recunoşti. Nu mai semăna cu flăcăul acela frumos, gânditor şi liniştit, pe care-l ştiau oamenii din Olboveca. Era un bărbat cu înfăţişarea aspră şi gravă, cu privirea întunecată şi iscoditoare — acea privire pe care o capătă oamenii după ce au văzut moartea cu ochii şi s'au încredinţat că nu e totdeauna atotputernică...

Ii era greu să se ţină pe picioare şi simţea cum îl dureau toate încheieturile. Dar şi oboseala adâncă şi durerea chinuitoare erau înnăbuşite de sentimentul unei bucurii fără sfârşit. Nu putea înţelege nici când şi nici pentru ce înflorise în el această bucurie, dar nu se îndoia că o simţea pentru întâia oară în viaţă.

După ce-şi încărcă puşca şi-şi potrivi casca pe cap, Andrei se îndreptă cât era de înalt şi se uită înaintea lui, peste parapet, la şesul pe care se dăduse lupta. Lumina palidă a înserării se culca după zidul negru şi zimţuit al pădurii îndepărtate. Intunericul se revărsa peste pământ de pretutindeni, dar un ochi ager putea să vadă încă până departe. Toată câmpia era sfârtecată de proiectile şi de bombe. Pe unele locuri, zăpada proaspătă era suflată ca'n palmă, ca şi cum ar fi trecut peste ea o mătură de fier, iar pe alte locuri era amestecată cu pământ şi neagră de fumul exploziilor. Şi, peste tot, câmpul era presărat cu grămezi de metal, care până adineauri purta în el o viaţă şi o putere uriaşă. Din unele se mai împrăştia încă şi acum un fum gălbui. Şi pretutindeni pe unde rămăsese zăpadă, pe albul ei se desluşeau pete întunecate de cadavre... Iar în mijlocul acestui câmp al groazei, unde toată ziua, fără odihnă, se prăvălise puhoiul de fier şi de foc şi unde totul fusese răvăşit de moarte — pe moviliţa lui pustie stătea singuratic, ca şi dimineaţa,

strălucind luminos și liniștit în umbra înserării, mesteacănul cel alb.

— Trăiește încă!... — își șopti cu mirare Andrei.

Și deodată i se păru plin de înțeles, plin de un adânc înțeles faptul că pe locul acela deschis și după o luptă atât de înverșunată supraviețuia, ca sfânt, puiul acela de mesteacăn — copacul acela mândru, copacul cântecelor noastre... Natura însăși îl așezase acolo, ca să înfrumusețeze câmpia lipsită de podoabe — prin urmare natura însăși îi dăruise nemurirea...

Andrei simți și mai adânc în suflet fericirea care-l cuprinsese în dimineața aceea pentru întâia oară în viață. Dar acum, înțelegea: era fericirea de a fi biruit. Se simțea fericit că e ostaș, fericit că stă seara în acelaș loc în care stătuse și dimineața, înainte de a porni la luptă. Rămase câteva clipe fără să-și poată lua privirea vrăjită dela mesteacăn. Apoi, atingând cu mâna marginea tranșeei, ca și cum ar fi făcut un jurământ pământului însuși, adăugă triumfător, cu inima de o covârșitoare bucurie:

— Și va trăi mereu!

Sfârșitul cărții întâia

CARTEA
A DOUA

PARTEA INTÂIA

I

Iarna venise pe neaşteptate şi cu toată tăria. In timpul nopţii căzuse o ninsoare zdravănă, iar în zori, peste întreg ţinutul Rjevului se năpusti val-vârtej o vifornită îndrăcită, care acoperi cu zăpezile ei uscate şi călătoare şi întinderile împădurite, şi câmpiile unduitoare, cu sătuleţe mărunte şi vechi, ştergând de pe faţa pământului toate drumurile şi toate cărările, ca şi cum ar fi vrut să-i silească pe oameni să-şi croiască alte căi în lumea aceea troienită. Pretutindeni, şi peste păduri, şi peste câmpii, se statornici ca pentru vecnicie parcă, liniştea aceea posomorită de iarnă, care-ţi apasă sufletul. Ai fi zis că iarna timpurie îngropase sub troiene orice urmă de viaţă pe pământ.

Dar asta, numai la prima aruncătură de ochi.

Pentru că, drept în mijlocul câmpiei, acolo unde iarna e mai în largul ei, stă singuratică o tufă de măceş încărcată cu promoroacă. Dar încearcă să dai la o parte zăpada proaspătă de sub crengile ei aplecate — şi în faţa ta se arată o adevărată minune; acolo, ca într'o firidă, nu numai că trăiesc, dar chiar înfloresc felurite buruieni. Iat-o, strălucind verzuie, toată numai mărgeluţe de

ghiaţă, tulpina păroasă de traista-ciobanului, de pe care atârnă de jur împrejur flori albe, mărunte şi delicate. Alături, un ghizdei scund, dar voinic. Florile lui vii, de aur, stau ghemuite în ciorchini. Iar în adâncul firidei sclipesc rozetele ca de cristal ale spânzului celui semeţ, care înfloreşte toată iarna...

Surprinse fără veste de iarnă, buruienile acestea vor aştepta cu răbdare primăvara cea atotbiruitoare, să le scoată la lumină şi să le aducă soare şi căldură. Şi atunci, ele vor îndeplini porunca legilor vieţii: vor face seminţe şi le vor împrăştia pe pământ...

Urletul viscolului, când năprasnic, când tânguitor, o trezi parcă la viaţă pe Anfisa Marcovna. După moartea lui Osip Mihailovici în spânzurătoarea fascistă, zăcuse vreme de două săptămâni încheiate într'o stare de grea şi chinuitoare melancolie. Era bolnavă, dar nu cădea la pat, că doar făcea parte din neamul acela de oameni care mor din picioare. Chiar când umbla sau gospodărea, sau când vorbea cu fetele ei, părea că o face numai dintr'o îndelungă deprindere de a nu sta degeaba, dar că toate sunt străine de gândurile ei. Şi iată că dintr'odată, ca şi cum şi-ar fi scuturat doar uşurel umerii, Anfisa Marcovna aruncă de pe ea tristeţea şi, pe neaşteptate, se arătă iarăşi aşa cum fusese totdeauna: hotărîtă în vorbă şi în faptă, frumoasă în aspra ei feminitate şi cu privirea veşnic tânără.

Maricăi şi Faiei li se părea că, din clipa aceea, şi căsuţa lor se mai luminase. Surorile ar fi fost bucuroase ca în acea zi să se adune iarăşi la dânşii, aşa cum se adunau odinioară vecinele şi prietenele, dar vremea rea îi ţinea pe toţi cei din Olhovca pe la casele lor. Uitându-se pe geamurile acoperite de zăpadă la uliţa pe care se învălătucea viscolul, fetele vorbeau cu necaz:

— Ia te uită cum s'a pornit! De nu-l mai poţi stăpâni!

— Cumplit mai viscoleşte!

— Las'să viscolească, — zise Anfisa Marcovna, cu linişte. — E chiar bine că s'a dezlănţuit atât de tare viforniţa asta. „Toate drumurile-s sub omăt..." parcă aşa-i cântecul, nu?

Anfisa Marcovna se aşeză, pipăind cu degetele ei uscate faţa de masă. Ochii negri, puţin traşi spre tâmple, sclipeau vioi, trăsăturile obrazului, mai palid acum, trădau un efort — şi fetele înţeleseră că mama lor încerca să-şi înnăbuşe dorinţa, ivită pe neaşteptate, de a le împărtăşi un lucru deosebit de important.

— Hai, mamă, spune! — o rugă Marica, neliniştită.

— Vedeţi, mi-am adus aminte astăzi de tatăl vostru, — răspunse Anfisa Marcovna, plecându-şi ochii negri care-i sclipeau ti-

nerește. — Ce neam de om vijelios mai era și el! Și s'a prăpădit pe un viscol ca ăsta, și încă noaptea... Venea dela soviet când, colea, în ulicioară, l-au pândit chiaburii... Vecinii l-au adus acasă, l-au culcat pe lavița asta, dar el abia mai sufla...

— Ne aducem aminte, — zise Marica în șoaptă.

— Așa se și cuvine... — Deodată, Anfisa Marcovna scutură din cap, ca și cum s'ar fi pregătit, ca în tinerețe, să înceapă pe o notă ridicată cântecul ei favorit. — Și parcă-l văd cum își deschide ochii, cum se uită la mine, și-mi spune: „Vezi, Fisa, au vrut să mă omoare! Ce oameni fără minte! Să ne bage pe noi în pământ?! Dar în pământ, noi dăm colț, ca sămânța!"

Ințelepciunea simplă a tatălui lor, ucis în anul nașterii vieții colhoznice în Olhovca, răsuna pentru Marica și Faia, acum, după zece ani, cu puterea neasemuită a sincerității, a vorbelor lăsate cu limbă de moarte. Stăpânindu-și lacrimile, ele își lăsară dintr'odată capetele în jos. Iar Anfisa, ridicându-se și îndreptându-și umerii, repetă solemn și grav:

— Da, ca sămânța!

... De cum începuse vremea rea, hitleriștii încetaseră de a mai scotoci prin sat. Dealtfel, nici nu mai aveau ce lua: în cele două săptămâni, jefuiseră cu totul satul întreg. Ridicaseră toate grânele pe care cei din Olhovca nu izbutiseră să le dosească, adunaseră de prin curți o mulțime de vite, ba căsăpiseră până și găinile și gâștele din sat. Acum, oamenii din Olhovca erau și mai amăriți decât înainte. Cu ce să trăiască? Foarte mulți rămăseseră fără pâine, fără carne și fără cartofi, și înaintea lor era o iarnă întreagă. Intr'adevăr, aveau de ce să fie amariți, aveau dece să ofteze. Mai cu seamă era înspăimântător să stai de veghe, chinuit de gânduri, în nopțile lungi de iarnă. Nu se vedea nicio luminiță pe nicăieri, toți câinii fuseseră spânzurați, toți cocoșii tăiați; nu se auzea niciun zvon de viață, numai urletul vântului, când năpraznic, când tânguitor...

La 8 Noembrie, pe la amiază, viscolul se culcă în troiene, să se odihnească. Aruncându-și ochii la ferestrele care se luminaseră, Anfisa Marcovna se îmbrăcă în grabă și ieși pe cerdac. Cu interesul acela pe care nu-l au decât oamenii zmulși de multă vreme din lumea înconjurătoare de vreo boală, ea cercetă cu privirea și curtea casei, și satul.

Doamne, ce făcuse viscolul din toate!

Curtea era atât de înzăpezită, încât ai fi putut trece de-a-dreptul peste gard. Pe locul unde fusese șura, se înălța o colină albă; în locul stâlpilor, ieșeau la iveală pălării de ciuperci, mari ca'n

poveste. In grădina de zarzavat, unde viscolul aruncase ninsoarea în valuri, se întindeau dune de zăpadă povârnite printre care, ici și colo, se iveau vârfurile tufelor de coacăze. Mestecenii din ulicioară se liniștiseră acum, iar crengile lor ostenite stăteau aplecate până pe crestele troienelor care băteau în albăstrui. Deasupra satului, atârna cerul scund și mohorît, încă zbuciumat.

Intr'un colț al curții, pe un scoruș tânăr, Anfisa Marcovna văzu pentru întâia oară oaspeții nordici, dragi inimii sale. Un stol de inărițe cenușii, cu căciulițe de un roșu aprins, alerga pe crengile înțepenite de ger, ciugulind cu lăcomie cele din urmă boabe înghețate și sporovăind sgomotos:

— Ci-ci-ci! Ciot-ciot!

— Ci-ci-ci! Ciot-ciot!

Fără să se întoarcă spre fetele ei, care ieșiseră și ele pe cerdac, Anfisa Marcovna zise, cu un glas tânăr și plin:

— Uite, a venit și iarna!

Auzind vorbă, stolul de inărițe se ridică dintr'odată de pe scoruș și, legănându-se pe aripile văzduhului, zbură spre marginea satului.

— Și ce mai troiene!

Deodată, Anfisei Marcovna îi veni gust să trebăluiască în ger: în orice muncă, chiar și în acele care-o oboseau, ea găsea totdeauna ceva minunat, ceva binefăcător, fără de care n'ar fi cu putință o viață omenească bună.

— Hai, fetelor, aduceți lopețile!

Dar fetele se împotriviră:

— Mai bine te-ai întoarce în casă, mamă!

— Ori poate crezi că nu suntem în stare să ne descurcăm și singure?

Anfisa Marcovna însă stărui:

— Să faceți cum vă spun!

Ieșiră tustrele pe locul cărării care ducea dela cerdac până la portiță. Era mult de muncă, și Anfisa Marcovna se apucă de lucru cu acel larg avânt sufletesc, care o însoțea totdeauna în orice îndeletnicire. Mânuia lopata lată de lemn bărbătește, cu putere, aruncând zăpada de-o parte și de alta a pârtiei. Așezându-se la oarecare depărtare una de alta, fetele porniră dela poartă către mama lor.

In scurtă vreme, Anfisa Marcovna se înfierbântă la treabă, se îmbujoră la obraz ca o fată tânără, și fetele ei, care o suprave-

gheau tot timpul, se încredințară că-și venise în fire pe deplin din cumpăna prin care trecuse.

Sfârșiseră treaba, și Anfisa Marcovna tocmai începuse să mături cerdacul, când se ivi în portiță Lucheria Boiarchina, cu cojocul tăbăcit descheiat peste pieptul plin și cu șalul cenușiu ușor presărat cu zăpadă: trecuse, se vede, pe sub vreun copac, care-și scuturase peste ea, din treacăt, o creangă încărcată cu ninsoare.

Lucheria începu, încă dela portiță:

— Ei, mai trăiți?

— Abia am putut ieși din casă, — îi răspunse Marica.

— Vai, dar la noi a ajuns omătul până deasupra ferestrelor! Nici nu mai pătrunde lumina!

De-atunci, de când aflase că Stepan al ei era pe undeva, prin apropiere, și că nu plecase spre Moscova, Lucheria se liniștise și se înveselise, ca și cum, cu cât Stepan era mai aproape de ea, cu atât era mai la adăpost de primejdie. Dar bărbatul ei nu-i mai trimisese demult nicio veste și, tot așteptând, Lucheria venea mai des decât alții în casa Macarihăi.

— Ei, tu, nevestico, dece-mi umbli descheiată? — o întrebă Anfisa Marcovna când noua sosită se urcă pe cerdac. — Ia te uită cum și-a scos pieptul înainte! Vezi să nu răcești la sân și să rămână mititelul fără lapte!

— Pentru el e tot una acum!

— Ce fel de vorbă-i asta?

— Apoi, mi-am pus în minte să-l înțerc.

— N'o fi prea devreme?

— Dece să fie devreme? Și lui i-e rușine!

— Dar soacră-ta? Mai trăiește?

Lucheria își scutură pâslarii cu mătura și oftă:

— Zace mereu... Intr'una se roagă lui dumnezeu s'o ia, dar el nu vrea. Pesemne că i-a poruncit să trăiască până s'o sfârși războiul ăsta... Doamne, și cât mă mai chinuiesc cu ea! Cine vrea să moară, nu moare, și cine nu trebuie să moară — moare. Dece o fi așa, Anfisa Marcovna?

In timp ce vorbeau, se iviră în portiță Uliana Șutiaeva și Pania Goriunova. Amândouă își aveau bărbații pe front. Erau veșnic împreună: Uliana, vioaie și ascuțită la limbă, iar Pania, liniștită și tăcută. Și, așa cum se întâmplă de multe ori, această nepotrivire de firi le întărise prietenia încă înaintea războiului. Acum, după ce bărbații le plecaseră împreună în armată, la prietenia aceasta se

mai adăugase încă ceva care le apropia, şi ele ajunseră nedespărţite.

Anfisa Marcovna le iubea pe cele două prietene ca pe fetele ei, dar de data aceasta le întâmpină fără bunăvoinţă:

— Ce tot cătaţi la mine... aşa, cu droaia? — le întrebă ea, închizându-le drumul spre cerdac. — Nu-i bine ce faceţi... Parcă mult îi trebuie omului ca să intre'n bucluc?... — Dar în aceeaş clipă se îmblânzi şi le făcu loc: — Ei hai, intraţi, odată ce aţi venit... Ce să mă fac eu cu voi?

De multe ori se mai deschise uşa Macarihăi în ceasul acela dinaintea înserării. Se adunaseră toate vecinele. Din capătul celălalt al uliţei venise cumătra Stepanida Arefievna, mamă a doi băieţi care luptau pe front. In urma ei sosiseră prietenele Maricăi: Tonia Petuhova, grădinăreasa, soţie de tanchist, mulgătoarele Catiuşa Zimina şi Vera Drozdova, deasemeni neveste de ostaşi. Năvăliră grămadă şi prietenele Faiei, în frunte cu Csiuta Volcova. Casa se umplu, aşa cum se întâmpla totdeauna toamna.

Multă vreme se căinară femeile că pentru întâia oară după atâţia ani nu putuseră cinsti, ca altădată, sărbătoarea lui Octombrie. Şi nu mai conteneau vorbind despre jaful pe care-l dezlănţuiseră hitleriştii în sat.

— De tot l-au prădat! De tot! — zicea Stepanida Arefievna. — Şi ce viaţă ducea satul nostru! Creştea şi se înfoia ca o căpăţână de varză... Iar ei, blestemaţii, s'au repezit ca viermii şi au ros toată căpăţâna! Ne-au lăsat pe toţi săraci lipiţi pământului! Acum, poţi să spui şi despre satul nostru că: „în vârful dealului e cocoţat, dar n'are pic de pâine de mâncat".

Şi femeile începură să vorbească toate deodată, căutând să pătrundă cu mintea ce poate să le mai aducă viitorul:

— Ce mai putem face acum? Te-apucă groaza când te gândeşti!

— Către primăvară, o să'ncepem a ne umfla de foame...

— Eh, n'o mai întindem noi până'n primăvară!...

Anfisa Marcovna, care tăcuse tot timpul, nu se mai putu stăpâni:

— Staţi o clipă, muierilor, şi lăsaţi-mă şi pe mine să vorbesc... — Aşteptă apoi până se făcu linişte deplină: — Proaste prooroace mai sunteţi — uite, ăsta mi-i cuvântul! Bine-aţi mai menit, n'am ce zice, că'n primăvară avem să ne umflăm de foame! Dar dacă n'avem să ne umflăm — hai? Până nu-ţi vine ceasul, nu mori! Iar până la primăvară, mai este la mijloc iarna, şi iarna...

Anfisa Marcovna nu avu când să spună tot ce avea de spus. Uşa se deschise şi în prag se ivi Faddeevna, baba lui moş Silanti, o bătrână uscăţivă, adusă din spate, care nu ieşea decât rareori din casă la vreme de iarnă. De cum trecu pragul, Faddeevna pipăi podeaua cu băţul, mai înaintă încă un pas mărunţel şi, fără să se uite la femei, îşi făcu de trei ori cruce, cu smerenie, cătând spre colţul din fund, unde de mulţi ani nu se mai aflau icoane. Apoi se ploconi în faţa femeilor, care-i răspunseră şi ele cu ploconeli. Marica şi Faia o luară de subţiori, o sprijiniră şi o aşezară pe laviţa de lângă masă. Acolo, bătrâna îşi trase puţin răsuflotul şi, cercetând pe femei cu privirea, zise, ca şi cum ar fi urmat o vorbă începută mai demult:

— Frunza de pe copaci n'a căzut de tot, aţi băgat de seamă? Să vă uitaţi la stejăreii de peste ograda noastră: toţi au frunză. Până şi mestecenii mai au... Ei, eu îs bătrână şi toate le bag de seamă!

Una din femei o întrebă:

— Şi ce înseamnă asta, bunicuţo?

— Are să fie o iarnă aspră, — îi răspunse Faddeevna cu încredinţare. — Vremea o să se mai moaie, fără asta nu se poate, aşa-i e datul... Ce zi avem astăzi? Va să zică, acuşi o să fie ziua sfinţilor Cozma şi Damian. Pe vremuri, ziua asta era socotită ca sărbătoarea găinilor... Şi totdeauna aşa s'a întâmplat: dacă sfinţii Cozma şi Damian întăresc gerul, apoi hotărît că arhanghelul Mihail îl slăbeşte. Inseamnă că o să mai avem vreme domoală, v'o spun fără să am cine ştie ce ştiinţă. Numai că asta n'are afacе: o să mai slăbească gerul, e drept, dar după aceea o să lovească şi mai amarnic. Da, o să fie o iarnă nemaipomenit de tare!

Pe multe dintre femei, sosirea neaşteptată acolo a bătrânei le umplu de mirare. Totul le părea ciudat: şi faptul că-şi părăsise cuptorul pe un ger ca acela, ca să străbată tot satul pe uliţele înzăpezite, şi că dintr'odată, cu siguranţa şi gravitatea unui prooroc, făcuse asemenea profeţii cu privire la iarnă. Toate amuţiră, urmărind-o cu ochii pe bătrână, care răsufla din greu. Ca să rupă tăcerea, Macariha îi zise:

— Ai obosit, bunicuţo! Cum de-ai putut răzbate până aici? Şi chiar anume la mine ai venit?

— Am venit la voi, la toate, — îi răspunse Faddeevna şi, cu o asprime neobişnuită la ea, învălui cu privirea femeile şi fetele care se strânseseră în jurul ei. — Şi deaceea am venit, să vă spun despre iarnă... Voi sunteţi tinere şi nu cunoaşteţi semnele, iar de ştiut, trebuie să le ştiţi...

Femeile erau din ce în ce mai mirate. Văzând aceasta, Faddeevna ridică deodată bațul ca pe o cârjă, chipul ei se însufleți, aspru, și începu să vorbească răspicat, de parcă rostea o sentință crudă dar dreaptă, coaptă demult în inima ei bătrână:

— Or să înghețe! Toți! Așa cum au înghețat și franțujii!... M'ați auzit voi?

Indată ce rosti aceste vorbe, Faddeevna începu să se pregătească pentru drumul de întoarcere. Femeile încercară s'o înduplece să se mai odihnească un pic, dar în zadar.

— Nu, mă duc, — le răspunse ea. — Trebuie să mă grăbesc: uite, se'ntunecă și eu am de străbătut tot satul... Ei, până una-alta, rămâneți cu bine! Și să țineți minte ce v'am spus. Pe unii or să-i zdrobească ai noștri, alții or să înghețe — dar viață aici ei n'or să aibă!

După ce o petrecu pe Faddeevna, Anfisa Marcovna se întoarse la locul ei și zise:

— Ei, după asta, eu nu mai am ce să vă spun...

Atunci se auzi scârțâind zăpada pe cerdac.

— Mai vine cineva! — zise Uliana Șutiaeva. — Intr'adevăr, parcă-i o întrunire. Cred că ar fi timpul să ne împrăștiem.

Ușa se deschise și peste prag dădu buzna Efim Cerniavchin, învăluit în rotocoale albe de aer înghețat. Era îmbrăcat cu un cojocel roșcat și scurt, cu brasardă albă la brațul stâng și, ca totdeauna, era puțin afumat. Pâslarii îi erau încărcați cu zăpadă.

— Aha, pălăvrăgiți! — strigă el zâmbind și, fără niciun rost, făcu cu ochiul. — Precum văd, e o întrunire în toată legea!

— Ce intri în casă cu picioarele pline de omăt? — îl certă Anfisa Marcovna ridicându-se dela locul ei. — Ori poate că ți-ai băut mințile și nu mai vezi ce-i pe lume?

— Dar unde-i mătura?

— In tindă, unde vrei să fie? Ia uite-te mai bine!

— Ptiu, drace!

Cerniavchin ieși în tindă. Anfisa Marcovna aruncă femeilor o privire plină de dojană și le șopti:

— Ați văzut? Cum veniți, hop și el!

— Ce-ar fi să ne împrăștiem? — propuse Lucheria Boiarchina.

— Acuma puteți să stați, că-i totuna!

Cerniavchin se întoarse și zise posomorît:

— Nu-ți întâmpini oaspeții tocmai prietenește, gospodino!

— Iartă-mă, dar n'am chef să fiu prietenoasă cu tine — îi răs-

punse Macariha. — Uite, aşează-te colea... Nu cumva ai venit să te cerţi? Dacă-i aşa, atunci dă-i drumul dela'nceput. Iar dacă nu, spune-ne ce mai e nou: ca doar eşti la putere şi umbli peste tot.

— Ei, nu-i nimic de seamă, — începu Cerniavchin fără tragere de inimă, aşezându-se lângă masă. — Atâta doar că nu ştiu care dobitoc, a găsit cu cale, pe viscolul ăsta... în preajma sărbătorii lui Octombrie... fosta sărbătoare... să lipească fel de fel de hârtiuţe peste tot. Nu le-aţi văzut? Până şi pe poarta la mine a lipit, ticălosul! Şi dece să le lipească? Dece, te'ntreb? Că doar Moscova tot o să cadă zilele astea!

— Zilele astea?

— Fără îndoială!

— Dar parcă spuneai c'a şi căzut?

— Atunci fusese o greşeala...

— Cam des ai început să greşeşti, Efim!

— Ei, destul! Iar începeţi să mă iscodiţi? — le curmă vorba Cerniavchin, înfuriindu-se. — M'aţi plictisit! Ia te uită cum şi-au slobozit gurile! Şi mai ales tu, Macariha. Lasă-te de asemenea obiceiuri, până nu-i prea târziu! Vine omul la ele cu treabă, şi dumnealor... Intr'un cuvânt, asta să fie ultima oară, şi basta!

Se ridică şi, fără să se uite la femei, urmă pe un ton poruncitor:

— Iată despre ce e vorba: mâine disdedimineaţă să ieşiţi pe drumul cel mare. Trebuie să-l desfundăm. Chiar comandantul a dat poruncă. Iese tot satul. Cică-i aşa de înzăpezit, de nu-i chip să răzbeşti nici cu sania. Trebuie să ieşiţi cu toatele până la una — m'aţi auzit?

Efim Cerniavchin era aşa de mânios de primirea lipsită de prietenie a gazdei, încât ar fi dorit să audă oarecari protestări din partea femeilor şi, folosindu-se de acest prilej, să se răstească la ele. Dar femeile tăceau.

— Dece tăceţi? — se răsti Cerniavchin, împungând cu ochii pe cele cu limba mai ascuţită, în timp ce nările-i zvâcneau ca la popândăi. — Ei?... O să-mi ieşiţi mâine dimineaţă în zori, cu lopeţi şi cu mâncare pe două zile. Băgaţi de seamă... fără multă vorbă! S'a'nţeles? Să ieşiţi toate, iar care n'o să iasă, o să răspundă. Că doar n'am să desfund eu drumurile în locul vostru, asta s'o ştiţi! M'aţi auzit, ori nu?

Dar femeile nu-i răspunseră...

II

Armata lui Hitler se pregătea în grabă pentru o nouă şi „generală" ofensivă pe frontul de Est, în scop de a încercui şi cuceri Moscova.

Dar înainte de a se dezlănţui ofensiva, trebuiau desfundate toate arterele de comunicaţie care duceau către linia frontului: nu puteau fi manevrate şi transportate spre front unităţile de rezervă, muniţiile şi alimentele, pe drumuri înzăpezite. Asta ar fi putut împiedica desfăşurarea operaţiilor militare din apropierea Moscovei.

Indată ce se potoli cel dintâi viscol, Nemţii mânară fără întârziere zeci de mii de oameni la curăţatul drumurilor. Toate şoselele şi drumurile mari care duceau dela apus spre linia frontului erau înţesate cu nesfârşite şiruri de femei, fete şi copilandri, cu lopeţi târşitoare şi sănii încărcate cu brazi tineri. Se muncea din noapte până în noapte.

...Cei din Olhovca ieşiră târziu la curăţatul drumului, cu toate că Loznevoi şi Cerniavchin începuseră să-i mâne încă de cu noapte. Dar unde era chip s'o scoţi la capăt cu muierile acele încăpăţânate şi viclene! Când le intrau poliţaii în casă, smerite şi supuse femeile se pregăteau, chipurile, de drum. Dar îndată ce ieşeau ei pe poartă, o zbugheau care încotro: prin poduri, prin beciuri, prin şuri şi cămnice... Cât ai clipi din ochi, nu mai găseai pe nimeni! Poliţailor le ieşise sufletul alergând prin sat. Dacă se întâlneau amândoi pe vreo uliţă, începeau de departe să-şi facă semne deznădăjduite cu mâinile, iar când ajungeau unul în faţa celuilalt, se întărâtau şi blestemau:

— Afurisit neam de oameni! — striga Efim Cerniavchin, chirchilit încă din zori. — Ai văzut? Crede-mă, nu mai am putere să tot alerg prin troiene! Is tot numai o apă!

Loznevoi vorbea încet şi încurcat:

— Nu mă aşteptam... Atâta încăpăţânare!

— Dela muierile astea blestemate puteai să te aştepţi la orice! — îi explica Cerniavchin. — Le cunosc eu! Cu nişte afurisite ca ele, nu-i chip să faci ce vrei, aşa li-e felul! Chiar dacă le-am bate, să zicem, tot rău ar fi! Ce-i de făcut, hai?

Numai când Nemţii se apucară de treabă izbutiră cu chiu cu vai, să adune la comandatură o ceată de femei. După ce-şi încărcară lopeţile şi legăturile cu mâncare în sania pe care o mâna un băieţandru roşcovan şi cam şmecher, femeile ieşiră din sat, în tăcere.

Efim Cerniavchin se urcase în sania din frunte: avea poruncă să supravegheze pe şleah munca femeilor din Olhovca. După alergătura istovitoare şi un păhărel mai mult de basamac pe care-l băuse, aţipi fără voie în maldărul de paie de secară. Iar când se trezi şi se uită îndărăt, sări ca ars: în urma săniei lui veneau de două ori mai puţine femei decât la ieşirea din Olhovca...

— Eh, ce spurcăciuni! — oftă Cerniavchin şi, ca şi cum ar fi trecut peste un hop, se pomeni jos din sanie. — Ce-i cu voi, spurcăciunilor? Ce v'a venit în minte? — urlă el, aşteptând femeile să se apropie şi fluturând în aer mănuşa lui vărgată în felurite culori. — V'aţi pus în gând să faceţi răzmeriţă? Ei lasă, lasă c'or să plângă ele, cele care-au dat bir cu fugiţii! Iar voi astelalte, să-mi munciţi cum se cuvine... Ce-e? Ce tot şuşotiţi acolo? Hai, mişcă-te, că de nu...

— Da'ce? — sări atunci cu gura Uliana Şutiaeva, care tocmai trecea pe lângă el. — Ia te uită cum o face pe grozavul! Asta ţi-ar sta bine s'o faci noaptea...

— Tu, Uliana, ar fi mai cuminte să taci! — o ameninţă Cerniavchin. — Lasă că te mai întâlneşti tu cu mine! O să-ţi pară rău că nu ţi-ai muşcat limba...

Uliana se întoarse, brusc — era îmbrăcată cu un cojoc negru, bărbătesc, şi purta pe cap o uşancă — şi-şi aţinti multă vreme asupra lui Cerniavchin privirea dispreţuitoare a ochilor căprui şi pătrunzători, pe jumătate închişi.

— Ce te zgâieşti aşa la mine... de parcă m'ai ochi? — îşi ieşi din fire Cerniavchin. — Treci înainte, nu ţine oamenii pe loc! Treci, când îţi spun! Ia te uită cum mă ia la ochi!

— Eh, tu, Efim! — suspină deodată Uliana. — Mă uit la tine şi nu mă mai pot sătura privindu-te: ce mai îngrăşăminte ar ieşi din hoitul tău, mai mare dragul! Ţie o să-ţi pară rău, nebun fără minte ce eşti, nu mie! M'auzi tu?

Şi dintr'odată, bătu cu piciorul în pământ, împroşcându-l de sus până jos pe Cerniavchin cu bulgări mărunţi de zăpadă. Omul scoase un strigăt şi-şi acoperi ochii cu mănuşa lui vărgată.

— Aşteaptă, că-ţi arăt eu ţie, ciumă!

După ce lăsă să treacă toate femeile, Cerniavchin rămase locului, pe gânduri. „Trebuie să mă ţin de coada lor, îşi zise el, amărît. A dracului spurcăciuni!"

Când ajunseră la şleah, soarele se ridicase sus. Celor din Olhovca li se dădu pe seamă să desfunde un sector dintre marginea pădurii şi spre răsărit până'n coama unui dâmb mic şi prăvălit dincolo

de care se zărea fumul ogeacurilor unui sătuc. Tot sectorul era înpestrițat de crestele a numeroase dune de zăpadă.

Femeile începură să se caine:

— Vai și amar de capul nostru! Aici chiar că-ți frângi oasele!

— Dar când o să putem noi dovedi toată zăpada asta? Ce, a dat dracu'n el?

— Zicea că până diseară trebuie...

— Să ne rupem spinările, nu? Mânca-l-ar holera!

— Halal, bune zile am mai ajuns: să ne spetim muncind pentru Nemți!

— Ce să mai vorbim! Decât așa, mai bine ștreangul de gât...

In ziua aceea, pentru întâia oară cerul se limpezi de negură și se ivi un soare jucăuș de iarnă. Stăruia încă gerul acela statornic și ușor, cu care începe totdeauna iarna rusească. Pe dâmburile golașe — ca și cum nu se putea hotărî să iasă la câmp deschis — se juca vulpește un vântișor sfios, abia mângâind tulpinele înțepenite ale buruienelor. Un stol de cocoși de munte, care, atât cât ținuse vremea rea stătuse în tăcerea ca de închisoare a desișului de brad ieșise acum din marginea pădurii, în mestecănișul luminos, să ciugulească mugurii amari și să se mai încălzească la soare. Cocoșii cei mândri, cu sprâncenele roșii și cu penele ca de oțel oxidat, laolaltă cu tovarășele lor cenușii și modeste, înconjurară din toate părțile mestecenii înalți și plini de promoroacă. Ciugulind cu lăcomie mugurii gălbui și parfumați, ei scuturau crengile, bătând cu zgomot din aripi și trecând în zbor din loc în loc. De pe mestecenii lor iubiți cădea o pulbere deasă de zăpadă, care sclipea la soare în toate culorile curcubeului.

Nu departe de drum zăcea, ars, un tanc nemțesc. In partea din care sufla vântul, tancul fusese astupat cu zăpadă până la turelă, dar de cealaltă parte viscolul închipuise un colțișor adăpostit, unde era liniște. Ochiul încercat al lui Efim Cerniavchin descoperi numaidecât colțișorul acela. Trimise femeile să-i aducă din pădure un maldăr întreg de vreascuri și aprinse focul în adăpostul de zăpadă.

— Ia apucați-vă de treabă! — strigă el către femeile care se opriseră o clipă lângă foc. — Ce, ați venit aici să stați de pomană?

Femeile porniră grămadă spre drum, unde tovarășele lor tăiaseră în bucăți, cu lopețile de lemn, crestele de zăpadă împietrite și acum le cărau departe, dincolo de șanțul de scurgere. Pe Efim Cerniavchin îl durea capul de băutură, iar sufletul îi era scârbit de toate, din care pricină îl năpădiseră gânduri grozav de amare.

Și, într'adevăr, ce viață mai ducea și el?...

Tată-său nu avusese cine ştie ce avere, dar fusese cel mai deştept şi mai şiret dintre chiaburii din Olhovca. In anii N.E.P.-ului, trecuse drept unul dintre cei mai progresişti oameni din sat: era abonat la reviste de agronomie, îşi cumpărase unelte mecanizate, făcuse fel de fel de însămânţări experimentale şi chiar, pe cât se spune, încercase să organizeze o asociaţie de maşini agricole. Şi, fără ca lumea să-şi dea seama, în anii aceia se îmbogăţise.

Atunci se şi certase Efim — încă băiețandru — cu taică-său. Bătrânul îi poruncise să intre în Comsomol, explicându-i că fără asta „n'o să aibă parte de o viaţă bună". Dar el n'avea chef să intre. Pe-atunci nu erau decât trei comsomolişti în tot satul, şi toţi trei din sărăcime. Purtau haine ponosite, în loc să se ducă pe la petreceri îşi pierdeau vremea cu şedinţe „plictisitoare", şi multe fete râdeau de ei, ba chiar făceau pe seama lor cântece batjocoritoare. Când Efim îi povesti Annei, fetei pe care o iubea fără nădejde, că taică-său îi hotărîse să intre în Comsomol, Anna îl preveni:

— Nici aşa nu mă prea trage inima să mă uit la tine. Dar dacă mai intri şi în Comsomol — apoi să nu mai dai ochii cu mine!

Şi Efim nu se supuse poruncii tatălui său. Bătrânul era un om ambiţios şi aspru. Intre tată şi fiu se iscă o ceartă cumplită, care se sfârşi cu fuga lui Efim de acasă, după ce mâncase bătaie dela bătrân pentru nesupunere şi pentru că-i furase din pungă o hârtie de zece ruble.

Efim petrecu trei ani într'un sat vecin, la nişte rude depărtate. Pe urmă, câştigând dragostea Annei, se hotărî să se împace cu tatăl său — că doar fără ajutorul lui n'ar fi putut să-şi înfiripeze o gospodărie.

Bătrânul îl ascultă, apoi îi răspunse cu amărăciune:

— Oare cu cine semeni tu, Efim? Că prost ai fost şi prost ai rămas până'n ziua de astăzi! Ţi-ai şi găsit când să vii la mine!

— Dar ce s'a 'ntâmplat? — îl întrebă Efim, nedumerit.

— Apoi, curând-curând or să mă deschiaburească, asta-i! — oftă bătrânul. — Ori poate că tu nu vezi ce se petrece în jurul tău? Pleacă, până nu-i prea târziu, cât mai departe de casa părintească. Cum trăieşti de atâta vreme de capul tău, şi mai eşti şi certat cu taică-tău, chiaburul, n'o să se lege nimeni de tine. Şi uite care-i cel din urmă sfat pe care ţi-l dau: dacă vrei s'o duci ca oamenii, intră în colhoz! Ce holbezi ochii aşa la mine? Intră în colhoz, şi acolo ai să vezi singur ce ai de făcut.

Şi într'adevăr, bătrânul a fost deschiaburit şi deportat în Si-

beria, iar pe Efim l-au lăsat să rămână în Olhovca şi l-au primit în colhoz. Curând după aceea se însură cu Anna şi porni să-şi închipuie gospodăria.

Cu un an înainte de război, tată-său se întoarse din deportare, bătrân şi slab. In sufletul lui nădăjduise să găsească Olhovca părăduită, dar se încredinţă că satul era mult mai înfloritor decât înainte. Şi, spre mirarea tuturor, bătrânul se găti iarăşi de drum, apoi, vărsând o lacrimă, se întoarse îndărăt în Siberia.

De atunci, Efim se gândea mereu la taică-său şi avea mustrări de cuget, iar lucrul acesta îi îngreuia neînchipuit de mult viaţa, şi aşa destul de grea şi de tristă, după părerea lui.

...Aruncându-şi ochii spre drum, Efim rămase încremenit de indignare: femeile stăteau de vorbă toate la un loc, îngrămădindu-se în jurul Ulianei Şutiaeva. Gâfâind ca un dulău tras de curea, Cerniavchin alergă la drum şi, cu strigăte şi înjurături, împrăştie femeile pe la locurile lor:

— Las'că v'arăt eu vouă pălăvrăgeală! Vă arăt eu vouă, spurcăciunilor!

Femeile nu se mai adunau acum grămadă, dar nici de muncit nu munceau cum se cuvine, după cum băgă de seamă curând şi Cerniavchin. Şi iarăşi trebui să alerge la drum, şi iarăşi să urle din adâncul gâtlejului la muierile acelea blestemate!

Lucrul acesta se repetă de câteva ori. Efim Cerniavchin nu mai ştia ce să facă. Pentru el, era limpede de pe acum că şleahul n'o să poată fi desfundat până seara... „Ce spurcăciuni! îşi zicea Cerniavchin înfuriat. — Ce-o să se'ntâmple dacă pică, cumva, comandantul? Oare n'ar fi bine s'o bat pe vreuna?... Da, trebuie numaidecât s'o bat pe careva! Trebuie..."

Deodată, se auzi din depărtare un vuiet de motor.

Lăsându-şi lopeţile, toate femeile se întoarseră cu faţa spre răsărit.

Faia zări cea dintâi avionul şi începu să strige şi să sară ca un băieţaş, înfundându-se în zăpadă până la genunchi.

— Uite-l, uite-l! Vine încoace! Incoace!

De-a-lungul sectorului de drum unde munceau femeile, se porniră glasuri neliniştite. Intorcându-se către vecine, Uliana Şutiaeva vorbi grav:

— E de-al nostru... Pe cinstea mea! Se cunoaşte după sunet. Dar încotro s'o fi îndreptând? Intr'adevăr, mi se parte că vine spre noi!

Aparatul zbura destul de jos. Era un avion de cercetare. După

ce se potolise viscolul, aviația noastră începuse din nou cercetarea aeriană pe mare adâncime. Avioanele urmăreau cu atenție fe ul cum își împing hitleriștii rezervele spre linia înaintată a frontului și locul unde își instalează diferitele baze și depozite. Dar mai cu seamă, erau supraveghiate drumurile care duceau către linia frontului.

Avionul venea acum de-a-lungul drumului.

Văzând un avion sovietic, Efim Cerniavchin o luă din loc ca ieșit din minți și se repezi spre pădure. Din întâmplare, Uliana Șutiaeva se întoarse chiar în clipa aceea și, zărindu-l, își lovi cu zgomot una de alta, poznașă, mânușile ei de piele:

— Pune mâna pe el! Pune mâna pe el!...

Din fugă, Cerniavchin se prăbuși în zăpadă. De-a-lungul drumului se porniră într'un glas hohote de râs, strigăte, ba chiar fluierături.

— Ia te uită în ce hal a ajuns! — strigă Uliana Șutiaeva. — Fricosul e mai prost decât prostul! Dacă ar fi avut un pic de judecată în căpățâna lui cea seacă, ar fi înțeles că scăparea i-ar fi numai lângă noi! Că doar n'or să se atingă de noi!

Din spate, răsunară glasuri de fete:

— Uitați-vă! Uitați-vă!

— Manifeste, ce să fie!

Se stârni larmă și femeile o luară care 'ncotro pe drum. Avionul trecu pe-alături, iar noruleţul trandafiriu de manifeste, rămas în urma lui, începu să plutească în înaltul luminos. Deodată îl prinse un curent de aer, și hârtioarele începură să se lase spre drum, foșnind ca un stol de pescăruși în bătaia vântului. Dar coborau din cale-afară de încet. Femeile începură să se neliniștească:

— Vai, or să treacă!

— Și cum le mai poartă, cum le mai poartă!

— O iau spre pădure, spre pădure!

Și în adevăr, noruleţul de manifeste trecu pe deasupra drumului, spre pădure. O ceată de femei în frunte cu Uliana Șutiaeva se repezi din drum spre vâlceaua unde manifestele se lăsau acum, încetișor, la pământ.

Descumpănit și înfuriat de batjocura femeilor, Efim Cerniavchin, care în timpul acesta se întorcea spre drum, le ieși înainte. Fără să rostească un cuvânt, o izbi pe Uliana cu pumnul în piept, răsturnând-o în zăpadă.

— Na, spurcăciune! Nu te-ai mai săturat să urli? Mai vrei? — Și, cu pumnii ridicați, ieși în întâmpinarea celorlalte. — Stați,

lepădături ce sunteți, că de nu, scot sufletul din voi! Indărăt! Indărăt, că altfel... Las' că vă dau eu vouă manifeste, spurcăciunilor!

Totuși, trei foi căzură destul de aproape de ei. Curentul de aer le purtă peste vâlceaua netedă, măturată de viscol. Faia și prietenele ei se repeziră după una din ele, dar Cerniavchin le opri, zbierând:

— Stați, spurcăciunilor! Indărăt!

In timpul acela, Marica îndesase în zăpadă și bătătorise cu piciorul alt manifest. Prinzând de veste, femeile se bucurară: în sfârșit! Și începură să vorbească cu toatele, căutând să-i abată atenția lui Cerniavchin. Dar el, trecând pe lângă Marica, o împinse la o parte, scormoni în zăpadă, găsi manifestul mototolit și, fără să-l citească, îl frământă în palmă cu răutate. .

— Vezi că nu ți-a mers, hai?

Se apropie apoi de tanc și aruncă manifestul în foc. Femeile oftară adânc, iar Marica, înfierbântată de necaz, îi strigă:

— Ești un dobitoc, Efim! Crezi tu că poți să arzi adevărul în foc?

Timp ca de un ceas, femeile munciră în tăcere.

Pania Goriunova se dădu pe lângă Uliana Șutiaeva și, uitându-se la firicelul de fum de după tanc, îi șopti:

— Am pus mâna pe un...

— Un manifest?

Pania Goriunova încuviință ușurel cu capul.

— Bravo, Pania dragă! Și ai avut când să-ți arunci ochii pe el? Ce spune?

— E cuvântarea lui Stalin. A vorbit la paradă, de sărbătoare...

— La Moscova? Ascunde-l! Și să nu sufli o vorbă, nimănui!

Deodată, Uliana Șutiaeva simți cum i se umple sufletul ca de foc. Câte vești pline de bucurie aflase într'o singură clipă! Știa acum că Moscova era în picioare, așa cum fusese de veacuri, că Stalin era la Moscova, că în Piața Roșie avusese loc, ca și în anii cei de pace, obișnuita paradă militară... O, cum ar mai fi vrut să le povestească la toate tot ce aflase! Dar trebuia să tacă. Trebuia să tacă până s'o sfârși desfundatul drumului. Numai acolo, în Olhovca, vor putea să se adune și să afle ce vorbise Stalin în Piața Roșie... Dar cum să rabde și să aștepte până la noapte?

Nu, nu era chip să aștepte. Nu le rămânea decât un singur lucru: să termine cât mai repede desfundatul drumului și să se întoarcă mai curând acasă. Și, adunând femeile în timpul unei scurte pauze, Uliana le zise serios:

— Ştiţi una? Hai să ne apucăm de treabă cu tot dinadinsul!

Femeile încetară să-şi mai ronţaie cojile de pâine uscată.

— Dece vă miraţi? — le întrebă Uliana. — Oricum, tot trebuie să desfundăm sectorul care ni s'a dat pe seamă, n'avem încotro! Dacă nu azi, atunci mâine... Aşa că tot mai bine-i să terminăm treaba repede şi să ne'ntoarcem acasă. Ei, ce ziceţi?

Niciuna nu băgase de seamă când se apropiase Efim Cerniavchin. Auzind-o pe Uliana Şutiaeva, chicoti şi zise, cu mândria învingătorului:

— Aha, te-ai dumirit şi tu în sfârşit, muiere proastă şi nesocotită ce eşti! Demult s'ar fi cuvenit s'o faceţi asta! — Şi se depărtă, cu mâinile încrucişate la spate, înălţându-şi capul cu un aer biruitor.

Munca înainta cu spor. Curând, în urma măsurilor luate de comandantul militar al plăşii, Hobelman, o mulţime de oameni de prin satele vecine fură aduşi în sectorul unde lucrau cei din Olhovca, din pricina căruia nu se putea relua circulaţia pe şleah. Şi desfundatul drumului se termină înainte de apusul soarelui.

Tocmai atunci se ivi în marginea pădurii o coloană nemţească. In frunte, îmbrăcaţi în mantale lungi şi subţiri, veneau soldaţii, iar în urma lor convoiul de căruţe. Caii plini de promoroacă, grei de parcă coborîseră de pe piedestale, trăgeau câteva căruţe hodorogite, câteva sănii care scârţâiau şi o bucătărie de campanie din care se înălţa o şuviţă de fum.

— Ia uitaţi-vă pentru cine am curăţat noi drumul! — şopti Marica.

— Mai bine pleacă de aici, — îi răspunse Uliana Sutiaeva, împingând-o cu cotul. — Du-te mai încolo, să nu te vadă...

— Dar ce este?

— Ce să fie, te-a înflorit gerul... Te-ai aprins ca floarea de mac, crede-mă! Bagă de seamă, ăştia-s aşa de...

Grupul numeros de colhoznice se trase de-o parte şi de alta a drumului. Niciuna nu mai vorbea. In scârţâit de zăpadă şi de cizme, coloana intră în coridorul acela viu. Nemţii păşeau fără să dea vreo atenţie femeilor, aşa cum nu dădeau atenţie copacilor din pădure: erau destul de obosiţi după o zi de marş ca să nu se mai gândească decât la lucruri obişnuite, ostăşeşti, ca mâncarea şi apropiata odihnă de noapte.

Deodată, unul din ei, ca şi cum ar fi simţit ceva ascuţit înfigându-i-se în spinare, aruncă o privire spre femei. După el altul, apoi încă unul... Sprijinite în lopeţi, femeile stăteau neclintite,

ca soldaţii în front, şi niciuna nu arăta că ar avea de gând să facă vreo mişcare sau să rostească vreun cuvânt. Lucrul acesta se vedea cât se poate de limpede: feţele lor erau viu luminate de razele piezişe ale soarelui care se călătorea. Dar în tăcerea lor, în privirile lor, era ceva care sili întreaga coloană să se uite dintr'odată împrejur, cu teamă. Răsună o comandă, ca un lătrat, şi soldaţii nemţi iuţiră pasul, însoţiţi de zăngănitul cataramelor şi al automatelor. In felul de a merge al coloanei se simţi deodată neliniştea aceea pe care o încearcă soldaţii în timpul unui marş primejdios de noapte, prin locuri necunoscute, în apropierea liniei înaintate a frontului.

Iar femeile, sprijinite în lopeţi, stăteau încremenite şi se uitau în tăcere la Nemţi.

III

Se întoarseră în Olhovca pe întuneric.

Intâlnirea pe drumul mare cu hitleriştii o tulburase adânc pe Marica. Trezise în ea şi mai puternic încă dorul de Andrei, care nu se stingea niciodată, şi o cuprinseră gânduri pline de nelinişte. Marica plecă spre casă cu sufletul acela pe care-l ai după un vis rău, apăsător...

In vremea din urmă, Marica se sătura repede de orice treabă. Toate i se păreau fără niciun rost, fără nicio importanţă, şi nu mai găsea bucurie în nimic. De un singur lucru nu se sătura niciodată: să se gândească la Andrei. Niciodată — nici ziua, nici noaptea.

O lună întreagă se gândise la el ca şi cum într'adevăr ar fi căzut în luptă. Dar de când ştia că Loznevoi o minţise, un gând nou — gândul că Andrei trăieşte — îi răsturnase toată existenţa. Il vedea acum mereu plin de viaţă, de acea armonioasă şi blândă îngândurare în care e atât de bogată natura Rjevului — ţinutul ei natal. I se părea că în niciun chip nu-l poate despărţi pe Andrei de tot ce-l înconjura pe vremuri, de peisajul care i se desfăşura înaintea ochilor de pe colinele Olhovcăi: Andrei trăia laolaltă cu toate acestea o viaţă una şi nedespărţită, şi asta îl făcea puternic ca'n poveste. Uneori i se părea că e un uriaş, se gândea la lucrul acesta cu seriozitate — şi în asemenea clipe se mira singură cum de fusese în stare să creadă că el a putut să moară în mijlocul a tot ce-i fusese drag, a tot ce trăise cu el aceeaş viaţă cu neputinţă de despărţit.

De multe ori vedea în închipuire traiul lui în timpul războiului, dar aşa cum şi-l putea închipui ea. Uneori îl vedea luptând, şi totdeauna făcând fapte de uriaş, de erou: aprinzând tancuri, trăgând de aproape în hitlerişti, străpungându-i cu baioneta, nimicindu-i cu grenadele... Altcori îl vedea dormind într'un bordei, cu capul pe sacul de spate şi zâmbind prin somn puţin comic, sau mergând cu soldaţii printr'o pădure deasă, cu urechea aţintită la împuşcăturile care se aud prin apropiere, sau stând serile în faţa focului, fumând şi gândindu-se la ea... Dar niciodată, niciodată nu-l vedea obosit, necăjit, bolnav, rănit sau pe moarte şi, cu atât mai puţin, cuprins de frică în mijlocul luptei...

Cu toate acestea, grija ei pentru Andrei nu se liniştea. Era aproape încredinţată că el nu poate să moară — şi totuşi nu putea să se scuture de această veşnică îngrijorare...

Acum, după ce-i văzuse pe hitlerişti îndreptându-se spre front, călcând pe drumul desfundat de mâinile ei, Marica începu să se gândească la Andrei cu şi mai aprig dor, cu şi mai multă neliniște. Pe unde-o fi? Ce-o fi cu el? Ce-o fi cu armata noastră? Ce se întâmplă dincolo de linia frontului? Şi unde e această linie? Astăzi ar fi avut prilejul să afle cu siguranţă ce se petrecuse acolo unde se găseşte Andrei. In manifestele pe care le aruncase avionul se vorbea, fără îndoială, despre armata noastră, despre războî... Insă de-o mie de ori blestematul acela de Efim Cerniavchin... Nu, ar fi prea puţin să-l ucizi! Ar trebui întâi să-l ucizi şi pe urmă să-l sfâşii în bucăţi...

La cină, Marica mâncă în tăcere, fără chef.

— Ce-i cu tine? — o întrebă maică-sa. — Eşti obosită?

— Degeaba m'ai silit să ies la desfundat drumul, — îi răspunse Marica. — Nu m'ar fi găsit în ruptul capului, însă tu... — Işi înălţă fruntea şi adăugă mai aspru: — M'am speţit muncind toată ziua pentru ei, ca să le curăţ drumul! Cu alte cuvinte — poftiţi, duceţi-vă să luptaţi, să-i zdrobiţi pe-ai noştri!... Iţi place? Şi mai întrebi ce-i cu mine!

— Eşti femeie 'n toată firea şi nu eşti în stare să judeci! — îi răspunse Anfisa Marcovna, fără să se supere. — Dar ia gândeşte-te mai bine... Pe noi şi aşa ne-au luat la ochi, iar Cerniavchin ne supraveghează într'una casa — am băgat eu de seamă... Dacă altele nu s'au dus, nu-i nicio pagubă. Dar ia să fi lipsit noi, că numaidecât ne-ar fi trecut pe listă!

— Oricum, mamă, tot ţi-e ciudă!

— Ţi-e ciudă, asta-i adevărat...

— Of, de-ar crăpa odată cu toţii!

Abia stăpânindu-şi lacrimile, Marica trecu după despărţitură şi se aşeză pe pat, cu spatele la sobă. Şi iarăşi gândul îi zbură la Andrei...

Dar întâlnirea de pe drum cu hitleriştii n'o tulburase numai pe Marica. Văzându-i, toate femeile şi fetele îşi aduseră aminte fără voie de bărbaţii, fraţii sau logodnicii care luptau undeva, în apropiere de Moscova, şi inima fiecăreia din ele se strânsese. Şi, cu toate că erau frânte de oboseala de peste zi, cu toate că era târziu şi cam primejdios să se adune în casa Logovilor, fără să se odihnească măcar un pic după drum, multe se îndreptară spre Macariha, să mai stea de vorbă şi să-şi mai aline sufletul.

Alături, la Marica, se strânseseră prietenele ei, Tonia Petubova, Catiuşa Zimina şi Vera Drozdova, neveste de ostaşi. Şi ele, ca şi Marica, erau atât de triste, de neliniştite şi de amărite, încât nici n'aveau nevoie să vorbească una cu alta: se înţelegeau din ochi. Stăteau în jurul Maricăi şi tăceau, abătute.

Celelalte femei, care se adunaseră în cealaltă jumătate de izbă, tăceau şi ele. Numai Uliana Şutiaeva şuşotea nu ştiu ce, cu Anfisa Marcovna, lângă sobă. O linişte atât de apăsătoare nu se mai pomenise încă în casa Logovilor.

Oprindu-se în mijlocul odăii, Anfisa Marcovna întrebă nedumerită:

— Da' ce-i cu voi în seara asta, nevestelor, dece staţi aşa? Măcar dac'aţi povesti ce s'a mai întâmplat azi pe-acolo, pe drum...

— Eh, Marcovna, ţi-e şi silă să mai vorbeşti! — îi răspunse una. — Trec Nemţii într'una, se duc să se lupte cu ai noştri, mereu într'acolo, mereu...

— Mereu într'acolo, mereu?... — repetă Anfisa Marcovna pe gânduri. — Nu-i nimic, se duc ei într'acolo. Dar de întors, n'or să se mai întoarcă!

Insă nici această încercare a Anfisei Marcovna de a împrăştia tăcerea apăsătoare din casă nu folosi la nimic.

In clipa aceea, Marica îşi înălţă ochii într'un punct de pe bârna de sus a peretelui şi, uitându-se undeva, departe tare, la sute de kilometri parcă, începu deodată să cânte. Cânta încet de tot, aproape în gând: nu voia să-şi audă glasul şi nu voia să i-l audă nici alţii. Mai mult vorbea decât cânta, şi numai măiestria ei, cunoscută de toată lumea, arăta ce poate: chiar când nu voia să cânte, vorbele ei tot cântec erau. Acum îngâna:

Ce te legeni cătinel,
Scoruș subțirel,
Capul aplecându-ți-l,
Pe gărduț, culcându-ți-l?

Prietenele Maricăi nu se mirară deloc că nu-și lasă slobod glasul ei neasemuit, ci cântă atât de potolit și de încet, mai mult povestind cântecul scorușului. Nici lor nu le venea să cânte. Dar și melodia și vorbele erau atât de duioase, încât toate se tulburară și, când sosi refrenul, prietenele îl reluară încetișor:

Capul aplecându-ți-l,
Pe gărduț culcându-ți-l...

Femeile își întoarseră și ele capetele spre Marica, trăgând cu urechea. Fără să se clintească, Marica stătea încremenită și se uita în depărtare, o depărtare pe care pereții izbei nu i-o puteau ascunde. Și, ca și cum ar fi văzut ceva acolo, începu să cânte mai tărișor, iar adâncul ochilor ei întunecați se umplu deodată de acea strălucire tremurătoare pe care n'o poți vedea decât spre soare-răsare, în faptul dimineții.

Dincolo de râul lat,
La drum neumblat,
Șade, drept, un stejărel
Ca și tine singurel...

De data aceasta nu numai prietenele Maricăi, ci și celelalte femei, reluară refrenul și, uitându-se și ele undeva, într'o zare depărtată, începură laolaltă:

Șade drept un stejărel,
Ca și tine singurel...

Atunci, pe neașteptate — fie pentru că femeile, cu toate că încet, îi susțineau totuși cântecul, fie că însuși cântecul, fără să țină seamă de nimic, îi umpluse sufletul, Marica ridică glasul. Și în glasul ei răsunară acele note puternice de pe vremea când era fată și de care tot satul își aducea aminte.

Cum să fac eu, biet scoruș,
Lângă el să fiu acuș?
Nici nu m'aș mai apleca,
Nici nu m'aș mai legăna...!

Fără veste, ochii tuturor femeilor se umplură de lacrimi. Şi fără să le ascundă, privind mereu în zarea aceea depărtată, în necunoscut, ele reluară. cântând acum cu glasuri pline:

Nici nu m'aş mai apleca,
Nici nu m'aş mai legăna...

Văzând că femeile plâng, Marica începu să plângă şi ea. Şi stăpânindu-şi cu greu suspinele, abia mai putu să îngâne:

Cu crenguţa, uşurel,
M'aş lipi de el.
Sub frunzişul lui aş sta,
Zi şi noapte-aş fremăta...

Şi toate femeile repetară, plângând:

Sub frunzişul lui aş sta,
Zi şi noapte-aş fremăta...

In aceeaş clipă, Anfisa Marcovna se ridică dela masă. Şi atunci văzură cu toatele că numai ea nu plângea: avea chipul aspru, întunecat, aşa cum nu i-l mai văzuseră niciodată. Marica tocmai se pregătea să termine cântecul, să spună cum scoruşul n'a putut să se ducă lângă stejar — când mamă-sa îi aruncă o căutătură rece şi scânteietoare, strigând:

— Ia mai taci odată! M'auzi? — Apoi, întorcându-se spre femei: — Sfârşiţi şi voi. Destul!

După aceea se apropie de dulăpiorul din perete, trase la o parte perdeluţa cu flori şi scoase din ceainic o foaie trandafirie, făcută sul, tipărită cu litere în rânduri dese şi regulate. Femeile încremeniră: în mâinile Anfisei Marcovna era un manifest din acele aruncate astăzi din avion...

După cele dintâi clipe de nedumerire, Marica sări de pe pat ca arsă:

— Uite, citeşte! — îi zise maică-sa întinzându-i manifestul. — Aşează-te la masă şi citeşte-ne, să auzim cu toatele... Iar cântecul cela, să nu-l mai aud în casa mea!

Marica smulse în tăcere manifestul din mâinile mamei sale şi se repezi la lampă. Ştergându-şi lacrimile în grabă, femeile se îngrămădiră în jurul mesei, înconjurând-o îndeaproape pe Marica.

— Cuvântarea tovarăşului Stalin! — strigă Marica şi, ridicându-şi ochii de pe manifest, îşi plimbă privirea fierbinte şi scânteietoare peste feţele lor,

— Mai încet! — îi zise maică-sa.

— Vai, mamă, dar unde l-ai găsit?

Femeile începură cu gura:

— Citește, n'o mai lungi atâta!

— „Cuvântarea tovarășului Stalin, rostită la parada Armatei Roșii în ziua de șapte Noembrie!..." — citi Marica. — Doamne, da'ce vă înghesuiți așa peste mine? Lucheria Trofimovna, Tonia! Și dați-vă mai la o parte din dreptul luminii... Cum vreți să citesc?

— In ziua de șapte? — întrebă Lucheria. — Adică de sărbătoare?

— Da, în ziua de șapte în Piața Roșie...

— Citește mai departe, ce o tot lungești atâta?

— Nu, așteaptă puțin! — zise Anfisa Marcovna, căutând-o cu ochii pe Faia. — Ai închis ușa de-afară?

— Nu, că doar nu mi-ai spus!

— Dar tu singură nu te pricepi?

Faia ieși în tindă alergând, și închise ușa cu zăvorul. Liniștite acum, femeile se strânseră și mai aproape de masă. In mijlocul lor răsuna glasul domol dar tulburat al Maricăi.

Deodată ușa se deschise de perete, scârțâind. Toată lumea încremeni: în prag stătea Efim Cerniavchin. Femeile se risipiră care încotro de lângă masă, și abia atunci Marica îl văzu și ea pe polițai. Pălind de presimțirea unei apropiate nenorociri, vârî manifestul în mâna cuiva din spatele ei.

Dar era prea târziu. Efim Cerniavchin avusese timp să vadă manifestul în mâinile Maricăi și înțelesese dintr'odată că era unul din cele aruncate astăzi din avion... Prin urmare, nu degeaba se strecurase el în tinda Macarihăi încă de pe când abia începuseră să se adune muierile! Prin urmare, nu degeaba înghețase el în ungherul întunecos, opintindu-și răsuflarea! Macariha și toate palavragioaicele ei fuseseră prinse asupra faptului! De data asta, afurisita de Macariha și gloata ei de muieri n'or să mai scape! „Ce-o să mai bocească vrăjitoarea asta bătrână! își zicea, veninos, Efim Cerniavchin. — Las' că i le plătesc cu toate! Am să-i aduc cu aminte cum mă batjocorea în curtea colhozului! N'am uitat..." Cu aceste gânduri păși în mijlocul odăii, întâmpinând-o pe Macariha. Și fără să-și poată ascunde zâmbetul biruitor, întrebă:

— Așa-i că nu mă așteptați?

— Intr'adevăr, nu te așteptam, — îi răspunse Macariha cu liniște și fără prietenie, fără să arate, spre surprinderea tuturor, nici cea mai mică intenție de a se pune bine cu el. — Și chiar dacă te-o mai fi așteptând cineva, apoi numai pe lumea cealaltă

poate să te mai aştepte! Că pe lumea asta, cine mai are nevoie de tine? Mă gândesc, chiar, că zăboveşti cam mult pe la noi. Vorba ceea: te-a făcut ca maică-ta, dar ce folos, că nici groapa nu te primeşte! Da' nu te supăra, că tot o să te primească odată şi odată!

— Nu-ţi mai pierde vremea cu gânduri de astea, — îi răspunse Cerniavchin. — Nu mă duc eu aşa de curând pe lumea cealaltă. Mai de grabă poate c'o să pleci tu acolo!

— Cine poate să ştie, Efim!

— Cum s'ar zice, citeaţi? Discutaţi, hai?

— Da, citeam... — îi întoarse vorba Anfisa Marcovna, tot atât de liniştită şi fără să lase a înţelege prin nimic că ar fi cumva tulburată. — Cât despre discutat, o să discutăm noi, fără îndoială, mai târziu. Deocamdată ne-ai stricat tu rostul... Ei, da' stai jos! — Şi Anfisa Marcovna făcu un semn către Marica. — Ia ridică-te şi fă loc oaspetelui!

In gândul lui, Efim Cerniavchin se bucura şi-şi râdea de Macariha. Nu se grăbea să ia nicio măsură. Dece s'ar fi grăbit? Doar acum şi Macariha, şi toate muierile ei, erau în mâna lui, şi nimic nu le mai putea scăpa de pedeapsa cea cumplită. Pentru întâia oară avea şi el dreptul să se bucure în voie de autoritatea lui, să fie mândru de priceperea lui în serviciu şi să se umple de sentimentul dulce, încă neîncercat, al biruinţei asupra Macarihăi celei încăpăţânate, ca şi asupra multora dintre muierile acele care-i arătau pe faţă dispreţul lor. Dece era să se grăbească?

Dându-şi la o parte poalele cojocului, Cerniavchin se aşeză la masă şi-şi puse căciula lângă el. Toate acestea arătau că, deşi nu era grăbit, totuşi nu avea de gând să întârzie prea mult îndeplinirea îndatoririlor lui de poliţai.

— Atunci, să stăm de vorbă, nu? — întrebă el.

— Imediat o să stăm şi de vorbă... — Şi Anfisa Marcovna se aşeză pe un scăunel în faţa poliţaiului, cu un aer oarecum compătimitor: — Mi se pare, Efim, că astăzi ai băut cam puţin, nu? Ce-o mai fi însemnând şi asta?

— Ce sa mai vorbim! Ce-am băut, s'a şi trecut...

— Vrei să-ţi torn un pic? Că atunci şi vorba o să meargă mai uşor. Nu răspunzi?

Efim Cerniavchin se gândea: „Aha, vrea să se pună bine! Ei, nu, pe mine n'ai să mă înşeli tu, vrăjitoare bătrână! Dar un pic de votcă tot o să beau, fără îndoială..." Apoi o întrebă, silindu-se ca glasul lui să pară cât mai nepăsător:

— Da' ce, parcă ai?

— Cât am, o s'ajungă pentru tine...

Tăcute, femeile se înghesuiau cu neliniște prin colțuri, urmărind-o nedumerite pe gospodină. Era a treia oară de-a-lungul aceleaș seri când se schimba atmosfera în casa aceea: dela tăcerea mohorîtă la cântecul greu de durere și de lacrimi, dela cântec la neastâmpărul acela plin de nădejdi și, în sfârșit, la tulburarea de acum, apăsătoare și nestăvilită. Și toate aceste schimbări neașteptate le trăiseră cu toatele în aceeaș măsură. Numai Anfisa Marcovna părea că încercase toată seara alte sentimente decât ele, fără să se lase biruită de atmosfera schimbătoare din casa ei.

Văzând pe masă sticla de jumătate de litru plină cu votcă, cu toată silința lui de a se arăta nepăsător, Efim Cerniavchin nu putu să-și stăpânească zvâcnitul nărilor, ca la iepurii de casă.

— Să fie, oare, adevărată votcă „de Moscova"? — întrebă el.

— E cea din urmă, — îl încredință Anfisa Marcovna. — O păstram pentru ginere-meu.

— N'are niciun rost! — Și Cerniavchin izbucni în râs, cu toate că râsul acela n'avea, fără îndoială, nicio legătură cu ceea ce spunea, ci părea mai curând expresia mulțumirii lui pentru norocul neașteptat care dăduse peste el. — Nu, n'are niciun rost s'o ții pentru ginere-tău. Pe el, mai bine uită-l! Caută-ți altul.

Marica își scoase capul de după despărțitură:

— Tu, de colo, înghite-ți votca și nu-ți băga nasul unde nu-ți fierbe oala! — strigă ea. — Ia te uită la el, s'a apucat să mai dea și sfaturi!

— Trăncănește tu, trăncănește! — bombăni Cerniavchin.

— Da'ce? Crezi că mă tem de tine?

— Pleacă de aici, Marica! — îi porunci maică-sa. Și grăbită să curme cearta aceea zadarnică, umplu un pahar cu votcă. — Haide, bea!

Ochii mari ai lui Efim Cerniavchin, roșietici ca la iepuri, se luminară de o sclipire înfrigurată. Demult nu mai băuse decât basamac puturos și tulbure, făcut în casă. Și acum, iată: o sticlă plină cu votcă adevărată, limpede ca lacrima! Apoi, să nu-ți prăpădești mințile? Și Cerniavchin înțelese dintr'odată că până n'o să bea toată votca, n'o să-l lase inima să plece din casa Macarihăi. Și pe urmă, dece să se grăbească? Cu toată dorința și priceperea ei, Macariha nu mai putea să se zmulgă acum din ghiarele lui!

Cerniavchin bău paharul până la fund, pe nerăsuflate, icni adânc,

ca şi cum l-ar fi lovit cineva cu bâta peste spinare, scutură din cap şi-şi aruncă repede în gură o ciupercă albă şi mare.

Anfisa Marcovna îşi sprijini bărbia în mână şi-l întrebă, de parcă-i părea rău de soarta lui:

— Dece bei întruna, Efim, dece-ţi îuneci minţile în basamac? Poate că ţi-e ruşine să te mai uiţi în ochii oamenilor?

— Când are omul de-a face cu de-alde voi, n'are încotro, trebuie să bea! — îi răspunse Cerniavchin, cu totul îmblânzit. — Iaca, tu cum crezi: trebuie, ori nu să-mi îndeplinesc serviciul, odată ce am fost numit? Trebuie! Şi când începe omul să alerge prin sat după voi, îi iese limba de-un cot!

— Aşa-i, câinească slujbă mai ai şi tu, Efim, asta-i adevărat, — încuviinţă Anfisa Marcovna. — Da' socotesc că n'ai dece să te plângi, că doar aşa-i neamul vostru, al Cerniavchinilor, ştie toată lumea. Vorba aceea: tu semeni cu taică-tău, şi taică-tău cu un câine...

— Ce înseamnă asta? Iar îţi baţi joc de mine? — se supără Cerniavchin. — Ai face mai bine să taci. Dacă n'ai avea o căpăţână seacă, altfel ai vorbi...

— Şi altfel te-aş ospăta, nu?

— Şi altfel m'ai ospăta...

— Da' dece te grăbeşti? Uite, mai bea!

Efim bău din nou şi, mai ameţit încă, zise:

— Parcă nu ştii şi tu singură că trebuie să-ţi mai scurtezi limba? Situaţia ta e cât se poate de proastă, să ştii! Te am, uite colea, în palmă! Ce-o să vreau, aceea o să fac cu tine. Ia te uită la ea, deşteapta, s'a apucat de politică la bătrâneţe! Ţine întruniri şi citeşte manifeste bolşevice! Dar îţi dai tu seama, cu capul tău cel prost, ce faci?

Anfisa Marcovna văzu că ochii lui Efim se împăienjeniseră şi înţelese că orice-ar spune, poliţaiul tot n'o să plece din casă până nu şi-o bea toată votca.

— Imi dau seama cât se poate de bine de tot ce fac, Efim, — îi răspunse ea. — Şi niciodată n'o să-mi pară rău de ceeace fac. Dimpotrivă, o să fiu mândră la bătrâneţe de faptele mele! Pe când oameni ca tine, băiete, or să se caiască, şi încă cum! Aşteaptă, nu mă'ntrerupe, bea, bea votca toată! Toarnă-ţi şi bea. Şi fiindcă s'a întâmplat aşa, ascultă tot ce am să-ţi spun, chiar dac'o fi să te usture!

Marica şi Faia strigară într'un glas:

— Mamă!

Celelalte femei se tulburară şi ele. Cunoşteau bine firea hotărîtă şi

nestăpânită a Macarihăi, dar mai știau în acelaș timp că ea cunoaște și prețul înțelepciunii. Deaceea, purtarea ei într'o clipă atât de primejdioasă, nu numai că le surprinse, dar le și înspăimântă de-a-binelea. Această purtare nu putea să aibă, pentru ele, decât o singură explicație. Și anume, că în adâncul sufletului ei Anfisa Marcovna fusese cuprinsă de o mare îngrijorare pentru ele toate și pentru ea însăși, că-și pierduse, pesemne, obișnuita stăpânire de sine și, nemaifiind în stare să și-o regăsească, era gata acum să facă cine știe ce faptă nesăbuită. De prin toate colțurile se ridicară glasuri:

— Destul, Anfisa Marcovna!

— Vino-ți în fire, cumătră, dece-l ațâ'i?

— Lasă, Marcovna, fie-ți milă de noi toate!

— Nu vă amestecați, muierilor, — le vorbi Anfisa Marcovna cu glas potolit, dar hotărît. — Nu mi-am pierdut mințile și știu ce fac. Voi să stați liniștite și să ascultați. Vorbesc eu cu el.

— Va să zică, te-ai hotărît să vorbești? — Efim Cerniavchin hohoti ca un om beat și-și întinse din nou mâna spre sticlă. — Bine, atunci spune tot ce ai de spus! Eu am să te ascult, ca să nu zici pe urmă că ți-am băut votca pe gratis...

— Pentru votcă n'o să te țin de rău. poți s'o bei și toată!

Cerniavchin își turnă în pahar restul de votcă, dar nu-l bău, desfătându-se de căldura care-i cuprinsese trupul și așteptând ca Macariha să înceapă a vorbi.

— Apoi, uite ce-i, Efim, — începu Anfisa Marcovna. — Eu n'am cine știe ce interes să lungesc vorba cu tine. Doar n'o să ne spunem cuvinte de dragoste pe sub mestecenii din marginea satului. Iată ce vreau să-ți spun: crezi tu că eu nu știu dece bei mereu, hai? Nu, Efim, știu, știu bine! Iți dai seama că ești singurul din sat așa cum ești, și bei de frică! Nu-i așa că ți-e frică? Nu minți, ți-e frică! Tu vezi că tot norodul apără Puterea Sovietică, așa cum a apărat-o totdeauna, și că nimeni nu e în stare să-i zdruncine voința. Deaceea ți-e frică! Bea, Efim, bea-ți mințile, că nu ți-a rămas decât un singur drum!

Ca și cum ar fi fost cu totul de aceeaș părere cu Anfisa Marcovna, Cerniavchin își vărsă dintr'odată în gura lui mare, cu dinți lați, restul de votcă și mofăi din buzele cărnoase, cu toate că nu mâncase nimic. Și toată fața, urechile și gâtul i se făcură stacojii, iar dela tâmple începură să i se prelingă șiroaie de sudoare. Gâfâind, zise cu glas răgușit:

— Ei, și pe urmă?...

— Și pe urmă, uite... — făcu Anfisa Marcovna cu glas liniștit

şi neschimbat în tăcerea neobişnuită, ca de mormânt, a izbei. — Pe urmă, ai dezertat din armată, n'ai vrut să lupţi pentru popor, ţi-a fost frică de moarte şi ai dat fuga la nevastă-ta... Dar în popor, Efim, este o vorbă: mai bine să mori în luptă, decât în poalele muierii... Războiul ne-a arătat că mai avem încă oameni de teapa ta... Puţini, dar tot mai avem. Conducătorii noştri ne-au învăţat totdeauna că lupul păru'şi schimbă, dar năravul ba. Însă noi, proştii, am iertat uneori, din slăbiciune, oameni ca tine. Numai că acum războiul o să curăţe poporul, fără cruţare, de tot soiul de netrebnici. Şi ce bine şi slobod o să trăim noi atunci, fără voi!

Deodată, Efim Cerniavchin mormăi nu ştiu ce, răguşit, bătu gemând cu pumnii în masă şi sări ca ars dela locul lui. Aţintindu-şi ochii injectaţi de sânge asupra Macarihăi, răsufla repede şi greu, cu gura larg deschisă. Femeile începură să ţipe şi să urle prin colţuri. Se aşteptau să-l vadă năpustindu-se asupra Macarihăi şi luând-o la bătaie. Dar el, neputând să înfrunte privirea ei îndrăzneaţă, îşi luă căciula şi, clătinându-se cumplit, ieşi din casă. Atunci, toate începură să se vaiete într'un singur glas: îşi închipuiau că Cerniavchin o să se ducă imediat la poliţaiul şef Loznevoi şi o să-i repete tot ce-i spusese Anfisa Marcovna.

— Linişte, muierilor! Nu mai urlaţi aşa! — strigă gazda cu glas poruncitor. — La cine-i manifestul?

— La mine, — răspunse Faia printre suspine.

— Dă-l încoace!

Anfisa Marcovna luă hârtia mototolită, o netezi cu băgare de seamă pe masă şi potrivi lumina lămpii. Apoi o căută cu privirea pe Marica şi-i porunci:

— Vino aici! Stai jos şi citeşte!...

IV

Tot timpul cât hitleriştii, cu ajutorul lui Loznevoi şi Cerniavchin, prădaseră satul, Erofei Cuzmici zăcuse în pat. Alevtina Vasilievna îi punea în fiecare zi prişniţe cu tărâţe şi-i dădea să bea fel de fel de fierturi din buruieni de leac. Odată, Erofei Cuzmici o chemase chiar pe baba Zubaciha care, după ce-i mormăi un descântec şi-l stropi cu apă „sfinţită”, povesti la tot satul că bătrânul Lopuhov are un beteşug greu şi tainic şi că, după toate semnele, nu mai apucă iarna.

Nu trecu mult şi Erofei Cuzmici află ce zvon nesăbuit umbla

prin sat cu privire la boala lui. „Ia te uită în ce încurcătură m'a băgat ciotul ăsta de babă! o blestemă el în gând pe Zubaciha. Dracul m'a pus s'o chem? Numai să vezi cum o sa năvălească tot satul peste mine, să mă bocească şi să-şi ia rămas bun! Ce nevoie am cu de asemenea iarmaroc?" Incepuse chiar să fie neliniştit, aşteptând să-i sosească oaspeţii care s'au luat după gura babei.

Dar Erofei Cuzmici se înşelase: nimeni nu veni la el. Aşteptă zadarnic o zi, două, trei... Acum chiar ar fi dorit să vină vreun om din sat să-l vadă şi să-i spună o vorbă de îmbărbătare.

Dar nimeni nu veni.

Şi Erofei Cuzmici înţelese: dacă zvonul acesta despre boala şi sfârşitul lui apropiat s'ar fi răspândit altădată, casa i-ar fi fost, fără îndoială, plină de lume. Pe când acum... Erofei Cuzmici se gândi cu amărăciune că oamenii i-au întors spatele, că toţi din sat se uită acum la el cu neîncredere, şi poate chiar cu duşmănie. „De unde să ştie ei că am fost pus cu sila în slujba asta blestemată? se căina bătrânul în gândul lui. Şi ei nu ştiu nici că i-am spus din vreme Lucheriei povestea cu birul... Ei o ţin una şi bună: că-s staroste în slujba Nemţilor, şi basta! Te pomeneşti că unii din ei s'or fi rugând chiar să crăp mai degrabă! Ptiu, ducă-se dracului viaţa asta păcătoasă! Şi cum se poate să nu fi venit măcar moş Silanti? Că doar înainte tot mai trecea pe la mine... Dar nu, nici ăsta n'o să vină!" Erofei Cuzmici se simţi oropsit şi amărît. Şi deodată îi fulgeră prin minte un gând care-l îngrozi: dar dacă o să moară într'adevăr, din cine ştie ce pricină, aşa, pe neaşteptate, (asta li se întâmplă doar şi oamenilor care arată minunat!) — dar dacă o să moară înconjurat de ura nedreaptă a poporului? La gândul acesta, Erofei Cuzmici se înspăimântă: nu, asta nu! Nu se cuvine să moară aşa!

In clipele de adâncă întristare, chipul lui Erofei Cuzmici, cu barba încâlcită, nepieptănată de cine ştie când, lua o înfăţişare de suferinţă pe care Alevtina Vasilievna nu i-o mai văzuse niciodată până atunci, nici chiar în anii cei mai grei ai vieţii lor laolaltă. Expresia aceasta, cu totul ciudată şi chiar nepotrivită cu firea lui Erofei Cuzmici, o speria nespus pe Alevtina Vasilievna. Şi atunci, se apropia îngrijorată de patul bărbatului ei:

— Ţi-e rău, Cuzmici?

— Mi-e rău, — răspundea Erofei Cuzmici, fără să mintă.

— Dar ce ai?... Unde te doare?

— Uite, colea, — şi bătrânul îşi ducea mâna la piept — Mă doare tot sufletul.

In cele dintâi zile de boală, Erofei Cuzmici afla ce se petrecea în sat numai dela Loznevoi şi Cerniavchin. Dar în curând înţelese că poliţaii îi tăinuiau multe lucruri, că pe altele i le spuneau altfel de cum erau, şi nu le mai dădu crezare. Incepu atunci s'o trimită după veşti pe Alevtina Vasilievna. Dar ei îi era ruşine să umble prin sat, şi chiar dacă se ducea uneori pe la vecinii mai de-aproape, la întoarcere nu făcea altceva decât să plângă... Erofei Cuzmici, care nu putea suferi lacrimile, o lăsă în pace. Nu-i rămânea decât să ceară ajutorul lui Vasiatca. Băiatul era bucuros să umble hoinărind prin sat — că şcoala nu funcţiona în iarna aceea, — şi aducea totdeauna o groază de veşti. Insă veştile pe care le aducea erau de aşa fel, încât Erofei Cuzmici nu ştia dacă trebuie să-l creadă pe băiat sau nu.

— Dece minţi? — îl întreba de multe ori, după ce Vasiatca termina ce avea de spus.

— Nu mint deloc, pe cuvânt de pionier!

— Sfârşeşte, zevzecule! Ce tot flecăreşti? Vorbeşte lămurit: ce-au luat dela Vasilievi?

— Tot, — răspundea Vasiatca.

— Cum asta, tot?

— Uite-aşa, au luat tot... Am văzut cu ochii mei. Au ridicat din hambar toată secara şi toată mazărea... Erau acolo şi două gâşte tăiate; le-au luat şi pe-acele.

— Dar dela Anna Mohina?

— Şi dela mătuşa Anna au luat tot... — răspundea Vasiatca. — S'au vârît până şi'n beci. Avea mătuşa acolo o oală cu smântână. I-au luat şi smântâna şi au înfulecat-o pe loc, pe cuvântul meu... pe cuvântul meu! Iar pe mătuşa Anna, aşa a izbit-o unul cu pumnul în piept, că a lăsat-o lată pe podea! Doar eu şi cu fiică-sa, Fenea, am stropit-o cu apă...

— Ei, ajunge! — zicea Erofei Cuzmici cu asprime. — Du-te! Cine are timp să asculte palavrele tale?

— Da' nu spun decât adevărul adevărat!

Insă, puţin după aceea, — mai ales dacă nevastă-sa nu era în casă — Erofei Cuzmici îl chema din nou. Incercând să fie cât mai îngăduitor, îl întreba iarăşi:

— Va să zică, aşa... zici că ai văzut chiar tu?

— Cu ochii mei, tată!

— Şi n'ai pus nimic dela tine?

— Nimic!

— Da-a... — încheia Erofei Cuzmici. — Ei, acum du-te, ajunge!

Deobicei, după asemenea discuţii, Erofei Cuzmici rămânea multă vreme culcat, încremenit şi mut, închizându-şi din când în când ochii cenuşii, obosiţi. Iar Vasiatca, uitând de toate asupririle părinteşti, căuta în toate chipurile să-i facă lui taică-său cât mai multă linişte.

In timpul cât „zăcuse", Erofei Cuzmici se gândise mult şi la război, şi la viaţa lui.

Ideile lui Erofei Cuzmici cu privire la război fuseseră, la început, cât se poate de simple. Işi zicea: ai noştri se retrag, în urma lor vin Nemţii, şi soarta războiului o să se hotărască undeva, departe, la Moscova de pildă, sau poate chiar şi dincolo de Moscova. Numai într'un biet sătuleţ ca Olhovca, aruncat în mijlocul pădurilor mlăştinoase ale Rjevului, nu! Ce să caute Nemţii acolo? Şi Erofei Cuzmici era încredinţat că o să treacă peste urgia războiului la adapost de orice cumpănă.

La Erofei Cuzmici, ideile acestea nu erau întâmplătoare.

Intrase în colhoz cu trei ani mai târziu decât ceilalţi locuitori din Olhovca, şi nu fusese nevoit să îndure laolaltă cu ei greutăţile începutului vieţii colhoznice. Trăise viaţa de colhoz numai în timpul înfloririi ei, şi nu avusese parte decât de bucurii.

Insă, până la închegarea colhozurilor, Erofei Cuzmici dăduse la spate o jumătate de veac şi păstrase mai mult decât ceilalţi săteni, mai cu seamă tineri, obiceiul de a trăi după gardul lui ca într'o cetate. Şi, în gândul său, hotărî: când e vorba de vremuri atât de grele şi de întunecate, e mai sănătos să le trăieşti după obiceiul din bătrâni, singur-singurel, ferit de toată lumea, ascuns şi ghemuit ca o cârtiţă... „De cântat, e bine să cânte omul cu toată lumea — dar de vorbit, să vorbească fiecare după capul lui, îşi zicea el. Aşa e înţelept să trăieşti astăzi".

Erofei Cuzmici cunoştea puterea colhozului în anii cei fericiţi, dar n'o cunoştea în cei de restrişte. Deaceea învinsese la el puterea obişnuinţii celei vechi, de ani şi ani de zile. După ce mormăise un descântec de jur împrejurul curţii, şi atârnase deasupra uşii dela tindă săculeţul cu iarba zisă „crucea sfântului Petru", Erofei Cuzmici rămăsese pe deplin încredinţat că o să petreacă războiul în linişte şi pace, departe de tot zbuciumul lui.

Dar parcă era un făcut: războiul trecuse de-a-dreptul prin curtea lui, ca şi cum n'ar mai fi avut alt drum. Ii luase feciorul şi, aşa cum credea el, i-l ucisese, şi-i adusese la casă oameni străini, care-i dădeau atâta bătaie de cap. In sfârşit, războiul îl târîse fără milă şi pe el, Erofei Cuzmici, în vârtejul lui însângerat...

Erofei Cuzmici crezuse câtva timp că numai lui şi încă la doar trei din sat le mergea rău: lui Osip Mihailovici şi lui Iaşa Cudriavâi, care pieriseră de mâna duşmanului, Ulianei Şutiaeva, care-şi pierduse fata, sau lui Stepan Boiarchin, care fusese nevoit să-şi părăsească pe ai lui şi să rătăcească pe locuri străine şi depărtate... Acum însă, îşi dădea seama că războiul se năpustise ca o vijelie în fiecare casă din Olhovca. Inainte, era încredinţat că Nemţii n'or să se atingă de oamenii paşnici. Dar vezi că ei se atingeau, şi încă cum! Degeaba, nu izbutise să ducă în vremurile acestea tulburi, o viaţă de cârtiţă!

Erofei Cuzmici suferea din pricină că era prea singur. Ar fi vrut să stea în mijlocul oamenilor, să trăiască aceeaş viaţă de muncă, să îndure laolaltă cu ei aceleaşi necazuri pe care nu le mai puteau ululătura acum. Şi, lăsându-le toate dracului, se sculă din pat. Dealtfel se săturase până'n gât să sea culcat fără să aibă nevoie, să-şi pună prişniţe şi să înghită leacuri!

In timpul cât zăcuse în casă fără aer curat, ca şi din pricina gândurilor lui nesfârşite şi apăsătoare, Erofei Cuzmici slăbise într'adevăr şi chiar îmbătrânise. Ii era urît fără treabă, fără tovărăşia oamenilor, şi simţea nevoia să se ducă în sat.

— Am prins iz de pământ de când tot stau în casă! — se plânse el către nevastă-sa. — Da, trebuie să mai ies la aer curat.

— Ce-i cu tine, Cuzmici? — strigă Alevtina Vasilievna, speriată. — Se poate una ca asta? Ai ţinut până acum prişniţe şi deodată vrei să ieşi la aer? Ai să răceşti şi ai să cazi şi mai rău la pat! Apoi, aşa n'am să te mai pot lecui niciodată!

— Cred şi eu, cum ai să mă lecuieşti? — făcu Erofei Cuzmici în batjocură. — Iaca, s'a găsit şi ea doctoriţă! N'ai fost în stare măcar să ghiceşti ce boală am! Imi umbli tot cu oblojeli... Nu-i destul că ne-a oblojit viaţa, mă mai oblojeşti şi tu! Ce te uiţi aşa la mine? Parcă ce ţi-am spus?

In aceeaş zi, în timp ce Erofei Cuzmici stătea lângă masă şi fumându-şi ţigara, se gândea cum va trebui să trăiască în mijlocul oamenilor, Alevtina Vasilievna veni din curte cu o găleată goală şi după ce închise uşa, începu să plângă încetişor.

— Ce s'a întâmplat? — o întrebă Erofei Cuzmici, necăjindu-se dintr'odată.

— Au venit şi la noi... — îi răspunse femeia.

Fără să-şi ia ceva în spate, cu capul gol, Erofei Cuzmici ieşi pe uşă. Lângă cerdac stătea Kweiss, gata, pesemne, să intre în casă.

— *Oho, starost!* — strigă el cu veselie. — *Tot bolnav, starost?*

— Apoi, zac mereu... — îi răspunse Erofei Cuzmici, cercetând repede curtea cu ochii.

— *Starost gtt!* — îl măguli Kweiss. — *Starost știut tot rinduial. El trebuit ajute armat'dela noi. Ghermanschi armat ajunge schnell la Moscau. O, asta mare oraș!*

In clipa aceea ieși din șură un soldat neamț: scotea de acolo un cal sur, acela pe care-l prinsese Erofei Cuzmici în pădure după retragerea trupelor noastre. In urma lui, alți doi soldați mânau vaca. In coteț se auzi guițatul scroafei și, îndată după aceea, răbufni o împușcătură de pistol...

Ochii lui Erofei Cuzmici se împăiănjeniră. Ar fi vrut să se repeadă de pe cerdac, să strige ceva, dar n'avea nici putere, nici glas: tot trupul i se vlăguise dintr'odată și abia izbuti să se sprijine de ușorul ușii.

— *O, starost bolnav!* — făcu Kweiss. — *Starost trebuie intrat în cas'!...*

Și comandantul se urcă pe cerdac.

— *In cas', da, în cas'!*

— Mă duc, mă duc, — îi răspunse Erofei Cuzmici și intră, clătinându-se, în casă.

Toată ziua aceea Erofei Cuzmici stătu în pat, fără să rostească o vorbă și fără să primească nici mâncarea, nici cataplasmele, nici fierturile de buruieni ale Alevtinei Vasilievna. La ce se gândea el, ar fi fost greu de spus. Dar că se gândea, și că se gândea cu încordare și neliniște, se vedea și după fața lui, care se făcuse cenușie, și după privirea ochilor înnegurați.

A doua zi dimineață însă, se sculă și ieși din casă. Multă vreme rămase pe cerdac, cercetând cu ochii când curtea, când depărtările mohorîte dinspre răsărit. Apoi intră în hambarul gol, în grajdul gol, în șura goală... Niciodată nu fusese atâta pustiu în gospodăria lui! Nu mai avea nici câine, și el totdeauna avusese câine la casă! De câteva ori se opri să-și tragă răsufletul, ducându-și mâna la inimă...

Când să se întoarcă în casă, Erofei Cuzmici abia mai putea să urce treptele cerdacului. Dar când ajunse acolo, își îndreptă iarăși spinarea, își mai cercetă încă odată cu ochii gospodăria și pe neașteptate, ca luminat, începu să se certe în gând, cu aprindere, cu hitleriștii: „Foarte bine! Foarte bine că mi-ați luat tot! Acum sunt și eu la fel cu toți ceilalți — înțelegeți voi asta? Nu, voi nu înțelegeți .. Eu însă știu ce înseamnă asta, și mie nu-mi pare rău de nimic!" Pe frunte i se iviră broboane de sudoare. Zărind din întâmplare deasupra ușii săculețul cu „crucea sfântului Petru", Erofei Cuzmici

îl zmulse cu mânie din cui şi-l aruncă în colţul cel mai depărtat al curţii.

Din ziua aceea, Erofei Cuzmici începu să se poarte blând cu nevastă-sa şi cu Vasiatca. Nu mai striga la ei ca înainte, nu se mai lega de ei pentru nimica toată şi nu se mai amesteca în treburile lor. Aproape tot timpul stătea lângă masă, fuma, urmărea liniştit tot ce se petrecea în casă şi se gândea, se gândea mereu la ceva. Ţi-era mai mare mila să-l vezi cum îmbătrâneşte văzând cu ochii, măcinat de gânduri...

Alevtina Vasilievna se necăjea:

— Cuzmici, ce-i cu tine? Spune!

— Ce să fie? Nu-i nimic, mămucă, nu-i nimic...

— Prea eşti ciudat, prea eşti altfel de cum erai...

— Aşa ni se întâmplă la toţi, mămucă. O vreme suntem aşa, pe urmă altfel...

V

In seara aceea, Erofei Cuzmici rămase mult timp de vorbă cu Loznevoi. Zilele din urmă, poliţaiul le petrecuse la Bolotnoe, unde fusese chemat nu se ştie dece la comandatura plăşii. Se întorsese de acolo obosit şi îngândurat, iar seara, îndată după cină, ar fi vrut să se ducă la culcare. Dar stăpânul casei, totdeauna zgârcit la vorbă, avea acum gust de taclale şi-l opri în bucătărie, fără voia lui.

Chiar din ziua când Loznevoi îi intrase în casă îmbrăcat în haine străine, de simplu soldat, Erofei Cuzmici îşi luase faţă de el o atitudine dispreţuitoare. Şi dispreţul acela sporea cu fiecare zi ce trecea. Iar când Loznevoi ajunse poliţai şi, cot la cot cu hitleriştii, începu să jefuiască satul, sufletul lui Erofei Cuzmici se umplu de ură împotriva trădătorului. Loznevoi căuta în tot chipul să-i fie de ajutor, dar nici asta nu potolea ura lui Erofei Cuzmici. Simţea bine că locul lui Loznevoi nu era în casa lui. Iar dacă ar mai fi ştiut că străinul îl minţise atunci când îl încredinţase că Andrei era mort, bătrânul nu l-ar mai fi răbdat o clipă sub acoperişul lui! Dar Marica plecase fără să-i sufle o vorbă despre cearta ei din şură cu Loznevoi. Şi numai aşa se făcea că Loznevoi nu fusese izgonit din casa Lopuhovilor. Şi mai era ceva: Loznevoi ştia unde-şi ascunsese el grânele. Ar fi fost destul să le şoptească Nemţilor două vorbe, şi Erofei Cuzmici rămânea fără un bob de grâu. Tocmai asta îl şi făcea pe Erofei Cuzmici să se stăpânească. Se cam temea să-şi arate de-a-dreptul duşmănia faţă de poliţai.

Razboiul se prelungea, viața se făcea tot mai grea și mai plină de primejdii, iar Loznevoi strângea din ce în ce mai mult și mai temeinic legăturile lui cu hitleriștii. Dece să riște? Loznevoi ar fi putut să-i plătească amar dispreţul și ura.

...Vorbeau despre război.

- Va să zică, degeaba s'au lăudat Nemții că termină războiul până'n iarnă, hai? — îl întrebă Erofei Cuzmici.

— Nu s'au lăudat.

— Cum nu s'au lăudat? Am auzit chiar eu!

— Așa credeau ei, desigur, — răspunse Loznevoi. — Războiul e un lucru înșelător, Erofei Cuzmici! Nu poți să le prevezi toate dela'nceput. Dar o înaintare atât de vijelioasă a unor armate uriașe pe un teritoriu străin, așa cum au realizat-o Nemții la noi, nu s'a mai pomenit încă în istoria războaielor! Ceeace înseamnă că au forțe formidabile. Dealtfel, am văzut-o cu ochii noștri. Cum am putea noi să ne împotrivim unor asemenea forțe? Toată Europa li s'a supus — și doar Europa e... Europa! Eu cred că armata nemțească se pregătește acum pentru cel din urmă asalt asupra Moscovei. Și după asta — gata!

— Iar eu cred altminteri: că s'ar putea întâmpla să se poticnească tocmai acum. Ce zici? — îi întoarse vorba Erofei Cuzmici. — Se înțelege, armata lor e puternică, asta nici nu se discută... Nici vorbă că ai noștri nu s'ar fi retras în fața unei armate bicisnice, ce să mai vorbim! Cu toate astea, nu le-a ajuns răsuflarea până la Moscova! Nici chiar pe drum uscat. D'apoi când or porni-o prin nămeți? Tu știi doar că la noi cade uneori atâta omăt, mai cu seamă prin păduri, că ajunge până la burta calului. Și atunci, cum treci tu cu mașinile?... Și ce te faci cu gerurile? Că or să vină niște geruri ca acele de anul trecut, de îngheață până și copacii. Și tu știi doar ce mântăluțe au! La asta nu te gândești?

Chiar din cele dintâi zile ale sosirii lui în Olhovca, Loznevoi ajunsese la convingerea că-l înțelege bine pe Erofei Cuzmici. Refuzul lui de a se evacua, el îl luase drept cea mai bună dovadă că bătrânul nu crede în victoria statului sovietic. Iar pornirea cu care Erofei Cuzmici aduna grâne și îngrămădea în casă după retragerea Armatei Roșii, fel de fel de lucruri, Loznevoi n'o socotise doar ca grija unui om, care mai păstrează încă puternice sentimente de proprietar, de a se chivernisi pentru vremurile grele de război, ci ca pe cel mai vădit semn că gazda lui se pregătește pentru întoarcerea vechilor rânduieli. Și când Erofei Cuzmici mai ajunse, în sfârșit, și staroste, Loznevoi își închipui că bătrânul nu e stă-

pânit numai de adânci sentimente de proprietar, care-l îndeamnă spre trecut, dar că e și un înverșunat dușman al Puterii Sovietice, cu toate că nu vorbea niciodată despre așa ceva.

Acum însă, Loznevoi își dădu seama că felul de a judeca al lui Erofei Cuzmici începe să-i dezmintă părerile pe care și le făcuse. Mai înainte, Erofei Cuzmici se ferea totdeauna, nu se știe dece, să aducă vorba despre război. Atunci, dece a început-o acum singur, și încă fără niciun motiv? Și vorbește așa de ciudat! În felul lui de a gândi se simte limpede îndoiala asupra viitoarelor succese ale armatei germane. „S'a supărat, își închipui Loznevoi Ce nevoie aveau să-l zădărească pe bătrân? Nu puteau să se lipsească de vaca lui? Tare-s proști, pe cuvântul meu!"

Iar Erofei Cuzmici ți-o dădea înainte, mereu: că armata germană o să aibă de întâmpinat greutăți neînchipuit de mari și că n'o să aibă de luptat numai cu armata noastră, ci și cu iarna noastră. El nu spunea numaidecât că armata germană n'o să biruie aceste greutăți, dar lăsa să se înțeleagă că n'o să-i fie tocmai ușor să le biruie...

Ascultând ce-i spunea gazda, Loznevoi se întuneca la față din clipă în clipă.

Nu mai semăna deloc cu acel pe care se deprinsese lumea să-l vadă în curtea Lopuhovilor, înainte de numirea lui ca polițai. Undeva, în cămară, mai zăceau aruncate pe jos hainele pe care le purta pe vremea aceea: sumanul ponosit, căciula roasă, pantalonii peticiți... Acum era îmbrăcat în uniformă nouă germană de soldat, fără epoleți, dar cu o brasardă albă pe mâneca stângă, pe care se vedea un „P" mare și negru — inițiala numelui nemțesc al slujbei lui vrednice de dispreț. Nu mai purta nici bărbuța rară, de un cenușiu ruginit, ci era proaspăt bărbierit, iar părul, deși încă scurt, și-l pieptăna cu grijă, cu cărare la o parte. Apoi și felul lui de a se purta era cu totul altul decât înainte. Știind că primejdia trecuse și că nu mai avea nevoie de ocrotirea lui Erofei Cuzmici, încetase de a-și mai lua față de el atitudinea aceea lingușitoare și slugarnică. Purtarea lui era acum slobodă și plină de încredere în sine, deși nu-și îngăduia să-i amintească gazdei obijduirile din trecut. Așa erau vremurile: pentru orice întâmplare, era bine să nu te strici nici chiar cu prietenii mai îndoielnici. După ce ieșea din casa lui — și asta o știa și Erofei Cuzmici — Loznevoi nu dovedea numai asprime, dar și cruzime și oamenii din sat se temeau de el.

Ascultând vorbele gazdei, Loznevoi zâmbea strâmb, numai cu partea stângă a feței. Ochii îi sclipeau ca două schije proaspete de

oţel. Imbrăcat în uniforma nemţească de culoarea şarpelui, care-i lumina într'un chip cu totul neaşteptat faţa uscată, ca de pasăre, sclipirea de schijă a ochilor lui era neobişnuit de aspră şi de îngheţată...

— Da, cred că n'o să le fie tocmai uşor Nemţilor pe front, — încheie Erofei Cuzmici, după ce înşirase toate motivele lui cu privire la greutatea deplasării maşinilor pe ger şi viscol, la lipsa echipamentului călduros în armata germană şi la faptul ca ostaşii Armatei Roşii erau mult mai deprinşi cu iarna decât Nemţii. — Şi pe urmă, nu cred c'o să le fie mai bine nici aici, în spatele frontului, — urmă el. — Treaba mea e treabă de moşneag: să mănânc şi, hop, pe cuptor. Parcă multe poţi să vezi de pe cuptor? Vezi bine, de unde să le ştiu eu toate? Poate din pricină că am îmbătrânit, am ajuns întocmai ca şi câinele cel bătrân, care nu ştie decât să latre la vânt... Că vezi, abia m'am pus pe picioare şi am şi dat drumul la gură. Socoteşte şi tu: două săptămâni am zăcut pe coaste, fără să scot o vorbă... Stau şi mă'ntreb: oare ce o să fie aici, în spatele frontului, hai?

— Dar ce poate să se'ntâmple aici? — întrebă Loznevoi întunecat.

— Ei, Mihailâci, tu nu cunoşti poporul! — răspunse Erofei Cuzmici. — Ţi-am mai spus-o. treaba mea e să mă ţin la o parte. Numai că eu îmi cunosc poporul. Nu suferă nedreptatea, cu niciun preţ! Rusul e răbdător până nu-l scoţi din fire. Aşteaptă totdeauna să-l zgândăreşti. Asta se ştie din vremurile cele de demult. Dar dacă cumva, ceva... apoi Rusul, cum se zice, nu glumeşte nici cu paloşul, nici cu colacul! Şi atunci stau şi mă socotesc: tu cum crezi, nu cumva o să se'ntâmple ceva? Se aude că s'ar fi ivit, pe ici, pe colo, de ăştia... partizani. Ce zici? Ai auzit?

— Dar ce poate să facă poporul tău? — strigă Loznevoi, supărându-se dintr'odată. — Ce-o să facă, mă rog, cu mâinile goale? Uite ce mai armată, şi vezi, n'a făcut nimic! Germania a pus mâna pe toată Europa, pe toate fabricile şi uzinele ei... Acum toată Europa s'a urnit împotriva noastră! Germania a călcat peste noi cum ai călca cu cizma peste un muşuroi de furnici! Furnici sunt multe dar ce pot ele să facă?

— Ba pot, oho, şi încă cum! — îi întoarse vorba Erofei Cuzmici. Apoi îşi potrivi mai bine coatele pe masă şi, apropiindu-se de Loznevoi, urmă: — Să-ţi spun o întâmplare. Mi s'a întâmplat chiar mie, te rog să mă crezi. Odată, am prins noi un şarpe, l-am aruncat peste un muşuroi de furnici şi l-am înţepenit acolo cu o ţepuşă

— Şi Erofei Cuzmici înfipse două degete desfăcute în masă. - Intr'un cuvânt, şarpele nu putea s'o ia nici încolo, nici încoace, nici înainte, nici înapoi! A doua zi dimineaţă, ne ducem noi şi ne uităm: nici urmă de şarpe, numai osişoarele!

— Păi dacă l-aţi strâns ca'n cleşte! — spuse Loznevoi.

– Dar armata nemţească nu e strânsă ca'n cleşte?

— Şi ce vrei acum?

— Nu vreau nimic, să mă ferească dumnezeu să vreau ceva! răspunse Erofei Cuzmici. — Eu nu vorbesc decât despre popor. Şi poporul...

Afară, lângă perete, se auzi zăpada scârţâind, apoi ceva se lovi de bârne şi cineva gemu. Trăgându-se la o parte dela fereastră, Erofei Cuzmici şi Loznevoi aşteptară câteva clipe, încordaţi şi neliniştiţi.

— Cine poate să fie! — strigă Vasiatca de pe cuptor.

Dincolo de perete se auzi gemând din nou. Alevtina Vasilievna, care stătea lângă cuptor, făcu semn cu mâna către bărbatu-său să stingă lampa: uitase cu desăvârşire că ferestrele erau astupate cu lăicere.

— Aşteaptă! — îi răspunse tot prin semne Erofei Cuzmici, apoi se întoarse către Loznevoi: — Doar e un om, nu-i aşa? Hai să vedem cine-i!

Era o noapte neagră, fără stele şi fără lună. Viscolea din nou, uşor. In întuneric satul nu se vedea şi nu se auzea, ca şi cum n'ar fi existat niciodată pe colinele Olhovcăi. Şi era ciudată impresia pe care ţi-o făcea întinderea aceea moartă, pe locul unde trăiau sute de oameni.

- Ce pustiu! — şopti Loznevoi scoţând cu teamă capul pe uşă şi întinzând automatul. — Parcă a pierit satul...

— Satul n'o să piară niciodată, — îi răspunse Erofei Cuzmici. Şi lui Loznevoi i se păru că aceste cuvinte erau urmarea gândului de mai înainte despre popor, pe care bătrânul nu-l terminase.

Sub ferestrele bucătăriei îl găsiră pe Efim Cerniavchin. Se zbătea într'un morman de zăpadă, când strângându-se ghem, când gemând şi aruncându-şi în toate părţile mâinile şi picioarele.

Cu chiu cu vai îl târîră în casă.

După câteva clipe, Efim Cerniavchin îşi dădu sufletul acolo, în prag, ca un câine fără stăpân, de care nimeni n'are nevoie...

Inspăimântaţi, Alevtina Vasilievna şi Vasiatca nici nu-şi scoaseră capul de după cuptor. Erofei Cuzmici şi Loznevoi stăteau aple-

caţi asupra lui Cerniavchin, cercetându-i în umbră faţa schimonosită de moarte.

— Iar s'a'ntrecut cu băutura, — zise în sfârşit Loznevoi.

— Nu, nu s'a'ntrecut, — îi raspunse Erofei Cuzmici, ridicându-se. — L-au otrăvit.

— L-au otrăvit?...

— Da ce, nu vezi?

Loznevoi se trase îndărăt, cu băgare de seamă, de lângă mort.

— Vezi, ce-ţi spuneam eu? — zise Erofei Cuzmici.

— Ce-mi spuneai?

— Cu privire la cei cu mâinile goale... Ai uitat?

— Trebue să raportez, — făcu Loznevoi, întunecat.

— Cui, comandantului? Că doar n'ai căpiat! — Şi Erofei Cuzmici îi aruncă o căutătură duşmănoasă. — Bagă de seamă să nu iasă vreun bucluc! Să nu cumva să creadă că l-am otrăvit noi, din cine ştie ce pricină! Că doar la noi a murit! Mai bine să spui c'a băut peste măsură, şi gata. Toată lumea ştie că-i plăcea să bea...

— Dar cum ar putea să creadă că l-am otrăvit noi?

— Naiba mai ştie ce-i în capul lui? Dealtfel ar fi şi greu să-i explici. N'ar înţelege ce-i spui şi parcă văd că se leagă de noi, doar ştii cât e de hapsân! Pe când aşa, e simplu: a băut peste măsură, şi gata. Doar e lucru ştiut că bea...

Loznevoi căzu pe gânduri. Se aşeză pe scaun şi-şi acoperi ochii cu mâna.

— Mai bine du-te până la nevasta lui Efim, — îl sfătui Erofei Cuzmici. — Dă-i de ştire. Că tot trebuie să facem ceva! Ce, o să zacă aici? Trebuie să-l dichisim cât e cald, că om e şi el! Ce să faci dacă s'a întâmplat una ca asta... Da... ai văzut? Cu mâinile goale!... Ai văzut? „Parcă a pierit satul...". Ptiu că mă ia cu răcori!

Loznevoi îşi aduse aminte cât de adâncă şi de neagră era noaptea care învăluia pământul şi i se făcu frică să plece peste întinderea aceea moartă şi pustie, unde, după semne vechi, ar fi trebuit să se afle satul, dar peste care nu hălăduia acum decât viscolul, măturând semnele celor din urmă paşi ai lui Cerniavchin... Pe de altă parte, cum ar fi putut să nu se ducă? Loznevoi începu să se gătească de drum. Işi simţea sufletul apăsat ca de o povară şi plin de o neaşteptată îndârjire împotriva lui Erofei Cuzmici: toate gândurile lui de astăzi cu privire la război îl hărţuiau ca şi noaptea aceea neagră şi zbuciumată.

...In vremea asta, Erofei Cuzmici stătea aplecat asupra lu

Cerniavchin şi, ca şi cum abia atunci şi-ar fi adus aminte cum se cuvine să se poarte omul într'o asemenea împrejurare, se pleznea peste coapse cu palmele lui grele, amărît.

— Ia te uită ce pacoste! Ce pacoste! Ce să mai zici? — se tânguia el peste mort şi părea că o face din toată inima. — A trait, a umblat, a băut — şi gata: într'o clipă, s'a dus!

— Nu cumva te-a apucat jalea după dânsul? — îl întrebă Loznevoi cu venin.

— Se'nţelege că m'a apucat, — răspunse Erofei Cuzmici simplu, ca şi cum n'ar fi băgat de seamă întărîtarea şi batjocura din vorbele lui Loznevoi. — Ce, ăsta-i lucru de glumă? Unde mai găseşti astăzi un asemenea poliţai? Cine-o să mai primească o slujbă ca asta? Şi ai să vezi că mie or să-mi ceară, pe mine or să mă puna să alerg şi să caut!

— Aha, asta-i! Va să zică asta ţi-era jalea!...

Şi înhăţându-şi automatul, Loznevoi plecă repede spre uşă. Ar fi vrut să-l ocolească pe Cerniavchin pe la dreapta sau pe la stânga, dar mortul zăcea întins chiar lângă prag. Ar fi trebuit ori să-l tragă la o parte, ori să păşească peste el. Să-l tragă, nu era tocmai plăcut, dar nici să treacă peste el, deoarece mortul nu se răcise încă. Totuşi trebuia să se grăbească. După ce chibzui o clipă, Loznevoi păşi peste mort şi deschise uşa. Iar Erofei Cuzmici, care urmărise această scenă, scutură din umeri ca înfiorat de frig...

VI

In noaptea aceea, comandantul Kweiss plecase la Bolotnoe, unde fusese chemat de urgenţă. Se întoarse la Olhovca abia a doua zi dis-de-dimineaţă. Primise dela Hobelman, comandantul plăşii, ordinul strict şi foarte important de a începe imediat să rechiziţioneze haine călduroase de iarnă pentru armata germană.

Acest ordin îl neliniştî nespus de mult pe Kweiss.

Ştia că executarea acestui ordin o să fie cât se poate de anevoioasă. Impotrivirea populaţiei faţă de măsurile luate de autorităţile germane sporea văzând cu ochii în toate satele din jurul Olhovcăi, lucru de care Kweiss îşi dădea foarte bine seama. In multe locuri se semnalase în timpul din urmă ivirea partizanilor. Deşi venise iarna, ei îşi înteţeau activitatea. Nu era mult decând un camion încărcat cu soldaţi, plecând într'un sat vecin dăduse, în apropiere de Bolotnoe, peste o mină (fără îndoială pusă de partizani).

La Juravliha, o gară din împrejurimi, partizanii dăduseră foc, depozitului de alimente şi, nu departe de acolo, traseseră cu mitralierele asupra unui tren militar. Uciseseră pe drumul mare trei soldaţi motociclişti din statul major al unei unităţi din spatele frontului şi puseseră mâna pe documente importante. Partizanii nu cruţau nici pe localnicii care-i ajutau pe hitlerişti: numai în cele din urmă două săptămâni uciseseră şapte poliţai şi trei primari. Intr'un cuvânt, se vedea bine că şi pe locurile acele, ca şi în regiunile apusene ale Rusiei cotropite mai demult, începea un mic, dar primejdios şi necruţător război.

Intr'adevăr, avea dece să se neliniştească Kweiss.

Nici nu se încălzise bine după drum, când sosi Loznevoi. Poliţaiul îi raportă despre moartea neaşteptată a lui Cerniavchin.

— *O, şnaps rusesc, da?* — întrebă Kweiss.

— Da, şnaps. El îl făcea, el îl bea, — îi explică Loznevoi, sîlindu-se să aleagă cuvinte mai simple, pentru ca Kweiss să înţeleagă totul aşa cum trebuia şi să nu iasă cine ştie ce încurcătură.

Kweiss suferise şi el, şi nu numai odată, din pricina basamacului. Chiar de curând i se întâmplase să întreacă măsura şi crezuse că o să dea ortul popii, până într'atât îl chinuiseră vărsăturile! Până acum se jurase de câteva ori că n'o să mai bea şnaps rusesc făcut în casă. Dar vinul care i se trimitea dela depozitul de alimente nu-i ajungea. Şi parcă era un făcut, totdeauna mai avea pe deasupra şi câte o supărare: fie din pricina veştilor proaste pe care le primea de acasă şi de pe front, fie din pricină că serviciul lui acolo începea să fie tot atât de primejdios ca şi pe poziţia cea mai înaintată. Vrând-nevrând, trebuia să-şi calce jurământul şi să se adreseze poliţailor, rugându-i să-i facă rost de rachiu rusesc. Dar ce groaznic era şnapsul acela rusesc! O adevărată flacără lichidă şi ucigătoare! Cunoscând aceste lucruri, Kweiss crezu numaidecât, fără urmă de îndoială, că Efim Cerniavchin se prăpădise din pricina basamacului: comandantul ştia foarte bine că poliţaiului îi plăcea să bea. Din toată această întâmplare nenorocită, pe Kweiss nu-l interesa decât un singur lucru: cât anume băuse Cerniavchin, de n'a mai putut rezista şi a murit?

— Cât a băut?... — Şi Loznevoi se zăpăci, chibzuindu-şi răspunsul. — Mai mult de un litru. — Da, ceva mai mult, — răspunse el, căutând să înfrunte căutătura fixă a comandantului.

— O, ceva mai mult!... — suspină Kweiss. — O, o!

Răspunsul poliţaiului avu darul să zdruncine definitiv echilibrul sufletesc al lui Kweiss. De curând, primind vestea că fratele său şi

prietenul său cel mai bun căzuseră amândoi în fața Leningradului, comandantul Kweiss băuse dintr'odată un litru de basamac. Va să zică, dacă ar mai fi băut încă puțin, n'ar mai fi acum pe lumea asta! Tulburat, Kweiss uită cu desăvârșire de Cerniavchin și se lăsă în voia amintirilor neplăcute cu privire la bețla cumplită pe care o făcuse cu puțin în urmă.

— *O, asta reu, reu! Și eu fost gata murit!*

Gândul că doar din întâmplare nu murise, îl tulbură peste măsură. Gras, cu obrazul stacojiu de-atâta băutură, Kweiss se plimbă câtva timp prin odaie, trăgând îngrijorat cu coada ochiului spre masa pe care, în mijlocul cutiilor de conserve, se înălța o sticlă întunecată cu etichetă strălucitoare.

— *O, reu, forte reu!* — repeta el fără sfârșit. — *Asta pasamac, pfui!*

Dintr'odată, pe Loznevoi începu să-l supere gândul că moartea lui Cerniavchin nu-l tulburase deloc pe comandant. Nu găsise măcar un cuvânt de regret, deși asemenea cuvinte se găsesc ușor în fața oricărui sicriu. Și ar fi avut dece să-i pară rău după Cerniavchin: Efim fusese devotat și credincios serviciului său. Nu, judecând după toate acestea, Kweiss nu părea că apreciază până pe-acolo zelul lor...

Loznevoi se încruntă, ceeace nu și-ar fi îngăduit până atunci în fața comandantului. Buzele lui palide și subțiri începură să-i tremure de necaz.

— *Trebuit nu!... asta, cum spune la voi? Nu trebuit!...* — Și Kweiss arătă cum curg lacrimile pe obraji, închipuindu-și că Loznevoi e gata să plângă de jalea lui Cerniavchin. — *Dumneata est zoldat! Nu trebuit! Trebuit munca! Mult munca!*

Stâlcind vorbele rusești, Kweiss îi explică lui Loznevoi că trebue să găsească cât mai curând alt polițai în locul lui Cerniavchin și că, deocamdată, Loznevoi va trebui să muncească pentru doi, pentru că așa cer interesele statului german. Apoi Kweiss îl înștiință că astăzi chiar, îndată după înmormântarea lui Cerniavchin, Loznevoi, însoțit de câțiva soldați nemți, va începe să strângă îmbrăcăminte călduroasă pentru armata germană. Toate hainele găsite la oameni, vor trebui ridicate fără nicio discuție — asta tot interesele statului german o cereau.

— O, iarna! *Iarna rusesc!* — Și ca și cum ar fi vrut să ia apărarea patriei sale, Kweiss își încreți fața puhavă și-și scutură pe capul rotund moțul în chip de creastă de cocoș. — O, ger! Iarna!...

Apoi încercă să-i explice lui Loznevoi ce fel de haine căldu-

roase anume îi trebuiesc armatei germane. Şi pentru că nu ştia cum li se spune pe ruseşte, începu să pună mâna pe tot ce purta Loznevoi:

— *Asta... Cine asta?*

— Cojoc.

— *Trebuit, trebuit! Asta?*

— Pâslari.

— *Pislar... Şi asta trebuit! Asta?*

— Mănuşi.

— *Tot asta!* — încheie Kweiss, făcând cu mâinile o mişcare în jurul lui Loznevoi, ca şi cum i-ar fi scos dintr'odată toate hainele de pe el. — *Tot casa, tot zat! Numai asta... asta nu trebuit!* — Şi Kweiss arătă din nou ochii. — *Plinge lacrimi? Pfui! Munca trebuit, munca! Mult munca! Ghermanschi armat schnell la Moscau ajunge! O, asta mare oraş!*

Loznevoi plecă dela comandatură amărît şi necăjit.

Işi închipuise că dacă hitleriştii intenţionau să organizeze un nou stat rusesc după chipul şi asemănarea Germaniei fasciste, apoi aveau tot interesul să păstreze cele mai bune raporturi cu acei dintre localnici care făceau tot chipul să-i ajute. Dar chiar însăşi experienţa lui de poliţai, deşi neîndestulătoare, îi arăta că hitleriştii nu-şi prea băteau capul cu aşa ceva: în ţară străină, ei se purtau cu obrăznicie şi îngâmfare, întocmai ca nişte stăpâni. Loznevoi îşi explica această purtare prin aceea că războiul încă nu se sfârşise, iar legile lui obligă armatele în ofensivă să fie severe şi necruţătoare, iar pe ostaşi să dovedească, atât prin înfăţişarea cât şi prin faptele lor, forţa şi mărcţia armatei din care fac parte. Cu toate acestea, Loznevoi tot era necăjit că Nemţii erau atât de obraznici, atât de brutali şi de nepăsători faţă de oameni. De pildă, acum: a murit un om care a muncit pentru ei cu tragere de inimă, iar reprezentantul autorităţii germane n'a găsit măcar o vorbă de compătimire şi de părere de rău. „Curată sălbăticie! se gândi Loznevoi. Omul s'a prăpădit, iar el nici măcar n'a mişcat din sprânceană! E un ticălos, asta-i!"

Cimitirul era la vreo trei kilometri spre miazăzi de Olhovca, lângă o bisericuţă singuratică. Drumul într'acolo era înzăpezit, deaceea autorităţile hotărîră să-l înmormânteze pe Cerniavchin la marginea de miazănoapte a satului. Tot acolo fusese înmormântat, nu demult, şi Osip Mihailovici, pe care-l trădase Cerniavchin. Iar acum, însuşi Cerniavchin venea să doarmă somnul de veci alături de el...

Din sat, urme proaspete de pași duceau spre noul cimitir: trecuse pe-acolo bătrânul Gurian Leontievici Mesceriacov, care bolise toată toamna și abia de curând se pusese pe picioare. Se dusese împreună cu doi băieți din sat să sape o groapă pentru Cerniavchin. „Și ăștia-s niște ticăloși! își zicea Loznevoi, în timp ce ieșea din sat. Mă duc să-i scutur nițel, să dea zor... Trebuie să le bagi frica'n oase, că altfel sabotează și nu vor să facă nimic!"

Dincolo de grădinile de zarzavat, pe povârnișul unei coline, se întindea, ca o pată neagră, un tufăriș des, troienit. Un stol de mândri mătăsari nordici, moțați, ciuguleau cu lăcomie bobițele înghețate de pe tufele de măceș. Peste tufăriș se zărea o fâșie de șes mlăștinos, cu fața apei acoperită cu zăpadă, iar dincolo de ea o pădure de brad, care părea neagră în lumina domoală a zilei mohorîte de toamnă. Fără să vrea, Loznevoi își aduse aminte de Costea, tresări și se opri. Incercând să alunge această amintire, bătu de două ori din palme ca să gonească mătăsarii. Dar oaspeții nordului doar se uitară la Loznevoi și începură din nou să scotocească tufele de măceș. „Nu se tem", își zise el și trecu înainte.

Când ajunse în poienița din mijlocul tufărișului, Loznevoi rămase surprins: bătrânul Mesceriacov și cei doi băieți ședeau pe o moviliță înaltă de pământ argilos și fumau, iar lopețile și târnăcoapele le zăceau la picioare. Groapa era gata săpată! După ce o cercetă, Loznevoi aruncă o privire plină de răutate spre bătrân și cei doi băieți:

— Hu, ticăloșilor!

Apoi o luă îndărăt, dar deodată se opri și strigă, uitându-se în pământ:

— Haideți să-mi ajutați!

— Să-ți ajutăm? — repetă bătrânul Mesceriacov ridicându-se. — Asta se poate. Numai că ești un om tare ciudat, drept să-ți spun! Cine poate să te mai mulțumească, mă rog? Ne-ai poruncit să facem groapa repede, și după ce ne-am dat silință și am făcut-o ne batjocorești... Asta în loc de mulțumită, nu?

— Lasă ca vă cunosc eu! — strigă Loznevoi. — Știu ce zace în sufletul vostru, ticăloșilor! La o treabă ca asta sunteți bucuroși să vă dați silință...

Loznevoi se cam temea să intre în casa lui Cerniavchin. Când Anna Cerniavchina — o femeie de aproape treizeci de ani, roșcată și cu cârlionți la tâmple, cu ochii verzi, fața vioaie și nasul cârn — aflase, noaptea, de moartea neașteptată a bărbatului ei, se pusese

pe bocete, urlând atât de cumplit, de-ţi era silă s'o auzi. Urlase aşa aproape toată noaptea. Abia dimineaţa, după ce Efim fusese aşezat în sicriu, încetase deodată să mai urle şi să mai bocească, ca şi cum n'o tulburase decât faptul că Efim stătea întins pe laviţă şi nu în sicriu. Şi Loznevoi se gândea acum cu groază că în clipa când va trebui să-şi ia rămas bun pentru totdeauna dela omul ei, Anna o să înceapă iarăşi să bocească, de-o să răsune tot satul.

Dar Loznevoi se înşelase. Anna nu mai plângea. Stătea singură în bucătărie, înfofolită în cojoc, iar uşa spre odaia unde se afla sicriul era bine închisă. Când trecu el pragul, Anna îi aruncă o privire speriată şi-i spuse în şoaptă:

— Mi-e frică.

— Dece ţi-e frică?

— Doar el a fost otrăvit, văd eu asta, — îi răspunse Anna. — S'a făcut negru tot! Şi pe mine... chiar dacă n'or să mă otrăvească, tot or să mă ucidă!

— Prostii! — făcu Loznevoi, încruntându-se.

—Nu, nu-s prostii...

Nimeni nu veni să-l petreacă la groapă pe Efim Cerniavchin. Bătrânul Mesceriacov şi cei doi băieţandri, ajutaţi de Loznevoi, scoaseră cu chiu cu vai sicriul greu din casă şi-l aşezară în sanie, pe paie. Şi micul convoi de îngropăciune ieşi din sat în tăcere.

La marginea satului, Anna Cerniavchina începu totuşi să plângă încetişor. Dar nu de durerea despărţirii de bărbatul ei, ci pentru că o cuprinsese o spaimă şi mai cumplită văzând cât de puţină lume urmează sicriul. Nici înainte colhoznicii nu-i prea răsfăţau cu prietenia lor, dar cel puţin se purtau cu ei omeneşte, fără duşmănie. Însă de când Efim Cerniavchin dezertase din armată şi se făcuse poliţai, toţi oamenii din sat, fără deosebire, începuseră a-i urî, cu o ură sălbatică. Şi de atunci începu şi singurătatea Cerniavchinilor. Toţi le ocoleau casa. Singur Loznevoi mai venea pe la ei, şi asta numai pentru că şi el şi Efim aveau aceeaşi slujbă şi aceleaşi interese. Dar ce o să fie de aci înainte, după moartea lui Efim? Nici Loznevoi nu mai are de ce să-i calce pragul... Pe Anna o aştepta singurătatea înspăimântătoare, singurătatea fără leac. Şi Anna plângea...

...In timp ce se întorceau acasă, îl întrebă pe Loznevoi, cu amărăciune:

— Nu vrei să intri puţin? Haide, mi-e aşa de frică singură..

Anna îşi dădu seama numaidecât că acum, când o părăsiseră

toţi, Loznevoi rămasese pentru ea singurul om mai apropiat din tot satul. Şi-i era frică să nu rămână şi fără el..

Dar Loznevoi n'avea timp să intre la ea: îl aşteptau la comandatură, să înceapă rechiziţionarea hainelor de iarnă. Dealtfel, îi părea bine că se întâmplase aşa: îi era groază de lacrimile şi de văicărelile Annei.

VII

Incă din vară, îndată după izbucnirea războiului, se dăduse vestea prin sate că în teritoriile sovietice cotropite, hitleriştii se ţin de jafuri. Deaceea, toţi colhoznicii din regiunile în care năvăleau armatele fasciste-germane, nu-şi ascundeau numai grânele, dar şi îmbrăcămintea mai bună, rămânând să poarte haine vechi şi zdrenţuite. Ca nu cumva să aibă o înfăţişare atrăgătoare, fetele umblau nepieptănate şi nespălate, se ungeau pe obraz cu funingine, iar unele îşi provocau chiar abcese pe trup cu buruieni otrăvitoare. Când năvăleau hitleriştii în sate, şi vedeau cât de zdrenţăroşi şi de murdari erau oamenii, strigau cu desgust:

— *O, Rusia calic, calic... Pfui!*

S'a întâmplat chiar ca lumea aceea colhoznică, îmbrăcată anume în zdrenţe pentru primirea Nemţilor, să fie filmată în toate chipurile de către dibaci operatori germani, pentru ca apoi în toate cinematografele lor să ruleze filme în care se arăta cum „a sărăcit" ţărănimea colhoznică din Ţara Sovietică...

Totuşi, nimic nu putea să-i scape pe colhoznici de jafuri. Când nu găseau haine bune, hitleriştii le luau şi pe cele proaste. Jafurile se înteţiră mai cu seamă odată cu căderea iernii: armata germană, nefiind pregătită cu echipament călduros, suferea grozav de frig. E drept că îmbrăcămintea ţărănească a Ruşilor şi hainele călduroase de tot felul, ca vai de lume, nu erau tocmai potrivite pentru echiparea armatei nemţeşti, care pe vremea aceea încă se mai mândrea cu faima ei de armată vitează. Dar nu era altceva de făcut, şi soldaţii nemţi au trebuit să se îmbrace cu cojoace femeieşti cu blana roasă, cu pâslari cârpiţi şi cu căciuli ponosite, din blană de miel şi de câine...

...Comandatura lui Kweiss începu să rechiziţioneze haine de iarnă deodată, din câteva sate din jurul Olhovcăi. In Olhovca fuseseră lăsaţi trei soldaţi nemţi să-l ajute pe Loznevoi: doi să adune lucrurile, iar al treilea să le care şi să le păzească în sanie.

In ziua aceea se împlinise prevestirea bătrânei Faddeevna: vremea începuse a se încălzi — lucru obişnuit la început de iarnă. Un cer mohorit şi umed cobora jos deasupra pământului, aproape lipsit de lumina soarelui, iar zăpada, umedă şi ea, se muiase şi-şi pierduse frumuseţea ei albă. Din când în când, vântul bătea dinspre apus, purtând pe deasupra pământului o burniţă măruntă. In sat, şi casele, şi acareturile şi curţile şi cumpenele fântânilor, şi copacii — toate câte, ieri încă, străluceau de zăpadă, se făcuseră cenuşii şi întunecate, pătrunse de umezeală.

Totdeauna vremea umedă îl necăjea pe Loznevoi şi-l făcea să se simtă înfrigurat şi abătut. La starea aceasta se mai adăuga acum şi faptul că-şi dădea bine seama că nu-l aştepta o muncă tocmai uşoară. Deaceea, plecă să execute ordinul comandantului Kweiss blestemând în gând pe toţi şi toate câte sunt pe lume.

Impotriva aşteptărilor lui, rechiziţionarea hainelor începu într'un chip cu totul neobişnuit. Abia plecase cu hitleriştii dela comandatură, când dintr'o ulicioară le ieşi înainte o femeie tânără şi voinică, cu faţa lată, îmbrăcată într'un cojoc cu înflorituri la poale şi la mâneci şi îmbrobodită cu un şal pufos. Hitleriştii se repeziră la ea din două părţi şi o apucară de mâneci.

Femeia se trase îndărăt, strigând:

– Duceţi-vă la toţi dracii, mutre scârboase ce sunteţi! Ia te uită cum pun mâna! Să faceţi bine şi să vă căraţi, că de nu, vă pocnesc peste bot! Hai, căraţi-vă, c'apoi...

Dar hitleriştii se repeziră din nou la ea.

– *Zieh den Pelz aus, russisches Schwein!* 1)

— *Schneller! Schneller!* 2)

Zmulgându-se din mâinile soldaţilor nemţi, femeia aruncă o privire spre Loznevoi, care stătea mai la o parte, şi-l întrebă:

— Dece se dau la mine? Ce le-am făcut?

— Vor să le dai cojocul, — îi răspunse Loznevoi.

— Cojocul?... Ia cară-te şi tu, c'apoi... Şi ce le trebuie lor cojocul meu?

— Le trebuie, şi gata! Pentru armată.

Folosindu-se de momentul când femeia vorbea cu Loznevoi, hitleriştii îi răsuciră fără veste braţele la spate. Ea ţipă, se aplecă şi căzu în genunchi. Cât ai clipi, hitleriştii îi zmulseră cojocul de pe ea şi-l aruncară în sanie, râzând încântaţi.

---

1) Scoate cojocul, scroafă rusească! (N. trad.)
2) Mai repede! Mai repede! (N. trad.)

Femeia se ridică, îi măsură în tăcere şi pe soldaţii nemţi şi pe Loznevoi, apoi, fără să-şi mai adune părul răvăşit, se întoarse şi o luă repede pe uliţă, spre inima satului.

„Acuşi o să spună la toată lumea!" îşi zise Loznevoi.

Aşa se şi întâmplă. In timp ce hitleriştii scotoceau cea dintâi casă, femeia ajunse până la capătul celălalt al satului, povestind la toţi cei pe care-i întâlnea ce i se întâmplase lângă comandatură. Intr'o jumătate de ceas, tot satul aflase despre noua tâlhărie fascistă.

Cu o seară înainte şi în dimineaţa aceea, cea mai mare parte dintre colhoznici citiseră manifestul cuprinzând cuvântarea lui Stalin rostită la parada dela şapte Noembrie. Satul trăia sub impresia vorbelor înţelepte şi pline de nădejde ale conducătorului. Cuvântarea făcuse minuni. Ea sădise în inimile tuturor încrederea în victoria apropiată şi trezise în toţi acelaş gând: cum să ajute Armata Roşie ca să nimicească duşmanul.

Aflând întâmplarea cu cojocul, oamenii începură să vorbească prin sat în gura mare:

— Nimic să nu le daţi, muierilor, nimic!

— Trebuie să ascundem hainele! Să le ascundem, sau să le stricăm!

In timp ce fasciştii începeau jaful într'un capăt al satului, în celălalt colhoznicii îşi ascundeau în grabă îmbrăcămintea groasă pe unde apucau: prin beciuri şi pe sub laviţe, prin şuri şi prin podurile cu fân, sub troienele de zăpadă sau în stogurile de paie din grădinile de zarzavat... Negăsind locuri sigure, unii le stricau în aşa fel, încât Nemţii să nu le poată folosi, dar ei să le mai poată purta. tăiau de-a-lungul sau scurtau peste măsură carâmbii pâslarilor, destrămau degetele mănuşilor şi descoseau cojoacele pe la cusături...

Dela cele d'intâi case, Loznevoi şi hitleriştii izbutiră să mai adune câte ceva, dar în curând cercetările lor începură să fie zadarnice. După ce-şi dădură seama că oamenii îşi ascund îmbrăcămintea, începură să scotocească cu grijă nu numai casele, dar şi curţile. Insă pentru aşa ceva era nevoie de timp şi de bătaie de cap. Peste o oră, când începuseră să-i vâjâie urechile de înjurăturile şi blestemele pe care le auzea în fiecare casă, Loznevoi ajunse la capătul puterilor. „Ce ticăloşi! îi blestema el în gând pe hitlerişti. La ce dracu le-au nevoie de cojoace şi de pâslari de femeie? Ca să se facă de râs? Ce fel de armată o să fie aceea în cojoace muiereşti? Ptiu, fire-ar de trei ori afurisiţi să fie! Ia te uită ce le-a mai dat prin minte!"

Când ajunse destul de aproape de casa Logovilor, Loznevoi începu

să se simtă grozav de neliniştit. Din noaptea când Marica plecase pe neaşteptate dela Lopuhov, el se ferise să dea ochii cu ea cu toate că ar fi dorit nespus de mult. Şi nu-i fusese greu să n'o întâlnească: dacă se ivea vreo nevoie, Loznevoi îl trimitea totdeauna la Macariha pe Efim Cerniavchin, iar el nici măcar nu se arăta prin preajmă. Cât despre Marica, ea nu ieşea aproape deloc din casă. Acum însă, când Cerniavchin nu mai era, Loznevoi trebuia, vrând-nevrând, să intre în casa Macarihăi. De data aceasta, întâlnirea cu Marica nu mai putea fi înlăturată.

Dar ce întâlnire putea să mai fie şi aceea!

Nu, nu la o asemenea întâlnire se gândea Loznevoi! In sufletul lui tot mai licărea o rază de nădejde: poate că Marica deşi bănuia că o minţise, totuşi o să-l ierte până la urmă — se ştie doar cât de lesne iertătoare e o inimă de femeie. Işi închipuia că dacă s'ar întâlni între patru ochi cu ea, în împrejurări prielnice, ar izbuti să ajungă la o împăcare. Dar la ce fel de împăcare s'ar mai fi putut gândi acum, când îi intra în casă cu cotropitorii să ia cu hapca hainele călduroase ale ei şi ale familiei sale?...

Blestemându-i în gând pe hitlerişti, Loznevoi începu să caute un motiv ca să nu calce pragul Macarihăi. „Să mă prefac bolnav, îşi zise el. Dealtfel, nici nu-i nevoie să mă prefac: mi-e capul aşa de zdruncinat după alergătura de azi!..." Dar soldaţii nemţi nu ştiau decât puţine cuvinte ruseşti, deaceea trebuia să se poarte faţă de ei cu multă băgare de seamă: puteau să-şi închipuie că vrea să se sustragă dela executarea ordinului comandamentului, ceeace ar fi însemnat să se expună la cine ştie ce neplăceri...

Schimonosindu-şi obrazul, Loznevoi îşi frecă fruntea cu palma, clătină din cap şi zise:

— Mă doare! Doamne, cum mă doare! — Şi, ca să-i lămurească mai bine, îşi învârti degetul pe lângă tâmplă.

Dar Nemţii făcură un haz nespus şi, dându-şi bobârnace peste beregată, gâgâiră:

— *Rus mult beut!*

— *Şerneafc*[1]) *murit! Tu murit!*

Loznevoi le întoarse spatele, blestemându-i în gura mare.

— Ptiu, ticăloşii!

Ajuns aproape de curtea Macarihăi, se opri lângă sanie şi se prefăcu a scutura câteva haine.

— Destul deocamdată! — Şi arătă spre cer, acolo unde se

1) *Şerneafc* — în loc de „Cerniavchin". (N. trad.)

vedea o pată mai luminoasă de soare. — Trebuie să mergem să mâncăm!

Dar hitleriştii se împotrivirà cu străşnicie: se vede că primiseră ordin aspru dela comandantul lor:

— *Nein! Nein!*

Nu-i rămânea altceva de făcut decât să intre în casa Macarihăi...

Când ajunseră în dreptul porţii Logovilor, Loznevoi încercă să se folosească de un şiretlic care, îşi închipuia el, ar fi putut să-l scape măcar în parte din încurcătură. Le explică soldaţilor, cum se pricepu, că pentru ca treaba să meargă mai repede, ar fi bine ca ei să cerceteze acareturile, în timp ce el o să cerceteze casa. Soldaţii se învoiră bucuroşi, mai ales că ştiau din experienţă că de cele mai multe ori găseau lucrurile ascunse prin curte, nu în casă. Vorbind cu veselie, trecură prin curtea Logovilor şi intrară în şură.

Loznevoi se îndreptă spre casă.

Femeile îl aşteptau şi, ca totdeauna în asemenea împrejurări, câteşitrele se îndeletniceau, ca să-şi ascundă tulburarea, cu treburi mărunte, nefolositoare: Anfisa Marcovna se prefăcea că spală vasele, Marica mătura podeaua, cu toate că era măturată de curând, iar Faia descurca nişte aţă...

Aflând că Loznevoi plecase cu hitleriştii să adune haine călduroase, şi înţelegând că de data aceasta n'o să mai poată ocoli casa lor, Marica le spusese, mamei şi soră-sii:

— Voi să nu vă amestecaţi. O să vorbesc eu cu vipera ceea!

— Ai să te-aprinzi şi atâta tot! — îi răspunsese mamă-sa.

— Nu, n'am să m'aprind!

Aşteptându-l pe Loznevoi, Marica nu mai avea astâmpăr. Faţa i se îmbujorase toată, iar în adâncul ochilor ei negri sclipeau luminiţe tot mai tremurătoare, ca răsfrângerea stelelor, noaptea, pe faţa unei ape: erau, la ea, semnele acelei mânii fără pereche, pe care atât de bine i-o cunoşteau cei din familie.

...De cum trecu pragul, dintre toţi ai casei Loznevoi o văzu întâi pe Marica. Şi, lucru de mirare, îşi dădu seama că impresia pe care o făcuse asupra lui dela cea dintâi întâlnire a lor, se păstrase tot atât de vie. Şi iarăşi îi veni în minte că o mai văzuse undeva şi cândva, cu mult înainte de venirea lui în Olhovca. Dar unde şi când?... Fără îndoială că acest gând îi venise din nou numai pentru că Marica i se părea acum întocmai aşa cum fusese în ziua când o văzuse pentru întâia oară în curtea Lopuhovilor. Dar chiar în clipa ur-

mătoare Loznevoi observă că ochii negri şi minunaţi ai Maricăi nu mai aveau strălucirea de atunci... Stătea cu mătura în mâna căzută şi se uita de sus la Loznevoi, bucurându-se parcă de dispreţul nesfârşit care se citea pe fiecare trăsătură a obrazului ei. De câteva ori buzele aprinse îi zvâcniră a dezgust. In sfârşit, îl întrebă:

— Aşa... va să zică ai venit să ne jefuieşti?

Loznevoi înţelese că nu mai putea fi vorba de împăcare între ei, şi nu numai atunci, dar niciodată...

— Dece vorbeşti... aşa? — o întrebă el.

— Dar ce, poate că te supără? Nu cumva hoţilor le place să le vorbeşti altfel de meseria lor? Dece ai venit? Poate ca să aduni daruri date de bunăvoie pentru armata nemţească?

— Dece să exagerăm? — îi întoarse vorba Loznevoi, încreţindu-şi obrazul, acru. — Iţi datorez viaţa, şi asta n'am uitat-o... N'o să luăm nimic dela voi. Am venit numai aşa, să stăm de vorbă.

Anfisa Marcovna nu se mai putu opri:

Să stăm de vorbă? — Dece minţi şi acum?

Loznevoi se întoarse spre Macariha:

— Dumneata mă ofensezi degeaba!

— Degeaba? Atunci dece scotocesc Nemţii tăi prin curte?

Marica îşi aruncă ochii pe fereastră.. Văzând că hitleriştii intră în grajd, se aprinse şi mai amarnic şi, fără să-şi mai poată stăpâni mânia, se propti în faţa lui Loznevoi.

— Scotocesc? — strigă ea. — Dece să scotocească? Noi n'am ascuns nimic! Poftim, aici e tot ce avem!

Se repezi la cuier, zmulse de acolo două cojoace şi le aruncă la picioarele lui Loznevoi:

— Na, ia-le! Poate că nu-ţi ajung?

Inşfăcă o pereche de pâslari vechi de pe cuptor, luă mănuşile de pe sobiţă şi şalul din cui şi le aruncă şi pe ele la picioarele mârşavului trădător.

— Ia-le, ticălosule, şi înneacă-te cu ele!

Descumpănit, Loznevoi tăcea, trăgându-se îndărăt spre uşă.

— Tot nu-ţi ajung?

Atunci Marica se aşeză mânioasă pe laviţă, îşi zmulse pâslarii din picioare şi, ridicându-se deodată, îi azvârli cu putere, unul după altul, în Loznevoi: un pâslar trecu pe lângă el, celălalt îl nimeri în umăr.

— Na, ticălosule, na!

Neştiind cum să scape, Loznevoi se strecură în grabă afară.

Soldații nemți terminaseră percheziția în curte. Nu găsiseră nimic; văzându-l pe Loznevoi cu mâna goală, îl întrebară într'un glas·

— *Nein?*

— *Nein!* — le răspunse Loznevoi ca un automat.

— *O, asta Rusia calic, calic...*

Cu dinții încleștați, Loznevoi ieși din curte..

VIII

In ziua aceea Loznevoi simți mai ascuțit ca oricând cât îl disprețuiesc cei din Olhovca. Iși dădea seama că oamenii îl urăsc mai mult chiar decât pe hitleriști. In fiecare casă fusese întâmpinat cu priviri încărcate de ură și dispreț. Da, în fiecare casă!

In timp ce se întorcea dela comendatură, după ce terminase rechiziționarea forțată a hainelor de iarnă dela toți cetățenii, Loznevoi își aduse aminte de Erofei Cuzmici. Starostele rămăsese acum singurul tovarăș în slujba ocupanților din Olhovca. Dar cea din urmă discuție cu Erofei Cuzmici îl pusese pe gânduri. Oare n'o să-și piardă și pe acest din urmă colaborator? Până la ultima lor discuție, Loznevoi, care nu știa să pătrundă firea complicată a oamenilor și mai ales pe a țăranilor, era adânc încredințat că Erofei Cuzmici nu era numai un om viclean și ascuns, ci și un înverșunat dușman al Puterii Sovietice. Acum însă, simțea că în sufletul lui Erofei Cuzmici mocnește ceva. „S'a supărat, desigur, că i-au luat tot, se gândi Loznevoi. Ce nevoie aveau să-l supere pe bătrân? Idioții!" Totuși, orice s'ar spune, un lucru era sigur: Erofei Cuzmici scosese la iveală idei atât de ciudate cu privire la Nemți și la război, încât el, Loznevoi, trebuia să fie cu ochii în patru. Fără îndoială, din ce vorbiseră ei în urmă nu părea că Erofei Cuzmici ar avea de gând, din pricina supărării, s'o rupă cu Nemții, totuși era tare mânios... „Dar dacă trece deodată de partea celorlalți?... se gândi Loznevoi. Și te pomenești că-i mai trece prin minte să mă otrăvească și pe mine..." Și fără să vrea, Loznevoi se opri în mijlocul drumului.

Cineva îl strigă dintr'o curte din apropiere:

Vladimir Mihailovici, nici acum nu vrei să intri la mine?

Anna Cerniavchina stătea pe cerdac îmbrăcată într'o rochie de stambă pestriță și cu capul gol. Un vânt ușor îi flutura cârlionții roșcați dela tâmple.

— Să intru? — întrebă Loznevoi.

Cu toate că Loznevoi se împotrivea, Anna îi scoase șalul dela

gât, îl ajută să-și dezbrace cojocul, îl atârnă apoi în cui, mai aproape de cuptor, iar mănușile i le întinse pe plită. Cercetându-l cu o privire îngrijorată, îi zise:

— Ce vreme umedă-i azi! Nu ți s'au udat pâslarii?

— Nu, deloc, — răspunse Loznevoi, încurcat de atențiile Annei. — Sunt uscați.

Dar Anna se aplecă și-i pipăi.

— Ce tot spui? Ia te uită, a intrat apa în ei. Scoate-ți-i!

Anna îi aduse de pe cuptor o pereche de pâslari uscați și călduți și-l sili să-i încalțe. Loznevoi îi încălță, și abia atunci își aduse aminte că erau pâslarii lui Efim Cerniavchin. Chiar ieri văzuse pâslarii aceia cu călcâiele roase și scâlciate în picioarele lui Efim, pe când era încă viu! Cel dintâi gând a fost să-i scoată, dar Anna îl și trăgea spre masă. Loznevoi se așeză, lăsându-și ochii în jos.

— Ești obosit? — îl întrebă Anna în timp ce punea masa.

— Am obosit puțin.

— Într'adevăr, e greu să fii singur... — oftă Anna. — Doamne, cât e de greu, oriunde te-ai afla! Uite, eu de pildă. Dumneata, se poate spune că ești om învățat, dar tot n'ai să înțelegi cât mi-e de greu singură! Iar aici, în satul ăsta, mi-e mai frică să trăiesc decât dacă aș sta singurică în câmp, sau într'o pădure întunecoasă, sau unde vrei! Și doar de jur împrejur sunt oameni!... Îți dai seama dumneata ce grozăvie e asta?

— Și eu voiam să vin la dumneata, — zise Loznevoi, — deaceea mă și oprisem lângă poarta dumitale... Numai că mă gândeam: oare face să intru, n'o să te stingheresc?

— Eh, tu! — oftă Anna din nou. — Ești prea ocupat cu treburile și se vede că nu te gândești destul la viață. Și chiar dacă te gândești, apoi n'o faci așa cum trebuie... Pe când eu mă gândesc... — Femeia se uită spre ușă, apoi se apropie de Loznevoi, vorbindu-i în șoaptă: — Și știi tu la ce m'am gândit? Că e îngrozitor să trăiești!

Abia acum înțelese limpede Loznevoi că Anna era, pentru el, singurul om din sat în care putea să aibă încredere. Numai Anna și nimeni altul! Și pleoapele i se lăsară în jos, mai grele încă...

— Tare, tare mai ești obosit! — zise Anna, punându-i dinainte o strachină smălțuită plină cu ciorbă de varză, din care ieșeau aburi. — Și la ce naiba le trebuiesc lor cojoacele și pâslarii ăștia? Să fie oare pentru armată? Cum a putut să-i treacă cuiva prin cap una ca asta? Nu știi cum e lumea? N'o să uite în vecii vecilor povestea cu cojoacele, asta s'o știi! Nu trebuiau ei să facă una ca asta!

— Intr'adevăr, nu trebuiau, — întări şi Loznevoi.

— Doamne, cât eşti de obosit! — se miră iarăşi Anna şi puse pe masă o sticlă cu basamac. — Luăm câte un păhăruţ? De sufletul lui Efim...

Băură în tăcere, fără să ciocnească.

— Nu le pot dovedi singur pe toate, — zise apoi Loznevoi. Satul e destul de mare şi Erofei Cuzmici nu face nimic, nimic! Trebuie să-mi caut un ajutor. Dar unde să-l găsesc?

— Crezi tu c'o să găseşti?

După o ceaşcă cu basamac, Anna se mai rumeni şi parcă mai întineri: avea un obraz delicat, cu urme de pistrui în jurul nasului cârn, iar ochii îi sclipeau ca sticla unei butelii verzi la soare.

In clipa aceea însă, Anna îi plăcea lui Loznevoi mai puţin ca oricând: doar o văzuse adineauri pe Marica, şi atunci cum ar fi fost cu putinţă să se uite atât de curând la frumuseţea altei femei? „Asta nu-i ajunge Maricăi nici la călcâie, îşi zicea Loznevoi, sorbindu-şi ciorba, obosit şi aruncând din când în când câte-o privire spre Anna. Totul e vulgar la ea. Ochii ăştia, cârlionţii ăştia... Şi mersul, nu ştiu cum prefăcut. Şi dece s'o fi legănând aşa din şolduri? Ia uite-o cum bea basamac... Pfui!" Fără să vrea şi fără să-şi dea seama, Loznevoi cumpănea farmecele Maricăi cu ale Annei, deaceea Anna îi părea mai lipsită de frumuseţe decât era într'adevăr.

Curând, Loznevoi se ridică dela masă.

— Trebuie să plec. Se întunecă.

— Şi unde vrei să te duci? — întrebă Anna.

— Acasă.

— Acasă? Şi unde-i casa ta?

Loznevoi se gândi puţin: „Are dreptate, unde-i casa mea?..." Işi aminti că de dus, trebuie să se ducă şi bine'nţeles că nu acasă la el, ci la Erofei Cuzmici, la omul care ascunde ceva în sufletul lui şi care stătea tocmai în marginea satului... Iar Loznevoi ştia că în multe locuri de prin împrejurimi acţionează partizanii...

— Mai bine te-ai muta la mine, Mihailovici, — vorbi deodată Anna cu seriozitate, ca şi cum iarăşi i-ar fi ghicit gândurile. — Şi mie mi-e frică singură, şi ţie cred că nu ţi-e tocmai îndemână singur. S'ar putea întâmpla să ne fie mai uşor împreună. Apoi, de-aici şi comandatura şi garda ţi-s mai aproape, pe când acolo eşti drept în capătul satului. Oricând pot să vină, să te târască încotrova, în vreo râpă — şi gata, ţi s'a pierdut urma!

Loznevoi îi răspunse cu glas înnăbuşit, lăsându-şi ochii în pământ:

— Nu ţi-e frică de păcat?

— Ce fel de păcat? Auzi vorbă! Să mă sperii eu de asta? — îi răspunse cu nerușinare Anna și, venind din nou lângă el, aproape că strigă: — Mie numai de oameni mi-e frică, atâta tot!

Cerniavchina îl ajută pe Loznevoi să se îmbrace.

— Ai să-mi vii chiriaș, și gata! Doar e casa mea. Ce, n'am voie să iau un om în gazdă? Când te muți?

— Lucrul ăsta trebuie să-l mai chibzuiesc...

— Dar n'ai ce chibzui! Orice ai zice, tot o să stăm împreună!

— Nerușinată mai ești, — zise Loznevoi, îmbrăcându-se.

— Toate suntem la fel! — îi răspunse Anna cu convingere. — Numai că unele se ascund, pe când eu n'am de cine mă ascunde. Deve m'aș ascunde de tine? Cum sunt, cum nu sunt, alta mai bună decât mine tot n'ai să găsești.

Ieșiră împreună pe cerdac.

Odată cu căderea serii, se lăsase un ger ușor. Cerul posomorît se luminase și ieșiseră stelele. Te puteai aștepta ca peste noapte iarna să-și statornicească din nou, pe de-a'ntregul, drepturile și minunățiile ei.

— Uite că uitasem de tot! — își aduse aminte Loznevoi în timp ce se pregătea să-și ia rămas bun dela gospodină. — Nu mi-am scos pâslarii.

— Nici nu-i nevoie, — îi răspunse Anna.

Loznevoi își lăsă capul în jos:

— Ei, bine, da... am să mă mai gândesc...

...In aceeaș seară, târziu, Loznevoi se mută la Anna Cerniavchina. De Erofei Cuzmici se despărți destul de rece, dar în liniște: cine știe, un om ca ăsta poate oricând să-ți fie de folos pe vremuri atât de grele și de tulburi... Explicându-i pricina plecării sale, Loznevoi îi zise:

— Acolo o să-mi fie mai aproape de comandatură, și după cum știi și dumneata, eu trebuie să mă duc cam des pe la ei. O să-mi fie mai îndemână și pe urmă... acum... nu mai ai nici dumneata atâta nevoie de ajutor la gospodărie...

— Așa e, acum nu mai am nevoie, — încuviință Erofei Cuzmici abătut, și lui Loznevoi îi păru rău că scăpase vorbe de prisos. — Și vezi, ia seama, nu uita binele pe care ți l-am făcut, — adăugă el ca încheiere. — Nu fi și tu cum sunt toți ceilalți...

In clipa aceea băgă de seamă că Loznevoi era încălțat cu pâslarii răposatului Cerniavchin. Tuși ușurel de două ori în șir, acoperindu-și gura cu palma, apoi zise, așa, ca să spună ceva:

— Bagă de seamă, nu obijdui muierea!

Anfisa Marcovna rămase cât se poate de nemulţumită de purtarea Maricăi. Indată ce fata îl dădu afară pe Loznevoi, îi şi spuse:

— Tu să te laşi de apucăturile astea! — Şi chiar o ameninţă cu degetul. — Omul poate să-şi iasă din fire, numai că trebuie să ştie când... — Atunci îşi aduse aminte că şi ea se înfierbântase şi-l ocărâse pe poliţai. — Ei, dar parcă eu sunt mai brează, proastă ce-s!

— Cum, ei să ne prade şi noi să tăcem?

— Dar ce folosim dacă facem scandal?

— Atunci, uite ce zic: trebuie să mă duc la unchiul Stepan, — vorbi Marica cu hotărîre. — Ce'nseamnă asta? Nemţii ne dezbracă, iar ei s'au înfundat în pădure şi tac chitic. Dece tac? Uite, la Matveevca au trimis pe lumea cealaltă pe staroste şi pe poliţai. La Cernoiarca se zice că le-au făcut felul la câţiva Nemţi... Numai ai noştri tac!

Intr'adevăr, în toată regiunea vecină partizanii acţionau, când ici, când colo: pe căi neştiute, soseau mereu zvonuri despre faptele lor de arme. Pe când în Oihovca hitleriştii trăiau în linişte deşi la câţiva paşi numai, în pădurea din apropiere, se afla detaşamentul lui Stepan Boiarchin. Lucrul acesta părea cât se poate de ciudat.

Cu câteva zile înainte de sărbătoarea lui Octombrie, până a nu cădea zăpada, venise dela detaşament Serga Hahai, aducând cu el manifeste proaspete. Peste noapte, Faia, Csiuta Volcova şi prietenele lor lipiseră manifestele în tot satul. Dar după aceea nu se mai primise nicio ştire dela detaşament.

Marica fierbea:

— Oare li-e frică să umble pe omăt?...

— Se vede treaba că-s mai proşti decât tine, o luă peste picior maică-sa.

— Dacă nu-s mai proşti, atunci să ne dea vreun semn! — răspunse Marica. — Uite, mâine în zori, o să plec într'acolo şi o să aflu eu ce este!

— Unde-o să-i găseşti, în pădure?

— Da'doar ştiu unde-s!

— Şi cum o s'ajungi până acolo?

— Foarte simplu, cu schiurile.

— Să porneşti aşa, singură, prin pădure?

— De cine vrei să-mi fie frică în pădurea noastră?

— Şi dacă se află aici că ai plecat?

— Să spuneţi că m'am dus până la Hmelevca, la mătuşă-mea.

După felul cum îi punea întrebările, Marica simţi dintr'odată că mamă-sa nu era împotriva planului ei. Şi, cu mai multă nerăbdare încă, se pregăti să plece la detaşament.

Către seară, se răspândi prin sat vestea ca hitleriştii bătuseră două femei care-şi ascunseseră hainele de iarnă.

Marica se aprinse şi mai amarnic:

— Mă duc, şi gata! — strigă ea către maică-sa şi, înfuriată, îşi flutură şalul spre ea. — Nici să nu mai încerci să mă opreşti! Cum am spus, aşa fac!

Văzând că fiică-sa şi-a pus în gând cu tot dinadinsul să se ducă la detaşamentul lui Boiarchin, şi înţelegând că lucrul acesta era de mare nevoie atunci, Anfisa Marcovna îi spuse:

— Da, ai dreptate, trebuie să te duci!

Marica se repezi la maică-sa şi o îmbrăţişă cu duioşie:

— Mamă, să nu-ţi fie frică!

— Nu mi-e frică, du-te, dar pleacă până a nu se crăpa de ziuă. Când răsare soarele, ai şi ajuns la pădure, iar de acolo înainte mergi pe lumină. Şi pe urmă, nici n'ai cine ştie cât de mers!

— Mamă, dar tu nu te superi?

Anfisa Marcovna nu prea obişnuia să-şi alinte fetele.

— Bine, bine, haide, pregăteşte-te...

Dar iată că şi Faia sări cu gura că vrea să se ducă la detaşament.

— Ai înnebunit? — strigă mamă-sa la ea.

— Cum asta: ea n'a înnebunit, şi eu am înnebunit?

Faia arată cu capul spre soră-sa, ca şi cum n'ar vorbi numai în numele ei, ci şi în al Maricăi:

— O să-i fie urît singură!

— Ajung eu acolo şi fără tine, — zise Marica.

— N'ai decât, însă eu nu-ţi dau schiurile! — se împotrivi deodată Faia, cu o supărare copilărească în glas. — Dar dacă mergem amândouă, atunci îţi le dau ţie pe ale mele, iar eu împrumut altele dela Csiuta.

— Da' ce te-a apucat? — o întrebă mamă-sa.

— M'a apucat, şi gata!

— Eh, că încăpăţânate mai sunteţi amândouă!

Folosindu-se de o clipă când Anfisa ieşise din casă, Faia se apropie cu băgare de seamă de soră-sa şi-i zise încetişor, dar cu hotărîre în glas:

— Oricum, eu tot merg cu tine!

— Dar pentruce, pentruce?

Pentru ca trebuie. — Şi Faia se întoarse cu spatele la ea. — Am eu un interes personal.

- Un interes personal?... — Şi Marica se trase îndărăt.

- Da'ce, eu n'am dreptul să am interese personale? — urmă Faia cu aprindere. — Voi mă socotiţi tot ca pe o fetiţă, însă eu am împlinit şaptesprezece ani şi merg pe al optsprezecelea. Aţi uitat asta?

— Ce spui, Faia?

— Tu ascultă-mă şi o să mă'nţelegi!

Marica se uită la Faia cu luare aminte, ca după o lungă despărţire, şi deodată văzu cu mirare că, într'adevăr, Faia nu mai era o fetiţă, ci o fată în toată legea... Ce voinică se făcuse şi cum înflorise în vara aceea! Totdeauna fusese firavă şi stângace, cu mâini subţirele, şi nu semăna deloc a ţărancă. Dar acum se împlinise: braţele şi sânul i se rotunjiseră, era năltuţă şi dreaptă. Şi cum i se schimbaseră şi ochii, şi chipul! Unde dispăruse privirea aceea nepăsătoare şi naivă? In expresia feţei sale cam întunecate, rumenită acum de un roşu aprins, ca şi în privirea ochilor mari şi negri, se oglindea o frământare lăuntrică atât de adâncă şi atât de multe şi felurite sentimente, încât nu puteai s'o priveşti cu nepăsare. Din întreaga ei făptură se răspândea şi hotărîre, şi o mare încredere, şi fericire dar şi tristeţe... Şi deodată Marica îşi aduse aminte multe lucruri pe care nu le luase în seamă la vremea lor: şi că Faia căuta să se îmbrace îngrijit, că odată plânsese fără nicio pricină în mijlocul nopţii, că de multe ori fugea de oameni şi era mereu tristă şi tulburată... In adevăr, Faia intrase în prima tinereţe! Iată, începuseră şi pentru ea (în vremuri atât de înspăimântătoare!) minunatele zile ale celei dintâi iubiri!

„Nu cumva s'o fi îndrăgostit de Costea?..." se gândi Marica şi o îmbrăţişă blând pe soră-sa.

— Bine, o să mergem împreună.

... In zori, după ce-şi luară schiurile, Marica şi Faia coborîră pe la grădinile de zarzavat, prin râpa cea mică, spre poalele de miazăzi ale dealului, făcură un ocol larg prin ogoare, apoi tăiară drumul ce duce la Bolotnoe şi o luară drept spre miazănoapte, peste balta şi lacul îngheţat, către pădurea Losinoe. Când răsări soarele, ele erau în inima pădurii.

De cu seară se lăsase ger, apoi o zăpadă proaspătă se aşternuse peste tot. Şi la răsăritul soarelui, toată pădurea îşi îmbrăcase din

nou haina ei sărbătorească de iarnă. Marica și Faia alunecau una după alta pe drumul „de iarnă" unde, pentru întâia oară după mulți ani, nu se vedea nicio urmă de sanie. Din loc în loc se iveau, când la dreapta, când la stânga drumului, poiene întinse, mlăștinoase. Acolo era neînchipuit de frumos: brazii mărunți, arinii și mestecenii tineri, ca și ierburile înalte și uscate. erau încărcate cu ninsoare proaspătă, și pretutindeni zăpada trandafirie părea atât de ușoară, încât aveai impresia că dacă ai sufla ceva mai tărișor, viscolul și-ar începe îndată hora deasupra pădurii. Cu un an înainte de război, brazii din pădurile ținutului dăduseră recoltă îmbelșugată de cucuruzi și deaceea în pădurea Losinoe mai hălăduiau și acum destule veverițe. Gerul nu era prea aspru și veverițele, părăsindu-și cuiburile calde, se ospătau cu lăcomie: în liniștea pădurii le auzeai limpede cum ronțăie cucuruzii și cum cad rămășițele. Iar de pe crengile unde roboteau ele, zburau domol, abia legănându-se, aripioarele ușoare ale semințelor de brad.

In clipele acele, Marica simțea, fără să înțeleagă nici ea de ce, o neînchipuită bucurie. I se părea că o așteaptă ceva bun, ceva de mare însemnătate pentru viața ei. Firește, ea nu uita, și fără îndoială că nici n'ar fi putut să uite că se ducea la detașament cu vești rele. Și totuși, oricât îi părea de ciudat și oricât ar fi fost de păcat, își simțea sufletul ușor și-i făcea nespusă plăcere să se lase în voia acestei bucurii. Și cum ar fi putut s'o înlăture? Era încredințată că astăzi, după săptămâni grele de suferințe și de îndoieli, începea în viața ei ceva nou...

Din când în când Marica se oprea, înfigea bețele în pământ, își potrivea broboada de puf care-i apăra tot timpul obrajii înfierbântați și striga către soră-sa, care venea în urma ei:

— E frumos, nu-i așa?

Faia era și mai fericită, și mai plină de însuflețire decât Marica. Simțea și ea că în viața ei era pe cale să se întâmple ceva cu deosebire important.

— Minunat! — răspundea, trecând în goană pe lângă Marica.

Marica și Faia duceau la detașament vestea tristă despre noul jaf înfăptuit asupra satului. Cu toate acestea, nu puteau să nu se bucure de fericire: erau tinere, așteptau schimbări mari în viață, în jurul lor străjuia pădurea minunată de iarnă, iar deasupra pădurii se înălța, ca în povești, dimineața gingașă și rumenă ca floarea cucului...

X

...Trecuse aproape o lună de când Stepan Boiarchin începuse să-şi alcătuiască detaşamentul lui din pădurea Losinoe.

In timpul lunii Octombrie, unităţile fasciste germane din spatele frontului care urmau să ia în stăpânire teritoriile ocupate, pătrundeau foarte încet în ţinuturile pustii ale Rjevului: îi împiedicau drumurile desfundate. Autorităţile nemţeşti de ocupaţie abia începuseră să-şi înfigă rădăcinile negre şi otrăvite în pământul Rjevului.

Prin unele sate, oricât ar părea lucrul acesta de ciudat, viaţa se scurgea destul de liniştit. Se întâmpla să stea acolo, fără să se ascundă, preşedinţi de soviete săteşti şi de colhozuri, comunişti, comsomolişti şi activişti. Stăteau pe faţă prin sate şi „încercuiţi" ostaşi şi ofiţeri de-ai noştri care, din diferite pricini, rămăseseră în urma unităţii lor. Mulţi dintre aceştia nu-şi dădeau încă bine seama ce-i aşteaptă şi nu se pricepeau cum să înceapă lupta cu duşmanul, cu atât mai mult cu cât nici nu-l văzuseră în satele lor. Dar cu fiecare zi care trecea, viaţa le arăta tot mai stăruitor că nu mai trebuie să stea cu braţele încrucişate nicio clipă. Şi oamenii sovietici, chiar şi cei din satele unde nu se iviseră încă ocupanţii, plecau încetul cu încetul spre păduri.

La sfârşitul lui Octombrie se adunaseră mulţi prin pădurile din jurul Olhovcăi. Din ei se şi alcătuise detaşamentul de partizani al lui Stepan Boiarchin.

Detaşamentul rămăsese puţin timp în căsuţa pădurarului. Pentru baza detaşamentului, Boiarchin găsise în inima mlăştinoasei păduri Losinoe un loc mai ridicat şi mai uscat. In căsuţa pădurarului nu mai era decât un post înaintat.

Stepan Boiarchin îşi dădea seama mai bine decât mulţi alţii din detaşament că lupta cu duşmanul o să fie anevoioasă şi că, fără îndoială, o să dureze mult. Pe vremuri servise în armată, cunoştea meseria armelor şi ştia ce însuşiri trebuie să aibă un ostaş ca să învingă. Şi chiar din cele dintâi zile, Boiarchin considerase războiul ca pe o muncă grea şi plină de primejdii, dar absolut necesară. Iar Boiarchin era deprins să muncească!

Multă energie cheltuise detaşamentul până să-şi înjghebe tabăra de pe Crasnaia Gorca. Afară de tabără, mai fuseseră organizate şi câteva baze de aprovizionare, aşezate în diferite puncte din pădurea Losinoe. Pentru orice întâmplare, partizanii îşi săpaseră lângă ele bordeie, pe care le mascaseră cu grijă.

Un grup de partizani era special însărcinat să adune armamentul. Imbarcat în câteva căruțe, grupul dădu o raită până la Vazuza, unde încă se mai dădeau lupte, și aduse de acolo o mulțime de puști, câteva mitraliere și puști mitraliere, lăzi cu grenade și trotil, cartușe și multe alte materiale de război. Aduse chiar și un tun de 45 de milimetri care, după spusele maiștrilor, putea fi ușor reparat și pus în funcțiune.

In luna Octombrie, detașamentul lui Boiarchin întreprinsese acțiuni militare numai din când în când. Numai cercetarea se executa în fiecare zi și totdeauna cu succes: partizanii se risipeau peste tot și culegeau cele mai felurite informații cu privire la dușman.

In ultimul timp, cercetașii lui Boiarchin aduceau zilnic vești despre acțiunile viguroase ale unor partizani necunoscuți care operau în diferite regiuni, spre apus de Bolotnoe. Ei aduseseră de curând un manifest, prin care populația satelor era îndemnată să lupte împotriva ocupanților. Manifestul purta următoarea semnătură: „Comitetul raional din Bolotnoe al P.C. (b) al U.R.S.S." Cum îl văzu Boiarchin strigă plin de bucurie:

— Pun capul că ăsta-i Voronin!

Partizanii căutau să ghicească:

— Oare pe unde-o fi fiind?...

— Trebuie să fie în pădurea Gniloe!

XI

... In dimineața aceea, cercetașii erau gata să plece spre pădurea Gniloe, când deodată intră în tabără un grup de călăreți, însoțiți de partizanii dela postul înaintat.

Boiarchin tocmai cioplea un buștean pentru un bordei nou, de rezervă. Zărind călăreții pe cărare, înfipse toporul în buștean și-i cercetă cu luare aminte. Inaintea celorlalți, călare pe un armăsar roib cu picioare subțiri, venea un bărbat mustăcios, voinic, îmbrăcat cu manta de ploaie cenușie, militară și cu căciulă de ren. Boiarchin păși dintr'odată peste buștean:

— Tovarășul Voronin!

Voronin descălecă cel dintâi.

— M'ai recunoscut?

— Abia am putut să te recunosc, pe cuvântul meu! Numai după

căutătură şi dupa căciulă. Cu mustăţile astea... nu te-aşi fi recunoscut niciodată!

— Ei, mă bucur că te văd!

— Şi eu deasemenea... Nu, nu mă aşteptam, nici prin minte nu mi-ar fi trecut c'o să te întâlnesc!

Voronin întoarse capul îndărăt şi-i arătă un om de vârstă mijlocie, îmbrăcat tot cu o manta de ploaie, cu o faţă lată, nepăsătoare şi blajină, pe care luceau blând doi ochi căprui.

— Dar pe ăsta îl cunoşti?

— Ei, cum nu! E tovarăşul Cornilov! A rămas neschimbat.

Era instructorul comitetului raional de partid.

— Da, a rămas tot aşa de încăpăţânat, — zise Voronin, trecând frâul unui flăcău înalt cu automatul la umăr. — L-am sfătuit şi pe dânsul să-şi lase mustăţi, în folosul conspiraţiei, dar nu vrea. „Nu-mi place, zice, să imit pe nimeni. Şefii, treacă-meargă, îşi mai pot îngădui aşa ceva..."

— Pe dumneata şi aşa te imită destui, — îi răspunse Cornilov, zâmbind şi cu ochii, şi cu toată faţa.

— Intr'adevăr, cam mulţi — încuviinţă Voronin, zâmbind şi el. — Nu ştiu dece cred unii că dacă te faci partizan, apoi trebuie neapărat să-ţi laşi barbă şi mustăţi. Şi-şi lasă. Umblă ca nişte călugări! Eu de nevoie nu mă bărbieresc: uite, toată buza mi-e plină de bubuliţe!

In vremea aceea, în jurul lor se adunaseră partizanii.

Adresându-se lui Boiarchin, Voronin se plânse:

— Abia am răzbit până la tine, frate! Mi-am frânt toate oasele în şea! Am luat obiceiul prostesc să merg numai în maşină, şi acum, uite... Dar nu-i nimic, curând punem noi lucrurile la punct... Doar maşina o am la mine, la detaşament, numai că i s'a stricat nu ştiu ce. O reparăm noi repede.

— Maşina?... — întrebă unul dintre partizani. — Dar pentruce?

— Cum pentruce? Ca să mă duc prin raion.

— Cu maşina?

— Apoi, dacă nu pot merge călare, ce vrei să fac?...

Ca şi pe vremea când era preşedintele colhozului, Stepan Boiarchin îl pofti mai întâi de toate pe Voronin să ia o gustare după drum. Iar Voronin, ca şi înainte de război, când nu era decât secretarul comitetului raional, îi răspunse la această invitaţie cu vorbele lui obişnuite:

— Nu, Stepan Egoraci, întâi să văd cum stai...

Boiarchin își purtă oaspeții prin tabără, iar grupul de partizani rămase pe loc. Oamenii tăcură o vreme, apoi unul din ei zise pe gânduri:

— Hm! Ia te uită ce ideie! Să-și repare mașina!

Se întoarse după aceea către cel care ținea calul lui Voronin:

— Se laudă, nu-i așa?

— Pe cuvântul meu că o repară! — îi răspunse omul. — A dat ordin să-i fie gata cât mai curând cu putință, dar meșterul cela atâta cotrobăiește la ea, că ți-e și scârbă să te mai uiți!

Oaspeții vizitară bordeiele. Erau construite solid, acoperite cu brazde de iarbă și fiecare avea câte-o sobă de cărămidă cu câte-o poliță largă, ca să-și poată usca oamenii încălțămintea. Paturile de scânduri miroseau a rășină, erau așternute cu paie noi și proaspete și pe ele se vedeau haine și saci de spate. La locul de cinste atârnau portretele lui Lenin și Stalin. Două bordeie erau goale, în cel de-al treilea dormeau câțiva partizani.

— Au avut de muncă astă noapte, — le explică Boiarchin noilor sosiți.

— Mai încet, să nu-i trezești, — îl opri Voronin și, pășind cu băgare de seamă, se întoarse îndărăt.

Alături, între brazii pletoși, câțiva oameni săpau o groapă pentru cel de-al patrulea bordei.

— Nu v'ajung trei? — întrebă Voronin.

— Ba da, deocamdată ne ajung, — îi răspunse Boiarchin. — Cu toate astea, m'am hotărît să mai ridic încă unul, pentru orice întâmplare. Poate mai vin oameni și, oricum, e iarnă...

Câțiva dintre partizanii care săpau îl recunoscură pe Voronin. Văzând aceasta, el îi întrebă:

— Nu cumva mă recunoașteți?

— Cum să nu te recunoaștem, tovarășe Voronin! — răspunse cu voie bună un bărbat în vârstă, cu o bărbuță ușor roșcată. — Cu toate că ți-ai lăsat mustăți, înfățișarea n'ai cum să ți-o schimbi!

— Și eu te-am recunoscut imediat, Zelențov. Tihon Mironâci, nu-i așa? N'am uitat? Ce-i cu secerătoarea ta?

— Am făcut-o bucățele, — răspunse Zelențov, posomorît.

— Dar dacă o să trebuiască s'o pui la punct curând?

— Ehei, numai să trebuiască!

Un flăcău îmbrăcat cu un palton de postav întrebă:

— Dar pe mine nu mă mai cunoști, tovarășe Voronin?

— Și pe tine te recunosc. Învățătorul Crujilin din Zaozernoe, nu?

— Intocmai.
— Cum stăm cu şcoala? Cu copiii?
— Am pierdut toată iarna!
— Poate că nu toată...
— Bine-ar fi!

Nu departe de bordeiele de locuit se afla depozitul de alimente, iar alături ieşea fum dintr'o bucătărie de campanie cu marginile turtite. La o sută de metri de bordeie, într'o râpă unde clipocea un părâiaş de pădure cu apa ruginie, era aşezată gospodăria taberei: acolo se înjghebase un şopron mic pentru cai, fânul era adunat într'un stoguşor şi tot acolo stăteau căruţele, iar hamurile atârnau de cioturile de copaci...

— Dar ştiu că ai construit, măi frate! — zise Voronin.
— Apoi, de toate avem nevoie.

Cornilov, instructorul comitetului raional, se minună:
— Nu e mai rău decât la noi!

— Intr'adevăr, parcă n'ar fi mai rău, — încuviinţă Voronin, şi mustăţile-i tresăriră. Iar lui Boiarchin i se păru că mişcarea aceea dovedea cine ştie ce nemulţumire tainică. — Da, nu e mai rău, nu e mai rău! — repetă el, şi iarăşi îi tresăriră mustăţile. — Numai că noi am început să ne înjghebăm tabăra cu mult înainte de retragerea armatei noastre, pe când el după retragere... Şi toate s făcute temeinic, de nădejde!

— Noi nu ştim să lucrăm prost, — îi răspunse Boiarchin.
— Da, vezi ce înseamnă obişnuinţa? — observă Cornilov.
— Iar acum, Stepan Egorâci, — încheie Voronin, — cred că putem să mai prindem puteri după drum. Cu ce ne ospătezi? Tot aşa ca şi la colhoz?

Tot timpul cât mâncară, Voronin nu făcu altceva decât să-i pună lui Boiarchin întrebări. Iar Boiarchin, simţind că tabăra lui îi mersese la inimă secretarului comitetului raional îi povesti cu de-amănuntul şi cu aprindere tot ce izbutise să facă în trei săptămâni.

— Acum, frate, e rândul meu să-ţi destăinuiesc câte ceva... — începu Voronin, după ce-l ascultă. Şi, cum stătea la masa scundă de lemn, se îndreptă din mijloc. — Fără îndoială că tu n'ai putut să ştii lucrurile astea... Tu trebuia să pleci, deaceea nu ţi-am spus nimic. Dar fiindcă ai rămas şi ţi-ai pus în minte, cu tot dinadinsul, să te faci partizan, o să dau cărţile pe faţă...

Şi Voronin îi povesti cum, încă mult înainte de retragerea armatei noastre, comitetul raional primise instrucţiuni să se pregă-

tească, dacă o fi să se întâmple ceva, pentru un război de partizani, care va trebui să dureze mult. Imediat s'a și înjghebat un detașament la Bolotnoe. Cu câteva zile înainte de retragerea Armatei Roșii, acest detașament plecă într'ascuns în pădure, unde își avea pregătită din timp o tabără. Detașamentul era înzestrat cu baze de alimente, cu armament, din belșug, cu o stație de radio, cu tipografie, cu un mic motor electric, ba chiar și cu un cinematograf. Indată ce trupele noastre se retraseră spre răsărit și sosiră Nemții, fără să piardă vremea, detașamentul raional începu să acționeze puternic. Incursiunile și diversiunile întreprinse la apus de Bolotnoe, pe drumul Viazma—Rjev și pe șoseaua care duce spre Moscova, i se datorau lui.

Boiarchin asculta toate acestea, fără să-și ia privirea uluită dela Voronin: afla pentru întâia oară, că organizația de partid desfășura în raion, în proporții largi, un război de partizani.

— Și acum, să vorbim despre tine, — zise Voronin după ce termină povestea detașamentului raional. — In privința asta, frate, trebuie să discutăm serios! — Voronin își drese glasul și zâmbi cu fiecare din încrețiturile mici ale obrazului brăzdat și obosit, ceeace însemna că discuția care-o să urmeze o să fie într'adevăr serioasă. — Nu mă îndoiesc câtuși de puțin că ai rămas aici cu gândul hotărît să lovești din răsputeri în Nemții fasciști... Totuși în legătură cu asta, o să fiu silit să-ți fac o supărare. Spune-mi te rog, cât timp ai fost în armată?

— Doi ani, — răspunse Boiarchin.

— Dar în război?

— In război?... N'am fost deloc!

— Și ca președinte de colhoz?

— Apoi, asta o știi și dumneata, tovarășe Voronin! Aproape zece ani, fără întrerupere.

— Prin urmare vezi, — urmă Voronin, — e cât se poate de limpede și lesne de înțeles că, deși vrei să lupți, deocamdată nu te pricepi. Pe când la o muncă pașnică, la treburi gospodărești de tot felul, te pricepi bine, cât se poate de bine!

Boiarchin strigă cu necaz:

— Ei, da, doar n'am făcut aici nimic ce nu trebuia să fac?

— Așteaptă, frate, ascultă-mă întâi! — Și Voronin se aplecă și atinse cu blândețe mâna pe care Boiarchin și-o ținea întinsă pe masă. — Eu nu vreau să-ți aduc vreo învinuire, nici nu te gândi la asta. Dar tu n'ai luptat niciodată, și desigur că nici nu te gân-

deai să te războiești, ca dealtfel toți oamenii noștri sovietici. Și, ca și ei toți, ai dorit totdeauna pacea și te-ai deprins cu munca de pace. Așteaptă, așteaptă! Deprinderea aceasta îndelungată cu munca pașnică și constructivă a rămas și acum pentru tine pe primul plan, după cum am băgat de seamă, cu totul în afară de voința ta. Iată, ai înjghebat un detașament. Foarte bine, pentru asta îți mulțumesc nespus de mult în numele partidului. Dar pentruce l-ai înjghebat? Ca să lupte, fără îndoială.

— Dar noi am și făcut câte ceva, — îi tăie vorba Boiarchin.

— Știu, și vă felicit! — urmă Voronin. — Totuși, Stepan Egorâci, oricât ar fi să te superi, dar spiritul tău de gospodar îl depășește pe cel de militar. Cred că nici tu singur nu-ți dai seama cât ești de preocupat de munca ta gospodărească. Să-ți spun drept: într'un timp atât de scurt, numai în trei săptămâni, ai făcut mult, foarte mult! Și tot atât de bine ca și la detașamentul nostru, unde toate s'au organizat din timp. Ai ridicat tabăra, ai pregătit alimente și armament... Toate acestea nu putea să le facă numai în trei săptămâni decât un om ca tine, muncitor și cu o mare experiență gospodărească. Tu ai la activul tău o școală de zece ani de colhoz, și iată că această școală și-a dat roadele...

Stepan Boiarchin, care primea totdeauna critica liniștit în aparență, nu se mai putu stăpâni, se ridică dela masă și strigă, cu rugăminte în glas:

— Bine, dar avem nevoie de toate astea, avem nevoie! Fără ele nu se poate, tovarășe Voronin, nu se poate! Dacă n'am fi făcut ceeace am făcut, la iarnă am fi pierit!

— Cât se poate de adevărat! — se învoi Voronin bucuros, și în felul acesta îl făcu pe Boiarchin să se liniștească dintr'odată și să se așeze la locul lui. — Cât se poate de adevărat! Insă... Așteaptă, lasă-mă să vorbesc, de când te-ai făcut așa de nerăbdător? Iți aduci aminte cum învățam noi pe vremuri să ne orânduim diferitele munci agricole, mai cu seamă în perioadele de activitate încordată? Și cum ne spuneam atunci: da, trebuie să le orânduim, dar să nu pierdem din vedere ceeace e mai important din toate! Și aici e acelaș lucru: trebuie să ne orânduim toate treburile, dar în acelaș timp să nu pierdem din vedere esențialul... Iar lucrul de căpetenie pentru noi e să-i nimicim pe fasciști!

Urmară câteva clipe de tăcere.

De afară pătrundeau până în bordei glasurile partizanilor, care discutau cu aprindere.

Stepan Boiarchin se uită la Cornilov, ca și cum ar fi căutat la el o încurajare, apoi zise:

— Bine, dar dumneata singur spuneai că tabăra voastră a fost pregătită din timp, înainte de venirea Nemților... Ați pregătit-o și acum nu mai aveți altceva de făcut decât să acționați. Eu însă, ce puteam să fac?

— Și asta e cât se poate de adevărat, nu lucrăm în aceleași condițiuni, — se învoi din nou Voronin, cu voie bună. Și felul acesta al lui de a ceda pe neașteptate, tocmai atunci când ai fi zis că discuția nu se mai poate opri în loc, îl uimi iarăși pe Boiarchin. — Noi am pregătit tabăra și bazele ei în Septembrie. Dar oare puteam noi în vremea aceea să ne luptăm cu fasciștii? Ei încă nu se aflau pe meleagurile noastre! Și înțelegi că atunci... atunci sarcina cea mai de seamă pentru noi era să construim tabăra și bazele ei. Dar îndată ce au sosit ocupanții, am început să-i lovim, și de atunci asta e sarcina noastră cea mai de seamă! După cum vezi la noi lucrurile erau mai simple, în timp ce la tine sunt mult mai complicate. Tu ți-ai început activitatea în împrejurări, când înainte de orice ești dator să-i lovești pe fasciști, dar în acelaș timp să-ți organizezi tabăra și bazele. Toate trebuie să le faci și să le faci negreșit — dar în primul rând să lovești în dușman! Știu bine că ați făcut și voi câte ceva. Dar detașamentul tău numai „ceva" e în stare să facă? Nu mă îndoiesc că e capabil de fapte mărețe!

Boiarchin rămase mult timp pe gânduri.

In bordei intră atunci o fată bălaie, îmbrăcată cu o vestă ușoară și cu șorț pe dinainte. Venea să strângă masa. In timp ce intra, se auziră iarăși prin ușa deschisă glasurile aprinse ale partizanilor.

— Dece fac atâta gălăgie? — o întrebă Boiarchin.

— Dracu-i mai știe? Niște zurbagii!... răspunse fata cu necaz. — S'au luat dela nu știu ce mașină, care cică ar fi în reparație nu știu pe unde... Și dă-i! Dar acum au uitat de mașină și se ceartă pe chestia războiului. Niște zurbagii, doar îi cunoaștem!

După ce adună farfuriile, fata plecă.

Voronin aruncă o privire spre Boiarchin.

— Te-ai supărat?

— Cum poți să te superi pe adevăr? — îi răspunse Boiarchin. Da, nu le-am prea chibzuit eu cum trebuia. Ce e drept, prin satele din jur nu-s Nemți. Dar datoria noastră, fără îndoială, nu era să-i așteptăm să vină la noi în tabără! Trebuia să-i căutăm și să-i lovim, înțeleg acum.

— Dar dece să-i mai cauţi? Uite, sunt alături, în Olhovca ta!

— Apoi asta-i, că-s alături! — zise Boiarchin. — Tocmai deaceea nici nu m'am atins de ei deocamdată. Mă gândeam că, până ne aşezăm şi ne mai întărim, să-i las în pace în Olhovca: mi-era frică să nu ne dăm de gol. Dar acum poate că o fi sosit timpul! O să chibzuim totul cum se cuvine şi o să începem a ne pregăti. Inţelegi, şi dumneata că nu se poate aşa, dintr'odată, cât ai bate din palme!

...Peste o oră, toţi partizanii câţi se aflau în tabără erau aliniaţi în poiana din faţa bordeiului principal. Stepan Boiarchin dădu citire ordinului prin care li se aducea la cunoştinţă că, începând din ziua aceea, detaşamentul lor făcea parte din detaşamentul raional. Apoi Voronin le citi ordinul său: detaşamentul lui Boiarchin rămâne unde se află şi va acţiona ca o unitate de luptă independentă, după instrucţiunile statului major al detaşamentului raional. Prin acelaş ordin, Cornilov, membru în biroul comitetului raional de partid, era numit comisar al detaşamentului.

XII

Partizanii comunişti se adunară într'unul din bordeie. La o masă în fund şedea Voronin, secretarul comitetului raional de partid din Bolotnoe. In faţa lui avea lista nominală a comuniştilor din detaşament, asupra căreia cădea lumina unei lămpi cu gaz. In bordei era înnăbuşeală. Voronin îşi plimbă încet privirea pe feţele comuniştilor înghesuiţi unul lângă altul pe laviţă. Era greu să desluşeşti feţele lor în umbră, dar după felul cum aşteptau să înceapă discuţia, după cum îşi dregeau glasul, tulburaţi, şi după şoapta lor grăbită, Voronin simţi, şi nu fără plăcere, cu cât avânt sufletesc şi cu câtă emoţie se adunaseră cu toţii în bordeiul acela de partizani. De când cotropitorii ocupaseră raionul şi începuse să se alcătuiască detaşamentul, se adunau întâia oară în felul acesta. Şi numai ei ar fi putut să spună cât de mult le lipsise contactul partinic, unirea partinică şi prietenia partinică. Tulburat şi el, Voronin se ridică în picioare.

— Tovarăşi! — începu el. — Intr'una din zilele următoare tovarăşul Cornilov, comisarul detaşamentului, o să convoace o adunare de partid, la care să dezbateţi problemele cele mai arzătoare ale vieţii voastre de partid. Cred că aceasta este, pentru voi, o nevoie de cea mai mare importanţă şi care nu mai suferă amânare. Iar astăzi, deoarece nu suntem pregătiţi pentru adunare, o să ţinem o mică,

consfătuire cu privire la sarcinile noastre generale în lupta împotriva cotropitorilor fasciști.

Voronin tăcu, ca să lase timp ascultătorilor, după cum îi era obiceiul, să pătrundă și să chibzuiască asupra celor spuse, înainte de a trece la altă ideie: toate discursurile și cuvântările lui el și le împărțea în fragmente, ca să le facă ușor de înțeles.

— Dar înainte de a începe consfătuirea, — urmă Voronin, — sunt dator să vă comunic o importantă hotărîre a comitetului raional de partid. Această hotărîre ne-a fost impusă de condițiile războiului de partizani. Comitetul raional a hotărît că toți comuniștii, atât partizani cât și ilegaliști, sunt obligați să depună spre păstrare la comitetul raional, carnetele de membri de partid. Cred că vă dați seama bine pentruce s'a luat această hotărîre...

De prin colțurile bordeiului se auzi câte o tuse stăpânită, câte un suspin ori șoaptă. Voronin își aruncă ochii asupra listei pe care o avea dinainte: cel dintâi era Stepan Boiarchin. Palid, nu atât din pricina beteșugului său, cât de emoție, comandantul detașamentului stătea pe patul de scânduri din fața mesei. Fără să se uite la el, ci undeva pe deasupra capetelor partizanilor, spre ușa bordeiului, Voronin rosti încet și tulburat:

— Tovarășul Boiarchin!

Boiarchin se ridică de pe pat.

— Aici sunt, tovarășe Voronin!

— Incredințează comitetului raional spre păstrare, carnetul dumitale de membru de partid!

Boiarchin își descheie haina, apoi gulerul cămășii de flanelă de culoare închisă. Intoarse capul spre cei din spatele lui:

— Cine are un cuțit?

Își păstra carnetul bine cusut într'un buzunar anume al cămășii, în dreptul inimii. Il păstra înfășurat cu grijă într'o hârtie pergament și într'o bucată de cauciuc subțire: făcuse tot ce se putea face să nu-l ajungă umezeala și să-i șteargă cumva vreo literă.

Cu mâna tremurătoare, Boiarchin întinse secretarului comitetului raional carnetul său de membru de partid. După felul cum i se încovoiase spinarea și-i tremura capul, chiar și partizanii din spatele lui își dădeau seama că Boiarchin, comandantul lor, trecea prin momente grele.

— Totul e în ordine, — zise Voronin, după ce se uită în carnet și făcu nu știu ce semn pe tabel.

— Atunci cum vine asta, tovarășe Voronin? Inseamnă că acum...

rămân fără el? — întrebă Boiarchin foarte încet. — De cincisprezece ani îl port cu mine... Oare trebuie numaidecât să-l dau?

Voronin se ridică deodată și-l îmbrățișă:

— Trebuie, Stepan Egorâci, trebuie!

— Eram una amândoi...

— Înțeleg, — zise Voronin, atingând ușor cu palma pieptul lui Boiarchin. — Până acum l-ai purtat lângă inimă. De azi încolo, dragul meu, poartă-l în inimă...

Unul după altul, comuniștii se perindau pe dinaintea mesei. Toți își păstrau carnetele bine ascunse, și aceasta era cea mai bună dovadă a dragostei lor fierbinți pentru partid, a legăturii lor de sânge cu el, a încrederii lor în forțele lui uriașe...

Numai unul găsise alt loc pentru carnet. Era Șalnov, agronom de circumscripție, pe vremuri cu serviciul la Hmelevca. Când Voronin îi ceru carnetul de membru de partid, el îi răspunse cu o liniște prefăcută:

— Eu demult îl port în inimă, tovarășe Voronin!

Voronin se încruntă, și mustățile-i tresăriră.

— Fără Roentgen nu pot să-l văd!

— Dumneata mă cunoști doar, tovarășe Voronin!

— Da, te cunosc.

— Chiar dumneata mi l-ai dat...

— Ți l-am dat, ai dreptate. Deaceea te rog să faci bine și să-mi arăți carnetul de membru de partid pe care ți l-am dat anul trecut în a doua jumătate a lunii Iulie.

Partizanii se foiră pe paturi.

Șalnov le simți privirile ațintite pe spinarea lui.

— L-am îngropat, — răspunse el, coborînd ochii.

— Unde?

— Acasă, în pivniță.

— Dece l-ai îngropat?

— Mi-era frică să nu pună mâna pe mine.

— Bine, te cred, — Și Voronin se întoarse spre Boiarchin: — Tovarășe Boiarchin, socotesc că ar trebui să-i dăm lui Șalnov un concediu: să se repeadă la Hmelevca și să-și aducă carnetul de membru de partid. După aceea o să-l luăm în evidență.

— Poate să plece chiar mâine, — încuviință Boiarchin.

Până a nu-l fi strigat, Șalnov stătuse aproape de masă. Acum însă trecu fără să se știe dece, pe lângă locul lui, cu toate că nu i-l luase nimeni, se strecură până la ușa întredeschisă a bordeiului și se așeză în umbră, lângă prag.

Cel din urmă care se prezentă în fața mesei a fost Iacovlev, pe vremuri artilerist, numit de curând comandant de tun al micii piese de artilerie pe care o aveau partizanii. Era un flăcău voinic, bălai, bine zidit, sfios și tăcut: încă nu se deprinsese cu viața din detașament. În partid intrase abia cu o lună înainte de război. Acum se descoperi că nu-și plătise cotizația de membru pe luna Septembrie.

— Dece nu ți-ai plătit cotizația? — îl întrebă Voronin.

Tulburat, Iacovlev începu să dea lămuriri. Unitatea din care făcea parte fusese distrusă în Septembrie. Atunci, împreună cu doi tovarăși din subunitate, pornise spre linia frontului, dar nu mai ajunsese acolo, ci nimerise în detașamentul de partizani. Așa că n'a mai avut cui să plătească...

— Problema cotizațiilor o să fie rezolvată cât de curând de către comitetul raional — zise Voronin. — Niciunul dintre tovarăși încă nu și-a plătit cotizația pe Octombrie, eeeace-i ușor de înțeles... Dar pe Septembrie! Poți să plătești acum, tovarășe Iacovlev? Ai bani?

— Am.

Și Iacovlev scoase din buzunarul stâng dela pieptul bluzei un carnețel, în care avea câteva bancnote de diferite culori, bine împăturite în două. Alegând dintre ele o hârtie de o rublă, o netezi pe masă cu băgare de seamă.

— Trebuie să dai patruzeci de copeci, — zise Voronin.

— Întocmai!

Voronin își deschise portofelul, așeză în el hârtia de o rublă, scoase de acolo mărunțiș, numără fără grabă șase monede a câte zece copeici și le răsturnă în palma lui Iacovlev. Tot fără grabă, Iacovlev înveli cu grijă monedele într'o hârtiuță, ca să nu le piardă, apoi le vârî într'un colț al buzunarului dela piept.

Toți comuniștii se ridicaseră dela locurile lor ca să urmărească această scenă...

XIII

A treia zi, în tabăra detașamentului dela Crasnaia Gorca se ivi un grup de soldați de-ai noștri. Multe grupuri de acestea rătăceau pe vremea aceea prin pădurile Rjevului. Soldații, îmbrăcați în mantale zdrențuite și arse, stăteau tăcuți și bănuitori, iar când încerca cineva să intre în vorbă cu ei, îi răspundeau scurt:

— Uite comandantul. Vorbiți cu el.

Grupul de soldați se afla sub comanda locotenentului Ilia Crâlatov — un bărbat înalt și tânăr, cu sprâncenele și ochii negri și cu o barbă neagră, deasă ca peria, pe bărbia și pe obrajii bruni: semăna cu un corb tânăr și puternic. După felul cum se mișca, cum vorbea și se răstea la ostași, Stepan Boiarchin înțelese numaidecât că locotenentului îi plăcea mult autoritatea și că era încăpățânat.

Soarta acestui grup trezi interesul lui Boiarchin și al lui Cornilov. Tocmai primiseră dela Voronin câteva misiuni de luptă și trimiseseră cercetași în diferite locuri, pregătindu-se de luptă. Urmau să aibă loc operații importante, mai ales distrugerea comandaturii din Olhovca, deaceea completarea detașamentului ar fi fost cât se poate de bine venită. Iată dece Boiarchin și Cornilov se gândiră dintr'odată să oprească grupul pe lângă detașament. Ei îi dădură ordin lui Beliacov, șeful secției gospodăriei și bucătăreselor să le dea noilor sosiți mâncare pe săturate și să-i ducă în bordei la căldură.

— Buni băieți! — zise Boiarchin către comisar, când rămaseră singuri în colțul „de comandă” din bordeiul lor. — Toți tineri, ostași în termen! Și ce ținută au! Potoliți, liniștiți... Se vede însă că-s grozav de flămânzi! Ai văzut cum s'au repezit la mâncare? Trebuie să-i oprim la noi, neapărat.

— Dar unde pot să se mai ducă? — întrebă Cornilov. — Prin sate fără îndoială că li-e frică, iar prin păduri e frig și ar îndura foamea. Socot că nici n'au altă ieșire.

— Crezi că or să rămână?

— Și dece nu?

— N'ar fi rău! — Și Boiarchin oftă, fără să înțeleagă dece. — Știi una? Uite, ne-am apucat de treburi militare, dar militari adevărați n'avem decât foarte puțini. Pe unii trebuie să-i învățăm până și cum să tragă cu pușca! Pe când ăștia au fost în armată ani de zile, își cunosc meseria, s'au deprins să fie hotărîți, sunt căliți și oricum se cheamă că au luptat, cu toate că puțin timp poate. De oameni ca ei avem noi nevoie!

— Ce-ar fi să-l chemăm aici pe comandantul lor? — propuse Cornilov.

— Lasă-i să se odihnească!

In bordei intră atunci Costea.

Cu o săptămână în urmă, Stepan Boiarchin îl numise agentul său. Costea se deprinsese repede cu viața de detașament și ajunsese

din nou așa cum era în armată: vioi, priceput, și grijuliu. Intr'un cuvânt, avea toate însușirile unui bun agent, fără de ajutorul căruia unui comandant i-ar veni greu să-și ducă îndatoririle la bun sfârșit. Boiarchin îl îndrăgise pe Costea și pentru că băiatul își socotea serviciul dela detașamentul de partizani ca și pe cel din armată. Boiarchin ar fi putut să-și ia ca agent pe vreunul din băieții de prin partea locului, dar ei nu făcuseră armată, așa că habar n'aveau de disciplina militară — ba mai mult încă, își închipuiau că într'un detașament de partizani nici nu era nevoie de așa ceva.

Costea se bucurase mult că fusese numit agent, deaceea se și pusese pe treabă cu toată nădejdea. Afară de asta, adunase din propria lui inițiativă pe comsomoliști și întemeiase o organizație de Comsomol. Și așa, ajunsese conducătorul acestei organizații din detașament.

In cele două săptămâni, Costea se schimbase mult. Era de felul lui omul acțiunilor furtunoase, așa că în munca și în fierberea din detașament se regăsi pe el însuși și-și găsi locul. Imbrăcat cu cojocul lui roșcat, totdeauna descheiat, de sub care i se vedea bluza, și cu ușanca de miel brumăriu pe cap, alerga neobosit prin tabără de dimineață și până seara, fie că transmitea ordinele comandantului, fie că chema oamenii la el, fie că dădea câte o fugă pe la tovarășii lui comsomoliști, să mai pună la cale de-ale lor și să facă rost de tutun, sau la bucătărie și spălătorie, să mai stea de vorbă cu fetele... Işi petrecea cea mai mare parte din zi afară în aer curat, și deaceea se mai înviorase și se mai rumenise. Se vindecase și de gângăveala care-l chinuise și-l necăjise atâta. Flăcău tânăr de douăzeci de ani, bălai și cu ochii cenușii, cu buzele proaspete, cam pline și cu nasul hazliu, ușor ridicat în sus, totdeauna cu o expresie de vioiciune și de îndrăzneală copilărească pe fiecare trăsătură a feței, Costea era unul dintre cei mai chipeși băieți din detașament.

— Ei, ce fac ostașii noștri? — îl întrebă Boiarchin.

— Dorm buștean cu toții, tovarășe comandant, — răspunse Costea. — De cum au pus capul jos, a și început să se cutremure bordeiul de sforăituri. Adevărat sforăituri cazone, pe cuvântul meu!

— Dar de spus, ce spun?

— Nu spun nimic. La ei nu mai are cuvânt acum decât burta!

— Lasă astea și vorbește cum se cuvine!

— Erau grozav de flămânzi băieții, tovarășe comandant! — răspunse Costea cu seriozitate și chiar cu oarecare tristețe. — Și flămândul, ce poate să spună? Flămândul tace. Lui nu-i vorbesc decât ochii... Sunt tare bucuroși că au mâncat pe săturate și că s'au

văzut la căldură. Dealtfel, chiar dela început m'au cunoscut, cum s'ar zice, că-s de-al lor și m'au întrebat cum de-am nimerit aici...

— Asta-i bine! — făcu Boiarchin. — Asta înseamnă că detașamentul îi interesează cu toate că n'o spun. Vezi de vorbește cu ei mai serios, iar când s'o trezi comandantul, cheamă-l la mine.

— Au un comandant al dracului de colțos...

— Colțos?

— Și colțos, da'și cu carte, după cum s'arată, — îl lămuri Costea. — Abia ieșit din școală. Până și nemțește o rupe destul de bine, tovarășe comandant!

— Cei spui!

— Pe cuvântul meu.

— Adevărat, nu ne-ar strica să avem aici unul ca ăsta, — zise Boiarchin, scărpinându-și cu degetul obrazul stâng, lucru pe care-l făcea totdeauna când stătea la chibzuială. — Tu ce crezi, or să rămână la noi?

— Da' unde vrei să se ducă?

Curând după aceea, Costea se întoarse cu locotenentul Crâlatov, pe care-l trezise, pesemne, înainte de a-și fi împlinit somnul. Cu ochii umflați, Ilia Crâlatov intră în bordei cu o expresie de nemulțumire pe față.

— Cu ce vă pot servi?

— Stai jos, — îl pofti Boiarchin.

Crâlatov se așeză, apoi cercetă cu ochii bordeiul.

— V'ați instalat bine aici!

— Cum se simt ostașii dumitale? Se odihnesc?

— Vă mulțumim pentru pâine și sare, cum se zice...

Își aprinseră câte o țigară.

— Te-am chemat ca să ne cunoaștem mai bine, — reluă Boiarchin după câteva clipe.

— Sunt cât se poate de bucuros.

— De unde veniți?

Crâlatov oftă dintr'odată:

— Din Lituania. Acolo au fost lupte grele...

— Și de trei luni sunteți pe drumuri?

— Da, de trei luni... — Crâlatov se uită la toți pe rând, clipind ușurel din ochi, păsărește. — Ce vreți? Doar nu era să ne aducă cu mașina! Și pe deasupra, tot timpul am mers numai prin păduri și mlaștini...

— Tot grupul dumitale face parte din aceeaș unitate?

— Nu, din mai multe. Ne-am adunat pe drum.

— Și cum de-ai ajuns comandantul grupului?

— Sunt cel mai mare în grad dintre toți.

— Ce planuri ai pe viitor?

— Mă rog, ăsta-i interogator?

Cornilov, care tăcuse tot timpul, zise râzând:

— Mi se pare că n'ai niciun motiv să ne bănuiești de purtare, dușmănoasă față de dumneata.

— Da, da, asta așa-i... — Crâlatov se gândi puțin și, abia mișcându-și colțul buzelor, zâmbi unor gânduri ale lui. — Dealtfel, am mai avut prilejul să răspund la asemenea întrebări. Am mai dat și peste alte detașamente de partizani și se înțelege că a trebuit să le răsplătim ospitalitatea povestindu-le pățaniile noastre... — Așteptă puțin, gândindu-se fără îndoială că vorbele lui din urmă vor stârni răspunsuri vii și poate chiar supărare. Insă toți tăcură. — Dar, chiar și numai din faptul că de trei luni ne strecurăm spre răsărit, cu toate greutățile întâmpinate, ar trebui să vă dați seama care este scopul nostru principal: vrem să ieșim cu orice preț din teritoriul ocupat de Nemți și să ne alăturăm Armatei Roșii.

— Intârziați cam mult să vă atingeți scopul, — zise Cornilov, nu fără gând ascuns, dar zâmbind plăcut cu toată fața lui lată și mai ales cu ochii limpezi ca apa de pe un banc de nisip.

Observația comisarului îl atinse pe Crâlatov.

— Bine, dar dumneata ai văzut în ce hal sunt oamenii?

— Eu așa înțeleg, — intră atunci în vorbă și Boiarchin. — Dacă țineți cu tot dinadinsul să treceți peste linia frontului și să vă alăturați Armatei Roșii, înseamnă că vreți să luptați, că vreți să-i bateți pe fasciști. Nu-i așa?

— Auzi întrebare!

— Dar dumneata știi că și pe aici, prin locurile noastre, sunt destui fasciști? — Și Boiarchin își apropie fața uscățivă și palidă de obrazul lui Crâlatov. — Dece n'ai lovi în fasciștii care se află aici? Prin ce se deosebesc ei de cei care se află acum în apropierea Moscovei? Și, fiindcă veni vorba, trebuie să-ți spun că în clipa de față trec spre Moscova, pe-aici, prin locurile noastre, chiar aceiași Nemți care vor lupta împotriva armatei noastre!

— După cât înțeleg, îmi propui să rămânem la voi și eu, și ostașii mei? — întrebă Crâlatov.

— Intocmai.

— N'o să iasă nimic din asta!

— Dece?

— Ciudată întrebare! — Și tulburat, Crâlatov încercă chiar să

se ridicc. — Doar noi facem parte din armată, și acolo, după cum știți, sunt anumite rânduieli. Suntem chemați sub arme și suntem datori să luptăm în rândurile armatei. Cine ar îngădui unor grupuri ca al nostru să se împrăștie așa, care'ncotro? Eu mă supun disciplinei militare fără să crâcnesc. N'am primit ordin să rămân în spatele frontului și să lupt ca partizan. Dimpotrivă, comandantul regimentului mi-a ordonat să mă întorc la regiment, cu orice preț. Cum aș putea să nu execut acest ordin?

— Bine, dar nu vezi? Unde-i armata? Odată ce s'a întâmplat așa, că ați rămas în urmă...

— ...suntem datori să facem orice ca să-l regăsim, — îi luă vorba din gură Crâlatov. — Chiar mi se pare ciudat că e nevoie să vă mai explic un lucru ca acesta!

— Totuși, mi se pare că felul dumitale de a judeca nu e destul de serios, — vorbi Coroilov după o scurtă tăcere, zâmbind din ce în ce mai larg. — E foarte mult formalism în acest fel de a judeca. Doar lucrul cel mai important în momentul de față e să lovim în dușman. Oriunde s'ar afla omul sovietic, și mai ales ostașul, el este dator să lovească, să lovească mereu în dușman, nu să hoinărească așa, fără niciun rost... Iată, de pildă, comandantul nostru, tovarășul Boiarchin... Potrivit hotărîrii organizației de partid, el trebuia să se evacueze cu colhoznicii lui spre răsărit și acolo să dea lovituri dușmanului prin munca lor pe ogoare. Dar n'a izbutit să plece. Și atunci, ce a făcut? A venit la partizani și a început să lovească în fasciști cu pușca! Eu socotesc că el, și nu dumneata, a procedat just.

Ilia Crâlatov se ridică în picioare.

— Știți una, — începu el. — N'am niciun motiv să vă ascund gândurile mele. Fără îndoială că și eu cunosc într'o oarecare măsură importanța războiului de partizani. Știu cum a luptat Denis Davâdov și cum s'au războit partizanii în anii războiului civil. Dar atunci condițiile de luptă erau cu totul altele! Armatele lui Napoleon înaintau pe un singur drum. Pe-alături, era loc cât poftești pentru partizani! Puteai să-i pocnești pe Francuzi din orice tufă! Iar în anii războiului civil, fronturile de luptă n'aveau o linie hotărîtă, așa că și atunci era ușor să acționezi. Pe când acum... Acum țara noastră e invadată de o mulțime uriașă de trupe care au cotropit un spațiu imens. Unde vrei să mai acționeze partizanii? Să stea numai așa, ascunși prin păduri? Nu, eu vreau să lupt în rândurile armatei!

— Toţi cei din grupul dumitale gândesc ca dumneata?

— Toţi.

— Eşti sigur?

— Sigur.

— Atunci, dece crede tovarăşul Stalin în puterea partizanilor sovietici? — îl întrebă Cornilov.

— Eu nu ştiu ce spune tovarăşul Stalin în această privinţă.

— Pot să-ţi arăt...

— Arată-mi.

— O să-ţi arăt şi dumitale, şi ostaşilor dumitale.

— Oricum, nici eu şi nici ostaşii din plutonul meu nu putem călca ordinul care ni s'a dat de către comandantul de regiment, — se încăpăţână Crâlatov, pregătindu-se să plece. — Dacă ne daţi voie, o să ne mai odihnim astăzi aici, iar mâine o să plecăm mai departe. Cât despre ceilalţi ostaşi care au făcut drumul cu noi, sunt liberi să hotărască cum vor.

Dar a doua zi dimineaţă, doi dintre ostaşii lui Crâlatov se îmbolnăviră serios. Crâlatov ceru îngăduinţa să mai rămână câteva zile. In noaptea următoare căzu o ninsoare îmbelşugată şi se stârni viscol. Şi, pe neaşteptate, se aşeză iarna timpurie. Acum, grupul lui Crâlatov nu mai putea să plece mai departe şi din alte pricini: trebuia să-şi facă rost de îmbrăcăminte groasă, de încălţăminte şi hrană.

Tot timpul cât grupul lui Crâlatov se odihnea şi se pregătea de plecare, Costea se ducea mereu pe acolo. Se împrietenise cu soldaţii, găsise printre ei patru comsomolişti şi cu încetul, pe nesimţite, începu să-i atragă în viaţa detaşamentului. Peste puţin timp îi raportă lui Boiarchin rezultatul cercetărilor sale:

— Acolo, la ei, e o adevărată harababură! Mulţi vor să rămână la noi în detaşament. Numai Crâlatov şi câţiva dintre ostaşii din fostul său pluton mai vorbesc să treacă dincolo de linia frontului!

După aceea, Boiarchin şi Cornilov se duseră chiar ei în bordeiul unde stăteau oamenii lui Crâlatov. Le citiră ostaşilor manifestul pe care-l primiseră chiar atunci dela statul major al lui Voronin, cu cuvântarea rostită de tovarăşul Stalin la parada Armatei Roşii din Moscova, în ziua de 7 Noembrie, şi ca încheiere, propuseră întregului grup să rămână la detaşament. „Dacă nu vreţi să rămâneţi cu toţii, adăugară ei, atunci să rămână care vrea, iar ceilalţi să părăsească tabăra”.

In noaptea aceea, în bordeiul lui Crâlatov discuțiile nu mai conteniră: se dezbatea propunerea comandamentului. Târziu, după miezul nopții, grupul se împărți în două: cea mai mare parte din ostași rămâneau la detașament, iar Crâlatov cu patru din oamenii lui se hotărîră să plece chiar a doua zi dimineață spre răsărit.

XIV

Locotenentul Ilia Crâlatov se trezi târziu. Nici nu deschisese bine ochii când simți mirosul supei de carne și auzi zăngănind lingurile în gamele: împrăștiați prin tot bordeiul, oamenii lui mâncau în tăcere. „Supă de-a partizanilor... își zise Crâlatov, somnoros. De-a partizanilor?... Așa-i, își aduse aminte. Doar astăzi trebuie să plec!”

Se sculă și ieși în tăcere din bordei.

In ajun fusese moină, dar peste noapte se lăsase frig și ninsese din nou, proaspăt. Zorile trandafirii de iarnă se stingeau domol în pădure. Codrul stătea încremenit, de parcă se temea să nu-și strice, dacă ar fi mișcat cu stângăcie fie și o singură crenguță, toată găteala lui de iarnă, nouă și strălucitoare ca brocartul. Deasupra taberei se înălțau încet și liniștit, ca deasupra unui sătuc acoperit cu zăpadă, fumurile de dimineață. Prin toată tabăra se vedeau urme de iepuri.

„Nu, oricum trebuie să plec, — își zise Crâlatov, ca și cum s'ar fi împotrivit cuiva. — Am hotărît, și basta: trebuie să plec!” De undeva, dinspre răsărit, trecu pe deasupra liniștii din pădure un fel de scârțâit. Pesemne că scârțâia un copac. Uite iarăși, și iarăși... Fără îndoială că e vreun copac bătrân, sau poate unul rupt de furtună: scârțâie ce scârțâie, pe urmă se odihnește, luptându-se cu propria lui neputință, și iarăși trece pe deasupra pădurii liniștite zgomotul acela tânguitor, bătrânesc, de parcă geme cineva, singuratic, la căpătâiul unui mormânt părăsit...

Un partizan bătrân care trecea pe acolo, văzându-l pe Crâlatov cum ascultă cu luare aminte scârțâitul ciudat care venea dinspre răsărit, se opri și-l lămuri:

— Corbul face așa.

— Corbul?... — întrebă Crâlatov nedumerit.

— Da, e singur, bătrânul!

„Nu, nu, își zise iarăși Crâlatov. Odată ce am hotărît, trebuie să plec! Ce să mai stau la gânduri?”

Când Crâlatov se așeză să-și ia gustarea de dimineață, Stepaniuc, agentul lui, îl întrebă:

— Să ne pregătim, tovarășe locotenent?

— Desigur, doar trebuie să plecăm!

Crâlatov se aștepta ca în clipa aceea, vreunul dintre ostașii care se hotărîseră să rămână în detașament să-i spună ceva: doar se despărțeau după ce rătăciseră atâta vreme laolaltă... Insă toți tăceau. Asta îl mâhni, ba chiar îl indignă. Impinse cu necaz gamela la o parte și trânti lingura alături.

— Prin urmare, v'ați hotărît cu tot dinadinsul? — începu el, întorcându-se către cei de pe paturi. — V'a sucit capul a ele.. cum îi zice?... ticălosul acela de Costea! Venea pe aici, ticălosul și vă tot rodea, vă tot rodea creierul, ca un vierme! Abia acum îmi dau cu seama ce căuta el așa de des pe aici!

Crâlatov își cercetă în grabă lucrurile, își mută dintr'un buzunar într'altul câteva hârtii, apoi zise către ostașii care se pregăteau să plece cu el tot înainte, spre răsărit:

— Așteptați-mă. Eu mă duc până la Boiarchin.

In timp ce cobora în bordeiul comandantului de detașament, Crâlatov auzi înăuntru larmă de glasuri și se opri fără voie în dreptul ușii, sub streașina împletită din crengi de brad. „Fără îndoială că iar se pregătesc pentru operațiuni! își zise el, și din nou se întoarse la gândul care nu-i mai dădea pace în zilele din urmă. Hotarît, degeaba mă încăpățânez: oamenii au dreptate, și aici se poate lupta. Și apoi, de ce să mai plec, când armata trebuie să se întoarcă în curând? Nu-i nimic dacă o să mai așteptăm puțin... Da, trebuie să rămân și să las dracului toată încăpățânarea mea prostească!"

Deschizând ușa bordeiului, Crâlatov îl găsi plin de partizani, și în acelaș timp auzi un glas dulce și plin, de femeie, cum nu mai auzise până atunci în tabără. In aceeaș clipă însă, glasul tăcu și partizanii începură să vorbească toți deodată, întrerupându-se unul pe altul. Și fără îndoială că tocmai din această pricină nu băgă nimeni de seamă intrarea lui în bordei. Crâlatov se apropie încetișor de partizanii îngrămădiți acolo și aruncă o privire în mijlocul lor.

La masa comandantului, încărcată cu fel de fel de tacâmuri, stăteau două fete. Chipurile lor erau luminate din plin: prin singura ferestruică de lângă masă năvălea cascada de lumină a soarelui de dimineață. Semănau foarte bine una cu alta, fără îndoială că erau surori. Cea mai mică, îmbujorată la față, sorbea din supa rece uitându-se cu sfială împrejur, iar cea mare vorbea...

Ilia Crâlatov rămase uimit de frumusețea ei, deși n'ar fi putut

să spună dintr'odată în ce anume stătea această frumusețe, care-l tulburase atâta dela întâia aruncătură de ochi. Din unele vorbe de-ale partizanilor, înțelese că femeia povestea un lucru neplăcut. Dar, ciudat: înfățișarea ei nu arăta deloc că ar aduce vești rele. Era tulburată, desigur, însă lui i se păru că n'o tulbura numai întâmplarea pe care o povestea, ci altă pricină, greu de deslușit. Și poate că tocmai această din urmă pricină o făcea atât de neobișnuit de frumoasă. Și ce rază de tinerețe îi lumina fața deschisă cu trăsături gingașe și cu o atât de minunată vioiciune în fiecare trăsătură, și ce strălucire aveau ochii ei de un negru sclipitor!

— Nu, n'are niciun rost să mai așteptați, niciun rost! — striga ea, cu asprime desigur, cerându-le stăruitor nu știu ce, în timp ce toată făptura ei strălucea de tulburarea aceea neînțeleasă. — Ei să-și bată joc de oameni și voi să stați cu brațele încrucișate? Nemaipomenit! Să avem partizanii lângă noi și să nu putem trăi din pricina Nemților? Ce înseamnă asta? Nu, orice-ai spune, Stepan Egorâci, așa ceva n'are niciun rost!

Vorbind așa, ea nu se uita numai la Boiarchin, dar și la ceilalți partizani îngrămădiți în jurul mesei. Odată, îi aruncă o privire și lui Crâlatov. Fără îndoială că el îi reținu atenția prin nu știu ce, pentru că, după ce mai rosti câteva cuvinte, se uită din nou într'acolo... Urmărindu-i privirea, Boiarchin întoarse capul și-l zări pe Crâlatov.

— Ascultă, tovarășe locotenent, te rog să vii ceva mai târziu. Te chem eu. Acum, vezi, sunt ocupat.

Crâlatov înțelese că Boiarchin îl socotea străin de pe acum și se înroși de necaz. Marica rămase mirată văzând că Crâlatov era îndepărtat și, în clipa când se pregătea să iasă, se mai uită odată la el...

Crâlatov ieși din bordei oarecum rușinat în fața frumoasei necunoscute. Își dădea seama că, acum, în ochii ei el nu mai era la fel cu toți ceilalți oameni din detașament. Și deodată se pomeni dincolo de tabără, gândindu-se fără să vrea numai la felul cum îl privise străina: întâia oară se uitase la el ca la toată lumea, a doua oară, cu interes sporit, iar a treia oară cu mirare... Trei priviri în câteva clipe, și fiecare atât de deosebită de celelalte!

In timpul acela, tabăra își trăia viața ei de fiecare zi. Un grup de partizani pe schiuri plecau undeva, înșirați unul după altul în lanț. Lângă depozitul de alimente câțiva descărcau o sanie. La secția de gospodărie se auzea scârțâitul ferestraielor și cântecul fetelor. Toate acestea erau lucruri obișnuite și Crâlatov se deprinsese cu ele într'o săptămână, cât stătuse la detașament. Și totuși, în clipa aceea i se

păreau nespus de atrăgătoare şi de dulci la văz şi la auz. Multă vreme se împotrivi senzaţiei neobişnuite care pusese stăpânire adineauri pe toată fiinţa lui. Dar până în cele din urmă, trebui să recunoască: într'adevăr, toate le vedea acum în alte culori, numai pentru că în mijlocul taberei se afla femeia aceea străină, care o luminase cu frumuseţea ei.

Incercă să-şi dea seama ce anume îl tulburase atât de adânc şi atât de neaşteptat în această necunoscută. Dar înţelese imediat că era o încercare zadarnică. „Degeaba!" îşi zise. Parcă puţine femei au ochii negri? Nu. Dar ochi atât de negri, atât de vii şi de strălucitori ca ai ei, nu aveau multe. Parcă puţine chipuri frumoase sunt pe lume? Dar un chip atât de viu, atât de luminat de flacăra tinereţii, cu buze atât de fierbinţi şi atât de zâmbitoare ca ale ei, nu erau multe... Mai toate femeile îţi plac după ce le cunoşti mai bine, când te deprinzi cu ele şi le descoperi farmecele. Dar ce fel de frumuseţe e aceea pe care trebuie s'o dibuieşti îndelung? Nu, frumuseţea trebuie s'o vezi dela întâia aruncătură de ochi...

Pe platoul cel mare al taberei se ivi Costea şi, odată cu el, cele două necunoscute. Crâlatov se opri şi se ascunse după un brad tânăr, încărcat cu zăpadă. Şi ceeace văzu, îl umplu de mirare. Costea, diavolul acela bălai care-i dezorganizase grupul, îmbrăţişă deodată pe cele două surori şi le şopti nu ştiu ce, întâi uneia, apoi celeilalte... Iar ele, trăgându-se îndărăt, se porniră pe râs de răsuna pădurea, apoi se năpustiră asupra lui şi, ţipând, începură să-i care cu pumnii în spinare! Ca să scape de ele, Costea se repezi drept la bradul după care se ascundea Crâlatov.

Ilia Crâlatov îi ieşi înainte.

Costea prinse din zbor căciula care-i alunecase de pe cap, se opri, se uită îndărăt cu teamă şi zise, abia trăgându-şi sufletul:

— Vezi, tocmai pe dumneata te căutam, tovarăşe locotenent! Te cheamă. „Să poftească", zice...

Liniştite acum, surorile se opriseră mai la o parte. Cea mai mare se uită la Crâlatov, şi această privire, a patra, era rece, puţin aspră chiar. „Ştie tot", îşi zise Crâlatov şi, simţind că roşeşte, îi răspunse lui Costea:

— Mă duc îndată.

Costea se întoarse spre cele două surori:

— Ia uitaţi-vă la omul ăsta sucit!

— Ce-i cu el? — întrebă Marica.

— Se găteşte de plecare, — îi răspunse Costea. — S'a oploşit la noi, a stat o săptămână încheiată, şi acum pleacă mai departe.

— Unde, mai departe? Poate pleacă din pădure ca să caute pădurea, cum se spune? — întrebă Marica.

— Voiam să mă strecor până la armata noastră, — îi explică Crâlatov.

— Până la armată?... se miră Marica. — Dar oare face să te mai ostenești? Eu cred că nu mai este mult și armata noastră o să vină ea singură încoace!

— Da, fără îndoială, — se grăbi să încuviințeze Crâlatov. — Și tocmai deaceea m'am hotărît astăzi, după lungă chibzuință, să rămân pe lângă detașament.

— Ei nu, serios? — întrebă Costea strălucind de fericire. — In sfârșit! Haide, du-te, du-te, o să se bucure... o să se bucure grozav! Ei, dar mult ai mai stat la gânduri!

— Nu-i nimic că s'a gândit mult, — zise Marica zâmbind.

— Și dumneata ai venit tot la detașament? — o întrebă Crâlatov.

— După cum vezi.

— Bine, dar ai venit... de tot?

— S'ar putea să fie și de tot...

Costea și cele două surori își văzură de drum.

Crâlatov rămase câtva timp lângă brad, adâncit în gânduri. Apoi se îndreptă spre Boiarchin și-l anunță că atât el cât și toți oamenii lui, rămân la detașament. Și tot atunci îi declară că se consideră desărcinat de obligația de a-și mai comanda unitatea.

— Prin urmare le-ai chibzuit toate? — îl întrebă Boiarchin.

— Da, le-am chibzuit... astă noapte.

— Foarte bine, — răspunse Boiarchin, cu un sentiment de învingător. — Și acum, iată: și noi, comisarul și cu mine, am chibzuit deasemeni hotărîrea noastră. Băieții tăi sunt militari și trebuie să-i împărțim pe la plutoane, așa fel încât peste tot să avem oameni care cunosc meseria armelor. Iar pe tine te numesc șef de stat major. Informeaza-te și apucă-te de treabă! La noapte trebuie să executăm o incursiune la Olhovca. De o săptămână de când ne tot pregătim. E o operație serioasă, trebue s'o ducem la bun sfârșit!

Pe la prânz, Marica și Faia se pregătiră să plece spre casă. Aflând aceasta, Crâlatov îl căută pe Costea. Acum îi părea bine că întâmplarea îi scosese în cale la detașament, înaintea tuturor, pe „diavolul cel balai": datorită lui, putea s'o cunoască pe Marica mai îndeaproape.

— Pleacă?

— Pleacă chiar acum. Dar ce este?

— Dar atunci dece-a spus că o să rămână în detașament?

— Deocamdată nu se poate. Insuși comandantul nu-i dă voie.

— Şi cum or să plece?

Crâlatov se frământa pe loc, bătând din călcâie.

— Până la Sosnovca le însoțim noi.

— Ce-ar fi să aprindem câte-o țigară?

Işi aprinseră câte-o ţigară. „Ia te uită cât e de prietenos!", se miră Costea. Crâlatov își fumă mai toată ţigara în tăcere.

— Ascultă, Costea, — zise după aceea, înțelegând că nu se poate să mai tacă. — Vreau să merg și eu să le însoțesc. Trebuie să mă mişc puţin şi să văd locurile de pe-aici, pentru că, vezi tu, la noapte plecăm și eu habar n'am încotro s'o iau...

Costea se uită la Crâlatov cu un zâmbet. Inţelesese. Strivind mucul de țigară sub talpă, îl întrebă:

— Ascultă, tovarăşe şef de stat major: nu cumva ţi-a plăcut cea mai mare?

— Şi ce-i cu asta?

— Atunci, uite ce-ţi spun: de bună seamă că-i mai cuminte să pleci de aici, — zise Costea, neaşteptat de serios. — Ţine minte vorba mea: îţi aprinzi paie'n cap! Dacă te-a pişcat cumva colea, mai bine pleacă, şi cât mai repede! Altfel s'a isprăvit cu tine, ţi-o spun cinstit, pe cuvântul meu de comsomolist!

— Şi dece, mă rog?

— Te duci de râpă! — Şi uitându-se la Crâlatov cu milă, Costea clătină din cap. — E măritată, tovarăşe locotenent, îl cunosc bine pe bărbatu-său. Il cheamă Andrei. Bun băiat. Am făcut serviciul împreună în acelaş batalion. Acum e dincolo, dar se poate întâmpla să fie curând aici. Şi ea îl iubeşte aşa de mult, că-i mai cuminte nici să nu încerci a te apropia de ea. A încercat unul mai mare în grad decât tine, frăţioare, şi i-a dat răvaş de drum!

Crâlatov se încruntă.

— Bine, dar de însoţit, pot s'o însoţesc?

— Eşti slab de înger, tovarăşe locotenent! — îi răspunse Costea. — Eh, degeaba ai mai rămas, degeaba!... Ce să-i faci, hai să mergem!

XV

Era a doua noapte pe care Erofei Cuzmici o petrecea fără somn şi fără tihnă. Neliniştea începuse să-l roadă îndată ce Loznevoi îi plecase din casă. Erofei Cuzmici se gândea mereu la cea din urmă

discuţie a lor despre Nemţi şi despre război. „Eh, dobitoc bătrân ce sunt! se dojenea el singur. M'a pus dracu' să 'ntind vorba cu el despre asemenea lucruri!" Bătrânul îşi închipuia că Loznevoi îi pătrunsese gândurile şi că deaceea plecase dela el aşa, pe neaşteptate. Ce s'o fi ascunzând în sufletul lui întunecat? Că doar până mai dăunăzi îl obijduise, îl dădea afară din casă şi-l punea să muncească întocmai ca un argat... parcă Loznevoi le-a putut uita toate astea? Parcă acum, când e mare şi tare, greu i-ar fi să se răzbune pe el, dobitoc bătrân, pentru toate nedreptăţile îndurate? Uite, azi de dimineaţă, după ce dormise noaptea la Cerniavchina, plecase pe neaşteptate la Bolotnoe. Şi pentruce, mă rog? Poate că tocmai de asta, ca să-l denunţe comandantului de plasă? Gândindu-se la toate acestea, Erofei Cuzmici se întorcea mereu când pe o parte, când pe cealaltă, chinuit de presimţirea unei apropiate nenorociri.

Alevtina Vasilievna îl întrebă îngrijorată:

— Dece nu dormi, Cuzmici?

— Iaca, nu mi-e somn...

— Da' poate că tot ar fi bine să-mi spui... Că doar se 'poate spune!

— Mă omori cu zile, mămucă, — răspunse Erofei Cuzmici cu oboseală şi amărăciune în glas. — Tu atâta ştii, să mă baţi la cap într'una: „Dece nu dormi? Dece oftezi? Ce te doare?" Oare pentru toate astea trebuie să cer voie la tine, numaidecât? Iacă: nu dorm, oftez şi-s bolnav! Apoi, numai încearcă şi pune-te în locul meu! Cată să vezi şi tu cum mă'nvârte şi mă suceşte viaţa! M'a prins în braţe, ca un urs, şi mă înnăbuşă. Şi tu ce crezi că trebuie să fac, să râd, poate?... Iaca, văd că nici tu nu dormi, şi eu nu te'ntreb dece!

— Mai bine m'ai întreba...

— Ei, dece nu dormi, mă rog?

Pe neaşteptate, Alevtina Vasilievna începu să plângă cu suspine:

— Am văzut-o astăzi pe Marica...

Erofei Cuzmici rămase multă vreme fără să spună nimic.

— Unde ai văzut-o?

— A trecut pe uliţa noastră, cu Faia. Se vede că fusese la Sosnovca, la mătuşă-sa... — Şi izbucni iarăşi în plâns. — Iaca dece nu dorm. De când a plecat, abia acum am văzut-o întâi, şi încă de departe! Nici să treacă pe la noi nu mai vrea, uite până unde ai împins tu lucrurile! Doar e a noastră, nu mi-i străină şi uite cât e de mânioasă... Şi ca să mă duc eu la ele, mi-ar fi ruşine de ochii lumii.

Erofei Cuzmici pufni pe nas, dar nu-i răspunse. Mai rămase culcat câtăva vreme, apoi se ridică, aprinse lampa şi se aşeză la masă. La lumina lămpii se vedea bine cât de îndurerat îi era chipul îmbătrânit de-atâtea gânduri apăsătoare.

— Taci? — îl întrebă nevasta.

— Lasă-mă în pace, — se rugă el cu glas jalnic.

— Ţi-e ruşine, hai?

— Lasă-mă, îţi spun! — se răsti Erofei Cuzmici, ceeace nu i se mai întâmplase demult în vremea din urmă. — Dece mă scoţi din sărite? Doar vezi în ce hal sunt. Nu mă face să intru în vreun păcat! Nu mă sâcâi! Poate că nu mi-au mai rămas multe zile de trăit. Nu vezi? Ieri a plecat dela noi, iar azi a şi şters-o la Bolotnoe! De ciudă, o să s'apuce să trăncănească acolo ce-o să-i treacă prin minte, şi gata, s'a isprăvit cu mine!... Pricepi tu asta, ori nu pricepi?

Cineva bătu la uşa din faţă. Erofei Cuzmici încremeni şi ochii lui cenuşii îşi pierdură luciul, întocmai ca pietricelele de râu uscate la soare... O nouă bătaie răsună în uşă, apoi se auziră limpede câteva vorbe răzleţe, pe nemţeşte. Lui Erofei Cuzmici i se răciră mâinile şi picioarele. Zise în şoaptă:

— Au venit, mămucă...

Alevtina Vasilievna începu să plângă în hohote şi, acoperindu-şi gura cu un colţ de plapomă, se ghemui, de frică, lângă perete.

— Acum s'a sfârşit, — şopti Erofei Cuzmici şi ieşi în tindă, bâjbâind ca un orb.

In timp ce, sprijinindu-se cu mâna de perete, îşi făcea drum prin tinda întunecată, în cerdac se mai auzi de câteva ori glasul acela aspru, nemţesc. Da, îi dădeau zor... Deodată, lui Erofei Cuzmici îi trecu prin minte că ar putea să se furişeze în cămară şi de acolo în pod, de unde, pe ferestruică, să sară în troiene... Te pomeneşti că aşa ar putea să scape, dacă nu i-or fi înconjurat casa... Dar era prea târziu. Glasul Neamţului care striga dincolo de uşă nu semăna cu glasul comandantului Kweiss. „A venit cu vreunul din Bolotnoe", se gândi Erofei Cuzmici. Căutând să-şi adune puterile împuţinate, întrebă:

— Cine-i acolo, hai?

Neamţul strigă din nou, mânios.

Erofei Cuzmici deschise uşa — şi deodată se trase îndărăt: lumina puternică a unei lanterne electrice îl lovi în ochi. Şi 'n aceeaş clipă auzi un glas cunoscut:

— Dormeai, Cuzmici?

Nimic n'ar fi putut să-l uluiască pe Erofei Cuzmici mai mult

decât glasul acela liniştit şi prietenesc, pe care-l cunoştea de atâţia şi atâţia ani! Nu, ăştia nu erau Nemţi. La prag, cu lanterna în mână stătea (dar cum să-ţi vină a crede una ca asta?) chiar Stepan Boiarchin, lângă el un bărbat tânăr, negru ca pana corbului, îmbrăcat cu o manta şi cu o căciulă de miel pe cap, iar în spatele lor Costea şi Serga Halai. Erofei Cuzmici se clătină pe picioare. Adunându-şi toate puterile, se trase îndărăt şi se rezemă cu spatele de perete: înalt, barbos, numai în cămaşă şi izmene, abia izbuti să-şi mişte buzele.

— Numai, vă rog, mai repede! — zise el, întinzând braţele de-a-lungul peretelui, fără să ştie dece. — Odată ce mă socotiţi trădător, ucideţi-mă, dar nu mă mai chinuiţi!

— Ce-i cu tine, Cuzmici, eşti ameţit de somn, se vede? — zise Boiarchin, intrând în tindă. — Unde-i poliţaiul? Că pe el îl căutăm.

Erofei Cuzmici se desprinse de lângă perete.

— Nu-i aici. Iţi jur, Stepane, că nu-i la mine în casă. Da-te singur şi vezi. S'a mutat de aseară la Cerniavchina, iar azi a plecat, dracu' ştie pentruce, la Bolotnoe...

Plecând la detaşament în zori, Marica şi Faia n'avuseseră cum să afle că Loznevoi se mutase de cu seară, târziu, la Cerniavchina, aşa că nu-l înştiinţaseră pe Boiarchin. Inţelegând totul, Boiarchin icni cu necaz:

— Ei, drăcia dracului! Dar oare s'o fi întors dela Bolotnoe?

— Nu, Stepan, nu l-a văzut nimeni...

— Ia te uită, ticălosul! — zise Costea. — Totdeauna are noroc!

— Bine, Cuzmici, hai în casă, — îl îndemnă Boiarchin. — Nu te vezi cum eşti îmbrăcat? Poţi să mai şi răceşti.

— Mi-e totuna!

— Poate că te-ai săturat de viaţă?

— Ce-mi mai foloseşte mie viaţa!

Intrară în casă. Văzând că în loc de Nemţi erau oameni de-ai lor, Alevtina Vasilievna se bucură. Işi dădea seama că n'or să le facă niciun rău şi totuşi începu să plângă, strângându-şi plapuma la piept.

— Da' ce te-ai speriat aşa de noi, Vasilievna? — o întrebă Boiarchin, oprindu-se lângă patul gospodinei. — Ori poate că nu mă mai cunoşti?

— Ba cum să nu te cunosc!

— Atunci dece plângi?

— Nici eu singură nu ştiu, Stiopa...

Costea se apropie şi el:

— Și pe mine mă recunoști, Alevtina Vasilievna?

— Cum nu! Doamne, da' ce tare te-ai schimbat, Costea!

— Cum adică, Alevtina Vasilievna?

— Te-ai făcut mai frumos, — răspunse gospodina, liniștindu-se. — Parcă te-ai mai îngrășat, parcă arăți mai bine... Ești partizan, după cât văd?

— Se înțelege!

— Ei, slavă domnului!

Boiarchin îi chemă, pe Costea și pe Crâlatov, lângă ușă și vorbi ceva cu ei în șoaptă. Cei doi plecară. In vremea asta, Erofei Cuzmici se îmbrăcă, ba își mai aruncă și haina pe spinare.

— Să intrăm în odaia de alături, — zise Boiarchin către stăpânul casei și Serga Hahai. — Avem ceva de vorbit.

Se așezară tustrei în jurul mesei și tăcură o vreme. Apoi Boiarchin se uită la ceas și începu:

— Dece te-ai speriat așa, Erofei Cuzmici?

Erofei Cuzmici oftă, căutând în grabă vorbe potrivite pentru răspuns:

— Doar știi și tu, Stepan Egorâci, ce vremuri trăim noi astăzi! Să vezi... El a plecat dela mine și iaca, o a doua noapte de când nu dorm și mă tot frământ cu gândul... Dacă mă denunță, cumva? Că am avut noi aici o discuție... Și pe urmă, îndeobște e furios pe mine. Iar acum, așa deodată, aud că mă strigă cineva pe nemțește!

Serga Hahai hohoti în gura mare.

Zâmbi și Boiarchin.

— Noi am socotit așa: dacă vorbim rusește, tu n'ai să deschizi, iar polițaiul tău o să se sperie și o s'o zbughească pe geam. Dacă vorbim nemțește, apoi deschideți: pentru că orice-ai spune, Erofei Cuzmici, tu ești starostele, iar el polițaiul Nemților. Cum s'ar zice — sunteți una cu ei...

Erofei Cuzmici își simțea sufletul greu și îndurerat. Genunchiul stâng îi tresărea mereu, iar prin minte îi treceau gânduri negre, ca un stol de corbi. Intr'adevăr, cum să nu-i fie frică de partizani? Doar ei nu știu că el fusese acela care dăduse de veste oamenilor de jaful ce li se pregătea, ei nu cunosc gândurile lui tainice. Ei nu știu decât un lucru: că el e staroste, că stă în slujba Nemților și că-i dă afară din casă pe oamenii noștri, pe ostașii armatei noastre... Și fără îndoială că partizanii n'au venit la el numai așa, într'o doară...

— Apoi ce fel de staroste mai sunt și eu! — zise Erofei Cuz-

mici, și gemu. — Cum vine asta, mă rog, că-s una cu Nemții?... Ce tot spui, Stepan Egorâci! M a luat viața înainte, asta-i!

— Inseamnă că ești slab, dacă te-ai dat bătut!

— Eh, bătrânețele... parcă tu nu știi!

Și Boiarchin văzu cu mirare cum pe fața lui Erofei Cuzmici cel mândru și poruncitor, se așterne o expresie jalnică.

— Intreabă-i pe oameni ce fel de staroste sunt, doamne iartă-mă! — urmă Erofei Cuzmici. — Că li-s staroste numai cu numele, asta-i! Toată lumea știe că n'am făcut niciun rău nimănui. Iar acum, m'am hotărît așa: să mă duc și să le spun dela obraz că nu mai vreau să le fiu staroste, fire-ar blestemați să fie cu tot neamul lor! Să mă canonească cum or vrea, dar eu împotriva norodului nu merg, și basta!

Fața palidă și uscățivă a lui Boiarchin se lumină din nou de un zâmbet blând și viu.

— Apoi, știm noi că tu nu ești împotriva norodului! Cunoaștem și povestea cu grânele... Cu toate astea, trebuie să rămâi staroste, Erofei Cuzmici!

— Și pentruce, mă rog? — Fără să-și dea seama, Erofei Cuzmici ridicase glasul, așa cum era deprins să vorbească înainte. — Nu, asta n'o vreau! Și n'or s'o scoată la niciun capăt cu mine! Sunt om bătrân și bolnav, iar în slujba asta trebuie să alergi cu limba scoasă, ca un câine! Tu, Stepan Egorâci, cu toate că toată viața ta ai fost slujbaș, nu poți să-ți dai seama cât de grea e slujba asta! Ei, altceva e când te sprijină norodul din toate părțile! Atunci poți să rămâi pe loc. De pildă tu, Stepan Egorâci, cât ai stat? Vezi, asta-i! Dar ia încearcă să te faci staroste? Nu, asta-i curată pedeapsă, nu slujbă! Mă lepăd, și gata! Ce-or să-mi facă? Sunt om bătrân și bolnav. Și chiar dacă or să-mi facă ceva — tot într'acolo mi-e drumul, dobitocul de mine! Că trebuia să plec, cum au plecat oamenii, nu să rămân aici cu Nemții!

— Fără îndoială că sarcina ta e grea, Erofei Cuzmici, grozav de grea, — se învoi Boiarchin. — Dar deocamdată trebuie să rămâi cu ea...

— Pentru nimica'n lume! — i-o tăie Erofei Cuzmici.

— Ba, ai să rămâi, — stărui Boiarchin. — Eu te numesc staroste, Cuzmici! Noi suntem stăpâni aici, ca și înainte, nu Nemții... Așa că eu te numesc staroste și te poftesc să execuți ordinul meu!

Câteva clipe, în odaie se făcu liniște.

Se auzea cum cântă samovarul în bucătărie...

— Dece-ţi baţi joc de mine, Stepan Egorâci? — întrebă Erofei Cuzmici cu amărăciune.

— Nu-mi bat joc! — urmă Stepan Boiarchin şi mai serios. — Cu începere de mâine te numesc staroste, înţelegi? Şi iată, Cuzmici, porunca mea: să te lepezi de toate bolile! Trebuie să-ţi îndeplineşti îndatoririle cum se cuvine. Tu ştii că ai o vină: te depărtaseşi de popor, făcuseşi loc în sufletul tău viermelui celui spurcat. Acum când îţi înţelegi vina, eşti dator să ţi-o răscumperi, slujind cinstit poporul. Iar poporul poţi să-l slujeşti oriunde te-i afla, numai să-l slujeşti cinstit şi din toată inima. Eu am încredere în tine şi cred că o să-ţi faci datoria cinstit. Da, o să îndeplineşti întocmai toate dispoziţiile... Bineînţeles că nu pe ale comandantului, ci pe ale mele... Nu-ţi pierde curajul, o scoţi tu la capăt cu toate, numai să vrei!

— Totul e limpede, Stepan Egorâci, — vorbi Erofei Cuzmici, încet şi tulburat. — Cât se poate de limpede. Iţi mulţumesc pentru cinste... Crezi tu că pe mine, un moşneag prost, nu mă bucură că-mi arăţi atâta încredere? Recunosc că-s vinovat, o spun ca'n faţa lui dumnezeu... Mi se tulburaseră minţile în căpăţâna asta seacă! Mă pocăiesc şi te rog să mă ierţi. Cui nu i se poate întâmpla una ca asta? Acum, îţi făgăduiesc cinstit: o să-mi dau toată silinţa şi o să îndeplinesc întocmai toate ordinele tale! Putere mai am încă destulă, slavă domnului! Nu-s chiar aşa de bătrân, şi nici bolnav nu-s. Mă simt şi acum în stare să fac, ca nimic, treizeci de verste dintr'o întinsoare, şi încă pe ger!

Serga Hahai se porni din nou să râdă în hohote:

— Ia te uită cum a întinerit dintr'odată!

— Şi dece râzi, mă rog? Dacă aşa stau lucrurile, apoi slujba asta e cea mai nimerită pentru mine acum. Pe comandantul ăsta pot să ţi-l învârt pe după deget, uite aşa! Aş fi în stare să-i îndrug ce pofteşti, fără măcar să clipesc din ochi!

Boiarchin se mai uită odată la ceas.

— Şi cine-i acum în locul lui Cerniavchin?

— Incă nu-i nimeni. Cine să vrea să primească asemenea slujbă?

— Lui Loznevoi nu-i e greu singur?

— Cum să nu-i fie! Aici nici pentru doi n'ar fi uşor!

— Da, iată o grijă nouă... — zise Boiarchin cu tonul cu care ar fi vorbit, fără îndoială, *burgmeister*-ul plăşii, amărît de felul cum merg treburile în Olhovca. Apoi se întoarse spre Serghei Hahai şi oftă: — O să trebuiască să te bagi tu poliţai aici, Serghei.

Hahai sări de pe scaun ca ars:

— Stepan Egorâci!

— Ce tot îi dai cu Stepan Egorâci? Ai uitat?

— Tovarăşe comandant!

— Stai jos şi bagă de seamă ce-ţi spun: te numesc poliţai în Olhovca.

Serga Habai rămăsese în picioare. O şuviţă lungă de păr bălai, scăpată de sub căciula brumărie de miel, îi cădea până pe nas, acoperindu-i ochiul drept, pe care avea un pic de albeaţă, în timp ce privirea celui stâng trecea, săgeată, pe lângă comandant.

— Strânge-ţi părul, — îl dojeni Boiarchin. — Dece l porţi aşa de lung? O să pun să vă tundă pe toţi cu maşina, ca la armată!

Habai îşi adună şuviţa sub căciulă şi zise posomorît:

— Tovarăşe comandant, şi pe mine or să...

— N'or să te otrăvească, îţi dau cuvântul meu... Te-ai speriat?

— Apoi Csiutca, pe mine...

— Bagă de seamă să nu-i sufli o vorbă! Fetele au limba lungă.

Stepan Boiarchin îi mai ordonă odată lui Serga Habai să stea jos şi, când băiatul se aşeză, suspinând, la locul lui, îi vorbi:

— O să spui că te-ai evacuat, dar că pe drum te-ai îmbolnăvit şi ai rămas undeva pe aproape, într'un sat, iar acum te-ai întors pe furiş acasă şi eşti aici de mai bine de-o săptămână.

— Tovarăşe comandant! — se rugă Serga. — Dar eu sunt comsomolist! Asta o ştie toată lumea!

— Te-ai pocăit, şi gata! - urmă Boiarchin posomorît, ca şi cum era într'adevăr încredinţat că Serga Habai făcuse pasul acela. — Ai intrat în Comsomol din prostie, pentru că erai tânăr, dar mai ales pentru că ţi s'a făgăduit un post bun la prăvălie...

— Asta nu-i adevărat!

— Ba e adevărat. Uite, poate să adeverească şi starostele.

— Aha, iată cine-mi erai, băiete! — se amestecă în vorbă şi Erofei Cuzmici. — Până mai adineauri rânjeai, dar când ţi-a venit şi ţie rândul, dai bir cu fugiţii!

— Lasă-mă 'n pace şi dumneata!

— Va să zică adevereşti, Cuzmici?

— Nici vorbă! — făgădui Erofei Cuzmici şi, fără să-şi dea seama, îşi aruncă haina de pe umeri. — O să le fac eu singur toate, Stepan Egorâci, să n'ai nicio grijă! Iar ţie, Serga, n'are dece să-ţi fie teamă că eşti comsomolist. Chiar astăzi Nemţii au afişat în tot satul că toţi comuniştii şi toţi comsomoliştii sunt poftiţi să

iasă de prin păduri și de pe unde mai sunt ascunși și să se prezinte la înregistrare. Cei care se vor prezenta în interval de două săptămâni, vor fi iertați. Tu ai să te preziați cel d'intâi. Și se înțelege că, de hatârul propagandei, n'or să se lege chiar de cel dintâi! Și tocmai atunci oi potrivi să le suflu și eu o vorbă: cum că ești băiat bun, că numai din prostie te-ai încurcat cu comuniștii și că vrei să muncești pentru ei, ca să-ți ispășești păcatul... Cu alte cuvinte, iată unul care ar fi bun de polițai! Las'că le pun eu la cale toate.

Serga Habai înțelese că, într'adevăr, lucrul e cu putință și, oftând, își lăsă capul în piept...

— Lasă, Serghei, că nu-i nimic. — Și Boiarchin își lăsă mâna pe spinarea lui încovoiată. — Nu-i nimic, nu-i nimic! Doar te trimit la munca asta în numele partidului și pentru binele poporului... Îmi dau bine seama că n'o să-ți fie ușor să te arăți în fața oamenilor în chip de trădător, dar să știi că nu ține mult! Și pe urmă, poporul nostru nu-i prost, Serghei! O să înțeleagă el singur... Ei, asta-i tot! Vă doresc noroc! Și ție, Cuzmici, și ție, Serghei!

Boiarchin se ridică și se mai uită odată la ceas.

— Samovarul trebuie să fie gata, — zise stăpânul casei.

— Nu, n'avem vreme de-așa ceva, Cuzmici!

Abia acum își dădu seama Erofei Cuzmici cât de ciudate păreau toate. Nemții stăteau în mijlocul satului, iar la marginea lui, la el în casă, erau partizanii! Iată, însuși Boiarchin stătuse la el fără să arate niciun pic de neliniște, — și stătuse, nu glumă, ca și cum ar fi venit, ca pe vremuri, să mai pună la cale treburile colhozului... A venit, a stat de vorbă de una, de alta, a dat îndrumări, ca altădată, și s'a dus undeva, mai departe, fără îndoială cu alte treburi importante, pe care era dator să le îndeplinească în înalta lui slujbă obștească... „Asta zic și eu că-i putere! se gândi Erofei Cuzmici. Iată unde stă puterea! Cum a fost, așa a rămas!"

— Ei, eu am plecat, — zise Boiarchin. — E timpul să mă duc. Tu, Serghei, mai stai puțin aici și pe urmă să te duci acasă... Numai bagă de seamă să nu te vadă nimeni. Iar pe la tine, Cuzmici, o să mai trec eu, și o să mai stăm noi de vorbă...

Deasupra satului răsunară împușcături.

Boiarchin își apropie ceasul de ochi:

— Ce dracu'! Oare se poate să fi rămas în urmă?... — Și ieși repede din casă.

XVI

Incăierarea dela comandatură nu ţinuse mult.

In timp ce Boiarchin, şi în urma lui, Costea cu partizanii care stătuseră de pază în jurul casei Lopuhovilor, urcau gâfâind la deal spre mijlocul satului, în jurul comandaturii lupta era în toi. Un grup de partizani, sub comanda comisarului Cornilov, înconjurase cele două case unde se instalase comandatura, punând în funcţiune toate armele pe care le aveau. Mai târziu, le păru rău că cheltuiseră atâtea cartuşe şi grenade pentru câţiva hitlerişti somnoroşi, care-şi pierduseră cumpătul.

Dealul era greu de urcat în goană. Boiarchin, care se înnăbuşea, îşi descheie din mers gulerul cojocului. In bezna nopţii rătăcea mereu cărarea îngustă şi se înfunda în troiene, dar o găsea şi o pornea din nou, din toate puterile, tot înainte... Nu, lui nu-i era teamă că partizanii vor da treaba peste cap fără el. Pe neaşteptate însă, zvonul luptei din apropiere avusese asupra lui un efect aţâţător: nervii i se încordaseră, inima începuse să-i bată cu putere, urechile să-i vâjâie... O clipă, îi trecu prin minte că dacă ar participa de-adreptul la această luptă de partizani, cea dintâi, poate că ar simţi cu totul altceva. Totuşi îşi dădu seama, cu bucurie, că starea de spirit pe care i-o stârnise lupta îi era plăcută prin aceea că parcă îşi simţea în piept, în locul inimii lui mici, o inimă uriaşă...

Ajungând în goană în piaţa unde se legănau în întuneric, mestecenii bătrâni, Boiarchin înţelese că partizanii pătrunseseră în comandatură. Prin ferestrele sparte, cu camuflajul sfâşiat, se zărea lumină. In casa vecină, unde erau cartiruiţi soldaţii nemţi, se mai auzeau încă ţipete şi scurte serii de automate. Pe lângă case se mişcau umbre întunecate, strigându-se una pe alta. Impuşcăturile rare se auzeau prin curţile vecine şi prin grădinile de zarzavat. Pocniturile şi glasurile omeneşti se auzeau limpede de pe culmea dealului Olhovcăi.

— Ptiu! c'am ajuns prea târziu! — mormăi Boiarchin, oprindu-se.

— La spartul iarmarocului! — adăugă Costea.

Şi se îndreptară fără grabă spre comandatură.

Intâmpinându-l pe Boiarchin în uşa comandaturii şi întrerupându-se unul pe altul, partizanii începură să vorbească veseli şi însufleţiţi, ca şi cum ar fi fost într'o minunată şi fericită stare de beţie. Boiarchin observă cu plăcere că până şi acei partizani care în tabără păreau veşnic fără chef, vorbeau acum cu înflăcărare şi bucu-

rie. „Parcă s'au născut a doua oară! Parcă-s alţi oameni!" se gândi Boiarchin. Ei, acum ştiu că o să meargă treaba! E greu până câştigi cea dintâi bătălie..."

Insoţit de partizani, Boiarchin intră în localul comandaturii — casa administraţiei colhozului, pe care o cunoştea atât de bine. Şi acolo tunau glasuri înfierbântate. La lumina firavă a opaiţelor, partizanii scotoceau prin toate ungherele şi cotloanele casei. Peste tot se vedeau urme proaspete de devastări. Paturile comune ca şi cele individuale, înjghebate din lemn de mesteacăn rotund, necurăţat de coajă, erau sfărâmate şi împrăştiate. Pe podea, printre paie, pături, mantale şi perne desfăcute, în puf şi cârpe, zăceau hitleriştii ucişi. Mirosea puternic a ars şi a sânge.

— Unde-i comisarul? — strigă Boiarchin către partizani.

— E în casa cealaltă, tovarăşe comandant.

Insoţit mereu de Costea cel isteţ, Boiarchin se îndreptă spre casa de alături. Impuşcăturile încetaseră pretutindeni, dar prin curţile şi grădinile din apropiere partizanii se mai strigau încă unii pe alţii. Nu departe de acolo se auzea pârâind: cineva, de joacă se vede, rupea un par din gardul unei curţi. „Lasă că vă arăt eu vouă, ticăloşilor, să stricaţi lucrurile oamenilor!" se gândi Boiarchin şi se întoarse către Costea:

— Ia vezi cine rupe gardul acolo! — Şi altoieşte-l cum se cuvine. Ce cred ei, că dacă-i război pot să distrugă tot, şi unde trebuie şi unde nu trebuie? Pentru asemenea ispravă, o să-i jupoi de piele.

In curtea casei de alături, Boiarchin îl întâlni pe Crâlatov. Venea dinspre hambarul cel mic, unde se zăreau lumini de felinare.

— Ce e acolo? — întrebă Boiarchin.

— Am descoperit un adevărat depozit! — răspunse Crâlatov. — Hainele de iarnă luate cu hapca dela colhoznici. Se vede că n'au avut când să le ridice de aici.

— Ai pus santinele? Pune! — hotărî Boiarchin. — Vezi să nu lipsească niciun cojoc! O să le dăm îndărăt pe toate celor dela care au fost luate.

— Am înţeles!

Costea îl ajunse pe Boiarchin lângă cerdac şi-i raportă, gâfâind:

— L-am altoit, tovarăşe comandant!

— Cine era?

— Ia un dobitoc, acolo...

— Şi dece rupea gardul?

— „Apoi unde vrei să-mi folosesc puterea? zice. Prea mult am

stat în pădure ca un câine în lanț! Credeam că măcar aici o să-mi dezmorțesc ciolanele. Și când colo, luptă a fost asta? N'am dat gata decât unul... Noi, zice, pe scena colhozului nostru înjghebam lupte mai grozave decât asta!" Și stătea, dobitocul, și trăgea înainte de par!

Boiarchin intră în casă.

Cu câteva clipe mai înainte, partizanii scoseseră de sub lavița de după cuptor un Neamț înspăimântat de moarte. Era numai în cămașă și izmene murdare, plin de lut și de cenușă. Unul dintre partizani observă în glumă că înfățișarea Neamțului o să-i sperie pe toți cei de pe lumea cealaltă și-și îndreptă automatul asupra lui, dar tocmai atunci se ivi Cornilov, strigând de răsună toată casa:

— Dă-i pace!

Nedumerit, partizanul lăsă automatul în jos, se întoarse și întrebă cu un zâmbet batjocoritor:

— Dar ce vrei să fac cu el? Să-l pun la saramură?

— Lasă vorba!

Privindu-l cercetător pe Neamț, Cornilov porunci:

— Imbrăcați-l!

Oamenii îi întinseră Neamțului vestonul și pantalonii. Dar el nu era în stare să se îmbrace. Tremurând din tot trupul și mototolindu-și hainele în mâini, se sprijinea prostit cu spatele de perete, ca o sălbăticiune încolțită... Și repeta mereu unul și acelaș cuvânt:

— O, partizan! Partizan!

Ai fi zis că repetând acest cuvânt, Neamțul încerca să-i îmblânzească oarecum pe partizani, cerșindu-le îndurarea. Dar se mai poate și altfel: că omul nu izbutise să învețe, cât stătuse în Rusia, decât acest cuvânt. Pe vremea aceea îl cunoștea foarte bine toată armata germană de ocupație... La această din urmă părere se opriră cei mai mulți dintre partizani, iar Cornilov zise:

— Cu frumos cuvânt ai început să înveți limba rusă! O să meargă treaba bine!

Partizanii izbucniră în hohote de răsună toată casa.

In clipa aceea se ivi în ușă Boiarchin.

— Ce-i aici? Ce s'a întâmplat?

Stepan Boiarchin era cât se poate de emoționat că detașamentul lui primise în noaptea aceea botezul focului, și în acelaș timp cât se poate de înciudat că încăierarea se terminase fără el. Numai starea aceea de tulburare, și numai ciuda aceea, și încă ar fi fost prea deajuns ca să-l scoată din fire. Dar iată că mai descoperea acum și abateri: unuia nu-i venise în minte să așeze pază la de-

pozit, altul se apucase să rupă gardurile... Aflând că partizanii îl scoseseră pe Neamț de după cuptor și voiau acum să-l îmbrace, Boiarchin văzu și în asta tot o abatere care zdruncina toată rânduiala ideilor sale. Se deprinsese demult cu legea aspră, impusă de vremuri: cotropitorii nemți trebuiau nimiciți fără cruțare. Și când colo, oamenii își pierdeau vremea cu ăsta... Neștiind încă cine era vinovat de această nemaipomenită abatere, Boiarchin se uită întâi la unul, apoi la altul, apoi la al treilea, și deodată strigă cu toată puterea:

— Ce faceți aici, hai? Puneți la cale o reprezentație? Scoateți-l afară și împușcați-l!

— Tovarășe comandant, — vorbi atunci Cornilov, — am și eu unele păreri în privința asta!

— Ce păreri?

— Să intrăm colea...

— Lăsați-l, deocamdată, — ordonă Boiarchin cam încurcat.

In odaia de dormit de alături, flacăra opaițului de pe masă se clătina amarnic; prin geamurile sparte intra în voie aerul înghețat. Lângă peretele din fund era un pat, pe el și'n jurul lui se vedeau aruncate perne și plăpumi, iar în spațiile dintre ferestre erau îngrămădite cufere, geamantane și coșuri, ca și cum n'ar fi fost o odaie de dormit, ci o sală de bagaje. In mijlocul odăii, jos pe covor, zăcea într'o poziție nefirească un bărbat mare și gros, numai în cămașă.

— Ăsta-i comandantul? — întrebă Boiarchin.

— Da, chiar el.

După ce potrivi fitilul opaițului, Boiarchin începu să-i pună lui Cornilov câte zece întrebări deodată: Câți Nemți au fost uciși? A scăpat sau nu vreunul dela comandatură? Avem pierderi dintr'ai noștri? S'au așezat posturi de pază pe drumuri? Cine s'a evidențiat în luptă?...

După ce primi răspunsuri la toate întrebările, Boiarchin arătă la ceas:

— Al cui merge prost: al tău sau al meu?

— O s'o lămurim noi asta...

— Dacă o fi luat-o înainte al tău, apoi să te ții bine, comisarule! — îl amenință Boiarchin. — Și acum, spune-mi care-s părerile tale?

Ca totdeauna, Cornilov zâmbi.

— Omul s'a predat doar.

— Și ce-i cu asta?

— E prizonier, iar prizonierii... — Cornilov zâmbi din nou, ca și cum tema discuției i-ar fi făcut o deosebită plăcere. — Iar prizonierii, iubite Stepan Egoràci, nu trebuiesc împușcați. Doar este o vorbă veche: capul plecat, sabia nu-l taie. Dacă tu nu știi, să-ți spun eu: există o convenție internațională care interzice uciderea prizonierilor. Și noi suntem datori să respectăm și legile noastre, dar și pe cele internaționale!

La orice se aștepta Boiarchin, numai la asta nu.

— Ascultă, comisarule, — zise el, după ce răsuflă din greu de câteva ori, fulgerându-l cu ochii. — Tu să nu-mi spui mie fleacuri, auzi? Ce fel de prizonier e ăsta? Ce fel de prizonier, hai? Mutra asta ticăloasă de fascist se ținea de jafuri, și tu vrei să-l ocrotești? Poate dorești să-l dădăcim?

— Nu te înfierbânta, Egoràci, — îi răspunse Cornilov, zâmbind mereu. — Hai să ne învoim așa: să-i întrebăm pe colhoznici dacă ăsta s'a ținut sau nu de jafuri. Doar ei îi cunosc pe toți la față... Dacă într'adevăr a jefuit și a ucis cetățeni pașnici, să-l împușcăm. Atunci avem dreptul s'o facem. Dacă vrei, îl și spânzurăm. Dar dacă nu... Și fiindcă veni vorba de mutră... Știi, mă uitam la el și mă gândeam: oare nu cumva o fi bucătarul lor? Pe cuvântul meu că seamănă a bucătar! Și pe deasupra, a fost găsit și după cuptor...

— Și dacă-i bucătar, trebuie să-l pupăm?

— Ferească dumnezeu! Dar n'avem voie să-l împușcăm!

Cornilov încetă deodată să mai zâmbească:

— Pricepe odată, tovarășe Boiarchin, că în timpul luptei oricare dintre noi putea să-l ucidă pe Neamțul ăsta cu conștiința curată, fără să se'ntrebe cine-i el: comandantul, sau sluga lui. Așa-s legile luptei, legile războiului. Dar îndată ce omul a ridicat mâinile'n sus, intră în vigoare alte legi, legile milei, legile omeniei... Noi nu trebuie să luăm pildă dela fasciștii nemți, care nu țin seama de niciun fel de lege omenească! Nu numai în timp de pace, ci chiar în timp de război, și oricât de greu ne-ar veni acum, trebuie să dăm lumii întregi o pildă de respect față de omul care încetează de a ne mai fi dușman!

— Dar pricepe odată, tovarășe Cornilov, că aici nu suntem pe front! — îi întoarse vorba Boiarchin, înfierbântat. — Pe front e una: ia-l prizonier, mână-l în spatele frontului și respectă convențiile cât poftești! Aici însă, ce să fac cu el? Să-l vâr în tureatcă, ca pe lingura de ciorbă, și să-l port cu mine peste tot? Apoi, mai trebuie să-i dai și mâncare! Iar o să-mi spui că există nu știu ce

convenţie! Şi pe urma, trebuie să-l şi păzeşti! Te-ai gândit la asta? Dar dacă fuge cumva din tabăra şi ne dă de gol? Nici la asta nu te-ai gândit? Halal convenţie!

Uşa se deschise uşor şi se ivi Crâlatov.

— E voie, tovarăşe comandant?

După ce ascultă raportul lui Crâlatov cu privire la felul cum aşezase paza în magazia cu lucrurile furate de hitlerişti, Boiarchin îi ordonă fără veste:

— Adă prizonierul încoace!

Prizonierul era îmbrăcat şi încălţat cu pâslari. Fără îndoiala că omul nu înţelegea deloc ce au de gând să facă partizanii cu el - aceşti partizani despre care izbutise să afle o sumedenie de lucruri îngrozitoare. Deznădejdea pe care o dovedea toată făptura lui, ca şi rătăcirea de pe faţă, erau atât de înspăimântătoare, încât parcă nu-ţi era tocmai la îndemână sa te uiţi la el.

Boiarchin se întoarse către şeful lui de stat major:

— Intreabă-l ce însărcinări avea?

Crâlatov începu să-l descoase pe prizonier. Lucrul acesta îl ului cu totul pe Neamţ: auzind limba lui maternă, chipul i se lumină, se făcu parcă alt om, şi atunci se văzu lămurit că, într'adevăr, nu cunoştea decât un singur cuvânt rusesc. La întrebarea scurtă a lui Crâlatov, Neamţul răspunse cu atâta bunăvoinţa şi politeţe, şi atât de pe larg, încât ai fi zis că descrierea îndeletnicirilor lui pe lângă comandatură nu era o treabă tocmai uşoară.

— Ce spune? — îşi pierdu dela o vreme răbdarea Boiarchin.

— Spune c'a fost bucătar, — răspunse Crâlatov.

— Minte! Mai întreabă-l odată!

Dar peste câteva clipe, Crâlatov, repetă:

— Nu, o susţine cu tărie.

Boiarchin se ridică:

— Luaţi-l de aici! Spuneţi-i că e prizonier şi că-l luăm la detaşamentul de partizani. Hai, luaţi-l!

XVII

In timp ce oamenii din Olhovca se îndreptau spre comandatură, Crâlatov şi Costea se repeziră, în fruntea unui grup de partizani, din ordinul lui Boiarchin, la casa Annei Cerniavchina. Găsiră casa pustie. Aşternutul femeii era mototolit, pernele împrăştiate, iar în mijlocul bucătăriei stăteau, răsturnate. albia de rufe şi căldarea cu

zoi. Cu felinarele în mâna, partizanii cercetară cu de-amănuntul toată casa, din pivniță și până'n pod, scotociră până și prin cotloanele curții. Dar Anna Cerniavchina nu era nicăieri. Zărind urme proaspete care duceau dela șopron spre grădina de zarzavat, partizanii se repeziră într'acolo. Dar urma Annei se răcise demult, cum se spune: pașii străbăteau toată grădina și ieșeau în marginea satului, unde se pierdeau pe drumul spre Bolotnoe.

Injurând, partizanii se opriră la marginea drumului, uitându-se lung în depărtarea nesfârșită a zăpezii care sclipea ușor la lumina palidă a lunii.

— A fugit, spurcăciunea!

— Da, a șters-o la vreme!

In timp ce se întorceau, Costea, de data asta din proprie inițiativă, mai dădu o fugă până la casa Cerniavchinei, scrise un bilețel pentru Loznevoi și-l lăsă pe masă, așezând peste el o solniță grea de lemn. In bilețelul acela, Costea îi făgăduia lui Loznevoi că în cel mai scurt timp, și fără nicio întârziere, o să-l expedieze, ca pe o veche cunoștință ce-i era, pe lumea cealaltă. Apoi le spuse tovarășilor:

— Incalte să știe și să se pregătească din vreme, nemernicul!...

Când ajunseră la comandatură, oamenii ieșeau de acolo buluc. cu mare zarvă. Femeile duceau în brațe cojoace și pâslari. Băieții alergau în toate părțile, tăind drumul femeilor și pleznindu-se unul pe altul cu mânușile de blană. Ici și colo se auzea chiar râsul nepăsător al fetelor. De când se așezase ocupația germană, nu mai fusese o noapte atât de veselă și de zgomotoasă: așa se împrăștia pe vremuri norodul, cu veselie, când ieșea după miezul nopții dela clubul colhozului.

O ceată de femei îi opri pe Crâlatov și pe Costea. Aflaseră, fără îndoială, că partizanii se duseseră s'o caute pe Anna și bănuiau că ei trebuie să fie aceia. Una mai bătrâioară, grasă, care mergea în frunte, îi întrebă cu glas răgușit:

— N'ați găsit-o?

— A șters-o, spurcăciunea! — mormăi Costea.

— Aha, va să zică s'a cărat la Bolotnoe! Păcat, dragii mamei, păcat! Chiar și noi, astea bătrâne, i-am fi scărmănat cozile și am fi rușinat-o după cuviință pe cățeaua asta spurcată! Ne-a făcut de râs pe toate!

— Ar trebui s'o luați din urmă, — își dădu alta părerea. — Urcați-vă în sanie, și după ea! Unde poate să s'ascundă?

Din mulțime se ridicară glasuri:

— Ei, de-acum trebuie să ne aşteptăm să sosească Nemţii dela Bolotnoc!

— Da, acuşi or să tăbărască!

Politicos, Crâlatov se amestecă şi el în vorbă:

— Poate că veniţi dela comandatură?

— Da, de-acolo, — îi răspunse femeia cea bătrâioară şi răguşită. — Am avut o adunare... Vezi dumneata? Ieri ni le-au luat Nemţii, iar azi ni le-au dat înapoi partizanii. Aşa-i povestea. Şi, doamne, la câte adunări de tot felul ne mai chemau! Una după alta, una după alta... Ni se acrise sufletul de atâta vorbărie... Te luau pe sus la adunare, iar tu n'aveai niciun chef să te duci! Pe când acum, am alergat singură, într'un suflet! La miezul nopţii! Şi cum a mai vorbit Stepan Egorâci! Straşnic a vorbit! Straşnic! Niciodată n'a adus-o din cuvânt aşa de frumos!

In localul devastat al comandaturii nu se mai vedea nimeni. Toţi partizanii care nu erau de gardă se îngrămădiseră în casa cea mare de alături, unde era cald. Uşa dela intrare rămăsese pe jumătate deschisă. Sprijinit de uşorul uşii stătea Zelenţov, un partizan în vârstă, cu bărbuţă roşcată, care arunca în tindă rotocoale de fum de tutun. Văzându-l pe Crâlatov, îi spuse încetişor:

— Nici nu încerca, nu-i chip să treci!

— Dar ce-i acolo?

— O adunare...

— Ce fel de adunare?

— A tuturor partizanilor, — răspunse Zelenţov, apoi adăugă în şoaptă: — Prezidează chiar comisarul Cornilov. Şi ce mai săpuneală ne trage! Ce mai săpuneală! Vorbeşte din odaia cealaltă...

— Şi pentruce vă trage săpuneala asta?

— Zice că luptăm prost, — îi răspunse Zelenţov, tot pe şoptite. — De aici n'aud tocmai bine, că toţi răsuflă greu, ca nişte tauri... Da' al dracului ne mai săpuneşte! Numai atâta aud mereu: „Voi, zice, să nu acţionaţi după cum vă taie capul!" Nu se'nţelege tocmai bine... Uite, iar... Ai auzit? Da' eu gândesc că, odată ce i-am ucis pe toţi, ce-i mai trebuie?

— Comandantul e aici?

— Nu. Unii spun că s'a dus să vadă ce mai e pe la el pe-acasă. Că doar n'a mai fost demult şi peste un ceas trebuie să ne'ntoarcem îndărăt în pădure.

Crâlatov se uită la Costea.

— Tu ştii unde stă?

— O să-l găsim noi!

Îmbrăcat ca în casă, cu o cămaşă de satin cafenie şi fără cingătoare, Stepan Boiarchin şedea lângă masă, în odaia de dormit, ţinându-şi pe genunchi copilu cel mic, un băieţel de vreo doi ani, cu părul cânepiu, şi hrănindu-l cu caşă de mei cu lapte. Din când în când, băieţelul zmulgea lingura din mâna tatălui său şi bătea cu ea în farfurie sau se ungea cu lapte şi pe gură, şi pe nas, şi pe obraji. Alt băiat, de vreo cinci ani, bălai, cu părul cârlionţat şi cu ochii strălucitori de fericire, stătea lângă tatăl-său, mânca şi el caşă şi, fericit şi înduioşat, îşi lipea uneori capul de umărul lui Stepan. In genunchi în faţa cufărului deschis, Lucheria alegea rufe pentru bărbatu-său. Din când în când, întorcea capul spre masă şi-l dojenea, zâmbind cu blândeţe, că nu supraveghează cum trebuie pe cel mic, dar îndată ce începea să scotocească din nou în cufăr lăsa să-i picure în el lacrimi de fericire şi de amărăciune: cât de unele, cât de altele...

In faţa lui Boiarchin stătea în picioare un bărbat în vârstă, cu faţa posomorîtă, cu părul crescut sălbatic, îmbrăcat cu un cojoc scorojit şi descheiat, iar în spatele lui doi tineri, cărora le mai lipsea până la vârsta recrutării cel puţin câte un an. Numai cel în vârstă vorbea. Crâlatov şi Costea îşi dădură seama numaidecât despre ce era vorba: tustrei cereau să fie primiţi în detaşament.

Crâlatov şi Costea se hotărîră să aştepte la bucătărie.

— Şi ce trebuie să luăm cu noi? — întrebă cel cu părul încâlcit. — Că doar nu plecăm pentru o zi-două, Stepan Egorâci!

— Cât mai multă ură, — răspunse Boiarchin.

— De asta avem noi destulă, Stepan Egorâci!

— Iar frica s'o lăsaţi acasă, în pivniţă!

— Şi asta o s'o facem, — se prinse cu voie bună cel cu părul încâlcit. — Cu toate astea, Stepan Egorâci, tot s'ar cuveni să ne pregătim gospodăreşte, ce zici?

— Ia-ţi cât mai mult tutun.

— Vezi că eu nu fumez, doar ştii...

— Or să fumeze alţii. Stăm prost cu tutunul.

— Bine, o să fac rost. — Şi omul se întoarse spre cei doi din spatele lui: — Poate că găsiţi voi, băieţi?

Băieţii răspunseră într'un glas:

— Găsim noi, facem noi rost!

— Atunci, Stepan Egorâci, ne dai binecuvântarea pentru drum?

— Pregătiţi-vă, în zori plecăm.

Cei trei ieşiră din odaie.

In timp ce-şi îndesa căciula pe cap, cel cu părul încâlcit făcu

cu ochiul lui negru de sub sprânceana stufoasă către partizani, cu veselie:

— Ne-a primit!

După ce ascultă raportul lui Crâlatov cu privire la Cerniavchina, Boiarchin zise cu cea mai desăvârşită nepăsare:

— Eh, dă-o 'ncolo! Nu voiam altceva decât s'o fac de ruşine. Cine-o să-şi spurce mâinile cu una ca dânsa?

Se vedea bine că voia să rămână numai cu ai săi.

— Şi-acum, duceţi-vă de vă odihniţi, — le zise el.

Dar imediat îi opri:

— Vedeţi ce băieţi am? Asta învaţă abecedarul, o să se facă profesor, iar celălalt... îl vedeţi cum lucrează cu lingura? Ehei, ăsta o să ajungă şi mai departe!

Şi dintr'odată chipul slab şi palid al lui Boiarchin se lumină şi se aprinse, ca şi cum ar fi fost mângâiat uşor de zorile unei dimineţi de vară.

— Iată viitorul nostru! — zise, strângând lângă el, de o parte şi de alta, pe cei doi băieţi. — Ei or să trăiască în vremea comunismului deplin! Câte generaţii n'au visat asta! Şi cum au visat-o! Iar acum... Da, şi noi o să apucăm comunismul, dar ei or să trăiască numai în comunism! Uite, pe cel mic îl ştergi la nas şi te gândeşti: ia te uită, ăsta-i un viitor cetăţean al comunismului! Parcă ce, suntem noi mai prejos decât părinţii şi bunicii noştri? Şi ei au trăit cu gândul la comunism. Nu l-au văzut cu ochii, dar cum au luptat pentru el, cum s'au dus la moarte pentru el! Pe când noi îl vedem: uite-l colea, numai să întinzi mâna! Şi atunci, cum putem noi îngădui să meargă toate de-a'ndaratelea? Uite fasciştii ăştia... Dece nu s'au gândit ei oare atunci când au năvălit asupra noastră ce înseamnă pentru noi viitorul de mâine, viitorul care se vede cu ochiul liber?

Băiețelul cel mic smorcăi lângă umărul lui.

— Ilci, tu, tovarăşe din vremea comunismului deplin! — râse Boiarchin. — Ce tot smorcăi? Ia dă nasul încoace! Stai, aşteaptă, aşteaptă, că doar n'o să ţi-l rup!

Apoi urmă:

— Vedeţi, îmi pare rău că asemenea gânduri şi vorbe nu-mi vin totdeauna când trebuie. Mai adineauri am vorbit la adunarea colhoznicilor. Ei bine, n'am fost în stare să spun nimic de seamă! Parcă mă apăsa colea, mi-era silă, mă tulburasem tot... Pe când acum, stând aici cu băieţii... ehei, ce mai cuvântare le-aş trage! —

Surprinzând atunci privirea nevestei-sii, care-și vârîse capul pe ușă din bucătărie, încheie: — Ei, haide, duceți-vă, duceți-vă!

Crâlatov și Costea ieșiră din casa lui Boiarchin cu sentimentul acela neasemuit pe care ți-l trezește căldura și voioșia căminului, frumusețea și înălțimea morală a vieții tihnite de familie. văzuseră cu mirare cum familia și copiii îl înălțaseră pe Stepan Boiarchin...

Se apropiau de casa unde Cornilov prezidase adunarea partizanilor. Oamenii începuseră să se împrăștie pe la casele din apropiere, să se odihnească; cei din Olhovca îi chemau, care mai de care, acasă la ei.

— Ele... stau departe? — întrebă Crâlatov.

— Care „ele"?

— Lasă fleacurile, doar știi despre cine vorbesc!

— Nu, nu stau departe. Dar ce-i?

— Să mergem, să stăm puțin...

— Oamenii noștri așteaptă să fie rugați, și noi să dăm buzna, așa?

— Bine, dar ne-au chemat! Ai uitat?

— Ne-au chemat și ele așa, din politețe.

— Lasă gluma! — Crâlatov începuse să se supere. — Nu cumva vrei să spui că nu-ți face plăcere să mergi? Dece te ascunzi de mine? Mergem, stăm puțin, ne uităm la ele... Ce te proțăpești așa, ca un taur?

In clipa aceea, Faia sosi în fugă lângă ei.

— Tu ești, Costea? Și mama, și Marica... — Faia își trase răsufletul. — Amândouă te cheamă. Hai să bei un ceai cu noi. — Apoi se apropie de Ilia Crâlatov: — Dumneata erai? Vino și dumneata...

XVIII

Pe la amiază, sosi în Olhovca un detașament de represiune germano-fascist. Odată cu hitleriștii se întoarse și Loznevoi. Dar partizanii se făcuseră nevăzuți încă din zori. Atunci călăii se năpustiră mai departe, în satul Riabinchi unde, după spusele celor din Olhovca, plecaseră partizanii. In Olhovca nu rămase decât Hobelman, comandantul plășii, cu un grup restrâns de soldați, ca să facă cercetări amănunțite asupra cazului. Impreună cu ei rămase și Loznevoi.

...In localul devastat al comandaturii a fost găsit, legat de mâini și de picioare, starostele Erofei Cuzmici. Il legaseră partizanii înaintea plecării, după sfatul lui chiar, ca să îndure mai ușor

orice bănuială. Dar bătrânul fusese nevoit să zacă legat câteva ceasuri în șir pe un braț de paie rău mirositoare, într'o poziție neficească, în așteptarea chinuitoare a sosirii hitleriștilor. Prin ferestrele sparte bătea vântul și pătrundea zăpada, iar în localul comandaturii era mai frig ca afară. Partizanii îl legaseră de nădejde, așa că Erofei Cuzmici nu-și putea mișca nici mâinile, nici picioarele. Bine măcar că-i venise în minte să se îmbrace mai gros! Luă chiar cu un cojoc bun și cu pâslari călduroși, tot îi înțepenise trupul. Oricât se temea Erofei Cuzmici de întâlnirea cu hitleriștii, totuși, ghemuindu-se pe paie, îi blestema în gând: „Dece dracu' întârzie atâta? De-ar veni odată mai repede!... Cum poate omul să stea culcat atâta vreme'n frig?" Pe lângă asta, îi mai era și frică să zacă în comandatură. De jur împrejur mormane de paie, pene de gâște, cadavre de Nemți... Ii treceau prin minte fel de fel de gânduri și i se năzărea ba una, ba alta: odată, i se păru că s'a mișcat comandantul, grăsunul cela de Kweiss, altădată că a gemut soldatul de lângă prag. Nu-i era îndemână nici pentrucă în ceasurile acele de suferință și de neliniște nu putea să-și aprindă o țigară, cu toate că, om prevăzător fiind, își luase punga plină cu tutun de casă.

In cele câteva ceasuri de așteptare, Erofei Cuzmici se vlăguise până într'atâta, încât atunci când sosiră hitleriștii la comandatură, nu mai avea nevoie să se prefacă, deoarece părea într'adevăr un om sfârșit. Văzându-l pe Loznevoi aplecat asupră-și, bătrânul își schimonosi a durere fața brăzdată și învinețită, ca și cum abia era în stare să-și stăpânească suspinele, și îngăimă, gemând din greu:

— Au vrut să mă spânzure!

La comandatură, hitleriștii cercetau cadavrele înțepenite, făcând o gălăgie nemaipomenită. Glasurile de Nemți se auzeau și de afară, prin curțile și grădinile din apropiere. Câțiva hitleriști, printre care și Hobelman, se îngrămădiseră în jurul lui Erofei Cuzmici.

— Dar cine erau? — Cine? — îl întrebă Loznevoi pe staroste.

— Dracu-i mai știe cine erau? — răspunse Erofei Cuzmici cu suspine în glas. — Se înțelege că niște bandiți. Cine alții mi-ar fi pus mie, om bătrân, ștreangul de gât? Of, doamne, cum mi-au înțepenit mâinile și picioarele! Ei, da' dezleagă-mă odată, ce stai? Nu mă vezi în ce hal sunt?

Bătrânul fusese legat cobză, așa că Loznevoi cu greu izbuti să desfacă toate nodurile frânghiei. Așezându-se pe scaun, Erofei Cuzmici gemu multă vreme, frecându-și mâinile și picioarele. Ai fi zis că încă nu era în stare să-și stăpânească plânsul. Dar după ce și

mai veni în fire și-și aprinse o țigară, Loznevoi îl luă din nou la cercetat:

— Erau de-aici, localnici?

— Localnici? De-ai noștri?... Nu, n'am văzut niciunul de-ai noștri. Cei mai mulți erau îmbrăcați cu mantale.

— Nici Costea nu era?

Erofei Cuzmici înțelese că de data aceasta nu mai putea să mintă și răspunse grav:

— Ba, el era! Chiar el a și dat peste mine, hoitul spurcat! — Erofei Cuzmici simți că făcuse impresia pe care voia s'o facă și, prinzând curaj, urmă mai înviorat: — Când au început împușcăturile în sat, mi-a și dat prin minte: ăștia-s bandiții! La cine alții aș fi putut să mă gândesc? Doar știm noi cum jefuiesc prin sate... Ei trebuie să fie, mi-am zis, că vin dinspre pădure... Și cât ai clipi din ochi, am și zbughit-o în beci! Iar beciul nostru, doar știi în ce loc ferit se află, că niciun străin nu l-ar putea nimeri dintr'odată! Așa că bandiții au încercat de două ori, au scotocit toată casa și toată curtea și au adulmecat peste tot, ca niște copoi... Ei, dacă m'ar fi găsit dela început, apoi acolo mi-ar fi fost sfârșitul! Dar au dat peste mine tocmai spre ziuă. Nu mai încape îndoială că spurcăciunea ceea de Costea și-a adus aminte de beci. Și numai ce-i aud că vin din nou, de-a-dreptul acolo, și-i aud și glasul lui Costea... Ptiu, nici nu-mi vine să-mi mai aduc aminte, că mă ia cu răcori! M'au târît aici, m'au legat și m'au aruncat în ungherul unde m'ați găsit... Of, că nu mai pot! Iaca, așa a fost... Și care mai de care aveau mutre mai fioroase, mai negre și mai păroase. Ce să vă spun, adevărate sălbăticiuni! „Minți, zicea Costea, da' de noi tot n'o să scapi! Indată ce se luminează, adunăm tot satul, te judecăm și te spânzurăm ca pe un trădător!" Pe urmă, numai ce-i aud că fac atâta gălăgie, de răsună tot satul. Simțiseră, pesemne, că veniți și o luau la sănătoasa! Chiar în clipa aceea, unul c'o față cât toate zilele dă deodată ușa de perete și trage din tindă, de două ori cu pistolul. Ochise drept în mine! Mi-a și găurit cojocul, ticălosul! Vezi? Doamne, nici mie nu-mi vine să cred că am scăpat teafăr! Și-a făcut dumnezeu pomană cu mine... Ptiu! Mi se face negru înaintea ochilor!

— Și erau mulți?

— Da' de unde! Vreo treizeci, nu mai mulți.

Loznevoi aruncă o privire spre Hobelman.

— Tot ei erau...

— Da, aceeaș bandă.

Erofei Cuzmici a fost lăsat slobod să plece acasă.

Loznevoi o luă spre casa Annei Cerniavchina.

In aceeaș zi, înainte de revărsatul zorilor, Anna Cerniavchina ajunsese la Bolotnoe, mai mult moartă decât vie, însoțită de un polițai dintr'un sat vecin. Nu era în stare să spună lămurit ce se petrecuse la Olhovca. Bănuia doar că partizanii atacaseră comandatura. Dar declarase cu hotărîre că ea nu se mai întoarce în Olhovca, rugându-l stăruitor pe Loznevoi să părăsească și el satul și să se mute cu slujba la Bolotnoe. Când Loznevoi îi mărturisi că i se și propusese postul de comandant de poliție al plășii și că totul atârna acum numai de el, Anna stărui să primească numaidecât propunerea și să-și ia rămas bun, pentru totdeauna, dela Olhovca cea blestemată. Dar Loznevoi plecase din Bolotnoe fără să aibă timp să se hotărască în vreun fel: această înălțare în grad îi și măgulea amorul propriu, dar în acelaș timp îl și înspăimânta...

Acum, Loznevoi se hotărî să adune lucrurile Annei și să le împacheteze ca să le trimită la Bolotnoe. Pe masa din bucătărie, sub solniță, găsi biletelul lui Costea. Câteva clipe, Loznevoi ținu fila de carnet cu mâini tremurătoare, apoi se așeză lângă masă ș sprijinindu-și pe mână bărbia îngustă rămase multă vreme cu ochii ațintiți la balta de apă murdară încremenită în mijlocul bucătăriei

Iși aduse aminte de ziua când se bătuse cu Costea în șopronu Lopuhovilor, când Costea, înainte de a pleca la partizani, îl amenințase că o să-l ucidă. Până atunci, Loznevoi nu dăduse nicio importanță acestor amenințări, după cum le socotea el, copilărești. Pe urmă, nemaiauzind nimic despre Costea, își închipuise că plecase cine știe unde de pe locurile acele. Acum însă, își dădea seama că-l amenință o mare primejdie. De data aceasta era limpede: Costea putea, în orice clipă, să-și aducă la îndeplinire amenințarea.

Trebuia să încerce să scape.

Și acolo, în casa Cerniavchinei, uitându-se la balta de apă murdară încremenită pe podea, Loznevoi se hotărî cu tot dinadinsul să primească propunerea lui Hobelman și să plece la Bolotnoe. „Dacă-i vorba să-mi fac slujba, încalte s'o fac cum se cuvine! se gândi el. Pentru alergătură, s'or găsi alții mai proști decât mine!" Dar asta încă nu era destul. La Bolotnoe, unde se afla o puternică garnizoană germană, era mai puțin primejdios, fără îndoială, dar numai atât. Ca să fie cu totul liniștit, trebuia să-i nimicească pe partizani. Așa că, pentru siguranța lui, el, Loznevoi, era dator să dea o mână de ajutor hitleriștilor la nimicirea lor. Trebuia să afle unde era ascunzișul partizanilor în pădure. Și

asta fără să întârzie nicio zi, niciun ceas: orice întârziere ori nehotărîre putea s'o plătească cu capul!

Loznevoi își aduse aminte cum stăruia Marica să plece și el cu Costea în pădure, la partizani, își aduse aminte de vorbele ei „Eu nu știu anume unde se află, dar pot să vă îndrept la un om care-o să meargă acolo cu voi, că-i de-al lor..." Legătura Maricăi cu partizanii, chiar întâmplătoare, nu putea fi pusă la îndoială. Loznevoi știuse totdeauna lucrul acesta, dar nu se îndurase s'o denunțe pe Marica. Acum însă, nu-i mai rămânea altceva de făcut: trebuia să trăiască, iar viața nu se câștigă ușor...

Peste o jumătate de oră, Marica era arestată și pusă sub pază în căsuța cea mică de vară din curtea comandaturii.

XIX

In aceeaș seară, Erofei Cuzmici se prezentă la comandatura.

Auzind despre arestarea Maricăi, bătrânul își dădu seama numaidecât că fusese denunțată de Loznevoi și înțelese că era pierdută. Cel dintâi gând al lui a fost să-și salveze nora cu orice preț! Dar cum s'o salveze? Oricât își frământa mintea nu era în stare să născocească nimic. Nevastă-sa și Vasiatca se văietau într'un glas rugându-l să facă ceva. Dar toată priceperea lui de altadată de a găsi o ieșire din cele mai grele împrejurări ale vieții, parca se spulberase. Vestea despre pacostea care căzuse asupra nurorii sale îl lovi atât de adânc pe bătrân, încât își pierdu dintr'odată cumpătul, ca un băiețaș. Și chiar după ce-și adună toate puterile, încă nu izbuti să-și regăsească liniștea de mai înainte: abia acum își dădu seama că demult o iubea pe noră-sa cu o dragoste nesfârșită, de părinte. Și numai spre seară, reușind să se mai stăpânească oarecum, Erofei Cuzmici se hotărî să se ducă la comandatură să afle care-i soarta Maricăi și, de s'o putea, să i-o ușureze cât de cât.

Loznevoi ședea cu câțiva soldați nemți, în comandatura devastată. Ferestrele erau astupate cu perne și cu pături, paturile reparate și așternute cu paie proaspete. Inghesuiți în jurul unei măsuțe, oamenii mâncau, rupând grăbiți găini fierte și ronțăind oasele cu zgomot. Recunoscându-l pe staroste, Nemții îl chemară să mănânce cu ei, dar Erofei Cuzmici îi refuză cu bunăcuviință, își scutură căciula de zăpadă și se ghemui lângă ușă, așa cum îi plăcea lui să stea uneori, seara, la administrația colhozului.

Loznevoi se apropie de el: înțelegea dece venise Erofei Cuzmici

la comandatură la o oră atât de târzie, și se așeză pe pat, în tăcere. Șuvițe de fum de țigară îi ascundeau fața și ochii, dar fără să știe dece, Loznevoi nu le împrăștia dinaintea lui.

Abia stăpânindu-și tusea, Erofei Cuzmici îl întrebă:

— Ei, ce spune, hai?

— Nu spune nimic, — îi răspunse Loznevoi fără prietenie.

— Apoi, poate că nici nu știe nimic?

— Ba știe! Nu-ți aduci aminte ca ea l-a îndemnat pe Costea să plece?

Erofei Cuzmici voia să-l iscodească, să afle ce făcuseră Nemții cu Marica. Deaceea se prefăcu a-l sfătui:

— Ar trebui s'o sperii nițel, atunci poate că ar vorbi!

— Ți-ai și găsit pe cine să sperii! — Fumul țigării lui Loznevoi se abătu într'o parte, și Erofei Cuzmici se cutremură văzând cum străluceau ochii de oțel ai polițaiului. Nu, nu se mulțumiseră ei numai s'o sperie! Dar ea nu scosese niciun cuvânt! Chiar au pus-o la perete și au tras în ea cu cartușe oarbe... A căzut, și totuși n'a deschis gura! Dece i-o fi trebuit să facă cârdășie cu niște nemernici ca ăștia? Dece?

In ochii lui Erofei Cuzmici se iviră lacrimi.

— Orice s'ar spune, e din neamul meu și mi-e milă... — zise el, ca să-și îndreptățească slăbiciunea.

— Dar ce, aici mai poate fi vorba de milă? — îi răspunse Loznevoi cu dușmănie. — Dinte pentru dinte! Ce, ei i-a fost milă de dumneata, când au vrut partizanii să te spânzure?

— Cu toate astea, e din neamul meu, — repetă Erofei Cuzmici, ștergându-și lacrimile de pe obraz cu dosul mânii. — Uite despre ce voiam să mă sfătuiesc cu tine: poate că n'ar fi rău să'ncerc să vorbesc eu cu ea. Ce zici?

— Adică, cum vine asta?

— Uite așa, să mă duc și să vorbesc cu ea. O s'o iau cu binișorul, și să vezi că le lămuresc cu toate! — Și dintr'odată lacrimile lui Erofei Cuzmici se uscară, iar încrețiturile din jurul ochilor aprinși părură a se împuțina. — Da, așa-i, o să le lămuresc eu toate... Ea știe doar că nu-i vreau răul. Chiar așa am să-i și spun: „Ascultă Marica, mai bine denunță pe spurcăciunile cele! Spune-mi unde se ascund, și gata, n'o să te mai chinuiești nici tu!" Crede-mă, am s'o sfătuiesc părintește!

Se vede că lui Loznevoi îi plăcuse ideia bătrânului. Se ridică de pe pat și se plimbă de câteva ori pe lângă masa la care sol-

daţii nemţi se mai trudeau încă cu fel de fel de mâncăruri. Se ridică şi Erofei Cuzmici.

— Fără indoială c'o să fac aşa cum ai să-mi spui, că doar tu te pricepi mai bine, — urmă el atunci când Loznevoi se opri, pe gânduri, lângă pat. — Numai, crede-mă ca-i păcat de ea! Muiere tânără... după niştc cercetări ca astea, i se poate întâmpla dumnezeu ştie ce. E încăpăţânată, c'aşa-i tot neamul lor: oameni hotărîţi. S'a îndărătnicit, şi acum nu mai scoţi nimic dela ea, poţi să mă crezi pe cuvânt! Trebuie s'o luăm cu binişorul... Uite, o să vorbesc eu cu ea, o s'o lămuresc — şi să mă bată dumnezeu dacă n'o să spună tot ce ştie! La urma urmei, dece să se prăpădească femeia din pricina lor? Ce, i-s rubedenii?

— Bravo, Erofei Cuzmici, — zise Loznevoi, — da' ştii că ai o ideie straşnică! Intr'adevăr, dece n'am încerca? Poate c'o să spună. dece nu?

— Hotărît c'o să spună! Ştiu cu cum s'o iau...

Loznevoi se duse la comandantul plăşii, Hobelman, care stătea în casa de alături, şi-i aduse la cunoştinţă propunerea starostelui. Lui Hobelman îi plăcu deasemeni ideia, şi Erofei Cuzmici a fost dus imediat în căsuţa mică, unde era închisa sub pază, Marica.

...Erofei Cuzmici se întoarse de acolo destul de repede. Găsi cu greu mânerul pe întuneric, deschise uşa şi, aplecându-se ca sub o povară apăsătoare, păşi pragul. In ochi îi străluceau lacrimi.

— Doar e din neamul meu, — răspunse el privirilor întrebătoare ale celor doi, rezemându-se de perete ca să nu cadă din picioare, în timp ce-şi ştergea cu căciula faţa îndurerată.

— Dar ce-i, ce s'a întâmplat? — strigă Loznevoi.

— Şi-a pierdut minţile, ce vrei să fie? — răspunse în şoaptă Erofei Cuzmici, răsuflând anevoie. — Doar e tânără... Parcă mult îi trebuia? După o cercetare ca asta...

Loznevoi şi Hobelman ieşiră din casă. Erofei Cuzmici plecă în urma lor şi-i văzu cum se uită cu frică, din prag, în căsuţa unde era Marica. Din odăiţa abia luminată de un felinar, ajungeau până la el strigăte şi hohote de râs. Loznevoi o întrebă ceva pe Marica, dar în acceaş clipă se trase îndărăt, trântind uşa în urma lui. Scurt şi îndesat cum era, Hobelman se întoarse dintr'odată cu tot trupul şi porunci:

— *O, dat afar' asta idiot! Pfu...*

Incercă să mai spună că nu vrea să-şi mai bată capul cu muierea aceea, că doar n'o să-şi spurce mâinile cu ea, dar nu găsi cuvintele care-i trebuiau şi, scuturându-şi degetele cu scârbă, arătă

că se lasă păgubaş. Apoi, mormăind ceva pe nemţeşte către santinelă, plecă grăbit spre comandatură.

Loznevoi plecă şi el repede în urma comandantului. In timp ce trecea pe lângă Erofei Cuzmici, îi aruncă scurt:

— Ia-o de-acolo!

Loznevoi era încredinţat că dacă Marica ştia unde se ascund partizanii, apoi maică-sa ştia şi mai bine decât ea. Cu toate astea o denunţase pe Marica, nădăjduind c'o să-i fie mai uşor să capete dela ea informaţiile de care avea nevoie. Dar după ce fusese silit sa-i dea drumul, se hotărî, în timp ce încerca să-l ajungă din urmă pe Hobelman, să-i ceară comandantului s'o aresteze fără întârziere pe Anfisa Marcovna. Insă, până să urce scările cerdacului comandaturii, se răzgândi: dacă Marica şi n'a spus nimic, cu atât mai puţin o să spună Macariha! Loznevoi îi cunoştea demult tăria de caracter, deaceea judecă înţelepţeşte: deocamdată nu era cuminte să se atingă de Macariha, iar informaţiile nu trebuia să le stoarcă dela ea cu sila, ci prin vicleşug. Până una-alta, se hotărî să nu-i spună nimic lui Hobelman despre planurile lui: începuse şi el să-şi dea seama că lupta cu partizanii nu era o chestiune de câteva zile, deaceea trebuia dusă cu prudenţă şi fără greş. Era încredinţat că în cel mai scurt timp însăşi viaţa o să-l înveţe cum s'o tragă de limbă pe Macariha, şi că atunci va termina dintr'o singură lovitură cu partizanii.

Noaptea era plină de ceaţă. Viscolea uşurel. Ca totdeauna în timpul din urmă, satul părea bântuit de o molimă necruţătoare: peste tot întuneric şi pustiu. Numai viscolul sprinten scormonea zăpada în jurul caselor şi acareturilor, apoi pornea răsucindu-se de-a-lungul uliţelor, peste troiene...

... Lângă poarta casei, Marica se opri şi, tremurând, întinse mâna socrului său. Plin de ninsoare bătrânul rămase în faţa ei răsuflând din greu după drumul făcut în goană.

— Iţi mulţumesc, tată, — zise Marica repede, în şoaptă. — Asta n'am s'o uit!

— Lasă, doar eşti de-a noastră!

— Dumneata nu intra la noi, nu trebuie, — urmă Marica. — E mai bine aşa. Dar uite ce te rog să faci pentru mine: treci pe la Uliana Şutiaeva şi spune-i să vină numaidecât la noi, dar numaidecât! Trebuie să mă sfătuiesc cu ea. Noi nu mai putem rămâne aici. In orice clipă pot să vină s'o ridice pe mama. Chiar acum ne gătim de drum şi plecăm.

— Intr'acolo? — întrebă Erofei Cuzmici.

— Intr'acolo.

— Mi-e frică sa nu se întețească viscolul.

Nu-i nimic! Toate astea n'au nicio importanța.

— Atunci, duceți-vă cu dumnezeu și drum bun!

Marica puse mâna pe clanța portiței, dar în acceaș clipă o lăsă în jos și-i șopti socrului său, abia stăpânindu-și glasul:

— Toată ard! Acum parcă mi-e frică și de mine însămi! Ei, nu, puțini dintre ei or să-și care de-aici capetele lor ciumate!

De când Marica plecase pe neașteptate, din casa Lopuhovilor, se vedeau și-și vorbeau pentru întâia oară. Aproape o lună trăiseră ca străinii, căutând chiar nici să nu se gândească unul la altul, dar viața îi făcuse să se întâlnească din nou. Și întâlnirea aceasta era începutul unei prietenii noi, a unei mari prietenii.

— Așa-i că dumneata n'ai știut până acum că Loznevoi ne-a mințit? — își aduse aminte deodată Marica luându-și din nou mâna de pe portiță. — Intră, o să-ți spun totul în casă...

XX

Aflând că Loznevoi îi mințise, înșirându-le povești cu privire la Andrei, Erofei Cuzmici se repezi într'un suflet acasă. De tulburare, neamul Lopuhovilor nu închise ochii până aproape de ziuă, blestemându-l amarnic pe Loznevoi, vorbind despre Andrei, și gândindu-se cu lacrimi că o să se întoarcă, odată cu armata în satul lui.

A doua zi dimineața, Erofei Cuzmici veni la comandatură, unde, împreună cu hitleriștii, dormise și polițaiul. Ura bătrânului împotriva lui Loznevoi sporise până într'atât în noaptea aceea, încât, când dădu cu ochii de el, îi trebui un mare efort ca să se poată stăpâni. Dar bătrânul se înfrânse: doar acum nu mai era dator să se gândească numai la el și la ai săi, ci și la misiunea cea mare pe care i-o încredințaseră partizanii. Totuși, când îl văzu, fața lui era mai întunecată ca oricând, sprâncenele încruntate și lăsate peste ochi și fălcile încleștate. Oricine ar fi băgat de seamă că'n sufletul bătrânului se petrecea ceva.

— La ce te tot gândești? — îl întrebă Loznevoi.

— Eh, am eu la ce să mă gândesc! — îi răspunse Erofei Cuzmici mai posomorît încă și nu chiar imediat, așezându-se la masa la care Loznevoi își însemna ceva în carnet. — Iaca, să zicem că Nemții pleacă acum și că pleci și tu cu ei, că de, ai fost avansat...

Dar eu, ce mă fac? Comandatura nu mai este, prin urmare nu-mi rămâne decât să-mi aştept moartea în fiecare noapte... nu-i aşa?

— N'are dece să-ţi fie frică de ei, de banditii aceia! — îi îmbărbătă Loznevoi. — Nu mai vin ei pe-aici!

— Dar dacă totuşi vin?

— Ţi-am spus că n'or să mai vină! Nu te mai văieta atâta! Mai bine gândeşte-te şi tu pe cine să punem în locul meu. Chiar azi trebuie să găsim numaidecât pe cineva!

— Da' cine primeşte să intre în locul tău? — îi răspunse Erofei Cuzmici întunecat, strâmbându-şi buzele în chip de zâmbet. — Doar ştii ce muncă turbată e asta! Apoi, slujba e şi primejdioasă, ce să mai vorbim! Când nici cu gândul nu gândeşti, te şi pomeneşti atârnat de mesteacăn... Da, aşa socoteşte fiecare, Mihailâci, crede-mă pe cuvânt! Nu, pentru o slujbă ca a ta nu se dă nimeni în vânt! Şi pe urmă, pe care om din sat l-ai putea numi poliţai? Doar ştii şi tu că n'au rămas decât bătrânii şi copiii.

— Atunci, unde să-l găsim? Că doar ne trebuie!

— De trebuit, ne trebuie, dar de unde să-l luăm?

Erofei Cuzmici tăcu o vreme, iscodindu-l cu coada ochiului pe Loznevoi, care rămăsese adâncit în gânduri. Deodată, ca şi cum ar fi numărat clipele, întocmai ca atunci când vrei să tragi asupra unei păsări în zbor, zise domol:

— E drept că s'a ivit pe la noi un flăcău... Alaltăseară, îndată ce-ai plecat tu la Bolotnoe, a trimis la mine pe maică-sa: să-şi ceară, cum s'ar zice, iertăciune dela noua stăpânire şi tot aşa înainte...

— Cine-i acela?

Atunci Erofei Cuzmici îi spuse pe îndelete povestea aceea pe care o născocise Stepan Boiarchin cu privire la Serghei Hahai, numai că mai amănunţit şi mai limpede.

— Şi dece se teme? — întrebă Loznevoi.

— Dracu' ştie? — Şi Erofei Cuzmici făcu un semn cu mâna, arătând prin asta că prea puţin îi pasă de soarta lui Hahai. — Aşa am întrebat-o şi eu pe maică-sa: dece se teme? Era tânăr şi prost, ş'atâta tot... că vezi, intrase băiatul în Comsomol! Dar ce fel de comsomolist mai era şi el? Ce minte putea să aibă, când nici nu i se uscase caşul la gură? I-au promis slujbă la prăvălie, şi gata: a intrat. L-a ispitit munca uşoară, asta a fost şi nu altceva...

— Dar el nu ştie de înregistrarea comuniştilor şi a comsomoliştilor?

— Vezi bine că ştie, deaceea s'a şi hotărît să se întoarcă. Nu-

mai că tot se mai teme: să se'ncreadă, ori nu?... — Şi Erofei Cuzmici împrăştie fumul ţigării cu mâna. — Mi-a trimis vorbă prin maică-sa cum că s'a reeducat pe de-a'ntregul... Şi ce se mai ruga, săraca, şi cum îl mai lua de martor pe dumnezeu! E un băiat prost, nici vorbă, da'vezi, îmi pare rău de el...

— Oare ar primi? — întrebă Loznevoi cu băgare de seamă.

— Ce vrei să facă altceva? Eu cred că am putea să-l şi speriem puţin. Dacă te-ai reeducat apoi dovedeşte-ne-o cu fapte! Eu aşa înţeleg...

Ca şi cum s'ar fi gândit, cu glas tare, Loznevoi zise:

— C'a fost în Comsomol, asta nu-i nimic. Celor care se căiesc cu bună credinţă de greşelile din trecut, li-e drumul deschis oriunde.

— Fără îndoială că acum, când ai ajuns într'un post ca ăsta, vezi lucrurile altfel... — îl măguli Erofei Cuzmici, cu umilinţă. — Imi dau seama că şi aici e vorba de politică... Trebuie să le vezi toate, să le chibzuieşti singur, că doar toate-s în puterea ta.

Intr'adevăr, lucrul acesta era acum în puterea lui. Fusese numit poliţai numai de puţin timp, iar astăzi putea singur, după bunul lui plac, să numească sau să dea afară pe orice alt poliţai! Pentru întâia oară simţea cu adevărat cât de mult i se schimbase situaţia, şi schimbarea aceasta totală din viaţa lui îl umplu de bucurie. Recunoscând în taină, faţă de sine însuşi, că i-ar face mare plăcere să-şi încerce autoritatea chiar în clipa aceea, Loznevoi se ridică şi zise, cu glasul cu care poruncea pe vremuri în armată:

— Adu-mi-l aici!

... Aceste douăzeci şi patru de ore îl dăduseră gata pe Serga.

După ce partizanii părăsiră satul, Serga, care rămăsese acasă, nu putea să scape în niciun chip de întrebările pline de nedumerire ale mătuşii şi surorii sale. Dar când simţi că ele îl bănuiesc cum că ar fi dezertat din detaşament, îşi dădu seama că n'o să poată scăpa până nu le-o mărturisi totul deschis. Deaceea le ceru întâi să jure, apoi le mărturisi însărcinarea pe care-o primise. La început, mătuşa Serafima Petrovna şi sora lui mai mare Elena, al cărei bărbat era ostaş, se înspăimântară şi începură să ofteze, dar văzând că în felul acesta îl demoralizează, încercară să-l îmbărbăteze cum se pricepeau şi ele.

— Uşor vă vine să vorbiţi aşa! Că vouă ce vă pasă! — mârâi Serga, uitându-se cruciş cu ochiul drept şi scuturându-şi şuviţa bălaie care-i cădea pe frunte. — Uşor vă vine să-mi spuneţi: du-te! Fără îndoială că atunci când o să fiu poliţai, puţin o să-mi mai

pese de Loznevoi. Iar pe Nemţi, o să-i satur eu de muncă! O să le-arăt eu lor, de-or să scuipe sânge! Să vadă ei cine-s eu!

Mătuşă-sa şi soră-sa strigară într'un glas:

— Atunci, dece ţi-e frică?

— Mie? Frică?... Să-mi fie mie frică de un nepricopsit ca Loznevoi ori de Nemţi? Nu-s ei chiar aşa de grozavi, ca să se teamă omul de ei!

— Apoi dacă nu ţi-e frică, nu te mai scânci de pomană şi nu-ţi mai face sânge rău, — zise Serafima Petrovna. — Odată ce ţi s'a poruncit, du-te, şi basta! Porunca-i poruncă: ce mi-i aici, ce mi-i în luptă...

— Ce ştiţi voi! — Şi Hahai se înfurie de-a-binelea. — Eu îs gata să mă duc la luptă fără măcar să clipesc din ochi! Însă aici... Eh, mai bine să nu mă mai gândesc! Vă daţi voi seama ce poate să ceară el dela mine? Dacă îmi spune aşa, pe neaşteptate: „Leapădă-te de partid, leapădă-te de Comsomol!" Odată ce m'am prezentat, are dreptul să mi-o ceară? Are! Şi ce mă fac atunci? Parcă o să pot răbda? Parcă o să pot eu făgădui aşa ceva? Nu, limba mea n'o să poată rosti asemenea vorbe, nici măcar în chip de minciună! Decât să spun una ca asta, mai bine-mi vâr singur capul în ştreang!... — Serga se opri, păru că înghite ceva şi ochii i se umplură de lacrimi. — Nu, n'aş fi în stare s'o spun... Iar dacă mi-o cere — s'a sfârşit: acolo, pe loc, îi fac mutra praf! Il fac omletă!... Să mă lepăd eu de partid şi de Comsomol de gustul unui ticălos ca el, de gustul unui trădător, ba chiar şi de hatârul conspiraţiei?... Nu, niciodată!

Dar toate se petrecură mult mai simplu. Erofei Cuzmici veni la el, îi povesti ce vorbise cu Loznevoi şi-i propuse să-l însoţească numaidecât la comandatură. Iar când Serga îşi arătă bănuiala că poliţaiul ar putea să-i ceară să se lepede de partid şi de Comsomol, Erofei Cuzmici izbucni în hohote de râs.

— Ce să te lepezi? He-he! Dar când să-ţi mai ceară una ca asta? Ia te uită la ce se gândeşte el! Ia stai liniştit şi ascultă-mă! Şi Erofei Cuzmici se aşeză lângă Serga, care stătea posomorît şi se uita cruciş. — Cât stăteam eu de vorbă cu Loznevoi ăsta, au sosit Nemţii. Un convoi întreg de sănii. Ştii, cei care urmăriseră detaşamentul. Se'nţelege că s'au întors cu mâna goală, înfuriaţi ca nişte diavoli! Acum îşi încarcă morţii în sănii şi se grăbesc nevoie mare să plece la Bolotnoe. Loznevoi pleacă şi el cu ei. Şi atunci, când vrei să te mai descoasă? Când să-ţi mai ceară să te lepezi?

Nu se gândesc la altceva decât s'o ia la sănătoasa cât mai repede. N'o să stai cu ei de vorbă decât câteva clipe și totul o să fie în regulă: o să fii slujbaș, și gata. Fii și tu mai curajos, ce dracu'! Ba, mai mult încă: se teme că tu n'o să primești! Că doar nu mai au pe altcineva în sat. iar de un om (adică de un polițai!) au nevoie, au nevoie de le crapă măseaua! Haide, nu te mai uita cruciș la mine cu ochiul tău cel beteag! Imbracă-te mai repede și haide, ca de nu, îi pierdem. Și pe urmă or să trimită aici un străin, iar tu ai să vezi ce-o să pățești dela Stepan. Prost mai ești, băiete!

— Bine, atunci să mergem. — se învoi în cele din urmă Serga.

Serga Hahai ajunse la comandatură palid și întunecat: în sinea lui tot se mai temea să nu-i ceară Loznevoi ceeace n'ar fi putut să facă. Dar tocmai această înfățișare a lui Serga rezolvă totul cum nu se poate mai bine: Loznevoi își închipui că băiatul suferea într'adevăr, căindu-se cinstit pentru păcatul tinereții. Se uită la el țintă dela masa la care stătea, cu ochii lui ascuțiți ca două fărâme de schije, și-l întrebă:

— Dece ești așa de posomorît?

— Apoi, n'am multe bucurii... — răspunse Serga, ursuz. Dar simțind în coastă un ghiont de-al lui Erofei Cuzmici, se apropie de masă și-și scoase căciula. - Nu prea am motive să fiu vesel...

— A vorbit Erofei Cuzmici cu tine?

— A vorbit...

— I-am spus tot, — raportă Erofei Cuzmici.

— Ei, cum te hotărăști: primești slujba?

Serga nu răspunse imediat, ba chiar întârzie cam multișor, așa că Erofei Cuzmici începu să tușească de necaz. In clipa cât își chibzui răspunsul, Serga putu să vadă cu câtă grabă se pregăteau hitleriștii de drum: unii înfulecau cu lăcomie, pe fugă, bucăți de pâine și hălci de carne, alții carau din comandatură arme și tot felul de bagaje, iar alții scoteau din curte caii înhămați la sănii... Serga se mai uită odată la detașamentul de represiune nemțesc, oftă și deodată răspunse cu nepăsare:

— De, s'ar putea...

— Primește, primește! — întări Erofei Cuzmici.

— Și, iertați-mă, ce leafă o să am?

— Te-ai deprins să ai leafă, hai? — îl întreba Loznevoi cu răutate.

— N'am niciun ban pus la o parte. Din ce vrei să trăiesc?

— Bucata de pâine n'o să-ți lipsească.

— Dar eu socot că pentru o asemenea muncă, numai o bucată

de pâine n'ajunge. — îi întoarse vorba Hahai, tot mai îndrăzneț și mai înfipt. — Uite, ăștia mănâncă și carne...

— O să ai de toate, nu te mai tocmi atâta.

— Buna învoială face mai mult decât banii.

— Și înainte, când ai intrat în slujbă, tot așa te-ai tocmit?

— Acolo aveam leafă. Era ceva sigur.

— Ești calculat ca un American!

— Da' cum poți să trăiești fără să calculezi?

Erofei Cuzmici simțea că-i vine rău de-atâta tocmeală.

— Lasă, Serioga, ce te tot târguiești? — Și după ce se mai gândi puțin, adăugă: — La bolșevici te-ai dus pentru bani, aici vrei să ți se dea de toate... Cui vei fi semănând? Al dracului hrăpăreț, pe cinstea mea!

— Fiecare trăiește cum poate, — îi răspunse Hahai.

— Se vede că bolșevicii te-au învățat să trăiești așa! — zise Loznevoi, aruncându-i piezis o căutătură plină de răutate. — Mare ticălos au făcut din tine! Ai văzut, Erofei Cuzmici, cum judecă? Și doar e tânăr! Cu asemenea apucături, nu mă îndoiesc c'o să trăești mai mult decât noi!

— Decât mine, nici nu mai încape vorbă! — glumi Erofei Cuzmici.

— Și decât mine! — adăugă Loznevoi.

— Eh, ce nu se poate întâmpla! — oftă Serga, împăciuitor. — Îmi dați voie să fumez?

Comandatura se golise. Scoțându-și capul pe fereastră, Loznevoi aruncă o privire la ulița în care se îngrămădise convoiul de sănii și se grăbi să plece și el.

— Așadar, — zise, întorcându-se spre Serga Hahai și Erofei Cuzmici, în timp ce-și încheia cojocul. — iată care-i treaba voastră... Dealtminteri, asta se știe: să îndepliniți fără nicio abatere toate dispozițiile pe care vi le dă comandatura de plasă. Să vă faceți datoria, iar în sat, să fie ordine desăvârșită!

— Asta se poate, — răspunse Hahai. — O să fie și ordine.

— Întocmai după rânduială! — întări și Erofei Cuzmici.

Detașamentul de hitleriști plecă spre Bolotnoe. Tocmai în fundul saniei din urmă, încărcată cu cadavre înghețate, acoperite la întâmplare cu mantale, își găsi loc și Loznevoi comandantul poliției de plasă.

După cum îi obliga situația lor oficială, Erofei Cuzmici și Serga Hahai petrecură detașamentul cu respectul cuvenit. Când convoiul

dispăru dincolo de marginea satului, ei se întoarseră cu spatele spre apus și se uitară unul la altul zâmbind.

— Ei, cum îți merg treburile, domnule polițai?

– Dar ale dumitale, domnule staroste?

Stateau zâmbind în mijlocul drumului. Iar în jurul lor, deasupra satului troienit sub zăpadă, se ridicau încet și măreț, așa cum se ridicau în fiecare dimineață liniștită și geroasă ca într'un palat minunat, coloane de fum...

A doua zi, la 14 Noembrie, câțiva colhoznici, înnotând până la genunchi prin zăpada afânată, doborau în păduricea de lângă Bolotnoe mesteceni tineri, cu trunchiuri drepte. Toți își căutau de treaba în tăcere, posomorîți: păduricea aceea luminoasă și veselă era locul de odihnă și distracție cel mai îndrăgit de locuitorii centrului raional. Oamenii din Bolotnoe păzeau fiecare copăcel de acolo ca pe ochii din cap, și pentru ei, și pentru urmașii lor...

Un băiețandru oacheș și cu ochi neastâmpărați, care le ajuta celor mai în vârstă la treabă, descoperi pe trunchiul unui mesteacăn doborît un desen vechi în formă de inimă, săpat cu briceagul. Lemnul crescuse, dar desenul era încă lămurit. Nedumerit, întrebă pe unul din cei în vârstă:

— Unchiu' Semion, ce-i asta?

Unchiul Semion se uită la desen, apoi își înfipse toporul în cioata proaspăt tăiată și, fără să știe singur dece, își ridică privirea în sus. Ceilalți colhoznici cercetară și ei desenul. Și deodată, toți își aduseră aminte de păduricea lor cea dragă, plină de lumină liniștita și de verdeață proaspătă, primăvăratică. Și unul dintre ei îi răspunse băiatului cu glas domol și trist:

— E o inimă, drăguță...

Băiatul simți până'n adâncul inimii tristețea din glasul bătrânului, la fel cu tristețea lui și, stăpânindu-și tulburarea, întrebă

— Și dece au ei nevoie de mestecenii noștri?

— Le trebuie, drăguță, le trebuie!

— Bine, dar pentruce le trebuie? — repetă băiatul cu încăpățânare.

— Pentru cruci.

— Pentru ce fel de cruci?

— Cruci pentru Nemți...

— Pentru cei morți? Pe care i-au adus ieri?

— Da, pentru ei.

Dacă-i așa, atunci într'adevăr trebuie! — vorbi deodată cu

înțelepciune băiatul, uitându-se la cei în vârstă ca și cum ar fi fost de o seamă cu ei, cu toate că nu-i era ușor s'o facă dela înălțimea staturii lui.

Unul dintre cei mai vârstnici întrebă, cătând în pământ·

— Ce zici, Semion, poate că ajung?

— Nu, mai taie, — răspunse Semion cu tristețe.

— Dece să mai tai? — Nu vezi câți am doborît!

— Mai trebuie, — repetă Semion. — Adică cum, ai vrea să venim aici în fiecare zi? Nu strică să avem o rezervă....

Iar a treia zi, în piața din Bolotnoe, unde altădată se țineau mertinguri de sărbătoare, răsări un cimitir — un nou cimitir nemțesc din cele care răsăriseră cu miile pe pământul nostru.

Deasupra mormintelor proaspete, ușor presărate cu zăpadă neîntinată, stăteau în rânduri drepte ,crucile de mesteacăn...

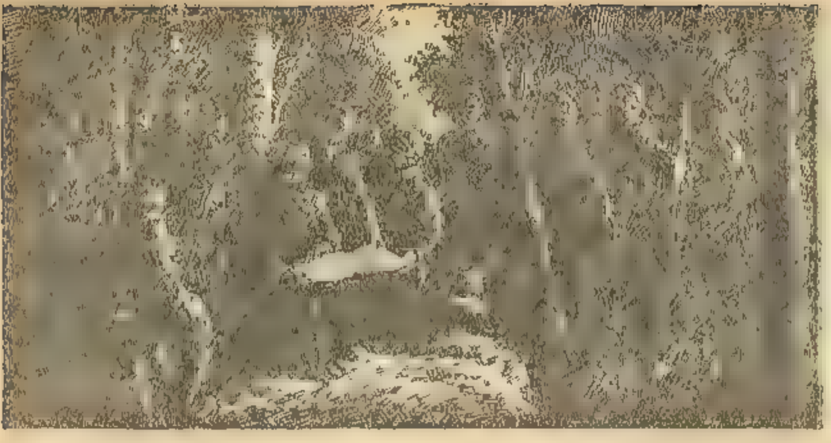

PARTEA A DOUA

I

La 11 Noembrie, la statul major al armatei generalului-locotenent Rocossovschi, se ţinu o consfatuire cu comandanţii diviziilor de infanterie, ai brigăzilor de tancuri şi ai altor mari unitaţi.

In zilele din urmă, pe front fusese linişte.

Armata fascistă germană, măcinată şi istovită de pe urma ofensivei din Octombrie, nu pornea nicio acţiune importantă. Totuşi, informaţiile furnizate de cercetare arătau că comandamentul suprem hitlerist se pregătea intens pentru o nouă ofensivă. Diviziile germane, care fuseseră lovite din plin, primeau zilnic întăriri. In acelaş timp se iveau şi unităţi noi. Chiar în ajunul consfătuirii sosise în raionul satului Camenca divizia a 5-a de tancuri, care luptase până de curând în Africa şi care nu avusese nici măcar când să-şi vopsească din nou tancurile: spre deosebire de ale celorlalte divizii, tancurile ei erau vopsite în galben, în culoarea nisipului din pustiu. Toate acestea arătau că a doua ofensiva germană asupra Moscovei putea sa înceapă cât de curând.

Prin urmare trebuia să se facă pregătiri în vederea respingerii acestei noi presiuni duşmane. Zilele care urmau erau hotăritoare pentru soarta Moscovei.

La consfătuirea dela statul major avea să se discute problema îmbunătăţirii poziţiilor de apărare ale armatei. La 11 Noembrie, poziţia de apărare a armatei trecea la nord-est de Volocolamsc, ocupat de curând de Nemţi, tăia calea ferată ce ducea spre Rjev în dreptul haltei Dubosecovo şi mergea şerpuind spre sud-est, pentru ca deodată să se întoarcă fără veste la nord, spre şoseaua Volocolamsc. Aici duşmanul realizase o pătrundere în formă de pană în flancul stâng al armatei. Satul Schirmanovo se găsea în vârful acestei pene. De-acolo, hitleriştii băteau cu tunuri cu tragere îndepărtată până şi şoseaua Volocolamsc. Şi tot de-acolo le-ar fi venit uşor să iasă la şosea în raionul cătunului Novo-Petrovscoe, să cadă în spatele forţelor principale ale armatei lui Rocossovschi şi să înainteze spre Moscova. In raionul satului Schirmanovo, hitleriştii concentraseră aproape cincizeci de tancuri, împreună cu multă artilerie şi infanterie. Deaceea lichidarea pătrunderii nemţeşti în formă de pană dela Schirmanovo era pentru armata lui Rocossovschi o problemă extrem de importantă, o problemă care nu putea fi amânată.

Ducerea la îndeplinire a acestei misiuni cădea mai ales în sarcina brigăzii a 4-a de tancuri a colonelului Batiucov şi a diviziei de infanterie a generalului Borodin. In dimineaţa aceea, Borodin şi Batiucov făcuseră o recunoaştere în zona Schirmanovo, unde trebuia să aibă loc bătălia, şi acum erau în măsură să prezinte propunerile lor cu privire la această bătălie.

Recunoaşterea şi drumul făcut în grabă peste câmpiile şi prin pădurile înzăpezite din preajma Moscovei, ca şi gândul bătăliei care trebuia să aibă loc curând, toate acestea îl tulburau adânc pe tânărul şi energicul Batiucov. Iar când ajunse la statul major al armatei şi i se aduse la cunoştinţă că guvernul sovietic îl înaintase la gradul de general-maior şi că, pentru îndeplinirea exemplară a misiunilor date de comandament, fusese decorat cu ordinul Lenin, comandantul brigăzii de tancuri, Batiucov, se tulbură şi mai adânc.

Işi prezentă raportul cu înflăcărare şi convingere. Chipul însufleţit al tânărului general, uşor înălţat în sus, era aprins, iar sprâncenele neastâmpărate i se ridicau mereu, ca şi cum ar fi încercat să vadă undeva departe, foarte departe...

Cei mai mulţi dintre comandanţi îl cunoscuseră pe Batiucov abia la sfârşitul lui Octombrie când, din ordinul personal al tovarăşului Stalin, sosise cu brigada la armata lui Rocossovschi venind de lângă Oriol. Tânărul general le plăcu în chip deosebit tuturor comandanţilor: el dovedea întinse cunoştinţe în arta militară, multă vioiciune şi un entuziasm stăpânit, însuşiri absolut necesare în război.

Dintre cei care-l ascultau pe Batiucov, cel care încerca sentimente mai calde față de el, era generalul Borodin, cel mai în vârstă dintre toți. Și asta nu se datora numai faptului că el, Borodin, întâlnea pe front încă un comandant înzestrat și un om de ispravă, cum mai întâlnise încă mulți alții, nu numai pentru că mâine avea să lupte alături de el, și că prin urmare avea să-l poată cunoaște și pe câmpul de bătălie. Fără îndoială că toate acestea la un loc înălțau și înfrumusețau sentimentele generalului Borodin. Și totuși, nu ele erau cauza dispoziției lui neobișnuite la această consfătuire. Generalul Borodin încerca aceste sentimente calde și sărbătorești mai ales pentru că, fiind cu mult mai în vârstă decât toți ceilalți, putea, dela înălțimea anilor săi, să-și dea mai bine seama ce fel de comandanți se plămădesc în Patria Sovietică: nu numai cu o nouă structură sufletească, cu o nouă concepție despre lume, dar stăpânind și o știință militară cu totul nouă, neasemuit de înțeleaptă, de îndrăzneață și de inspirată. Și, ținând în mână ziarul în care erau publicate cele două documente ale guvernului cu privire la Batiucov, generalul Borodin îl asculta pe tânărul comandant cu încântare, silindu-se să și-l imagineze cum vorbise el de curând la telefon cu tovarășul Stalin... Și se gândea: tineri comandanți sovietici ca Batiucov îi bat de pe acum cu succes pe hitleriști, și nu mai încape nicio îndoială că în acest război ei vor fi învingătorii.

După ce-l ascultă pe Batiucov, Rocossovschi începu deodată să cerceteze hârtiile pe care i le pusese dinainte șeful de stat major al armatei, Malinin. Generalii luară aceasta drept o pauză. Borodin, Pamfilov și Dovator, aplecându-se spre Batiucov începură să discute cu el, în șoaptă, despre raportul lui.

In timp ce răspundea, tot în șoaptă, la observațiile lor, tulburat, Batiucov trase fără să vrea din mâinile lui Borodin ziarul în care erau publicate cele două documente ale guvernului care-l priveau.

— Da, ia-l, ia-l, — zise Borodin încetișor.

Abia atunci Batiucov își dădu seama că îi luase ziarul din mâini și i-l întinse imediat.

— Nu, ia-l dumneata, Mihail Efimovici, e al dumitale, nu te sfii, — urmă Borodin, simplu și blând. — Așa, ca amintire... Să fii avansat general în zilele acestea când se hotărăște soarta Moscovei e o mare cinste! E o dovadă de mare încredere!

Rocossovschi își ridică ochii de pe hârtiile lui.

Consfătuirea își urmă cursul.

După ce-i ascultă pe Borodin și pe Malinin, șeful statului major al armatei, Rocossovschi se apleacă asupra hărții întinse pe masă;

luă creionul şi, după obiceiul lui, înainte de a-şi spune cuvântul se adânci în gânduri.

În timp ce Rocossovschi se gândea, ceilalţi aşteptau în tăcere, încordaţi, urmărind, fără să-şi dea seama, nu atât expresia feţei comandantului armatei, cât drumul pe hârtie al creionului său bine ascuţit. Prin faţa ferestrelor casei mari de piatră unde se ţinea consfătuirea, treceau pieziş fulgi mari de zăpadă, aşternându-se pe geamuri şi pe crengile brazilor tineri din curte.

— Prin urmare, sunteţi lămuriţi cu toţii asupra misiunii principale în bătălia pentru Schirmanovo, — începu Rocossovschi, aruncând creionul pe hartă şi ridicându-şi deodată privirea luminoasă, dar obosită. — Trebuie să ne îmbunătăţim poziţiile şi să dăm adversarului o lovitură atât de puternică, încât să-i zădărnicim activitatea în acest sector al frontului. Repet, aceasta este misiunea noastră principală. Dar bătălia de mâine nu ne poate da numai atât. Departe de asta! In timp ce dăm bătălii ca acea pe care o plănuim pentru ziua de mâine, noi învăţăm cum să acţionăm ofensiv, tovarăşi! Invăţăm cu toţii, dela simplu ostaş până la comandantul de armată. Un atac ca acesta e universitatea ofensivei. N'am nicio îndoială că nu e departe ziua când va trebui să-l dăm peste cap pe duşman! Deaceea chiar de pe acum, cât timp luptăm încă în apărare, suntem datori să ne pregătim în chip practic pentru ofensivă...

Cineva îl chemă pe Rocossovschi, pe neaşteptate, în sala aparatelor la aparat era Moscova. Rocossovschi se ridică în grabă şi ieşi. Ştia că e chemat de Comandantul Suprem.

Peste o jumătate de oră se întoarse, îşi plimbă privirea înfierbântată asupra tuturor, îşi desfăcu de două ori braţele în tăcere, uluit peste măsură, pesemne, de ceeace se întâmplase, apoi strigă, mişcat

— Ce zi! Ce zi mărcaţă!

După aceea se apropie grăbit de Batiucov, îl îmbrăţişă şi-l sărută de trei ori, aşa cum sărută un soldat pe altul, în ceasul victoriei.

— Iubite Mihail Efimovici, te felicit încă odată, a doua oară pe ziua de astăzi! — îi zise el lui Batiucov, care se zăpăci. Apoi, adresându-se tuturor: — Vă felicit şi pe voi toţi, dragi prieteni! Astăzi s'a săvârşit un eveniment istoric: s'a decretat înfiinţarea trupelor sovietice de gardă! Dumneata Mihail Efimovici, şi tanchiştii dumitale sunteţi cei dintâi ostaşi de gardă ai noştri! Ostaşi de gardă stalinişti!

Rocossovschi se întoarse apoi spre maiorul care ieşise în urma lui din sala aparatelor:

— Dă-mi ordinul!

După ce-şi aruncă ochii pe hârtie, Rocossovschi îşi ridică repede privirea însufleţită asupra generalilor, iar aceştia luară deodată în faţa lui poziţia de drepţi ca în front: comandantul de armată ţinea în mână ordinul lui Stalin!

Rocossovschi începu să citească încet şi răspicat.

— „Către toate fronturile, armatele, diviziile şi brigăzile de tancuri...".

Când ajunse la conţinutul propriu zis al ordinului, glasul lui răsună dintr'odată atât de ciudat, încât muşchii de pe feţele încordate ale generalilor tresăriră uşor de emoţie. Citea cu atâta suflet, de parcă el însuşi ar fi scris ordinul, cu mâna lui, de parcă el însuşi ar fi chibzuit fiecare cuvânt şi ar fi pus în fiecare sunet o particică din fiinţa lui, iar acum, când această muncă grea fusese săvârşită, dorea cu patimă ca generalii lui nu numai să înţeleagă semnificaţia ordinului, cum se înţeleg de obicei ordinele citite în faţa trupei, ci ca să-şi întipărească în minte, pentru totdeauna, fiecare sunet al lui, ca pe al unei melodii pe care o auzi o singură dată în viaţă, dar pe care n'o mai uiţi niciodată... Şi numai la sfârşit după cuvântul „ordon", glasul lui Rocossovschi se înalţă deodată şi răsună solemn: n'ai fi zis că citeşte ordinul în faţa unui grup restrâns de generali, la statul său major, ci în faţa tuturor regimentelor aliniate în marginea pădurilor, pe câmpiile, pe colinele şi în văile din preajma Moscovei...

II

Ocupaţi cu pregătirea unei noi ofensive, numai rareori, în zori sau pe înserate, hitleriştii aruncau asupra limitei dinainte a apărării noastre sau în spatele frontului câteva proiectile şi bombe, parcă numai aşa, ca să ne amintească: e linişte, însă războiul nu s'a sfârşit... Bateriile noastre răspundeau rar: îşi economiseau muniţiile. In tot timpul acesta, divizia lui Borodin se îndeletnicea cu regruparea unităţilor şi a subunităţilor, cu întărirea poziţiilor, cu observarea duşmanului, cu reparatul armamentului, cu transportul muniţiilor şi alimentelor — într'un cuvânt, cu nenumărate chestiuni de tot felul, care trebuiau să ajute până la urmă la atingerea cu succes a scopului principal: distrugerea duşmanului. In limita dinainte a apărării, numai lunetiştii se aflau în treabă. Din ambuscade, bine mascate, se auzeau din când în când împuşcăturile lor ochite cu precizie.

In zilele acelea de acalmie, maiorul Ozerov ducea mai mult ca

oricând dorul familiei și al Siberiei ... iubite. Chiar atunci primise două scrisori deodată dela nevastă-sa.

Nevasta lui era învățătoare la Novosibirsc, unde Ozerov făcuse serviciul în armată înainte de a intra la Academia militară. Era o femeie foarte energică, capabilă să îngrijească de familie și fără ajutorul bărbatului ei. Totuși, Ozerov își dădea seama că, acum, în timp de război, ai lui o duceau mai greu decât înainte. Și oricât căuta să se liniștească, era mereu îngrijorat de soarta lor.

Stătea și-i scria nevestii-sii o scrisoare amănunțită de răspuns. De sub pana lui se revărsau mereu, la nesfârșit, vorbe calde, pline de mângâiere. Și în timp ce scria, îi avea în fața ochilor, ca aevea, pe toți: mama, bătrână dar încă vioaie, și nevasta cu cei doi copii, Tania și Volodca. I se părea că-i vede stând pe malul împădurit al lui Obi cel larg și primăvăratic, iar de jur împrejur, cât cuprinzi cu ochii, vedea așternându-se nesfârșitele și iubitele întinderi siberiene...

De cât timp nu și-i mai văzuse pe ai lui!

De cât timp nu mai fusese în Siberia!

Maiorul Ozerov își trăise acolo aproape toată viața. Ozerovii erau din vechii locuitori ai Siberiei. Neamul lor își întinsese ramurile puternice în multe din satele așezate la poalele codrului de pini Casmalinsc. Tatăl lui se întorsese bolșevic din primul război mondial și înființase în satul natal un Soviet, a cărui conducere o luă el însuși. Iar în vara anului o mie nouă sute optsprezece, când gărzile albe puseseră mâna pe putere, ajunse comandantul unui detașament de partizani din vestita armată de sub comanda prietenului său Efim Mamontov, care luptase în acelaș regiment cu el. Un an mai târziu, rănit la un picior, căzu în mâinile călăilor albi. În văzul tuturor oamenilor din sat, cei din garda albă îl bătură cu vergelele de curățat puștile, până ce-și pierdu cunoștința, apoi îl împușcară. Chiar a doua zi, Serioja Ozerov, care avea pe atunci paisprezece ani, plecă la detașamentul de partizani. Până la căderea iernii colindă prin stepele Altaiului, luă parte la nimicirea câtorva expediții de represiune de-ale lui Colceac, iar spre iarnă când se întoarseră unitățile Armatei Roșii, se întoarse și el acasă.

După o întrerupere de doi ani, împreună cu alți întârziați dela învățătură, Serioja se apucă din nou de carte, arătând o sârguință vrednică de invidiat. Și în anul 1925 termină școala medie. După aceea, ar fi putut să trăiască și să muncească liniștit în satul lui, dar Serghei Ozerov colindă încă multă vreme de colo până colo, fără să-și găsească o ocupație care să-i fie pe plac. A fost pe rând conducătorul bibliotecii sătești, învățător, a lucrat apoi în comitetul de

plasă al Comsomolului, dar nicăieri nu era mulțumit de munca lui. In sfârșit, spre mirarea celor de acasă, se înfățișă la comisariatul militar, renunță la scutirea la care avea drept și ceru să fie luat în armată.

In felul acesta se terminară rătăcirile lui în căutarea unei ocupații după plac: simțise în adâncul sufletului că și-a aflat, în sfârșit chemarea în viață.

In armată, străbătu calea dela simplu ostaș până la ofițer comandant de companie. Tot timpul acela și-l petrecu în Siberia. Numai cei din urmă patru ani, cât studie la Academia militară, trebui să stea la Moscova. După ce-și termină Academia, ar fi vrut să se întoarcă fără întârziere în Siberia lui iubită, unde trăiseră totdeauna ai lui. Dar a început războiul și Ozerov a fost trimis imediat în Apus.

...După ce povesti cu de-amănuntul cum sărbătorise regimentul lui ziua de 7 Noembrie pe front, maiorul Ozerov împinse deodată scrisoarea la o parte și-l chemă pe Petia Uraleț.

— Ați terminat de scris, tovarășe maior? — întrebă Petia cu veselie, scoțându-și capul din despărțitura adăpostului unde încălzea mâncarea pentru comandantul de regiment. — Dacă ați terminat, apoi trebuie să mâncați. Demult ar fi fost timpul!

— Să mănânc? Bine, hai să mănânc!

Petia începu să așeze masa.

— Uite ce e, Petia, — zise Ozerov. — Vezi dacă s'a întors șeful aprovizionărilor cu alimente și furaje. Dacă s'a întors, să vină imediat la mine.

Rubin, șeful aprovizionării cu alimente și furaje, se prezentă îndată.

Era tânăr, avea sprâncenele negre și fața rumenită de ger, ca o fată. Se înfățișă îmbrăcat cu un cojoc curățel, albit. Peste cojocel îi strălucea centura nouă și tocul revolverului. Ducându-și palma întinsă la căciula împodobită cu o frumoasă blană albăstruie, Rubin raportă cu un glas cald și vesel de bas — un glas cum au unii răsfățați ai soartei.

— Te'ngrași, te'ngrași mereu? — îl întrebă Ozerov.

Rubin îi răspunse cu un zâmbet:

— Toți cei din familia mea sunt așa, tovarășe maior!

— Nu cred că asta-i pricina, — zise Ozerov încet, în timp ce răsfoia hărțile și hârtiile de pe măsuță. — Bagă de seamă, Rubin, să nu fii cumva nevoit după război să pleci la o stațiune de cură... Obezitatea e o boală tare păcătoasă!

— Tovarăşe maior! — se tulbură vădit Rubin, înțelegând unde

vrea să ajungă comandantul, cu toate că o luase atât de domol. — Pe cuvântul meu, nici eu nu știu dece am început să mă îngraș așa!

— Dar vezi că eu știu, — îi întoarse vorba Ozerov. — Din pricina nepăsării tale în viață și a consumului exagerat de hrană prea nutritivă. Ți-o spun foarte serios. Că doar nu mănânci prost, nu-i așa?

Fără să vrea, Rubin aruncă o privire spre farfuria de aluminiu cu un rest de supă de mei, care rămăsese pe marginea mesei. Și deodată păru a înțelege dece-l chemase comandantul de regiment. Dojenindu-se în gând pentru neprevederea lui, zise:

— Iertați-mă, tovarășe maior, dar n'am știut că sunteți hrănit atât de prost. Incepând de astăzi o să vă trimit un supliment de hrană.

— Ai să-mi trimiți?...

— Da, tovarășe maior!

Ozerov împinse hârtiile la o parte.

— Dacă ai s'o faci asta, — zise, aruncându-i o căutătură piezișe, — apoi o să te trimit și cu... Ai înțeles? In limita dinainte a apărării! Ia stai puțin, amice, nu cumva ești ofițer de front?

— Nu sunt, tovarășe maior! — se sperie Rubin.

— După părerea mea însă, ai putea foarte bine să comanzi un pluton: ești tânăr, voinic, bine hrănit... Iar în locul tău să punem un om mai în vârstă, ce zici?

— Tovarășe maior, nu se poate... doar sunt specialist...

— Ce fel de specialist? Din serviciul intendenței? — Ozerov își închise ochii pe jumătate, și-i vorbi aproape cu blândețe: — Asta nu face nimic! In război, specialitatea n'are nicio importanță.

Șeful aprovizionărilor simți că se înnăbușe în cojocul lui. Fața rumenă i se acoperi toată cu broboane de sudoare.

— Ei, bine, caută-ți deocamdată de treburile tale, — îi zise Ozerov. — N'ai decât să mănânci cât poftești dacă nu ți-e frică să te îmbolnăvești. Dar dacă o să aflu că ai înstrăinat măcar o fărâmiță de slănină, tu ai să fii de vină. Atunci nu mai fac cu vorbă lungă cu tine!

— Am înțeles, tovarășe maior!

— Și acum, să-ți spun pentruce te-am chemat. E vorba de ceva cât se poate de important, — urmă Ozerov. — Tu mănânci bine însă pe ostași mi-i hrănești prost! Așa că începând de astăzi, să avem o regulă hotărîtă: să-mi prezinți zilnic la semnat menu-ul pentru tot regimentul. Fără semnătura mea să nu se gătească nimic. Iar tu să urmărești, personal, să intre în cazane întreaga rație. Să controlezi singur dacă alimentele pe care le eliberezi ajung

până la ostași, dacă nu cumva le sustrag pe drum șobolanii cei cu două picioare. Să nu stai pe loc, ci să mi te învârtești ca o sfârlează pe la bucătării și prin depozite!

— Am înțeles, tovarășe maior!

După ce plecă Rubin, Ozerov își luă din nou scrisoarea, dar o lăsă imediat și-i ordonă lui Petia Uralcț:

— Cheamă-l la mine pe Vozniacov!

Cât timp regimentul fusese lipsit de comisar, maiorul Ozerov îndeplinise și îndatoririle acestuia, fără să le dea mai puțină atenție decât îndatoririlor sale de comandant.

Dela întoarcerea din teritoriul ocupat de cotropitori, secretarul biroului de partid, Vozniacov, se schimbase mult, mai ales în zilele din urmă, de când regimentul intrase în poziție în preajma Moscovei. Era parcă mai închis, mai atent și mai grav: serviciul militar îl șlefuise repede în toate privințele, așa cum șlefuiește un bun cioplitor o piatră colțuroasă. Ozerov băgase de seamă aceasta și se străduia în toate chipurile să-l ajute pe Vozniacov, în a se deprinde cu condițiile grele ale muncii de partid pe front. Nădăjduia să scoată ceva din Vozniacov: secretarul biroului de partid își îndeplinea serviciul conștiincios și cu multă tragere de inimă.

Ozerov îl întâmpină cu prietenie.

— Stai jos. Unde voiai să te duci?

La batalionul întâi, tovarășe maior!

— Foarte bine că ai început să te duci mai des pe la ostași, — zise Ozerov, punând la o parte scrisoarea neterminată și cercetând cu luare aminte fața tristă a secretarului biroului de partid, cu ochii cenușii, obosiți și cu obrajii căzuți. — Da, pentru că mulți dintre lucrătorii noștri politici au obiceiul să-și spună în timpul luptei: „Ce muncă politică poți să duci cu soldații, când nici propriul tău glas nu-l poți auzi?" Iar când se liniștesc lucrurile, îndată caută să dea bir cu fugiții pe la punctele de comandă. Că, adică, după luptă oamenii au nevoie de odihnă, nu le mai arde de discuții!... Și despre ce voiai să vorbești cu ostașii?

Vozniacov se pregătea să țină convorbiri cu agitatorii, să vadă cum prelucrează ei raportul tovarășului Stalin, închinat aniversării lui Octombrie și să-i ajute cu sfatul în munca lor.

— Foarte bine! — încuviință Ozerov, și începu să-i explice, cu aprindere și documentat, cum crede el că trebue conduse convorbirile, pentru ca fiecare cuvânt al lui Stalin să ajungă la inima fiecărui ostaș.

— Acum, iată ce este, Tihon Matveici, — încheie Ozerov, —

eu socotesc că noi nu ducem cum trebuie munca pentru primirea în partid. Da, ştiu ce vrei să-mi spui. Abia îl primeşti pe om în partid şi îndată după aceea moare... Toate acestea le ştiu. Şi totuşi, spre marea mea părere de rău, n'am primit nici pe departe pe toţi acei care ar fi dorit să intre! L-ai cunoscut pe Sviridov, servant la aruncător? In buzunarul lui s'a găsit o cerere scrisă înaintea celei din urmă lupte. Şi te întreb atunci: dece acest Sviridov, comunist în suflet, n'a ajuns să-şi facă formele de intrare în partid? Vina e numai a noastră. Trebuie să ne gândim mai mult la oameni ca aceştia. Dă în grijă tuturor comuniştilor, chiar astăzi, să dea ajutor unor oameni ca Sviridov să intre în rândurile noastre. Războiul, iubite Tihon Matveici, a înfrăţit nebănuit de adânc poporul cu partidul!

Abia îl lăsă pe Vozniacov să plece, când se auzi zbârnâitul insistent al telefonului. La aparat era statul major al diviziei: maiorul Ozerov trebuia să fie la ora 16 la generalul Borodin, ca să ia parte la o consfătuire. „Da, mâine se dă lupta...” îşi zise Ozerov. Trimise numaidecât pe Petia să spună să i se înhame caii, iar el se aşeză să termine scrisoarea către Taniuşca, fetiţa lui.

Ii scria cu litere mari de tipar. Scrisoarea era plină mai ales de sfaturi şi îndrumări: să înveţe cât mai bine, să asculte pe mama şi pe bunicuţa, să nu necăjească pe Volodia cel mic şi să aibă grijă să nu-i îngheţe năsucul şi obrăjorii în drum spre şcoală, sau dela şcoală spre casă.

După ce lipi în sfârşit scrisoarea, Ozerov rămase multă vreme cufundat în tăcere, cu fruntea sprijinită în palmă, uitându-se atent, cu reculegere, cum se uscau rândurile drepte ale adresei scumpe şi depărtate...

III

Batalionul căpitanului Vladimir Şaracşane se afla în a doua zi de odihnă într'un sat mare, unde erau toate subunităţile de spate ale regimentului. Ostaşii batalionului se scăldaseră în băile ţărăneşti, căpătaseră rufe curate, dormiseră pentru toată săptămâna din urmă şi acum se îndeletniceau cu fel de fel de treburi: îşi dregeau şi-şi curăţau puştile, îşi puneau la punct echipamentul, ascultau convorbirile pe care le ţineau lucrătorii politici şi agitatorii, citeau ziare şi cărţi, scriau scrisori, învăţau cum trebuiesc executate incursiunile de zi şi de noapte, învăţau meseria de lunetişti, aduceau muniţii

şi-i deprindeau pe cei din efectivele nou sosite cu meşteşugul greu al războiului. Ca totdeauna, ofiţerii aveau şi mai multă treabă. Intr'un cuvânt, vieţii în rezervă i se zicea de către toată lumea „odihnă" numai pentru că aşa se chema, oficial, în ordinele statului major al regimentului.

...In viaţa oamenilor vin pe neaşteptate clipe hotărîtoare, cruciale, care ţin uneori numai câteva ore, sau chiar câteva minute. O asemenea clipă crucială a fost în viaţa lui Andrei ziua de 7 Noembrie, când simţise că era ostaş şi cunoscuse fericirea de a fi biruit pe duşman. Sentimentul vrăjit, care dă aripi, al victoriei în luptă, trezi în el puteri noi şi noi posibilităţi. Inainte, nici n'ar fi îndrăznit să-şi închipuie că ar putea să comande o grupă şi încă în timp de războí. Dar după 7 Noembrie, înţelese că e în stare s'o facă, şi deaceea primi cu linişte noua însărcinare. Peste două zile, generalul Borodin îl înaintă la gradul de sergent.

De când comanda grupa de puşcaşi, Andrei Lopuhov se schimbase mai mult încă decât în neuitata zi de 7 Noembrie. Sentimentul de răspundere faţă de sarcina ce i se încredinţase, faţă de oamenii de sub ordinele lui, trezise în el dintr'odată un nou val de energie. Căuta cu tot dinadinsul ca ostaşii din grupa lui să fie pildă în toate privinţele: să-şi facă datoria cinstit, să îndure bărbăteşte toate greutăţile, să-şi îngrijească armele ca să le aibă totdeauna gata, să fie bine hrăniţi, cu mintea trează şi să lupte cu duşmanul fără să-şi preocupească viaţa. Era atât de preocupat, şi ziua şi noaptea, de îndeplinirea noilor sale îndatoriri militare, încât nu se îndura nici să doarmă şi nici să mănânce cum se cuvine. Că doar nu e lucru uşor să comanzi o grupă, şi încă în timp de războí, cum ar putea să-şi închipuie unii nepricepuţi...

Dar Andrei Lopuhov îşi însuşea cu repeziciune nu numai cunoştinţe şi experienţă militară. Contactul de fiecare clipă cu oamenii de diferite profesiuni şi cu nivel cultural diferit, discuţiile lor cu privire la evenimentele care zguduiau lumea, dorinţa lui de a pătrunde cât mai adânc tot mersul complicat al vieţii tulburate de război — toate aveau o influenţă covârşitoare asupra dezvoltării lui spirituale: era ceva neînţeles care-l îndemna să se amestece în convorbirile ţinute de lucrătorii politici şi agitatori, să ia ziarul în mână, să asculte cu lăcomie povestirile oamenilor umblaţi prin lume şi să ia parte şi el la desele discuţii ale soldaţilor. Serviciul în armată se dovedise a fi pentru Andrei, o şcoală a vieţii, neobişnuit de aspră, dar neasemuită.

In zilele din urmă, sergentul major Dubrovca, un tânăr bălai şi voinic, palid încă de pe urma rănilor căpătate, numit de curând

ajutor al comandantului de pluton, organizase în subunitatea lui diferite convorbiri și lecturi din ziare, care se făceau regulat dimineața și seara. Andrei se așeza totdeauna cât mai aproape de Dubrovca și-l asculta, silindu-se să nu scape niciun cuvânt. Asculta cu o deosebită lăcomie toate articolele și însemnările în care se povestea viața din teritoriul ocupat de cotropitori. Când se vorbea, în comunicatele Biroului Sovietic de Informațiuni sau în corespondențele ziarelor, despre acțiunile partizanilor din regiunea Calinin lui Andrei i se părea că vede limpede în față, ca aevea, pe uscățivul Stepan Boiarchin, cu ochii lui arzători, și-și aducea aminte de glasul lui încărcat de ură dela cea din urmă întâlnire a lor. Iar dacă ziarele vorbeau despre felul cum se împotrivesc colhoznicii la măsurile dușmanului, Andrei îi vedea înaintea lui pe toți cei dragi: pe tată-său, pe mama și pe Marica, și și-i închipuia amestecându-se în toate întâmplările acelea. In asemenea clipe, Andrei ori ofta din greu, ori, tulburat de fericire sau de îngrijorare, își strângea pumnii și-i cerea lui Dubrovca ziarul, să vadă cu ochii lui ce scria acolo...

Interesul pentru tot ce se întâmpla pe meleagurile sale era arzător și chinuitor, și asta se explica lesne: Andrei ducea din ce în ce mai mult dorul Olhovcăi, al părinților, al Mariței și al lui Vesiatca... Dar asta nu-l împiedica deloc să fie mereu cu inima trează la tot ce se întâmpla și în celelalte regiuni unde pătrunseseră cotropitorii, ca și la tot ce se întâmpla în spatele frontului, la Moscova, pe Volga, în Ural, în Siberia și în Orientul Indepărtat.. Sentimentul acela pe care-l încercase la retragerea din Octombrie, când, urcat pe una din colinele din apropierea Olhovcăi, i se părea că în fața ochilor lui se deschisese pentru o clipă toată întinderea nevăzută, de dincolo de orizont a patriei, îl încerca adeseori și acum. Și ce adâncă influență avea asupra lui sentimentul acela neasemuit de legătură și de împărtășire cu tot ce era, văzut și nevăzut, cuprins între hotarele patriei!

Ieri, agitatorul Dubrovca se îmbolnăvise. Răcise la gât. Intâlnindu-l pe Andrei, îi întinse numărul cel mai nou al gazetei ostășești și-i spuse răgușit:

— Citește-l tu băieților! Intâi comunicatul, pe urmă însemnările astea. Și după aceea discutați-le, dacă cumva... Eu mă duc la compania sanitară, nu vezi cum am răgușit? Mare bucluc!

Andrei se uită în ochii căprui și vicleni ai lui Dubrovca, apoi oftă și luă ziarul...

Andrei citea frumos și ostașii îl ascultau cu luare aminte. Totuși, se simțea tulburat ca în toiul luptei. Dar se tulbură și mai mult atunci când citi o însemnare despre felul cum jefuiesc și asupresc

cotropitorii nemţi pe colhoznicii unui sat oarecare. O., din regiunea Calinin. Sate, ale căror nume începeau cu litera „O", erau cu zecile în regiunea aceea. Andrei o ştia doar. Intâmplările povestite în ziar ar fi putut să nu se petreacă numaidecât în Olhovca, cum se petrecuseră totuşi în realitate. Dar Andrei se simţi deodată încredinţat, fără urmă de îndoială, că cele povestite se întâmplaseră chiar în Olhovca lui, şi cu mare greutate, abia putându-se stăpâni, termină lectura ziarului.

— Ce-i cu tine? — îl întrebă Umrihin. — Nu cumva te-ai îmbolnăvit şi tu?

Andrei rămase toată seara tăcut, culcat pe paie în colţul lui, cu faţa la perete. Cât timp batalionul lui fusese în limita dinainte a apărării, Andrei nu prea avea când să-şi aducă aminte de Olhovca şi de cei dragi: chiar dacă-i apărea pentru o clipă vreo icoană din viaţa paşnică de altădată, ea se stingea numaidecât, întocmai ca flăcările când explodează un proiectil. Iar dacă seara după luptă, îşi punea în minte să se gândească la trecut, la ai săi, cum se trântea în culcuş, cum se prăbuşea dintr'odată, sfârşit de oboseală, ca într'o bulboană... Acum însă nimic nu-l mai împiedica, şi Andrei lăsă frâu slobod gândurilor sale...

Trecuse mai mult de o lună de când îşi părăsise casa părintească. Nu era cine ştie cât, însă câtă viaţă nu încăpuse în răstimpul acela! Şi ce viaţă! In toţi anii tinereţii lui nu trăise atât! Uneori chiar îi venea să se întrebe: oare nu cumva se încurcase în socoteli? Poate că trecuseră ani, nu zile?... Andrei îşi aducea aminte adeseori de cea dintâi dimineaţă petrecută în limita dinainte a poziţiei, când, alături de Olcinic, se uita din tranşee la mesteacănul singuratic din mijlocul „ţării nimănui" şi se gândea acasă. Pe-atunci i se părea că tot ce-şi întipărise în minte în ziua când se despărţise de casă, se petrecuse demult, foarte demult: poate în tinereţe, poate în copilărie... Nici acum nu putea să se scuture de această impresie ciudată, atât de încărcată era memoria lui cu tot ce se întâmplase în timpul scurt de când plecase din Olhovca. Şi, fără să vrea, se gândea că dacă el trecuse prin atâtea întâmplări, nici cei de acasă nu trecuseră prin mai puţine. Totul e, cum le vor fi suportat?

In noaptea aceea Andrei o visă pe Marica.

Era un vis neasemuit, pentru că nu avea în el nimic născocit de închipuire, ci reproducea cu o extraordinară exactitate o întâmplare din scurta lui viaţă cu Marica. Şi nu se petrecuse nimic deosebit, nici atunci când fuseseră într'adevăr împreună, nici acum, în vis. Era primăvară. Se întorceau amândoi în sat, dela munca câmpului, pe o

cărăruie şerpuită. Mergeau ţinându-se pe după mijloc, Andrei tăcea, iar Marica cânta un cântec... Tot farmecul acestei întoarceri dela muncă stătea tocmai în faptul că mergeau împreună, ţinându-se pe după mijloc, iar de jur împrejurul lor se întindea lumea înaltă a amiezii, plină de soare blând. Andrei vedea iarăşi toate câte le văzuse cândva aevea: şi unduirile vesele ale holdelor uşor mângâiate de vânt, şi umbrele graurilor alunecând deasupra lor, şi verdele strălucitor, ca lăcuit, al dumbrăvilor de dincolo de drum, şi cerul care sclipea... Şi ce limpede auzea glasul Maricăi! Cânta un cântec de dragoste, şi cântecul ei se îmbina atât de minunat cu lumea prin care treceau, încât Andrei îşi simţi sufletul încărcat de fericirea de a trăi. Şi ar fi vrut, întocmai ca şi atunci aevea, să meargă, să meargă la nesfârşit alături de Marica, alături de cântecul ei...

IV

Andrei ieşi pe cerdac.

In curtea vecină, dela un capăt la altul al gardului, pe un aşternut de paie putrede stătea culcată o haită de câini de toate culorile. O adusese ieri un grup de fete sanitare, sosite la regiment ca să completeze efectivul companiei sanitare. Fiecare fată avea un atelaj de patru câini, care trăgea după el un fel de luntre mică, albă şi uşoară pentru evacuarea răniţilor de pe câmpul de luptă. Ieri, în timpul cât cercetau aceste luntrişoare, ostaşii glumeau între ei dar fără veselie:

— Ia hai să ne dăm cu barca. Care doreşte?

— Lasă, c'o să intrăm noi în luptă, şi atunci ne-om da până ne-om sătura!

Uitându-se la câini, Andrei îşi aduse aminte de Cernea, de felul cum îl petrecuse la plecarea lui din Olhovca. Străbătu curtea şi se apropie de gard.

Culcaţi de-a-lungul gardului, câinii se ridicară neliniştiţi, zburlindu-şi părul şi începând să mârâie. Sprijinindu-se cu cotul de stinghia gardului, Andrei se uită la ei blând, cu linişte. Şi deodată, câinii începură să dea din coadă cu prietenie şi se culcară, fiecare la locul lui.

Fără veste, Andrei auzi de undeva un glas limpede de fată:

— Tovarăşe sergent!

Mirat, se întoarse spre partea de unde venea glasul acela dulce: demult nu mai auzise altul ca el... Se întoarse şi încremeni: în faţa

lui stătea o fată îmbrăcată cu cojoc alb şi cu o uşancă pe cap. Avea parul negru, ochii întunecaţi şi buzele pline şi rumene: semăna ca două picături de apă cu Marica! Asta era o adevărată minune. Fără să-şi poată lua ochii dela fată, Andrei o măsură câteva clipe mirat şi descumpănit. Fata nu putea să-şi dea seama cu niciun preţ prin ce anume stârnise tulburarea lui Andrei şi, în timp ce încerca să înţeleagă, expresia chipului şi a ochilor i se schimba cu o repeziciune uimitoare. Dar când în sfârşit ghici despre ce era vorba, nedumerirea şi teama de pe chipul şi din ochii ei se schimbară deodată într'un zâmbet nebunatic şi viclean.

— M'ai asemuit cu cineva, tovarăşe sergent?

— Intocmai, — îi răspunse Andrei, venindu-şi în fire.

— Seamăn chiar aşa de mult?

— Foarte mult!

— Cu nevasta dumitale?

— Da.

Lena Malâşeva se uită cu interes la Andrei.

— Iată un lucru la care nu m'aş fi aşteptat, să seamăn atât de mult cu cineva, — zise ea zâmbind. — Credeam că nu mai este alta ca mine... Dar poate că numai ţi s'a părut, tovarăşe sergent, că seamăn aşa de mult cu nevasta dumitale?

Andrei se mai uită odată la fată: într'adevăr, semăna cu Marica, dar nu chiar atât de mult cum i se păruse la cea dintâi aruncătură de ochi. Era mai măruntă decât ea, avea faţa mai rotundă şi obrajii mai plini, şi nu părea brună şi cu ochii negri decât pentru că era îmbrăcată toată în alb şi încărcată de promoroacă, altminteri era blondă şi cu ochii căprui. Apoi nici glasul nu-i semăna cu al Maricăi: era mai adânc şi mai plin...

— Nu, să nu-mi spui nimic, — strigă Lena, fără să-i mai aştepte răspunsul. Işi dădea seama acum că nu făcuse bine punându-i întrebări nelalocul lor. — Am o rugăminte la dumneata, tovarăşe sergent. — Şi se apropie de gard. — Şi nu ştiu, crede-mă, cum să încep. Ieri dimineaţă, în timp ce ne aflam la ultimul popas, mi-a fugit un câine din atelaj. Era aşa de încăpăţânat — o adevărată pacoste! Mă dăduse gata! N'o să mă crezi, dar am plâns de câteva ori din pricina lui. Nu voia să meargă, şi pace! Câteodată începea să mârâie la mine aşa de cumplit, că mi-era frică să nu mă şi muşte.

Deodată Andrei simţi că-i face plăcere să stea de vorbă cu fata aceea.

— Cum s'ar zice, câinele a dezertat, — zise el, zâmbind pentru

întâia oară în ultimele douăzeci și patru de ore. — Poate că s'o fi speriat de front?

— Da, a dezertat! — încuviință Lena foarte serios — Și acum mi-au rămas numai trei câini la atelaj. Uite, atelajul meu e cel de lângă șură.

— Doi albi și unul roșcat?

— Da, acela.

— Și a fugit unul roșcat?

— Intocmai. Da'de unde știi?

— Apoi, nu putea să fugă decât cel roșcat, — glumi Andrei, simțind cum îi place tot mai mult să stea de vorbă cu fata aceea frumoasă, care i-o amintea întrucâtva pe Marica. — Așa-s roșcații, nu poți să te încrezi în ei... Dar eu cu ce pot să te ajut?

Lena se sprijini și ea cu cotul de gard și atunci Andrei se încredință și mai bine, cât de greșită fusese prima lui impresie. Și cu drept cuvânt, oare de ce i se păruse lui că fata asta seamănă cu Marica? Uite ce'nseamnă dorul de soldat! „Eh, Mariușcă — Marică, rândunica mea! oftă Andrei într'ascuns. Ce n'aș da să fii tu acum în locul ei, să stai colea cu mine, să te uiți în ochii mei..."

— De ajutat poți să mă ajuți, tovarășe sergent, și încă numai dumneata! — începu Lena. — Adineauri stăteam în post și păzeam câinii, că fetele noastre se odihnesc, obosite după marș. Atunci te-am văzut venind încoace. Câinii s'au ridicat și au început să mârâie. Credeam c'or să se repeadă la dumneata, că doar ești un om străin. Dar dumneata te-ai uitat nu știu cum la ei... te-ai uitat, și deodată s'au liniștit și s'au culcat la loc... Nu-i așa, tovarășe sergent?

— Tot nu înțeleg, — se miră Andrei. — E drept că nu s'au repezit la mine, dar ce-i cu asta? Au văzut și ei că-s ostaș, de-ai noștri, cum s'ar zice, și atâta tot!

— Apoi tocmai asta-i, — urmă Lena și, apropiindu-se de Andrei, vorbi mai încet uitându-se repede în toate părțile. — Uite, colo, în curtea de-alături, am văzut rătăcind un câine. Cred că-i de-aici, din sat. Stăpânii lui s'or fi evacuat și l-or fi părăsit. Dar poate că nu-i decât un câine vagabond, venit cine știe de pe unde. Dacă ai ști cât îi de slab și de înfricoșat! Și pe deasupra, i-a mai căzut și părul, pe ici pe colo: trebuie să-l fi opărit careva cu apă clocotită. I-am aruncat pâine, i-am adus și supa mea, dar nu-i chip să-l momesc! Cum întind mâna, el sare cât colo! Tare-i sălbăticit săracul. Am chemat și pe comandantul nostru și pe alți ostași... Degeaba, nimeni nu poate pune mâna pe el!

— Și e și roșcat, nu?

— Intocmai... Da'de unde știi?

Andrei nu se mai putu stăpâni și izbucni în hohote de râs.

— Parcă poți să pui mâna pe un câine roșcat?

— Lasă gluma, eu vorbesc serios, — zise Lena uitându-se la el cu dojană. — Și mie îmi place să glumesc dar acum nu-mi arde de așa ceva... Toți se prind bucuroși să se ducă, dar cum dau cu ochii de el, se tem să s'apropie! Pe cuvântul meu! Nu mă așteptam deloc la asta... — Deodată, Lena îi atinse mâna cu îndrăzneală și înfrigurare: — Prinde-mi-l tovarășe sergent! Prinde-l! Dă-mi-l numai legat de curea, că pe urmă... ei, pe urmă or să meargă toate, pe cuvântul meu!

— Dar dacă o să mă muște?

— Pe dumneata n'o să te muște, — declară Lena cu atâta convingere în glas, de parcă însuși câinele ar fi împuternicit-o să facă această declarație. — Doar am văzut eu tot! Am văzut cum s'au culcat câinii în fața dumitale... Doamne! — strigă deodată, ca o credincioasă în fața icoanelor. — Dar îți dai seama dumneata ce poate să se întâmple? Dacă se dă mâine o bătălie? Toate fetele or să se ducă să scoată răniții din luptă, și eu ce-o să mă fac? Iți dai seama?

Andrei se uită țintă la Lena. Cât era de frumoasă în timp ce rostea aceste cuvinte! Și se rușină că o sâcâise atât de mult cu glumele lui prostești. Plecându-și ochii în pământ o întrebă:

— Unde e câinele?

Luară cu ei o bucată de pâine și trecură în curtea vecină.

Găsiră câinele într'o șură mică, pe jumătate dărâmată. Când văzu oameni, dulăul se trase de-a'ndaratelea într'un colț și, dându-și seama că i se taie drumul spre ușă, își zburli părul de pe spinare. Căutătura îi era bănuitoare și plină de îngrijorare.

— Da, s'a sălbăticit, — zise Andrei.

Apoi se cinchi în fața câinelui și, încruntându-și ușor sprâncenele, se uită aspru în ochii lui întunecați și temători. Dulăul se zburli și mai tare și-și arătă colții în tăcere. Dar Andrei nici nu tresări și nici nu-și luă privirea de la botul lui. Lena, care stătea mai la o parte nerăbdătoare, oftă de presimțirea unei noi dezamăgiri. Deodată, Andrei se bătu cu palma peste genunchi și-l strigă pe câine, încet dar cu hotărîre:

— Vino'ncoace, haide!

Câinele se făcu ghem și se așeză pe labele dinapoi.

— Vino'ncoace!

Pe neașteptate, câinele se lăsă pe tuspatru labele, schelălăi ușor

și se apropie târîș de picioarele lui Andrei. Atunci el îl mângâie pe spinare cu îndrăzneală și prietenie, apoi îi apropie de bot o bucată de pâine de secară, bine mirositoare.

— Hai, mănâncă, Naida!

— Dece Naida? — întrebă Lena, încantată de tot ce se petrecuse sub ochii ei.

— Naidennaia [1]), și de acolo Naida! Uite îți dau și câinele, îți dau și numele lui. Dă încoace zgarda!

Fără să se ridice, câinele își mestecea lacom pâinea și nu se mai împotrivea la mângâieri. Acceptă zgarda fără să protesteze, și se sculă mai curând cu bucurie decât cu supunere atunci când Lena, trăgând ușurel de curelușă, îi vorbi cu glasul plin de fericire:

— Hai, Naida! Hai, drăguță!...

Lângă poarta curții unde stătea culcată haita de câini, Andrei și Lena se opriră: Naida se uită cu încredere la ei și cu teamă la câini, ca și cum s'ar fi gândit la ceeace-o aștepta de aci înainte. Tocmai atunci trecea în sanie maiorul Ozerov. Andrei luă poziția și-l salută militărește. Deodată conductorul opri calul și Ozerov întorcându-se pe jumătate și înghesuindu-l pe Petia Uraleț care ședea alături de el, ridică mâna și-i strigă lui Andrei:

— Cum o mai duci Lopuhov?

Din câteva sărituri Andrei ajunse lângă sanie.

— Totul e în ordine, tovarășe maior!

— Băieții tăi s'au odihnit bine?

— Minunat!

— Votcă au căpătat cu toții? Dar mahorcă?

— Cu mahorca merge mai greu, se mai întârzie uneori.

— Bine, o să am în vedere și o să iau măsuri.

— Așteptăm ordinul, tovarășe maior!

— Vine curând. Ei, rămâi sănătos!

Lena așteptă să se întoarcă Andrei și-l întrebă curioasă:

— Cine-i?

— Comandantul regimentului. Se duce la statul major al diviziei.

— Comandantul regimentului?... Și te cunoaște?

Mai adineauri Lena rămăsese surprinsă de puterea ciudată pe care-o dovedise Andrei asupra câinelui sălbăticit și se uita la el cu mirare și interes, ca la cineva care ar fi avut puteri vrăjitorești. Acum, o mira simplitatea și prietenia cu care-i vorbise lui Andrei

---

1) *Naidennaia* — cea găsită (în limba rusă). (N. trad.)

însuşi comandantul de regiment. Inchipuieşte-ţi numai: comandantul de regiment! Şi, ca toate fetele, Lena nu mai avea răbdare să-l cunoască mai bine pe tânărul sergent cu faţa arsă de vânt, dar frumoasă, cu privirea puţin cam aspră, dar în acelaş timp luminoasă, şi începu să-l întrebe pe nerăsuflate:

— Şi demult vă cunoaşteţi? Ce funcţie ai? Dar înainte de asta? Şi de câte ori ai luat parte la luptă? Poate că ai încendiat şi tancuri, nu?

Andrei îi răspunse zâmbind.

Deodată Lena îşi aduse aminte de ceva şi strigă ruşinată:

— Doamne, cum m'am pus la vorbă! Şi doar trebuie să scol fetele! Mă duc. Iţi mulţumesc, tovarăşe sergent. N'o să uit niciodată cum m'ai scos din încurcătură. — Şi, mai întârziind o clipă în faţa lui Andrei, adăugă: — Mă cheamă Lena, iar numele meu de familie e Malâşeva.

— O să ţin minte, — îi răspunse Andrei.

Această cunoştinţă neaşteptată îi făcu multă plăcere Lenei. Abia sosise pe front, şi imediat întâlnise un bărbat puternic şi curajos, întocmai aşa cum credea ea că trebuie să fie acum toţi cei de pe front...

V

Vestea că brigada lui Batiucov primise titlul de brigadă de gardă, făcu repede înconjurul întregului front din apropierea Moscovei.

Comandantul de batalion Şaracşane se hotărî să-i felicite pe tanchişti. După ce adună un grup de soldaţi şi ofiţeri de pe la companii, plecă împreună cu ei spre marginea satului, unde erau câteva tancuri din brigada lui Batiucov. Cei din regimentul lui Ozerov făcuseră cunoştinţă cu câţiva dintre tanchişti încă din timpul bătăliei dela 7 Noembrie, cu alţii în zilele din urmă, şi între infanterişti şi tanchişti se şi legase o strânsă prietenie de arme.

Dar înaintea oamenilor lui Ozerov o luaseră alţii. Când ajunseră ei, cele două case pe care le ocupau tanchiştii erau deja pline de oaspeţi: artilerişti, cercetaşii regimentului, agenţi de transmisiuni, pionieri... Şaracşane şi alţi câţiva comandanţi începură să-şi facă loc prin mulţimea din casa, care vuia ca un stup, a comandantului companiei de tancuri grele, în timp ce ostaşii se opriseră, nehotărîţi, lângă cerdac.

— Geme de lume! — zise Andrei cu părere de rău.

— Şi ce gălăgie fac! — adăugă Uurihin. — Se'nţelege, cum să nu fie gălăgie dacă-i atâta lume! Ce să mai vorbim, casa-i plină şi fără noi, cum spunea pe bună dreptate tovarăşul sergent. Dar o scot ei la capăt şi singuri. Lasă să mai stea la taclale şi comandanţii, poate că de bucurie or mai cinsti şi câte-un păhărel. Că doar aşa-i socoteala... Dece să-i încurcăm? Şi se prea poate să ne pice şi nouă câte-o duşcă, numai tare mă tem că nu acum.... Eh, dece mi-am mai adus aminte de asta?...

— Totdeauna păţeşti tu aşa! — mormăi Petro Semiglaz. — Te pune dracu' să glăsuieşti fel de fel de prostii, şi pe urmă mai-mai să te'mbolnăveşti de ciudă... Ia hai mai bine să mergem la tanchişti.. Uite, tancurile-s colo, după şură.

In mijlocul curţii îl întâlniră pe sergentul major Vasia Petrişcev, comandantul unui tun de 45 milimetri dintr'un divizion independent de artilerie antitanc. In cele trei zile cât rămăsese în poziţia de apărare a plutonului lui Iurghin, mulţi infanterişti îl cunoscuseră pe flăcăuaşul acela tinerel şi slăbuţ, veşnic neobosit şi neînfricat în luptă, ca şi tunul lui cel mic. In urmă veneau câţiva ostaşi artilerişti.

Andrei îl opri pe Petrişcev.

— Salut „apostolilor"!

— Asemeni şi vouă, „căţărătorilor pe muşuroaie"!

— Ei, cum o mai duce „zeul războiului"? Tace, hai?

— „Zeului" nostru nu-i place să pălăvrăgească de pomană, — răspunse Vasia Petrişcev, făcând cu ochiul către prieteni. — Dar când s'o pune el pe bombănit, apoi să-ţi iei rămas bun dela lumea asta!

— Aţi fost la tanchişti?

— Am fost, aşa, să mai stăm de vorbă...

Andrei zise cu ironie:

— Prin urmare, „zeului" vostru nu-i place să bombănească de pomană, dar voi, „apostolii" lui, nu vă daţi înlături dela aşa ceva?

— Nouă ni se îngăduie!

— Care dintre tanchişti sunt acolo? Poate că e şi Borisov cumva?

— Este şi el...

— Atunci haideţi, băieţi!

Lângă peretele dinspre răsărit al şurii, aproape rezemate de el, se adăposteau două tancuri: un „CV" şi un „T-34". Tanchişti şi tehnicieni militari, îmbrăcaţi în haine vătuite unsuroase, le cercetau. Un tanchist vopsea din nou, în alb, turela „CV"-ului.

Infanteriştii lui Ozerov salutară cu larmă şi cu veselie pe cei

dintâi ostaşi de gardă. După salutări, urmară puternice strângeri de mână însoţite, după obicei, de glume nevinovate, pornite din adâncul inimii.

— Ei, v'aţi luat ori încă nu, nasul la purtare?

— Incă nu. N'avem vreme!

Zărindu-i pe ostaşii din plutonul lui Iurghin, pe care-i cunoscuse în limita dinainte a apărării, sergentul major Borisov se apropie de ei:

— Oho, vecinii noştri! Salutare!

Imbrăcat cu o haină vătuită nouă şi moale şi cu pantaloni tot vătuiţi, cu cască şi pâslari, Borisov părea gros şi stângaci. Faţa lui stropită cu pete grase de ulei râdea până la urechi.

— Dece-ai plecat din limita dinainte? — îl întrebă Andrei. Nu ţi-e urît fără noi?

— Mi-au zgâriat puţintel tancul. Chiar acum termin reparaţia şi mâine o iau din nou într'acolo. Dar voi?

— Poate că şi noi...

— Se aude ceva, cumva?

— După toate semnele, trebuie să înceapă.

Se mai apropie de ei încă un grup de ostaşi, iar în urma lor sanitarele: sfioase, îmbrăcate în cojocele albe şi curate care nu fuseseră târîte încă prin tranşee şi adăposturi. Printre fete, Andrei o zări dela început pe Lena. Privirile li se întâlniră, şi lui i se păru că ar fi necuviincios să tacă. Aşa că o întrebă, încă de departe, cu stângăcie:

— Ei, ce face Naida? N'a fugit?

— Uite, ăsta-i acela, — le şopti Lena prietenelor sale, apoi, îndrăzneaţă, se îndreptă spre Andrei. — Nu, n'a fugit. S'a şi deprins cu mine, înţelegi? Pe cuvântul meu!

— Dar cu câinii dumitale?

— Ai mei cam mârâie la ea.

— Nu-i nimic, or să se deprindă ei...

Ca să nu tulbure discuţia generală care se încinsese lângă tancuri, Andrei şi Lena se retraseră mai la o parte, lângă peretele şurii. Şi acolo, cu toate că abia se cunoşteau începură să vorbească amândoi cu o uimitoare uşurinţă şi aprindere despre tot ce le trecea prin minte: despre câini, despre lupte, despre Moscova, despre viaţa din trecut şi cea viitoare... Lenei îi plăcea să stea de vorbă cu el, pentru că Andrei era un adevărat luptător de pe front, care ştia ce este războiul. Iar lui Andrei, pentru că demult nu mai văzuse atât de aproape o faţă rumenă şi ochi zâmbitori şi nu mai auzise glas

de fată... Erau atât de adânciţi în discuţia lor abia însăilată, dar care li se părea nespus de atrăgătoare şi interesantă, încât nici nu auzeau ce-şi spuneau cei de lângă tancuri.

La început, cei de lângă tancuri vorbeau şi ei la întâmplare, însă curând Ivan Umrihin luă conducerea discuţiei. Stând pe un butoi de benzină, gol, el prinse momentul potrivit şi-şi dădu drumul glasului uşor răguşit, dar care, nu se ştie dece, fermeca totdeauna ascultătorii.

— Ei bine, tovarăşi tanchişti, — începu el, — iată că vi s'a dat titlul de ostaşi de gardă. Asta nu-i glumă, pe legea mea! V'o spun fără înconjur: e o mare cinste! Asta înseamnă că ziua de astăzi e o adevărată sărbătoare pentru voi. Şi atunci, de ce nu petreceţi, dece nu beţi votcă, şi umblaţi aici cu fel de fel de unsori, de parcă sunteţi nişte diavoli?

— De petrecut o să petrecem noi, şi poate chiar mâine, — îi răspunse Borisov.

— Mâine? Da'pe noi o să ne chemaţi?

— Nici vorbă. Fără voi nici nu se poate.

— Asta zic şi eu că-i vorbă! Şi unde-o să întindeţi masa?

— In câmp neted în aer liber, — urmă Borisov zâmbind. — Acolo o să fie mai plăcut decât în satul ăsta.

— Oho, 'că ai şi găsit locul! — zise tărăgănat Umrihin, cu nemulţumire în glas, ridicându-şi în sus şi întorcându-şi dela Borisov nasul lui vânăt, în chip de plisc de raţă. — Nu mai poţi de-atâta aer liber!

— In schimb, o s'avem şi muzică!

— De asemenea muzică, te-apucă sughiţul.

Deodată tancul „CV" vui şi se smuci din loc. Fără să vrea, toţi tresăriră şi se depărtară de el. In crengile sălciilor bătrâne şi negre din curtea vecină, stăncuţele îngrămădite pentru noapte se neliniştiră şi începură să croncănească. După ce tancul tăcu, Umrihin îşi urmă vorba:

— Nu, orice mi-aţi spune, voi tanchiştii nu sunteţi oameni tocmai veseli! Aveţi o bucurie ca asta, şi-mi staţi cu toţii întunecaţi şi gravi, fără să arătaţi măcar că vă pare bine! Dar de bucuroşi ştiu eu că sunteţi bucuroşi, de-aţi fi în stare să'ncingeţi şi o horă! Văd eu doar, pe mine nu mă'nşeală ochii. Uitaţi-vă, de pildă, la cel care vopseşte. Apoi aceluia toate măruntaiele-i cântă de bucurie!

Tanchistul cel scund care vopsea turela lui „CV", mestecă mânios cu pensula în căldăruşa murdară de vopsea albă şi se răsti la Umrihin:

— Ei, și ce poftești? Ce te legi de mine? Te roade invidia, tătucule, asta-i! Dacă vrei, uite, ți-o spun pe șleau: într'adevăr sunt bucuros, într'adevăr toate măruntaiele din mine cântă de bucurie!

— Ei, vedeți? Am ghicit! — făcu Umrihin împăciuitor, desfăcându-și brațele ca și cum ar fi chemat pe toți cei de față să fie martori că a avut dreptate.

— Da, sunt bucuros, sunt bucuros, asta-i! — se înfierbântă tanchistul cel scund, părăsindu-și lucrul și fluturând în aer pensula cea albă. — Și te rog să-mi spui dumneata, tătucule, deșteptule: cine-i dobitocul care nu s'ar bucura de o cinste ca asta, hai? Cât despre mine, e drept că, îndată ce am aflat, totul a început să cânte în inima mea!

— Ei, destul, destul Crivțov! — strigă Borisov, rușinat de lăudăroșenia tanchistului celui scund. — Dă-i înainte cu vopsitul, știi doar că trebuie să ne grăbim.

— Fără îndoială c'o să tac, tovarășe sergent-major, — răspunse Crivțov, potolindu-se dintr'odată. — Numai atâta vreau să mai spun, ca încheiere: tătucul de colo e om rău, nu vezi? Toți ceilalți tac, numai el ne zădărește mereu!

— Ajunge, Crivțov! Nu trebuie să-i supărăm pe oaspeți!

— Da'el poate să ne supere pe noi, nu?

— Uite cum te dai de gol! Se vede prin tine ca prin sticlă, — zise Umrihin. — Prin urmare, nici n'ai apucat bine să capeți titlul de ostaș de gardă, și ți-ai și luat nasul la purtare. Dar ce-o să fie când ți s'o da vreo decorație, sau vreo medalie de argint curat?

— Parcă or să ni se dea? — întrebă unul dintre cei de față.

— Nici vorbă că or să ni se dea, doar așa spune și ordinul tovarășului Stalin, — răspunse Umrihin cu tonul lui împăciuitor de totdeauna, bătându-și unul de altul păslarii care începuseră să înghețe. — Asta nu înseamnă că o să i se dea numaidecât dumisale, tovarășului care vopsește, dar fără îndoială că multora din brigada lui.

Toți făcură haz de dibăcia cu care înțepase Umrihin pe supărăciosul tanchist. Și plini de voie bună, cu râsul acela lipsit de răutate, luară partea glumețului. După aceea Umrihin se întoarse spre Borisov care, potrivit învoielii fără vorbe dintre tanchiști, ocupați fiecare cu treburile lor, făcea pe gazda.

— Dar în ce privește alte semne distinctive n'ai auzit încă nimic, tovarășe sergent major?

— Ce fel de semne distinctive?

— Apoi, ordinele și medaliile sunt pentru toată lumea, asta

se știe, însă pentru voi trebuie să se creeze semne distinctive anume, — zise Umrihin cu aerul unui om care știe totul. — Vreo uniformă specială, sau poate niscai insigne pe piept....

— Se poate și fără semne distinctive.

— Nu, nu se poate, — stărui Umrihin. — Odată ce sunteți trupe de gardă, totul trebuie să fie la voi mai deosebit: și uniforma și semnele distinctive, ba cred că chiar și mâncarea...

Observația lui Umrihin cu privire la semnele distinctive le plăcu tuturor: și tanchiștilor și infanteriștilor. Și toți împreună se porniră să discute dacă or să se introducă într'adevăr semne distinctive pentru ostașii de gardă și, în cazul acesta, care anume...

— Pe vremea țarismului erau fel de fel de semne distinctive, — zise Umrihin.

— O fi fost pe vremea țarismului! — strigă Crivțov, de sus de pe tanc, vrând pesemne să se răzbune în felul acesta pe Umrihin, pentru glumele lui usturătoare.

— Și dece n'ar mai fi și acum? — sări Umrihin, coborîndu-se de pe butoi. — Haide, spune, dece? Odată ce e unitate de gardă, înseamnă că-i trupă de elită, iar o trupă de elită trebuie să se cunoască de departe. Numai cât te-ai uitat, și ai și văzut: asta-i din gardă! Bunicul meu, de pildă, a făcut pe vremuri serviciul de gardă. Dar cum se alegeau înainte oamenii din gardă? După înălțime. De cum și-au aruncat ochii cei din comisie asupra bunicului, au strigat într'un glas: la gardă! Era mai înalt chiar decât mine, închipuiește-ți! Iar serviciul l-a făcut cu generalul Scobelev... Acela, fraților, știu că era general, nu glumă: ce ținută, ce privire de vultur! Barba despărțită în două, iar dedesubtul ei — tot pieptul numai decorații! Cu acest Scobelev a plecat bunicul să se bată cu Turcii, iar când s'a întors, a adus portretul generalului. Un adevărat tablou în culori! Și când se întâmpla să-și arunce bunicul ochii la portret, parcă se destindea în el un arc! Capul până la bagdadie și mâinile la vipușcă... Ehei, ce ținută avea! Nu numai că făcea serviciul în gardă, dar mai stătea și în flancul drept al companiei!

— Auzi dumneata cum se fudulește cu bunicu-său! — strigă Crivțov, necăjit într'adevăr că nu putea să se răzbune pe Umrihin pentru toate umilințele îndurate.

— Ei, da' eu n'am deschis vorba despre bunicu-meu așa, de florile mărului, tovarășe tanchist vopsitor, — zise Umrihin, apoi se întoarse iarăși spre Borisov: — Uite ce-aș fi vrut să aflu dela dumneata, tovarășe sergent-major: cum o să fie în ce privește înălți-

mea! S'a hotărît, ori încă nu, până la ce înălţime se primesc oameni în gardă?

— Eu cred că asta nu interesează pe nimeni, — răspunse Borisov. — Titlul de ostaş de gardă se dă, pentru vitejie, n'are nicio legătură cu înălţimea!

— Cum n'are nicio legătură? — se miră Umrihin. — Unităţile de gardă trebuie să se deosebească de celelalte trupe în toate privinţele, eu aşa înţeleg. Inălţimea dumitale, de pildă, poate fi socotită ca mulţumitoare. Pe când a tovarăşului dumitale, cel care vopseşte, nu, că e prea mărunţel... N'are dece să se supere, am spus-o şi eu aşa, fiindcă veni vorba... dar oricum, uită-te şi dumneata: asta-i înălţime?

Un hohot de râs răsună delaolaltă în toată mulţimea.

— Nu, n'am spus-o ca să-l supăr, — repetă Umrihin, după ce se mai potoli râsul. — Numai că stau şi eu şi mă minunez: e cam mărunţel băiatul pentru gardă! Eu aşa gândesc, că ostaşii care n'au crescut cât trebuie, să fie scoşi din brigada voastră de gardă, iar în locul lor să se aducă alţii, mai chipeşi...

Crivţov nu mai putu să îndure această batjocură.

— Aşa ca tine, de pildă? — strigă el, vărsând vopseaua. — Nu cumva chiar tu eşti acela care ai vrea să-mi iei locul?

— Şi tu cum crezi? — îi răspunse Umrihin liniştit, de parcă nici nu-i păsa. — Dacă or începe să aleagă ostaşii unităţilor de gardă după înălţime, apoi numai bine cu o să fiu cel dintâi care-o să-ţi iau locul!

Mulţimea de soldaţi, dornică de glume, bufni iarăşi în râs din toate puterile. Stăncuţele de pe sălciile din apropiere se neliniştiră iarăşi, dar, cum se înserase, după ce croncăniră şi bătură din aripi foşnind printre crengi, se liniştiră curând.

— Au sosit generalii! — strigă cineva.

Grupul de ostaşi de lângă tancuri se potoli dintr'odată.

Glasurile se făcură mai stăpânite şi mai grave.

— Care generali?

— Al vostru şi al nostru...

— Da' ce, şi voi aveţi un general acum?

Cum nu! Cu începere de azi.

— Şi cine a mai venit? Ai văzut?

— Au venit mulţi, e plin acolo!

Tăcură un timp. Apoi Umrihin încheie:

— Hotărît lucru: mâine o să petrecem în lege!

In clipa aceea, Andrei, care se luase cu vorba, auzi pe neaştep-

tate glasul lui Iurghin. Locotenentul era chiar lângă el. După ce se uită cu luare aminte la Lena, îi ordonă lui Andrei, stăpânindu-și nemulțumirea:

— Adună-ți oamenii!

Batalionul lui Șaracșane primise ordin ca înainte de revărsatul zorilor să fie în limita dinainte a apărării. Incepură pregătirile.

Când ajunseră la casa unde-și cantonase plutonul, Matvei Iurghin se opri și, ca din întâmplare, îl întrebă pe Andrei:

— Cu cine stăteai de vorbă? O cunoștință?

— Am cunoscut-o de curând... — răspunse Andrei cu sfiala. — Dar ce-i?

— Parcă ești un cocoș de munte care-a ieșit în poiană! Eu îl strig, îl strig, și el habar n'are! Nu știam că te ții de prostii...

In curtea vecină se auziră glasuri de fete, iar câinii începura să se frământe și să latre.

— Aha... — zise Iurghin pe gânduri, și oftă. — Da, fetișcanele... Ai o țigară?

— Poate vrei s'o cunoști? — îl întrebă deodată Lopuhov. — Bună fată! Vrei, nu-i așa?

VI

Cu o jumătate de oră înainte de răsăritul soarelui, batalionul lui Șaracșane se adună în pădurea deasă de brad, care se afla mai spre miazăzi de satul Novo-Rojdestveno. De-acolo și până la limita dinainte a apărării noastre nu mai era decât un kilometru, și într'acolo duceau, cât vedeai cu ochii, potecuțe șerpuite, bătătorite de ostași.

Tot batalionul aflase despre ordinul de luptă. Inainte de a pleca în limita dinainte a apărării, nu numai comandanții și lucrătorii politici, dar și mulți dintre comuniști ținuseră convorbiri cu ostașii în legătură cu lupta care urma să înceapă. Ostașii își dădeau bine seama de importanța ei în marea bătălie din preajma Moscovei și lucrul acesta înălță în sufletele tuturor sentimentul datoriei ostășești. In foile de luptă scoase în zori la companii, mulți soldați asigurau comandamentul și pe tovarășii lor de arme, în rânduri grăbite, că erau gata să-și jertfească viața pentru executarea întocmai a ordinului de luptă. Erau cuvinte bărbătești și cinstite.

Dar clipele dinaintea luptei nu seamănă cu nicio altă clipă... Ostașii vorbeau numai când era neapărată nevoie și mai mult tă-

ceau, cufundaţi în ei înşişi. Iar dacă cineva le tulbura tăcerea — această adâncă nevoie a sufletului omenesc — se arătau grozav de nemulţumiţi. Mulţi dintre ei îşi stăpâneau cu greu şi căutau să-şi ascundă de ceilalţi tremurul, ca nu cumva să fie luat drept frică. Dar se osteneau zadarnic: nu-i stăpânea frica, ci acea tulburare specială pe care o încearcă orice ostaş înaintea luptei când, timpul fiind măsurat, mintea fiecăruia cuprinde şi rezolvă într'o singură clipă nenumărate probleme pe care altfel nu le-ar fi chibzuit şi rezolvat de-a-lungul unei vieţi întregi. Insă ceeace-i tulbura mai cu deosebire, era conştiinţa că batalionul lor trebuia să ducă, pentru întâia oară, o mare luptă ofensivă.

In pădure, împreună cu infanteriştii se aflau şi tancurile brigăzii lui Batiucov. Prin gaura de acces a unui „CV" scoase capul un tanchist, strigând spre infanteriştii lui Ozerov:

— Ei, voi, infanteriştilor, băgaţi de seamă să nu ne faceţi de ruşine!

— Nu suntem noi dintr'acei care se fac de râs! — îi răspunse unul dintr'o grupă apropiată.

— Cât despre gardă, ea n'o să vă facă de ruşine niciodată!

— Infipt flăcăul — zise Umrihin cu ochii la tanchist. — Şi să mai spui că zolotnicul[1]) e mititel! Il vedeţi cum merge la luptă? E Crivţov, vopsitorul de ieri, nu l-aţi cunoscut după glas?

Acest schimb de vorbe îi mai învioră puţin pe ostaşi. Printre oamenii lui Ozerov care se odihneau după marş, fiecare cum putea, în liniştea pădurii glasurile răsunară mai vii decât înainte.

— Vedeţi, fraţilor, şi garda merge la luptă!

— Straşnic o să-i mai ardă ăştia pe Nemţi, de bucurie!

— Da, au venit mulţi încoace...

— Au trecut şi pe partea stângă a şoselei. Aţi văzut?

— Da' oare cum o fi venind asta? Ei ne bat şi totuşi noi suntem din ce în ce mai mulţi!

— De unde ies atâţia?

— Apoi, e lucru ştiut că din soldat, soldat se naşte...

— Şi tehnică ne vine mereu...

— Nimic de zis, fraţilor: creşte puterea noastră!

— Iată că'ncep a se împlini cuvintele...

— Şi încă cum or să se'mplinească! Numai să ai puţină răbdare...

---

1) *Zolotnic* — monedă de aur de 5 ruble. (N. trad.)

— Eu aşa gândesc, că azi o să le dăm un brânci s'ajungă cât colo!

— Da' vezi că nu-i uşor să porneşti la ofensivă, când nu ştii, cum s'o iei...

— Cum o fi, cum n'o fi, trebuie să pornim ofensiva!

— Se înțelege că trebuie, eu nu spun decât că primul pas e...

— Nu-i nimic, o să le tragem o scărmăneală, de-or să urle!

— Mulți dintre ei mănâncă acum pentru cea din urmă oară!

— Aha, vorbeați de mâncare? Nimerite vorbe... — zise Umrihin ieşind de după tufe, şi toți îşi dădură seama că el nu auzise despre ce era vorba. — N'ar fi rău să luăm ceva în gură înainte de a pleca la luptă. Numai, unde-o fi bucătăria? Că nu miroase a fum...

Câțiva ostaşi începură să râdă, dar fără chef.

— Şi ce găsiți de râs aici? — îi întrebă Umrihin. — Ar cam fi vremea să sosească. Eram încă în satul de unde-am pornit când l-am văzut pe bucătar cum ațâța focul. Azi avem supă de mazăre cu conserve de carne, ştiu sigur, mi-a spus chiar plutonierul. Stați fraților, nu cumva aceea-i bucătăria? Uite colo, lângă sat... Asta-i! Pun şi rămăşag! Cine se prinde? Pe o rație de pâine...

Intr'adevăr, apăruse bucătăria.

Se opri la marginea pădurii.

... In timp ce Dubrovca, ajutorul comandantului de pluton, alinia oamenii şi Andrei alerga să-şi ia locul în front, locotenentul Iurghin îl strigă:

— Sergent Lopuhov, vino încoace!

După ce expedie plutonul, Iurghin îi zise:

— Ascultă, Andrei, într'adevăr... vreau s'o cunosc!

— Is departe de aici?

— Acuşi trebuie să vină şi ele la bucătărie. — Şi Iurghin se uită spre sat, de unde se auzi deodată lătrat de câini. — Uită-le, vin! Numai, vezi, fă aşa în vreun fel... să nu se bage de seamă... — Şi Iurghin oftă de tulburare şi necaz. — Acum e vreme de aşa ceva? Gândeşte-te şi tu... dar ce să fac? O singură dată m'am uitat la ea, şi uite ce bucluc pe capul meu! Numai că, bagă de seamă, fă aşa cumva... pe nesimțite... Ptiu, am înebunit de tot, pe cuvântul meu!

— Nu-i nimic, toate or să se sfârşească cu bine!

După ce primi dela Dubrovca gamela cu supă de mazăre pentru el şi pentru comandantul de pluton, Andrei îl luă pe Iurghin înspre cărarea pe unde tocmai trecuseră fetele la bucătărie. Sergentul aşeză

gamela pe un butuc şi începu să rupă crengi de brad. Apoi zise râzând:

— Uite, colea o să stăm să le pândim!

Drept răspuns Iurghin ridică doar din umeri, cu alte cuvinte: fă ce vrei, sunt în mâinile tale...

Se lumina repede, pe nesimţite. Pădurea din zona frontului, atât de liniştită, se dovedea plină de viaţă. Pretutindeni, ascunşi sub corturile negre ale brazilor împodobiţi cu dantelă de zăpadă, pe maldăre de crengi proaspete, ostaşii mâncau şi se odihneau, iar de ramurile joase ale brazilor atârnau arme şi echipament. Din sat spre pădure, spre limita dinainte a apărării şi îndărăt, treceau în goană agenţi de transmisiuni. Ici şi colo, deasupra troienelor, se înălţau fumuri subţiri, abia văzute, care nu se ridicau peste vârfurile puieţilor de brad: odată cu ivirea dimineţii se stingeau focurile din bordeele de pe front. Ca totdeauna înainte de luptă, în limita dinainte a poziţiei se lăsa o anumită linişte, o linişte trează şi tulburătoare. Pădurea de dincolo de şosea, desfrunzită, neagră şi troienită de zăpadă, se făcea văzând cu ochii tot mai trandafirie: răsărea soarele.

— Opt şi două minute, — zise Iurghin, aruncându-şi ochii la ceas, cu acelaş sentiment deosebit, cu care se uitau la ceas, în dimineaţa aceea, zeci de comandanţi.

— Mai avem o oră şi jumătate, — îi răspunse Andrei.

Pe cărare se iviră fetele.

Zărindu-l pe Andrei, Lena Malâşeva se opri şi strigă cu bucurie:

— Aha, şi dumneata eşti aici?

Andrei se ridică de pe maldărul de crengi.

— Bună dimineaţa! Ce mai face Naida?

Ca să nu stea în calea prietenelor sale, Lena se trase mai la o parte din drum.

— Mulţumesc, bine, numai că ceilalţi câini nu-s tocmai prietenoşi cu ea.

— Îi fac zile fripte?

— Da, îi fac zile fripte.

— Dar dumneata nu ştii cum trebuie să procedezi?

— Nu, nu ştiu. Cum anume?

Văzând că trece şi cea din urmă dintre fetele ei cu gamela în mână, Lena îi strigă:

— Vera, spune-i Maşencăi aşa, că vin îndată!

— Vezi să nu întârzii, că ți se răcește ciorba! — îi răspunse cu asprime Vera, o fată înaltă și uscățivă, în timp ce-i arunca o privire dojenitoare: nu-i plăcea că, abia sosită pe front, Lena își făcuse atâtea cunoștințe. Atâta ușurință din partea unei fete care avea cinstea să poarte haina ostășească i se părea de neînchipuit.

— Spune-i că vin numaidecât! — o asigura Lena.

Iurghin se ridică și-i ieși înainte.

— Faceți cunoștință, — zise Andrei, uitându-se într'o parte. — E comandantul nostru de pluton.

— Imi face deosebită plăcere, — răspunse Lena cu un glas mult mai scăzut decât acela cu care vorbise până atunci, și chipul i se îmbujoră: nu se putea hotărî în grabă ce atitudine să ia într'o împrejurare atât de neașteptată ca aceea.

Iurghin îi întinse mâna și-și rosti numele.

— Lena Malâșeva... — zise și fata aproape în șoaptă, fără să-și poată ascunde tulburarea. — Cât de ciudate sunt toate aici... — Și fata aruncă o privire spre răsărit. — Niciodată nu mi s'a întâmplat să fac cunoștință cu cineva la răsăritul soarelui.

— Numai la asfințitul lui? — glumi Iurghin.

— Doamne, ce spui, tovarășe locotenent! Și ce glumeți sunteți cu toții, pe cinstea mea!

Iurghin îi arătă butucul:

— Pune-ți mai bine gamela colea.

Lena se supuse în tăcere.

— Așează-te și mai stai cu noi.

Tot în tăcere, Lena se așeză pe crengile de brad.

— Ai lingură?

— Am.

— Și pâine?

— Și pâine.

— Atunci stai și mănâncă!

La toate acestea, Lena nu răspunse decât un singur cuvânt:

— Extraordinar!

Iurghin și Andrei își așezară și ei gamelele în fața Lenei și-și luară lingurile. Lena rămase puțin pe gânduri, apoi își scoase și ea lingura din buzunarul cojocelului.

— Și niciodată, — urmă ea, pe un ton de parcă-i era teamă că n'or s'o creadă, — niciodată, vă spun cinstit, n'am mâncat iarna în pădure, și încă la răsăritul soarelui! Și supa e grozav de bună, pe cuvântul meu!

Lenei îi plăcu Matvei Iurghin dela început, și înțelese că-i plă-

cea cu totul altfel decât îi plăcuse Andrei ieri. Dar care era deosebirea, de asta nu putea să-şi dea seama acum, în cele dintâi clipe ale cunoştinţei lor. Locotenentul Iurghin, cu faţa smeadă şi uscăţivă, părea a fi un om ursuz, crescut în singurătate şi aspru în viaţa de toate zilele. Cu toate acestea, în ochii lui stăruia acea culoare verzuie de pădure, blândă şi dulce, de care-s pline crângurile în amiezile fierbinţi de vară. Lena se tulbură în faţa lui, dar nu-şi pierdu cumpătul, aşa cum i se întâmpla de obicei când se prezenta înaintea comandanţilor: totdeauna se temea să nu capete vreo observaţie în legătură cu serviciul. Simţi apoi că şi tulburarea i se risipeşte repede. Dar cu locotenentul ăsta ursuz i-ar fi plăcut grozav să stea de vorbă, mult şi deschis, să-i spună despre toate câte o frământau. Deaceea, răspunzând la o întrebare a lui, începu deodată să-i povestească despre viaţa ei la Moscova: cum învăţa la şcoala tehnică de construcţii, cum tatăl său se înrolase ca voluntar în miliţia poporului, cum mamă-sa, bolnavă, fără îndoială că plângea mereu gândindu-se la ea şi cum, în ziua când începuse războiul, se plimba cu prietenele ei în afara oraşului...

Şi aşa, Matvei Iurghin şi Lena Malàşova se întâlniră la răsăritul soarelui şi mânaţi de nevoia de a se cunoaşte unul pe altul, nu mai simţiră acea apăsare grea a clipelor dinaintea luptei, pe care nimeni nu le'ndrăgeşte în războı..

Pe neaşteptate, bradul cel bătrân scutură peste ei un morman de zăpadă. Şi un pumn bun căzu drept în gamela fetei.

— Doamne, dar ce fac? — strigă Lena speriată, uitându-se în gamelă.

— Ce s'a întâmplat? — întrebă Iurghin. — Nu i-a mai rămas nimic prietenei dumitale?

— Ce tot spui! Aproape că nici nu m'am atins de mâncare! — zise Lena, culegând cu lingura zăpada din gamelă. — O, Maşenca dragă, ucide-mă! Uite, supa a prins ghiaţă pe deasupra! Ce limbută-s, ce limbută-s! Fug, fug, fug! Poate c'o să mai am timp s'o încălzesc, ce zici?

— O să ai, o să ai, mai avem timp, — căută s'o liniştească Iurghin şi, luând o crenguţă de brad, o întrebă: — Imi dai voie să te scutur de zăpadă?

Lena se uită la Iurghin cu mirare.

— Nu, mă scutur şi singură!

— Dar, colea, pe spate?

— Bine, pe spate poţi să mă scuturi...

In timp ce se pregătea de plecare, Lena își aduse aminte dintr'odată:

— Era să uit de câini! Tovarășe sergent, ce spuneai că trebuie să fac cu ei? Dar spune repede, că plec! Așa de tare o necăjesc pe Naida!

— Cu ei nu trebuie să lungești vorba, dacă nu vor să'nțeleagă disciplina militară... — îi răspunse Andrei, în timp ce-și golea gamela. — Să le faci o mustrare în fața întregului front câinesc, și treaba-i gata!

— Bine, bine, tovarășe sergent, așteaptă că-ți arăt cu dumitale! — îl amenință Lena și, fără să-și mai ia rămas bun, plecă repede pe cărare, spre sat...

VII

Pădurea de brad, unde se concentraseră tancurile și infanteria noastră, era străbătută dela miazănoapte la miazăzi de o râpă șerpuită. Incepând din marginea de miazăzi a pădurii, râpa se desfăcea în două: brațul din stânga care ducea spre șosea era scurt, iar cel din dreapta se întindea până departe, înconjurând treptat, dinspre apus, cota 264,3. In lungul acestei râpe, care semăna cu un șanț antitanc, adâncă până la trei metri și cu coastele năpădite de tufișuri dese de anini cenușii, trecea limita dinainte a apărării noastre.

Din locul unde râpa se desfăcea în două și până la vârful cotei 264,3, căreia oamenii îi ziceau Barsușna, în linie dreaptă spre miazăzi erau trei sute optzeci de metri. De jos din râpă, colina nu părea cine știe ce înaltă. Pe vârful ei creșteau câțiva mesteceni bătrâni, sub mesteceni se vedeau cruci singuratice, iar pe povârnișuri tei tineri, înveștimântați în promoroacă nouă...

Observatorii noștri rareori văzuseră ostași dușmani pe Barsușna. Se credea că pe creasta colinei nu se află decât un punct de observație de artilerie și siguranța de luptă. Dar asta nu era decât o greșeală grosolană a cercetării noastre. Hitleriștii făcuseră din înălțimea Barsușnei punctul lor de sprijin în sectorul Schirmanovo. In nopțile lungi de toamnă, ei se întăriseră: răscoliseră tot cimitirul, construiseră peste tot cazemate și adăposturi, instalaseră tunuri antitanc și îngropaseră în pământ tancuri, lăsându-le afară numai țevile tunurilor...

Hitleriștii profanaseră și stricaseră liniștea celor mai multe din

mormintele de pe Barsuşna. Aruncaseră din cimitir zeci de siorie şi de cruci şi grămezi întregi de oseminte. Şi totuşi, fuseseră nevoiţi să trăiască în mijlocul rămăşiţelor acelora care dăduseră cândva numele acestei coline, care araseră pământul din jurul ei, adunaseră pâinea, culeseseră poame în pădurile din apropiere şi cântaseră cântece: peste tot, din pereţii cazematelor, ai adăposturilor şi ai şanţurilor de comunicaţie, se iveau colţuri de siorie şi scânduri putrede şi ieşeau la iveală oase şi cranii îngălbenite. Hitleriştii trăiau acolo unde fiecare pumn de lut era îmbibat cu otrava morţii, unde te înnăbuşea duhoarea grea a descompunerii, care dăinuia de veacuri.

Era greu să crezi, că, stăpâni fiind pe toate simţurile cu care sunt înzestraţi cei vii, soldaţii nemţi putuseră să trăiască şi încă atât de înghesuiţi, într'un loc hărăzit de oameni celor morţi. Era greu să-ţi închipui că putuseră să săvârşească sacrilegiul de a tulbura liniştea acelora care, prin viaţa lor paşnică de pe pământ, îşi câştigaseră dreptul la linişte...

Dar hitleriştii nu îndrăgiseră degeaba creasta Barsuşnei. Din partea de miazănoapte, urcuşul spre creastă era domol şi lin, acoperit cu păduri, şi numai dinspre limita dinainte a apărării noastre, din râpă, puteai să-ţi dai seama că ai în faţa ta o înălţime. Însă după ce te urcai în vârful Barsuşnei, nu-ţi venea să-ţi crezi ochilor. Spre răsărit, miazăzi şi apus, se desfăşurau întinderile minunate şi necuprinse ale ţinutului din preajma Moscovei: zeci de sate şi cătune, clopotniţele a paisprezece biserici, întinsul lac Trosteuscoe şi o revărsare de păduri până la orizont...

Pentru ora 9,30 era hotărîtă o pregătire de artilerie de o jumătate de oră. După aceea, trupele noastre trebuiau să atace poziţiile germane din sectorul Mariino-Schirmanovo-Gorchi şi, după nimicirea duşmanului de acolo, să ocupe Cozlovo şi să iasă pe linia părăului Griada. Se hotărîse ca lovitura principală să se dea direct asupra satului Schirmanovo. Executarea acestei lovituri, Batiucov o încredinţă regimentului de tancuri al lui Rudenco, însoţit de batalionul de infanterie motorizată din propria sa brigadă, iar Borodin o încredinţă la două din batalioanele lui Ozerov şi la două din batalioanele lui Uvarov, care pe atunci erau instalate în apărare în raionul acţiunilor de luptă probabile.

Statul major al brigăzii lui Batiucov întocmi următorul plan pentru atacul cu tancuri asupra satului Schirmanovo: după pregătirea de artilerie, cel dintâi care trebuia să pornească spre Schirmanovo

era plutonul lui Lavruşenco (trei „T-34"), cu misiunea de a descoperi amplasarea cuiburilor de foc ale duşmanului, rămase în acţiune; în urma lui, două „CV"-uri, cu misiunea de a distruge aceste amplasamente, apoi un prim eşalon de şase tancuri „T-34", însoţit de infanterie, pentru cucerirea pe de-a'ntregul a satului Schirmanovo şi, în sfârşit, un al doilea eşalon, tot din şase tancuri „T-34" şi infanterie, pentru dezvoltarea succesului.

... Zeci de comandanţi se uitau la ceas din clipă în clipă.

... Sute de oameni aşteptau cu încordare începerea luptei.

Cu câteva minute înainte de a începe pregătirea de artilerie, Batiucov apăru pe neaşteptate la punctul de observare al lui Borodin, instalat în biserica satului Rojdestveno: din înălţimea ei, observatorii lui Borodin vedeau ca'n palmă, dincolo de pădure, câmpia întinsă a satului Schirmanovo, cu cota 264,3, în mijloc. In adăpostul cald al comandantului de divizie nu se aflau decât adjutantul lui şi transmisioniştii: bătrânului general nu-i plăcea să ţină pe lângă el, în timpul bătăliei, oameni de prisos. Generalul Borodin arătă din ochi un loc gol lângă el şi vorbi înainte la telefon cu un glas încordat, neobişnuit de ridicat:

— Nu, să-mi spui fără înconjur: de ce s'a întâmplat aşa? Da. Aşa. Aşa! Bine! Execută!

După ce aşeză receptorul la loc, Borodin aruncă o privire la ceas, apoi trase cu coada ochiului la transmisioniştii care şedeau în colţul din stânga dela intrarea adăpostului şi întrebă încet:

— Eşti emoţionat?

— Se poate să nu fii, Nicolai Semionovici? — îi răspunde Batiucov şi oftă. — Există oare comandant care să nu se tulbure când îşi trimite oamenii la luptă? Poate numai prin romane. Eu nu mă ascund: mă emoţionez totdeauna, dar astăzi mai mult ca oricând. In luptele de apărare, tanchiştii noştri au lucrat cu pricepere: şi la acţiuni de cercetare au luat parte, şi ambuscade au organizat, şi contraatacuri împotriva duşmanului au executat când a fost nevoie... Doar tocmai pentru aceste dibace acţiuni de apărare i s'a conferit brigăzii noastre titlul de brigadă de gardă... Acum însă, avem sarcina să ducem o mare luptă ofensivă, ceeace e cu totul altceva. Noi mai avem încă de învăţat cum se luptă în ofensivă, şi trebuie să învăţăm toţi laolaltă! Pe mine mă nelinişteşte mult un lucru: oare cunoaştem noi într'adevăr ce reprezintă cota dela Schirmanovo? Noi am venit aici abia alaltăieri. Ce am putut afla despre inamic într'o singură zi? Oare cei trimişi în cercetare au putut

să-şi dea bine seama de puterea apărării inamicului de pe înălţime?

— Poate că nu tocmai bine, — răspunse încet Borodin, trăgând cu coada ochiului la transmisionişti. — Cercetarea e punctul nostru slab, cercetarea şi cooperarea... Da, însă acum... nu te înţeleg, Mihail Efimovici!

— Nu, asta nu e şovăială! — îi raspunse hotărît Batiucov. — Dar ce e anume, nici eu singur nu înţeleg... Uite iei receptorul, strigi un singur cuvânt: „foc" — şi sute şi mii de oameni pleacă la luptă, şi mulţi dintre ei... Da, da, în război asta n'o poţi înlătura! Dar parcă faptul că eşti conştient de asta poate să micşoreze, cât de cât, răspunderea comandantului pentru soarta oamenilor care-i execută ordinul fără şovăială?

Borodin îşi încruntă sprâncenele:

— Asta e foarte bine, Mihail Efimovici, — vorbi el peste măsură de tulburat. — Da, e foarte bine că porneşti cu asemenea gânduri la cea dintâi luptă a dumitale de când ai gradul de general. E bine că-ţi iubeşti atât de mult oamenii. Numai cu asemenea gânduri se poate învinge! Uite, chiar acum mi-am adus aminte fără să vreau, de el... — Borodin ridică braţul şi Batiucov înţelese imediat despre cine era vorba. — El se gândeşte la oameni mai mult decât oricare din noi. Nici nu ne dăm noi seama cum îl urmăm şi în asta — şi asta e măreţia lui şi fericirea noastră... Dar ne-am luat cu vorba!

Generalii se uitară în acelaş timp la ceas şi se ridicară, amândoi odată. Iar peste un minut se rostea cuvântul cel mai răsunător, cel mai poruncitor în război:

— Foc!

La bateriile noastre de artilerie şi de aruncătoare, zeci de oameni repetară:

— Foc!

Un uragan năprasnic de oţel se revărsă, urlând şi troznind. peste poziţiile înaintate ale duşmanului. Pe linia Mariino-Schirmanovo-Gorchi se înălţă o perdea de fum negru, înroşită de flăcările exploziilor.

In vuietul pregătirii de artilerie, tancurile brigăzii de gardă porniră spre marginea de miazăzi a pădurii — linia de atac. In urma lor, în costume albe şi strângându-şi automatele la piept, veneau în pas grăbit luptătorii batalionului de infanterie motorizată; înaintau aplecându-se fără voie din pricina şuierului proiectilelor pe deasupra capului, călcând unii pe urmele şenilelor, alţii de-a-

dreptul prin troiene, strivind brăduții mici, acoperiți cu zăpadă.

Ostașii brigăzii de gardă se simțiră plăcut surprinși când, ajunși la linia de atac, văzură că toată partea dinspre dușman era numai flăcări și fum. Fără să se îndoiască câtuși de puțin de puterea de distrugere a artileriei noastre, ei se gândeau cu oarecare necaz chiar, că era păcat să se cheltuiască atâtea proiectile și bombe, deoarece dușmanul trebuie să fi fost demult prefăcut în pulbere...

Dar era o mare greșeală.

Deși pregătirea de artilerie se executa cu intensitate și cu vigoare, totuși, din păcate, rezultatele pe care le dădea erau neîndestulătoare. Tot povârnișul de miazănoapte al Barsușnei se făcuse negru de pulbere, dar pe creasta ei, tocmai acolo unde se găseau cuiburile de foc germane, nu căzuse niciun proiectil. In râpa adâncă, împădurită, de pe povârnișul de miazăzi, unde se aflau cele mai multe adăposturi dușmane, hitleriștii stăteau cât se poate de liniștiți. Focul puternic al artileriei acoperea numai marginea de miazănoapte a satului Schirmanovo. Dar nici acolo nu putea să distrugă tancurile și tunurile bine adăpostite în pământ...

...La ora 10, artileria noastră își transportă focul în adâncimea apărării dușmanului. Peste marginea pădurii se înălță o rachetă roșie.

— Inainte!

Cel dintâi care porni la atac a fost plutonul lui Lavrușenco. Trei tancuri uriașe „34", strivind cu zgomot tufișurile și aruncând în aer bulgări de zăpadă, țâșniră din pădure cu viteza a treia și se avântară de-a-lungul șoselei, spre Schirmanovo.

Dar abia ieșiseră în câmp, că dușmanul aruncă asupra lor un uragan de foc. Unul dintre tancuri, căpătând răni grele chiar dela început, se opri zvârcolindu-se pe loc, iar celelalte se împrăștiară pe câmp, angajându-se într'o luptă inegală cu artileria antitanc germană. Hitleriștii trăgeau cu îndârjire mai ales de pe cota 264,3, și atunci toți cei care urmăreau atacul își dădură seama limpede că Barsușna era principalul punct de sprijin al dușmanului în sectorul Schirmanovo.

Trebuiau aruncate în luptă, fără întârziere, „CV"-urile.

Primind ordinul prin radio, uriașele tancuri ale lui Solianschi și Zagriadco, urlând de se cutremura pădurea și împrăștiind în toate părțile mesteceni și brazi tineri, se avântară din ascunzișurile lor. Tancul lui Solianschi o luă prin stânga șoselei ce duce spre Schirmanovo, cu gândul de a-i veni cât mai repede în ajutor plutonului Lavrușenco, iar tancul lui Zagriadco se îndreptă spre Barsușna.

Artileria germană întâmpină uriaşul tanc al lui Zagriadco cu o masivă şi năvalnică avalanşă de proiectile perforante. Nici n'apucă să facă o sută de metri dela pădure, şi treizeci de proiectile duşmane se înfipseră, unul după altul, în blindajul lui. Tancul se umplu de vuiet, de urlete, de trosnet, de gemete, de scrâşnituri, de şuierături: era sfârşitul înspăimântător, era moartea complicatei maşini.

Câteva secunde, oţelul sfâşie oţelul, aşa cum se sfâşie între ele fiarele înfuriate. La a treizeci şi una lovitură, lovit şi înnegrit peste tot, fără putinţă de a se mai împotrivi, tancul lui Zagriadco slobozi deodată un fum gros, ca o gudronerie de pădure...

...Peste câteva minute, tanchistul Crivţov şedea în râpă, pe zăpadă, în timp ce pe deasupra lui zburau spre inima pădurii proiectilele duşmane, iar gloanţele explozive foşneau ca un stol de păsări. Din tot echipajul tancului incendiat „CV", numai el izbutise să scape. Ceilalţi pieriseră, unii în tanc, alţii lângă tanc, de focul şi de gloanţele vrăjmaşului. In timp ce ostaşii scoteau în grabă de pe el hainele şi pâslarii care ardeau înnăbuşit, Crivţov încerca mereu să se ridice în faţa comandantului de batalion şi, fără să-şi dea seama cât de tare îi era arsă faţa, repeta cu stăruinţă:

— Tovarăşe căpitan!... Tovarăşe căpitan, daţi-mi voie să mă întorc la luptă cu alt tanc! Vă rog!... Lăsaţi-mă să-i răzbun pe-ai noştri! Să-i răzbun pe toţi! Îmi daţi voie, nu-i aşa, tovarăşe căpitan?...

Lupta pentru Barsuşna ţinea de mai bine de două ore.

Curând după pierderea tancului „CV" al lui Zagriadco, porniră la atac şase „T-34", însoţite de batalionul de infanterie motorizată. Dar înălţimea nu putea fi atinsă. Alte trei tancuri ale brigăzii au fost scoase curând din luptă, iar celelalte, terminându-şi muniţia se întoarseră unul câte unul în pădure. Batalionul de infanterie motorizată suferi şi el destule pierderi, şi începu să se retragă sub focul mitralierelor duşmane spre poziţiile de plecare.

Distrugerea tancurilor în faţa Barsuşnei era o lovitură atât de neaşteptată pentru maiorul Rudenco încât el îşi ieşi din minţi: niciodată regimentul său nu mai avusese atâtea pierderi într'o singură luptă. Când dădu raportul cu privire la pierderea „CV"-ului şi a echipajului Zagriadco, în ochii lui Rudenco se iviră lacrimi...

Tocmai atunci îl întâlni şi Ozerov. Se cunoscuseră cu două zile în urmă, când Rudenco îşi adusese regimentul în sectorul diviziei Borodin. Comandantul regimentului de tancuri era tânăr, înalt şi chipeş, cu un moţ de păr bălai ieşit de sub căciulă: semăna mai curând a cavalerist decât a tanchist.

Ozerov și Rudenco se opriră sub un brad bătrân și pletos.

— Cinci tancuri! — strigă Rudenco îndurerat și-și scutură moțul. — Știi? Ai aflat?

Dincolo de pădure, în apropierea Barsușnei, trăgeau tunurile și mitralierele. Vuietul luptei se auzea în acelaș timp și din dreapta, dinspre satul Gorchi, și din stânga, dinspre Mariino. Un fum amărui se răspândise în toată pădurea. Soarele atârna posomorît chiar deasupra Barsușnei, ca și cum ar fi urmărit cu amărăciune desfășurarea luptei. In apropiere, de jur împrejur, statele majore erau în fierbere: prin adăposturi și pe lângă ele ofițerii vorbeau zgomotos, agenții de transmisiuni treceau în goană, iar radiotelegrafiștii strigau la stațiile de radio..

— Și toate-s numai din pricina cercetării! — aproape strigă Rudenco. — Ce unitate de infanterie a stat aici în apărare? A maiorului Uvarov! Și ce unitate de artilerie? A lui Muraviov! Au stat aici, dracul să-i ia, ca niște pisoi care n'au făcut încă ochi, iar acum suntem nevoiți să plătim noi, cu tancurile noastre, cu sângele nostru!

— Bine, dar cercetarea voastră ce-a făcut? — îl întrebă Ozerov.

— Noi suntem aici numai de o zi!

— Dar și Muraviov, și Uvarov, au sosit aici numai de trei zile, — observă Ozerov. — Fără îndoială că și în timpul ăsta se puteau afla destule despre dușman, însa pentru asta era nevoie de o anumită experiență în executarea cercetării. Iar noi, trebuie să mărturisim cu toată părerea de rău, că n'avem această experiență. Apoi, și situația noastră e de așa natură că trebuie să ne ocupăm neîncetat cu regruparea unităților și cu acoperirea spărturilor de pe front. Nici nu te-ai așezat bine jos, că și trebuie să te muți în altă parte!

Un adjutant tinerel, îmbrăcat cu cojoc, se apropie în goană:

— Tovarășe maior, îmi permiteți să vă raportez? — îi zise el lui Rudenco. — S'a întors tancul lui Poiarcov. Chiar acum ne-a trimis veste comandantul de batalion!

— Și ce-i cu el?

— I-au distrus toate aparatele de observare.

— Dar echipajul?

— E rănit chiar și Poiarcov.

După ce plecă adjutantul, Rudenco strigă:

— Ți-am spus eu? Plătim cu sânge!

Obrajii îi ardeau.

— Invățătura e totdeauna anevoioasă și totdeauna se plătește scump, — îi răspunse Ozerov cu durere. — Doar asta e pentru noi

întâia luptă ofensivă! Era aproape cu neputință să treacă fără greşeli, fără înfrângeri şi fără pierderi inutile... Cu toate astea în anumite condiţii, ar fi putut să ne coste mai puţin. Da, cercetarea n'a fost la înălţime, asta e sigur. Nu mă îndoiesc că dacă statul major al armatei ar fi avut date precise asupra apărării duşmanului din acest sector, ne-ar fi sprijinit cu aviaţia. Fără ajutorul aviaţiei, înălţimea nu poate fi cucerită! Chiar dacă am avea oricâtă experienţă! Dealtfel, vina nu e numai a cercetării... Oricât de bine s'ar executa cercetarea înainte de luptă, cel care atacă n'o să ştie niciodată tot ce ar trebui să ştie despre inamic. Totdeauna îl aşteaptă în timpul luptei fel de fel de surprize. Repet: păcatul nostru nu e numai cercetarea...

— Dar care încă? — întrebă Rudenco nerăbdător.

— Mai întâi de toate, lipsa unei strânse cooperări între tancuri, infanterie şi artilerie, — îi răspunse Ozerov. — Şi apoi lipsa oricărei manevre.

— Prin urmare, crezi că în zadar atacăm duşmanul de front?

— Da, în zadar!

— Poate că vrei să raportezi lucrul acesta şi generalilor?

— Fără îndoială! Crezi oare că mi-e frică să le spun comandanţilor superiori părerea mea asupra luptei?

Adjutantul veni iarăşi în goană. El raportă că duşmanul a respins pe de-a'ntregul atacul tancurilor noastre şi al batalionului de infanterie motorizată. Fără să-şi mai ia rămas bun dela Ozerov, Rudenco se repezi la staţia de radio, să raporteze comandantului de brigadă situaţia dela Barsuşna.

Un nou atac fusese hotărît pentru ora 14.

Intrau în luptă, deşi cam prea curând, din pricina eşecului suferit, două batalioane din regimentul lui Ozerov: batalionul lui Golovco urma să înainteze pe direcţia satului Gorchi, iar batalionul Şaracşane să atace Barsuşna dinspre nord-vest şi să pătrundă în Schirmanovo.

Nu era decât puţin timp pentru pregătirea atacului, fiecare clipă trebuia folosită, şi deaceea totul se făcea cu acea încordare împinsă până la capăt, pe care oamenii n'o suportă decât în fierbinţeala luptei. Prin toată pădurea treceau în toate direcţiile, când în pas zorit, când alergând, lanţuri de infanterişti; servanţii aruncătoarelor, uzi de sudoare din cap până'n picioare, cărau în spate ţevile grele şi plăcile de bază; mitraliorii târau mitraliere grele aşezate pe

schiuri; conductorii, îndemnând caii cu glasul pe jumătate, îi ajutau să scoată din troiene săniile încărcate cu muniții...

Nu mai încăpea vorbă că hitleriștii vedeau bine de pe Barsușna că unitățile noastre nu se liniștiseră, ci se pregăteau pentru un nou atac. Căutând să nu se dea de gol, și fără îndoială și ca să-și economisească munițiile, toată artileria lor din limita dinainte parcă amuțise. Acționa viu numai artileria divizionară: proiectile grele, vuind și gemând adânc, zburau pe deasupra pădurii, către pozițiile bateriilor noastre, aflate în adâncimea apărării. Pădurea în care se concentra infanteria noastră era bătută mai ales de bateriile de aruncătoare, așezate în valea cea adâncă de dincolo de Schirmanovo. Cum observau pe undeva, prin pădure, vreun grup de luptători de-ai noștri, cum deschideau focul. In clipele acelea, pădurea se umplea de vuiet, de trosnet, de șuierături și de vârtejuri de zăpadă, de parcă s'ar fi năpustit un uragan asupra ei...

Petia Uraleț se apropie cu băgare de seamă de maiorul Ozerov și se uită la el dintr'o parte, cu o privire în acelaș timp întrebătoare și dojenitoare.

— Ce te uiți așa? — strigă Ozerov, pierzându-și răbdarea. Ce-ți holbezi așa ochii la mine?

— Duceți-vă în adăpost, tovarășe maior, — îi zise Petia Uraleț foarte serios. — Am făcut ordine acolo... Pe urmă, ar fi timpul să și mâncați ceva...

— Ia te uită ce scai! — strigă Ozerov către Șaracșane. — Șterge-o Petro, până nu mă scoți din sărite! Dece nu mă lași să răsuflu și eu aer curat?

Petia oftă și se trase mai la o parte.

Maiorul Ozerov se așeză mai bine pe crengile de brad și, aplecându-se, cercetă un timp harta desfăcută pe genunchi. Comandantul de batalion, căpitanul Șaracșane, stătea în fața lui, cu picioarele adunate sub el ca orientalii și arunca priviri iuți când spre comandantul regimentului, când în jur, așa cum făcea pe vremuri din șea, când își cerceta stepa lui buriată unde se născuse. Stăteau în apropierea adăpostului săpat în malul râpei năpădită de tufișuri de anini. In adăpost se afla stația de radio și tot acolo erau și transmisioniștii.

Ozerov își ridică ochii de pe hartă.

— Despre ce vorbeam?

— Despre cercetare.

— Așa-i, despre cercetare, — începu Ozerov cu o vioiciune care-l făcea să pară, mai cu seamă, acum, în ger, neînchipuit de tânăr.

— Fără îndoială că numai din pricina ei, s'a putut lua o hotărîre ca asta; să se atace Schirmanovo de front, fără niciun fel de manevră și fără să se dea importanța cuvenită acestei înălțimi... Și iată, am primit cu toții o lecție! O lecție dureroasă, ca toate lecțiile... Acum însă, trebuie să dovedim că suntem în stare să ne îndreptăm greșelile, și chiar în timpul luptei. Fara întârziere! Atât generalul Borodin, cât și generalul Batiucov au și luat toate măsurile ca tancurile să nu se mai arunce înainte, ci să pornească odată cu infanteria, iar artileria să le însoțească și cu focul, și pe roate. De data aceasta unitățile de gardă vor da asaltul asupra înălțimii pe la nord-est, iar noi, Volodenca, uite, pe ici...

Ozerov se aplecă din nou peste hartă și, ca și cum ar fi vrut s'o descâlce, își purtă degetele pe deasupra ei.

— Greu sector ne-a căzut! — zise Șaracșane.

— Nu ne-a căzut, l-am cerut eu singur...

Pe fața smeadă și uscată, cu pomeții proeminenți, a căpitanului Șaracșane se răsfrânse un efort: căuta să înțeleagă...

— Te miri? — îl întrebă Ozerov. — Și, fiindcă veni vorba, să știi că sectorul nostru nu-i deloc greu.

Din adăpost ieși în goană un telefonist: la aparat aștepta căpitanul Smolianinov șeful statului major al regimentului. Incovoindu-se, Ozerov intră cu chiu cu vai în adăpost. După trei minute se întoarse, ținându-se cu mâinile de marginele tranșeei — când deodată auzi pe deasupra capului șuieratul unei bombe.

Bomba se lovi de vârful unui brad, de cealaltă parte a râpei: țâșniră scântei, se ridică un nor de fum și schijele începură să cânte jalnic în văzduh. Pușcașii, care treceau tocmai atunci pe fundul râpei se împrăștiară care încotro să-și caute adăpost.

— Inainte! — le strigă Ozerov din toată puterea. — Inainte, repede! Nu vă ascundeți! Nu stați pe loc!

Pușcașii se repeziră înainte prin râpă.

— Mi-a telefonat Smolianinov dela Golovca, e acolo... — zise Ozerov către Șaracșane, așezându-se din nou la locul lui.

— Cum merg treburile la Golovca, tovarășe maior?

— Au ajuns pe linia de atac. Ai trimis vreun agent de transmisiuni?

— Da, acum o jumătate de oră. Legătura va fi asigurată.

— Prin urmare, Volodea, dacă vrei să știi, înălțimea e mai ușor de cucerit din partea asta, din partea noastră.. — urmă Ozerov. — Aci e punctul cel mai slab al apărării lor. Căile de acces dinspre nord și est sunt netede și descoperite: n'ai unde să ți ascunzi capul.

Se înțelege că numai pe acolo pot pătrunde tancurile spre Schirmanovo. Nemții își dau seama perfect de bine de asta, deaceea au și așezat atâta artilerie antitanc în partea aceea. Dealtfel și împotriva infanteriei au pregătit destule mijloace de foc... Ca să le distrugi, apărarea dintr'acolo, ar trebui să dai o lovitura extraordinara! In timp ce de aici de unde suntem noi, tancurile nu pot pătrunde cu niciun chip: râpa e destul de adâncă, iar dincolo de înălțime, în dreptul satului, e și mai adâncă. Nemții știu că tancurile noastre nu pot și nici n'or să încerce să se apropie pe aici! Și tocmai deaceea în partea asta nici n'au artilerie. Mi se pare că n'au decât o singură cazemată mai mare și câteva amplasamente descoperite pentru mitraliere. Și atunci, te întreb: pe unde crezi că e mai ușor să cucerești înălțimea?

— Bine, dar au o cazemată... — Și Saracșane, fără să știe dece, își lăsă ochii în jos, acoperindu-i pe jumătate cu pleoapele. — Se poate întâmpla, tovarășe maior, ca artileria noastră să nu poată distruge cazemata asta în timpul pregătirii. Și atunci, ce-o să se întâmple?

— Intr'adevăr, se poate să n'o distrugă, — încuviință Ozerov. — Cazemata e cazemată... Dar chiar dacă n'o s'o distrugă, noi tot o s'o cucerim! Ai cercetat bine căile de acces spre colină?

— Da, tovarășe maior...

— Ai văzut dâmbul cela, în chip de val, de pe povârniș?

— Da, se vede bine.

— Acum ascultă și bagă bine de seamă ce-ți spun, — urmă Ozerov, avântându-și tot trupul înainte. — Cu o companie trebuie să ataci pădurice... Cea de colea, o vezi? Cu altă companie, ataci înălțimea. Din râpa noastră și până sus pe creastă sunt aproximativ trei sute de metri. Dacă am porni la atac de aici după pregătirea de artilerie, n'ar mai fi chip să ajungem pe creastă: Nemții s'ar dezmetici și ar pune în bătaie mitralierele, mai cu seamă pe cele din cazemată, în cazul când cazemata ar rămânea în picioare...

— Nu, n'am izbuti, — încuviință Saracșane. — Să urci în goană la deal și încă pe zăpada asta...

— Noi însă o să-i tragem pe sfoară pe Nemți! — urmă Ozerov cu dinții strânși, stăpânindu-și glasul. — Cât să fie până la dâmbul cel mic de pe povârniș? Cam o sută de metri, sau poate ceva mai mult. Și atunci, iată ce avem de făcut: una din companiile tale trebuie să ajungă până la dâmb încă înainte de a se termina pregătirea de artilerie, și să se pregătească acolo de atac. In felul acesta, mai rămân cam două sute de metri până la cazemata lor.

— S'ar putea să ne nimerească... — îi atrase atenţia Şaracşane, oftând.

— Cine? Pe cine?

— Artileria noastră, pe noi..

— Fleacuri! Sunt absolut singur că niciun proiectil şi nicio bombă n'o să cadă dincoace de dâmb! Alţi artilerişti de-ai noştri mai pot greşi uneori, dar cu cei pe care-i avem aici, mergem la sigur! Trebuie să avem încredere în ei. Şi mai trebuie să-i învăţăm pe ostaşii noştri să urmeze îndeaproape fără să le fie teamă, valul de foc al artileriei noastre.

Şi iarăşi aşteptară să treacă vuietul exploziilor de peste râpă.

— După aceea, totul atârnă de repeziciunea şi violenţa atacului nostru, — urmă Ozerov. — Până ce Nemţii bombardaţi şi asurziţi; vor reuşi să pună mâna pe arme, ostaşii noştri trebuie să fie sus, pe creastă! Dela dâmb înainte, atacul trebuie împins cu toată puterea, cu toată înverşunarea! Doar nu-s nici la două sute de metri! Nici două sute! S'ar putea oare să pierdem clipa aceea, clipa care le-ar trebui Nemţilor ca să pună mâna pe arme? Nu, n'o s'o pierdem!

Şi Ozerov se ridică grăbit:

— Ei, e limpede? Atunci dă-i drumul!

Din clipa în care maiorul Ozerov rosti ordinul de luptă, acest om din nu mai era al lui, ci al patriei şi, cu o repeziciune surprinzătoare, plecă spre ostaşi, trecând pe la comandantul de batalion, pe la comandanţii de companii, de plutoane şi de grupe... Fusese destul ca Ozerov să rostească acele câteva cuvinte, pentru ca aparatul de comandă şi cel politic al regimentului, complicate dar bine închegate, să intre pe loc în obişnuita mişcare îndreptată spre un singur scop. Peste o jumătate de oră, fiecare ostaş cunoştea misiunea de luptă, oriunde s'ar fi găsit el în timpul acela: la baterie, pe drum, în lanţul de trăgători sau adăpostit pe undeva în vreun tufiş.

Ostaşii stăteau culcaţi în râpă, pe zăpada bătătorită, printre tufişurile strivite. Se istoviseră aşteptând să intre în luptă, erau îngheţaţi şi flămânzi. In timp ce se pregăteau să plece la atac, pierzându-şi nădejdea de a mai căpăta mâncarea caldă pe care le-o făgăduiseră plutonierii companiilor, ei înghiţeau cu lăcomie „SP"-ul adică hrana de rezervă, care nu se mănâncă deobicei decât în cazuri excepţionale. In timp ce rodeau cojile de pâine îngheţată şi pesmeţii şi mestecau conservele de carne învrâstate cu ghiaţă, oamenii vorbeau încet cu liniştea şi nepăsarea aceea pe care n'o cunosc decât ostaşii şi numai în anumite clipe.

— Decât să le purtăm toate astea'n spinare, mai bine în burtă!

— E mai comod, fără îndoială, şi mai uşor....

— Mănâncă, băiete, cât ţi-e burta întreagă!

— Dar dacă te loveşte în burtă? La asta nu te-ai gândit?

— Se vede că te-ai gândit tu pentru mine.. Iţi foarte mulţumesc... Poate că vrei să-mi dai şi conservele tale.

— Parcă nu-i acelaş lucru dacă te nimereşte în burta goală ori plină...

— Aţi şi găsit despre ce să vorbiţi!... Mai bine v'aţi gândi la ce avem de făcut...

— Lucrul cel mai important, fraţilor, e să ajungem la timp la cazemată.

— In luptă, frate, toate-s importante..

— Se zice că-i grozavă cazemata asta a lor!

— Apoi, nu ştii? Capra de pe deal e mai înaltă decât vaca din câmp...

Locotenentul Matvei Iurghin stătea culcat sub o tufă de verigar şi, împotriva obiceiului de totdeauna, înainte de a intra în luptă, asculta fără tragere de inimă vorbele ostaşilor. Cu totul altceva se petrecea acum în mintea şi'n inima lui. Nu-l părăsea un sentiment ciudat: i se părea că deasupra pământului stăruie încă zorile acelea uşoare şi îngheţate care se iviseră astăzi dimineaţă, când o cunoscuse pe Lena. Intr'adevăr, era extraordinar! Până la ora 14 mai rămăseseră doar câteva minute. Soarele ocolea Barsuşna pe-alături, ca şi cum ar fi ştiut că în curând deasupra colinei va bubui iarăşi tunul. o ceaţă fumurie tulbura ziua pe sfârşite, promoroaca îşi stinsese scânteile pe copaci — şi totuşi lui i se părea că zorile dimineţii tot mai umplu cuprinsul lumii cu lumina lor trandafirie... Niciodată nu mai simţise, atât de ciudat. cum se opreşte timpul în loc, niciodată! Şi oricât îi plăcea lui Iurghin mişcarea, care înseamnă însăşi viaţa, această stare pe loc îl tulbura acum plăcut, deoarece îl ajuta să vadă limpede în închipuire tot ce se întâmplase astăzi, cu câteva ceasuri mai înainte. O vedea pe Lena vorbind repede, înălţându-şi sprâncenele şi genele albe de promoroacă, o vedea muşcând copilăreşte din colţişorul ei de pâine şi umblând cu lingura în gamelă... Impresia acelor zori fără sfârşit se amesteca în sufletul lui cu aceea de prospeţime şi de năvalnică vioiciune pe care o simţi, dimineaţa, în tot trupul. Se simţea ca în cele dintâi clipe după ce sună deşteptarea, când omul, înfrăţit cu chemarea lui de ostaş, se aseamănă în multe privinţe cu un arc de oţel.

Atunci se apropie Goncearov, instructorul politic al companiei, un om vesel și cu nasul cârn, cu ochii vioi și cenușii, om despre care se spunea că poți să nu-i dai de mâncare, dacă-i dai în schimb cât mai multe griji și treburi legate de viața de pe front. Potrivindu-și cu băgare de seamă poalele cojocului, el se culcă pe zăpadă alături de Iurghin și-și așeză în față punga de cauciuc cu tutun.

— Răsucește-ți o țigară!

— Aha, dumneata erai, tovarășe instructor politic? – Și Iurghin se scutura cu greu de vedeniile care-l năpădiseră. — Da, nu-i rău să ne aprindem câte-o țigară! Doar acuși începe pregătirea de artilerie. Cât mai este până atunci?

Rupând o bucățică de ziar ca să-și răsucească țigara, Goncearov se uită pieziș la Iurghin, cu mirare:

— Astăzi ești nu știu cum... altfel parcă.

— Cum „altfel"? — repetă Iurghin, înveselindu-se fără să știe decе.

— Nu te-am mai văzut niciodată așa: parcă ai întinerit, parcă și ochii ți-s altfel, mai luminoși.... — răspunse Goncearov. — Poate că ai primit vreo scrisoare de-acasă? Nu? Fără îndoială că-mi face plăcere să te văd așa cum arăți acum, totuși ar fi interesant să știu ce ți s'a întâmplat? N'o să-ți ascund, totdeauna ai fost cam ursuz. Pe când azi, parc'ai fi găsit o comoară, cum se spunea pe vremuri!

— Am și găsit-o. Și încă ce comoară!

— Nu, Iurghin, serios?

— Serios, am găsit-o.

— Lasă gluma! Intr'adevăr curios... Ei, dar cu ostașii cum stăm? Ai vorbit cu ei?

Sprijinit în cotul stâng, pe jumătate culcat, Iurghin își fuma țigara grăbit, ca și cum fumatul l-ar fi împiedicat să se bucure de altceva, ca și cum nu se supunea decât de nevoie acestei vechi obișnuințe. Mai mult încă: chipul lui arăta atâta fericire, încât oricine ar fi putut să-și dea seama, dela întâia aruncătură de ochi, că era nespus de fericit, oricât ar fi încercat el să se ascundă....

— Să n'ai nicio grije de plutonul nostru, tovarășe instructor politic! — răspunse Iurghin cu tărie și înflăcărare. — Am vorbit și eu cu oamenii, și Dubrovca al meu, și comandanții de grupe... Cât despre comuniști, i-am adunat de o parte. Comuniștii noștri, tovarășe instructor politic, vor fi în frunte ca totdeauna. Doar îl cunoști pe Osip Ivanovici Cernâșev. E cel mai vechi comunist din plutonul nostru, cel mai respectat... Să vezi, ne adunăm noi și el începe... Ei, da'ce să-ți mai spun, tovarășe instructor politic! Iți dau cuvântul: a

noastră o să fie înălțimea! O luăm! Ai să vezi cum or să meargă baieții noștri! Astăzi cucerim tot ce poftești!

— E bine că sunteți cu toții într'o stare de spirit ca asta, e foarte bine, — zise Goncearov. — Știam eu că plutonul tău n'o să ne facă de râs. Numai, ascultă.... Spune drept, ce-i cu tine de ești așa cum ești? Uite cum te-ai aprins.. Bagă de seamă, Iurghin, nu te înfierbânta în luptă și nu-ți pierde cumpătul. Acesta e lucrul cel mai important. Parcă văd că te aprinzi, și asta știi...

— N'or să mă ucidă ei tocmai azi! — răspunse Iurghin vesel și cu convingere. — Pentru nimic în lume! Nu există o lege ca asta!

— Ascultă, Iurghin, nu cumva ai băut ceva?

— Am băut, dar nu votcă...

Deodată, de dincolo de pădure, veni în zbor, rostogolindu-se, un val adânc de vuiet de motoare. Bombardierele noastre trecură pe deasupra râpei și, din mers, atacară Barsușna...

Deasupra cotei tună din nou...

Câteva minute după începerea pregătirii de artilerie, ostașii din plutonul lui Iurghin ieșiră din râpă și ajunseră repede la dâmbul cel mic despre care-i vorbise Ozerov comandantului de batalion Șaracșane. Acolo se opriră și se îngropară în pământ prin viroage, în zăpada înaltă.

Aceasta era linia de atac.

Stând acolo culcați, oamenii lui Ozerov simțeau cum îi trec fiorii. Până la creasta înălțimii puteai s'ajungi cu mâna, și totul era numai foc.... Intr'adevăr, artileriștii și servanții aruncătoarelor noastre, așa cum prevăzuse și Ozerov, trăgeau cu precizie. Totuși în virtutea legilor de împrăștieri, proiectilele și bombele nu cădeau numai în jurul crestei, ci și în apropierea dâmbului. Ostașii stăteau culcați, ținându-și răsuflarea șuierătoare și silindu-se cu toată ființa lor, cu fiecare părticică din trupul lor, să se facă una cu zăpada. Fumul se așternea la pământ, ca într'o baie încălzită rudimentar, iar de jur împrejur schijele se înfigeau șuierând în zăpadă. Fiecare om simțea că, imediat după dâmb, începea iadul pe pământ....

Matvei Iurghin se uită la ceas: mai erau cinci minute până la asaltul înălțimii. Locotenentul Iurghin știa bine ce înseamnă un atac și-și dădea seama că cel de astăzi o să fie deosebit de greu: dușmanul stătea sus, pe înălțime... Până la cazemată erau peste două sute de pași, și trebuia să alergi la deal, prin zăpada înaltă... Oricum ai socoti, saltul până pe creastă va ține cel puțin trei sau patru minute. Iurghin cunoștea prețul timpului în luptă. Fără îndoială că în cele

trei sau patru minute, hitleriştii vor avea timp să se dezmeticească după bombardamentul aviaţiei şi al artileriei, sa-şi ocupe locurile la mitraliere şi să-i întâmpine la loc deschis cu un foc nimicitor, tras dela mică distanţă de-a-dreptul asupra lor.

Ce-o să se întâmple atunci? Ţi-e şi groază să te mai gândeşti...

Dar nici acum, după ce-şi făcuse toate socotelile şi înţelesese că nu e deloc sigur că plutonul lui o să poată distruge la timp cazemata duşmană, Matvei Iurghin nu-şi pierdu cumpătul. Nu-l părăsea sentimentul acela ciudat şi nestins de prospeţime şi de vioiciune pe care nu-l ai decât dimineaţa, dar pe care el îl purtase în suflet toată ziua: sentimentul unei neobişnuite concentrări sufleteşti, al unei trăinicii şi puteri ascunse... Dimpotrivă, sentimentul acela sporise de când era acolo, pe linia de atac, şi se întregise cu acea tulburare specială, inevitabilă în asemenea clipe, care este la drept vorbind, izvorul vitejiei ostăşeşti. Şi tocmai deaceea Iurghin se afla, ca niciodată până atunci, într'o stare de nestăvilit avânt sufletesc — în starea în care se află, desigur, ciocârlia când, cuprinsă de patima primăvăratică a cântecului şi a dorului de viaţă, cade uneori, dintr'odată, moartă la pământ. Şi cu toate că-şi dădea seama că atacul o să fie foarte greu, şi cu toate că nu ştia încă felul în care trebuie să-l îndrumeze ca să câştige victoria, Iurghin nu se îndoia nicio clipă de izbândă. Starea în care se afla el acolo, pe linia de atac, îi dăruia o încredere fără margini în triumful a tot ce e bun, a tot ce e frumos şi drept pe lume... Işi aduse aminte că-şi dăduse cuvântul lui Goncearov, instructorul politic al companiei, că o să cucerească cazemata duşmană şi, fără să-şi dea seama, izbi cu pumnul în pământ:

„O s'o cucerim! O s'o cucerim negreşit!"

După ce se mai uită odată la ceas, Iurghin îşi aruncă deodată, dintr'o mişcare, cojocul şi căciula, apoi îşi scoase din buzunarul dela piept al bluzei un creionaş şi un carneţel. Dubrovca se apropie în grabă, târîş, de el. Văzându-şi ajutorul, Iurghin îi vârî în mână o foaie din carnet, pe care scrisese:

> „Indată ce s'o da semnalul cu rachete, porneşte fără întârziere cu plutonul. Eu o iau înainte. In ultimul minut al pregătirii de artilerie eu o să mai înaintez vreo 50—70 de metri, cât s'o putea, şi numai aşa o să cucerim cazemata. Fără risc nu se poate, şi numai eu am dreptul să risc. Ai grijă de cojoc şi de căciulă. Repet încă odată ordinul: să nu pierzi nicio secundă!"

După ce citi bileţelul, chipul lui Dubrovca se strânse ca de o durere. Incercă să strige ceva, fluturând braţul în aer în semn de

împotrivire. Fără să-i dea vreo atenție, Iurghin își îndesă cu înfrigurare grenadele în buzunare, își luă automatul, se urcă repede pe dâmb și, cu zvâcnituri puternice, se târî înainte, prin foc și fum, în prăpădul acela de iad...

...Peste un minut, deasupra Barsușnei se înălțară una după alta două rachete verzi.

Matvei Iurghin, plin din cap până'n picioare de zăpadă murdară, cu fața înnegrită de pulbere arsă și cu ochii scânteietori de mânie, sări imediat în picioare. N'avea timp să se mai uite îndărăt, ca să măsoare cu ochiul drumul pe care-l străbătuse prin foc. Deaceea nu văzu că odată cu el săriseră în picioare, la dreapta și la stânga lui, Osip Cernâșev, Andrei Lopuhov și Nurgalei Hasanov, numai în bluze și ei... Iurghin se uită înainte, și cu toate că fumul nu se împrăștiase încă, descoperi deodată pe povârnișul înălțimii un troian uriaș, punctat cu gropi negre: era cazemata, o cazemată mare și, fără îndoială, nu numai cu o singură ambrazură... Strângând din dinți, cu fața crispată, Matvei Iurghin se năpusti înainte, se năpusti în salturi atât de avântate, încât își pierdu dintr'odată glasul...

Mai avu putere să ajungă până la cazemată, dar odată ajuns se prăbuși la pământ ca un cerb fugărit. Peste câteva clipe își veni în fire și auzi limpede glasuri de Nemți venind din cazemata sub care era întins. Oare dece s'or fi auzind așa de bine?... Uitându-se în jurul lui, Iurghin văzu numaidecât că nimerise lângă o gaură, un fel de răsuflătoare de bârlog, și înțelese că era coșul sobei din cazemată. Fără să mai stea o clipă la gânduri, Iurghin se ridică în genunchi, scoase o grenadă din buzunar și, după ce o armă cu toată puterea pe care o poate da doar bucuria victoriei asupra dușmanului o aruncă pe coș.

„Na-vă, spurcăciunilor, prindeți-o!"

In cazemată se auzi tunetul exploziei, după care răbufniră pe coș urlete sălbatice: ca să scape de focul bateriilor noastre, în cazemată se adăpostiseră mulți soldați hitleriști. Urletele lor nu făcură decât să-l ațâțe și mai amarnic pe Iurghin. Prin coș zbură a doua grenadă.

„Prindeți-o și pe asta, spurcăciunilor!"

Când sări în picioare, Iurghin îi zări lângă cazemată pe Andrei, apoi pe Cernâșev și pe Hasanov. Nu se miră că se pomenise cu ei, pentru simplul motiv că n'avea timp să se mire, și nu făcu altceva decât să le strige:

— Trageți asupra ambrazurilor! Ocupați ieșirea!

Văzu atunci că și restul plutonului, în frunte cu Dubrovca, se apropiase și le strigă cât îl ținea gura:

— Trageți asupra adăposturilor! Asupra tranșeelor! Inainte!

Și numai după aceea își dădu seama că se află atât de sus, încât înaintea ochilor i se deschideau întinderile nemărginite din preajma Moscovei. Demult nu i se mai întâmplase să cuprindă dintr'o privire un spațiu atât de nesfârșit. Și încă ce spațiu! Neînchipuit de scump și nespus de drag sufletului rus: câmpii învârstate de coline, cu arii colhoznice pe ele, vâlcele prin care șerpuiau pâraie, cu sate umbrite de sălcii, pereții zimțuiți ai pădurilor de brad, dumbrăvi luminoase de mesteceni — toate îmbrăcate în albul strălucitor al zăpezii... Și, tremurând de emoție, Iurghin se gândi fără voie că numai pentru o singură privire, pentru una singură, asupra acestei lumi dragi, face să-ți lași viața în luptă! Și strigă din nou, din toate puterile lui:

— Pentru patrie! Pentru Stalin! Inainte!

In vremea asta, tancurile și luptătorii batalionului de infanterie motorizată din brigada de gardă, năvăliră dinspre nord-est asupra înălțimii Barsușna. Tancurile se aruncau când într'o parte, când în alta, aplecându-se greu pe locul adăposturilor distruse, iar pușcașii, trăgând din mers, se împrăștiau cu larmă prin tranșee...

...Uitându-se spre creastă, Șarcașane strigă plin de încântare:

— Ce eroi! Ce minunați eroi!

Maiorul Ozerov nu-i răspunse. Sprijinindu-se obosit cu umărul stâng de trunchiul unui anin și, aruncând priviri scurte spre Barsușna, culegea bulgări de zăpadă de pe un brăduț de lângă el și-i înghițea cu grabă, lacom, ca și cum pieptul i-ar fi fost cuprins de flăcări...

VIII

De când intrase de bună voie în armată, Lena Malâșeva se gândea mereu la cea dintâi luptă la care o să ia parte. Botezul focului n'o speria câtuși de puțin. Niciodată nu-i trecuse prin minte că a te duce la luptă era ceva înspăimântător și primejdios, atât de nemărginit și de puternic trăia în sufletul ei sentimentul nevoii poruncitoare de a lua parte la război, conștiința nobleței și a frumuseții îndeletnicirilor ostășești ale oamenilor sovietici. In timp ce se pregătea pentru botezul focului, Lena nu se gândea decât la un singur lucru: cum să-și facă mai bine datoria pe câmpul de luptă. Și era fericită că imaginația ei îngăduitoare îi zugrăvea totdeauna cu

bunăvoință tocmai tablourile care raspundeau nestăvilitei sale nevoi sufletești.

Dar Lena nu întâlni pe câmpul de bătălie niciunul din tablourile zugrăvite de imaginația ei înainte de a intra în luptă. Tot ce vedea acolo dezmințea până la deznădejde ceeace se deprinsese să-și închipuie în ceasurile ei nesfârșite de meditație: și zgomotele, și culorile, și sentimentele...

...Câinii o obosiseră peste măsură. Șuierul gloanțelor îi făcea să se arunce la pământ, ba chiar să se îngroape în zăpadă, iar Lena nu avea destulă putere să-i urnească din loc. Dacă exploda pe aproape vreun proiectil, ei se repezeau schelălăind încotro vedeau cu ochii, târînd-o pe Lena de curea după dânșii. Le era frică de foc și de fum, dar mai ales de răniți. Când auzeau gemetele vreunui rănit, nu voiau în ruptul capului să se apropie de el: se propteau în loc, se zmuceau într'o parte, urlau și-și arătau colții. Și numai Naida era de vină. Se vede treaba că mai intrase în foc și că nu-i mersese tocmai bine. Atât de cumplit se temea de șuierături și de bubuituri, atât de tare se zmucea, atâta schelălăia și lătra, încât tot atelajul era cuprins de panică. „Bucăți să vă facă, fire-ați voi afurisiți! blestema Lena printre lacrimi câinii înnebuniți, încercând să-i stăpânească, în timp ce-și scutura zăpada de pe obraz. Cine-o mai fi născocit și atelajele astea! Că fără voi aș fi scos mai mulți răniți! Dare-ar moartea în voi, dobitoace proaste!” Și iarăși cădea în zăpadă, și iarăși o târau câinii...

Cu multă greutate și plângând, izbuti să scoată de pe Barsușna doi ostași grav răniți, îndată ce infanteriștii și tanchiștii îi alungaseră pe dușmani de acolo.

La al treilea drum, atelajul mergea mai supus, pe o cărare bătătorită, spre înălțime. Dar pe Barsușna nu mai rămăseseră grav răniți, iar cei răniți mai ușor, nici nu voiau să audă de ajutor:

— Du-te înainte, soră, du-te înainte! Noi ne putem târî și singuri...

De pe înălțime se vedea bine tot câmpul de luptă.

La stânga, dincolo de șosea deasupra întregii câmpii nesfârșite și înclinate, explodau proiectile și, ca din pământ, țâșneau limbi de foc: acolo, în fum, se târau tancurile noastre...

La dreapta, dincolo de cotul pădurii de brad, stăruia deasemeni un neîntrerupt bubuit de tunuri, iar dinspre satul Gorchi se auzeau explozii și mai puternice înca și se vedeau înălțându-se nori uriași de fum negru și gros.

Numai în centru, lângă râpa cea mare, acoperită cu păduri de alte

soiuri de copaci decât brazii, şi care ieşea de-a-dreptul în marginea de apus a satului Schirmanovo, era mai linişte decât în jur.

Lena nu putea să-şi dea seama ce se petrecea acolo. Două tancuri de ale noastre, când se apropiau de râpă şi se învârteau prin tufărişul scund, când ieşeau în câmp pentru ca, după ce stăteau o clipă, să pornească spre crângul care străjuia povârnişul dinspre apus al cotei. Pe lângă râpă şi crâng se vedeau mişunând ostaşi. Dar ei nu alergau înainte, la atac, ceeace s'ar fi cuvenit să facă, după părerea Lenei, cu atât mai mult cu cât satul era aproape, ci se adunau în grupuri, ca pe urmă să se risipească iarăşi în toate părţile, sau alergau, dumnezeu ştie dece, de colo până colo pe câmp, căzând şi târîndu-se...

„Dece s'or fi frământând aşa pe loc? se minuna Lena. Curată zăpăceală, pe cuvântul meu!" Câteva clipe Lena rămase pe înălţime, chibzuind încotro ar fi mai bine s'o apuce. Îi era grozav de necaz că nu nimerise într'unul din sectoarele unde se dădea o luptă adevărată. I se părea că oriunde ar fi nevoie acum de ea, numai acolo nu, lângă râpa aceea, unde nici măcar nu poţi să înţelegi ce se întâmplă...

Tocmai atunci, pe povârnişul dinspre miazăzi al înălţimii, pe câmpia dintre râpă şi crâng se dădea o luptă aprigă. Tancurile noastre nu puteau răzbate pe-acolo spre Schirmanovo şi distrugeau cu şenilele adăposturile duşmane de-a-lungul râpei. Ostaşii noştri duceau mereu lupta corp la corp cu hitleriştii. Nu se auzeau decât împuşcături izolate şi serii scurte de automat, explozii de grenade, înjurături, urlete şi gemete... Acolo, oamenii se băteau cu tot ce puteau folosi în ceasul cel greu: cu baioneta, cu patul puştii, cu lopata, cu casca, cu cuţitul, cu pietre... Acolo, într'o încleştare de moarte, duşman cu duşman se rostogoleau la pământ, rupându-se cu dinţii...

Lângă Lena răsună deodată un glas puternic de bărbat:

— E înspăimântător, nu-i aşa?

Era Ozerov, comandantul regimentului.

— Inspăimântător?... — repetă Lena întrebarea. — Dece?

Lena îşi închipui că Ozerov îşi bate joc de ea şi, trăgând de hăţuri câinii care se pitiseră într'o tranşee nu tocmai adâncă, strigă cu glasul ascuţit de necaz:

— Inainte! Marş înainte!

Îi părea rău că întârziase o clipă mai mult pe colină.

— Aşteaptă, fetiţo! — o opri, Ozerov. — Uite un rănit, pansează-l.

Lena legă câinii de capătul solid al unei bârne de salcie de lângă parapetul tranşeei şi deschise trusa cu crucea roşie deasupra;

Rănitul, un locotenent, pesemne dela statul major al regimentului, avea o zgârietură uşoară pe obraz, pricinuită de o schijă.

— Apoi, e pansat! — strigă Lena, după ce-l cercetă pe rănit.

— Nu-i nimic, pansează-l mai bine...

In timp ce făcea pansamentul, Lena urmărea cu interes tot ce se petrecea pe înălţime. Ostaşii de toate gradele se adunau acolo în grabă. Şi Lena înţelese că pe creastă se instalau acum punctele de observare ale diferitelor unităţi. Ofiţerii urmăreau cu binoclul câmpul de bătaie şi strigau comenzi, transmisioniştii ţipau cât îi ţinea gura în receptoarele telefoanelor, ostaşii cărau lăzi, adânceau tranşeele, cercetau adăposturile... Toţi păreau grăbiţi, fără astâmpăr, strigau unul la altul şi alergau încoace şi încolo. Era interesant să te uiţi la toate astea întâia oară, dar Lena nu putea să se împace cu gândul că oamenii de pe cotă, care erau departe de a da o adevărată bătălie, puteau să aibă motive serioase de a se frământa atâta şi de a face atâta gălăgie. Il întrebă pe rănit:

— Dece s'or fi agitând aşa?

Clipind din ochi, rănitul se uită mirat la faţa ei.

Lena se încredinţă şi mai mult că are dreptate din clipa când văzu cum se purta Ozerov. Spre deosebire de ceilalţi, comandantul regimentului era cât se poate de liniştit. Nu se frământa, stătea într'o tranşee adâncă până la genunchi şi cerceta fără grabă cu binoclul câmpul de luptă. După ce termină de cercetat, începu să vorbească cu comandantul de batalion Şaracşane. Vorbea, ce e drept, întretăiat, aspru şi tare, dar altfel nici nu era chip să vorbească: nu-i dădeau pace exploziile repetate ale proiectilelor care cădeau în apropiere. Duşmanul începuse să tragă asupra înălţimii pe care-o pierduse.

Arătând spre dreapta, la crângul cel mic, Ozerov îi spunea lui Şaracşane:

— Fii cu ochii în patru la flancul drept!

— Şi păduricea mi se pare suspectă...

— Da, trimite într'acolo două tunuri... Dar aici?

— Să mai aşteptăm puţin!

Un căpitan de vârstă mijlocie, spătos, roşu şi înfierbântat de parcă atunci ieşise din baie, se apropie de Ozerov. Era comandantul artileriei regimentare.

Unde ţi-s tunurile? — îl întrebă Ozerov cu asprime.

— Vin îndată, tovarăşe maior.

— Bagă de seamă şi nu căsca gura — îl ameninţă Ozerov.

— Dar uite-le că vin!

— Ocupă pozițiile! Repede!

In clipa aceea se apropie maiorul Rudenco.

— Ei, cum merge? — întrebă el. — Luptăm?

– Vezi, ne cam încurcă râpa!

— Nu-i nimic, o cucerim noi! Acum o cucerim, hotărît! — strigă Rudenco aprins. — Da, frate, de data asta toate au ieșit minunat. Ai avut dreptate, perfectă dreptate!

— Mă tem numai să nu ne lovească din crângul acela, — îi atrase atenția Ozerov. — Tare mi se pare suspect...

— O să ținem seama, maiorule, o să ținem seama!

— Unde ți-e punctul de observare?

— Uite-l, lângă mesteacănul de colo. Ei, eu m'am dus!

După ce rămase singur, Ozerov își deschise gulerul cojocului, își șterse cu batista fața asudată, apoi, spre mirarea Lenei, ceru ceai dela un ostaș tinerel, cu automatul și cu sacul în spinare. Petia Uraleț își deșurubă termosul. Uitându-se din când în când la câmpul de luptă, Ozerov începu să bea cu lăcomie, frigându-se, ceaiul negru ca păcura. Și Lena se încredință și mai adânc că Ozerov se poartă cu mai multă înțelepciune decât toți ceilalți de pe cotă.

— Nu te doare? — îl întrebă Lena pe rănit, după ce termină pansamentul.

— Prin urmare, dumneata crezi că se frământă degeaba? — o întrebă la rândul lui rănitul.

— Nici vorbă că degeaba. Ia te uită la maior, nu-l vezi cât stă de liniștit?

Dar chiar în clipa aceea maiorul Ozerov aruncă ceașca cu ceai, sări pe parapetul tranșeei și, întorcându-se strigă din toată puterea:

— Volodia, încoace! Repede!

Dintr'un salt, Șaracșane trecu peste tranșee.

— Vezi ce-i acolo? Trimite-i lui Iurghin încă un pluton! Repede!

După ce-și scoase cu chiu cu vai din tranșee, câinii încăpățânați și bărcuța, Lena văzu cum, de pe povârnișul din stânga al înălțimii, alergau în goană spre râpă, rămânind și întrecându-se unul pe altul, pușcașii noștri. Și deodată simți fiori prin tot trupul. N'o speriase atât schimbarea neașteptată din felul de a fi al lui Ozerov, cât hotărîrea lui de a trimite întăriri lui Iurghin. „Iurghin? E acolo?...” își zise Lena cu îngrijorare. Abia acum, când știa că Iurghin se afla lângă râpă, înțelese limpede că pe locul acela se dădea o luptă grea: era încredințată, fără să știe de ce, că acel Iurghin, pe care-l cunoscuse astăzi în zori, nu putea să fie decât acolo unde era lupta mai grea.

Văzând cum se schimbă Lena la faţă, Ozerov îi vorbi:

— Ei, acum poţi să te duci acolo.

— Numai să fii cu băgare de seamă, — o sfătui Şaracşane.

— Nu mai era nevoie să i-o spui, — zise Ozerov. Iar în timp ce Lena cobora în goană povârnişul cotei, târînd câinii după ea, adăugă oftând: — Mai bine ar fi alergat aşa la universitate, decât să alerge acum pe câmpul de luptă...

Pe când Lena cobora la vale, târîndu-şi după ea câinii care se împotriveau, infanteria noastră, primind întăriri, răzbătu până la gura râpei. Şi acolo, cu baionetele, începu să-i arunce pe hitlerişti pe povârniş, spre şesul dincolo de care, cam la o sută de metri, se vedeau pe o colină casele din marginea satului Schirmanovo.

La jumătatea drumului spre locul unde se dădea lupta corp la corp, Lena văzu în tufişurile din apropierea râpei cei dintâi răniţi: fiecare se furişa, cum putea, spre înălţime. Dar niciunul nu-i primi ajutorul. Un ostaş între două vârste, sprijinindu-şi cu dreapta mâna stângă însângerată, îi spuse aproape aceleaşi vorbe pe care le auzise mai adineauri pe înălţime:

— Du-te, soră, tot înainte, că acolo o să găseşti răniţi mai grav... Du-te că noi ne-om mai odihni un pic ş'apoi ne-om duce singuri... Dar văd că al naibii se mai tem câinii dumitale!

Curând, Lena ajunse în zona adăposturilor germane, dar tocmai atunci începu contraatacul duşmanului.

Două tancuri nemţeşti, însoţite de aproape o companie de infanterie, ieşiră din crângul cel îngust, asupra căruia Ozerov îi atrăsese atenţia lui Şaracşane. Şi deasupra câmpului de luptă începură să bubuie tunurile.

Nici n'apucă Lena să-şi dea seama ce se întâmplă, când deodată câinii o trântiră la pământ, târînd-o de-a-lungul râpei.

...Când se ridică de jos, câinii dispăruseră. Şi aproape de ea, aproape de tot, erau tancurile germane: unul din ele ardea, lovit de tunurile noastre, celălalt trăgea asupra înălţimii. Ingrozită, Lena se lipi de pământ şi simţi că degetele i se încleştează de o bârnă: stătea deasupra intrării unui adăpost nemţesc.

La drept vorbind, nu era chiar un adăpost, ci un bordei mic, scund şi murdar, acoperit cu un singur rând de bârne subţiri: un bordei german obişnuit, calculat pentru o întrebuinţare de scurtă durată. In bordei zăceau în neorânduială pături, raniţe, gamele, bocanci şi fel de fel de boarfe soldăţeşti, prăfuite şi rău mirositoare, amestecate cu paie tocate.

Dar acolo Lena se simţea, fără să-şi dea seama dece, mai în-

fricoşată încă decât afară. Aproape de tot mugea asurzitor motorul tancului, şenilele scârşneau, iar bătaia tunului sfâşia văzduhul. De jur împrejur răsunau împuşcaturi şi se auzea larmă de glasuri omeneşti. Zeci de picioare, care în pâslari, care în cizme, alergau pe lângă intrarea îngustă, deschisă acum, a bordeiului, care semăna cu o vizuină de lup.

Lena nu-şi dădea seama de cât timp stătea acolo. Dealtfel, nici nu se gândea să ţina socoteala timpului. Alerga prin bordei, de colo până colo, deznădăjduită, îşi lipea obrajii de pereţii reci, care se cutremurau, ai adăpostului întâmplător şi stătea aşa, încremenită, aşteptându-şi moartea.

Văzând că în bordei se făcuse deodată întuneric, Lena se întoarse repede spre intrare: horcaind şi zgâriind treptele cu unghiile, un Neamţ se târa în bordei. Innebunită de spaimă, Lena ţipă şi se trase îndărăt spre peretele din fund: nu se îndoia câtuşi de puţin că Neamţul voia s'o ucidă.

Insă fără îndoială că se înşela. Neamţul fusese rănit de moarte, cu puţin înainte, chiar lângă adăpost: un glonte îi perforase pieptul. Văzuse deschizătura neagră şi izbutise să judece că, dacă ar intra în bordei, ar putea să scape... In aceeaş clipă însă, se prăbuşise la pământ. Se târî totuşi înăuntru, dar îndată după aceea îşi pierdu conoştinţa: sângele-i ţâşnea şuvoi pe gură.

Iar Lena, îngrozită, fără să-şi dea seama că Neamţul murea, arunca în el cu tot ce-i cădea în mână: încărcătoare cu cartuşe, gamele, căni, bocanci, bucăţi de pâine, cutii de conserve şi sticle goale...

IX

Abia către miezul nopţii unităţile noastre ocupară Schirmanovo.

Lupta ţinuse paisprezece ore. Luptătorii noştri erau peste măsură de obosiţi, dar din pricina surescitării neobişnuite aproape că nu mai simţeau oboseala, până într'atât erau de fericiţi: câştigaseră — deşi cu atâta greutate — cea dintâi luptă ofensivă, zmulseseră din mâna duşmanului cel dintâi sat, cel dintâi petec de pământ natal... Cu strigăte şi larmă, ostaşii stingeau casele aprinse, cercetau la lumina focurilor tancurile şi tunurile nemţeşti distruse, cărau în mijlocul satului armele şi muniţiile capturate şi scotoceau adăposturile şi bordeiele germane...

Numai Iurghin stătea întunecat şi mut.

Andrei căuta să-l liniştească:

— Poate că ţi s'a părut?
— Nu, hotărît, erau câinii ei...
— Şi unde i-ai văzut?
— Chiar lângă râpă. Alergau ca turbaţi.
— Vrei să mă duc până la plutonul sanitar?
— Mă duc chiar eu. Nu ştii pe unde-i?

După o scurtă consfătuire cu Cudriavţev, comandantul companiei, Iurghin îi ordonă lui Dubrovca să adune ostaşii şi să intre pentru noapte în adăposturi, iar el se îndreptă spre casa cea mare din mijlocul satului, unde se instalase deocamdată plutonul sanitar. Se îndrepta într'acolo cu un sentiment de nesfârşită tristeţe şi neliniştе.

La plutonul sanitar, nimeni nu ştia ce se întâmplase cu Lena. Câinii Lenei veniseră în sat, cu toate că unul din ei, Naida, era greu rănit. Prietenele Lenei plecaseră s'o caute...

— Încotro au apucat? — întrebă Iurghin, posomorît.

— Au luat-o spre râpă, — îi răspunse, ca şi el de posomorîtă, Vera Uhanova, cea care se supărase, dimineaţa, de purtarea Lenei.

— Aveţi pierderi?

— Una ucisă, două rănite, iar Lena dispărută...

— Mă duc şi eu s'o caut! — hotărî Iurghin emoţionat, cu o încredere atât de pătimaşă în nevoia de a pleca, încât Vera se uită pentru întâia oară cu o privire binevoitoare la ciudatul locotenent.

Luându-l cu el pe Andrei şi pe încă alţi doi ostaşi, fiecare cu câte un felinar, Matvei Iurghin se îndreptă spre râpa de pe povârnişul de miazăzi al Barsuşnei.

La marginea dinspre apus a satului întâlni fetele din plutonul sanitar. Temându-se să rătăcească noaptea prin locuri necunoscute şi ca nu cumva santinelele să tragă asupra lor fără să le someze, fetele vorbeau mult mai tare decât trebuia. Lui Iurghin îi fulgeră deodată prin minte: o aduc pe Lena, deaceea sunt tulburate... Şi se repezi în întâmpinarea lor făcând să lunece pe zăpadă, înaintea lui, lumina felinarului.

Dar fetele se întorceau tot fără Lena.

La întrebările lui Iurghin, ele răspunseră luându-şi una alteia vorba din gură:

— Am scotocit toată râpa, toată!
— Am luat-o de sus şi am cercetat-o până'n capăt.
— Am căutat prin toate tufele!
— Şi prin toate adaposturile... Nu-i nicăieri!
— Apoi, acolo demult s'a cercetat...

Iurghin întreba cu glasul sugrumat:

— N'o fi fost luată odată cu răniţii?

— Nu, că doar noi i-am trimis pe toţi, — îi răspunse una din fete, uitându-se cu luare aminte la Iurghin ca să vadă cine se interesează atâta de soarta prietenei lor.

— N'o fi nimerit la tanchişti?

— Nu, că am întrebat.

— Aţi adunat toţi morţii?

— Pe toţi, până la unul!

Iurghin se gândi cu groază: „S'o fi lovit un proiectil în plin?" (Odată, la cincizeci de metri înaintea lui mergea un ostaş, când pe neaşteptate izbucnise o explozie, o lumină orbitoare... Iurghin se ridicase în picioare şi se repezise într'acolo. Dar în locul unde fusese ostaşul, nu mai era decât iarba arsă şi plină de fum...) Dintr'odată se înfurie pe fete şi strigă la ele cu glas răguşit:

— Aţi căutat prost. Nu vi-i ruşine?

Speriate, fetele amuţiră.

Matvei Iurghin şi tovarăşii lui o luară spre râpă, iar fetele se adunară grămadă, şoptiră ceva între ele, apoi cea care-i răspunsese lui Iurghin, îi strigă din urmă:

— Tovarăşe comandant, dar dumneata ce-i eşti?

Iurghin se opri şi răspunse:

— O să vă spună ea singură!

Fetele se liniştiră iarăşi, uitându-se multă vreme spre partea unde plecase ciudatul ofiţer, necunoscut, care se arăta atât de îngrijorat de soarta Lenei Malâşeva şi care mai credea încă în minuni. Şi pe neaşteptate, împingându-se una pe alta, se luară cu toate în tăcere, după el...

Locotenentul Iurghin, ostaşii lui şi fetele dela plutonul sanitar scotociră râpa mai mult de o oră. Strigându-se unul pe altul şi luminându-şi calea cu felinarele, grupul înainta încet în susul râpei, cercetând cu grijă fiecare palmă de pământ.

...In copilăria lui, Matveica Iurghin avusese odată un mare necaz. De multă vreme visa să se urce pe un munte de lângă Enisei, ca să-şi dea seama până unde se văd de acolo întinderile pământului şi ce se petrece în zările depărtate. Şi iată că, însfârşit, visul se împlini. Se urcă împreună cu prietenii lui pe muntele acela, se urcă, — şi încremeni de încântare! Ce spaţiu necuprins şi strălucitor, îngânând dulce un cântec necunoscut, se deschisese în faţa ochilor săi uimiţi! Inima i se opri în loc de spaimă şi de fericire, ca a unei vrăbiuţe la întâiul ei zbor. Şi deodată,

lui Matveica i se părea că în câteva clipe crescuse mare, că descoperise o fericire nemaipomenită și tainică, pe care n'o cunoșteau încă decât foarte puțini...

Dar în timp ce Matveica contempla, fermecat, priveliștea, unul din prietenii lui, un zvânturat care pesemne că nu descoperise această fericire, cu toate că stătea alături, de el, îl împinse cu umărul, de joacă, sau poate de necaz. Matveica se împiedică de o piatră, căzu și, spre groaza tuturor băieților, porni la vale, rostogolindu-se pe povârniș. E drept că nu s'a rostogolit cine știe cât și nici nu s'a schilodit. Dar s'a lovit așa de rău, încât prietenii lui au trebuit să-l aducă acasă pe brațe, plin de sânge din cap până'n picioare.

Ceva asemănător i se întâmplase și astăzi.

După ce o cunoscuse pe Lena și vorbise cu ea, Matvei Iurghin încercase aproape aceleași sentimente ca atunci, demult, pe muntele de lângă Enisei. Dar când văzu câinii Lenei alergând singuri pe câmpul de luptă, se simți dintr'odată lovit, strivit și plin de sânge, întocmai ca pe muntele acela, în copilărie.

Toate acestea i se păreau atât de crude, atât de nedrepte, încât îi venea să se culce cu fața la pământ și să moară...

Totuși, se silea din răsputeri să păstreze în suflet nădejdea că o va găsi pe Lena în viață. Deaceea o căuta fără răgaz, cu un fel de îndârjire parcă. Uneori se oprea, rugându-i pe ceilalți:

— Căutați, prieteni! Căutați mai bine!

Glasul îi răgușise de suferință.

— E aici! Trebuie s'o căutăm...

Andrei îl încuraja încetișor:

— Fii tare, c'o s'o găsim noi...

— Crezi?... Ai dreptate, Andrei, ai dreptate...

Și Matvei Iurghin pornea din nou înainte. Ceilalți îi luminau calea cu felinarele, iar el, fără să aibă încredere în nimeni altul, scotocea singur fiecare tufiș, scormonea cu mâinile troienele de zăpadă și adăposturile pe jumătate năruite...

X

In acest timp, Lena stătea lângă cerdacul casei ocupate de plutonul sanitar și plângea la căpătâiul Naidei, care trăgea să moară. Prietenele o rugau stăruitor:

— Lasă, Lena, nu trebuie...

— La urma urmei, nu-i decât un câine...

Lena încercă să le explice dece plânge:

— Dar înțelegeți că-i era așa de frică! Și eu, proasta, încă o mai certam...

Fără să poată pricepe nimic din explicațiile Lenei, prietenele o luară cu sila de subțioară și o duseră în casă.

...După o scurtă odihnă, unitățile noastre porniră prin valea împădurită spre satul Cozlovo, care se găsea la trei kilometri depărtare de Schirmanovo, iar la ora 6, pe întuneric, începu lupta pentru Cozlovo.

Lenei nu i se îngădui să ia parte la această luptă.

Multă vreme refuză să spună ce i se întâmplase pe Barsușna. Dimineața nici nu se atinse de gamela cu cașă. Stătea singură în adăpostul de lângă casa plutonului sanitar, trăgând neliniștită cu urechea la vaietul luptei. Când cobora cineva pe neașteptate în adăpost, Lena tresărea, iar odată chiar țipă.

Comandantul plutonului sanitar, Peresvetov, întâlnind-o pe Vera Uhanova, o întrebă:

— N'ar fi bine s'o evacuăm? Cum crezi?

— Pentruce? — se miră Vera. — Doar nu-i rănită. A trecut numai prin emoții...

— Și după tine emoțiile sunt mai puțin primejdioase decât rănile? N'ai observat la ea ceva... Ceva ciudat? — Și Peresvetov își flutură degetele pe lângă tâmpla dreaptă.

— N'am observat nimic!

— Totuși supraveghiaz-o, supraveghiaz-o!

Vera Uhanova intră din nou în adăpostul unde se afla Lena, îi așeză din nou dinainte gamela cu cașă și-i zise cu asprime:

— Mănâncă!

— Nu vreau, Vera...

— Mănâncă și nu discuta!

Lena luă lingura în mână, dar în aceeaș clipă o lăsă în gamelă. Scuturând din umeri a silă, întrebă:

— Nu s'a sfârșit lupta?

— Încă nu... Groaznică luptă!

— Avem mulți răniți?

— Mai mulți decât ieri.

— Rău ați făcut că nu m'ați lăsat și pe mine...

— Cum era să te lăsăm? — se indignă Vera. — Doar toată noaptea ai aiurat, te-ai zbătut, ai plâns...

— Nu mai scorni și tu! — zise Lena cu dojană.

— Mai bine spune-mi cum a fost. — o rugă Vera. — Hai, dă-drumul... Indată ce o să spui o să-ţi fie mai uşor. Altfel, nici nu mai este chip să se uite omul la tine, că-l apucă groaza! După o singură luptă te-ai schimbat de parcă nu mai eşti tu...

Bateriile nemţeşti de aruncătoare deschiseră un foc de vijelie asupra satului Schirmanovo. Ciocanul de foc ţinu mai mult de un minut. De două ori adăpostul se cutremură atât de cumplit încât opaiţul care-l lumina se stinse acoperit cu pământ. Fetele se îngrămădiră toate într'un colţ, încremenite.

— Ia te uită cum trag! — suspină Lena când se făcu linişte.

Vera scoase din buzunar alt opaiţ, îl aprinse şi zise din nou:

— Haide, spune. Eu aştept...

— Dar îmi dai cuvântul că n'o să mai spui nimănui?

— Ţi-l dau. N'o mai lungi atâta, dă-i drumul!

— Pe cuvântul tău?

— Pe cuvântul meu! Ce scai, doamne, ce scai!

Şi numai după aceea îi povesti Lena ce i se întâmplase în bordeiul de lângă râpă. Când îşi venise în simţiri, era noapte şi pe câmpul de luptă umblau ostaşii din echipa de înmormântare, căutând morţii. O auziseră strigând, scoaseră soldatul neamţ mort dela intrarea bordeiului şi după aceea o scoaseră şi pe ea...

După ce-i mărturisi păţania ei, Lena se lipi de umărul Verei şi plânse puţin. Curând se simţi într'adevăr mai uşurată şi-şi trase singură spre ea gamela cu caşă care se răcise.

— E bună? — o întrebă Vera, zâmbind fără veselie.

— Grozavă!

Era ceva copilăresc în felul de a mânca al Lenei: aşa de comic umbla cu lingura în gamelă, aşa de drăguţ o lingea, încât Vera nu mai putu să se stăpânească şi-i zise:

— Tare mai eşti prostuţă! Dar eşti şi fericită...

— Ce vrei să spui?

— Ştii tu bine!

— Aha!... — Şi Lena lungi cuvântul, a îndoială.

— Dacă ai şti cum arăta când a plecat să te caute!

— Aha!... — Şi Lena lungi din nou cuvântul, dar cu totul altfel. — Apoi plecându-şi ochii, adăugă: — Haide, nu mai născoci şi tu!

— O dragoste ca asta, prostuţo, e greu s'o născoceşti — zise Vera cât se poate de serios. — Asta n'o pot face decât scriitorii... Dar nici ei n'ar fi în stare!

— Lasă-mă sa mănânc, nu mă tulbura...

— După mine, numai într'o vreme ca a noastră poate să existe o dragoste într'adevăr puternică, — urmă Vera cu încredinţare. — De jur împrejur război, sânge şi moarte... Şi dacă s'a îndrăgostit omul într'o vreme ca asta, apoi să ştii că-i dragoste!...

— Dar el aproape că nu mă cunoaşte! — o întrerupse Lena.

— Asta înseamnă că a putut să te cunoască dintr'o singură privire!

Şi Vera se uită la Lena cu invidie.

— Da, eşti fericită! — repetă ca cu un suspin. — Astă noapte, fetele au scotocit toate adăposturile până au dat de el. Şi l-au găsit doar cu puţin înainte de a trebui să plece la Cozlovo! I-au spus, bine 'nţeles, că eşti teafără şi sănătoasă...

Fără să-şi poată ascunde interesul, Lena o întrebă repede:

— I-au spus? Şi el ce a făcut?

— I-au spus, şi atunci el le-a sărutat pe toate!

— Da? Poate că... aşa e felul lui.

— Aha, ai şi 'nceput să fii geloasă?

...După amiază, Lena plecă şi ea pe câmpul de luptă.

Se dădea una dintre cele mai înverşunate lupte de lângă Moscova. Ea ţinu, fără întrerupere, toată ziua şi toată noaptea şi se termină abia a doua zi, în după amiaza de 14 Noembrie. Lupta aceasta pe viaţă şi pe moarte pentru fiecare palmă de pământ, lupta aceasta care depăşea orice închipuire, ţinu peste treizeci de ore.

Tot timpul acesta, laolaltă cu toţi ceilalţi, Lena munci cu acea încordare deosebit de înălţătoare, dar şi cu acea adâncă gingăşie a bunătăţii, pe care n'o poate reda decât muzica de coarde... Se ducea, fără frică, acolo unde era primejdia mai mare. Scotea răniţii, îi pansa, iar la întoarcere aducea muniţii, ajutând şi pe alţii să ridice pe cei căzuţi în luptă şi să adune armele.. Făcea tot ce-i cerea mersul luptei, şi în tot ce făcea, bunătatea ei sfântă, de fată, se dovedea nemărginită.

Lena îşi veni repede în fire după zguduirea pe care i-o pricinuise botezul focului, iar lupta din ziua aceea o făcu să dea uitării tot ce îndurase. Numai ceeace se lega de numele lui Iurghin nu era în stare să uite. Toate impresiile pe care i le lăsase el i se întipăriseră adânc în suflet. Până şi în toiul luptei erau clipe când îşi aducea aminte de întâlnirea lor la răsăritul soarelui. Işi aducea aminte şi de spaima prin care trecuse atunci când aflase că Iurghin avea nevoie de ajutor. Işi mai aducea aminte cu câtă mirare şi cu câtă strângere de inimă pe care ea însăşi n'o putea înţelege, ascultase, abia stăpânindu-şi

lacrimile, pe prietenele ei care i povesteau cum o căutase Iurghin în râpă... Pentru Lena, toate întâmplările acestea se adunaseră laolaltă ca florile într'un buchet. Iar buchetul acesta răspândea atâta soare și atâta viață, încât își simțea capul ameţit, vâjâindu-i ușor și dulce ca pe vremea când se plimba peste ogoare...

XI

Ordinul de a nimici dușmanul în sectorul Schirmanovo-Cozlovo fusese executat, însă trupele noastre cheltuiseră pentru aceasta mai mult timp și mai multe eforturi decât se credea la început. Am plătit scump această victorie, dar dușmanul a suferit pierderi de două ori mai mari decât ale noastre. In cele trei zile de luptă, el a pierdut treizeci și patru de tancuri, douăzeci de tunuri antitanc și cinci grele, douăzeci și șase aruncătoare și încă mult alt armament. Și nu puțini hitleriști și-au lăsat oasele prin zăpezile noastre...

Cu o oră înainte de eliberarea satului Cozlovo, se aflase că guvernul sovietic decorase un mare număr de soldați și ofițeri din regiment, cu diferite ordine și medalii. Maiorul Ozerov și comisarul Iahno — acesta post mortem — fuseseră decorați cu ordinul Lenin, câțiva ofițeri, printre care și locotenentul Iurghin, cu ordinul Drapelul Roșu, iar printre cei douăzeci și trei de ostași care căpătaseră vestita medalie ostășească „Pentru Vitejie", erau și Andrei Lopuhov, Osip Cernâșev, Ivan Umrihin și Nurgaliei Hasanov.

Ostașii lui Ozerov aflară vestea chiar în timpul luptei.

Regimentul își felicită eroii pentru victorie.

Nu mult după ce scosese dușmanul din cele din urmă case dela marginea de apus a satului Cozlovo și-l alungase în păduri, maiorul Ozerov primi două telegrame deodată dela generalul-locotenent Rocossovschi, comandantul armatei. In cea dintâi, comandantul armatei îi felicita pe ostași și pe comandanții de unități din regiment pentru înaltele distincțiuni acordate de guvern, iar în cealaltă îi aducea mulțumiri lui Ozerov și întregului regiment pentru acțiunile încununate de succes din ultimele lupte. „Subliniez în mod deosebit, — telegrafia comandantul armatei către Ozerov, — îndrăzneața dumitale inițiativă în luptele pentru cucerirea cotei 264,3".

Așezându-se pentru câteva clipe pe cerdacul casei țărănești în care se instalaseră transmisioniștii, Ozerov citi telegramele. Apoi, gândindu-se la ceva, sau poate numai încercând să se gândească, le păstră multă vreme în mâna dreaptă, care-i atârna obosită în jos.

De când începuse lupta pentru Barsuşna, Ozerov nu mai ştia ce e odihna, iar acum oboseala îl doborîse de tot: ai fi zis că nu mai era în stare nici să ţină în mână bucăţelele acele de hârtie. In cele trei zile cât stătuse numai în ger, faţa i se făcuse stacojie şi se tăbăcise, iar ochii i se umflaseră şi i se injectaseră cu sânge. Un străin l-ar fi putut lua uşor drept un om care băuse peste măsură, cu toate că el nu-şi îngăduia niciodată, în timpul luptei, măcar o înghiţitură de votcă.

Hitleriştii încetaseră focul în toate sectoarele: cu inima strânsă, fuseseră nevoiţi să se resemneze la pierderea poziţiilor atât de importante dela Schirmanovo şi Cozlovo. Liniştea se statornicise pe tot frontul.

In Cozlovo ardeau pe sfârşite casele ţărăneşti cărora le dăduseră foc hitleriştii. Cu larmă, grupuri de ostaşi împrăştiau bârnele aprinse şi aruncau zăpada peste acoperişurile în flăcări: până la căderea nopţii, nu trebuia să mai rămână pe nicăieri nici cea mai mică scânteie. Alte grupuri se îndreptau în grabă spre marginea de apus a satului, ca să se întărească pe aliniamentul ocupat, altele cercetau tancurile şi tunurile nemţeşti lovite, adunau în stive cadavrele înţepenite ale hitleriştilor, ca şi armele şi muniţiile capturate, împrăştiate prin tot satul. Pretutindeni tancurile vuiau îndreptându-se spre ambuscadele din pădurile de dincolo de Cozlovo. Pe uliţa cea mare care ducea spre Schirmanovo, tractoarele trăgeau din greu două tancuri de-ale noastre „T-34", atinse. Dincolo de marginea satului, artileriştii îşi pregăteau, cu mare larmă, noile poziţii de tragere.

Toate aceste imagini, plăzmuite de cea dintîi mare victorie, erau plăcute inimii sale şi, fără îndoială demult aşteptate. Dar Ozerov îşi pierduse dintr'odată faţă de ele interesul acela tulburător, pe care-l simţea până mai adineauri... Nici el singur nu-şi dădea seama dece, şi tocmai deaceea îi venea atât de greu să-şi descurce gândurile.

In cerdac se ivi pe neaşteptate Petia Uraleţ, raportându-i că era chemat la telefon de către comandantul diviziei. Ozerov se ridică repede în picioare, ca şi cum n'ar mai fi simţit nicio oboseală, aruncă o privire spre creasta Barsuşnei, unde se afla acum punctul de observare al generalului Borodin, şi înţelese dintr'odată ce anume îl făcuse să-şi schimbe aşa, fără veste, atitudinea faţă de imaginile victoriei.

— Ai primit telegramele? — îl întrebă Borodin.

— Da, le-am primit... — răspunse Ozerov cu glasul lui obişnuit.

— Ce-i cu tine de vorbeşti aşa? — se miră Borodin. — Eşti obosit Sau poate că nu eşti mulţumit?

— Ca să spun drept, nu prea sunt:... — recunoscu sincer Ozerov. — După mine, inițiativa mea nu se poate numi îndrăzneață. E o inițiativă ca oricare alta. Abia acum îmi dau seama cât de multe greșeli am făcut...

— O să ne întrunim mâine, — zise Borodin, lăsându-l să înțeleagă că avea de gând să facă o analiză a luptei care se terminase.

— E un lucru cât se poate de necesar.

— Și acum, vorbește cu „trei”...

„Trei” era comisarul Mihailovschi, șeful secției politice a diviziei.

— A sosit, în sfârșit, cel pe care-l așteptai, — îl anunță Mihailovschi, scurt.

— Da? — și Ozerov înțelese imediat că era vorba de noul comisar al regimentului. — Și unde-i?

— In „gospodărie” la tine.

— Plec chiar acum într'acolo.

Ozerov se pregăti în grabă și plecă la statul major al regimentului, care se afla acum la Schirmanovo.

...Maiorul Ozerov aștepta de vreo săptămână sosirea noului comisar. I se părea, fără să știe dece, că noul comisar trebuie neapărat să semene întru totul cu Iahno. Nimic nu izbutise să întunece în ochii lui imaginea celui mort, nici focul, nici fumul războiului. Dar trebui să recunoască imediat, și nu fără necaz, că se înșelase.

Noul comisar, Ivan Ivanovici Brianțev, era un bărbat cu totul altfel alcătuit sufletește decât Iahno. Dacă, pentru Ozerov, Iahno strălucise totdeauna ca un diamant bine șlefuit, Briantev îi părea întunecat ca un bulgăre de antracit. I se mai părea așa și pentru că era întunecat dela natură: avea chipul uscățiv și buzat, părul atât de cârlionțat pe capul mare, încât putea să umble fără căciulă. și ochii încruntați, cărora desigur că nu le plăcea lumina strălucitoare. Până și glasul lui era întunecat, de parcă venea de sub pământ: vorbea puțin și posomorît, mai cu seamă la început.

Vorba lor se închegă mai deschis abia în timpul mesei. In cinstea noului venit, maiorul Ozerov îi turnă un păhăruț cu votcă.

— Și dumneavoastră? — întrebă deodată Briantev.

— Eu nu beau decât rar.

— Asta e cât se poate de primejdios.

— Primejdios?... Și dece?

— Inseamnă că o să beți vârtos la bătrânețe, — îl lămuri Briantev cu convingere, posomorît. — Azi însă puteți să beți — adăugă apoi pe un ton mai firesc. — E chiar necesar.

— Da, poate că o să-mi torn un pic. — se hotărî deodată Ozerov.

Fără să ciocnească, Briantev ridică paharul.

— Vă felicit pentru înalta cinste ce vi s'a făcut şi pentru izbânda dumneavoastră extraordinară!

Dădu votca pe gât cu îndrăzneală, dar după aceea răsuflă mult timp din greu, desfăcându-şi caraghios buzele groase şi ducându-şi repede la nas o bucăţica de pâine proaspătă de secară. Se vedea bine că nici el nu era mare meşter în ale băuturii, cum voia să pară. Şi tocmai asta îl făcu pe Ozerov să înţeleagă că noul comisar e, fără îndoială, dintre acei oameni pe care nu e uşor să-i cunoşti dela cea dintâi privire: oamenii ca ei au un fel al lor deosebit, prudent, de a lega cunoştinţă.

— Vă felicit şi vă invidiez, — urmă Briantev, după ce luă o îmbucătură de cârnat, — pentru că sentimentul victoriei asupra duşmanului nu se poate asemui cu nimic.

— Te aşteptam să vii mai demult, — zise Ozerov.

— Am fost reţinut la secţia politică a armatei, — răspunse Briantev, ferindu-şi mereu de lumină ochii cu privirea cam greoaie. — Mai bine zis, am fost nevoit să trec pe la spital. Din Moscova am plecat demult.

— Dumneata eşti din Moscova? Prin urmare ai fost acasă?

— Da, am fost... Insă casa mea e pustie.

— Bine, dar familia dumitale?

— Familia mea e acolo ... — Şi Briantev arătă cu lingura înspre apus. Eram pe frontieră. Când s'a pornit războiul, nu-mi ardea de treburile mele personale. Iar nevastă-mea are doi copii gemeni. In două cărucioare...

Incet şi cu greu, ca o floare sfioasă în zori, începea să se deschidă în faţa lui Ozerov sufletul noului comisar şi Ozerov înţelese că sufletul acela era plin până sus de o lumină roşie, ca o cutie cu maci aprinşi. „Da, cred că o să fie bun", îşi zise Ozerov cu băgare de seamă, şi puse mâna din nou pe bidonul cu votcă. Dar Briantev se împotrivi hotărît să mai bea şi al doilea pahar.

— Vă invidiez, da, vă invidiez, — repeta el mai luminat la faţă şi, pentru întâia oară se uită cu luare aminte la Ozerov. — Imi pare foarte rău că n'am luat şi eu parte la lupta asta ofensiva. In luptele de apărare, am un ghinion nemaipomenit. Dela începutul războiului şi până acum, am fost rănit de două ori. Da, se vede că sunt ca o maşină fără *marche-arrière:* dacă o ia înainte, apoi merge, şi face treabă bună, dar cum o dai puţin îndărât — gata, se strică!...

— In război e nevoie de tot felul de maşini, — observă Ozerov.

— Acum știu, — îi răspunse Briantev. — Dar la început nu știam. Vedeți dumneavoastră, mă deprinsesem să socotesc drept mișcare utilă, adică drept viață, numai una singură: mersul înainte. Toate celelalte nu erau pentru mine decât figuri de balet... Și fără îndoială că felul acesta de a vedea mă secătuia în luptă.

— Te înfierbântai?

Așa cred, — răspunse simplu Briantev.

— Da, ăsta se cheamă simplism! — Și Ozerov simți, mulțumit, că discuția cu comisarul începea să meargă pe drumul cel bun. — In felul acesta, iubite Ivan Ivanovici, se poate ajunge la negarea principiului însuși al manevrei în război. Pentru că războiul nu înseamnă numai mișcare în linie dreaptă.

— Da, acum știu. Dar îmi părea așa de rău!

— Prin urmare, elementul dumitale e ofensiva?

— Se prea poate...

Discuția aceasta îi făcea din ce în ce mai multă plăcere lui Ozerov. Comisarul cel nou i se părea încă tot ca o bucată neagră de antracit. Dar acum își dădea seama că nu era rece, ci încins, ca și cum ar fi fost tocmai scos din cuptor, ceeace însemna că dacă l-ai arunca din nou în foc, ar scânteia dintr'odată...

După masă, Ozerov îl întrebă în glumă:

— Atunci cum crezi, Ivan Ivanovici? Vrei să te odihnești după drum?

— Da, trebuie să mă odihnesc, — îi răspunse Briantev ironic. — Uitați ce se'ntâmplă cu mine: în cele două luni cât am stat în spital, m'am odihnit așa de grozav, încât, drept să vă spun, m'am și obosit de-atâta odihnă! Pentru că și odihna obosește. Așa că înțelegeți, acum am iarăși nevoie de odihnă...

— Foarte bine, — încuviință Ozerov. — O asemenea odihnă poți s'o ai numaidecât, dacă vrei! Hai să te pun la curent cu treburile noastre...

Maiorul Ozerov știa că orice comisar se interesează în primul rând de starea moralului oamenilor din unitate și de felul cum e îndrumată munca politică. Cu aceasta își începu el expunerea. Insă Briantev îl rugă să-i arate mai întâi pozițiile ocupate de regiment după luptă, să-i vorbească despre cadrele de comandă și despre capacitatea de luptă a diferitelor subunități. Iar după ce află care era situația în regiment, se interesă de starea în care se găseau tunurile și mitralierele, dacă aveau destulă unsoare de iarnă, cum își făceau datoria cei dela atelierele de reparații, de ce mijloace de transport dispune, ce rezervă de cablu telefonic aveau și unde se puteau

găsi schiuri... Şi în timp ce vorbea de chestiuni pur militare, Ozerov înţelese că noul comisar avea întinse cunoştinţe în toate domeniile. Se vedea dintr'odată că el nu numai că cunoştea Regulamentul serviciului în campanie al infanteriei şi alte multe instrucţiuni de tot felul, dar că în acelaş timp avea şi destule idei personale, unele într'adevăr originale, în ce priveşte arta militară. Ozerov rămase de-adreptul uimit atunci când Briantev, vorbind despre unele lucrări genistice îşi dezlegă sacul de echipament şi scoase din el un pachet cu cărţi şi broşuri, referitoare la diferite probleme militare.

— Ascultă, Ivan Ivanovici, — îl întrebă Ozerov, în timp ce răsfoia cărţile,—înainte de a fi comisar, n'ai fost cumva ofiţer de front?

— Regret, dar n'am fost.

— Eu însă cred că din dumneata ar fi ieşit un bun comandant. Ştii?

— Se prea poate, — îi răspunse Briantev cu îndrăzneală.

In sfârşit, veni şi rândul chestiunilor care-l priveau direct pe comisar şi pe care trebuia să le cunoască neapărat. Şi Ozerov începu, dinadins, să-i vorbească despre ele mai amănunţit decât îşi pusese în minte la început, parcă ar fi vrut, să-şi spună. „Iata, iubite tovarăşe comisar, care trebuie să fie adevăratul dumitale câmp de activitate!" Ii vorbi cât mai pe larg despre lucrătorii politici ai regimentului, despre felul cum îşi făcuseră datoria în luptă, despre ceeace le lipsea unora dintre ei ca să-şi îndreptăţească pe deplin rostul lor în armată. Ii vorbi despre munca organizaţiei de partid, despre influenţa ei în regiment, despre unii comunişti care deveniseră îndrumători ai ostaşilor în timpul luptelor...

Briantev îl asculta cu deosebită luare aminte şi chiar cu surprindere, făcându-şi din când în când însemnări în carnet.

— Ascultă, Serghei Mihailovici, — zise el când termină Ozerov. — Acum e rândul meu să te întreb: înainte de a fi ofiţer, n'ai fost cumva comisar?

— Regret, dar n'am fost.

— Eu însă cred că din dumneata ar fi ieşit un bun comisar!

— Se prea poate! — îi răspunse Ozerov râzând.

XII

In aceeaş seară, târziu, într'o casă destul de neîncăpătoare din marginea satului Cozlovo, se îngrămădiră toţi cei din regimentul lui Ozerov, care fuseseră decoraţi de guvern. Erau atât de obosiţi, încât

abia se mai ţineau pe picioare. Deaceea, îndată ce-i felicitară, Ozerov şi Briantev îi trimiseră să se odihnească.

In apropierea casei unde se ţinuse acest mic meeting, se adunaseră decoraţii din batalionul lui Şaracşane. Aveau de mers tocmai până'n celălalt capăt al satului, şi se strânseseră grămadă ca să facă drumul împreună: era primejdios să plece noaptea, unul câte unul prin locurile acelea ocupate până mai adineauri de duşman. Ostaşii se apucară să fumeze, ascunzându-şi luminiţele ţigărilor în mânecile mantalelor şi începură să vorbească despre noul comisar. Toţi erau de părere că pare a fi un om deştept şi de inimă, cam în felul lui Iahno. Vorbiră apoi despre cuvântarea lui dela meeting, scurtă dar avântată, şi în sfârşit despre răspunsul însufleţit al locotenentului Iurghin.

Cineva întrebă:

— Dar unde-o fi locotenentul? Doar ne-am adunat cu toţii...

— Vine îndată, — răspunse Andrei.

— Bine, dar unde-i? Ar fi timpul să plecăm.

— N'o fi cumva la maior?

— Nu, e cu totul altceva...

— Aha, înţeleg! Am văzut cu ochii ceia...

— Aşadar s'au întâlnit?

— Mai adineauri... i-am văzut chiar eu...

— Da, iată ceva frumos, fraţilor!

— Atunci, poate s'o luăm încetişor înainte, ce ziceţi?

Dar niciunuia nu-i venea să plece. Şi deodată tăcură cu toţii şi căzură pe gânduri. unii îşi aduceau aminte de mamele lor, alţii de nevestele lor, alţii de logodnice... Şi gândindu-se la cei dragi, îşi aduseră aminte şi de meleagurile unde se născuseră.

In înaltul cerului întunecat şi plin de stele se auzi vuiet de avion. Zbura dela răsărit spre apus. Şi ostaşilor lui Ozerov, care cu câteva clipe mai înainte se întorseseră cu gândul la locurile lor de baştină, li se păru acum că au înaintea ochilor întinsul fără sfârşit al pământului patriei. Şi dintr'odată se simţiră uşori şi veseli, ca şi cum n'ar fi luat parte aproape trei zile şi trei nopţi la şir la o luptă atât de grea ca aceea.

Un avion mare şi greu se îndrepta dela Moscova spre Apus, peste linia frontului. Era încărcat cu saci de pânză trainică, iar sacii erau plini cu tot felul de lucruri trebuitoare la război. In partea goală dela bordul din dreapta unde se afla o uşă, ca şi lângă uşa de intrare în carlingă, stăteau îngrămădiţi oameni îmbrăcaţi toţi la

fel: cu scurte vătuite călduroase de culoare kaki, cu pâslari cenuşii şi cu uşance pufoase de blană. Toţi purtau în spate paraşute.

Grupul de paraşutişti de sub comanda căpitanului Rumianţev se îndrepta către spatele frontului duşman, unde trebuia să execute misiunile de răspundere pe care i le încredinţase comandamentul armatei noastre.

Motoarele avionului vuiau puternic şi lin.

Tăcuţi, paraşutiştii aşteptau să treacă vremea. Dealtfel, despre ce ar mai fi putut să vorbească? In timpul cât se pregătiseră pentru zbor, avuseseră când să se sature de vorbă. Acum însă, simţeau nevoia să tacă. Unii se prefăceau că dorm. Dar fără îndoială că nimeni nu dormea. Cum să doarmă, în clipe ca acele?

Avionul trecu nesupărat peste linia frontului.

Curând uşa cabinei piloţilor se deschise şi în prag se ivi comandantul aeronavei. In aceeaş clipă se ridică din colţ căpitanul Rumianţev, acoperindu-l cu trupul lui înalt şi lat în umeri. Spre deosebire de ceilalţi, era îmbrăcat cu o scurtă de blană. După ce ascultă ce-i spuse comandantul, Rumianţev se întoarse deodată, ridică braţul şi, cu glas potolit, dădu comanda:

— Pregătiţi-vă!

Paraşutiştii se ridicară în grabă dela locurile lor şi începură să-şi potrivească curelele paraşutelor. In tăcerea deplină, numai ostaşul Alioşa Samohvalov îl întrebă pe comandant, tare:

— Ne apropiem de obiectiv?

— Da, da!... — îi răspunse căpitanul Rumianţev, stăpânindu-şi tulburarea. — Prin urmare, tu sari cel dintâi?

— Da, tovarăşe căpitan!

— Fiecare la locul lui!

Vaietul motoarelor se domoli simţitor. In uşa deschisă a cabinei se ivi pilotul secund. Privirea lui era tulburată şi aprinsă:

— Semnalele!

Mâini puternice de soldaţi deschiseră dintr'odată uşa. In avion năvăli vântul şi zăpada, stropi de apă şi întunericul greu al nopţii... Răsună comanda:

— Sari!

Samohvalov se aruncă, cu îndrăzneală, în beznă.

După el trebuia să sară ostaşul Tereşcenco. Petrecându-şi tovarăşul cu privirea, se îndreptă spre uşă. dar în clipa aceea un ţurţure de ghiaţă îl plezni cu putere peste faţă. Paraşutistul îşi duse mâna la obrazul stâng însângerat şi se opri în uşă.

— Sari odată! — strigă Rumianţev, înfuriat.

— Stai! La loc comanda! — se auzi deodată din carlingă.

Descoperiseră că se făcuse o greşeală.

Pe atunci, în toate pădurile Rjevului ardeau sute de focuri. In jurul lor se încălzeau ostaşi de-ai noştri care se îndreptau spre front, detaşamente de partizani sau colhoznici fugiţi de prin sate de urgia duşmanului. Moscova abia începea să stabilească legătura aeriană cu partizanii. Semnalizarea care se întrebuinţa era cât se poate de simplă, aşa că nu era deloc uşor să nimereşti focurile de care aveai nevoie. Afară de asta, piloţii zburau pentru întâia oară în spatele frontului duşman.

...Peste câteva minute, avionul dădu peste focurile de semnalizare ale detaşamentului Voronin, în apropiere de satul Gribchi. Paraşutiştii debarcară repede şi în bune condiţiuni.

XIII

Grupul de paraşutişti al lui Rumianţev nu fusese trimis întâmplător la detaşamentul lui Voronin. Prin raionul Bolotnoe, unde activa detaşamentul, trecea calea ferată Viazma-Rjev. In cazul unei contraofensive sovietice, această cale, nu tocmai lungă, putea să capete o importanţă deosebită pentru grupul central de armate fascisto-germane. Paraşutiştii lui Rumianţev primiseră ordin să intre în detaşamentul lui Voronin şi, cu ajutorul partizanilor, să paralizeze cu totul, şi cât mai curând această cale ferată şi în acelaş timp să distrugă câteva mari depozite militare de-ale duşmanului, aflate în zona oraşului Rjev. Acţiunile diversioniste, executate de forţele neîndestulătoare şi lipsite de experienţă ale partizanilor, nu mai puteau mulţumi comandamentul armatei noastre. Sosise timpul ca aceste acţiuni să se desfăşoare larg şi planificat: începea pregătirea contraofensivei noastre pe Frontul de Apus.

...Macariha şi fetele ei sosiseră de două zile la detaşament. In dimineaţa zilei de 14 Noembrie se aflase că, în cursul nopţii, va sosi cu avionul dela Moscova un grup de paraşutişti. Această veste îi tulburase peste măsură pe toţi partizanii, dar mai cu seamă pe Marica: gândurile ei zburau, unul după altul, la Andrei...

— Gândeşte-te numai: dela Moscova! — strigă ea, după ce o ascultă pe Faia. — Iţi dai tu seama ce înseamnă asta?

— Imi dau seama, fără îndoială! — răspunse Faia, în timp ce lua gamela cu supă fierbinte de mei şi o răsturna în două străchini. — Mai bine stai colea şi mănâncă, până nu se răceşte.

— Mi-a trecut şi pofta de mâncare, îi răspunse Marica. Faţa obosită i se îmbujorase, iar ochii 'i străluceau cu lumini întunecate. — Abia am sosit la detaşament, şi dintr'odată o bucurie ca asta! E semn bun. Minunat! Dela Moscova... gândeşte-te numai! Poate că vin de-acolo de unde-i şi Andriuşa... Ce zici? Dece te strâmbi? Adică nu s'ar putea să fie aşa? Dece să nu se poată?

— Dar mănâncă odată, mănâncă! Nu te mai gândi atâta...

— Proastă mai eşti, Faia, — oftă Marica. — Cum aş putea să nu mă gândesc la el? Il port, uite, colea: toată inima, tot sufletul mi-s pline de el! Când ai să ştii şi tu ce 'nseamnă asta, atunci n'ai să te mai uiţi chioriş la mine!

Faia se aşeză repede lângă soră-sa.

— Haide, iartă-mă, iartă-mă!

— Bine, o să mănânc puţin... Unde-i mama?

— La bucătărie, a şi luat comanda.

— Ştie şi ea?

— Toată lumea ştie.

— Şi?...

— Numai de asta vorbesc cu toţii!

Intr'adevăr, toată lumea din detaşament nu vorbea în ceasul acela decât de apropiata sosire a paraşutiştilor dela Moscova. Nu trecuseră decât douăzeci şi patru de ore de când distruseseră comandatura germană din Olhovca. Toţi partizanii erau veseli şi tulburaţi de întâiul lor mare succes, iar acum mai venise şi vestea asta neaşteptată! Aşa că tot detaşamentul vuia de bucurie... Acum înţeleseră toţi, până la unul, că Moscova ştie de existenţa detaşamentului lor de partizani, că le purta de grijă şi le trimitea ajutor. Nu, nu mai erau singuri. In spatele lor era Moscova, iar în spatele Moscovei era ţara întreagă!

Satul Gribchi era aşezat într'o poiană întinsă, cam la aceeaş depărtare de detaşamentul raional, cât şi de detaşamentul lui Boiarchin. Deaceea, Voronin hotărî ca amândouă detaşamentele să trimită câte un grup de partizani să întâmpine avionul şi să păzească zona de debarcare a paraşutiştilor.

...Inainte de plecarea spre Gribchi a grupului de partizani, condus de însuşi Boiarchin, Ilia Crâlatov îl opri lângă bordeiul lui pe Costea, cel veşnic cu treburi, şi-i propuse:

— Ce zici, intrăm?

— La ele? — întrebă Costea, arătând cu ochii spre un bordei vecin, cu toate că ar fi putut să nu mai întrebe nimic. — Eh,

văd eu bine: ești un om pierdut! Cine te-a pus să rămâi aici? Ai dat de dracul!

— Nu mai croncăni, cobe! — zise Crâlatov, care ar fi vrut să se supere pe Costea cel cicălitor, dar nu putea. — Veşnic aceeaş şi aceeaş poveste!... Şi oare chiar nu-i chip să trecem pe la ele?

— Bine, dar ai mai fost odată astăzi!

— Şi ce-i cu asta? Parcă nu putem să le povestim, de pildă, despre paraşutişti?

Şi Crâlatov plecă singur în drumul lui.

Marica se purta cu multă băgare de seamă cu Ilia Crâlatov. Rămase nedumerită văzându-l că vine iarăşi fără nicio treabă, aşa cum venise şi ieri, şi astăzi, în bordeiul lor. Ilia Crâlatov se purta cu ea simplu şi binevoitor. Fireşte că, în adâncul sufletului, Maricăi îi făcea plăcere că un băiat frumos şi pe cât se pare deştept, cum era Crâlatov, o lua în seamă. Insă nu voia să-l lase să se 'nşele în nădejdile lui, şi deaceea se hotărîse să-l primească de aci înainte mai rezervat, mai rece.

Dar iată că venea acum pentru a treia oară...

Uitând de hotărîrea pe care-o luase şi spre propria ei surprindere, Marica îl primi pe Crâlatov cu prietenie, îl rugă să se aşeze şi începu chiar ea vorba, tulburată şi nerăbdătoare:

— Spune-mi tot, tot, tot! Te ascult!

— Despre ce?

— Despre paraşutişti, despre ce alta?

— Aha, despre paraşutişti!

Crâlatov nu ştia nimic deosebit despre grupul lui Rumianţev, care era aşteptat să sosească în cursul nopţii, ştia însă cum se organiza primirea avionului. Şi începu să vorbească despre asta, amănunţit, cu glasul plin de căldură. Marica nu numai că-l asculta cu atenţie, dar chiar părea vrăjită...

Faptul că stătea aproape de ea, şi că starea ei sufletească era mai frământată acum ca deobicei, îl tulburară pe Ilia Crâlatov. S'ar fi socotit peste măsură de fericit dacă Marica i-ar fi îngăduit să-i spună măcar un singur cuvânt din miile de cuvinte pe care le adunase pentru ea din clipa când începuse dragostea lui neaşteptată şi, ca tot ce e neaşteptat, zguduitoare. Dar era nevoit să-i vorbească despre primirea paraşutiştilor, şi numai despre asta!

Maricăi i se părea, fără să ştie dece, că paraşutiştii trebuie să aducă ceva nou, ceva bun, şi nu numai în viaţa detaşamentului, dar şi în viaţa ei! Şi deaceea îl asculta pe Crâlatov aşa cum deobicei asculta numai cântecele. Nici nu-şi dădu seama când Ilia Crâ-

latov acoperi cu palma lui fierbinte mâna ei întinsă pe masă — desigur ca tot din pricina tulburării şi fără niciun gând rău.

Anfisa Marcovna intră fără veste în bordei.

Văzând-o, Crâlatov şi Marica îşi traseră speriaţi mâinile de pe masă. Marica rămase surprinsă că nici măcar nu observase gestul lui Crâlatov şi se simţi ruşinată faţa de maică-sa. Obrajii i se aprinseră, uşor năduşiţi. Crâlatov se ridică dintr'odată şi zise încurcat:

— Apoi, eu mă duc... Ar cam fi timpul...

— Ar cam fi, ar cam fi, — întări Anfisa Marcovna, aşa fel încât şi Crâlatov se simţi ruşinat de îndrăzneala lui. — S'au adunat cu toţii, trebuie să pleee numaidecât.

— Mâine o să trec iarăşi pe aici, să vă spun cum a fost, — adăugă foarte încet, cu greutate, Ilia Crâlatov.

— Să vii negreşit! — zise Marica.

După ce-l petrecu până la uşă cu o privire nu tocmai binevoitoare, Anfisa Marcovna se uită cu coada ochiului la fiică-sa.

— Ştii, Marica, prea a'nceput să vină des pe la tine! Nu-mi place. Nu-i bine...

— Mamă! — strigă Marica, cu obrajii aprinşi.

— Nu-i bine, nu. Văd eu ce-i în inima lui!

— Ce tot spui, mamă?

— Ei, haide, haide, nu mai urla!

— Tu nu înţelegi nimic, mamă!

In vremea asta, trăgându-l pe Costea mai la o parte de ceilalţi partizani care aşteptau ordinul de plecare la Gribchi, Ilia Crâlatov îi spuse, abia stăpânindu-şi glasul încărcat de fericire:

— Va să zică, mă socoteai un om pierdut!... Nu cumva te înşeli? Păcat că n'ai văzut cum m'a primit! Ei, să fi văzut cum mă asculta! Cum mă asculta... Uite, şi acum parcă-s ameţit!

— Se şi vede, şi încă foarte bine! — mârâi Costea.

— Cum mă asculta... Şi-i ardeau obrajii, şi ochii îi ardeau... Era fericit ca niciodată...

XIV

După ce-şi adună şi-şi încărcă poverile în căruţe, grupul lui Rumianţev, însoţit de partizani, plecă înainte de revărsatul zorilor din satul Gribchi spre pădurea Gniloe, unde se afla tabăra detaşamentului raional al lui Voronin. Paraşutiştii erau îngânduraţi şi n'aveau gust de vorbă. Emoţiile de peste noapte trecuseră, toate mer-

geau cum nu se poate mai bine, dar erau neliniştiţi gândindu-se la soarta lui Samohvalov...

Voronin ar fi ţinut mult să iasă în întâmpinarea grupului Rumianţev, sosit cu avionul, dar nu-i era cu putinţă: în ajun, în timpul exerciţiilor militare, se lovise atât de tare la un picior, încât abia se mai putea mişca prin bordei. Afară de asta, încă de cu seară începuseră să sosească în pădurea Gniloe, ca să ia parte la şedinţa ordinară a comitetului raional de partid din Bolotnoe, atât membrii comitetului raional cât şi comandanţii grupurilor de partizani cu care stabilise legătura, şi chiar câţiva conducători de-ai organizaţiilor ilegale. Trebuia să-i primească pe toţi, să discute cu ei despre activitatea lor de luptă şi să se pregătească pentru şedinţa hotărîtă de mai înainte pentru dimineaţa de 15 Noembrie.

Indată după răsăritul soarelui, sosiră din satul Gribchi doi curieri pe schiuri, peste măsură de naduşiţi, aducând vestea că paraşutiştii debarcaseră cu bine şi că peste două ore vor fi în pădurea Gniloe.

In timpul gustării de dimineaţă din bordei, la care se adunaseră toţi cei chemaţi la şedinţa comitetului raional, nu se vorbi decât despre paraşutişti. Spre mirarea tuturor, Voronin, care avusese totdeauna reputaţia de om liniştit, era acum tot atât de tulburat ca şi ceilalţi. Inainte, orice problemă s'ar fi discutat, avea obiceiul să asculte întâi părerea celorlalţi şi abia pe urmă să-şi spună şi el cuvântul. Pe când acum, fără să-şi dea seama de starea lui, îşi schimbă obiceiul cel vechi. Vibliaev, membru în comitetul raional, fost comisar militar raional şi acum şef de stat major al detaşamentului, trebui să ciocănească de mai multe ori cu lingura în farfuria de aluminiu plină cu supă, ameninţător:

— Ivan Emelianovici, bagă de seamă, am să te las flămând!

— Vezi-ţi de treabă şi mănâncă!

Lăsându-şi lingura la o parte, Voronin se ridică dela masă şi se îndreptă şchiopătând pe piciorul stâng, spre sobiţa lângă care era un butuc şi se aşeză pe el. In soba cu uşiţa deschisă, lemnele uşoare de brad trozneau, împroşcând scântei.

— Mâncaţi, mâncaţi liniştiţi, — zise Voronin, văzând că toţi se grăbesc să termine. — Dece vă grăbiţi? Eu cred că trebuie să aşteptăm mai întâi sosirea lor şi după aceea să deschidem şedinţa. Voi cum credeţi?

Toţi primiră bucuroşi propunerea lui Voronin.

— Da, e un mare eveniment! — urmă el fără să-şi poată stăpâni neastâmpărul gândurilor. — Evenimente ca ivirea pe melea-

gurile noastre a unui grup de paraşutişti dela Moscova, te fac să-ţi dai seama cu prisosinţă de tot ce face acum patria ca să nimicească duşmanul. Dece să credem, de pildă, că Moscova a lansat paraşutişti numai la noi? Oare nu e mai firesc să presupunem că asemenea grupuri de paraşutişti au fost lansate în toate regiunile cotropite de duşman? Sunt sigur că e aşa şi, dacă e aşa, atunci mişcarea partizanilor se transformă acum într'un al doilea front, ajutat şi condus de Moscova. Două pietre de moară... pietre de moară care vor măcina tot ce-o să cadă între ele! Care vor preface totul în pulbere!

De pe faţa lui Voronin, luminată viu de focul din sobiţă, dispăruse expresia obişnuită de preocupare şi de oboseală. Pe neaşteptate, astă dimineaţă îşi răsese mustaţa, cu toate că într'o lună se deprinsese cu ea. Şi poate că tocmai lucrul acesta le îngădui tuturor să vadă limpede trăsăturile acele luminoase şi tinereşti ale chipului său, dintre care multe se mai păstrau încă până acum.

— Inainte de toate, — urmă el, întorcându-se spre tovarăşii săi, — sosirea paraşutiştilor are o covârşitoare importanţă morală, atât pentru partizani, cât şi pentru populaţia paşnică. Cine nu ştie — că doar nu e un secret — că mai sunt încă oameni care se îndoiesc în sufletul lor de succesul mişcării partizanilor? Sunt, fără îndoială că sunt, cu toate că nu tocmai mulţi! Dar or să rămână tot mai puţini, ba poate că n'or să mai rămână deloc! O să vadă şi poporul că noi nu suntem singuri. Vestea că au sosit paraşutiştii, nu mai încape îndoială că zboară de pe acum prin toate satele din jur! Şi las-o să zboare! Asta e minunat. Nici nu trebuie să ţinem ascuns faptul că ne-au sosit pe calea aerului oameni dela Moscova. Dimpotrivă, s'o spunem ca să afle toţi şi peste tot! Şi fiindcă veni vorba, asta ar fi datoria ilegaliştilor noştri... Sunt încredinţat că sosirea paraşutiştilor dela Moscova o să îmbărbăteze poporul şi o să-l facă să îngroaşe şi mai mult rândurile detaşamentelor noastre! In ceeace priveşte latura militară a problemei, importanţa lansării paraşutiştilor e tot atât de mare. Nu mă îndoiesc că, ajutaţi de grupul acesta de oameni cu experienţă, acţiunile noastre de luptă vor căpăta o şi mai mare intensitate. Da, trebuie să acţionăm cu şi mai multă îndrăzneală, cu şi mai multă energie. Acum o să putem trece dela incursiuni izolate la cuceriri de teritorii. E şi timpul!

— Toate acestea ar trebui discutate, — propuse Vihliaev.

— O să le discutăm, o să le discutăm!

Cineva deschise uşa bordeiului şi strigă:

— Vin paraşutiştii!

Aceste cuvinte îi făcură pe toţi să sară dela locurile lor...

Cu chiu cu vai, Voronin ieşi şi el din bordei, cel din urmă. Strigându-se unul pe altul, partizanii alergau de pretutindeni pe drumul dela tabără spre Gribchi, luând-o de-a-dreptul prin zăpada adâncă, în care se înfundau. Lui Voronin îi era necaz că, din pricina piciorului, nu putea să alerge şi el laolaltă cu ceilalţi şi-i părea rău că, în graba lor, prietenii uitaseră de beteşugul lui şi-l lăsaseră singur... La fiecare pas, durerea îi străpungea piciorul, şi totuşi se hotărî să iasă cu orice preţ în întâmpinarea oaspeţilor dela Moscova. Dar nefiind deprins să umble cu băţul, nu putea merge bine, şi deaceea călca strâmb, cu stângăcie. In graba lui, scăpă băţul din mână, iar când încercă să-l ridice, alunecă şi căzu. Se chinui mult până să se poată ridica din nou în picioare. E drept că avea iarăşi băţul în mână, însă toţi muşchii trupului îi erau săgetaţi de o durere atât de cumplită, încât trebui să renunţe la hotărîrea lui...

Obosit, se sprijini cu spatele de un brad bătrân. Era plin de zăpadă din cap până'n picioare, dar nici nu-şi dădea seama de asta. Printre copacii groşi şi rari, zări mulţimea de partizani care se adunaseră pe drumul spre Gribchi. Peste câteva clipe, strigătele mulţimii ajunseră până la el... „Au sosit!" înţelese Voronin, simţindu-se atât de oropsit, cum se simţise, uneori, doar în copilărie...

XV

Vestea că un avion sovietic lansase paraşutişti făcu înconjurul satelor cu o repeziciune fulgerătoare şi inexplicabilă. Cum se întâmplă deseori în asemenea cazuri, adevărul era împodobit cu tot felul de înflorituri: se vorbea, de pildă, că veniseră nu ştiu câte avioane şi că aruncaseră când o sută, când două sute de paraşutişti...

Dis-de-dimineaţă, poliţaii îi comunicară telefonic comandantului poliţiei de plasă, Loznevoi, despre lansarea unui grup de paraşutişti sovietici. Loznevoi raportă numaidecât lui Hobelman, comandantul militar. Acesta primi vestea cu neîncredere, totuşi îi propuse lui Loznevoi să plece chiar el, însoţit de un grup de poliţai, să verifice zvonurile. Iar dacă o fi nevoie, să-i vâneze pe paraşutişti prin sate.

In Bolotnoe se găsea un grup de poliţai, înjghebat din tot soiul

de lepădături: foşti chiaburi şi feciorași de-ai lor, hoţi şi bandiţi eliberaţi din închisori de către hitlerişti şi alţii ca ei — toată pleava care se socoteau nedreptăţiţi de Puterea Sovietică. Aproape toţi veniseră acolo în urma armatei germano-fasciste, în nădejdea că vor putea huzuri din nou pe spinarea poporului şi se vor putea răzbuna pentru tot ce suferiseră. Alegând din această adunătură pe cei mai cutezători ca înfăţişare, Loznevoi plecă spre locul unde se presupunea că ar fi fost lansaţi paraşutiştii.

Plecă din Bolotnoe cu un sentiment de adâncă îngrijorare. Nu-şi începea tocmai plăcut serviciul de comandant al poliţiei de plasă! Misiunea de astăzi nu semăna cu aceea de a confisca bunurile cetăţenilor lipsiţi de apărare, ci era o misiune serioasă, de război. Care mai de care, poliţaii îşi dădeau cu gura mare părerea despre paraşutişti, în timp ce Loznevoi, cu nasul ascuns în gulerul lăţos al cojocului, se uita în tăcere, ursuz, când pe o parte, când pe alta a drumului. „Fire-ar a dracului de treabă! — blestema el. — Adică ce am câştigat, dacă am dezertat din armată? Aici e mai al naibii decât pe front: acolo aproape totdeauna ai duşmanul în faţă, pe când aici îl ai de jur împrejur..."

După ce trecu prin două sate dela miazănoapte de Olhovca, unde nu izbuti să afle nimic cu privire la paraşutişti, Loznevoi plecă spre al treilea sat, Semenchino, în apropiere de pădurea Losinoe. Cam la jumătatea drumului, într'o râpă plină de copaci, Loznevoi îl întâlni pe neaşteptate pe Trifon Săsoev, poliţaiul din Semenchino: în sania lui, legat de mâini şi de picioare, zăcea paraşutistul Alioşa Samohvalov. Zăcea, întins pe partea stângă şi, de oboseală, îşi înfundase obrazul în paie. Era foarte tânăr şi avea ochii albaştri. Nasul şi obrajii îi degeraseră noaptea trecută. Mâna dreaptă, legată strâns la spate cu o frânghie, era goală şi vânătă de frig: mănuşa militară de lână cu un singur deget îi zăcea la picioare.

Poliţaii înconjurară imediat sania, cercetându-l pe Samohvalov din toate părţile, în tăcere. Apoi unul din ei zise, suflându-şi nasul cu zgomot:

— Ţi-a ieşit pe nas săritura, sugaciule!

— Pune-ţi-mi mănuşa! — strigă deodată Alioşa Samohvalov, cu glas răsunător. — Auziţi, ori nu?

— Ia te uită la el! — se minună alt poliţai. — Îşi păzeşte mâna! Dar capul, drăguţule, nu ţi-l păzeşti?

— Capetele, să vi le păziţi voi!

— Ia te uită ce ticălos! — strigă poliţaiul. Totuşi, spre mirarea celorlalţi, luă mănuşa şi o trase pe mâna paraşutistului.

Numai Loznevoi nu se uita la Samohvalov.

Luându-l pe Săsoev mai la o parte, îl întrebă încruntat:

— Unde l-ai prins?

Poliţaiul Săsoev, un ţăran cu părul roşu şi zburlit, care fusese hoţ pe vremuri şi venise de curând la Semenchino, îi răspunse rânjind în timp ce-şi aprindea ţigara:

— La vânătorul cel bun, vine vânatu'n palmă. Singur a venit la mine!

— De-a-dreptul la tine?

— De-a-dreptul la mine. — Faţa lui Săsoev, cu ochii bulbucaţi şi uşor înroşiţi, ca de peşte, strălucea de fericire. — Căsuţa mea e chiar la marginea satului, spre pădure. Iar el, pesemne că s'a despărţit noaptea de-ai lui şi s'a rătăcit. A rătăcit el cât a rătăcit, da' unde era să se adăpostească pe un frig ca ăsta? Aşa că dimineaţa a luat-o spre sat. Şi cum a ieşit din pădure s'a'ndreptat, se'nţelege, spre căsuţa mea, că doar e în margine... Dar cum a ajuns, s'a şi prăbuşit în prag! Eu auzisem în noaptea aceea avionul, de-altfel se vede şi după îmbrăcăminte...

— L-ai cercetat?

— Am încercat... — Şi Săsoev începu să vorbească mai aspru. — Am încercat, dar nu vă sfătuiesc să încercaţi şi voi! M'a şi muşcat, canalia! — Işi zmulse mânuşa de pe mâna stângă şi arătă. — Vezi cum şi-a'nfipt colţii?

— Dar unde-au fost lansaţi? Nu spune?

— Nu spune nimic!

— Şi nici câţi sunt nu spune?

— Nu.

— Lasă, că la noi o să vorbească el!

— Nu prea cred, — zise Săsoev cu îndoială. — Dacă vreau, pot să-ţi fac pe orice mut să ţină rapoarte, asta fără să mă laud. Pe când pe ăsta... Intr'un cuvânt, nu te sfătuiesc!

Se apropiară de sania lui Săsoev.

Loznevoi aruncă spre Samohvalov o căutătură repede şi îngrijorată, apoi îşi lăsă ochii în jos, fără măcar să-i fi deslușit faţa. Şi tot atât de repede şi de scurt îl întrebă:

— Câţi paraşutişti au fost lansaţi? Unde? Şi în ce scop?

— Iar interogatoriu? — făcu Samohvalov.

— Da, iar, însă de data asta te facem noi să vorbeşti!

Samohvalov rămase mult timp tăcut, cercetându-l pe Loznevoi numai cu un ochi. Pentru Alioşa era limpede că omul acela trebuia să fie cel mai mare în grad, din toată banda care înconjura sania.

Afară de asta, după anumite semne, Samohvalov ghici că Loznevoi era militar, prin urmare dezertor din armată... Băiatul simţi ceva, ca o arsură în piept. Işi dădea seama că trebuia să moară, deaceea se hotărî deodată să-l înţepe, măcar cât de puţin, pe nemernicul acela care nu îndrăznea să-şi ridice privirea.

— Adică, o să mă bateţi? — întrebă Alioşa.

— Fără îndoială.

După ce tăcu din nou, Alioşa începu:

— Atunci, uite, o să spun... — Şi chiar îşi ridică uşor capul. — Au venit şapte avioane, iar oameni, peste o sută... Cu armament bun şi cu fel de fel de materiale... Unde am fost lansaţi, nu ştiu, că nu ni s'a spus nimic... Asta-i tot! Şi nu spun niciun cuvânt mai mult, chiar dac'aş şti că-mi trageţi pe loc un glonte'n cap!

Printre poliţaii din jurul săniei se auziră şoapte...

— Peste o sută? — mai întrebă odată Loznevoi.

— Cu mult peste o sută, — întări Samohvalov.

Trăgându-l pe Sâsoev de mânecă, Loznevoi se depărtă iarăşi de sanie. După ei se luară încă doi poliţai. Se sfătuiră câteva clipe în şoaptă, apoi Sâsoev se întoarse lângă sanie şi, spre mirarea tuturor, începu să-l dezlege pe Samohvalov. După ce-l dezlegă, strigă la el:

— Acum, dezbracă-te!

Apucându-se cu mâinile de tăblia din faţă a săniei, Alioşa Samohvalov se ridică în picioare. Dând cu ochii de Loznevoi, care se ascundea după grupul de poliţai, îi strigă:

— Prin urmare, te-ai hotărît să mă ucizi, trădător ticălos al Puterii Sovietice? Ucide-mă, jivină spurcată ce eşti, ucide-mă! Ai să mă ucizi tu pe mine, nemernicule, dar nici tu n'ai să scapi de glonţ! Suntem mulţi aici, asta s'o ştii!

Pe tăcute, Sâsoev îi dădu lui Alioşa un pumn zdravăn în coastă. Băiatul căzu cu capul peste tăblia săniei şi cerul cenuşiu de iarnă, învârstat cu albastru, păru că se leagănă în faţa ochilor lui.

— Numaidecât, — zise el încet.

Alioşa Samohvalov se ridică şi se dezbrăcă, rămânând numai în cămaşă. Sâsoev îi înşfăcă în grabă hainele şi le duse în sania lui Loznevoi. Aşa cum era, numai în cămaşă, Alioşa le păru tuturor un băiat mic şi tare slăbuţ. Zgribulindu-se de frig, cu picioarele goale vârîte în paie, Samohvalov îşi roti repede ochii împrejur, pe deasupra capetelor poliţailor, ca şi cum ar fi vrut să vadă unde-i era dat să-şi lase capul lui de soldat, tuns până la piele... Ce e drept, locul era frumos: o văgăună largă, cu povârnişurile domoale

năpădite de aluni și de anini, iar pe fundul ei, acolo unde trebuie să fi fost fără îndoială un pârâu, era un desiș de sălcii. Totul era atât de proaspăt, atât de curat, ca în prima zi de iarnă. Da, locul era frumos, însă numai pentru viață, nu și pentru moarte: pentru o moarte năpraznică, nu poate fi loc mai minunat decât câmpul de luptă... La asta se gândea Alioșa Samohvalov, în clipa când ar fi trebuit să se gândească la ceeace era mai esențial...

— Numai n'o mai lungiți atâta, — adăugă apoi cu asprime, cum i s'ar fi cuvenit să vorbească doar unui om care a trăit mult pe lume.

Sâsoev se apropie de el. Aruncă în sanie o pereche de pâslari vechi, o căciulă, o pereche de pantaloni, o haină și un cojoc tăbăcit, din cale-afară de purtat. După ce-l măsură pe Alioșa din ochi, ca și cum ar fi chibzuit dacă i se potrivește îmbrăcămintea pe care i-o adusese, îi porunci:

— Imbracă-te. Și mai repede!

Alioșa se uită la el cu nedumerire.

— Imbracă-te, când îți spun! — strigă Sâsoev. — Cât o să ne mai răcim gura cu tine?

Alioșa Samohvalov nu putea să înțeleagă ce au de gând să facă polițaii cu el. Tremurând ca varga mai mult de tulburare decât de frig, începu să se îmbrace cu hainele străine, gândindu-se cu scârbă că sunt ale vreunuia din trădătorii care-l înconjurau.

Atunci se apropie de el Loznevoi.

— Am vrut să te cruț, — îi zise, întorcându-și ochii în altă parte. — Am vrut să te fac scăpat în tufișuri... și basta! Dar fiindcă ai început cu asemenea vorbe, n'o să te mai cruț: o să te ducem imediat la comandatura germană de la Bolotnoe. Și acolo ai să vezi tu ce înseamnă cercetare! Sâsoev, leagă-l și du-l!

In îmbrăcămintea cea nouă, Alioșa Samohvalov, după cum își dădu singur seama, începu să semene deodată cu toți cei din jurul lui. Faptul acesta îl umili atât de mult, și atât de adânc îi îndureră sufletul, încât fără să se mai poată stăpâni, se prăbuși gemând, cu fața în jos, peste tăblia din față a săniei. I se legară din nou mâinile la spate. Numai când sania porni pe-alături de drum, prin zăpada adâncă, Alioșa se întoarse pe-o parte. Atunci văzu pe unul din polițai îmbrăcat în hainele lui și-l întrebă pe Sâsoev, care mergea pe lângă sanie:

— Asta-i o treabă obișnuită la voi, nu?

— Care treabă? — se miră Sâsoev.

— Să prădați și să jefuiți oamenii.

— Tu să taci, scârnăvie! — zbieră la el Sâsoev. — Mulţumeşte lui dumnezeu că deocamdată eşti întreg... Dacă ar fi fost pe voia mea, pentru vorbele tale spurcate ţi-aş trage toate vinişoarele din tine!

După ce-l petrecură cu ochii pe Sâsoev, fără să înţeleagă intenţiile lui Loznevoi, poliţaii se adunară în jurul prietenului lor îmbrăcat în haine de paraşutist. Acesta era Afanasi Şoşin din satul Zabolotie, fost pădurar, care cu trei zile în urmă intrase de bună voie în poliţie.

Afanasi Şoşin nu avea mai mult de treizeci de ani, dar faţa lui era pământie, brăzdată de încreţituri mărunte. După ce-l privi cu atenţie, Loznevoi îl întrebă pe Jivţov, ajutorul lui:

— Cum ţi se pare? Nu-i cam bătrâior?

— Nu-i nimic, merge şi aşa!

Loznevoi n'ar fi vrut să le vorbească poliţailor despre planul său, dar nici n'avea cum să li-l ascundă. După ce le spuse pe scurt, ce-şi pusese în minte, le porunci să-l lege pe Şoşin, apoi să se îndrepte cu toţii spre Olhovca, cu toate că satul nu era în drumul lor spre Bolotnoe.

Spre seară, ajunseră la Olhovca.

Acolo, toată lumea aflase, nu numai despre lansarea paraşutiştilor, dar şi că poliţaii din Bolotnoe plecaseră să pună mâna pe ei. Toată ziua oamenii din Olhovca, neliniştiţi, nu vorbiseră decât despre paraşutişti. Şi deodată, se pomeniră că intră poliţaii în sat...

Afanasi Şoşin, cu mâinile legate la spate, stătea în genunchi în sania din faţă. Se prefăcea că încearcă să strige ceva către oamenii care-i ieşeau în întâmpinare din toate casele, dar că-i era frică de însoţitori. Totuşi, odată începu să strige: „Tovarăşi!" dar în aceeaş clipă primi în spate o lovitură de pumn aşa de puternică, încât abia se mai putu ţine în genunchi. Când întâlneau oameni din Olhovca, poliţaii le spuneau:

— Am prins un paraşutist!

— Ia uitaţi-vă la mutra asta roşie, i-a ieşit pe nas săritura din avion!

In dreptul casei noi şi încăpătoare a Ulianei Şutiaeva, se oprise o ceată de colhoznice. Ieşiseră în uliţă în grabă: care cu cojocul aruncat pe umeri, care înfăşurată într'un şal, iar unele numai în rochie cu toate că gerul se înteţise înainte de asfinţitul soarelui. Loznevoi atinse uşor mâinile legate la spate ale lui Şoşin şi-i şopti:

— Uite colo, unde-s muierile... Ai să ţii minte?

— Cum nu? — îi răspunse Şoşin.

Mergeau încet, aşa că Şoşin avu când să-şi întipărească în minte atât casa Ulianei Şutiaeva, cât şi toate acareturile, tot ce atrăgea luarea aminte în curtea ei.

Pentru noapte, poliţaii traseră la casa Annei Cerniavchina.

Curând sosiră acolo şi Erofei Cuzmici cu Serga Hahai. Loznevoi le povesti pe scurt cum fusese prins paraşutistul şi-i întrebă ce se spune în Olhovca despre paraşutişti. Pentru orice întâmplare, nu-l scoase la iveală pe Afanasi Şoşin: omul era „sub pază" în odaia de dormit. Dar Loznevoi se interesă mai mult de împrejurările dispariţiei din sat a familiei Logovilor, lucru pe care-l aflase ieri, la telefon, dela Serga Hahai. Bănuia că femeile fugiseră la detaşamentul de partizani. Dar la toate întrebările lui, bătrânul Lopuhov şi Serga Hahai doar ridicau din umeri şi-şi desfăceau braţele, a părere de rău: povestea plecării femeilor era tot atât de întunecată, după părerea lor, ca şi noaptea în care se petrecuse...

Seara, în jurul casei Annei Cerniavchina se auziră strigăte şi împuşcături. Apoi, un ceas întreg alergară poliţaii prin sat, cercetând casele, curţile, grădinile şi băile. Trei poliţai veniră şi la Uliana Şutiaeva. Femeia se sperie şi-i întrebă:

— Ce s'a întâmplat? Pe cine căutaţi?

Un poliţai îi răspunse cu necaz:

— A fugit ticălosul cela de paraşutist!

— A fugit? — strigă Uliana.

După ce cercetară casa, poliţaii plecară. Dar mult timp după aceea Uliana nu putu să se culce în pat. Se gândea într'una: „A fugit! Totuşi a fugit! Bravo lui! Altminteri s'ar fi prăpădit flăcăul!" Şi, când se aşeza lângă cuptor, când se ducea la bucătărie, neputând să-şi vină în fire după o bucurie atât de neaşteptată ca aceea.

Nu-şi dădea seama de cât timp se frământa aşa, când deodată auzi zăpada scârţâind sub fereastra care răspundea în curte. Inima începu să-i bată cu putere, speriată. De câte ori nu se jurase ea că n'o să mai doarmă singură acasă, şi uite că iar era singură. Cineva ciocăni în fereastră. Uliana încremeni lângă sobă. Se auzi iarăşi o bătaie uşoară în geamul îngheţat, apoi, peste câteva clipe, paşi pe cerdac. Cineva bătu la uşa din faţă. „N'o fi careva din partea Anfisei Marcovna, dela detaşament?"... se gândi Uliana cu nelinişte şi deschise în grabă uşa spre tindă.

— Cine-i acolo?

— Deschide, gospodino, om bun!

— Care om bun?

— Deschide şi ai să vezi! Am îngheţat tot!

Ulianei îi vâjâiau urechile de năvala sângelui: „N'o fi cumva paraşutistul?" Cu chiu cu vai deschise uşa şi când, în casă, la lumina lămpii îşi aruncă privirea la necunoscut, rămase încremenită: într'adevăr, în faţa ei stătea chiar paraşutistul acela, pe care-l purtau astăzi poliţaii prin sat...

— Doamne! — şopti Uliana. — Dar cum ai izbutit?

— M'au dus în şopron pentru nevoile mele, şi eu am şters-o...

...Cu o zi înainte, Hobelman îi poruncise lui Loznevoi să dea cel mai energic concurs autorităţilor germane la nimicirea partizanilor care operau în jurul localităţii Bolotnoe. Pentru aceasta, trebuia să afle unde se găsea tabăra partizanilor şi să trimită în detaşament la ei un spion. Când îl văzu pe Alioşa Samohvalov, Loznevoi înţelese că însăşi soarta îl ajuta să ducă la îndeplinire ordinul, atât de greu, al comandantului neamţ. Ştia că Uliana Şutiaeva era fiinţa cea mai apropiată din Anfisa Maroovna, şi deaceea n'avea nicio îndoială că trebuia să cunoască locul unde se ascundeau partizanii.

Presupunerea lui Loznevoi se adeveri.

Uliana Şutiaeva îi spuse poliţaiului Şoşin pe unde o lua drumul spre căsuţa pădurarului şi unde se afla postul înaintat al detaşamentului Boiarchin. Cât despre locul unde era tabăra principală, nu-l ştia nici ea. In aceeaş noapte Şoşin plecă dela Şutiaeva în satul vecin, unde, în casa poliţaiului îl aştepta Loznevoi. Acolo, îşi lepădă hainele de paraşutist, se îmbrăcă cu ce nimeri şi se prefăcu din nou în pădurarul din satul Zabolotie.

— O să fii în stare să găseşti căsuţa aceea? — îl întrebă Loznevoi.

— Cunosc bine pădurile!

— Să le spui că acum trei zile ai fost chemat la Bolotnoe şi ţi s'a dat ordin să te faci poliţai, — urmă Loznevoi. Ţi s'a dat ordin! Chiar aşa să şi spui, să n'ascunzi. Şi tu, ca un om cinstit, n'ai vrut să slujeşti ca poliţai şi ai fugit din Bolotnoe. Cât despre felul cum ai nimerit la căsuţă, născoceşti tu ceva şi singur... Poţi să spui, de pildă, că tu ca pădurar...

— Găsesc eu ce să spun!

— Atunci, ascultă ce trebue să faci...

In zori, Şoşin plecă spre pădurea Losinoe.

XVI

Imediat după şedinţa comitetului raional, comandanţii detaşamentelor de partizani şi delegaţii organizaţiilor ilegale părăsiră, fără să piardă vremea, pădurea Gniloe, împrăştiindu-se în tot raionul, ba chiar şi dincolo de hotarele lui, ca să ducă cu ei vestea plină de bucurie despre debarcarea paraşutiştilor dela Moscova şi despre noile planuri de luptă cu duşmanul.

Stepan Boiarchin fusese pentru întâia oară la statul major al detaşamentului raional, şi tot pentru întâia oară luase parte la şedinţa comitetului ilegal raional de partid. Abia acolo, după ce se întâlni cu tovarăşii veniţi din felurite locuri şi după ce ascultă rapoartele lor în şedinţa comitetului raional, înţelese ce avânt nestăvilit luase mişcarea partizanilor, care cuprinsese în vâlvătăile ei toată regiunea, aşa cum cuprinde focul desişurile pădurilor în verile secetoase. Iar acum, când le venise ajutor dela Moscova, mişcarea aceasta putea să ia o extindere şi mai uriaşă. Deaceea Boiarchin, dealtfel ca şi toţi ceilalţi care luaseră parte la şedinţa comitetului raional, primise cu înflăcărare propunerea lui Voronin ca în timpul cel mai scurt să întocmească planul eliberării întregului raion de cotropitorii germani.

Stepan Boiarchin mergea greu pe schiuri. Chiar pe pârtia gata făcută, abia putea să se ţină în urma partizanilor săi care-l însoţeau în pădurea Gniloe. „Nu, nu-i lucru de glumă să organizezi în spatele frontului duşman un raion de partizani!" îşi zicea Boiarchin fericit şi în închipuirea lui aţâţată se zugrăveau de pe acum imagini din viaţa raionului său iubit, eliberat de sub stăpânirea duşmanului. In timpul scurtelor popasuri, partizanii încercară de câteva ori să aducă vorba despre viitoarele planuri de luptă: presimţeau că aceste planuri fuseseră deja întocmite astăzi, în pădurea Gniloe. Dar Boiarchin tăcea cu încăpăţânare, cu toate că inima îl îndemna să împărtăşească şi celorlalţi gândurile lui, să le vorbească despre acţiunile care trebuiau să urmeze şi despre schimbările îmbucurătoare care trebuiau să se petreacă în raion în scurtă vreme: e greu să păstrezi în inimă o taină dureroasă, dar e şi mai greu să păstrezi una fericită...

Văzând că partizanii se opresc din nou, Boiarchin îşi iuţi pasul. „Suferă băieţii, se gândi el. Ar trebui să le spun măcar câte ceva din ceeace am plănuit". Dar în aceeaş clipă băgă de seamă că partizanii cercetau ceva pe zăpadă, unii aplecaţi, alţii aşezaţi pe călcâie. Prin urmare se opriseră cu totul din altă pricină.

— Dar ce este? — întrebă Boiarchin, apropiindu-se.

— Uite și tu, Egorâci, — îi răspunse Tihon Zelențov, un partizan în vârstă, roșcovan. — Ai mai văzut așa ceva?

Lângă trunchiul unui brad bătrân, pe zăpada răscolită, se vedeau rămășițe de ospăț, urme de dihănii și picături de sânge închegat.

— Urme de jder? — ghici Boiarchin.

— Intocmai!

Și deodată, în fața lui Boiarchin se ivi imaginea aprigei încăierări din timpul nopții... Dibaci și lacom, jderul scotocește repede, dar cu băgare de seamă, prin codrul de brad. El știe că sunt pe-acolo multe veverițe și că o să se ospăteze și astăzi cu vânatul lui preferat, așa de gustos. Iată-l apropiindu-se în goană de bradul acela bătrân: nările lui adulmecă miros plăcut de scorbură proaspătă de veveriță. El știe că veverița a mâncat în timpul zilei, pe săturate, cucuruzi de brad și ciuperci uscate, și doarme acum somn adânc și liniștit, încredințată că intrarea în scorbură e bine astupată cu mușchi. Făcându-și în grabă socoteală în care parte ar fi intrarea în scorbură, jderul se cațără pe brad. Și peste câteva clipe începe acolo o luptă pe viață și pe moarte. Dar, după toate semnele, lupta nu se sfârșește decât jos la pământ...

— Jderul a ucis veverița! — zise Zelențov cu părere de rău. — Și cum credeți că a făcut? — urmă el, văzând că unii dintre partizanii cei tineri nu cunosc obiceiurile acelei mici sălbăticiuni de pradă. — A sugrumat-o, uite colea... Vedeți cum s'au zvârcolit amândoi în omăt? A sugrumat-o și a târît-o... Uite urma, o vedeți? A târît-o îndărăt în scorbură. După ce s'a îndopat bine, s'a cuibărit să doarmă în casă străină. Dacă ne-am fi apropiat mai cu băgare de seamă repede i-aș fi făcut felul, pe cinstea mea!

Această întâmplare tulbură dintr'odată buna dispoziție a lui Boiarchin și-i încurcă gândurile fericite. Tot restul drumului până la căsuța pădurarului, unde se afla postul de siguranță al detașamentului și unde trebuiau să poposească, merse posomorît, în tăcere, fără să se poată scutura de imaginea stăruitoare a încăierarii pe viață și pe moarte din noaptea trecută, de lângă bradul cel bătrân...

In căsuța pădurarului găsi mulți necunoscuți, și toți se îndreptau spre detașament. Cum nimeriseră drumul căsuței pădurarului din pădurea Losinoe, era greu de înțeles. „Apoi, e plină lumea de zvonuri... căutau să explice unii. Te'ndreaptă oamenii"... Altădată, Stepan Boiarchin s'ar fi bucurat să-i vadă pe toți aceștia, dar acum, îndată ce rămase între patru ochi cu comandantul postului, Piatâșiov, fost funcționar la cooperativă, îl întrebă cu asprime și bănuială:

— Cine-s ăştia? Ii cunoşti?

Se dovedi că Piatâşiov se interesa prea puţin de unde veneau şi cine erau cei care se îndreptau spre detaşament: el nu mai putea de bucurie că detaşamentul îşi căpătase o faimă atât de mare şi era fericit la gândul că o parte din această faimă i se datora şi lui.

— Sosesc, sosesc întruna! — răspunse el vesel, închipuindu-şi că Boiarchin îl abate fără niciun rost dela subiectul principal al discuţiei lor. — Sosesc în fiecare zi până la zece oameni! Chiar e lucru de mirare! Asta înseamnă că poporul ştie ce e cu detaşamentul. Nu degeaba se spune că „faima proastă stă pe loc, dar cea bună zboară". Dacă o s'avem în fiecare zi o năvală ca asta, apoi într'o luna...

— Ia abacul, aşa o să-ţi vină mai uşor să socoteşti, — îl întrerupse Boiarchin pe fostul contabil. — Fă-ţi rost de un registru de debit şi credit...

— Dar ce? — se supără Piatâşiov. — Parcă-i rău să ţii socoteală?

Mic de stat şi sprinten, cu o burticică rotundă, strânsă cu o centură militară, Piatâşiov începu să se frământe încoace şi încolo. Şi deodată, chelia lui străluci de năduşeală.

— Nu te frământa, potoleşte-te! — îi zise Boiarchin ursuz, cu asprime. — Trebuie să facem altă rânduială în detaşament: mai bine oameni mai puţini, dar siguri. Ai uitat cum ne învaţă partidul să fim vigilenţi?

— Eu nu uit vigilenţa...

— Ba eu cred că ai şi uitat-o!

Piatâşiov se aşează la locul lui, luându-şi o mutră ofensată.

— Uite care e ordinul meu, — urma Boiarchin, — şi e cât se poate de strict: să nu mai trimiţi niciun om la detaşament fără învoirea mea! Eşti dator să-mi dai informaţii despre fiecare nou sosit: cine e, de unde vine... Şi numai când o să dau eu ordin să-l trimiţi la Crasnaia Gorca, numai atunci să-l trimiţi. Nu uita că mai sunt pe lume şi ticăloşi! E destul să se strecoare unul în detaşament, şi s'a isprăvit cu noi!

Această convorbire avea loc tocmai când Loznevoi şi Şoşin se apropiau cu sania de Olhovca...

...In aceeaş seară, Boiarchin sosi la detaşament.

Partizanii dela Crasnaia Gorca aflaseră toate amănuntele lansării paraşutiştilor. (Cei mai mulţi dintre ei, care fuseseră la Gribchi, se întoarseră în frunte cu Crâlatov, cam pe la amiază). Tot ce se putea şti despre paraşutişti, ştia acum şi Marica. — Crâlatov cheltuise destule vorbe frumoase ca să-i povestească cum fuseseră pri-

miţi noaptea trecută solii dela Moscova. Dar Marica nu era mulţumită de ce-i povestise Ilia Crâlatov. I se părea, fără să ştie dece, ca înadins nu-i spusese vestea cea mai de seamă pentru ea, vestea pe care ei aduseseră paraşutiştii şi pe care numai Stepan Egorâci o să i-o spună.

Indată ce-ajunse la Crasnaia Gorca, Stepan Boiarchin intră mai întâi în bordeiul unde se instalaseră Logovii. Văzându-l pe comandant în uşă, Marica sări de pe laviţă. Toate celelalte femei care stăteau în bordei îşi lăsară şi ele treburile obişnuite de seară.

Boiarchin le dădu bună seara şi se aşeză la masă. Apoi scoase fără grabă din buzunarul cojocului ziarul „Pravda" şi i-l întinse Maricăi:

— Uite, citeşte! E proaspăt, dela Moscova...

Femeile înconjurară masa din toate părţile.

Marica îşi închipui că aşteptările ei nu se împliniseră şi-l întrebă, descumpănită, pe Boiarchin:

— Unde să citesc? Ce să citesc?

— Uite, colea!

Pe neaşteptate, Marica surprinse în glasul lui Stepan Egorâci ceva tulburător, ceva cu totul neobişnuit. Şi fără să înţeleagă ce era anume, se zăpăci şi mai tare. Urmărea în grabă şi cu neliniştc cum îşi mişca Stepan Boiarchin degetul pe ziar, dar nu izbutea cu niciun preţ să-şi oprească privirea acolo unde trebuia.

— Da' ce-i cu tine? — se miră Boiarchin. — Ai dormit şi eşti buimacă după somn?

Deodată, înaintea ochilor Maricăi se opri şi încremeni un rând tipărit cu litere negre şi pline:

„LOPUHOV ANDREI EROFEICI..."

Marica scoase un ţipăt, aşa cum nu se ţipă decât lângă un sicriu...

O aşezară pe laviţă şi, cu chiu cu vai, i se lămuri că Andrei fusese decorat cu medalia „Pentru vitejie". Inţelegând, însfârşit, ce caută numele lui Andrei în ziar, Marica izbucni deodată în hohote de plâns, şi oricât încercară femeile s'o liniştească, ea nu-şi putea stăpâni suspinele.

— Lăsaţi-o să plângă! — porunci Anfisa Marcovna, dând la o parte cu o singură mişcare a mâinii femeile îngrămădite în jurul fiică-sii. — Destul tot plângem pentru nenorociri; lacrimile de bucurie nu fac rău...

— Bravo lui Andrei! — zise Boiarchin, gândindu-se cu uşurare că, prin atitudinea ei, Anfisa Marcovna îi îndreptăţea impru-

dența. — Știam eu că o să se evidențieze în războii Oamenii cuminți și pașnici sunt cei mai viteji. Unii fac pe grozavii când nu e nevoie, iar când e nevoie, îi prinde frica! Da, s'a aprins sufletul în flăcăul nostru cel cuminte!

Fără veste Marica tăcu, se ridică de pe pat și își șterse apăsat cu basmaua obrajii uzi de lacrimi.

— Stepan Egorâci, — vorbi ea domol. — Eu nu mai pot să rămân în bordeiul ăsta. M'am săturat. Mi-a venit și mie timpul!

— Ințeleg, — îi răspunse Boiarchin.

— Acum, parcă mi-e frică de mine singură.

— Ințeleg, ai dreptate. Să fie într'un ceas bun!

Și toți cei care erau în bordei se gândiră că, într'adevăr, Marica își luase hotărîrea într'un ceas bun...

XVII

In aceeaș seară, în pădurea Crasnaia de lângă Smolensc, se întâmplă un eveniment pe care fasciștii nemți îl socoteau hotăritor pentru războiul din Răsărit.

Era o seară liniștită, friguroasă și plină de farmec. Apusul ardea în culori purpurii. Coroanele pinilor, încărcate cu zăpadă, erau învăluite într'o lumină trandafirie. Ai fi zis că această lumină curge în valuri bogate numai pe partea dinspre apus a trunchiurilor, pe când jos, la pământ, zăpada părea de catifea albastră. Toată pădurea era neînchipuit de bogată în culori, ca un desen vopsit de o mână de copil, îndrăzneață și veselă. Totuși, nimic nu sărea în ochi în coloritul serii aceleia: se întâmplă de multe ori ca înserările liniștite de iarnă să fie zugrăvite cu atâta bogăție de culori.

Deodată, în lumea aceea de basm a pădurii rusești în iarnă, răsunară sunete aspre de claxoane. Pe șoseaua pustie se iviră trei limuzine mari și negre, alergând cu viteza maximă. Sus, deasupra pădurii, se iviră avioane de vânătoare.

In cea de a doua mașină, pe pernele din fund, se legăna ușor un bărbat îmbrăcat într'un palton de blană și cu o căciuliță cu cozoroc. Avea chipul obosit, o mustăcioară mică sub nas și ochii vii și neliniștiți în adâncul orbitelor...

Era Hitler.

Generalul Boock, comandantul grupului central de armate, îi propusese încă dela aerodrom nepreţuitului său führer să se oprească la vila lui. Dar Hitler nu-i răspunsese nimic și Boock nu știa ce

să creadă: ori că führerul nu voia să-i onoreze rezidenţa cu prezenţa sa, ori că, adâncit în gânduri, nu auzise ce i se spusese, — lucru care, pe cât se spunea, i se întâmpla din ce în ce mai des. Deaceea Boock se hotărî să-şi ia inima în dinţi şi să-şi repete propunerea, cu atât mai mult cu cât era încredinţat că lui Hitler i-ar plăcea la vilă: acolo era o atmosferă intimă, era linişte şi un confort desăvârşit.

— *Mein führer!* — zise Boock, — aş fi fericit dacă...

— Nu, nu! — îi tăie vorba Hitler, şi Boock înţelese că führerul auzise propunerea lui încă dela aerodrom.

De pe şosea, limuzinele negre şi confortabile o luară pe un drumeag îngust care ducea spre pădure şi, curând, se opriră. Portierele se deschiseră în acelaş timp de amândouă părţile, lăsând să iasă oameni îmbrăcaţi în mantale mohorîte şi înarmaţi cu automate.

Hitler ieşi cel din urmă.

— Veniţi pe aici, *mein führer!* — îl invită Boock.

Grăbit, aşa cum le făcea toate, Hitler se uită în jur. Intr'adevăr, i se raportase exact: locul era liniştit şi frumos. Iar seara... o, ce seară! Hitler vedea pentru întâia oară o seară îngheţată de iarnă rusească. Şi cum în sufletul lui mai pâlpâia încă vechea patimă pentru pictură, se gândi: o seară ca asta ar trebui zugrăvită pe pânză...

Urmărind cu luare aminte expresia feţei lui Hitler, generalul Boock îi surprinse imediat gândul de o clipă.

— Ce seară, *mein führer!* — strigă el cu glas fericit, încredinţat că de data aceasta nu dă greş. — Extraordinară! Culorile astea...

Dar auzind glasul lui Boock, Hitler se depărtă în grabă.

In pădure, nu departe de şosea, fusese pregătit din vreme, anume pentru Hitler (sosirea lui era aşteptată demult), un mic adăpost îngust, de beton armat. Pereţii aveau doi metri grosime, plafonul ceva mai mult, iar singura fereastră, rotundă, era apărată cu gratii făcute din şine.

Intrarea adăpostului era păzită de santinele.

Hitler se opri brusc şi, înălţând puţin urechea dreaptă, ascultă cu nelinişte. Da, nu se înşelase!

— Ce scârţâie aşa? — întrebă el, fără să-şi întoarcă faţa spre suită.

Toţi încremeniră, trăgând cu urechea la liniştea pădurii. Intr'adevăr, nu departe de acolo, scârţâia ceva, prelung şi monoton...

Prinzând vorbele şoptite în grabă de aghiotantul lui, Boock se apropie de Hitler şi-i răspunse, cu un aer de vinovăţie:

— *Mein führer,* scârţâie un copac!

— Un copac? Când nu-i un pic de vânt?

— Aşa-i, dar fără îndoială că e vreun copac uscat...

In adăpostul mic, care semăna cu un cavou, Hitler părea mai înalt, ca şi cum s'ar fi îndreptat din spate, pe faţă i se ivi o expresie liniştită şi autoritară, iar în priviri obişnuita lui încredere în sine.

Venise la Smolensc să conducă, personal, a doua ofensivă „generală" împotriva Moscovei, hotărîtă pentru a doua zi dimineaţă. După ce ascultă, în adăpost, rapoartele prin care i se arăta că armata era gata pentru această ofensivă, Hitler se înfierbântă ca totdeauna şi rosti aceste cuvinte care au fost apoi, consemnate în ordinul de zi al grupului central de armate iar după 16 Noembrie, când începu ofensiva, ajunseră cunoscute în lumea întreagă:

— Vă ordon — strigă el, — să terminaţi cu Moscova, cu orice preţ!

...Intre timp, ofiţerii superiori ai Marelui cartier general discutau cu aprindere despre pinul cel uscat din apropierea adăpostului lui Hitler. Toţi cei care dirijaseră lucrările de construcţie a adăpostului afirmau că niciodată, nici chiar în zilele cu vânt, nu auziseră pe acolo scârţâit de copac. Se punea problema: ce era de făcut cu pinul cel uscat? Unii propuneau să-l doboare imediat. Alţii se întrebau dacă era numaidecât nevoie. E adevărat că führerul auzise şi remarcase scârţâitul copacului, totuşi nu-şi arătase prin nimic nemulţumirea, nici măcar prin vreo vorbă, sau o tresărire a obrazului. Şi oare, se întrebau, nu l-ar supăra mai tare pe führer vuietul şi troznetul pe care l-ar face pinul cel uriaş în căderea lui peste copacii tineri? N'ar fi mai bine, îşi ziceau, să mai aştepte puţin? Doar aşa se întâmplă de multe ori cu copacii uscaţi: scârţâie ce scârţâie, fără nicio pricină, şi deodată se opresc, chiar dacă bate vântul, de parcă ar încremeni de-a-binelea...

După lungi discuţii, hotărîră să mai aştepte.

Se lăsă noaptea. Pe pământ stăruia aceeaş linişte ca şi mai înainte, numai pinul cel uscat scârţâia, scârţâia mereu, trist, monoton şi tânguitor, ca şi cum ar fi vrut să amintească întregii păduri, cu o încăpăţânare bolnăvicioasă, neputinţa lui bătrânească...

XVIII

In ceasul când Hitler se instala în adăpostul de beton armat din apropierea Smolenscului, în unităţile armatei fasciste germane, care

operau pe Frontul Central, se făceau slujbe religioase de campanie: pastorii le ţineau soldaţilor predici şi-i binecuvântau pentru viitoarele lor fapte de arme.

Toate pregătirile pentru ofensivă fuseseră terminate. Soldaţii lui Hitler vedeau ce forţe uriaşe erau concentrate pentru nimicirea Moscovei şi aveau încredere în succesul armatei lor.

Dar, puţin după serviciul divin în regimentul bătrânului şi nenorocosului colonel von Groot se întâmplă un fapt extraordinar, care ajunse numaidecât până şi la cunoştinţa Marelui cartier general al lui Hitler. Intâmplarea era cu totul neobişnuită în armata fascistă germană de pe atunci.

...Soldatul fruntaş Otto Kugel, linotipist din Leipzig se întoarse dela serviciul religios, tăcut şi posomorît. Nimeni în pluton, nici chiar sergentul major Iohann Brügmann, nazist înfocat, care urmărea fără cruţare starea de spirit a soldaţilor, nici agentul secret al gestapoului, soldatul Heinrich Ellmann, nu dădură nicio atenţie acestui lucru. Toţi erau peste măsură de aţâţaţi de predica înfocată a pastorului şi nu visau decât victoria apropiată, decoraţii, pradă de război şi viaţa veselă dela Moscova. Când să se mai ocupe de unul ca Kugel? Afară de asta, ştiau că Kugel se plângea mereu în zilele din urmă de dureri de cap şi de indispoziţie.

După ce-şi luară masa de seară şi-şi terminară de curăţat armele şi de pregătit muniţiile, soldaţii se aşezară să scrie scrisori sau să-şi facă însemnări în jurnalele lor. Numai Brügmann, care băuse mai mult decât se cuvenea, nu-şi găsea astâmpăr cu niciun chip, vorbind într'una despre noua ofensivă. Aci se trântea pe pat şi sforăia ca un cal, aci sărea în sus, trezit fără îndoială de propriul lui sforăit, aci îşi rotea privirea, ca un ieşit din minţi, prin pivniţa casei ţărăneşti în care stăteau soldaţii, şi striga:

— Aha, tăceţi? Bine faceţi, că numai să-mi spună careva că aviaţia noastră n'o să facă mâine Moscova praf, că-i scot ticălosului toate măselele! Ia să văd, cine-mi face plăcerea asta? Ha — Ha! Nu cumva crede vreunul din voi că n'o să facem într'o săptămână cei mai puţin de o sută de kilometri care ne-au mai rămas până la Moscova? Tare-aş fi curios să ştiu cui i s'au muiat picioarele? Ha — Ha! Peste o săptămână, fire-ar a dracului de viaţă, o să petrecem în cabaretele Moscovei cum am petrecut la Paris! Vă aduceţi aminte? Da, fire-ar a dracului, fiecare o să avem câte-o fată!

Nimeni n'asculta palavrele beţivului de Brügmann. Soldaţii vorbiseră destul despre apropiata ofensivă. Stăteau acum în jurul sobiţei de fier, încinsă până la roşu, pe lângă opaiţele de seu rău mirositoare

care abia luminau pivniţa şi-şi vedea fiecare de ale lui. Numai Otto Kugel îl asculta uneori, pe Brügman încruntându-şi posomorît sprâncenele negre şi aţintindu-şi privirea întunecată asupra lui...

Otto Kugel n'o mai avea pe lume decât pe mamă-sa, care trăia la Leipzig. Tatăl lui, muncitor-tipograf la un ziar comunist, murise într'un lagăr de concentrare după ce venise la putere Hitler, iar fratele lui mai mare căzuse de curând în faţa Leningradului. Otto Kugel era îngrijorat de biata lui mamă şi-i scria mereu. Dar astăzi nu putea să scrie: în locul vorbelor blânde către maică-sa, pe hârtie se aşterneau cuvinte aspre şi pline de ură, împotriva predicii pastorului: „Voi, soldaţi germani, le spusese pastorul, sunteţi aleşii lui dumnezeu pentru calea cea grea a războiului şi sunteţi datori, dacă va fi nevoie, să mergeţi până la sfârşitul cel crâncen..." Ce ticălos! Lui Otto Kugel îi venea să-l pleznească pe Brügmann peste mutra lui de om beat, şi să le arunce în obraz tuturor câteva vorbe necruţătoare cu privire la predica mârşavă a pastorului.

Atunci Otto Kugel se hotărî să-şi facă mai întâi însemnările în jurnal şi apoi, după ce s'o mai linişti şi şi-o mai aduna gândurile, să-şi amintească toate vorbele blânde şi să înceapă scrisoarea către maică-sa.

Insă nici însemnările în jurnalul zilnic n'avea gust să le facă. Despre ce să scrie? Cel mai important eveniment al zilei fusese predica pastorului. Dar parcă ţi-e îngăduit să scrii că pastorul te trimite la moarte în numele lui dumnezeu? Cea mai de seamă veste a zilei era aceea despre noua lor ofensivă. Dar parcă e voie să-ţi dai gândurile pe faţă în jurnal, cu privire la asta? Otto Kugel îşi făcea totdeauna însemnările cu multă fereală, căutând să adune în jurnal, ca într'o puşculiţă, cât mai multe fapte şi cât mai puţine idei.

Neştiind cu ce să înceapă, Otto Kugel se apucă să răsfoiască jurnalul. Privirea lui prindea cuvinte şi fraze izolate. Insemnările din vară erau mai lungi, pline de fapte privitoare la război, pe care Otto Kugel n'ar mai fi dorit acum să le păstreze în puşculiţa lui. Ciudat, cât fusese de naiv la începutul campaniei din Rusia! Spre toamnă, însemnările începeau să fie tot mai scurte, ceeace dovedea că în vremea din urmă era nevoie de tot mai puţină hârtie pentru a descrie viaţa soldatului neamţ în război.

Fără să-şi dea seama, Otto Kugel începu să-şi recitească însemnările în întregime...

„... 23 Octombrie.

Astăzi s'au împlinit douăzeci de zile de când am început ofen-

siva. In primele zile totul mergea atât de minunat, încât eram siguri că în preajma lui Noembrie, o să ajungem la Moscova, iar în ziua de 7 Noembrie o să mărşăluim în cea mai frumoasă piaţă de acolo. Când venea vorba despre Moscova, multora le lăsa gura apă... Pe dracu'! N'am ajuns!

Ruşii ne surprind din ce în ce mai mult: dovedesc o înverşunare diavolească, nemaivăzută şi nemaiauzită (nici nu găsesc cuvinte!) Batalionul nostru a luptat câteva zile la şir pentru un biet cătun. Rezultatul: echipa de înmormântare a săpat încă un cimitir nemţesc în Rusia.

E limpede pentru toată lumea că nu mai putem merge mai departe. Se spune că până la Moscova au mai rămas mai puţin de o sută de kilometri. Au mai rămas!

E noroi. E frig. Să vină oare iarna aşa de curând?

25 Octombrie.

Ce fericire! Regimentul nostru a fost retras în spatele frontului pentru odihnă. Am ocupat un sat. Toţi locuitorii au fost daţi afară. Cu prilejul acesta, sergentul major Brügmann a procedat fără milă: a împuşcat un bătrân care se împotrivea să-şi părăsească casa. Da, lui nu-i tremură mâna...

In cele douăzeci de zile ne-am umplut aşa de cumplit de păduchi, şi am prins pe noi o crustă de noroi aşa de groasă, cum nici nu se poate descrie! O zi întreagă ne-am spălat în băile cele mici ruseşti şi prin case. Secasem apa prin fântâni! In sfârşit, ni s'au dat rufe curate, dar echipament de iarnă, nu-i şi nu-i! După baie, mai ales, am tremurat grozav în manta. Aş fi stat toată viaţa lângă sobă...

In sectorul nostru de front e linişte, dar undeva, mai la nord, nu mai încetează bubuitul artileriei. Poate că încetează uneori, însă urechile îmi vâjâie mereu, aşa cum îmi vâjâie fără încetare de douăzeci de zile.

26 Octombrie.

Am primit o scrisoare dela mama.

Imi scrie aşa: „Aici, simţim războiul cu Ruşii, cum n'am mai simţit alt război. N'avem decât o singură dorinţa: să se termine cât mai curând... In oraş au început să se vadă mulţi invalizi. Inchipuieşte-ţi că lumea îi invidiază..."

Biata mamă! Dece-mi scrie asemenea lucruri?

29 Octombrie.

Astă noapte a sărit în aer, lângă satul vecin, depozitul de muniţii al artileriei. Infiorătoare priveliştel Se vorbeşte că depozitul a fost aruncat în aer de nu ştiu ce bandă şi că s'a şi dat de urmele ei. Pentru nimicirea bandei a fost trimisă compania a treia a *ober-leutnantului* Mitmann.

1 Noembrie.

Se ştie precis acum: compania lui Mitmann a pierit. Incă un cimitir... Dealtfel n'au fost găsiţi toţi; câţiva soldaţi, în frunte cu Mitmann, au dispărut fără urmă... Să-i fi prins banditii?

Atunci, unde-i frontul?

2 Noembrie.

Odihna noastră s'a sfârşit. In război nu-i chip să te îngraşi...

Suntem mutaţi în altă parte. Scriu în timpul unei halte. Mergem pe jos. Noroi, frig şi tristeţe...

S'a înserat. Companiei noastre i s'a dat, fără îndoială, cel mai înspăimântător sector de pe front. Suntem pe creasta unei mari înălţimi, într'un cimitir rusesc.

Stăm acolo sus, şi e înfiorător...

6 Noembrie.

Patru nopţi am muncit în cimitir: am săpat şanţuri de comunicaţie, am construit cazemate, adăposturi şi amplasamente pentru tunurile antitanc, am îngropat tancuri în pământ...

Suferinţele noastre nu se pot descrie. Mai bine aş munci un an în ocnă, decât câteva nopţi în cimitirul ăsta!

Cimitirul e vechi. Toată creasta colinei e plină de morţi. A trebuit să scoatem zeci de sicrie, mormane întregi de oseminte — şi toate astea în nopţile întunecoase, pe ploaie...

Am dat afară pe morţi şi am intrat în mormintele lor. Da, trăim în morminte. Astăzi, în adăpostul nostru s'a surpat un perete (pământul e nisipos) şi a ieşit la iveală un colţ de sicriu. Sicriul nu se poate scoate, ar însemna să stricăm tot adăpostul. Aşa că am acoperit partea aceea a peretelui cu o foaie de cort. Locul meu e chiar lângă sicriu.

Nu mai pot scrie: îmi tremură mâna...

7 Noembrie.

Astăzi am dat o luptă. In sectoarele vecine, ai noştri au pornit de

câteva ori la atac sub protecţia tancurilor, dar fără rezultat; Ruşii nu pot fi clintiţi din loc, parcă-s de oţel.

Peste noapte a căzut zăpadă mare. Fără îndoială că a sosit iarna. Să vină oare atât de devreme? Totdeauna m'am gândit cu groază la zăpezile ruseşti. Dar astăzi mă bucur de sosirea iernii: zăpada a acoperit toate isprăvile noastre. Acum n'o să mai călcăm pe oseminte, şi asta încă e bine.

Da, dar ce facem cu sicriul din adăpost?... Doamne, de-ar rămâne liber alt loc pentru mine!

9 Noembrie.

Sunt aspru pedepsit pentru gândurile mele păcătoase. Erich a căzut în faţa Leningradului. Scumpul meu frate! Dragul meu frate! Mi-a scris o vecină. Mama zace în pat... Biata mamă!

10 Noembrie.

E de necrezut! E zguduitor! Astăzi staţia de radio rusească a transmis... Nu, cum să crezi una ca asta? Şi totuşi, trebuie să crezi... Astăzi am auzit la radio glasul lui Hans Landgut, un soldat din compania lui Mitmann. După cât se vede, câţiva soldaţi şi însuşi Mitmann sunt prizonieri la Ruşi! Cum au ajuns acolo, nu pot să înţeleg. Hans Landgut spunea că Ruşii... (mai departe e şters cu grijă, cu cerneală).

11 Noembrie.

Pe noi ne salvează cercetarea. Chiar acum am aflat că Ruşii au de gând să atace mâine dimineaţă poziţiile noastre. Ciudată veste! Ne pregătim să respingem atacul. E mult de muncă şi n'avem putere...

Mi s'a spus că astă noapte am aiurat...

12 Noembrie.

Se scurg cele din urmă clipe ale acestei zile înspăimântătoare. A fost o luptă nemaipomenit de înverşunată. A trebuit să fugim din cimitir. Dar nu toţi: mulţi au rămas în mormintele străine... Acum o oră, maiorul Breit, comandantul batalionului, a împuşcat în faţa frontului doi soldaţi din compania noastră, pentru laşitate pe câmpul de luptă. Eu însă găsesc că toţi băieţii noştri s'au bătut ca leii.

Gânduri, gânduri...

14 Noembrie.

Nu, acum nu mă mai sperie iadul!

Peste treizeci de ore, fără întrerupere, a ținut lupta pentru un sat de care nu mă leagă nimic. Și iarăși am fugit. Sunt atât de obosit, încât nu mai am putere să mestec pâinea în gură...

Incă trăiesc... Dar oare asta e o fericire?"

... Otto Kugel terminase. Rămânea să facă încă o însemnare, poate cea din urmă din viață. Dar, într'adevăr, despre ce să scrie? Nu, Otto Kugel nu găsea cuvinte pentru jurnalul său, nici măcar în preziua unui eveniment atât de extraordinar ca noua ofensivă. Să-i scrie mamei? Dar cum ar fi putut să-i scrie, când mintea lui era plină de gânduri atât de negre...

Otto Kugel se ridică de pe locul lui și-și luă mantaua. Unul din soldați îl întrebă:

— Vrei să-ți duci scrisoarea?

— Da, — răspunse Kugel ursuz.

— Ia-o și pe a mea!...

Auzind aceste cuvinte, câțiva soldați îl înconjurară, cu scrisorile în mână:

— Otto, fă-mi și mie un bine!

— Și mie, că mi-e greu să ies în ger...

— Numai, vezi să iei cu tine automatul...

După ce adună scrisorile, Otto Kugel își luă automatul și ieși din pivnița înnăbușitoare.

In clipa aceea, deasupra satului se stingea o rachetă verde. Lumina ei era neputincioasă în pâcla deasă și înghețată: ea slăbi repede, și Otto Kugel nu izbuti să deslușească măcar pădurea care străjuia dincolo de marginea satului. Iar când racheta se stinse, în jurul lui se făcu atât de întuneric, încât puteai să-ți bagi singur degetele'n ochi...

XIX

La amiază, doi stâlpi luminoși străjuiau, de o parte și de alta a soarelui, ca două santinele. Din când în când sufla un vântișor care te pătrundea până la oase, iar pe întinsul câmpiilor cu crestele încremenite ale valurilor de zăpadă, vântul se zbenguia în voie. Spre seară, soarele rămase fără strajă și începu să se stingă înainte de vreme. Deasupra pământului se lăsă o pâclă înghețată. Promo-

roaca deasă şi înfoiată, ca o minunată blană de vulpe albă, acoperi totul în jur.

In ziua aceea, în apropiere de Schirmanovo, din ordinul comandamentului de regiment, locotenentul Iurghin făcea exerciţii cu ostaşii care doreau să ajungă lunetişti: trebuia să-i aleagă pe cei mai buni dintre ei, pe cei în stare să deprindă repede meşteşugul greu al tragerilor de precizie.

După ce termină exerciţiile, cărora ostaşii le ziceau „examen" locotenentul Iurghin ţinu o scurtă şedinţă de consfătuire, citi numele celor care fuseseră trecuţi în grupul de lunetişti al regimentului şi-i lăsă să plece numaidecât pe la subunităţile lor. Il opri numai pe Andrei, care-l ajutase pe timpul probelor la care fuseseră supuşi candidaţii.

— Lasă-i să se ducă, — zise Iurghin, arătând cu capul spre ostaşii care se depărtau pe drum. — Să mergem în urma lor, să mai vorbim...

... In cele douăzeci şi patru de ore care trecuseră dela luptă, lui Andrei i se părea că Iurghin se schimbase aşa de mult, încât aproape că nu-l mai cunoştea. Ai fi zis că Iurghin, cu obişnuita lui fermitate şi cu încrederea lui în dreptatea cauzei lor, socotea că într'o singură seară, atunci când o căutase pe Lena, suferise atât cât îi era dat să sufere în toată viaţa, aşa că de aci înainte nu-i mai rămânea decât bucuria. Lui Andrei nu-i venea să creadă că un om s'ar fi putut schimba atât de mult într'o singură zi.

Inainte, Iurghin era domol în mişcări, ursuz şi aspru. Când se uitau la el, mulţi îşi închipuiau, fără pricină, că aşa trebuie să fie toţi oamenii din depărtata taigă siberiană. Ostaşii îl socoteau ca pe un comandant de pluton plin de grijă, deştept şi neînfricat. Totuşi, mai mult se temeau de el decât îl iubeau. Andrei îl vedea şi el cu aceiaşi ochi cu care-l vedeau şi ceilalţi, cu toate că, din diferite pricini, se simţea mai aproape de el decât oricare altul. Părea că războiul proiectase asupra lui Iurghin lumina verde şi îngheţată a rachetelor, dându-i o înfăţişare nefirească, dar că fuseseră deajuns două întâlniri cu Lena, ca să-l lumineze cu lumina obişnuită a soarelui de primăvară şi să-l facă iarăşi ceeace fusese totdeauna. Intâlnirile cu Lena nu-i promiteau încă nimic, dar Iurghin nici n'avea nevoie de promisiuni. Era mulţumit că se întâlniseră, fie şi numai întâmplător. Afară de asta, bucuria celei din urmă întâlniri se înlănţuia şi cu altele, pricinuite de victoria în luptă, care-l făceau să ardă ca un diamant în bătaia razelor de soare... Pe neaşteptate, ostaşii lui îl găsiră mai firesc, mai înţele-

gător, mai apropiat, şi nu mai văzură în el numai pe comandantul amărît de insuccesele războiului, ci şi pe omul înzestrat cu un suflet simplu, deschis şi curat ca un izvor.

Pentru Andrei, locotenentul Iurghin fusese totdeauna comandant şi prieten. Acum însă, îi era prieten şi comandant. Il urmărea cu ochii cu o încântare greu de ascuns. Tot ce făcea Iurghin acum era însoţit de o glumă, de un zâmbet. Stătea mai mult de vorbă cu ostaşii şi era plin de voie bună. Aceste schimbări în purtarea lui Iurghin îl încântau pe Andrei, aşa cum ar fi fost încântat dacă, din porunca misterioasă a naturii, s'ar fi deschis deodată sub ochii lui bobocul unei flori nemaivăzute încă până atunci. Dar uitându-se la el, Andrei se şi întrista puţin, supunându-se fără să-şi dea seama unui sentiment de pizmă explicabil şi cu totul omenesc: îşi aducea aminte de Marica şi de fericirea lui.

... Mergeau încet pe drumul de pădure.

Aruncând spre Andrei o privire piezişă, pe deasupra gulerului ridicat şi plin de promoroacă al cojocului, Iurghin îi ghici dintr'odată gândurile amărîte:

— Te gândeşti la nevastă-ta?

— La ea, desigur, — îi răspunse Andrei oftând. — După cât ştiu, bătrânii au o vorbă: ostaşul se războieşte, iar nevasta stă acasă şi tânjeşte. Cum să nu te gândeşti? Dar nu-i vorba numai de asta...

— Ţi-e frică să nu i se fi întâmplat ceva?

— Se înţelege. Nevasta fără bărbat o duce mai greu decât o văduvă...

Lui Andrei îi făcea plăcere faptul că Iurghin adusese vorba despre Marica. Totuşi, îşi dădea seama că n'o făcuse asta numai pentru că-i părea rău de el, dar şi pentru că lui însuşi îi făcea plăcere să vorbească astăzi despre soţie şi despre dragostea credincioasă...

— Am văzut-o şi eu când plecam din Olhovca, — zise Iurghin. — Iţi dai seama dintr'o singură privire că-i o femeie credincioasă. Cum să nu-i duci dorul uneia ca ea?

Zăpada scârţâia puternic sub pâslarii lor.

— Ce uşoară era viaţa alături de ea... — zise Andrei încet, parcă numai pentru el şi, întorcându-şi privirea dela Iurghin, începu să cerceteze, fără nicio nevoie, pădurea înhorbotată de pe partea drumului, unde mergea el, cu castelele ei ca din basme plăzmuite de iarna cea vijelioasă şi bogată în omăt.

— Uşoară? — repetă Iurghin cu grabă: îl interesa acum tot ce era în legătură cu viaţa de familie.

— Neînchipuit de uşoară! — îi răspunse Andrei cu avânt, săltându-şi pe umăr automatul. — Când mă uitam la ea, mi se părea că o să trăiesc o mie de ani pe lumea asta! Până'ntr'atât era viaţa de uşoară... Nu, mai bine nu mă mai întreba!

Lui Iurghin îi fulgeră prin minte că acum el e mai fericit decât Andrei şi, simţindu-se prost, se hotărî să-şi îmbărbăteze prietenul:

— Nu-i nimic, Andrei, mai rabdă puţin. N'ai văzut ce forţe îngrămădiseră ei aici? Şi la ce le-a folosit? Indată ce i-am izbit nu s'a mai ales nici praful de ei! Fără îndoială că n'au mers toate chiar aşa de uşor... Dar asta nu e decât un fel de încercare, un fel de repetiţie. Să vezi, numai, când ne-or veni nouă în ajutor trupe proaspete, cum o să-i scărmănăm, de-o să rămână lumea întreagă cu gura căscată! Tu ascultă ce ne spune partidul. Odată ce partidul ne spune că duşmanul o să fie învins, înseamnă că aşa o să fie! Aşteaptă numai să-i trăznim! După aceea o să te'ntorci iarăşi la Marica ta...

— Da, moralul băieţilor noştri e mult mai ridicat acum, — zise Andrei şi parcă-i mai veni inima la loc. — Ieri au bombănit toată seara, ca bondarii! N'am luat decât două sate părăsite şi n'am făcut, în totul, decât cinci kilometri spre apus, şi uite cum s'au schimbat băieţii! Ordonă-le să meargă înainte, şi se aruncă şi'n foc! Da, toţi sufăr că blestemaţii de fascişti ne-au cotropit atâta pământ, în fiecare clocoteşte ceva, uite colea... Toţi abia aşteaptă să pornim spre Apus. Eh, de-am pleca odată, cât mai repede! Cât mai repede! Dacă până în ceasul acela o să-mi mai bată inima'n piept, o să le plătesc cu vârf şi îndesat, şi pentru mine, şi pentru ceilalţi!

Ieşiră din pădure. In vale se arătă Cozlovo. In mijlocul satului, printre ulmii şi plopii răsuciţi, în locul bisericii aruncate în aer de hitlerişti, nu mai era acum decât o movilă uriaşă de cărămizi roşii. Pretutindeni se vedeau scheletele negre ale caselor arse, pe care zăpada nu le acoperise încă, iar deasupra lor se înălţau ogeacurile greoaie ale sobelor ruseşti. In largul câmpului se vedea cu deosebire limpede cum se îngroaşă deasupra pământului pâcla îngheţată.

Andrei simţi că lui Iurghin i-ar face multă plăcere acum, după ce vorbiseră de Marica, să deschidă vorba şi despre Lena. Deaceea îl întrebă:

— Ei, cum a fost ieri? Aţi stat de vorbă?

— Cu cine, cu Lena? — întrebă Iurghin, la rândul lui, cu atâta bucurie şi cu o privire atât de recunoscătoare, încât se vedea bine că abia aştepta să vorbească despre Lena Malâşeva. — Da, am vorbit, ba de una, ba de alta... Nu prea mult, fără îndoială, că doar ştii că trebuia să plec...

— Da, şi Lena e fată bună...

— N'am mai întâlnit alta ca ea!... — rosti Iurghin cu sfială după câtva timp, dar se cunoştea că ţinuse grozav de mult să facă această mărturisire, deocamdată măcar lui Andrei.

Dinspre casele din marginea satului se auzi lătrat de câini. Tulburat, Iurghin încetini pasul. Şi abia acum înţelese Andrei dece îşi trimisese Iurghin ostaşii înainte şi-l oprise numai pe el. Dar îi făceau plăcere gândurile tainice ale prietenului său şi deaceea îi propuse cu voie bună:

— Ce-ar fi să intrăm la ele pentru câteva clipe?

Iurghin îşi întoarse în cealaltă parte faţa aprinsă.

— Da, e un geruleţ, numărul unu... Dar se cade oare?

— Şi dece n'ar fi?

— Dar să nu stăm mult!

— Se înţelege că n'o să stăm mult, că doar avem treburi...

— Atunci, hai să intrăm!

Deodată, Iurghin îl opri pe Andrei şi, ducându-şi mâna la piept, îi mărturisi cu sinceritatea lui obişnuită:

— Mi s'a înfipt, uite colea, ca o schijă fierbinte!

— E întâia rană serioasă? — îl întrebă Andrei cu un zâmbet.

— Intâia în viaţa mea! Ce pot să fac?...

XX

Plutonul îşi sfârşea masa de seară.

Dubrovca îl întrebă pe Piotr Semiglaz:

— Ai oprit mâncare pentru toţi cei care lipsesc? N'ai uitat?

— Vai de mine, tovarăşe sergent major! — se supără Semiglaz, arătând gamelele înşirate pe masă. — Iaca, vezi. Numai că, de ce or fi întârziind atâta? Până şi Umrihin ne face fasonul, el care nu întârzie niciodată...

Un ostaş din grupa a treia, care se aciuiase lângă cuptor, întrebă:

— Ce s'o fi întâmplat cu Umrihin al vostru?

— Ieri? — întrebă la rândul lui ostaşul Tihon Cudiarov, de fel de lângă oraşul Vladimir, un bărbat de vreo treizeci de ani, cu faţa rotundă, cu o roşeaţă aprinsă pe obrajii uşor umflaţi şi cu ochii mici şi pătrunzători, de o culoare nelămurită. — Ei, straşnică întâmplare! N'aţi auzit?

— Haide, vorbeşte odată lămurit...

— Cum vă spun, îndată ce am ocupat ieri satul ăsta, Cozlovo, — începu Cudiarov aşezându-se printre soldaţii grupei a treia, — ne-am şi dus, după obicei, să cercetăm adăposturile... Şi iată că într'unul găsim o sticlă cu un lichid deschis la culoare. Sticla era plină, însă dopul abia se ţinea. Tocmai asta ne-a pus pe gânduri. Pe etichetă scria nu ştiu ce, dar nimeni nu putea să înţeleagă, şi atunci am început a ne socoti: oare ce-o fi în sticlă? Nici vorbă, cei mai mulţi erau de părere că nu putea fi altceva decât vin. Tocmai atunci pică şi Umrihin. „Tare nu-mi vine a crede să fie vin, tare mă îndoiesc! zice. Dacă e vin, atunci dece au desfundat sticla şi n'au băut-o? Mai degrabă cred că-i un lichid împotriva „pistolarilor". adică înţelegeţi, împotriva insectelor..." Băieţii au rămas pe gânduri. S'a găsit însă unul care-a citit ce scria pe etichetă. „Pe ruseşte, zice, înseamnă vin, pe cuvântul meu!" Dar Umrihin tot răsucea sticla în mâini, o mirosea şi clătina din cap. „S'ar putea, ce e drept, să fie vin, zicea. Vorba-i, ce fel de vin o fi? Dacă-i otrăvit? Hitleriştii îs câinoşi. Când au văzut că trebuie s'o ia la sănătoasa, au destupat sticla şi au turnat în ea un praf. Cu alte cuvinte: iaca, beţi şi crăpaţi!" Băieţilor li s'au şi muiat genunchii, iar Umrihin îi dădea înainte: „Cel mai cuminte lucru, fraţilor, ar fi să spargem sticla! Dar dacă vreţi, eu pot să gust. Mie nu mi-e frică. Ce n'am gustat eu în viaţa mea!" Băieţii au mai vorbit ce-au mai vorbit, până la urmă au hotărît: dacă nu-i e frică, n'are decât să încerce... Atunci Umrihin îşi toarnă un pahar plin, soarbe odată, plescăie din limbă, mai soarbe odată mai multişor, iar plescăie... „Ce dracu' o mai fi şi asta? Şi ridică din umeri. Nu înţeleg nimic!" La a treia sorbitură, golise paharul până'n fund! După asta a mai dat de câteva ori din cap, a mai tras pe nări... „Degeaba, zice, nu pot să-mi dau seama! N'are nicio tărie, parcă-i cam amărui... mai degrabă are un iz care te ameţeşte, parcă aduce cu zeama de măsălariţă... Câte băuturi n'am gustat eu în viaţa mea, dar aşa ceva n'am mai pomenit! N'o fi cum am mai spus, vreo unsoare pentru puşti? Ce ziceţi, fraţilor?" Şi-şi mai toarnă un pahar. Atunci toţi, se'nţelege, au strigat într'un glas: „Lasă, nu mai bea, dă-l dracului!" Umrihin însă o ţinea pe-a lui: „Cum adică, zice,

să-l arunc fără să știu măcar ce-am băut? Acum, pentru mine e totuna...” Şi nici n'a apucat bine să bea şi pe al doilea pahar că a şi...

— A vărsat? — întrebă nerăbdător unul dintre cei de față.

— A căzut din picioare! Ca trăznit! Mort beat! Ne-a tras chiulul feciorul de cățea! Se nimerise să fie un vin al dracului de tare. Ne-am repezit atunci la sticlă, dar abia mai rămăsese pe fund...

Uşa se deschise şi Semiglaz strigă:

— Iaca, vorbeşti de lup şi lupu-i la uşă!

Intr'adevăr, în casă intră Ivan Umrihin, şi în urma lui alți trei ostaşi. Aduceau cu ei miros proaspăt, de ger. Toți erau îmbrăcați în costume albe de mascare şi fiecare avea câte o puşcă cu luneta băgată într'un toc de piele moale.

După ce-şi sprijini în tăcere puşca într'un colț şi se dezbrăcă de manta, Umrihin se apropie de Semiglaz şi, fără să se uite la ceilalți tovarăşi, îl întrebă:

— Unde-i gamela mea?

— Uite-o. Stai colea, tovarăşe lunetist! — îi răspunse Semiglaz. — Iaca am făcut rost dela bucătar de o jumătate de polonic mai mult pentru tine, zău dacă spun minciuni! Vezi? „Mai pune, zic, pentru lunetistul nostru, că trece astăzi un examen greu, da' pe urmă o să le arate el friților!” Şi el mi-a pus.

— Degeaba l-ai mai rugat, — oftă Umrihin întunecat.

— Cum asta, degeaba?

— Nu iese din mine lunetist şi pace!

Cei care erau mai aproape de el încetară să mai zângănească cu lingurile prin gamele. In mijlocul atenției tuturor, Umrihin dădu pe gât un pahar cu votcă.

— Am înghețat ca un câine, şi când te gândeşti că de pomana dracului...

— Mai bine ne-ai spune cum s'au petrecut lucrurile. Şi pe urmă, unde-i locotenentul? Unde-i sergentul? — îl întrebă Dubrovca, fără prea multă prietenie.

— Trebuie să sosească imediat, tovarăşe sergent major. S'au luat cu vorba despre de-ale lor şi au rămas mai în urmă, — răspuse Umrihin. — Cât despre întâmplarea cu tragerea, o să v'o spun, se'nțelege. Numai să mă lăsați întâi să mănânc.

Şi Umrihin îşi goli în grabă gamela.

Făcând ochii mari şi mirați, Osip Cernâşev se uită la lingura pe care Umrihin o lingea sârguincios şi zise:

— Da' straşnic aruncător mai ai, Ivane!

— Funcţionează fără greş, — îi răspunse Umrihin.

Ostaşii se aciuiară mai bine unul lângă altul jos, pe podea, şi începură să-şi răsucească ţigări...

— Şi acum să vă spun, fraţilor, cum s'au petrecut lucrurile, — începu Umrihin. — După ce s'a sfârşit examenul cela, ne cheamă tovarăşul locotenent şi ne spune că toţi îs buni de lunetişti, numai eu nu! Puteţi voi să vă'nchipuiţi una ca asta? Doar ştiţi, fraţilor, cum ţintesc eu. V'aduceţi aminte că mă evidenţiasem încă de pe când ne aflam pe Velicaia? Chiar comandantul de batalion m'a felicitat atunci! Nu că mă laud, dar când e vorba de tras, apoi mă pricep! Ochi mai sigur ca al meu, n'aveţi grijă, că nu se mai află! Să vă dau o pildă: cum scapără fulgerul, îl şi ochesc şi gata!

— Te cam întreci cu gluma, — mormăi Semiglaz.

— Dă-i înainte! — îl îndemnă Dubrovca.

— Şi cum vă spun, — urmă Umrihin, — ajungem noi la locul cu pricina, mai la dreapta de Schirmanovo. Acolo sunt atâtea tranşee şi adăposturi nemţeşti, că şi dracul poate să-şi scrântească piciorul! Tovarăşul locotenent ne arată la fiecare locul, sectorul şi ne spune: „Să urmăriţi cu atenţie adăposturile şi cazematele, fără să clipiţi din ochi. Şi cum vedeţi ţinta, trageţi fără greş!" In tranşeele şi adăposturile acelea se aflau tot băieţi de-ai noştri, cărora li se dăduse ordin să ridice câteva clipe într'un băţ când o căciulă, când un panou de placaj cu o mutră de fascist... Şi, cum spun, ne alegem noi poziţiile şi aşteptăm... Stau eu aşa, culcat, ca o jumătate de ceas, dar în sectorul meu nici urmă de ţintă. Nu-i şi nu-i! Undeva, alături, aud că trage cineva, dar eu stau tot culcat... Mai trece o jumătate de ceas. Simţeam cum îmi înţepenesc picioarele însă nu-mi luam ochii dela sectorul meu. Numai că ţinta, ia-o de unde nu-i! Ei drăcia dracului! — mă gândesc. Ce'nseamnă asta? Pe-alături aud iarăşi pocnituri, iar eu stau, stau mereu, fără să mă clintesc. Simţeam că înţepenesc de viu, nu altceva! Pe deasupra, tocmai atunci se mai stârneşte şi un vânt cu zăpadă. Şi, n'o să mă credeţi, dar îmi sufla drept în ochi! In câteva clipe, aproape că m'a acoperit cu zăpadă. Eu însă stau culcat. Inţepenesc dar stau cu ochii în patru. Şi abia când a contenit vântul, m'a cuprins o îndoială: oare nu cumva, zic, oi fi scăpat ţinta în timp ce-mi sufla vântul zăpada'n faţă? Dar stau înainte culcat. Imi îngheţase şi inima'n mine şi aveam o poftă de fumat turbată. Şi nici pomeneală de ţintă! Ptiu, drăcia dracului, zic, să nu plesneşti de ciudă? Şi deodată îmi vine'n minte: oare n'o fi uitat tovarăşul lo-

cotenent să pună în sectorul meu un om cu căciula'n băţ ori cu un placaj drept ţintă? Ia să mă duc, mă gândesc, să văd ce s'a întâmplat? Şi mă duc la tovarăşul locotenent, iar el îmi spune: „Stai acolo, aşteaptă-i pe ceilalţi, ş'apoi o să vorbim noi...” Şi la urmă, îmi spune că nu-s bun! Iacă aşa stau lucrurile!

— Totul e limpede, — zise Dubrovca. — Iţi lipseşte răbdarea! Pentru un lunetist, nu-i destul numai să tragă bine. Lunetistul trebuie, mai întâi de toate, să aibă mult calm şi multă răbdare. Fără asta, el nu poate să-şi observe şi să-şi pândească duşmanul, prin urmare să tragă cu precizie... Iar tu, poţi să spui că ai răbdare? Ai stat trei ceasuri culcat în zăpadă, pe o vreme destul de bună, şi gata: ţi s'a isprăvit răbdarea! Ce ţi-a spus locotenentul?

— Şi el mi-a spus tot aşa, — mărturisi Umrihin, posomorît.

După o masă pe săturate, ostaşii erau voioşi şi bine dispuşi. Deaceea începură care mai de care să glumească pe socoteala lui Umrihin: li se oferea un minunat şi rar prilej, să-l răsplătească pentru veşnicele lui înţepături.

— Ce răbdare poate să aibă el? De unde dracul s'o ia?

— El are răbdare numai când e cu lingura'n mână!

— Eh, Ivane, Ivane! — oftă Petre, şi toţi tăcură aşteptând să vadă cum o să-l atingă. — Ce să-ţi spun, degeaba am mai cerut aseară suplimentul cela dela bucătar! Dar nu-i nimic. Mâine la prânz, când o să iau în primire mâncarea, o să-i spun bucătarului: „Ia-ţi înapoi din gamelă, tătucă, jumătatea aceea de polonic. Recunosc că ţi-am cerut-o de pomană!”

Ivan Umrihin, care suferea în tăcere toate înţepăturile lor, aşteptând prilejul potrivit să treacă la contraatac, se uită ţintă la Semiglaz şi-i zise serios:

— Bagă de seamă, cap sec ce eşti, să nu cumva să faci una ca asta! Ai fi în stare!

Casa se cutremură de hohote de râs.

Abia terminase Iurghin masa de seară, că îl chemă comandantul companiei. Andrei îşi spălă gamela, apoi începu să-şi curețe automatul. Tocmai atunci sosiră cele din urmă numere din gazeta armatei şi din gazeta diviziei. Toţi ostaşii se îngrămădiră în jurul lui Dubrovca.

— Ce v'aţi repezit aşa? — bombăni Andrei. — Doar nu sunteţi de sticlă!

— Să treacă fiecare la locul lui! — strigă Dubrovca.

Incepu lectura obişnuită, de fiecare seară, a gazetelor.

De data aceasta, Dubrovca era ascultat cu o deosebită luare aminte: gazetele erau pline cu povestiri asupra multor întâmplări din ultimele bătălii. In însemnările acele se vorbea, cât se poate de limpede şi cu multă însufleţire, despre nenumărate fapte de arme: despre felul cum plutonul lui Iurghin, care luptase cu o vitejie nemaipomenită, năvălise cel dintâi pe Barsuşna şi distrusese o cazemată cu trei ambrazuri, despre isprăvile pline de dibăcie şi de curaj ale tancului „T-34" de sub comanda sergentului major Borisov, despre tragerile executate cu precizie de artileriştii şi servanţii aruncătoarelor noastre, despre lupta corp la corp dela Schirmanovo, despre activitatea neînfricată a fetelor sanitare, care dăduseră un nepreţuit ajutor răniţilor, despre convorbirile ţinute de lucrători politici şi agitatori în situaţia de luptă, şi despre strânsa cooperare a tuturor armelor în ultima fază a bătăliei, ceeace dovedea creşterea măiestriei noastre militare...

Deseori se cita în aceste însemnări numele multor oameni din regimentul lui Ozerov, şi chiar ale unora dintre cei ce se aflau atunci în casă. Rostirea lor era totdeauna însoţită de strigătele înflăcărate ale ascultătorilor. E adevărat că tuturor li se părea că multe din cele povestite în ziare nu se petrecuseră în realitate chiar aşa — doar fiecare vede şi înregistrează altfel una şi aceeaş bătălie. Dar în linii generale, acesta era adevărul adevărat şi tocmai acest adevăr avea o influenţă neînchipuit de înviorătoare asupra ostaşilor care, şi fără asta, ardeau încă de entuziasmul celei dintâi victorii depline. A fost destul ca Dubrovca să lase la o parte gazetele şi să răsufle o clipă, ca să se stârnească o larmă nemaipomenită: ostaşii începură să vorbească toţi deodată despre toate prin câte trecuseră până mai ieri...

Atunci intră în odaie instructorul politic al companiei, Goncearov, căruia ostaşii îi spuneau într'ascuns „Peste-tot". Venise cu sergentul major Borisov, tanchist de gardă, pe care-l cunoşteau bine toţi cei din pluton. După ce aşeză oaspeţii la masă, Goncearov vorbi în liniştea care se lăsase:

— Iată, tovarăşi, sergentul major Borisov, despre care aţi citit acum în gazete. S'a întors abia de o oră dela Moscova...

— Cum aşa, dela Moscova? — întrebă cu mirare Andrei, care şedea alături de Borisov, lăsând pe genunchi încărcătorul automatului.

— Şi ce găseşti de mirare în asta?

— Bine, dar când ai avut timp?

— Vezi că tancul meu fusese destul de vătămat acum trei zile,

— îi răspunse Borisov strângându-şi cu putere coifura de tanchist, tulburat, fără îndoială, de amintiri. — Iar după ce am intrat în Schirmanovo, generalul Batiucov mi-a spus: „Nu mai încape vorbă că tancul vostru nu poate fi reparat în condiţiile de aici, aşa că pregătiţi-vă repede şi daţi-i drumul, cât e încă noapte, spre Moscova..." Mi-au dat toate documentele, ne-am urcat câteşi patru în cele două tancuri atinse şi am plecat. In zorii zilei de treisprezece eram la Moscova, unde am lăsat tancurile la uzina de reparaţii. Am rămas două zile acolo, cu tot felul de treburi, în timp ce voi vă băteaţi aici pentru Cozlovo, iar azi dimineaţă am dat din întâmplare peste o maşină de pe front... Şi iată-mă's acasă! Doar nu-i cine ştie ce departe...

Ostaşii se îngrămădiră buluc în jurul mesei.

— Ce mai e pe-acolo, pe la Moscova?

— Cum arată? Adică, ce înfăţişare are?

— Lucrul cel mai de seamă e ce zice lumea pe acolo?

— Apoi, tocmai pentru asta m'a adus aici tovarăşul instructor politic, — răspunse Borisov. — Hai să le povesteşti, zice... Inţeleg că pe toţi vă interesează...

— Tovarăşi, treceţi fiecare la locurile voastre! — ordonă Dubrovca, măturând odaia cu privirea.

— Caută să le vorbeşti pe scurt despre cele mai importante impresii ale dumitale, — îi suflă Goncearov încetişor. — Nu uita că mai avem încă două plutoane, tovarăşe sergent major. Trebuie să trecem negreşit şi pe la ele. Cum s'ar putea altfel?

Borisov îşi lăsă coifura pe bancă şi-şi descheie haina vătuită, groasă şi moale, care mirosea a ulei. In casă era o căldură înnăbuşitoare...

— Dela Moscova, tovarăşi, se vede tot, ca de pe un munte înalt, — începu el şi, cu ochii pe jumătate închişi învălui într'o privire cercetătoare, pe deasupra opaiţului, ostaşii care stăteau pe podea în toată încăperea. — Şi după mine, lucrul acesta e cât se poate de important. De pe înălţimea de lângă Schirmanovo, de pildă, se vede până la douăzeci de kilometri împrejur, şi încă ţi se taie răsuflarea! Dar dela Moscova se vede toată ţara! Aşa a fost totdeauna Moscova, şi aşa o să fie totdeauna. Deaceea, cum îţi arunci ochii de acolo şi vezi tot ce se face în ţară pentru victoria noastră, într'adevăr că ţi se opreşte răsuflarea!

Unul de lângă cuptor strigă cu invidie:

— Auzi, al dracului!

— Vreţi să vi le spun toate, pe rând? — Şi după ce se făcu

linişte, Borisov urmă: — Cum vă spuneam, sosim noi în zori la Moscova şi ne ducem de-a-dreptul la uzina de reparaţii. Ce fel de uzină o fi fost aceea înainte, nu mi-am putut da seama. Ştiu doar că acum repară acolo şi tancuri, şi tunuri, şi avioane... Intr'un cuvânt, ce să mai vorbim degeaba! Ne-au primit... dar parcă poţi să povesteşti cum ne-au primit? Rude să le fi fost, şi nu ne-ar fi primit aşa! La uzină, muncitori puţini: care plecat la armată, care evacuat în Siberia odată cu instalaţiile principale... S'ar putea spune c'au rămas numai bătrânii, băieţii şi femeile. Şi nici strunguri n'au câte le trebuie. Cu toate astea, ce credeţi? Uzina trăieşte şi lucrează, şi încă cum! Munca e peste puterile omeneşti, greutăţi sunt de tot felul, dece să ne ascundem păcatele? Şi totuşi, treaba merge! Ne uitam noi la tovarăşii de acolo, la viaţa lor şi la munca lor, şi ne durea inima, dar ne şi bucuram! In ateliere era frig, combustibil puţin... Dar toţi munceau şi niciunul nu se uita la ceas! Trag o fugă până la cantină, îşi înghit fiertura făcută cu cartofi îngheţaţi, şi îndărăt la strunguri! Muncesc aşa de mult încât la sfârşitul zilei văd negru înaintea ochilor, cum vedem noi după ce se sfârşeşte lupta, şi dorm tot acolo la uzină. Niciunul din cei care n'au copii nu se duce seara acasă! Intr'un cuvânt, duc şi ei tot o viaţă ca pe front. Pe deasupra, mulţi dintre cei care pot, fac în fiecare zi şi câte-un pic de instrucţie militară. In cele două zile cât am stat acolo, am văzut cu prisosinţă cum muncesc acum cei dela Moscova, şi vă spun deschis că, dacă ai rupe în două oricare din piesele făcute în uzină, ar curge din ea sânge de muncitor!

Câţiva ostaşi tuşiră înnăbuşit...

— Dar cu tancurile cum a fost? — întrebă Andrei.

— V'am spus doar cum ne-au primit, — răspunse Borisov. — Tancurile au trecut imediat la verificare. Şi nici nu terminaseră tehnicienii cercetarea, că a şi sosit în atelier directorul însoţit de câţiva oameni. Unul dintre ei, un bărbat voinic, tânăr încă, îmbrăcat cu o haină de piele, a întrebat: „Ei, cum merge treaba pe front, tovarăşi ostaşi de gardă? Ce s'a întâmplat cu tancurile? Le-aţi cercetat cum se cuvine? Cât timp vă trebuie, după părerea voastră, ca să le reparaţi?" Intr'un cuvânt, a întrebat de toate, şi atunci ne-am dat noi seama că trebuie să fie un om mare, pe care parcă-l cunoşteam...

— Şi cine era? — întrebă Cernâşev în numele tuturor.

— Tovarăşul Şcerbacov, Secretarul Comitetului de partid din Moscova...

Soldaţii începură să murmure, ridicându-se de jos:

— Nu, spune drept: chiar tovarăşul Şcerbacov?

— Şi cum de nu l-aţi recunoscut după portret?

— Uite aşa, nu l-am recunoscut dintr'odată... — Borisov ridică din umeri cu un aer de vinovăţie. — Nu, staţi la locul vostru, că eu nu prea am vreme... După aceea, tovarăşul Şcerbacov s'a întors către muncitori şi le-a spus: „Ei, cum socotiţi, tovarăşi: oare n'o să putem da ostaşilor de gardă tancurile mai repede chiar decât vor ei? Gândiţi-vă că dacă tancurile s'ar întoarce pe front numai cu o zi mai devreme, câţi fascişti ar nimici în plus! Dar dacă s'or întoarce cu cinci zile mai înainte?... Doar sunt tancuri de gardă!" Şi din asta a ieşit un fel de meeting fulger. Muncitorii au strigat într'un glas: „O să dăm zor cu reparaţia, tovarăşe Şcerbacov, n'aveţi grijă! O s'o sfârşim înainte de termen! Doar ne dăm şi noi seama..." Şi tot atunci, pe loc, muncitorii au scris o scrisoare brigăzii noastre, chiar pe tancul meu. Cum s'ar zice, şi-au luat angajamentul... N'am cum să vă citesc scrisoarea, că-i la generalul nostru...

— Vorbeşte acum despre Moscova, — îi suflă Goncearov.

— Despre Moscova, tovarăşe instructor politic, s'ar putea vorbi toată noaptea... — îi răspunse Borisov. — Dar unde am eu timp? — Se uită la ceasul lui de mână şi-l întoarse puţin. — La Moscova am fost peste tot, şi colo şi dincolo... Vedeţi, am impresia că Moscova e întocmai ca atletul acela... Am avut noi un luptător, unul Poddubnâi, un adevărat viteaz rus, care a fost şi campion mondial. Il ţin bine minte. Şi acum văd înaintea ochilor Moscova întocmai aşa cum îl vedeam înainte de luptă pe Poddubnâi, neînvinsul campion mondial: mare, puternic, cu muşchii uite-aşa, cu dinţii strânşi, cu privirea severă şi vie... Ia să fi încercat adversarul să facă vreo mişcare spre el, că-l trântea la pământ de nu se mai ridica în vecii vecilor! Aşa-i astăzi Moscova, tovarăşi!

Tot ce le spusese Borisov despre Moscova îi tulbură şi-i entuziasmă pe soldaţi. In odaie era mare însufleţire. Ca izvoarele de munte, când vijelioase, când mai domoale, schimbându-şi mereu drumul, discuţiile soldaţilor se avântară în necunoscut. Despre câte nu s'a vorbit acolo! Dar, ca totdeauna, discuţiile cele mai diferite se adunară curând într'una singură: aşa şi păraiele de munte, oricât ar rătăci printre pietre, odată şi odată tot se adună într'un singur torent vijelios. La urmă, veni vorba despre ceeace neliniştea mai mult ca orice poporul sovietic în timpul acela: despre aliaţii noştri, despre Anglia şi America. Şi se încinse o discuţie care era cât pe ce să se sfârşească cu ceartă.

Totul porni dela Ivan Umrihin. Neizbânda lui la concursul de lunetişti, ca şi glumele înţepătoare ale prietenilor, îl necăjiseră peste măsură, cu toate că nu voia să mărturisească. Tăcuse multă vreme, fără să se alăture niciunuia din grupurile care discutau. Dar când veni vorba despre aliaţi, se repezi pe neaşteptate, ca un cocoş înfuriat, la Osip Cernâşev, omul cel mai liniştit şi mai cu judecată din pluton. Şi glasul lui uşor răguşit, dar înzestrat cu o ciudată putere de convingere, le acoperi pe toate celelalte:

— Ce tot îi dai cu America? — strigă el, fluturându-şi mâinile lungi şi mari pe deasupra capului lui Osip Cernâşev, care era scund şi bine legat. — Vorba ceea: ce-i pasă cioarei de pielea noastră? Cu Americile astea, aşa stau lucrurile: încrede-te în ele, dar fii cu ochii în patru! Ce-ţi zburleşti mustăţile? Poate că nu eşti de aceeaş părere?

Intr'adevăr, ca un motan înfuriat, Osip Cernâşev îşi zburlise mustăţile scurte şi dese, aşa cum le poartă deobicei meseriaşii de vârstă mijlocie: era singurul din pluton care purta mustăţi...

— Dece vorbeşti fără nicio socoteală, Ivan? — zise Osip Cernâşev, folosindu-se de o pauză de-a lui Umrihin ca să încerce să-i deschidă capul. — Dece să umblăm cu ghicitul, când tovarăşul Stalin ni le-a lămurit toate astea în cuvântarea lui din ajunul sărbătorii? Ori poate că n'ai citit-o? Ori poate că te crezi mai deştept decât toţi?

— Dar ce lămureşte cuvântarea, mă rog?

— Bine, să-ţi spun eu, dacă nu ştii, — strigă Cernâşev furios, cu toate că ştia foarte bine că Umrihin citise odată cu el cuvântarea pe care Stalin o rostise în ajunul sărbătorii, la Moscova. — *Beaver* cela, din partea Angliei... Cum îi zice, mă, băieţi?

— Beaverbrook, — îi suflă Dubrovca.

— Ei, Beaverbrook cela din partea Angliei şi Harriman din partea Americii au fost la Moscova? Au fost! S'au sfătuit ei cu tovarăşul Stalin? S'au sfătuit! Au făgăduit că or să ne dea tancuri şi aviaţie? Au făgăduit!

— De făgăduit, pot ei să făgăduiască orice! Totdeauna au avut pe limbă miere şi'n inimă fiere...

— Dar nu-i vorba numai de făgăduieli; chiar ne dau! — Şi Cernâşev, deobicei calm şi cumpănit, nu se mai putu stăpâni şi ridică glasul. — Doar cuvântarea tovarăşului Stalin ne-o spune limpede! Ce eşti aşa de acru astăzi, Ivane?

Dar Umrihin, încăpăţânat, o ţinea morţiş:

— Or fi dând, însă nu se prea vede ce!

— Da' ce, crezi că-s datori să-ţi arate ţie personal ce dau? Ca să le pipăi tu, cu mâinile tale? Ia te uită ce-ţi vine'n minte! Doar ţi se spune lămurit, pe ruseşte, că ne-au dat şi împrumut, şi tot soiul de materiale...

— Poate că vrei să-mi spui că ni le-au dat aşa, pe gratis?

— Fără îndoială.

— Sărace de tine! — Şi Umrihin făcu un gest spre Cernâşev, ca şi cum ar fi fost un om sfârşit. — Dela ei poţi să capeţi pe gratis doar ghionturi pe sub fălci, toate celelalte numai cu bani le dau! Sau poate că nu-i cunoşti încă pe blestemaţii ăştia de capitalişti? Pentru mine, vorba lor nu face nici cât o ceapă degerată!

— Şi pentruce, mă rog?

— Oho, ia te uită ce întrebare! — strigă în gura mare Umrihin, în timp ce toţi ostaşii îl ascultau, încredinţat că de data asta o să-l pună pe Cernâşev cu botul pe labe. — Ia uitaţi-vă la el, la sugaciul ăsta cu mustăţi! Ascultă, Osip Ivanovici, pe-al câtelea an mergi? Oare-ai uitat cum ne strângeau ei de gât după revoluţie? De unde-au ieşit, aşa dintr'odată, prieteni cu noi? Nu, frate, năravul din fire n'are lecuire! Dacă vrei, uite, o să-ţi spun pe şleau: se tem de Hitler, ca de dracu'; au înţeles că fără noi nu pot face nimic şi umblă morţi după prietenia noastră! Că doar ce mai pot ei să facă? Bine'nţeles, n'avem niciun motiv să nu le primim ajutorul... Şi fără îndoială că de pe muntele despre care ne-a vorbit adineauri tovarăşul tanchist, se vede mai limpede... Totuşi, după mintea mea, aşa stau lucrările: toate astea or să ţină până la o vreme. Dar prietenul care ţi-e prieten numai până la o vreme, acela nu ţi-e prieten deloc. Vorba ceea: păzeşte-mă doamne de prieteni, că de duşmani mă păzesc eu singur! Asta-i vorbă veche...

Şi se încinse atunci o ceartă, cum nu se mai pomenise încă în pluton. Oamenii se împărţiră în două: unii de partea lui Cernâşev, alţii de partea lui Umrihin. Şi toată casa vuia aşa de cumplit de glasuri aspre, răguşite, soldăţeşti, încât lumina opaiţului de pe masă se clătina ca ameţită în toate părţile, de parcă nu ştia unde să se ascundă, de-atâta larmă...

După discuţia aceea înfierbântată, oamenii fumară mult timp în tăcere. Se făcuse atâta fum în odaie, încât trebui să se deschidă uşa. Şi iată că, după ce vorbiseră despre război până răguşiseră, îşi aduseră aminte, fără să vrea, de viaţa paşnică de până mai ieri. Şi gândindu-se la viaţa aceea, li se păru că văd înaintea ochilor, ca aevea, locurile lor de baştină şi pe cei dragi inimii lor... Şi din nou se

așezară la sfat, dar de data aceasta vorba lor era domoală și tristă, pornită din adâncul sufletului. Intr'un colț, unii se gândeau ce bine ar fi trăit și ar fi muncit ei acum, dacă n'ar fi fost războiul; mai încolo, alții sfătuiau despre efortul celor din spatele frontului ca să câștige victoria asupra dușmanului, iar în alt colț se întrebau ce s'o fi petrecând pe locurile lor, pe unde își făceau de cap acum cotropitorii cei blestemați... Pe ici, pe colo, se auzeau suspine adânci. Fotografiile și scrisorile treceau din mână în mână.

Deodată, un ostaș din grupa a doua, care stătea lungit pe paie lângă sobă și se uita amărît în tavan, începu să cânte un cântec vechi, de jale, schimbându-l după inima lui de acum. Cânta încet, fără grabă, de parcă ar fi căutat ca fiecare cuvânt al cântecului să-i ușureze sufletul de jale și amărăciune.

Adio, tu, viața și dragostea mea,
De astăzi rămâi fără mine...

Dar se vede că în sufletul lui era prea multă jale și amărăciune. Fără să se mai poată stăpâni, izbucni grăbit și aspru:

De-acum singurel rătăci-voi așa,
Și n'o să mă'ntorc lângă tine...

Apoi, după ce-și trase puțin răsufletul, aruncă pe neașteptate, pe notele de sus:

Ce neagră mi-i noaptea, ce neagră și grea!

Și îndată după aceea se tângui, fără ascunziș, tovarășilor săi:

Și somnul s'a dus dela mine, s'a dus,
Vai, somnul s'a dus dela mine...

Petro Semiglaz se aplecă la urechea lui Cadeiarov.
— Hm! Cântă... Frumos glas!
— Dar ce-i?
— O să-l omoare...
— Cum asta, o să-l omoare?
— Se teme... și cei care se tem n'o duc mult la război...
Umrihin se apropie de Andrei și-i șopti:
— Te pomenești că mâine dăm iarăși vreun atac...
— Și dece crezi tu asta?
— Apoi, nu-l vezi pe ăsta cum presimte?...

Soldatul stătea culcat şi tăcea, cu ochii închişi, ca şi cum ar fi ascultat ceva de departe, de acolo unde îl purta cântecul. Mulţi credeau că uitase cum vine cântecul mai departe, dar el începu să cânte din nou:

Amară mi-i soarta, amară şi grea,
Amară mi-i, cum e pelinul.
Pelin, buruiană amară şi rea,
Amar ca şi tine mi-i chinul...

Şi iarăşi păru că i se frânge inima:

Ce neagră mi-i noaptea, ce neagră şi grea!
Iar somnul s'a dus dela mine,
Vai, somnul s'a dus dela mine...

Andrei se ridică într'un cot pe laviţă şi strigă:

— Ei, tu, privighetoare pribeagă! Cânţi bine, nu zic, dar când taci e şi mai bine. Dece amărăşti oamenii? Ce te tot vaieţi atâta?

— Fac ce poftesc — îi răspunse soldatul.

— Ce pofteşti?... — Şi Andrei sări ars de pe laviţă, înfuriindu-se dintr'odată la fel ca şi tatăl său, ceeace i se întâmpla destul de des în timpul din urmă. — Dar cântecul nostru nu-l ştii?

Şi înroşindu-se tot mai tare de mânie şi de entuziasm, îi învălui pe toţi într'o căutătură scurtă şi nemulţumită, îşi ridică braţul şi începu să cânte. Şi toţi rămaseră uimiţi de puterea glasului său care semăna cu al celor de pe Volga:

Ridică-te astăzi tu, patria mea,
La lupta cea cruntă şi mare
Cu neagra putere ce'n cale ne-o sta,
Cu hoardele cotropitoare!

Cântecul acesta era unul dintre cele mai scumpe inimii poporului nostru în timpul războiului şi dintre cele mai tulburătoare. Puterea lui biruitoare îi făcu pe ostaşi să încerce din nou sentimentul măreţiei faptelor pe care le săvârşiseră pe front, ca şi întreg avântul puterii lor sufleteşti... Uitând dintr'odată tot ce le tulburase gândurile până atunci, ostaşii săriră dela locurile lor ca la o comandă de luptă şi, toţi laolaltă, într'un glas, începură să cânte din toată inima.

Reverse nobila noastră mânie,
Ca valul în clocot fierbând!
Războiul poporului nostru să fie
Războiul cel mare și sfânt!

Cântecul se rostogolea ca un șuvoi de munte...

Ochii tuturor ostașilor ardeau aprinși.

In clipa când Andrei termina strofa a doua, intrară pe ușă Ozerov și Briantev. Fuseseră toată ziua împreună: comisarul făcuse cunoștință cu ofițerii și ostașii regimentului, și vizitase toate casele și adăposturile pe care le ocupau. Sergentul major Dubrovca strigă: „Drepți!" și făcu un pas înainte ca să dea raportul comandantului, dar Ozerov și Briantev îi făcură, amândoi odată, un semn cu mâna, și îmbrățișând cu avânt pe ostașii care se nimeriseră lângă ei, începură cei dintâi refrenul, cu aceeaș însuflețire:

Reverse nobila noastră mânie,
Ca valul în clocot fierbând!
Războiul poporului nostru să fie
Războiul cel mare și sfânt!

...Aci, cântecul se întrerupse. Ușa se deschise și un ostaș atât de plin de promoroacă încât nu i se deslușeau decât ochii strălucitori, strigă din prag:

— Mi s'a spus că tovarășul maior a intrat la voi.

— Aici sunt, aici. Ce este? — întrebă Ozerov.

Ostașul dădu ușa de perete, și atunci păși pragul, cu teamă, un om cu privirea întunecată, înfășurat într'o manta nemțească, plin și el de promoroacă. Era Otto Kugel — cel dintâi dezertor neamț de pe frontul Moscovei...

XXI

Stalin întâmpina cu multă îngrijorare dimineața zilei de 16 Noembrie. Bineînțeles, știa dinainte că trupele fasciste germane se pregătesc în grabă pentru o nouă ofensivă asupra Moscovei și că trebuiau s'o înceapă cam pe la mijlocul lui Noembrie: faptul acesta era întărit de toate informațiile furnizate de cercetare și de declarațiile prizonierilor capturați anume în diferite sectoare ale fontului din fața Moscovei. Cunoștea perfect raportul de forțe dintre părțile beligerante, prin urmare era în măsură să facă dinainte deducțiile

necesare. Şi totuşi, când mareşalul Uniunii Sovietice Vasilevschi, îi raportă că armata lui Hitler va începe ofensiva chiar a doua zi dimineaţa, sprâncenele lui Stalin se împreunară cu încetul şi privirea lui se făcu deosebit de adâncă şi de îngândurată.

Toată noaptea aceea, Stalin o petrecu într'o muncă încordată.

In zori, când toate lucrările urgente erau terminate, Stalin trecu în odaia de lângă birou şi se întinse pe un divan. Dar oricât încercă să adoarmă, nu reuşi. Deodată se gândi că asta era din pricină că, trecând peste obiceiul său, nu fumase înainte de culcare. Luă de pe măsuţă o ţigare dintr'o cutie de culoare închisă şi o aprinse, dar în aceeaş clipă o lăsă în scrumiera de cristal: nu ştia dece, dar fumul de tutun îi displăcea...

Atunci se ridică şi se întoarse în birou.

— Nu, nu mi-e somn, — îi spuse el secretarului de serviciu, cu glasul obosit şi uşor înnăbuşit. Şi nu întârzie să facă o glumă, însă fără s'o însoţească cu zâmbetul său obişnuit. — Mai bine să aştept până şi-or lua gustarea de dimineaţă trupele lui Hitler. Că doar n'or să înceapă ofensiva înainte de a mânca, nu-i aşa?

Trecând în sala aparatelor, Stalin vorbi aproape o oră cu doi directori dela uzinele militare din Ural, iar după ce se întoarse în birou, se aşeză la masa de lucru şi se uită la ceas... Cât de încet trecea timpul!

Ochii lui Stalin se opriră pe calendarul de birou. Pe fila de deasupra se vedea, neagră, cifra „15": încă o zi trăită... Stalin se aplecă, cu gândul să întoarcă fila aceea care pierduse orice însemnătate, dar pe neaşteptate citi: „Acum două zeci şi patru de ani (1917), V. I. Lenin şi I. V. Stalin au semnat „Declaraţia drepturilor popoarelor din Rusia", elaborată de I. V. Stalin". Şi Stalin îşi aduse aminte limpede cum Lenin, în biroul lui dela Smolnâi, cu capul aplecat pe umărul stâng, semnase această Declaraţie — document constituţional de cea mai mare importanţă, prin care se proclamau solemn principiile de bază ale instaurării celei dintâi puteri sovietice din lume... Şi prin faţa ochilor lui Stalin se perindară imaginile neuitate ale trecutului... Işi aduse aminte de zilele acele din Aprilie ale anului optsprezece când, împreună cu Lenin, întocmise proiectul celei dintâi Constituţii a statului sovietic, apoi de luna Septembrie a aceluiaş an când, întorcându-se dela Ţariţân, vizitase pe Lenin, care era rănit, şi cum Lenin îi arătase entuziasmat tiparul celui dintâi sigiliu de stat, făcut de curând...

Deodată Stalin se ridică: îşi adusese aminte cum depusese jurământul în faţa sicriului lui Lenin, apoi de ultima lui vizită la

mausoleu. Asta se întâmplase acum, de curând. Fără pic de sânge în obraz, cu ochii aplecați, se uitase câteva clipe în tăcere la trăsăturile scumpe ale marelui învățător și prieten, repetând în minte vorbele pe care și le spusese în cea dintâi zi de război...

După ce întoarse în sfârșit fila de calendar, pe partea din stânga a suportului, Stalin se depărtă de masă și începu să se plimbe încolo și încoace. Și cu fiecare clipă, pasul lui era tot mai apăsat, iar privirea lui tot mai luminoasă...

Când sosi Vasilevschi cu cele dintâi informații cu privire la dezlănțuirea atacului dușman asupra pozițiilor noastre de pe Frontul de Vest, mai ales pe flancuri, Stalin fuma, făcându-și însemnări cu creionul pe hartă. In timp ce-și prezenta raportul, Vasilevschi rămase uimit de schimbarea izbitoare a lui Stalin într'o singură noapte: trăsăturile feței îi erau proaspete, privirea-i era strălucitoare și însuflețită. Și Vasilevschi se gândi cu mulțumire, că, fără îndoială, Stalin, dormise bine în dimineața aceea...

Stalin petrecu aproape două ore într'o muncă încordată. Apoi, după ce rămase numai cu secretarul de serviciu, glumi, din nou, pe neașteptate:

— Ei, acum să mănânc și eu ceva. Nu-i tocmai nimerit să respingi pe nemâncate atacul dușmanului!

O femeie în vârstă îi aduse ceaiul. După ce așeză serviciul pe o măsuță rotundă, se trase mai la o parte, și, cu băgare de seamă își înălță spre Stalin privirea tristă.

— Ce este? Am încărunțit? — o întrebă Stalin pe neașteptate.

— Da, — răspunse femeia în șoaptă.

...Noaptea, târziu, se ținu la Cremlin obișnuita ședință a Comitetului de Stat al Apărării. Cu câteva clipe înainte de a se începe ședința, secretarul de serviciu așeză în fața fiecăruia dintre cei convocați în biroul lui Stalin câte-o foaie: era textul ordinului lui Hitler cu prilejul noii ofensive de pe Frontul Central, transcris după radio. Toți se adânciră în lectură, fără să observe că Stalin intrase în birou printr'o ușă laterală.

— Ați citit? — întrebă el, oprindu-se lângă masa de lucru. — Ce stil! Până și într'un ordin ca acesta răzbat accente de isterie! Avem informații că Hitler a sosit la Smolensc. Vrea să conducă personal ofensiva trupelor lui. Nu mai încape îndoială că e sigur de victorie. Crede că în focul acestei bătălii o să-și făurească cununa de lauri a gloriei... Dar eu socotesc că sosirea lui Hitler la Smolensc n'o să facă din el un Napoleon, cum visează... Visuri deșarte! — Stalin aruncă o privire spre Vasilevschi. — Și acum, tovarăși, îna-

inte de toate să ascultăm un raport sumar asupra situaţiei de pe Frontul de Vest. — Şi Stalin se aşeză la masa de lucru.

— Planul marelui cartier general al lui Hitler cu privire la Moscova e demult limpede pentru noi, — începu Vasilievschi, ridicându-se dela masă cu câteva hărtii în mână. — Din Octombrie şi până astăzi el nu s'a schimbat. Pot să vă comunic acum doar câteva date mai precise cu privire la dispozitivul forţelor inamicului.

Uitându-se din când în când prin hârtii şi tuşind ca să-şi limpezească glasul, Vasilevschi raportă că marele cartier general al lui Hitler, care îşi propusese executarea unei întoarceri adânci şi a unei învăluiri a flancurilor frontului nostru din faţa Moscovei, apoi încercuirea şi cucerirea ei, îşi întărise considerabil în cursul lunii Noembrie, grupurile de şoc de pe flancuri. La flancul stâng, dela nord, al duşmanului, se găseau grupurile al treilea şi al patrulea de tancuri ale generalilor Goot şi Hüpner, alcătuite din diviziile I-a, a 2-a, a 5-a, a 6-a, a 7-a, a 10-a şi a 11-a de tancuri, din diviziile a 14-a şi a 36-a de infanterie motorizată şi din diviziile a 23-a, a 35-a şi a 106-a de infanterie. In misiunea grupului de nord intra ocuparea, în timpul cel mai scurt, a oraşelor: Clin, Solnecinogorsc, Rogaciov şi Dmitrov... Pe flancul drept de sud, se află armata blindată a generalului Guderian, formată din diviziile a 3-a, a 4-a, a 17-a şi a 18-a de tancuri, din diviziile a 10-a şi a 29-a de infanterie motorizată şi din divizia a 167-a de infanterie. In misiunea acestui grup intra, în prima urgenţă, ocuparea oraşelor: Tula, Caşira, Riazan şi Colomna... Grupurile de pe flancuri urmau să dea loviturile principale. Cele secundare erau lăsate pe seama grupului dela centru, în alcătuirea căruia intră corpurile de armată 7, 9, 12, 13, 20, şi 43 şi diviziile a 5-a, a 19-a şi a 20-a de tancuri ale inamicului. Acestea caută să ajungă până la capitală pe şoselele Minsc şi Naro-Fominsc. In ofensiva împotriva Moscovei erau puse în acţiune în total 51 de divizii cu un efectiv de 350.000 de oameni cu un armament enorm: opt sute de avioane, cinci mii de tancuri, peste trei mii de tunuri...

Apoi Vasilevschi urmă:

— Rapoarte asupra rezultatelor luptelor de astăzi sosesc încă dela diferitele sectoare ale frontului din apropierea Moscovei. Deocamdată, e prea curând să tragem concluzii, totuşi putem spune...

Işi aruncă privirea spre Stalin şi, citind probabil ceva în privirea lui, urmă:

— Nu trebuie să ne fie teamă de adevăr, deşi e crud. Trebuie să recunoaştem că armata fascistă-germană este încă o mare forţă.

Această armată a pornit la această nouă ofensivă ferm încredinţată că va executa ordinul lui Hitler de a cuceri Moscova. Deaceea Nemţii se bat astăzi cu o înverşunare nemaipomenită, aruncându-se pretutindeni la atacuri nesfârşite. Se aruncă mereu, cu toate că au pierderi uriaşe.

— Ei nu ştiu vechiul proverb rusesc: cine se repede asupra Moscovei, acolo-şi lasă capul, — zise Stalin. — Urmează. Te ascultăm.

— In unele locuri, duşmanul a izbutit să împingă îndărăt unităţile noastre... — Şi Vasilevschi numi sectoarele frontului unde se întâmplase asta, apoi urmă: — Insă foarte puţin. Şi asta l-a costat foarte scump! Se vede limpede, de pe acum, că trupele noastre dovedesc o şi mai mare dârzenie în apărare decât în Octombrie... — Şi Vasilevschi, înflăcărându-se pe nesimţite, povesti câteva din acţiunile de apărare încununate de succes ale unor unităţi din diferite sectoare ale frontului din faţa Moscovei.

Stalin se ridică dela masă.

— Astăzi Moscova îi va lovi din plin!

Până la sfârşitul şedinţei, Stalin nu se mai aşeză. Se plimbă tot timpul în jurul mesei la care şedeau ceilalţi, oprindu-se când lângă unul, când lângă altul, ascultând cu răbdare pe fiecare tovarăş şi vorbind el însuşi despre tot ce trebuia să se facă pentru a câştiga victoria asupra duşmanului: despre îmbunătăţirea muncii uzinelor de tancuri şi de avioane de pe Volga şi din Ural, despre punerea în funcţiune a întreprinderilor evacuate în locul unde se află acum, despre accelerarea instruirii rezervelor în spatele frontului, despre trimiterea grabnică spre Moscova a unităţilor militare gata pregătite... Şi faptul că Stalin, discutând despre toate acestea, se plimba în jurul mesei cu mersul lui uşor şi nu stătea pe scaun, cum se obişnùieşte la şedinţe, crea în cabinet o atmosferă liniştită de muncă militară.

...Deasupra Moscovei stăruia noaptea neagră, învăluită în pâclă deasă şi îngheţată, în timp ce la hotarele de răsărit ale ţării se înălţa, fremătând, dimineaţa strălucitoare.

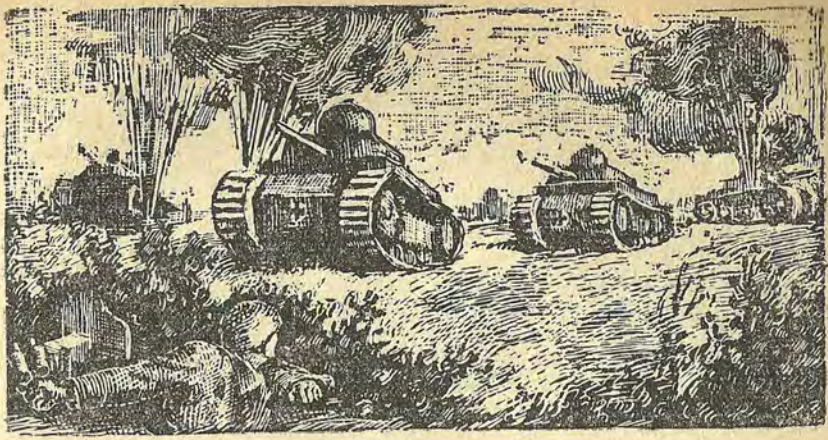

PARTEA A TREIA

I

Dimineaţa îngheţată se aprindea încet deasupra pădurii. La marginea poienii arse, plină de buşteni şi năpădită de puieţi, se ivi o turmă de elani. In frunte păşea elanul cel bătrân, conducătorul turmei. Inălţându-şi coarnele puternice, el se opri: de o ramură a cornului stâng îi atârna o crenguţă de brad. Câteva clipe rămase cu muşchii încordaţi, ca o statuie, abia mişcând din urechi şi ascultând cu adâncă luare aminte liniştea trează a iernii. Ceilalţi elani îşi înălţară şi ei, îngrijoraţi, boturile coroiate. Din cealaltă margine a poienii arse îşi luă zborul un cocoş de munte greoi, cu sprâncenele roşii. Peste spinările elanilor, cu lână grea şi pline de promoroacă, trecu un fior. Dar se liniştiră numaidecât: de jur împrejur stăpânea o linişte atât de adâncă, de parcă niciun copac nu se putea hotărî să-şi mişte măcar o crenguţă, ca să-şi scuture promoroaca de prisos. Elanul cel bătrân păşi cu îndrăzneală înainte şi dintr'o singură întoarcere a capului său uscat, apucă cu buza lungă vârful unui tânăr plop de munte. După el se urni toată turma, mestecând cu lăcomie crenguţele îngheţate ale puieţilor plini de sevă.

Aproape o oră rătăci turma, încet, în largul poienii arse. Apoi elanul cel bătrân se opri într'o poieniţă, se uită de jur împrejur,

trase cu putere pe nări aerul îngheţat şi, după ce mai aşteptă puţin, se lăsă greoi în zăpadă. Lângă el se culcă elăniţa lui iubită, pentru a cărei dragoste se bătuse astă toamnă pe viaţă şi pe moarte. Ceva mai încolo, prin mestecănişul scund, se culcară şi ceilalţi elani.

Dimineaţa se aprindea acum peste toată pădurea.

După ce se odihni, elanul cel bătrân se ridică în picioare şi se îndreptă spre marginea poienii arse, dincolo de care se înălţa, ca un perete negru şi zimţuit, pădurea de brad nepătrunsă. In urma lui porni toată turma. Deodată, elanul tresări din tot trupul şi încremeni de spaimă: în liniştea pădurii troznise o creangă uscată.

In aceeaş clipă răsună o împuşcătură...

Cât ai clipi, elanul cel bătrân sări în aer, apoi se năpusti ca o vijelie în desişul pădurii de brad. Pierzându-şi capul, toată turma se repezi în urma lui...

Trăsese Afanasi Şoşin, care sosise cu o săptămână înainte la căsuţa din pădure a partizanilor, trimis de Loznevoi. După ce trase, desfăcu fără grabă închizătorul puştii şi aruncă tubul de cartuş. Intorcându-şi spre soare faţa pământie, îmbătrânită înainte de vreme şi brăzdată de zbârcituri adânci, Şoşin făcu din ochi, cu veselie, către Vasia Soichin:

— Am tras bine, nu?

Vasia cel tinerel era nedumerit şi speriat.

— Dar în care ai tras? In cel cu coarne?

— Nu, în elăniţa de alături...

— In elăniţă? Nu ştii că nu-i voie?

— Ei, şi ce dacă nu-i voie? Ia te uită!

Şi Afanasi Şoşin hohoti din fundul bojocilor.

— Vezi tu, — vorbi el după aceea, — elanul era voinic, ce-i drept, un adevărat taur cum s'ar zice. Dar să ştii dela mine, prietene: taurul ăsta e bătrân! Prin urmare, carnea lui e seacă şi uscată... Pe când vaca, e altceva. Orice ai spune, vaca e totdeauna mai grasă decât taurul şi are carnea mai fragedă, mai gustoasă... Uite, ia orice vietate de parte femeiască — găină, raţă, scroafă... Partea femeiască, drăguţule, are totdeauna carnea mai dulce! Ţine minte ce-ţi spun...

Vasia Soichin se uită spre partea unde dispăruse turma de elani înspăimântată de împuşcătură, apoi îşi strâmbă obrazul a durere.

— Poate că, totuşi, n'ai ucis-o?

— Ce tot îndrugi! — Şi Şoşin râse cu dispreţ. — Apoi dacă vrei să ştii, am nimerit-o drept sub spată!

— Bine, dar a fugit!

— N'ajunge ea departe. A fugit, aşa, din fierbinţeală.

Se îndreptară spre locul unde se odihniseră elanii. Intrecându-l pe Şoşin, Vasia Soichin învălui nerăbdător cu privirea poieniţa în care elanul şi elăniţa răscoliseră adânc zăpada când săriseră după împuşcătură. Nevăzând pete de sânge, Vasia Soichin strigă, plin de bucurie:

— N'ai nimerit-o, frate!

— Nu, drăguţule, eu nu dau greş! — îi întoarse vorba Şoşin apropiindu-se. — Nu te grăbi să mă faci de ruşine. Hai mai departe.

Aruncă o privire asupra urmelor lăsate de elăniţă şi, abia zâmbind cu buzele lui subţiri, se îndreptă spre brădet. După ce străbătu brâul de brăzişori tineri, se opri în altă poieniţă.

— Vezi? Şi voiai să mă dai de ruşine!

Urmele elăniţei erau împroşcate cu stropi deşi de sânge.

— Aşa-i, ai ucis-o! — şopti Vasia Soichin. — Măi, măi!

— Ce mă tot ţii de rău? — se supără Afanasi Şoşin. — Şi ce dacă am ucis-o? Ştii tu cum or să se bucure toţi partizanii? Nici vorbă că are cel puţin cincisprezece puduri de carne macră. Iţi dai tu seama ce adaus înseamnă asta? Că mâncarea noastră, după cum ştii, nu-i mare lucru. Nu-i, de pildă, ca în vilegiatură... Aşa că, judecă şi tu!

Elăniţa moartă zăcea în pădurea deasă de brad. Zăcea pe partea stângă, cu capul răsturnat de parcă-şi întindea gâtul la cuţit, şi toată partea dreaptă îi era scăldată în sânge. După ce o cercetă, Şoşin o bătu vesel peste pulpă.

— Straşnică!

Apoi, aşezându-se pe şoldul ei, propuse:

— Aprindem câte-o ţigară, ce zici? Păcat că n'avem timp, că am jupui-o cât e caldă!... Dar nu-i nimic. După ce fumăm, o acoperim bine cu zăpadă şi tragem o fugă până la căsuţă. Pe urmă o tăiem în bucăţi şi o cărăm de aici. Sunt deprins cu de-alde astea, am mai făcut şi altădată...

Fumau în tăcere.

Timp de o săptămână, cât trăise în căsuţa din pădure a partizanilor, Şoşin nu izbutise să aducă la îndeplinire însărcinarea pe care i-o dăduse Loznevoi: să capete vreo informaţie mai de seamă cu privire la detaşamentul de partizani. La început, crezuse că însăşi căsuţa din pădure era baza principală a detaşamentului, dar înţelese îndată că s'a înşelat. Dintre cei sosiţi de curând, nimeni

nu ştia unde se afla această bază principală, iar cu partizanii mai vechi Şoşin se cam temea să vorbească deocamdată, ca să nu dea de bănuit. Dealtfel, noii sosiţi nu erau trimişi, nu se ştie dece, la baza principală. Aşa că lui Şoşin nu-i rămânea decât să stea liniştit şi să aştepte.

Ca să nu-şi piardă vremea degeaba, se hotărî să câştige încrederea lui Piatâşiov, şeful postului înaintat, un om căruia, pe cât se pare, îi plăcea grozav să fie linguşit. Pentru asta, Afanasi Şoşini îşi puse la bătaie însuşirile lui excepţionale în această direcţie şi curând izbuti: cu o seară înainte primise dela Piatâşiov cea dintâi însărcinare — să plece la Gorbuşca, un sat mic din apropiere, şi să împrăştie printre colhoznice cele din urmă manifeste ale comitetului raional de partid din ilegalitate. Işi îndeplinise sarcina în timpul nopţii, şi încă foarte bine. Iar acum, după ce împuşcase elăniţa, socotea că datorită grijei lui faţă de partizani o să cucerească pe deplin inima mult îngăduitoare a lui Piatâşiov.

Aşa se şi întâmplă.

Aflând că Şoşin a împuşcat o elăniţă, Piatâşiov nici nu-l mai întrebă cum îşi îndeplinise însărcinarea, ci se lăsă cu totul în voia vechii lui deprinderi profesionale de furnizor.

— Ce spui? Cincisprezece puduri? — strigă el. — Nu se poate!

— Ba se poate foarte bine, tovarăşe comandant! Pe mine nu mă înşeală ochiul, — îi răspunse Şoşin.

— Straşnic! Asta zic şi eu că-i treabă! — Incântarea lui Piatâşiov nu mai avea margini. — Bravo, frăţioare! Ne-ai scos din mare nevoie! Ştiu că ne-ai făcut un serviciu! Iţi dai tu seama ce înseamnă pentru noi cincisprezece puduri de carne? Hrana oamenilor e o problemă gravă. Da, da... Dece să ne ascundem? Uneori trăim numai cu o coajă de pâine uscată şi cu zeamă limpede de mei! Cu o hrană ca asta putem să facem faţă nevoilor noastre? Iar cincisprezece puduri... Stop, stai să calculez... Prin urmare, două sute patruzeci de kilograme de carne... Dacă am consuma câte zece kilograme pe zi, ceeace ar fi prea deajuns, am avea carne pe douăzeci şi patru de zile. Aproape o lună! Iată ce înseamnă elăniţa ta, prietene Şoşin! Dar, stop, ascultă: oare nu se poate să mai împuşti una? Ce zici?

— Se poate, — se învoi Şoşin cu demnitate şi bunăvoinţă, abia stăpânindu-şi bucuria pentru izbânda lui. — Mai găsim noi elăniţe pe-aici, că doar nu degeaba îi şi zice pădurii „Losinoe uroiisce" [1].

---

1) *Losinoe uroiisce*—pădurea elanilor. (N. trad.)

Când mai aveţi nevoie, vă mai împuşc una, numai să daţi ordin!

— Minunat! Cum s'ar zice, o să fii furnizorul nostru. Problema cărnii, ca să zic aşa, e pe deplin rezolvată! — Şi Piatâşiov îl scutură prieteneşte pe Şoşin de umeri, recunoscător, fără îndoială, pentru ajutorul pe care i-l dăduse la rezolvarea acestei probleme. — Iar acum, prietene, organizează transportul! Ia cu tine oameni câţi ai nevoie, şi plecaţi repede într'acolo, aşa fel ca să avem carne pentru masa dela prânz. Imi aştept şefii... Cum te-ai gândit s'o aduci?

— Foarte simplu. O tăiem în bucăţi şi o vârîm în saci.

— Minunat! Dă-i drumul, frate, repede!

După ce ieşi dela Piatâşiov prin tinda din spatele casei şi intră în bucătăria largă, plină de partizani, Şoşin se uită pieziş cu ochiul drept la Vasia Soichin.

— Ai văzut cum s'a bucurat? Şi tu care... Mergi cu mine după carne?

— Sunt oameni destui, n'ai decât să alegi!

— Cum pofteşti, treaba ta!

Oameni bucuroşi să meargă după carne, se găsiră mulţi. In timp ce împărţea ajutoarelor lui saci şi topoare, Şoşin dădu cu ochii lângă cuptor, de un flăcău tânăr, îmbrăcat cu un surtuc negru de postav: era poliţaiul Usaciov, venit de lângă Smolensc şi intrat în serviciul poliţiei în aceeaş zi cu el. „Da' ce-o fi căutând aici?" se tulbură Şoşin, şi începu deodată să strige la partizanii care-l înconjuraseră:

— Ce vă înghesuiţi aşa? Ce vă băgaţi în sufletul omului? O să aleg eu pe cine am gust!

Partizanii se dădură la o parte. Şi atunci, în faţa lui Şoşin ieşi, cu o înfăţişare supusă, poliţaiul Usaciov. Sprânceana dreaptă-i zvâcnea uşor.

— Unde te bagi? — strigă la el Şoşin.

— Ia-mă şi pe mine, — se rugă Usaciov, cuviincios.

— Mai aşteaptă... — Şoşin se depărtă de saci. — Mi se pare, frate, că te văd pentru întâia oară. Nu cumva ai sosit de curând? De când eşti aici?

— De aseară.

— Aha, de aseară... — Şi, ca şi cum s'ar fi încredinţat că stagiul noului sosit la căsuţa din pădure era cu totul îndestulător, Şoşin îl primi bucuros. — Bine, pune mâna pe sac.

Incepură să taie elăniţa cu două topoare.

Cum termina de umplut sacii cu bucăţi de carne, Şoşin îi şi

trimitea unul după altul, cu partizanii. Şi de fiecare dată striga!

— Nu mai pierde vremea! Ia sacul în spate şi şterge-o.

Ca şi cum doar din întâmplare l-ar fi lăsat la urmă pe Usaciov, Şoşin mai strigă odată către partizanii care se depărtau, înşiraţi, prin poiana arsă:

— Daţi-i drumul mai repede! Ce-a mai rămas, luăm noi!

Pufăind din ţigară, Şoşin aşteptă cu răbdare până ce partizanii, dând la o parte tufărişul, tăiară deacurmezişul poiana arsă. Usaciov aduna şi încărca în sac bucăţile de carne tăvălite prin zăpadă.

Soarele luneca jos pe deasupra codrului — se apropiau zilele cele mai scurte ale iernii. In pădurea liniştită gerul era singurul stăpân, atotputernic şi necruţător: mâinile şi picioarele înţepeneau, simţeai în nări înţepături ascuţite iar aerul tare parcă frigea, îţi îngreuia respiraţia.

— Frige, hai? — întrebă Şoşin, bătându-şi mânuşile una de alta.

— Vorbeşte! — zise Usaciov încet, cu asprime, fără să-şi lase lucrul. — Repede! Trebuie să-i ajungem din urmă.

— Vii din partea lui? — întrebă Şoşin cu gândul la Loznevoi.

— Nu pierde vremea! Am venit pentru puţin timp aici. Mâine trebuie să plec îndărăt, — urmă Usaciov. — Tragi cu ochiul primprejur? Uite-te, dar vorbeşte. Loznevoi s'a făcut rău ca un diavol! Mi-a dat poruncă să culeg dela tine toate informaţiile şi să mă fac nevăzut. Mâine trebuie să fiu la el.

— Dar ce să-i spun?

— Cum asta, ce? Toate informaţiile de care avem nevoie. Unde e baza lor principală? Cine-i comandant? Ce incursiuni au de gând să facă?

— Eh, ce oameni suciţi mai sunteţi şi voi! — oftă Şoşin. — Crezi că-i uşor să le afli toate astea? Nu, drăguţă, oamenii ăştia nu trăncănesc fără rost... Adună, adună, vezi-ţi de treabă... Uite, e o săptămână de când stau aici şi ce am aflat? Nimic! Nu ştiu măcar unde li-e baza. Aşa oameni sunt ei!

— Da, ei îs deştepţi, iar tu eşti prost, — zise Usaciov. — Când o să te întorci la Bolotnoe, o să te-alegi cu câţiva dupaci, asta s'o ştii! Ori poate că te-au cumpărat, cumva? Prea te dai bine pe lângă ei!

— Acum, tu eşti prost, — îi răspunse Şoşin fără duşmănie. — Dă încoace sacul şi ajută-mă să-l aburc în spate. Nu uita toporul. Haidem!

Usaciov îl urmă icnind.

— Bagă de seamă, Şoşin! Pentru neexecutarea ordinului...

— Nu încerca să mă sperii tu pe mine! Imi cunosc eu datoria mai bine decât voi. — Intorcându-şi capul din când în când, Şoşin aruncă în urmă câteva cuvinte. — Chiar să-i şi spui: că-mi cunosc eu datoria! Auzi dumneata, învaţă oul pe găină! In privinţa căsuţei, să-i spui ce-ai văzut şi tu singur. Celelalte, o să le aflu eu zilele astea. Cum aflu, cum mă întorc.

— Veşti o să trimiţi tu, nu zic, dar de întors, nu te mai întorci...

Şoşin se opri.

— Ce fel de vorbă-i asta? Eu am primit ordin să mă întorc.

— Acum primeşti alt ordin! — Usaciov se uită de jur împrejur şi-şi potrivi mai bine sacul în spinare. — Uite care-i ordinul: să aduni toate informaţiile, să le trimiţi mai departe prin poliţaiul dela Gorbuşca iar tu să rămâi la detaşament până la noi dispoziţiuni.

Şoşin oftă adânc, cu năduf.

Şi fără să mai asculte ce spunea Usaciov, o luă înainte greoi, clătinându-se sub povara sacului şi călcând mereu pe-alături de pârtia bătătorită de partizani.

In timp ce Şoşin şi oamenii lui erau plecaţi după carne, la căsuţa din pădure sosise un grup numeros de partizani dela baza principală, în frunte cu Boiarchin. Cei dela postul înaintat îşi dădură seama numaidecât că la noapte vor avea loc operaţii mari.

Apropiindu-se de căsuţă, Şoşin îl văzu în cerdac pe Piatâşiov iar în jurul lui partizani cunoscuţi şi necunoscuţi. „Mă aşteaptă, se gândi Şoşin. Acum ştiu că or să meargă treburile ca pe roate!" Ajuns lângă cerdac, foarte bine dispus, aruncă uşurat sacul la pământ. Apoi, răsuflând din greu, îşi şterse cu căciula fruntea asudată.

— Uf, c'abia l-am adus! Credeam că rămăsese puţin, dar când am început să adun bucăţile — doamne sfinte! — După aceea se întoarse către Usaciov: — Aruncă-l şi tu colea. Ii luăm îndată.

Un bărbat necunoscut — uscăţiv, cu uşancă albă de miel, cu cojoc ostăşesc albit şi cu pistol la brâu — era Stepan Boiarchin, — arătă cu capul spre Şoşin şi întrebă, scurt:

— Acesta-i?

— Da... — îi răspunse Piatâşiov, abătut.

Lui Şoşin i se păru că cineva îşi petrece palma îngheţată pe spinarea lui fierbinte.

Boiarchin coborî scările cerdacului.

— Ia să-mi spui dumneata, vânătoraşule, cine ţi-a permis să împuşti elanii? Cine ţi-a permis să calci legile statului?

Şoşin îşi dădu seama numaidecât că cel care-i vorbea era însuşi comandantul detaşamentului de partizani. Şi deodată avu aceeaş senzaţie pe care o avea totdeauna când i se întâmpla să viseze că se prăbuşeşte într'o prăpastie.

— Care legi? — repetă el buimac, cu toate că înţelesese limpede întrebarea lui Boiarchin. — In ce priveşte elanii? — Şi-şi desfăcu braţele, uluit. — Doamne, dar ce legi mai sunt acum? Suntem în război, şi dumneata mai vorbeşti de legi...

— Prin urmare, după capul tău, dacă-i război şi dacă pământul ne-a fost cotropit de Nemţi, înseamnă că s'a sfârşit cu legile sovietice? — Faţa uscată a lui Boiarchin, cenuşie de boală, se înăspri. — Nu, vânătoraşule, statul nostru există încă, aşa cum exista şi înainte, şi nimeni nu i-a abrogat şi nici n'o să-i abroge legile! Nu poate să judece ca tine decât acela care nu crede în victoria noastră, care nu se gândeşte la viitorul nostru. Noi o să fim şi în viitor, aşa cum am fost şi până acum, stăpâni ai tuturor bogăţiilor noastre, şi pe pământ, şi'n apă. Ca buni gospodari, suntem datori să păstrăm aceste bogăţii pentru viaţa noastră de mâine. Ai înţeles? Nu-i nimic, o să te gândeşti la toate astea pe îndelete şi o să înţelegi...

Şi Boiarchin aruncă o privire spre Piatâşiov, care stătea tot abătut.

— Pe vânătoraşul ăsta să mi-l bagi zece zile la carceră. La carceră grea! Să nu i se dea nicio bucăţică de carne. Lasă-l să se gândească pe îndelete la legile statului sovietic!

Lui Şoşin îi căzură braţele în jos...

II

Marica pleca pentru întâia oară la o acţiune de luptă. Şi mamă-sa, şi soră-sa, şi Boiarchin, şi Crâlatov — toţi căutau s'o înduplece să se mai odihnească un pic după toate câte le îndurase în timpul din urmă la Olhovca. Dar Marica rămânea neînduplecată.

După lansarea paraşutiştilor, o săptămână încheiată învăţă cu râvnă mânuirea armelor. Demonta şi monta de nenumărate ori la şir puşca, automatul şi pistoletul şi, împreună cu alţi partizani care nu cunoşteau nici ei meşteşugul acesta, făcea zilnic exerciţii de tra-

gere la ţintă. (De grenade se cam temea, fără să ştie dece, şi oricât se silea să-şi înfrângă frica pe care o simţea faţă de această „artilerie de buzunar", nu izbutea). Nu prea avusese timp să înveţe cât ar fi trebuit, totuşi era de pe acum în stare să mânuiască armele şi să tragă. I se încredinţă un automat.

Ilia Crâlatov o sfătuia mereu să nu se amestece în acţiunile de luptă ale detaşamentului, şi asta numai pentru că se temea să nu i se întâmple ceva: oricum, războiul e război... Dar când înţelese că Marica era neînduplecată în hotărîrea ei, căută să-i fie cât mai de folos în ce priveşte instrucţia ei militară. Spera ca, prin această grijă a lui, să-i poată câştiga simpatia, singurul lucru la care mai râvnea în viaţa lui de acum. Făcea tot ce-i sta în putinţă să fie lângă ea în orice clipă liberă, doar o putea s'o ajute cu ceva, şi căuta să-i ghicească orice dorinţă.

Cu gândul numai la instrucţia militară, Marica nu-şi dădea seama că, folosind şi acest prilej, Crâlatov făcea tot ce putea ca să şi-o apropie. Ei îi făcea plăcere că însuşi şeful de stat major al detaşamentului o ajută la instrucţie şi se deprinse curând să-l vadă mereu pe lângă ea. Ilia Crâlatov era totdeauna bun, atent, plin de grijă şi îndatoritor, ca nimeni altul în detaşament. Marica nu putea să nu-i fie recunoscătoare şi deaceea se purta faţă de el cu acea căldură sufletească cu care natura o înzestrase din belşug.

— Tovarăşe Crâlatov, — îi spunea ea adesea, — fără dumneata n'aş fi învăţat nimic! Cum să-ţi mulţumesc?

— N'am eu nevoie de mulţumiri...

— Atunci, dece?

Crâlatov îi răspundea, prefăcându-se că glumeşte:

— De o privire caldă.

— Ei, ce tot spui!...

Dar Ilia Crâlatov îşi îngăduia foarte rar asemenea vorbe: era prudent, se temea să nu tulbure prietenia pe care i-o arăta pe atunci Marica.

Işi zicea: prietenia e vecină cu dragostea.

Acum, Ilia Crâlatov era chiar bucuros că Marica se hotărîse să fie o adevărată partizană. Dacă şi astăzi are mereu nevoie de ajutorul lui, cu atât mai mult o să aibă mai târziu, când va trebui să ia parte la acţiuni pe teren. Fără îndoială că la multe din aceste acţiuni vor merge împreună, şi se ştie că nimic nu apropie mai mult pe oameni decât lupta. In felul acesta va ajunge să-i fie prieten şi ocrotitor şi va străluci în faţa ei datorită curajului şi vitejiei lui.

...Cea dintâi acţiune de luptă o tulbură nespus de mult pe Marica. In clipa când şirul de partizani plecă dela Crasnaia Gorca spre căsuţa din pădure, Marica înţelese că în viaţa ei începe ceva nou. Pe drum încercă să se stăpânească, ca nu cumva să observe partizanii cât e de emoţionată de noua ei situaţie în detaşament şi să nu râdă de ea. Se silea cu tot dinadinsul să-şi ia înfăţişarea pe care o aveau în mod obişnuit, toţi ceilalţi partizani. Dar nu izbutea: chipul ei oglindea limpede ceeace simţea, aşa că orice ochi mai atent putea să vadă cât era de tulburată şi de însufleţită.

In ziua aceea, toate îi făceau plăcere. Ii părea bine că era îmbrăcată altfel ca deobicei. Purta un cojoc negru, o uşancă şi pantaloni de schi. Dar mai cu seamă se bucura că purta pe umăr un automat adevărat, cu care trăgea destul de bine. Şi-i mai plăcea că merge pe schiuri ca toţi ceilalţi partizani şi că strigă când trebuie, cum făceau şi ei: „Hei, ai adormit? Dă-i drumul, nu ne ţine'n loc!" Toate acestea o făceau să se gândească cu sufletul plin de lumină şi de fericire la viaţa ei nouă de luptă.

Ii plăcu şi cel dintâi popas la căsuţa din pădure. Ce bucurie să stai jos pe podea, rezemată de perete cu spatele care te doare de-atâta umblet, să asculţi ce vorbesc partizanii, să auzi hohotele lor de râs nestăpânit, apoi să te aşezi la masă cu ei şi să mănânci carne proaspătă de elan... Totul era nou acolo, neaşteptat, interesant, plin de înţeles, şi Maricăi i se părea chiar că numai ea era în stare să înţeleagă importanţa deosebită a celor mai mărunte întâmplări dela acest popas al partizanilor. Tot ce era obişnuit pentru cei mai mulţi, pe ea o mişca şi o tulbura, întocmai ca muzica...

După masa dela prânz, Stepan Boiarchin expedie jumătate din noii sosiţi la Crasnaia Gorca. Afanasi Şoşin, care stătea la arest în baie, îi văzu plecând în adâncul pădurii şi gemu atât de cumplit, încât santinela, speriată, îşi vârî capul pe uşă. Apoi, grup după grup, partizanii începură să plece în diferite direcţii. Cu toate că niciunul dintre ei nu ştia planurile lui Voronin, comandantul detaşamentului raional, afară de Boiarchin toţi îşi dădeau seama că acţiunile lor de luptă se desfăşurau din zi în zi tot mai larg şi mai cu îndrăzneală, tot mai cu îndrăzneală şi mai cu hotărîre, şi că ele nu erau decât începutul unei operaţii mari şi bine chibzuite. Lucrul acesta se simţea atât din caracterul misiunilor de luptă, cât şi din faptul că pentru executarea lor li se dădea un timp limitat.

Marica se nimeri în grupul lui Crâlatov.

Grupul acesta se îndreptă spre satul Svistunovo.

Se însera. Peste zi fusese ger zdravăn, iar spre seară gerul se înteţi aşa de cumplit, încât pădurea se învălui ca în ceaţă. Tot ce era vietate se pitise pentru noapte în locuri ferite: veveriţele îşi astupau mai de nădejde scorburile cu muşchi, cocoşii de munte se cuibăreau mai adânc în zăpadă, păsărelele se ghemuiau în brădetul de nepătruns...

Blestemând gerul, partizanii păşeau încovoiaţi, ferindu-şi de ger nasurile şi urechile... Dar nici frigul, nici mersul anevoios, nu puteau face să scadă înflăcărarea nesfârşită a Maricăi. Ii venea din ce în ce mai greu să se arate liniştită, aşa cum arătau deobicei toţi partizanii.

In apropierea unui pârâu, Marica se opri, lăsă pe câţiva partizani să-i treacă înainte şi-l aşteptă pe Crâlatov, care venea în urma tuturor. Când o văzu, lui Crâlatov i se tăie răsuflarea, atât era de frumoasă în clipa aceea! Uşanca şi cojocul îi erau presărate cu zăpadă, sprâncenele şi genele pline de promoroacă, iar în ochii negri ca mura stăruia atâta căldură şi atâta strălucire, cum nu vezi decât la cei care pleacă să îndeplinească o chemare sfântă.

— Tovarăşe locotenent! — zise Marica, fără să-şi mai ascundă tulburarea şi entuziasmul faţă de viaţa nouă care începuse în ziua aceea pentru ea. — Nu, dumneata nu eşti în stare să înţelegi aşa ceva! Pentru dumneata, e un lucru obişnuit, dar pentru mine e aşa de nou! Cât de minunat e să simţi şi să ştii că eşti alături de toţi ceilalţi! Dar mi-e greu să ţi le spun toate... Dacă ai ştii ce fericire e să ţii o puşcă în mâini atunci când e nevoie! Poate că nu vorbesc destul de lămurit?

In timp ce le spunea toate acestea, Marica era atât de frumoasă, cum n'o mai văzuse până atunci Ilia Crâlatov. Ii venea să se repeadă la ea, s'o îmbrăţişeze şi s'o sărute, s'o sărute nesfârşit de mult. Părea că un diavol îl împingea spre Marica. Dar se stăpâni la vreme. Inţelese că nu se cuvenea să facă lucrul acesta acum, când întreg sufletul Maricăi era cuprins de o fericire nouă...

III

In înaltul siniliu al cerului de noapte, atârna luna rotundă şi luminoasă ca de aramă. In jurul ei scânteia o cunună albastră. Deasupra pădurii curgea o lumină egală şi blândă, iar sub ea sclipea, argintie, împărăţia celor din vizuini.

Gerul frigea dureros obrajii. Mâinile înţepeneau de frig. Era nespus de greu să mergi cu schiurile, mai cu seamă prin pădurea tânără şi deasă: mereu trebuia să schimbi direcţia, ca să înconjuri tufişurile, buştenii şi desişurile neîntrerupte, troienite de zăpadă. Era destul să atingi din nebăgare de seamă vreun copac, ca să ţi se pară că pădurea întreagă îşi revarsă asupra ta tot belşugul ei de omăt.

De câteva ori strigase până acum Ilia Crâlatov către călăuza lor — un bărbat mustăcios şi tacticos, cu mers de vânător încercat:

— Mă, „Susanin", unde ne duci?

Ulâbâşev, călăuza, un colhoznic din Svistunovo, răspundea de fiecare dată încet şi liniştit, fără să se oprească din mers:

— Ai răbdare, acuşi...

Deodată, într'o poiană nu tocmai largă, de sub schiurile Maricăi ţâşni ceva în văzduh, cu zgomot, împroşcând zăpada. Marica ţipă şi căzu pe schiuri. Şi la dreapta, şi la stânga se înălţară deasemeni trâmbe de ninsoare.

Toată poiana răsună de glasurile partizanilor.

Crâlatov se apropie de Marica, o ajută să se ridice şi, uitându-se la faţa ei împroşcată cu zăpadă, o întrebă:

— Te-ai speriat?

— Doamne, dar ce-a fost asta?

— Cocoşi de munte.

— Lua-i-ar dracu'! — strigă Marica înciudată, ştergându-şi obrajii. — Credeam că-i moartea şi îngheţase inima în mine! — După ce-şi mai trase sufletul, întrebă cu nelinişte: — Oare o să-mi fie frică, ce crezi?

Merseră cam o jumătate de oră în linişte spre răsărit, pe-alături de şleah. Marica îşi aduse aminte cum desfundau femeile din Olhovca şleahul acesta acum două săptămâni, când căzuse întâia zăpadă. Nu trecuseră de atunci decât două săptămâni, şi câte întâmplări nu-i zguduiseră viaţa! Şi totuşi, de aci înainte o aşteptau evenimente şi mai importante...

In sfârşit, ieşiră la marginea pădurii.

— Iată, am ajuns, — zise Ulâbâşev.

— Dar unde-i? — îl întrebă Crâlatov.

— Apoi colea, în câmp. Nu-l vezi?

Lăsându-se pe călcâie, partizanii cercetară cu luare aminte câmpia întinsă, care strălucea în bătaia lunii.

— Da, îl văd! Tocmai acolo!

— Aşa-i, acolo...

Pe partea dreaptă a şleahului se vedea umbra încremenită a unui avion. Era un „Messerschmidt-109".

Cu trei zile în urmă fusese silit să aterizeze, din pricina unui defect la motor. Curând, la locul unde aterizase sosi o maşină puternică pe şenile, cu un grup de Nemţi: tehnici de aviaţie şi o gardă. Se apucară numaidecât să repare avionul şi scoaseră cu sila colhoznicii din satele vecine, ca să pregătească terenul de decolare.

A doua zi, colhoznicul Ulâbâşev veni la detaşamentul lui Boiarchin şi-i propuse să distrugă avionul. Se hotărîră să pornească la lucru fără întârziere: Nemţii puteau să dreagă repede avionul şi să-şi ia zborul.

Partizanii se îngrămădiră în jurul lui Ulâbâşev.

— Lângă avion, — începu călăuza încet, — şi-au instalat Nemţii un cort nu tocmai mare, căptuşit pe dinafară cu zăpadă. In cort rămâne numai garda, ceilalţi se duc să doarmă la Svistunovo.

— Cât e până la Svistunovo?

— Cam trei kilometri.

— Prin urmare, n'or să aibă timp să le vină în ajutor?

— Da'de unde!

— Numai că, vezi, noaptea-i cam luminoasă...

— Da, parcă anume s'a nimerit să fie lună plină — oftă Ulâbâşev. — Dar să nu ne pierdem vremea. Dacă'şi ia deodată zborul? Şi pe urmă, nu-i nimic că e lumină. Crezi că ei îs nebuni să stea afară în ger? Ţi-ai găsit! Dorm în cort de-i ia dracu'. Doar poate că vreunul o mai fi stând să pună câte-un lemn pe foc... Dece s'ar îngrijora anume? Avionul e în mijlocul câmpiei. Cine are nevoie de el? Pe urmă, e şi lumină. Cine vrei să se apropie?

— Dar partizanii? — întrebă cineva râzând.

— Despre partizani încă nu s'a auzit până acum pe locurile astea...

— Bine, atunci să ne apucăm de treabă, — hotărî Crâlatov.

După ce-şi scoaseră schiurile, partizanii fumară, cercetând cu luare aminte câmpul, apoi îşi împărţiră sarcinile şi se sfătuiră cum să-şi îndeplinească mai bine misiunea de luptă...

Toţi erau tăcuţi şi liniştiţi.

Nici Marica nu se simţea tulburată. Totul arăta că misiunea nu era chiar atât de grea pe cât părea la început şi că succesul nu poate fi pus la îndoială. Dar în timp ce se târau peste câmpie, Marica se gândi deodată că, în grabă, ar putea să uite cum să pună schimbătorul focului ca să tragă automat. „Dacă o potrivesc aşa, atunci trage

lovitură cu lovitură, își zicea în gând, oprindu-se câteva clipe în brazda făcută de partizanul care se târa înaintea ei, iar dacă o potrivesc altfel trage în serie". Dar cu cât își repeta în gând mișcările, cu atât era mai sigură că, atunci când va sosi clipa să tragă, o să le încurce negreșit. „Oare ce-o fi cu mine? se înspăimântă de zăpăceala ei. Doar e așa de simplu! Uite, dacă-l pun așa, totul e în ordine și o să tragă în serii". Insă la oprirea următoare, îi trecu deodată prin minte: „Stai puțin, oare cum am zis adineauri? Așa? Oare așa să fie într'adevăr? Nu cumva e tocmai pe dos?" Și Marica se tulbură și mai mult, gândindu-se cu groază că uitase totul, că le încurcase pe toate... „Ce-i de făcut? se întreba ea, simțind cum i se urcă sângele la cap de necaz. Doar ca să fii sigur, trebuie să tragi negreșit în serii... Că dacă tragi o singură lovitură și nu nimerești, până să mai tragi odată, Neamțul a și șters-o! Ce-i de făcut? Poate ar fi bine să întreb pe cineva?" Dar pe cine să întrebe? Toți partizanii se târau pe zăpadă înaintea ei. Și după aceea? Băieților le place să-și bată joc și or s'o facă de râs în fața întregului detașament...

La această neplăcere se mai adăuga încă una: Marica își dădu seama că e greu, nespus de greu să meargă multă vreme târîș și încă prin zăpada adâncă. La început se târa pe coate, așa cum o învățaseră la detașament, dar se încredință repede că, fără un bun antrenament, mersul acesta era un adevărat chin. Lăsă totul la o parte și începu să se târască așa cum îi venea la îndemână. Dădea cât putea din mâini și din picioare, însă trebui să recunoască, cu amărăciune, că mai mult se zbătea pe loc în zăpada afânată decât înainta spre țintă, că rămânea clipă după clipă tot mai în urma celui dinaintea ei și că-și irosea puterile fără folos. Se oprea mereu și, răsuflând înfierbântată, se lipea cu spaimă de pământ, temându-se să nu încalce cumva ordinul de a păstra cea mai desăvârșită liniște. Ii intrase zăpada în mănuși și în pâslari, în sân și pe după gulerul cojocului, și i se topea pe față, pe gât și pe piept...

Ai fi zis că e o nimica toată să mergi târîș trei sute de metri pe o câmpie acoperită cu zăpadă. Fără îndoială că nimeni n'ar crede că pentru așa ceva e nevoie de cine știe ce efort. E un lucru obișnuit, despre care nici nu face să vorbești, fie și din întâmplare. Dar acum Marica își dădu seama că până și mersul târîș cere o încordare uriașă, stăruință și îndemânare. Dacă-i așa, atunci ce eforturi cere dela un ostaș lupta însă-i? O clipă, Maricăi i se păru că hotărîrea ei fusese peste măsură de îndrăzneață și de nechibzuită. Insă dârzenia ei de totdeauna învinse și de data aceasta. „Nu, odată ce mi-am pus

în minte, o să lupt! O să lupt! îşi zise ea cu tărie. O să sufăr orice! O să îndur orice!" Şi se tàra înainte, adunându-şi cele din urmă puteri, udă, încălzită şi tulburată, fără să aibă în minte decàt un singur gând: să rabde neclintită, cu dinţii încleştaţi, tot ce-i va cere de astăzi înainte viaţa aspră de campanie...

... In cortul Nemţilor, focul ardea cu putere. Pe burlan ieşeau flăcări şi scântei. Dincolo de cort se înălţa avionul cenuşiu-închis, cu aripile boante întinse. Toată partea stângă, întoarsă spre lună, sclipea vopsită din proaspăt. Nicăieri nu se vedeau oameni de pază: fără îndoială că aţipiseră fără grijă lângă sobiţa care duduia.

Partizanii se culcară în brazdele adânci, săpate în jurul avionului de şenilele puternicei maşini nemţeşti. Marica ajunse acolo, târîş, în urma celorlalţi. Ajunse gâfâind, sfârşită de puteri, şi-şi dădu seama imediat că partizanii erau gata să se năpustească asupra cortului nemţesc. Tot timpul se gândise înfricoşată la clipa aceea, cu teamă că s'ar putea să-şi piardă cumpătul tocmai atunci când va trebui să se arunce asupra duşmanului. Dar acum, în timp ce se pregătea să se ridice în picioare, simţi dintr'odată că minunea minunilor se întâmplase: cât ai clipi tulburarea i se potolise şi o părăsise, şi întreaga ei fiinţă era cuprinsă de o linişte încordată şi hotărîtă. Işi aduse aminte bine cum trebuie să pună schimbătorul focului la automat ca să tragă în serii. Mintea-i era limpede, vie şi plină de îndrăzneală. In suflet îi coborî o înseninare ciudată, sărbătorească. Crâlatov făcu un semn cu căciula, şi în aceeaş clipă Marica se zmulse din loc. Odată cu toţi ceilalţi se aruncă avântată şi fără frică înainte, cu o încredere atât de nesfârşită în puterile ei şi în sfinţenia răzbunării ei, care-i ardea toată inima, încât nimic n'ar mai fi putut-o opri...

...Peste douăzeci de minute partizanii se întoarseră la marginea pădurii şi-şi luară în grabă schiurile. Avionul ardea cu o flacără vie, iar fumul se înălţa spre lună, negru şi despletit.

In timp ce-şi lega schiurile, Marica îl rugă pe Crâlatov:

— Ţine-mi puţin automatul, te rog.

Crâlatov îi luă automatul, îl mirosi pe furiş, apoi întrebă:

— Ai tras?

— Nu, n'am avut când, — îi răspunse Marica simplu, fără ascunziş — Mă repezeam eu încoace şi încolo, dar nu ştiu dece nu-mi ieşea niciunul în cale...

— Nu-i nimic! — zise Crâlatov, căutând s'o încurajeze. — Ceeace-i important pentru un începător, nu e să ucidă un duşman în cea dintâi luptă, să facă un act de vitejie... Important e altceva:

să simtă că e în stare să-l facă. Şi tocmai asta aş vrea să ştiu... Numai să-mi spui cinstit: ai simţit aşa ceva?

Marica tăcea.

— Nu te ruşina, spune-mi...

— Da, am simţit, — răspunse Marica, cu hotărîre.

— Mă bucur nespus de mult, — zise Crâlatov. — Inseamnă că lucrul cel mai de căpetenie s'a făcut. Mai departe totul va merge dela sine! Acum eşti o adevărată partizană...

IV

Inainte de revărsatul zorilor, grupul lui Crâlatov ajunse la Olhovca. Pentru mai multă siguranţă, Erofei Cuzmici îi cartirui pe partizani, pentru odihnă, la moş Silanti. Faddeevna, uscată şi adusă de spinare, dar gospodină grijulie — aceeaşi care prezisese în casa Macarihăi că va veni o iarnă aspră — puse la fiert o oală mare cu cartofi necurăţaţi de coajă şi aşeză pe masă murături din belşug. Partizanii se ospătară, se încălziră bine după drum şi, când răsări soarele, îşi aşternură paie uscate pe podeaua din odaia cea mare şi se culcară. In aceeaş seară trebuiau să plece din nou, la alte treburi.

Numai Marica rămase la Lopuhovi.

Aşa se întoarse ea în casa bărbatului ei.

O părăsise pe neaşteptate — nu numai pentru neamul Lopuhovilor, dar chiar şi pentru ea. Când plecase furioasă împotriva lui socru-său şi a lui Loznevoi, Marica nu chibzuise destul de bine întrucât hotărîrea ei de a părăsi casa, în care totul îi amintea de Andrei, era dreaptă şi necesară. Abia mai târziu se încredinţase că această hotărîre, luată într'o clipă de mânie, fusese binevenită: doar, nu putea să mai rămână într'o casă asupra căreia plutea ura poporului... Pe de altă parte, Marica nici nu bănuia că această hotărîre atât de dreaptă o să fie atât de grea şi de apăsătoare pentru ea. Gândul că o rupsese cu Lopuhovii nu-i lăsa nicio clipă de linişte. Deasemeni, o necăjea şi o chinuia gândul că, în închipuirea lui, Andrei o vedea mereu în casa părintească, în timp ce ea o părăsise demult. Toate acestea păreau a dovedi că Marica îl minţea cu cruzime pe Andrei, cu toate că ea nu era în stare să-l mintă, şi lucrul acesta o ruşina până la lacrimi...

Marica era nespus de bucuroasă că se împăcase cu socru-său. Din noaptea când Erofei Cuzmici o scosese din grea cumpănă, se gândea

mereu la întoarcerea ei în casa Lopuhovilor şi, stăpânindu-se cu greu, aştepta un prilej ca să-i treacă iarăşi pragul.

Lopuhovii, erau şi ei neînchipuit de fericiţi de întoarcerea Maricăi. Pe cuptorul rusesc, pe care odată cu Marica se urcaseră şi Alevtina Vasilievna şi Vasiatca, se porni un sfat în toată legea, viu dar cam încâlcit: vorbeau despre toate deodată, despre tot ce-i interesase şi-i tulburase toată vremea cât fuseseră despărţiţi... In timp ce Erofei Cuzmici se îngrijea de partizani, sfatul acesta nu încetă o clipă, descoperind că într'o lună de despărţire, în viaţa unei singure familii se întâmplaseră atâtea...

După ce-i petrecu pe partizani până la moş Silanti, Erofei Cuzmici se întoarse acasă înviorat şi fericit: de astăzi înainte, în viaţa lui toate intrau în făgaşul lor obişnuit. Apropiindu-se de cuptorul abia luminat de o lampă mică, o întrebă pe noră-sa cu blândeţe:

— Ei, ce zici, te-ai încălzit?

— Mă încălzesc, — îi răspunse Marica.

— Ar trebui să punem samovarul... — zise Alevtina Vasilievna.

— Bine, îndată o să fie gata şi samovarul!

Aprinse chiar el samovarul şi, întorcându-se iarăşi lângă cuptor, întrebă:

— Despre ce vorbeaţi?

— Tot despre Andriuşa, — îi răspunse Alevtina Vasilievna.

— Şi despre medalie, — adăugă Vasiatca.

— N'ai luat, din întâmplare, ziarul acela cu tine? — întrebă Erofei Cuzmici. — Păcat! Da, prin urmare e decorat... Mărturisesc că n'am avut încă prilejul să văd decoraţia aceea... Tu n'ai văzut-o cumva?

— Numai în fotografie, — răspunse Marica.

— Da, straşnică decoraţie! — chibzuia Erofei Cuzmici, mândru de fecioru-său. — Şi ceeace-i mai important, e că are şi inscripţie. Te uiţi la ea şi vezi pentruce ţi-au dat-o! Asta-i lucrul cel mai plăcut. Numai că, uite ce aş mai întreba: cum crezi, or să i-o dea pe front, sau la Cremlin? Cât ai bea un pahar cu apă, se poate să-l cheme şi la Cremlin! Hm, hm... Da, mare cinste! Să te ţii de acum la decoraţii! Inceputul e greu...

Pe neaşteptate, bătrânul căzu pe gânduri:

— Să ştiţi dela mine, Andriuşa o să mai primească şi alte decoraţii de astea! Odată ce-i viteaz, o să le mai arate el ce poate! Ostaşul nu-şi poate ascunde vitejia'n sân! Să vedeţi: o să se întoarcă

acasă, o să treacă pragul — şi o să rămânem cu gurile căscate: tot pieptul o să-i fie numai aur şi argint!

Plângând încetişor, Alevtina Vasilievna şopti:

— Numai de s'ar întoarce odată sănătos!...

— O să se întoarcă, n'o să i se întâmple nimic! Nu moare toată lumea în război. L-am înmormântat odată, asta înseamnă că o să trăiască mult!

— O să se întoarcă, mamă, nu te tulbura, o să se întoarcă sănătos şi teafăr! — Şi Marica îşi culcă obrazul pe umărul soacră-sii. — Inima mea nu mă minte...

— Nu, nu se întoarce el aşa! Andrei o să vină în zbor, — vorbi Vasiatca, ca unul ce se pricepe. — Hotărît. Cu avionul. O să vină în zbor şi o să sară cu paraşuta, ca ăştia... ca paraşutiştii... Odată ce o să aibă atâtea decoraţii, dece n'ar veni în zbor?

— Da, Vasilii, bine că mi-ai adus aminte... — zise Erofei Cuzmici. — A ajuns până la voi paraşutistul acela care fugise?

— Nu, n'a ajuns, — răspunse Marica.

— Atunci, unde s'o fi mistuit? Să fi îngheţat pe undeva?

— Nu, chiar în noaptea aceea a fost prins din nou de poliţai şi a fost dus la Bolotnoe. Acum se ştie sigur că e închis la comandatura nemţească.

— Imi pare rău de bietul băiat. S'a sfârşit cu el!

Samovarul începu să fiarbă.

Marica sări de pe cuptor.

— Mamă, lasă-mă să fac eu ceaiul, lasă-mă te rog!

Aşeză samovarul pe masă, căută ceaiul în dulăpior, îl opări şi-i întinse fiecăruia ceaşca preferată... Ii făcea nespusă plăcere să se simtă gospodină, ca altădată, să rânduiască masa după gustul ei, să ţină în mâini ceştile bine cunoscute şi să taie pâinea proaspătă de secară, făcută în casa Lopuhovilor... Cele mai obişnuite treburi i se păreau acum pline de o bucurie sărbătorească şi deosebit de importante. Vedea că Lopuhovii erau mişcaţi de osteneala pe care şi-o dădea, şi'n sufletul ei parcă susura un izvoraş fierbinte...

— Cum s'ar zice, cuscra e mare gospodină la detaşament? — o întrebă Erofei Cuzmici, atunci când Marica se aşeză la locul ei obişnuit.

— Da, tot timpul e la bucătărie...

— Staţi prost cu mâncarea, fără îndoială.

— Nu, o ducem noi atât cât să putem trăi...

— Atunci dece se plâng băieţii?

— Care băieţi? Unde?

Erofei Cuzmici îi povesti cum, alaltăieri noapte, sosiseră în Zabolotie patru partizani în două sănii. Oamenii au început să se plângă de foametea pe care o îndurau în pădure, să blesteme ceasul când s'au făcut partizani, iar până la urmă au jefuit trei case... Vestea acestei nelegiuiri stârnise în popor, după spusele lui Erofei Cuzmici, nedumerire și mânie.

— Asta e cu neputință! — strigă nora, ca trăznită de cele auzite. — Partizanii pot să moară de foame, dar așa ceva n'or să facă! O mișelie ca asta se plătește cu capul. Lui Stepan Egorâci n'o să-i tremure mâna niciodată. Nu, cei de care vorbești dumneata nu erau partizani!

— Toată lumea zice că erau partizani...

— Nu-i adevărat! Nu cred!

— Da' atunci cine erau, după părerea ta?

Fără să-și bea ceaiul până la sfârșit, Marica se ridică dela masă și începu să se plimbe încoace și încolo prin bucătărie, pe gânduri... Dintr'odată se opri, se întoarse, se uită la socru-său cu ochi mari și speriați și-i șopti:

— Să știi că el e! Loznevoi!

— Loznevoi?... Oare el să fie?

— Eh, ticălosul, ticălosul!

Ca luminat de un gând, Erofei Cuzmici se ridică pe neașteptate, strigând:

— Dacă-i el, atunci cântecul lui s'a sfârșit! S'o știi dela mine. Chiar în noaptea asta o să punem mâna pe el. Stați să vă învăț eu ce trebuie să faceți... Dece tremuri așa? Nu tremura! Stai jos și ascultă-mă ce-ți spun...

V

Din prima zi de slujbă în postul de comandant al poliției de plasă, Loznevoi porni energic să organizeze nimicirea partizanilor. De asta atârna acum însăși soarta lui. Dar ca să te poți gândi cu temei să nimicești partizanii, trebuie să le găsești ascunzătorile de prin păduri. Și cercetările acestea, spre necazul lui înaintau foarte încet.

In vremea asta, la comandatură soseau zilnic rapoarte cu privire la incursiunile pe care le făceau partizanii în diferite puncte ale plășii. Starostii și polițaii satelor nu mai aveau zi bună din pricina partizanilor care, din ascunzișurile lor, trăgeau de multe ori în

mașini pe șleah, dăduseră foc depozitului de alimente al armatei din stația Juravliha și provocaseră deraierea unui tren militar care se îndrepta spre Rjev...

Comandantul Hobelman tuna și fulgera. Detașamentul de represiune al comandaturii cutreiera plasa fără niciun folos: partizanii nu puteau fi descoperiți. In locul lor, Nemții ridicau oameni pașnici, care n'aveau nicio vină, și-i duceau în lagărul de concentrare dela Bolotnoe. Hobelman își dădea seama că mare lucru n'o să iasă din toate acestea. Trebuia să afle cu orice preț locul unde se ascundeau partizanii și să le încercuiască apoi ascunzătoarea, ca să sfârșească odată pentru totdeauna cu ei. Deaceea, Hobelman îi cerea în fiecare zi lui Loznevoi să se grăbească și să găsească ascunzătoarea partizanilor. Iar Loznevoi se jura că, în câteva zile doar, o să ducă la bun sfârșit această grea însărcinare...

Dar într'o bună zi, lui Loznevoi îi veni dintr'odată în minte că, chiar dacă ar nimici toți partizanii care operau în clipa aceea în cuprinsul plășii, tot n'ar pune capăt mișcării lor. El își dădea seama că, împotriva așteptărilor și a prevederilor sale, ideia luptei de partizani împotriva ocupanților nemți prinsese rădăcini adânci în popor. De peste tot se primeau informații cum că locuitorii pașnici sprijină în toate chipurile pe răzbunătorii poporului, că oamenii de prin sate, în stare să țină o armă în mână, luau mereu calea pădurilor. Și Loznevoi înțelese că nu mai era destul acum să-i nimicești pe partizani, dar că trebuia nimicită însăși ideia luptei de partizani. Insă ducerea la îndeplinire a acestei misiuni nu era o problemă tocmai ușoară. Pentru asta, trebuia să faci ca poporul să-și schimbe cât mai repede sentimentele față de partizani, să se depărteze de ei...

Și în mintea lui Loznevoi se urzi un plan de acțiune provocatoare.

De ducerea la îndeplinire a acestui plan, aprobat cu multă căldură de către Hobelman, Loznevoi se ocupă personal, păstrând cel mai desăvârșit secret față de toți ceilalți slujbași dela comandatură. Işi alese drept colaboratori, trei polițai în care avea deplină încredere. In nopțile întunecoase, Loznevoi și ajutoarele lui se iviră prin satele din jurul Bolotnoei, în chip de partizani. După două isprăvi de acestea, oamenii începură să vorbească cum că partizanii rabdă de foame prin păduri, că și-au uitat de chemarea lor înaltă, că și-au pierdut încrederea în victoria asupra dușmanului și că s'au apucat de jafuri, întocmai ca hitleriștii...

...Cu o seară înainte se întorsese la Bolotnoe Usaciov, cel care fusese trimis la căsuța din pădure a partizanilor. El îi raportă lui Loznevoi că Șoșin era arestat și că, deocamdată, era cu neputință să

se strecoare cineva în tabăra partizanilor. Pentru moment, ideia de a-i urmări trebuia părăsită şi, în aşteptarea veştilor dela Şoşin, Loznevoi se hotărî să înteţească şi mai mult campania lui de defăimare.

...In seara aceea, Loznevoi se pregătea de drum, într'ascuns, pentru a patra oară. Intinzându-i mânuşile, Anna Cerniavchina îl întrebă, cu nemulţumire în glas:

— Iar pleci?

— Dar ce-i?

— Tare aş vrea să ştiu, — urmă Anna, scuturându-şi cârlionţii, — pe unde a început să te poarte necuratul nopţile? Ce te uiţi chiorîş la mine? Nu poţi să-mi spui?

— E ceva secret, Anna...

— Poate că ţi-ai găsit alta pe undeva?

— Ascultă, Anna, — zise Loznevoi, simţind că începe să se înfurie. — Sfârşeşte odată cu vorbe de astea. M'am săturat! Culcă-te şi dormi, o să mă întorc în zori...

La comandatură, îl şi aştepta poliţaiul Trifon Sâsoev, mutat de curând dela Semenchino la Bolotnoe. Sâsoev stătea în odaia comandantului poliţiei de plasă ca la el acasă, bea rachiu şi se lupta cu o friptură de berbec la frigare.

— Ei, cum merg treburile? — îl întrebă Loznevoi.

Sâsoev îşi şterse degetele unse de părul roşcat şi zburlit, apoi făcând cu ochiul, răspunse:

— Ca pe roate!

— Iarâghin şi Cichin îs gata?

— Cum să nu fie? Aşteaptă semnalul...

— Caii sunt bine hrăniţi?

— Oho! Da, stai şi ia un păhăruţ înainte de a porni la drum...

Loznevoi bău cu plăcere un pahar cu rachiu de casă. In timp ce mânca, îl cercetă pe Sâsoev:

— N'a telefonat nimeni?

— Ba da, dela Sohnino.

— Eremin? Ce-a zis?

— Cică are nevoie de tine...

Loznevoi ceru Sohnino. La telefon era chiar poliţaiul Eremin, care-i raportă că, pe la amiază, fusese în satul vecin Ivancovo, unde aflase că, cu o noapte în urmă, satul fusese călcat de partizani, care jefuiseră două case, luând dela oameni toate grânele, toată făina, câteva oi, pâslari şi cojoace...

— După cum văd, — zise Loznevoi, — banditii ăştia s'au pus

serios pe jafuri! Numai noaptea trecută au călcat trei sate. La voi ştie toată lumea de asta?

— Cum nu, ştiu toţi, — îi răspunse Eremin.

— Şi oamenii ce spun?

— Apoi vorbesc şi ei în fel şi chip...

— Dar ce anume?

— Doar ştii şi dumneata, domnule comandant, cum e lumea pe la noi... — Eremin se încurcă şi oftă cu obidă. — Ca să spun cinstit, mulţi nici nu cred în asemenea zvonuri. „Nu se poate, zic ei, să se apuce partizanii de jafuri". Vezi cum e lumea?

— Ascultă, Eremin, aşteaptă puţin... — Loznevoi astupă receptorul cu palma şi se întoarse spre Sâsoev: — Zice că în sat la ei lumea nu crede zvonurile despre jafurile partizanilor. N'ar fi bine să-i facem să creadă? E departe Sohnino, ce zici? Ce-ar fi să ne repezim până acolo? — Sâsoev dădu din cap în semn de încuviinţare şi Loznevoi descoperi receptorul. — Asculţi, Eremin? Zici că lumea nu crede că partizanii s'au apucat de jafuri? Nu-i nimic, dacă nu crede astăzi, o să creadă mâine!

... In odaia poliţaiului Eremin stăteau, roată în jurul lui, Erofei Cuzmici, Serga Hahai, Crâlatov, Marica şi alţi câţiva partizani. Toţi ascultau cu încordare vibraţiile telefonului. Mai cu seamă Marica urmărea, tulburată, discuţia dintre Eremin şi Loznevoi. De câteva ori chiar îşi puse urechea la receptor. Era încredinţată că partizanii vor izbuti să-l atragă pe Loznevoi la Sohnino şi, presimţind că se apropie ceasul răzbunării, îşi stăpânea cu greu tremurul ca de friguri...

După ce aşeză receptorul la loc în furcă, Eremin îşi şterse cu mâneca hainei faţa mare şi obosită şi părul năduşit dela tâmple. Apoi repetă întocmai ceeace-i spusese comandantul poliţiei de plasă.

— S'a făcut! — strigă Marica. — Vin!

Zăpada cădea pieziş. Caii trăgeau din greu sania pe drumul neumblat. După socotelile lui Loznevoi, demult ar fi trebuit să se zărească Sohnino, dar în faţa lor nu se ivea nici urmă de aşezare omenească...

Uitându-se cu încordare în întunericul alb de deasupra câmpiei învălurate, Loznevoi întrebă:

— Poate că ne-om fi rătăcit?

— Nu, pe aici nu-i decât un singur drum, — îi răspunse Sâsoev. — Nu vezi stâlpii de telegraf...

— Unde-s stâlpii?

— Uite, mai la dreapta!...

— Eh, afurisită noapte! — mormăi Loznevoi, ascunzându-se de ninsoare după spinarea lui Sâsoev. — Ia te uită cum ninge, din ce în ce mai tare... Oare n'are de gând să viscolească?

— Dracu' mai știe!

— Poate c'ar fi bine să ne întoarcem?

— Nu, odată ce am plecat, trebuie să ajungem...

— Ce ar fi s'o luăm în altă parte?

— Unde s'o mai luăm? Acuși trebuie să se arate Sohnino.

— Da, nu trebuia să plecăm astăzi...

— Nu te mai văieta, că'ndată ajungem!

Inaintea lor se iviră umbrele înalte ale copacilor și ale caselor.

— Uite și Sohnino. Vezi?

Loznevoi se ridică în genunchi.

— Mergem mai departe?

— Nu, trebuie să ne oprim tot la marginea satului.

— Ai dreptate, să ne oprim la marginea satului. E mai sigur...

Satul dormea sub troiene. După ce intrară în uliță, polițaii se opriră în fața unei case noi, cu acareturi trainice și cu tei tineri în grădiniță. Totul arăta ca înainte de război; în casa aceea oamenii trăiseră o viață îmbelșugată. Cu cojoacele pline de zăpadă și cu puștile în mâini, polițaii se îngrămădiră lângă sania din față.

In apropiere se auzi lătratul sonor al unui dulău tânăr, bucuros pesemne că are prilejul să-și arate vrednicia.

— Ei, repede la treabă, că n'avem vreme de pierdut! — porunci Loznevoi. — Eu cu Sâsoev în casă, voi la grajd...

Mult timp gospodarii nu răspunseră, și polițaii au fost nevoiți să bată și în fereastra care dădea spre curte și în ușă. In sfârșit, se auziră pași în tindă.

— Deschideți, gospodarilor, — zise Loznevoi în șoaptă.

Cineva se apropie de ușă cu băgare de seamă.

— Cine-i acolo? — întrebă un glas de femeie.

— Oameni buni, din pădure...

— Dar cine anume din pădure?

— Apoi, se știe cine...

— Aha! — făcu femeia pe gânduri. — Indată!

Femeia care le deschise ușa era în vârstă, înaltă și voinică. Fără îndoială că abia în vremea din urmă îi căzuseră și i se veștejiseră obrajii, odinioară plini, și i se așternuseră cearcăne sub ochii cenușii și triști. Afară de ea, în casă se mai afla o femeie cam de

vreo treizeci de ani, cu pieptul bogat, răspândind în jurul ei sănătate şi tinereţe. Copiii, doi băieţei, scânceau pe cuptor aruncând priviri speriate spre necunoscuţi. In picioare pe laviţa de lângă cuptor, mama cea tânără, cu braţe pline şi trandafirii, îşi culca băieţeii şi, în timp ce-i învelea cu plapuma, încerca să-i liniştească:

— Ei, destul, destul, că doar n'o să se atingă nimeni de voi...

— Doar sunt oameni de-ai noştri, copii, — adăugă bunica.

— De care „de-ai noştri"? — se auzi de sub plapumă.

— Partizani, Petiuşa...

Petia cel bălai se ridică sprinten în genunchi şi-şi deschise larg ochii lui albaştri şi inteligenţi, uitându-se la oaspeţi.

— Partizani? Din pădure? Chiar adevărat?...

— Intocmai aşa, din pădure, — întări Sâsoev.

Petia îi trase numaidecât un pumn lui frate-său, care tot mai scâncea sub plapumă, şi se răsti la el:

— Senca, sfârşeşte odată! Sunt de-ai noştri, partizani!

După ce-şi scuturară de zăpadă în prag, căciulile şi cojoacele, fără să mai aştepte să-i poftească cineva, Loznevoi şi Sâsoev trecură spre colţul unde era masa, se aşezară pe laviţele din dreapta şi din stânga ei şi-şi lăsară puştile alături. Apoi, Loznevoi întrebă:

— Nu mai este nimeni în casă?

— Cine să mai fie? — răspunse gospodina. — Atâţia suntem...

— Dar unde vi-s gospodarii?

— Bărbatu-meu a murit, iar feciorul mi-i pe front...

Aruncându-şi pe spate un şal de culoare închisă, împletit de mână, gospodina cea în vârstă veni şi ea lângă cuptor, mai aproape de noră-sa şi de nepoţii care vorbeau pe şoptite. Părea că se pregăteşte să-şi apere pe ai săi. Era încredinţată, fără îndoială, că cei care-i intraseră în casă erau partizani, şi cu toate astea nu-şi putea ascunde grija şi tulburarea; îşi trăgea mereu, neliniştită, şalul de pe piept cu degetele ei lungi şi uscate. Intrebă, cu glasul trist şi uşor înnăbuşit:

— Parcă aţi venit în două sănii, nu?

— In două, — îi răspunse Loznevoi, înţelegând că înainte de a-i deschide uşa gospodina cercetase uliţa pe fereastră.

— Atunci, dece nu intră şi ceilalţi?

— Nu se poate să intrăm toţi.

— Aha, înţeleg... Nu vreţi să vă pun samovarul?

— Nu, gospodino, nu ne arde nouă acum de ceai... — începu vorba Loznevoi fără prietenie, gândindu-se fără voie că totdeauna era nevoit să înceapă prin a nu primi de-ale mâncării. — Avem un

ordin grabnic. Trebuie să-l îndeplinim şi să ne întoarcem fără întârziere la detaşament. Acolo la noi, gospodino, treburile merg prost...

Din curte se auzi deodată guiţatul scroafei.

Gospodina tresări, se repezi la fereastră şi ridică marginea perdelei de camuflaj.

— Cine-i acolo? Sunt de-ai voştri?

— De-ai noştri, — răspunse Loznevoi liniştit.

— Şi ce fac?

— Mi se pare c'au dibuit în coteţ la voi o scroafă...

— O scroafă? — zise gospodina. — Şi ce au ei cu scroafa?

Femeia cea tânără strigă speriată:

— Mamă, ăştia-s cei care...

— Aha, va să zică voi sunteţi cei care umblaţi prin sate şi jefuiţi poporul? — începu deodată, cu asprime, gospodina cea în vârstă, venind în faţa lui Loznevoi. — Apoi la asta aţi ajuns, tovarăşi partizani? In loc să ne apăraţi de jefuitori, ne jefuiţi chiar voi?

— Adică, după capul vostru, noi trebuie să murim de foame? — îi întoarse vorba Loznevoi cu duşmănie. — Stai, mătuşico, nu zbiera, că asta n'ajută la nimic! Uite cum trăiţi voi încă şi astăzi! Până şi scroafă aveţi. Sunteţi ghiftuiţi, deaceea nu ne credeţi pe noi flămânzii! Ori poate credeţi că partizanii trebuie să rătăcească prin păduri, ca fiarele hămesite?

— Nu, dar să cereţi cu vorbă bună, fără să prădaţi.

— Ţi-ai şi găsit să capeţi ceva dela unii ca voi! Las'că ştim noi!... — Şi Loznevoi se ridică de pe laviţă. — Ce mai aveţi?

— Nu mai avem nimic, — îi răspunse gospodina, întunecată.

— Dar în beciul de sub casă? Ia vezi tu Trifon!

Sâsoev se repezi să deschidă oblonul beciului. In beciurile acestea îşi păstrau colhoznicii, mai ales la vremea aceea, proviziile de alimente, ca să le aibă sub ochii lor. Gospodina încercă să-l îmbrâncească pe Sâsoev de lângă oblon dar, întâlnindu-i privirea plină de ură, se trase îndărăt şi începu să plângă cu suspine. De pe cuptor începură să plângă numaidecât şi nepoţii.

— Aha, prin urmare aveţi ceva acolo! — zise Sâsoev, coborînd în beci.

— Ce să avem, păcatele noastre, ce să avem! — strigă gospodina, încercând din nou să se repeadă spre oblon. — Ce ne-a mai rămas? Ori poate că nu mai aveţi suflete'n voi! Doar vedeţi că avem copii mici! Ce fel de partizani sunteţi voi?

Loznevoi o împinse de umăr:

— Ia dă-te la o parte!

— Mamă, dă-te la o parte! — o rugă cea tânără, speriată.

Bătrâna se trase spre cuptor şi, acoperindu-şi faţa cu mâinile, gemu:

— Dare-ar moartea în voi, bandiţilor!

— Taci, vrăjitoare bătrână!

Din beci se auzi glasul lui Sâsoev:

— Am găsit!

— Ce-ai găsit? Nu pierde vremea!

— Uite, făină! Ţine!

Loznevoi apucă şi trase prin deschizătură un sac cu făină, nu tocmai plin. Gospodinele şi băieţii începură să bocească într'un glas...

Deodată, din uliţă răsunară strigăte şi împuşcături.

Loznevoi simţi că-l înţeapă ceva în inimă. Alergă la fereastră, trase perdeaua şi, văzând oameni în jurul săniilor, se repezi spre uşă.

— După mine, Sâsoev!

Pe cerdac, o lovitură puternică peste ureche îl răsturnă din picioare. Loznevoi urlă de durere, scăpă puşca din mână şi se rostogoli în zăpadă... Cineva se aruncă peste el şi începu să-l strângă de gât, răcnind ca un nebun:

— Veniţi încoace! L-am prins, ticălosul!

Loznevoi recunoscu glasul lui Serghei Hahai şi, căutând să se zmulgă din mâinile lui, strigă răguşit:

— Stai, nu mă ucide, eu sunt!...

— Apoi tocmai pe tine te căutam, ticălosule!

Marica se apropie în goană, lumină faţa lui Loznevoi cu un felinăraş şi strigă, peste umăr:

— Veniţi încoace!

Intr'o clipă, totul se întunecă înaintea ochilor lui Loznevoi...

VI

Soarele împrăştia o lumină vie, cu totul neobişnuită în luna lui Noembrie. In pădure era linişte şi lumină. Din când în când, copacii îşi scuturau zăpada de prisos de pe crengi. Stoluri de cocoşi de munte zburau, căutându-şi hrana, spre poieni şi spre marginea pădurii, unde totdeauna sunt mai mulţi mesteceni.

Loznevoi stătea pe un buştean şi înghiţea zăpadă...

In spatele lui, pe un pin mare şi uscat, doborît de furtună, se odihneau partizanii. Fumau şi vorbeau în şoaptă.

— Şi cu ăsta ce facem? Dece-l mai ducem?

— Ştiu ei comandanţii ce trebuie să facă...
— Fără îndoială că-l aşteaptă glonţul...
— Nu, n'o să-l împuşcăm...
— Atunci o să-l spânzurăm?
— Nici n'o să-l spânzurăm...
— Atunci, poate că-l punem la saramură?
— Ba îl băgăm în pământ de viu, şi gata!
— Nu, frăţioare, nu merge aşa!
— Da'dece? Crezi c'ar fi rău?
— Apoi, nici pământul nu-l primeşte viu!

Din clipa când partizanii puseseră mâna pe el, Loznevoi căzuse într'o stare de totală pustiire şi nepăsare faţă de tot ce se petrecuse cu el şi în jurul lui de-a-lungul nopţii şi al dimineţii... Gârbovit, rămăsese nemişcat pe podea, într'un ungher întunecat al bucătăriei, uitându-se, fără să-i vadă, la partizanii îngrămădiţi în jurul lui şi ascultând, fără să audă, ce le povestea gospodina cea bătrână. Dis-de-dimineaţă, norodul se adună în mijlocul satului. Ilia Crâlatov le arătă colhoznicilor intenţia mârşavă pe care-o urmărea Loznevoi cu jafurile lui şi-i rugă să aibă grijă ca întâmplarea dela Schnino să fie cunoscută fără întârziere de toată lumea de prin satele vecine. După aceea, Erofei Cuzmici şi Marica povestiră oamenilor cum ajunsese el trădător... Tot timpul cât ţinuse adunarea, Loznevoi stătuse liniştit, uitându-se la toţi cu o privire lipsită de înţelegere şi ascultându-i de parcă n'ar fi fost vorba de el, ci de un necunoscut oarecare... Urmărise cu nepăsare şi împuşcarea lui Sâsoev, şi a lui Iarâghin (Cichin fusese ucis noaptea, în încăierare). Nu tresări nimic pe chipul lui nici măcar atunci când i se aduse la cunoştinţă că, deocamdată, era lăsat în viaţă numai ca să i se ia un interogator amănunţit la detaşament. Şi acum, stând pe buştean lângă cărarea care ducea spre căsuţa din pădure a partizanilor, Loznevoi asculta cu aceeaş desăvârşită nepăsare ce vorbeau partizanii cu privire la moartea lui apropiată.

Toată dimineaţa, Loznevoi nu se gândise deloc la el, ca şi cum n'ar mai fi simţit că trăieşte aevea pe lume. Şi, îndeobşte, se afla în starea aceea de ciudată lipsă de gânduri, care te face să simţi, cutremurându-te, că atârni în gol. Şi chiar când îi trecea câte ceva prin minte, erau numai nimicuri, din acelea asupra cărora niciodată nu i se oprea atenţia mai înainte. Şi chiar acestea erau tulburi, nelămurite... „Ciudată-i şi zăpada asta, — îşi zicea el, în timp ce asculta ce-şi spuneau partizanii. — Doar e iarnă, e frig al dracului, şi cu toate astea uite-o cât de repede se topeşte în

mână... Incă o clipă, şi nu mai e zăpadă, ci apă... Iar dacă scutari mâna, nu mai rămâne nimic... Ciudat!"

Marica şi Crâlatov, care rămăseseră mai în urmă, se apropiară pe schiuri. Fără îndoială că vorbiseră mai înainte despre ceva ce-i privea pe amândoi: o tulburare dulce lumina obrajii lor tineri.

— Dece v'aţi oprit? — întrebă Crâlatov grăbit.

Partizanii îi răspunseră pe îndelete:

— Nu poate să meargă, ticălosul!

— Abia îşi târăşte picioarele.

Loznevoi se întoarse spre partea de unde veneau glasurile şi întâlni privirea Maricăi. Şi atunci îşi aduse aminte deodată cum ajunsese el în toamnă la Olhovca în coloana de prizonieri, znopit în bătăi de hitlerişti, cum căzuse în praf lângă fântână, aşteptându-şi moartea, şi cum Marica, cu o hotărîre plină de avânt şi de îndrăzneală, se ruga de şeful convoiului:

— Lasă-l! Dă-i drumul...

Acum, Marica tăcea. Loznevoi se aştepta s'o vadă pierzându-şi răbdarea, vorbindu-i, aruncându-i, poate, vorbe pline de mânie şi de dispreţ. „Să-mi spună orice, se gândi el, o s'o ascult..." Dar, după ce-l privi cu ochi care parcă se uitau în gol, Marica îşi mută încet privirea în altă parte... Şi din pricină că Marica nu găsise pentru el, în clipa aceea, nici măcar o vorbă de batjocură, Loznevoi simţi dintr'odată în suflet o durere grea şi înnăbuşită. Dar pe neaşteptate îşi veni în fire şi, pentru întâia oară, prinse înţelesul cuvintelor rostite de partizani cu privire la moartea lui, vorbe pe care demult s'ar fi cuvenit să le înţeleagă, şi-l cuprinse o frică atât de cumplită, încât scoase un strigăt şi se prăbuşi în zăpadă...

— Nu mai întârziaţi, — porunci Crâlatov.

După ce străbătu cam o sută de metri în urma Maricăi, care mergea pe schiuri cu paşi întinşi, Crâlatov o strigă, o ajunse şi o întrebă bănuitor:

— Şi unul ca ăsta îţi mai făcea şi curte!

Marica se aprinse la faţă, îi aruncă o privire mânioasă şi o luă repede înainte... „Parcă ar fi putut ea să se îndrăgostească de unul ca Loznevoi? îşi zise Crâlatov, privind cu încântare cum aluneca de uşor şi de frumos pe schiuri făptura ei avântată. Ce om de nimic! Ce ticălos! Şi a îndrăznit, nemernicul, să se gândească că ar putea sta alături de minunea asta?..". Marica se făcuse nevăzută în brădetul scund. „Nu, cu mine e altceva, urmă Crâlatov, fără să se grăbească s'o ajungă: voia să rămână singur cu gândurile lui. Nu, nu trebue să-mi pierd nădejdea! Fără îndoială că-i plăcea,

dar nu cred c'o iubea într'adevăr. Nu-i făcea curte din dragoste, nu mai încape îndoială. Şi parcă ea n'a simţit-o asta? Desigur că a simţit-o... Şi ce poate fi mai înjositor pentru o femeie? Şi apoi, cum ar fi putut ea să se îndrăgostească de un trădător? Nu, cu mine e altceva!..." Deodată, Crâlatov izbi cu pumnul trunchiul unui pin şi, fără să-şi ridice pumnul de pe scoarţa lui, strigă cu înflăcărare şi convingere:

— Nu-i adevărat! O să mă iubească!

Cu chiu cu vai, partizanii îl ridicară pe Loznevoi în picioare. Palid ca un mort, omul făcu câţiva paşi înainte, se opri, aruncă o privire la pădurea strălucitoare ca cristalul, la cerul senin de iarnă, apoi se prăbuşi cu pieptul peste o tufă de rosmarin sălbatic, zgâriindu-şi obrazul.

Când l-au ridicat, Loznevoi văzu sânge pe mâinile lui şi-şi pierdu cunoştinţa.

Partizanii îl duseră de subţiori până la căsuţa din pădure.

Loznevoi îşi veni în fire abia în baie, unde-l târîseră. Dând cu ochii de Şoşin, se ridică vioi de pe podeaua rece şi crăpată, şi un gând limpede şi neaşteptat îl făcu să-şi recapete puterile pierdute.

— Tu erai? — îl întrebă el, oprindu-şi răsuflarea şuierătoare şi fierbinte.

— Mai încet! Mai încet! — şopti Şoşin, gemând printre dinţii strânşi şi trăgându-se într'un ungher. Era uluit de apariţia neaşteptată în baie a comandantului poliţiei de plasă.

— Scapă-mă! — îl rugă stăruitor Loznevoi, stăpânindu-şi glasul. — Scoate-mă din buclucul ăsta!

— Dar cum pot eu? Ce-ţi vine'n minte?...

— Scapă-mă, cum te-i pricepe!

— Bine, dar cum să te scap? Cum?

— Gândeşte-te! Scapă-mă! Scapă-mă!

Sub apăsarea hotărîrii deznădăjduite de a lupta cu soarta, Loznevoi zgâria podeaua cu unghiile. Voia să trăiască, să trăiască, să trăiască... Ochii îi ardeau de-atâta sete de viaţă şi de libertate.

— Mai aşteaptă! — şopti Şoşin. — Mai stai!

Afanasi Şoşin tremura ca'n friguri. Se apropie de uşă şi începu să bată cu pumnii în ea. Santinela nu auzi dintr'odată: se plimba încoace şi'ncolo pe lângă baie, la soare. Fără să deschidă uşa, strigă din tindă, ursuz:

— Cine bate acolo? Ce s'a întâmplat?

— Chiamă-l pe Piatâşiov! — strigă Şoşin.

— Aha, tu erai? Şi ce nevoie ai de Piatâşiov?

— Nu vreau să stau cu ticălosul ăsta!

Santinela ieşi afară şi, vârîndu-şi două degete în gură, fluieră de câteva ori.

— Aşa, bine te-ai gândit! — şopti Loznevoi, înnăbuşindu-se de bucuria nădejdii. — Nu te lăsa! Dă-i înainte! Şi îndată ce ţi-or da drumul, scapă-mă! Născoceşti tu ceva, nu-i aşa!

— Dacă scap de aici, născocesc eu...

— Dă foc casei! Provoacă panică!

— Taci, că ştiu eu ce trebuie să fac...

Piatâşiov veni. Se strecură icnind pe uşa scundă, se îndreptă din mijloc, apoi se uită întâi la Loznevoi. Omul şedea pe podea, pe un braţ de fân, rezemat cu un umăr de laviţă, lângă soba de piatră. Işi ţinea întinse picioarele încălţate cu pâslari negri. Faţa uscată îi era năduşită, nările nasului ca un plisc de pasăre i se umflau din pricina răsuflării puternice, iar strălucirea aprinsă a ochilor îi făcea să pară mai mari.

— Ce-i cu ăsta? — întrebă Piatâşiov, mutându-şi privirea asupra lui Şoşin.

— E un ticălos, ştie toată lumea! — strigă Şoşin cu aprindere. — A simţit că i se apropie sfârşitul şi turbă ca o fiară! Nu vezi cum îi strălucesc ochii? Că doar el, nemernicul, a vrut să mă pună cu sila poliţai, dar nu i-a mers! Şi acum, când vede că sunt în detaşament, începe să mă împroaşte cu scuipat! E un ticălos, toată lumea ştie!

— Ba tu eşti ticălos! — ţipă Loznevoi, ascuţit.

— Taci! — se răsti la el Piatâşiov.

— Uite, aşa ţipă într'una, scârnăvia! — Faţa pământie a lui Şoşin, îmbătrânită înainte de vreme, tresărea nervos. — Latră tot timpul! Mi-o veni mie sfârşitul, zice, dar şi pe voi o să vă ia dracu'! Şi tot aşa o ţine... Şi atunci, te'ntreb: pot eu să mai stau cu el? Nu pot! Nu mă rabdă inima. Nicio clipă nu mai pot să stau lângă ticălosul ăsta!

— Stai, nu zbiera aşa! — îl opri Piatâşiov. — Doar ştii că însuşi comandantul detaşamentului te-a băgat la başcă. Cum pot eu să trec peste ordinul lui?

— Dar eu cum să stau aici? Unde scrie că un partizan poate să stea la arest cot la cot cu un trădător? Nu există nicăieri o lege ca asta! O să-mi fac zilele de arest după ce s'o libera locul. Unde să mă duc?

— Nu zbiera, Şoşin, că n'are niciun rost!

— Atunci, duceţi-mă în alt loc!
— Unde? In buzunar la mine?
— Cum s'ar zice, trebuie să rabd?
— De, rabdă şi tu, că n'ai să crăpi într'o noapte!
Şi Piatâşiov se întoarse şi ieşi din baie.
— Huo, idiotule! — făcu Loznevoi, cu mânie.
Şoşin se aşeză pe laviţa de lângă soba de piatră. Buzele-i aproape negre tresăreau.
— Dece m'ai făcut idiot?
— Nu te-ai priceput! N'ai făcut nimic!
— Am făcut tot ce-am putut...
— Minţi, n'ai făcut tot! Gândeşte-te!
— Dar ce pot eu să fac?
— Gândeşte-te! Dacă nu mă scapi, te denunţ.
— Pe mine? — strigă Şoşin, cutremurându-se.
— Dacă-i vorba să mă ia dracul, apoi să ne ia pe amândoi!
Şoşin îşi dădea seama, cu spaimă, că şi lui i se apropia sfârşitul — şi încă atât de neaşteptat, de neprevăzut! „Da, o să mă denunţe! O să mă denunţe! — îşi zicea el, încremenit de groază. — Pentru el, e tot una..." Uitându-se speriat spre uşă, Şoşin începu să-l roage cu lacrimi în ochi, aproape fără glas:
— Nu mă nenoroci! Ce foloseşti cu asta?
— Scapă-mă! Scapă-mă, că de nu, te denunţ!
Gemând de durere, Şoşin se prăbuşi cu pieptul peste soba de piatră. Şi în aceeaş clipă, spre propria lui mirare, luă singura hotărîre care mai era cu putinţă. Apucând un bolovan de sub el, se întoarse repede şi, înainte ca Loznevoi să aibă când să se ferească se repezi cu un răcnet sălbatic şi-l izbi în cap, punându-şi toată puterea în această lovitură — singura lui nădejde de a scăpa dela moarte.

VII

Impotriva aşteptărilor multor partizani, Stepan Boiarchin, care sosi a doua zi dimineaţa la căsuţa din pădure, arătă un deosebit interes faţă de împrejurările în care fusese ucis Loznevoi. Comandantul detaşamentului nu-şi ascundea mânia împotriva tuturor acelora care nu luaseră destule măsuri pentru paza prizonierului. Se înţelege că mai mult decât pe oricine îl certă pe Piatâşiov, pe care, până la urmă, îl şi dădu afară din slujba de comandant al postului de siguranţă. Şi atunci înţeleseră cu toţii că Stepan Boiarchin ar fi

avut nevoie de comandantul de poliție al plășii în legătură cu viitoarele planuri de luptă ale partizanilor.

Boiarchin vorbi mult cu Afanasi Șoșin.

După ce-l băgase la arest pentru braconaj cu trei zile în urmă, Stepan Boiarchin mânase un om de încredere la Zabolotie, să afle tot ce se putea afla despre fostul pădurar. Cu acest prilej se dovedi că Șoșin, trimis la Zabolotie de către regiunea silvică, trăise în timpul din urmă singur în pădure. Colhoznicii îl întâlneau rar și nu aveau să spună nimic rău despre el. Ei știau că Șoșin nu primise să slujească în poliție și că se hotărîse să se ducă la partizani de frică să nu fie urmărit... Toate acestea întăreau pe deplin declarațiile fostului pădurar. Și, fiindcă veni vorba, pe vremea aceea se întâmpla destul de des că oamenii noștri, împotrivindu-se să intre în slujba poliției, luau calea codrului de frica pedepsei. Nimeni n'ar fi avut motiv să nu aibă încredere în acești oameni. Atunci, ce motive deosebite ar fi fost să n'ai încredere în Șoșin?

Lui Stepan Boiarchin i se părea ciudat că fostul pădurar uitase și încălcase cu atâta ușurință legea, știută de toată lumea, în ce privește ocrotirea elanilor. Dar nici acest lucru nu-i dădea dreptul să tragă încheierea că Șoșin ar fi fost un spion... Doar își recunoscuse vina și se rugase să-l ierte, că nu împușcase elănița, decât pentru că ține la partizani din toată inima... Adică dece n'ar putea fi într'adevăr așa?

Șoșin susținea că-l ucisese pe Loznevoi într'o clipă de furie nestăpânită. Doar se știe că ceruse să nu fie lăsat singur cu trădătorul și dușmanul poporului — asta o aflase toată lumea. Când Piatâșiov se împotrivise, lăsându-l în baie, Loznevoi începuse să-i arunce fel de fel de vorbe batjocoritoare despre partizani, susținând că, oricum, Nemții tot or să-i nimicească. La urmă îl și scuipase în obraz. Atunci el n'a mai putut răbda: se știe doar că i-s nervii zdruncinați. Și nici nu-și dă seama cum, înnebunit de furie, a luat bolovanul și l-a ucis pe trădător... Intr'adevăr, care partizan ar fi putut să suporte liniștit să-l scuipe în obraz un trădător?

Pe bună dreptate spune poporul că „toți cucuruzii cad în capul bietului Macarie". Așa și toate belelele astea puteau foarte bine să cadă, una după alta, pe capul lui Șoșin...

Și totuși, întâmplarea cu Șoșin îl lăsă foarte nedumerit pe Stepan Boiarchin și-l făcu să fie bănuitor. Ce trebuia să facă acum cu el? Să-l mai pedepsească odată? Dar cum? Și ce-or să spună partizanii dacă Șoșin o să fie pedepsit din pricina unui trădător care, oricum, azi-mâine trebuia împușcat? Nu era chiar atât de

ușor să ia o hotărîre... Boiarchin se gândi să se sfătuiască în această privință cu Voronin — dar deocamdată nici să nu-l slăbească din ochi pe Șoșin...

Furios împotriva lui Șoșin, nepricepându-se cum să-l pedepsească, Boiarchin primi bucuros ideia de a-l obliga pe ucigaș să sape singur în pământul înghețat groapa celui ucis și tot singur să-l înmormânteze. Era și asta o pedeapsă: nu-i ușor să sapi pământul tare ca piatra, și nici nu-i plăcut să ai de-a face cu un mort... Dar Afanasi Șoșin primi bucuros să sape groapa, cu toate că știa c'o să muncească până l-or trece toate nădușelile. Chibzuise bine: trebuia să-l îngroape cât mai repede pe Loznevoi, ca să dispară orice dovadă împotriva lui. Toți or să-l uite repede pe trădător.

...Când groapa era gata, Costea se apropie de Șoșin, și după ce mai stătu puțin, îl întrebă pe neașteptate:

— Vrei să-ți ajut?

— Ajută-mă dacă vrei...

Aduseră amândoi târîș trupul rece și însângerat al lui Loznevoi și-l aruncară în groapă. Mortul căzu cu fața la pământ. Luând lopata în mână, Costea se opri la marginea groapei și se uită lung la Loznevoi — se vede că pentru asta și venise: să-l vadă cum zace într'un mormânt al nimănui... Zise apoi, pe gânduri:

— Orice câine moare ca un câine...

— Da, asta așa-i, — mormăi drept răspuns Șoșin, abia auzit, gândindu-se că nu era bine să tacă.

— Imi pare rău că nu mi-a fost dat să-i fac eu felul.

— Va să zică, nici tu n'ai fi putut răbda? Vezi, asta spun și eu...

— Ei, să ne apucăm de treabă!

Peste noapte, viscolul acoperi mormântul cu zăpadă proaspătă. Și de atunci pieri pentru totdeauna urma trădătorului...

VIII

In noaptea aceea era vorba să aterizeze lângă satul Gribchi cel dintâi avion dela Moscova. Trebuia să aducă material exploziv, o nouă cantitate de alimente, ziare și sarea de care detașamentul ducea atâta lipsă. Partizanii din pădurea Gniloe și din pădurea Losinoe veniră să întâmpine avionul. Pe la miezul nopții, începură să aprindă focuri de semnalizare.

In așteptarea avionului, Voronin, comandantul detașamentului, și căpitanul Rumianțev, comandantul grupului de parașutiști, stăteau

de vorbă să-şi treacă timpul, într'o izbă din marginea satului. Gospodina casei al cărei bărbat era pe front, stătea acolo singură. După ce le aduse oaspeţilor ei dragi cartofi fierţi, înţelese că oamenii aveau de vorbit între patru ochi şi plecă prin vecini. Fără grabă, Voronin se ospătă cu poftă din mâncarea ţărănească, în timp ce Rumianţev lua câte ceva în silă, şi se ridica mereu dela masă, făcându-şi nu ştiu ce însemnări în carnetul de note.

— Ce ai de nu te mai astâmperi? — îl întrebă Voronin. — Stai jos şi mănâncă! Te temi că n'o să te poată ridica avionul după un ospăţ ca ăsta? Las' că te ridică el!

Inalt şi lat în umeri, Rumianţev se opri în mijlocul izbei, se îndreptă din mijloc de era cât pe ce să ajungă cu creştetul în tavan, şi-şi întinse braţele lungi. Atunci văzu Voronin că faţa lui prelungă şi uscăţivă arăta o adâncă îngrijorare.

— Ştii, mi-e capul buimăcit...

— Nu-i nimic, până la Moscova se limpezeşte el! Stai jos!

După ce sosise în pădurea Gniloe, grupul lui Rumianţev îşi întrebuinţase cele dintâi zile organizând cercetarea şi pregătind acţiunile diversioniste. In săptămâna din urmă, paraşutiştii, împreună cu partizanii, desfăşuraseră o activitate vie într'o zonă destul de întinsă. Provocaseră deraierea a două trenuri militare pe calea ferată Viazma-Rjev şi aruncaseră în aer linia în câteva locuri, iar în staţia Juravliha distruseseră un mare depozit de alimente. In acelaş timp, oamenii culegeau cele mai variate informaţii cu privire la duşman. Dar toate acestea nu erau decât începutul activităţii grupului de paraşutişti. In scurtă vreme trebuiau să desfăşoare acţiuni mult mai largi, când deodată veni o radiogramă, prin care căpitanului Rumianţev i se ordona să plece imediat cu avionul la Moscova, aducând cu el tot materialul documentar privitor la trupele duşmane din sectorul Rjev...

— Cum crezi, pleci definitiv? — îl întrebă Voronin.

— Nu, cred că numai pentru câteva zile...

— Şi dece aşa, pe neaşteptate?

— Doar ştii şi tu că în război toate vin aşa, pe neaşteptate... — răspunse Rumianţev, aşezându-se totuşi să mănânce. Inseamnă că au nevoie grabnică de datele noastre. Despre ce vorbeşte radiograma dacă nu despre asta?

— Dacă-i aşa, atunci e foarte semnificativ. — Şi clipind uşor, Voronin îşi aţinti privirea întrebătoare asupra lui Rumianţev. — Nu crezi, oare, că ai noştri se pregătesc grabnic de contraofensivă?

— Fără îndoială.

— Da, era şi timpul, era şi timpul!

— Fără îndoială! Mai desparte n'aveam unde să ne mai retragem. Prin urmare, trebuie să treacă la ofensivă. Şi odată ce trebuie, o să treacă. Şi nu mai încape vorbă că foarte curând. Dealtfel şi vremea e potrivită. Tocmai deaceea ni se şi cer atât de repede informaţii amănunţite cu privire la duşman. S'ar mai putea, iarăşi, să se dea misiuni speciale şi detaşamentelor de partizani din întreg raionul Rjevului...

— Da, şi asta se poate, — se învoi Voronin. — Iar ai luat-o la fugă? Stai jos, omule, stai jos şi nu te mai tot uita la ceas! E încă devreme. Uite, cartofii ăştia sunt o minune... Şi uite-aşa, căpitane... Dar ce voiam să spun? Da, voiam să spun că în clipa de faţă avem mare nevoie de îndrumările Moscovei. In Noembrie detaşamentele noastre s'au întărit, s'au oţelit, au făptuit multe... E drept că nu stăm prin sate, totuşi, la drept vorbind, tot raionul e sub stăpânirea noastră. Şi după cum ştii, suntem bine pregătiţi să distrugem garnizoana germană din Bolotnoe şi să eliberăm de sub Nemţi întreg raionul. De pe acum Nemţii dela Bolotnoe au început să tremure ca de friguri! Primesc întăriri, pun la cale acţiuni represive împotriva noastră — şi totuşi, tremură... Chiar astăzi am primit ştiri de acolo: distrugerea avionului şi întâmplarea dela Sohnino au alarmat toată garnizoana!

— Or să-l ucidă pe Samohvalov, — zise deodată Rumianţev, oftând. — Păcat, e un băiat de aur!

— Nu, or să-l ţină.

— Pentruce?

— Işi închipuie că o să le fie de folos.

— Trag nădejde să ne prindă?

— Fără îndoială.

— Visuri deşarte!

— Câte nu visează ei...

— Oare n'am putea să-l facem scăpat?

— Deocamdată este imposibil.

După ce mâncară, se aşezară să fumeze, lângă soba de fier încinsă la roşu.

— Prin urmare, zici că la Bolotnoe e panică? — întrebă Rumianţev.

— Şi încă ce panică! — Voronin zâmbi vesel, cu toată faţa. — Asta-i a doua după distrugerea comandaturii din Olhovca. Fără îndoială că iar or să-l scuture zdravăn şefii lui pe comandantul

Hobelman! Să laşi tu pe partizani să distrugă un avion de luptă — nu-i lucru de glumă. Bietul Hobelman! Nu mai vede el crucea de fier! Da, pesemne că nu-i chiar atât de uşor să stăpâneşti pământul rusesc! — Voronin scoase din buzunarul dela piept al bluzei kaki, semimilitară, un carneţel. — Mi se pare foarte ciudat că Nemţii nu l-au citit măcar pe marele lor teoretician militar Clausewitz. E un teoretician burghez, fără îndoială, dar are şi unele idei sănătoase. Uite ce scrie... Da, am găsit: „...cu cât contactul dintre massele populare şi armata duşmană e mai larg — prin urmare, cu cât aceasta din urmă se desfăşoară pe o suprafaţă mai întinsă — cu atât e mai puternică acţiunea războiului poporului. Ea distruge, întocmai ca un foc care mocneşte, înseşi temeliile armatei duşmane".

— Incepuseşi parcă să-mi spui că aţi avea nevoie de îndrumări dela Moscova, — îi aminti Rumianţev.

— Da, avem mare nevoie!

Şi Voronin începu să se plimbe prin casă.

— După cum îţi spuneam, suntem gata să distrugem garnizoana din Bolotnoe şi să eliberăm întreg raionul, — urmă el. — E un lucru cât se poate de ademenitor. Un raion de partizani! Mă întreb însă: oare putem noi să ne realizăm planul acum, imediat? Să admitem că am cuceri Bolotnoe şi întreg raionul. Nu mă îndoiesc că în cazul acesta Nemţii ar arunca asupra noastră forţe puternice şi că ne-ar fi tare greu... O să putem noi rezista, oare, până la sosirea Armatei Roşii? Că încă nu ştim când o să înceapă contraofensiva noastră... N'ar fi mai bine să aşteptăm? Să continuăm atacurile şi diversiunile noastre, să ţinem ca'n cleşte garnizoana dela Bolotnoe, iar atunci când vor începe ai noştri ofensiva, să începem şi noi o acţiune mai largă de eliberare?...

— După mine, cred că e bine să mai aşteptaţi...

— Pe de altă parte, dece să mai tărăgănim? — urmă Voronin. — Nemţii şi-au dat seama de pe acum că nu e de glumit cu partizanii şi au început acţiuni represive împotriva noastră. In unele raioane au şi hărţuit zdravăn detaşamentele de partizani... S'ar putea ca în curând să înceapă a ne hărţui şi pe noi. Deaceea cred că ar fi mai bine să le-o luăm înainte, să-i atacăm şi să-i nimicim la Bolotnoe. Nu eşti de aceeaş părere?

— Intr'adevăr, lucrul ăsta trebuie bine chibzuit... — răspunse Rumianţev.

— Intr'un cuvânt, e vorba de tactica noastră în momentul de faţă. Şi tocmai în această chestiune avem mare nevoie de ajutorul

Moscovei. — Voronin se întoarse lângă sobă și se așeză la locul lui. — Știi la ce mă gândesc acum? Cred că ar trebui să se înființeze la Moscova un Comandament Central, care să conducă mișcarea de partizani. Forțele noastre trebuiesc organizate în unități de partizani după tipul celor din armată, la nevoie adunate la un loc, iar acțiunea lor coordonată... Să spui acolo la Moscova, ce ne-am gândit noi să facem aici.

— Bine, o să raportez totul — făgădui Rumianțev. — Peste o zi sau două o să primiți o radiogramă de răspuns la toate astea. — Rumianțev se uită la ceas. — N'ar fi bine să mergem?

— Așteaptă, e încă devreme...

Atunci intră și Stepan Boiarchin, care conducea lucrările pe terenul de aterizare. Privirea lui era neobișnuit de vioaie. Își aruncă pe laviță mănușile de blană și ducându-se de-a-dreptul la sobă, începu să-și frece mâinile înghețate.

— Ei, cum merg treburile acolo? — îl întrebă Voronin.

— Totul e gata. Așteptăm.

— Cum stăm cu luna?

— Luminează puternic...

— Ați adus lemne destule?

— Pentru toată noaptea.

— Acum uite ce este, Stepan Egorâci, — urmă Voronin. — Am citit raportul tău. Ce-aș putea să-ți spun? Mă bucur de toate. Îți mulțumesc mai cu seamă pentru distrugerea avionului. Cred că asta o să apară în comunicatul Biroului Sovietic de Informațiuni... Dar în ce-l privește pe Loznevoi, v'ați cam grăbit să-i faceți felul... De Șoșin e bine să te ocupi serios, ai dreptate. Omul trebuie pus la încercare și, eventual, la treabă...

— Mă tem că...

— O să facem așa fel ca să n'ai de ce te teme, — îl liniști Voronin. — Acum, uite ce este... Să trimiți mâine jumătate din detașament în pădurea Gniloe. Oamenii tăi trebuie să dea ajutor parașutiștilor, care au mult de lucru.

— Pentru câtă vreme? — întrebă Boiarchin.

— Asta o să se vadă acolo.

— Am înțeles, se va face!

Rumianțev se ridică și-și luă scurta de blană:

— Prieteni, e timpul să plecăm!

Pe șesul acoperit cu zăpadă ardeau focuri. Nu departe, pe schiuri late, stătea un avion „PO-2". Strigându-se încet unii pe alții, par-

tizanii scoteau din el saci, pe care-i aşezau în sănii. Pilotul îi zorea mereu: în sufletul lui se cam temea de Nemţi, şi se grăbea să se ridice cât mai repede în văzduh.

Lângă unul din focuri, pe o grămadă de crengi de brad, şedea Marica. Tulburată şi grăbită, uitându-se mereu la avion, scria o scrisoare pentru Andrei. Gândul să-i scrie lui Andrei prin Rumianţev îi venise atât de spontan, încât se zăpăcise; şi deasemenea se zăpăcea, pentru că-şi dădea seama că ar fi putut să piardă această nesperată ocazie de a trimite o scrisoare dincolo de front, şi pentrucă trebuia să scrie repede şi pe scurt, în timp ce ea ar fi vrut să-i destăinuiască tot ce îndură o inimă în timpul despărţirii, să-i împărtăşească dragostea ei, grija şi dorul ei... Era atât de tulburată şi de grăbită, încât i se umpleau ochii de lacrimi...

Rumianţev tocmai se aşeza în avion, când Marica se repezi spre el din mijlocul partizanilor şi-l trase de poala scurtei lui miţoase de blană:

— Tovarăşe căpitan, stai puţin!

— Ce s'a întâmplat? Cine mă trage?

— Eşti bun să iei scrisoarea asta? Uite-o!

După ce petrecu avionul cu ochii, Marica se apropie de locul unde se desprinsese el de pământ şi rămase multă vreme acolo, uitându-se la cerul albastru al nopţii. Și tot sufletul ei pâlpâia de o fericire neaşteptată...

IX

... Divizia lui Borodin întâmpină cu îndrăzneală duşmanul în sectorul Schirmanovo. Trupele fasciste germane o atacară de nenumărate ori, furioase şi îndârjite. Dar nu izbutiră s'o dea peste cap şi să taie şoseaua spre Volocolamsc. Divizia lui Borodin parcă prinsese rădăcini în pământ: nici focul cel mai înspăimântător nu era în stare s'o clintească din poziţiile pe care le ocupa.

In dimineaţa de 18 Noembrie se află că Guvernul Sovietic conferise diviziei lui Borodin, ca şi altor unităţi, titlul de divizie de gardă. După aceea, încă două zile, divizia lui Borodin mai respinse cu tărie şi abnegaţie atacurile duşmanului în sectorul Schirmanovo. Abia în noaptea de 20 Noembrie, când flancul drept al armatei, care se retrăgea din zona Volocolamsc în direcţia rezervorului de apă dela Istra, ajunse pe aceeaş linie cu ea, din ordinul lui Rocossovschi,

divizia își părăsi pozițiile și se retrase cam doisprezece kilometri spre răsărit, apropiindu-se în acelaş timp de şoseaua Volocolamsc.

Acolo, în noul sector, generalul de armată Jucov, comandantul Frontului de Vest, înmână personal diviziei Borodin, drapelul roşu de gardă, brodat cu aur şi cu ciucuri bogați pe de margini.

La această solemnitate fuseseră chemați cei mai buni comandanți şi soldați din toată divizia, cu toate că tocmai atunci lupta era pretutindeni în toi.

Primind drapelul din mâinile lui Jucov, generalul-maior de gardă Borodin se lăsă cu genunchiul stâng în zăpadă, își scoase căciula caucaziană şi-şi înălță fața mustăcioasă. După el îngenunchiară toți cei care erau de față la această solemnitate. Niciodată chipul lui Borodin nu mai avusese expresia pe care o avu în clipa aceea. Răspândea o lumină atât de limpede, și în fiecare trăsătură era atâta fericire însuflețită, atâta mândrie, hotărîre şi încredere, cum nu le-ar putea avea laolaltă decât un om pătruns de înalta lui misiune pe pământ, pregătit pentru orice faptă sfântă şi nemuritoare.

— Jurăm! — rosti Borodin cu glasul schimbat, uitându-se grav în ochii lui Jucov.

— Ju-răm! — repetară cu putere, într'un glas, şirurile de ostaşi de gardă aliniați în poiana din pădure.

— Ju-răm! — răspunse adânc ecoul pădurii, și mulți se gândiră că ecoul răspunde pentru cei care la ceasul acela erau în luptă.

Borodin vorbea rar, limpede şi răspicat, ca şi cum ar fi vrut să lase timp să repete după el cuvintele jurământului sfânt față de patrie şi de Stalin, nu numai ostaşilor săi de gardă din poiană, dar şi ecoului pădurii. Apoi ridică un capăt al drapelului și în atenția încordată a tuturor, îl apăsă cu putere de buze...

... Peste o zi, divizia ajunsese în apropierea Istrei.

Bătălia pentru Istra, la care luau parte câteva mari unități și unități, ținea de cinci zile. Divizia lui Borodin, dealtfel ca şi celelalte, suferea zilnic pierderi în oameni și armament, dar asta nu scădea cu nimic dârzenia ei în luptă. Ostaşii de gardă aveau o lege a lor nescrisă: să nu se bată numai pentru ei, ci şi pentru tovarăşii scoşi din luptă. Işi pierduseră cu toții noțiunea timpului. Toți uitaseră de odihnă. Unii erau atât de obosiți după o zi de luptă încât, spre seară, abia de mai puteau mânui închizătoarele puştilor...

Totuşi, în ziua de 27 Noembrie duşmanul pătrunse în Istra...

Şi divizia lui Borodîn trebui să se retragă iarăşi...

Era o vreme cu vifor şi ger. Tuturor le era greu: şi comandanţilor, şi soldaţilor. Luptau de dimineaţă şi până seară. Toată ziua stăteau în zăpadă şi frig, de multe ori fără o mâncare caldă, numai cu pesmeţi şi pâine îngheţată. Şi, mai rău decât toate: nu aveau totdeauna destule muniţii. Se întâmpla uneori să se ţină o socoteală riguroasă chiar şi la cartuşele de puşcă... Şi îndată ce se lăsa noaptea, trebuiau să se retragă din nou, scoţând din troiene maşini, tunuri şi căruţe, să se pregătească din nou ca să respingă atacurile duşmanului...

Neînchipuit de mari erau greutăţile retragerii şi suferinţele vitejilor noştri ostaşi care apărau drumul spre Moscova. Nimeni dintre cei de pe front nu putea îndura gândul că, pe zi ce trecea, se apropiau de capitală. Dar mai greu încă le venea celor care nu se retrăgeau pe drumuri pierdute de ţară, ci chiar pe şoseaua Volocolamsc: acestora le era dat să vadă stâlpii kilometrici purtând numere numai din două cifre negre...

Ostaşii noştri însă îndurau toate aceste greutăţi şi suferinţe cu o bărbăţie fără seamăn. Nu trecuse mult dela 7 Noembrie, şi ei vedeau încă în închipuire pe conducătorul şi Comandantul Suprem la tribuna înaltă din capitală, auzeau încă vorbele lui pline de o putere liniştită şi de o îndreptăţită încredere în victoria asupra duşmanului. Şi deaceea vitejia lor ostăşească era fără seamăn. Chiar în cea dintâi zi a ofensivei duşmane, la 16 Noembrie, douăzeci şi opt de ostaşi ai diviziei de gardă a generalului Panfilov săvârşiră o nemuritoare faptă de vitejie la halta Dobosecovo. Şi alte mii şi mii de ostaşi săvârşeau în fiecare zi fapte de vitejie legendară în toate sectoarele frontului din preajma Moscovei şi pe toate drumurile care duceau spre Moscova.

X

In noaptea spre 30 Noembrie, la două săptămâni după dezlănţuirea ofensivei trupelor fasciste-germane, divizia lui Borodin, care se retrăgea dela Istra pe şoseaua Volocolamsc, îşi părăsi poziţiile din zona marii aşezări industriale cu numele poetic de Sneghiri [1]).

Batalionul lui Şaracşane se retrase cel din urmă, părăsind Sneghiri în zori de zi.

---

1) *Sneghiri* — pasărea lugaci. (N. trad.)

Dincolo de aşezarea industrială Sneghiri, peisajul din preajma Moscovei se schimbă deodată. Ici şi colo se zăreau coşuri de uzină, clădiri mari de piatră, castele de apă, pilonii liniilor de înaltă tensiune, platforme uşoare de cale ferată, fel de fel de tăbliţe indicatoare pe şosea şi vile frumoase prin păduri... Simţeai din toate că se apropie un oraş mare. Erau căile apropiate de acces spre Moscova.

Soldaţii păşeau vorbind între ei, posomorîţi şi trişti:

— O mai fi mult până la Moscova?

— Cum vrei s'o iei: pentru noi puţin, pentru Nemţi mult...

— M'ai lămurit buştean! Eu te întreb omeneşte.

— Ceva mai mult de patruzeci.

— Apoi e aproape, aproape de tot! Se vede şi după locuri.

— Curând vine Nahabino, mai încolo Pavşino şi Tuşino...

— Şi oare când facem cale' ntoarsă?

— De ne-ar mai trimite ceva oameni proaspeţi...

— Da' ce, tu eşti clocit?

— Oameni avem noi destui! Nu-i vorba de asta...

La răsăritul soarelui, batalionul se opri într'un sat mic, Sadchi, de unde nu mai erau decât exact patruzeci de kilometri până la Moscova. Oamenii se împrăştiară cu grabă prin sat, începând să facă foc prin casele pustii.

Sadchi era un sat mic, aşezat pe un deal înalt, cu păduri de amândouă părţile şoselei Volocolamsc. Dacă te uitai spre apus, vedeai pe partea dreaptă, printre tei şi sălcii albe, vreo zece izbe ţărăneşti, un iaz artificial nu prea mare şi o pădurice tânără şi deasă, în care se zăreau acoperişurile verzi ale unor clădiri. Pe stânga, un parc întins şi bătrân, în mijlocul lui o casă de piatră cu două etaje, apoi o biserică părăsită, cu clopotniţă înaltă, câteva căsuţe în jurul ei, iar la poalele dealului împădurit din apropiere, valea cu calea ferată...

Era o poziţie de apărare minunată.

La marginea de apus a satului se afla un şanţ adânc, care putea să slujească de tranşee pentru siguranţa de luptă. La dreapta şoselei, în grădinile de zarzavat, şi la stânga ei, la marginea parcului, se găseau poziţii bune pentru tunurile cu tragere directă. Puncte de observare se puteau instala uşor în orice punct al dealului. Până la satul Lenino, unde trebuia să se ivească în curând inamicul, era în linie dreaptă, ceva mai mult de un kilometru pe şosea. De-a-lungul ei, un şes neted, prin care şerpuia albia secată a unui râu. Nici tancurile, nici infanteria, n'ar fi fost în stare să străbată şesul acesta sub foc...

...Pe povârnişul de apus al dealului, pe şosea, lângă stâlpul cu o placă mare pe care scria „Sadchi", se adunase un grup numeros de ostaşi. Se uitau neliniştiţi spre apus şi vorbeau cu aprindere. Satul Lenino, părăsit de curând, era viu luminat de soarele dimineţii. In aşezarea industrială Sneghiri, mai la dreapta de coşurile înalte ale uzinei, ardea ceva, şi fumul vânăt se înălţa în văzduh. La miazănoapte de şosea bubuia artileria. In apropiere, pe tufele de aluni, se legănau stoluri de lugaci. Minunatele păsărele nordice, venite în ospeţie pe meleagurile Moscovei, stăteau tăcute şi nemişcate, părând că se uită în jur cu o nesfârşită tristeţe omenească...

Spre grupul de ostaşi de lângă stâlpul indicator se îndreptă atunci locotenentul de gardă Iurghin, care fusese numit comandant de companie doar cu vreo săptămână în urmă, după ce Cudriavţev căzuse grav rănit. Auzise de departe glasul lui Andrei Lopuhov. Pe zi ce trecea, Andrei era tot mai ursuz şi mai arţăgos, ceeace-l făcea să aducă din ce în ce mai mult cu taică-său.

— Vezi bine, aici apărarea e fără cusur! Nici nu mai încape îndoială! — striga el, aşa, fără pricină. — Datoria ta e să te gândeşti la ofensivă! De aici, de pildă, n'o să pleci să ataci Lenino, că te seceră cu mitralierele. Dar ia te uită dincoace!... Parcă prin pădurea asta n'ai putea să te apropii de Lenino din flancul stâng? Din pădure, ieşi la calea ferată... De-a-lungul căii ferate poate fi linia de atac. Vezi? Iar de acolo, de-a-dreptul în sat! Iar flancul drept nu trebuie să fie îndreptat spre Lenino, ci să treacă prin marginea pădurii dela apus de sat şi să taie drumul spre Sneghiri! Şi atunci să vezi ce mamă de bătaie o să 'le tragem, de-or să le meargă fulgii!

Unul dintre soldaţi dădu de veste în şoaptă:

— Băieţi, vine locotenentul...

Tăcuţi, posomorîţi, dar cu privirea plină de încredere, ostaşii se uitară câteva clipe la comandant. Fără să se mai poată stăpâni, Andrei Lopuhov, păşi înainte şi, întunecat, îşi lăsă ochii în jos. Apoi, cu o supremă încordare sufletească, simţind cum i se urcă un nod în gât, repetă fără să-şi dea seama întrebarea pe care i-o mai pusese lui Matvei Iurghin cândva, înainte de Olhovca, lângă mesteacănul cel tânăr şi singuratic:

— Până unde? Până când?

Toţi ostaşii oftară din adânc, cu obidă.

— Până aici, până la locurile astea, — răspunse Iurghin, desfăcându-şi braţele.

Andrei îşi înalţă repede ochii la el.

— De aici, niciun pas îndărăt! — urmă Iurghin cu asprime, vorbind atât ostaşilor, cât şi lui însuşi. — Aşa a ordonat tovarăşul Stalin! Trebuie să ne întărim imediat în satul acesta şi să oprim în loc duşmanul. Să murim — dar să-l oprim!

XI

Regimentul lui Ozerov ocupă o nouă poziţie de apărare: batalionul lui Şaracşane se instală pe marginea de apus a satului Sadchi, batalionul lui Juravschi se aşeză la dreapta şoselei, de-a-lungul pădurii în care se aflau casa copilului şi tabăra de pioneri, călare pe drumul care duce la Nefedievo, iar batalionul lui Golovco la stânga şoselei, la miazăzi de calea ferată, cuprinzând şi satul Rojdestveno, Statul major al regimentului, comandat de maiorul de gardă Ozerov, se opri în satul Taliţa, de pe şoseaua Volocolamsc, la un kilometru jumătate de limita dinainte a apărării. De-a-lungul întregii poziţii se instalară deasemeni unităţi de artilerie şi de tancuri.

Compania locotenentului de gardă Iurghin se nimeri în sectorul din stânga şoselei în şanţul care mergea de-a-lungul grădinilor de zarzavat şi a parcului. Ca locuinţe, avea casa de lângă biserică, căsuţa paznicului şi magazia pentru păstrat legumele, toate chiar lângă limita dinainte a apărării. Ostaşii companiei, înflăcăraţi de ordinul Comandantului Suprem, se porniră cu înfrigurare să-şi întărească poziţiile: unii curăţau şanţul de zăpadă prefăcându-l în tranşee, şi-i udau parapetul cu apă, alţii prefăceau în cazemată subsolul casei şi pregăteau amplasamente descoperite pentru mitraliere, iar alţii amenajau locuinţele...

Şi în restul sectorului, la dreapta şi la stânga şoselei, oamenii munceau cu aceeaş tragere de inimă. Duşmanul nu se ivise încă în Lenino şi toţi se grăbeau să-şi întărească poziţiile înainte de sosirea lui: tanchiştii îşi instalau tancurile în ambuscade, artileriştii îşi pregăteau punctele de observare şi-şi împingeau tunurile spre limita dinainte, pentru trageri directe, servanţii aruncătoarelor ocupau locuri potrivite în şesul de dincolo de sat, conductorii aduceau muniţii cu săniile, transmisioniştii întindeau fire...

Soarele se ridicase sus şi lumina, aşa cum numai în cea din urmă zi a lui Noembrie putea să lumineze. Totuşi, gerul se înteţea. Crivăţul, care sufla aproape de pământ, pătrundea până la oase, cu toate că era atât de uşor, încât nici nu scutura promoroaca de pe

copaci. Nu se zărea nicio pasăre de prin partea locului. Doar, zburlindu-şi penele, lugacii se legănau pe tufele încărcate cu zăpadă, ciripind din când în când trişti şi îngânduraţi... Andrei Lopuhov conducea lucrările de transformare în locuinţă a magaziei pentru păstrat legumele. Ridica o vatră şi pregătea o rezervă de lemne de foc. Ostaşii aveau mai mare nevoie de căldură decât de mâncare. Când vatra a fost gata, Andrei trimise oamenii să facă rost de scânduri şi de paie, iar el aprinse focul şi, folosind o clipă liberă, scoase din buzunar ziarul „Pravda".

Cu trei zile în urmă, la 27 Noembrie, atunci când trupele noastre părăsiseră Istra, apăruse în „Pravda" articolul de fond intitulat: „In preajma Moscovei trebuie să înceapă distrugerea duşmanului!" Acest număr de ziar ajunsese până la unităţile din linia înaintată abia dimineaţă (în zilele acelea, ziarele întârziau de multe ori) şi noul comandant de pluton, sergentul major Dubrovca, îl însărcinase imediat pe Andrei să citească ostaşilor articolul în timpul prânzului. Ca să nu se facă de râs când va citi acest interesant articol, Andrei trebuia să-l citească întâi singur, ca să-i pătrundă fiecare cuvânt. Dealtfel, chiar şi fără însărcinarea lui Dubrovca, Andrei era nerăbdător să cunoască articolul: voia să afle cât mai repede ce spunea Moscova despre apropiata nimicire a duşmanului.

Citea fără să-şi ridice ochii de pe ziar, aproape fără să respire: fiecare cuvânt din articol era important, tulburător, plin de nădejde. Ziarul foşnea în mâinile lui tremurătoare. Mişcat, Andrei nici nu-şi dădea seama că începuse să citească în gura mare.

— „...Aici, în preajma Moscovei, — şi glasul lui răsuna puternic, ca atunci când le citea ostaşilor, — aici trebuie să începem acţiunea de distrugere a cotropitorilor germani. Fie ca aici, în preajma Moscovei, să înceapă răfuiala sângeroasă cu bandiţii fascişti-hitlerişti, pentru toate crimele lor!".

Din uşă se auzi un glas cunoscut, puţin cam răguşit:

— Sergentul de gardă Lopuhov nu-i aici?

— Aha, Ivan Andreici, ia vino'ncoace!

Andrei şi Umrihin îşi scuturară îndelung mâinile, bucuroşi de această întâlnire. Nu se văzuseră de aproape două săptămâni. Umrihin fusese rănit la Cozlovo şi rămăsese la batalionul medico-sanitar, iar două săptămâni înseamnă mult la vreme de război... Se aşezară apoi alăturaţi lângă foc şi aşa cum se obişnuieşte la o întâlnire prietenească, îşi răsuciră câte o ţigare.

— După cum văd, eşti singur aici? — întrebă Umrihin.

— Singur. Indată trebuie să vină şi băieţii cu paie...

— Atunci dece citeai în gura mare?...

— Articolul ăsta, Ivan Andreici, nu trebuie citit decât tare! — Şi Andrei îi arătă ziarul. — Vezi ce scrie? Dacă mi-ar ajunge glasul, l-aş citi să-l audă lumea întreagă! Moscovei nu-i place să vorbească degeaba. Simte inima mea că în curând facem cale întoarsă!

— Da, cam într'acolo merge treaba, — se învoi Umrihin. — Nu vezi cum i-au aruncat din Rostov? Cred că acum vine rândul nostru.

— E rândul nostru, Ivan Andreevici, al nostru! Când ai plecat dela batalionul medico-sanitar?

— Chiar astăzi...

— Ai auzit ce s'a întâmplat cu noi?

— Am auzit! — Umrihin oftă, clipi mărunt din ochi şi-şi întoarse faţa dela foc, chipurile ca să se ferească de dogoare. — Şi cum a fost ucis Cocetcov la Istra, şi cum a fost rănit Covalciuc... Pe Nurgalei l-am văzut la batalionul medico-sanitar. Greu a mai fost rănit, săracul, dar după toate semnele o să scape... E om aprins, şi când te aprinzi, eşti în stare să faci orice, chiar să scapi cu viaţă, pe cuvântul meu! Da, au pierit mulţi, grozav de mulţi! Am văzut eu multe la batalionul medico-sanitar... Acolo, frate, vezi mai mult sânge decât în limita dinainte a poziţiei!

Tăcură o vreme, de parcă ar fi stat amândoi lângă un mormânt scump.

— Cum s'ar zice, ţi s'a vindecat degetul? — întrebă Andrei mai târziu.

— S'a vindecat el, dar încă tot îl mai ţin legat.

— Şi încolo, ce se mai aude?

— Apoi, din pricina degetului ăstuia, toate treburile mele s'au dus dracului, măi frate! — răspunse Umrihin suspinând. Dar numaidecât începu să râdă răguşit. — Dacă vrei, ţi le spun toate pe rând.

— Spune.

— Mai aruncă vreo două lemne pe foc.

In cele două săptămâni cât stătuse la batalionul medico-sanitar, Umrihin se mai îngrăşase şi se mai înviorase. Faţa bine bărbierită îi strălucea, iar ochii aveau o privire vie şi veselă.

— Te uiţi ce mutră am căpătat la batalionul medico-sanitar? — întrebă Umrihin şi iarăşi se porni să râdă în hohote. — Acolo, frate, zic şi eu că e rost să faci provizie de grăsime! Doar ştii şi tu că rana mea era un fleac, aş putea spune că trupul nu mi-a

fost vătămat cu nimic, aşa că mai mult m'am odihnit decât m'am lecuit! Schija mi-a retezat degetul ca un cuţitaş, pe cuvântul meu! Aşa de curăţel a lucrat, încât doctorul n'a mai avut nicio bătaie de cap. Mi-a uns ciotul cu nu ştiu ce, au cusut ceva, m'au legat, şi cu asta, basta! Gata tratamentul! Ei, frate, şi ce bine am trăit eu aste două săptămâni! M'am lenevit de tot, pe cuvântul meu! Stăteam culcat sub pătură, între cearceafuri curate, şi mă gândeam: „Aşa război, mai zic şi eu! Să tot lupţi!" Pentru că, să vezi ce mi s'a întâmplat... Mă întâlnesc odată cu un ostaş. Venea omul dela spital. Mutra, mai ceva decât a mea. Mă uit eu — după toate semnele era artilerist, voinic şi cu nasul pe sus. Ne-am aşezat noi să ne aprindem câte o ţigare, şi el mă'ntrebă: „Ei, cum merge treaba?" „Apoi la noi, la infanterie, îi răspund, se ştie de când lumea cum merge! E greu al dracului! Veşnic în limita dinainte a poziţiei, vârît în pământ, sub foc... Se întâmplă să n'ai nici ce mânca, nici ce bea. La infanterie şi pierderile-s totdeauna mai mari; ori te ucide, ori te sfârtecă. Pe când la voi, îi spun, la artilerie, e altă socoteală. Rareori se întâmplă să ajungeţi în limita dinainte a poziţiei, staţi mai mult în spate. Iar cei din artileria de corp de armată, şi de armată, stau şi mai departe. Acolo nu mai e trai, e rai!" Şi atunci fălcosul de colo: „Apoi, tu habar n'ai de meseria armelor, zice, cu toate că eşti om în toată firea! Şi eu sunt, zice, infanterist sadea, vânător, şi pot să-ţi aduc la cunoştinţă fără greş că nimic nu-i mai uşor decât serviciul la infanterie. Floare la ureche, nu alta! Rar de tot moare câte unul, mai mult aşa merge vorba. De rănit, se întâmplă mai des, nimic de zis. In privinţa asta, sunt de aceeaş părere cu tine. Uite eu, de pildă, am fost rănit dela începutul războiului de nu ştiu câte ori. Şi atunci, care-i socoteala? In limita dinainte a apărării vârît în pământ, nu stăteam mai mult de două-trei zile: repede căpătam o rană şi fuga la spital! Şi uite, am socotit aşa: în limita dinainte am stat, cu totul, ca o săptămână — încolo, numai prin spitale! Odăiţe luminoase... Cearşafuri albe... şi fete care te îngrijesc: una îţi potriveşte pernuţa sub cap, alta îţi aşează pătura în jurul trupului, alta îţi dă să bei apuşoară şi-ţi vorbeşte cu blândeţe... Asta zic şi eu că-i serviciu, serviciu în lege!..." Mi le spunea toate astea, diavolul cel fălcos şi râdea cât îl ţinea gura! Era un flăcău vesel şi glumeţ. „Dar să-ţi spun, zice, cât de greu le vine artileriştilor, chiar şi acelora dela artileria grea, care stau departe de limita dinainte a poziţiei. Puţini mor, iar răniţi cad mai puţini. Şi tocmai din pricina asta stau tot timpul pe front. Şi cu toate că nu stau în limita dinainte, dar nici pe cearşafuri curate nu stau!

Li se întâmplă şi lor de toate: stau în pământ, de multe ori n'au ce mânca şi-i ceartă comandanţii... Şi cât trebuie să muncească! Numai cât pământ sapă! Uneori trebuie să împingă tunurile. Intr'un cuvânt, se ştie cum e serviciul lor... Acum, socoteşte şi tu, zice: pentru cine-i mai uşor?" Şi iar a început diavolul să râdă cât îl ţinea gura! Se înţelege, am făcut şi eu haz. „Tare mai eşti şugubăţ, i-am zis, asta-i!" Dar iată că astăzi sunt cu totul de părerea lui. De cum am ajuns la batalionul medico-sanitar, m'am pus pe odihnă şi am hotărît că pentru nimic în lume nu mai plec dela infanterie!

— Intoarce-te la mal, c'ai luat-o razna! — zise Andrei.

— Mă 'ntorc îndată, n'avea grijă, — făgădui Umrihin, apoi urmă: — Stau eu, prin urmare, culcat sub pătură, pe cearşaf curat, şi mă gândesc: „Iaca, mă odihnesc, şi pe urmă mă întorc din nou la infanterie, la plutonul meu!". Dar odată n'am mai avut răbdare şi am intrat în vorbă cu doctorul despre serviciul pe care aveam să-l fac la infanterie. Doctorul mi-a spus: „Nu, frăţioare, cu toate că trupul nu ţi-a fost vătămat mai deloc — doar nu-ţi lipseşte decât jumătate din degetul arătător, iar oamenii se deprind să tragă şi cu mijlociul — legea nu ne îngăduie să te lăsăm, cu un cusur ca ăsta, în rândul combatanţilor". Straşnică veste! îmi zic. Judecă şi tu: unde să plec acum din armată? Acasă? Dar casa mea, după cum ştii, e tocmai lângă Velichie Luchi! Interesul meu e să rămân în armată, că numai aşa pot să ajung mai repede acasă! „Bine, zice atunci doctorul, dacă nu vrei să pleci, putem să te lăsăm şi'n armată, numai că pe undeva pe la o formaţie de spate, sau pe la vreun stat major..." Acum, judecă şi tu: unde era să mă duc?

— Şi ce treabă ţi-au dat? — întrebă Andrei.

— Nu mă aşteptam deloc, frate, să iasă lucrurile aşa cum au ieşit! — urmă Umrihin. — N'ai să mă crezi, dar mi-au dat un adevărat post de răspundere! Acum, frate, am ajuns şi eu om mare! Nu mă laud, dar s'ar putea întâmpla să mai fiu încă de folos, la nevoie...

— Ei, dar spune odată, ce post? — Şi Andrei râse pe înfundate. — Nu cumva te-au numit adjutant al comandantului de regiment? Că tot n'are el adjutant...

— Da' ce, asta-i funcţie? Auzi, adjutant! Ce tot spui, doamne iartă-mă! Să prezinţi hârtiile la semnat?

— Poate că ajutor al şefului de stat major?

— Nu, Andrei, degeaba râzi. Şi dacă te interesează, apoi o să-ţi spun deschis: m'au numit în vechea mea specialitate.

— Care specialitate?

— Apoi, în legătură cu caii.
— Cu caii?
— Da. Conductor, şi încă la maior!
Umrihin aşteptă cu răbdare să-şi termine Andrei hohotul de râs.
— Şi uite cum s'au petrecut lucrurile — urmă el, ca şi cum nu s'ar fi întâmplat nimic. — La o zi după aceea, vine la batalionul medico-sanitar un locotenent şi întreabă: „Aici e soldatul de gardă Umrihin?" Eu stăteam culcat sub pătură, învelit până sub bărbie — ce mai încoace-încolo, mă făcusem leneş de tot! Dar tot am răspuns: „Da, aici!" „Care deget, zice, ai pierdut?" „Arătătorul, răspund eu, dela mâna dreaptă". „Nu vrei să te demobilizăm?" „Nu vreau!" „Cât timp ai fost îngrijitor la cai în colhoz?" „Zece ani". „Atunci, zice, o să intri sub ordinele mele. Te pun conductor chiar la comandantul regimentului. Degetul tău, zice, n'are nimic de-aface la o treabă ca asta. Dacă ţi-ar fi lipsit arătătorul dela mâna stângă ar fi fost altceva: fără el e greu de mânat caii. De cel dela dreapta însă nu-i nevoie: caii sunt bine hrăniţi, n'ai nevoie să-i îndemni cu hăţul"... Şi uite-aşa m'am pomenit, frăţioare, în funcţia asta! Se înţelege, la început nu prea voiam să mă las de viaţa uşoară dela infanterie, dar ce puteam să fac? Pe urmă m'am mai gândit şi aşa: trebuie să mă duc, că doar e o funcţie de răspundere! Ce, crezi că-i lucru de glumă să duci în trăsură pe comandantul regimentului? Oho, trebuie să ai multă pricepere pentru aşa ceva. Să fie şi caii bine ţinuţi, să fii şi tu la timp cu trăsura să-l duci pe comandant unde trebuie şi la ceasul la care trebuie, să nu-l hurduci la hopuri şi să vorbeşti cu el la drum, ca să nu-i fie urît. Iar de umblat, umblă mereu: când încoace, când încolo. Şi acum te poftesc să-mi spui: cu cine o să stea mai mult de vorbă maiorul? Cu şeful de stat major, cu adjutantul, sau cu mine? Şi cu cine o să vorbească mai prieteneşte? Cu şeful de stat major şi cu adjutantul, comandanţii de regiment nu fac altceva decât să se certe, asta se ştie... Dar cu mine, dece s'ar certa? Ei, o să-mi mai spună el uneori câte-o vorbă, când l-oi hurduca la hopuri... Dar altminteri, ce are el de împărţit cu mine? Doar îmi cunosc bine meseria. Iar de s'o întâmpla să mai uite de treburile lui şi să plece încotrova, o să privească liniştit pădurile şi câmpiile, o să-şi aducă aminte de ceva plăcut, o să i se moaie sufletul şi o să aibă chef de vorbă fără ceartă... Apoi, sunt şi eu în stare să stau de vorbă cu oricine! Şi pe urmă, judecă şi tu. Cine poate să vorbească cu el mai deschis: şeful de stat major, sau conductorul? Uite, mai adineauri veneam noi încoace...
In clipa aceea, în apropiere bubui un tun. Andrei şi Umrihin

se repeziră unul după altul din magazia pentru păstrat legume, uitându-se spre apus. Deasupra satului Lenino se înălţau fumuri.

— Au sosit, — zise Andrei. — Acuşi începe hora...

— Nu cumva e vreo acţiune de cercetare?

— Stai, nu vezi tancul? Au şi început!

Tunurile antitanc, care se aflau mai la dreapta şoselei, deschiseră un foc viu...

XII

De două săptămâni, maiorul de gardă Ozerov ardea în lupte, aşa cum arde în bătaia vântului un copac aprins de trăznet. Cu fiecare zi care trecea, pe măsură ce se retrăgeau spre Moscova, creştea mereu în el, cuprinzându-i şi cutremurându-i conştiinţa, sentimentul unei răspunderi uriaşe faţă de patrie pentru fiecare pas, pentru fiecare cuvânt al lui. Era conştient că orice acţiune a lui trebuia să fie, în orice moment şi pe deplin, pe potriva năzuinţelor şi misiunilor de luptă ale sutelor de oameni pe care patria îi punea sub comanda lui, încrezători în priceperea lui de a învinge duşmanul. Maiorul de gardă Ozerov îşi dădea seama că acum, în ceasul greu al războiului, nu mai era doar Serghei Mihailovici Ozerov, ci, înainte de toate, şi poate numai atât — un comandant din Armata Roşie. E drept că totdeauna înţelesese acest lucru. Acum însă, această înţelegere îi cuprinsese până într'atât întreaga raţiune, încât ajunsese să fie însuşi conţinutul esenţial şi atotputernic al vieţii lui — ceeace pentru Ozerov, ca om, nu era o povară. Trăind zi şi noapte cu sentimentul covârşitor al răspunderii sale în calitate de comandant de regiment, el nu ştia ce e oboseala şi nu-şi pierdea cumpătul din pricina acestui sentiment...

Totuşi în dimineaţa aceea, când generalul Borodin îl lăsase să înţeleagă că ordinul de a-l opri pe duşman pe şoseaua Volocolamsc, în apropiere de satul Sadchi, fusese dat de însuşi Comandantul Suprem, maiorul de gardă Ozerov simţi pentru întâia oară, aproape fiziceşte, cât de nemăsurat de grea era răspunderea lui faţă de patrie. Un ochi atent, de cunoscător, ar fi putut să observe imediat cum, peste faţa dintr'odată pălită, se aşterne o expresie de spaimă. O asemenea expresie n'ar putea să aibă decât un hamal care simte, deodată, din mers, că şi-a luat în spinare o povară peste puterile lui şi că ar fi destul un singur pas greşit ca să cadă, strivit, la pământ. Pentru ca regimentul să se instaleze în apărare în raionul satului Sadchi,

trebuia să se facă ceeace se făcea totdeauna când se ocupau noi poziţii de apărare. Dar acum, lucrul cel mai obişnuit părea nemaipomenit de complicat. Ozerov plecă imediat dela comandamentul de divizie la Sadchi, unde se hotărîse să-şi instaleze punctul de observare. Plecă peste măsură de agitat: pe drum îi ordonă de câteva ori lui Umrihin să oprească, cerceta harta, şoptea ceva, ridicându-şi gulerul cojocului ca să se apere de vânt şi aruncând mereu, în toate părţile, ţigările fumate numai pe jumătate...

Ivan Umrihin înţelese numaidecât că vizita maiorului de gardă Ozerov la comandamentul diviziei îl tulburase din cale-afară. Simţul lui ascuţit de ostaş îl făcu să-şi dea seama de ceeace se petrecea în sufletul comandantului de regiment. In faţa satului Taliţa, Umrihin sări de pe capră şi, în timp ce sprijinea sania la hopuri, încercă să intre în vorbă cu Ozerov:

— Ptiu, ce drum — mormăi el! — Parcă-i drum muieresc...

Ozerov îşi coborî gulerul cojocului.

— Cum vine asta, drum muieresc?

— Apoi, să vedeţi, tovarăşe maior de gardă, — răspunse Umrihin, mergând mereu pe alături de sanie şi ţinându-se cu mâna de aripa ei. — A primit un ostaş dela noi din pluton — unul Golubţov, poate că-l cunoaşteţi... — a primit, zic, o scrisoare dela fecioru-său. Ai lui stau pe-aproape de Ulianov, chiar lângă Volga. Băiatul are vreo treisprezece ani şi a rămas acasă, în chip de gospodar. Şi uite, îi scrie lui taică-său despre felurite treburi colhoznice, dar mai cu seamă se plânge de muieri. „Tătucă, scrie acel Vasca, nu-i niciun chip să stăpânim muierile. Că avem alergătură destulă: ba să cărăm pâine pentru armată, ba carne, iar ele au stricat toate drumurile. Bărbatul are totdeauna grijă să sprijine sania ca să n'o ia pe delături, dar muierile, tătucă, nu pricep asta. Ele se încotoşmănează în şaluri şi stau în sanie ori merg în urma ei, iar de drum n'au nicio grijă. Şi din pricina lor toate drumurile noastre-s aşa de prăpădite, că-i un canon să umbli — şi pentru tine şi pentru cal. Niciun viscol nu-i în stare să mai netezească drumurile astea muiereşti!" Şi uite, mi-am adus şi eu aminte, tovarăşe maior, de acel Vasca Golubţov, care se mai chinuieşte poate şi acum pe undeva, pe vreun „drum muieresc"...

Ozerov văzu limpede cu ochii minţii un drum din spatele frontului, un drum cu gropi şi cu hârtoape, pe care se târăşte încet un convoi de căruţe. Văzu femei îngheţate de frig şi pline de zăpadă stând în jurul săniilor stricate şi a sacilor cu grâunţe

răsturnați în șanțul șoselei și-l văzu până și pe Vasca Golubțov: un flăcăuaș înfipt, îmbrăcat cu cojocul lui taică-său, care se apropie înnotând anevoie prin nămeți de muierile neîndemânatice și strigă la ele cu necaz, pleznind din biciușcă...

— Urcă-te! — ordonă deodată Ozerov. — Și dă-i drumul!

Lângă casa unde se instalase statul major al regimentului, Ozerov opri fără să se coboare din sanie, și dădu ordine căpitanului Smolianinov. Apoi îi spuse lui Umrihin să pornească înainte, în trap întins.

Când sosi la Sadchi, Ozerov se afla în starea lui sufletească obișnuită, ca totdeauna când se pregătea de luptă, doar cu ochii mai aprinși, poate. La punctul de observare, instalat în biserica părăsită, ascultă raportul lui Șaracșane și vorbi la telefon cu comandanții de batalioane Juravschi și Golovco, cu comandantul artileriei regimentare și cu comandantul companiei de transmisiuni, cu delegații regimentului de tancuri și divizionului independent de artilerie antitanc. După ce se puse la curent, în grabă, cu situația tactică, Ozerov înțelese că era neapărat nevoie să facă unele modificări în ordinul dat de statul major cu privire la instalarea regimentului în apărare pe noul aliniament. Se așeză chiar acolo pe o ladă și desfăcându-și portharta, începu să facă repede însemnări pe hartă. Dar în clipa aceea începu lupta.

Necăjit că nu izbutise să-și termine la timp lucrul început, Ozerov ieși în goană din biserică. Tunurile noastre din marginea de apus a satului deschiseseră un foc vijelios. Pe șesul larg dintre Sadchi și Lenino, un tanc nemțesc începuse să ardă; fumul negru, mânat de vânt, flutura deasupra pământului ca o coamă unduitoare de cal. Dela biserică nu se vedea bine ce se petrecea dincolo de parc, pe terasamentul căii ferate. Deaceea, Ozerov se hotărî să se ducă până la casa vecină. Dar nu ajunse să facă nici zece pași dincolo de curtea bisericii, când un proiectil greu mușcă cu troznet asurzitor pământul înghețat din fața lui.

Ozerov se răsturnă dintr'odată pe spate.

Iși veni în fire în sania lui, care aștepta lângă casa cea mare de piatră din fundul parcului. Rămase nedumerit că în loc să se ducă spre casa vecină cu biserica, spre care plecase, stătea acolo, fără să știe dece, culcat pe cojoc, în sanie, iar în jurul lui se îngrămădeau oameni cu fețele speriate, care-și mișcau buzele fără să scoată un sunet, ca într'un film mut. Ozerov făcu o sforțare să se ridice, dar câteva mâini, întinse cu grabă din toate părțile, îl țintuiră pe loc...

După câteva minute, sosi la Sadchi comisarul regimentului, Briantev, plin de zăpadă din cap până'n picioare, înghețat până la oase și vânăt de ger. Indurerat și neștiind cum să aducă la cunoștința comisarului nenorocirea care se întâmplase, Șaracșane îi puse în față portharta lui Ozerov. Chipul lui Brianțev se strânse ca de spaimă.

— E rănit? Grav? Unde?

— Nu i-a găsit nicio rană...

— Are contuziuni? Grave?

— A fost ridicat fără cunoștință.

Cercetând harta lui Ozerov și văzând însemnările pe care le făcuse în grabă, Brianțev întrebă iarăși:

— Ce făcea înainte de a începe bătălia?

— Stătea aplecat asupra hărții, chibzuind nu știu ce...

— A apucat a spune ceva?

— Da, zicea că nu suntem bine întăriți.

— Dar ce spunea, anume?

— Nimic precis.

Brianțev își petrecuse toată dimineața pe la diferitele subunități de spate ale regimentului, instalându-le în noile puncte. După aceea, ca și cum ar fi presimțit nenorocirea, se îndreptase grăbit spre Sadchi. Venise pe drumul din pădure, ocolind statul major al regimentului, și deaceea nu întâlnise sania care-l ducea pe Ozerov, greu lovit, pe șoseaua Volocolamscului.

Când sosise la regimentul lui Ozerov, cu două săptămâni înainte, comisarul Brianțev hotărîse cu tărie să se vindece de cel mai mare defect al său: aprinderea în luptă. Iși atinsese scopul — ce e drept, cu destulă greutate. Dacă vechii lui prieteni, alături de care făcuse retragerea dela frontieră, l-ar fi văzut acum în luptă, s'ar fi minunat. E drept că și astăzi i se mai întâmpla, fiind la punctul de observare, să arunce de pe el fără nicio pricină cojocul și căciula, ca și cum ar fi vrut să se avânte către ostașii care luptau, și urlând cu glas schimbat, să dea ordine cu asprime. In clipele acelea, cu fața lui smeadă și uscată îi ieșeau mai mult încă la iveală umerii obrajilor ascuțiți și buzele pline, iar de sub sprâncenele încruntate, negre și stufoase, ochii îi scăpărau orbitor. Dar lucrul acesta i se întâmpla tot mai rar. Acum, în timpul luptelor, Brianțev avea o purtare egală, încordată, dar fără exagerare.

Nu mai încape vorbă că la această schimbare contribuise, și

încă mult, faptul că avea mereu conştiinţa că alături de el sau în spatele lui, se afla maiorul de gardă Ozerov, că ochiul lui veşnic treaz urmărea mişcările întregului regiment.

Dar astăzi, Ozerov lipsea. Brianţev nu avea în faţa lui decât harta maiorului, pe care se vedeau semne neînţelese, făcute în pripă... Ce vor fi însemnând ele? Ce măsuri o fi vrut să ia Ozerov, ca întărire a puterii de apărare a regimentului? Era greu să ghiceşti gândurile care-l tulburaseră pe Ozerov, şi nici timp de stat la gânduri nu era: trebuia să ia numaidecât comanda regimentului şi să conducă lupta singur, cu totul singur... Intr'adevăr, acum avea dece să-şi piardă cumpătul! Dar Brianţev simţi deodată cum, datorită gândului său, neaşteptat de cumpănit şi de limpede, tot sufletul i se linişteşte.

— Unde-i acum Smolianinov? — îl întrebă el pe Şaracşane.

— Trebuie să sosească imediat.

— Eu plec la staţia de radio.

Aşa a luat Brianţev comanda regimentului.

Lupta era în toi în tot sectorul. Atacul tancurilor germane asupra satului Sadchi fusese respins: două tancuri ardeau pe sfârşite în câmp, iar celelalte făcuseră cale întoarsă, dispărând spre Lenino. Dar în câmp, de amândouă părţile şoselei, infanteria germană, ţinută sub focul nostru puternic şi fără putinţa de a scăpa cu fuga, se culcase la pământ. Batalionul lui Şaracşane o zdrobea fără cruţare. Din toate cuiburile de foc de pe cotă, şi din podurile căsuţelor ţărăneşti, răsunau fără întrerupere serii de mitralieră. Puşcaşii şi lunetiştii noştri trăgeau asupra fiecărui cap duşman care făcea vreo mişcare. Din spatele satului, bateriile de aruncătoare deschideau, una după alta, un foc vijelios. Pe tot întinsul câmpiei, din flăcări şi fum, se înălţau strigăte sălbatice. In vremea asta, artileria grea îşi trimetea proiectilele şuierătoare mult mai departe, uneori chiar până la Sneghiri. Tot într'acolo, de o parte şi de alta a şoselei, treceau în zbor razant patrulă după patrulă, puternicele noastre avioane de asalt, pe care hitleriştii le botezaseră „moartea neagră".

...Căpitanul Smolianinov îi găsi, pe Brianţev şi pe Şaracşane, la punctul lor comun de observare, aşezat în biserica veche şi demult părăsită, cu ziduri peste măsură de groase. In anii dinaintea războiului, biserica fusese folosită ca magazie a colhozului: lângă uşa de intrare, care dădea spre apus, era o grămadă mare de cărbuni de pământ, iar în mijlocul ei fier vechi, lemne şi tot felul de lăzi şi butoaie... Urcaţi sus pe lăzi, şi vorbind între ei, Brianţev şi Şaracşane urmăreau câmpul de luptă prin fereastra spartă, cu ga-

tii ruginite. Prin unghere se odihneau agenţi de transmisiuni, ronţăind pesmeţi, în timp ce telefoniştii repetau stăruitor nume de flori, ca şi cum s'ar fi temut să nu le uite pentru totdeauna:

— Trandafirul! Trandafirul! Aici laleaua.

— Ochiul boului! Ochiul boului! Ochiul boului!

Până la sosirea lui Smolianinov, comisarul Brianţev izbutise să se pună la curent cu situaţia tactică a fiecărui batalion şi să descifreze multe din însemnările de pe harta lui Ozerov — gândurile lui dinainte de luptă. Luându-l pe şeful de stat major cu el în altar, unde nu se aflau decât radiotelegrafiştii, Brianţev desfăcu harta pe marginea ferestrei şi, căutând să acopere bubuitul artileriei din apropiere, strigă fericit:

— Vor să ne'nşele, scârnăviile, dar n'or să izbutească! La început au luat-o spre Şaracşane — şi ce mai bătaie au mâncat acolo!... Două tancuri distruse, iar din infanteria lor nu s'a ales nici praful! Dar ei numai se prefăceau că vor să dea lovitura pe şosea! Să ştii că am dreptate. In realitate, uite pe unde vor să pătrundă: prin flancul drept! Vezi, au şi început să arunce tancuri asupra lui Juravschi, şi încă mult mai multe decât asupra poziţiei dela Sadchi! Uite-aşa au încercat să ne tragă pe sfoară! Dar maiorul şi-a dat seama numaidecât că ei n'or să se îndrepte spre Sadchi şi că or să încerce o învăluire prin flancul drept! De asta făcea el atâtea însemnări pe hartă... Vezi?

Faţa mare şi prelungă a căpitanului Smolianinov parcă se asprise din pricina atenţiei peste măsură de încordate. Intrebă, în timp ce-şi zmulgea ţurţurii de ghiaţă din mustăţile stufoase, ţărăneşti:

— Care-i acum situaţia la Juravschi?

— Bună. Se ţine bine. I-am trimis în ajutor ceva artilerie antitanc, un pluton de mitraliere şi două de puşcaşi... Dealtfel şi tancurile noastre s'au îndreptat într'acolo. O să reziste!

— Dar la Golovco cum stăm?

— Şi acolo încearcă să ne deruteze. Dar degeaba, că nu ne păcălesc!

In zilele din urmă, tot regimentul observase că pe flancul stâng, la miazăzi de şosea, artileria bubuia tot mai domol şi mai rar, iar pe cel drept, mult mai spre miazănoapte de şosea, bubuiturile se auzeau tot mai depărtate de dimineaţă şi până la căderea nopţii... Nimeni nu ştia anume unde se dădeau lupte acolo, dar mulţi bănuiau că cele două mari grupări de trupe fasciste-germane, care atacau de-a-lungul şoselelor Volocolamsc şi Leningrad, se uniseră pe

undeva, în zona Griucovo, şi că de acolo căutau să pătrundă, pe drumul cel mai scurt, spre Moscova.

— Acum îşi aruncă forţele principale spre dreapta şoselei, asta-i sigur! — zise Brianţev, făcând harta sul. — Fără îndoială că pot să mai lovească şi aici. Dela ticăloşii ăştia te poţi aştepta la orice! Totuşi, pentru mine un lucru e limpede: că ei nu mai pot înainta pe un front larg, ci se aruncă în toate părţile căutând să dibuiască punctele noastre slabe. Intr'un cuvânt, sunt la capătul puterilor! Da, aşa-s de istoviţi... — Şi Brianţev arătă cum scurmă ei pământul cu mâinile. — Işi pierd puterile şi se înneacă în propriul lor sânge!

In sufletul lui, căpitanul Smolianinov, ca vechi ofiţer de stat major n'avusese niciodată prea multă încredere în cunoştinţele militare ale lucrătorilor politici din armată. Această neîncredere sporise mai ales după ce-l cunoscuse pe Iahno. Smolianinov era încredinţat că toţi lucrătorii politici din armată trebuie să semene cu Iahno, că puterea lor stă cu deosebire în dibăcia cu care stăpânesc cuvântul bolşevic, în priceperea cu care-şi unesc sufletul cu massele de ostaşi, îndemnându-i prin propriul lor exemplu la fapte de vitejie... El nu ştia că în cele câteva luni de război, luptând alături de comandanţii cu experienţă, comisarii şi lucrătorii politici îşi însuşiseră multe cunoştinţe militare şi că mulţi dintre ei erau în stare de pe acum să conducă singuri, lupte importante.

In clipa aceea, Smolianinov vedea că are în faţa lui un comisar de un tip cu desăvârşire nou. Il asculta pe Brianţev şi se uita cu mirare la faţa lui vioaie şi fericită, luminată de un gând avântat. Iar când Brianţev îi propuse să cerceteze câmpul de luptă de sus, din clopotniţă, Smolianinov îi apucă deodată amândouă mâinile şi i le scutură, lucru pe care nu şi-l îngăduia decât cu prietenii şi numai cu prilejul vreunei bucurii neaşteptate:

— Să mergem!

XIV

Pe drum, înainte de a ajunge în satul Taliţa, maiorul de gardă Ozerov încercă din nou să se ridice în sanie, se uită nedumerit în jurul lui şi ceru să fie dus îndărăt la Sadchi. Dar felcerul care-l însoţea, un bărbat mărunţel, roşcovan şi ursuz, dovedi dintr'odată o autoritate atât de neînduplecată, la care dealtfel îi dădeau dreptul înseşi legile medicinii, încât, vrând nevrând, Ozerov trebui să se

resemneze. „Ce repede își mișcă buzele, dar n'are glas", își zise Ozerov râzând de sanitar. Și deodată simți o moleșeală în tot trupul și-l cuprinse un fel de somnolență.

Ozerov a fost adus la compania sanitară, care se afla la marginea de răsărit a satului. Când medicul militar Olga Nicolaevna Elețcaia, o femeie tânără, bălaie și subțire, cu ochi cenușii, îl zări pe fereastră pe jumătate culcat în sanie, se îngălbeni pe loc și se repezi în cerdac.

— Ce s'a întâmplat? Ce este? Ce-i cu dumneata?

Apa care astupa urechile lui Ozerov păru că se scurge, și el auzi glasul speriat al doctoriței...

— Nimic deosebit, Olga Nicolaevna, — răspunse el zâmbind, spre marea mirare a lui Umrihin și a felcerului. — M'a năucit, atâta tot... Degeaba m'au adus aici!

— Să vină sanitarii! — ordonă Olga Nicolaevna.

Dar Ozerov, dându-i la o parte pe sanitari, coborî singur din sanie, se urcă pe cerdac și intră în casă.

— După cum văd, se'ntâmplă destule minuni în război, — intră în vorbă Umrihin cu unul din sanitari. — Pe vremea când eram încă la Cozlovo, un tanchist mi-a povestit o întâmplare. Zicea că un proiectil nemțesc nimerise în turela tancului și i-o aplecase pe o parte. Cum să mai tragă omul? Nu era chip nici încoace, nici încolo! Ii venea să urle de să răsune tot câmpul! Nu știu cât a mai trecut așa, când deodată alt obuz nimerește tot în turelă. Și n'ai să mă crezi: i-a îndreptat-o! Și acum, tot așa: a explodat proiectilul și i-a înfundat urechile, omul a căzut...

— Unde vezi tu proiectil aici? — mormăi sanitarul, găsind în comparația lui Umrihin ceva ofensator pentru compania lui sanitară.

— Atunci, o fi vreo bombă...

— Măi, moș Căpăstru!

Ozerov fusese așezat într'o odaie caldă. Examenul medical arăta că nu era nevoie să-l trimită la batalionul medico-sanitar. Olga Nicolaevna, care rămăsese aplecată peste patul lui Ozerov, se îndreptă îmbujorată și-l întrebă:

— Nu-i așa că te doare puțin capul?

— Da, puțin.

— O să-ți dau imediat o pastilă.

— Pentru durere de cap?

— Desigur.

— Dar o să-mi dați drumul repede de aici?

— Cât se poate de repede! Nu te tulbura...

Ozerov adormi îndată. Când se trezi, se însera și bubuitul artileriei amuțise pretutindeni. Sări din pat și nevăzând pe nimeni în jurul lui, strigă:

— Ce s'a întâmplat? E seară? Cum de am dormit?

— Ai dormit și încă foarte bine, — îi răspunse Olga Nicolaevna veselă, apropiindu-se de el, fără să se simtă vinovată cu nimic.

Ozerov o întrebă, foarte încet:

— Prin urmare, m'ai mințit, nu-i așa?

— Era absolut necesar.

— Necesar să minți?...

— Uneori medicul are dreptul, ba chiar datoria să mintă...

— După mine, lucrul acesta nu face cinste nimănui, — răspunse Ozerov tot încet, dar fără să-și ascundă dorința de a o ofensa. — Iți dai dumneata seama ce ai făcut? Se dă o luptă atât de importantă, și dumneata m'ai împiedicat să comunic măcar în scris, observațiile mele comisarului, sau șefului de stat major al regimentului.

Olga Nicolaevna abia își stăpânea lacrimile.

— Tovarășe maior de gardă, dar el e aici...

— Cine? Șeful de stat major? — strigă Ozerov.

— Da, te așteaptă.

— Mă așteaptă? Demult? Cheamă-l, te rog!

Smolianinov intră. Tulburat, încercând mereu să sară din pat, Ozerov îi puse una după alta atâtea întrebări, încât șeful de stat major nu mai știa la care să răspundă ca să-și dea raportul...

— Serghei Mihailovici, dece te tulburi așa? — îl întrebă în sfârșit Smolianinov. — La noi totul e în perfectă ordine. Toate atacurile au fost respinse.

— Nu mă minți?

— Ce-ți vine'n minte! Se poate?

— Apoi vezi, unii de pe aici susțin că uneori se poate... — zise Ozerov, arătând cu capul spre ușa închisă a odăii. — Mai întâi de toate, să-mi spui lămurit care-i situația la flancul drept, la Juravschi? S'au menținut pe poziții? N'au dat îndărăt nicăieri?

Căpitanul Smolianinov se așeză pe un scaun lângă pat și-i povesti amănunțit cum Brianțev, luând comanda regimentului a cercetat însemnările făcute de Ozerov pe hartă, a ghicit repede intențiile inamicului și a izbutit să trimită la timp întăriri batalionului comandat de Juravschi. Lucrul acesta a hotărît soarta bătăliei: după ce a pierdut câteva tancuri și aproape o companie de infanterie, încă

mult înainte de căderea nopţii, duşmanul şi-a încetat atacurile şi s'a retras la Lenino.

Ozerov se lăsă pe perne liniştit.

— Bravo lui! — zise el gândindu-se la Briantev. Şi după o scurtă pauză, adăugă: — Bravo vouă, tuturor!

Olga Nicolaevna intră în odaie şi-i spuse lui Smolianinov că tovarăşul comandant de regiment are nevoie să stea încă o noapte în deplină linişte. Spre mirarea ei, Ozerov nu încercă să se împotrivească. Iar după ce plecă şeful de stat major, îi zise cu sfială:

— Iartă-mă, Olga Nicolaevna!

— Lăsaţi, nu sunt supărată.

— Ba nu, te-am supărat, şi odată cu dumneata am supărat încă pe mulţi alţii, cu toate că nu erau de faţă, — urmă Ozerov, ridicându-se într'un cot. — Trebuie să mărturisesc că mă speriasem cumplit când mi-am dat seama că dormisem toată ziua. Da, cumplit... Că doar astăzi se dăduse o luptă aşa de importantă... Cu toate astea nu trebuia să mă tulbur până într'atâta. Tulburarea mea e datorită neîncrederii mele în oameni... Da, prin urmare n'am încă încredere în oameni, n'am încredere! Şi trebuie să avem încredere în orice om sovietic adevărat, Olga Nicolaevna! Pentru că avem atâţia oameni înzestraţi şi puternici!

Ozerov se întinse în pat, tăcu şi-şi închise ochii pe jumătate: pe dinaintea lui se perindau zeci de chipuri cunoscute, comandanţi şi soldaţi din regiment. Ii vedea la instrucţie, în apropiere de Velichie Luchi pe timpul haltelor, pe drumurile din pădurile Rjevului, în lupta dela Vazuza, în marşurile lungi pe pământul iubit cotropit de duşman, la atacul Barsuşnei, la apărarea Istrei...

— Aveţi mulţi răniţi, Olga Nicolaevna?

— Nu, astăzi n'au venit mulţi...

— I-aţi evacuat la batalionul medico-sanitar pe toţi cei care trebuie?

— Indată or să plece cei din urmă.

— Cum staţi cu hrana şi cu medicamentele?

— Totul e în ordine.

— O să faci curând vizita răniţilor?

— Da, mă duc chiar acum...

— Te-ai obosit mult astăzi?

— Da, nu ştiu dece, astăzi sunt grozav de obosită...

După ce o petrecu cu privirea pe Olga Nicolaevna până la uşă, Ozerov se gândi că el nu cunoaşte relativ decât o mică parte din personalul regimentului său. E adevărat că în regiment sosesc ade-

sea oameni noi ca să-i înlocuiască pe cei scoşi din rânduri, şi el n'are timp să-i cunoască: îi întâmpină, schimbă câteva vorbe cu ei, şi-i trimite îndată pe la companii, să lupte... Insă el, Ozerov, nu cunoaşte îndeajuns nici pe unii dintre tovarăşii pe care-i are în apropiere încă de pe când se aflau pe râul Velicaia! Iată, de pildă, medicul militar Olga Nicolaevna Eleţcaia... A sosit la ei încă din vară şi el, comandantul regimentului, n'a găsit timp până acum s'o cunoască mai de-aproape. Ştie că e doctor, că-şi face datoria — dar care sunt preocupările acestei femei tinere şi frumoase, în afara meseriei ei, la ce se gândeşte ea când vede în fiecare zi atâta sânge şi atâtea suferinţe omeneşti?

...Când Olga Nicolaevna se întoarse iarăşi în odaia lui Ozerov o rugă să se aşeze pe scăunel lângă pat. Ea simţi numaidecât că, de data aceasta, Ozerov n'o să-i vorbească despre chestii de serviciu, ci despre viaţa ei, despre gândurile ei, şi nu din simplă curiozitate, ci dintr'un neaşteptat îndemn sufletesc. Lucrul acesta o bucură, dar o şi tulbură pe Olga Nicolaevna şi, ca să-şi ascundă obrajii aprinşi, ea cercetă cu de-amănuntul, fără nicio nevoie, dacă ferestrele erau bine camuflate cu foi de cort.

Intr'adevăr nu se înşelase: trebui să-i povestească despre tot ce fusese mai important în viaţa ei: despre tatăl ei, vechi chirurg care lucra acum într'un spital de campanie, despre studiile ei la institut, despre moartea bărbatului ei, întâmplată cu trei ani în urmă în timp ce încerca un avion, despre fetiţa ei care se află acum în Ural cu bunică-sa, despre dragostea ei pentru Moscova. Povestindu-i-le toate acestea, Olga Nicolaevna vedea cum faţa blândă şi deschisă a lui Ozerov, palidă încă şi cu mici ciupituri de vărsat abia simţite, când se întuneca, când se lumina, când strălucea de zâmbet. Văzând că Ozerov se interesează atât de mult de soarta ei, sufletul Olgăi Nicolaevna se aprindea de bucurie. Demult îi plăcea ei Ozerov, şi acum era nespus de fericită de bunăvoinţa lui, oricare i-ar fi fost cauza, şi nu se temea decât că el o să-i ghicească taina cea mare...

Şi totuşi, asta s'a întâmplat.

In timp ce vorbea de dragostea ei pentru Moscova, Olga Nicolaevna observă că faţa lui Ozerov se umezea uşor şi-l întrebă, cu nelinişte:

— Nu cumva ai temperatură?

N'avea temperatură şi pulsul era bun. Olga Nicolaevna ar fi putut să se liniştească. Totuşi, tulburată încă, îi puse mâna pe frunte şi o ţinu neîngăduit de mult... Ozerov închise ochii, fără să ştie dece. Olga Nicolaevna se gândi cu spaimă că, fără să-i spună nimic, dar

cu asprime, comandantul o să-i dea mâna la o parte. Insă el nu făcu nimic, şi atunci, pierzându-şi capul cu totul, ea îi atinse uşor cu degetele părul bălai.

In clipa aceea Ozerov simţi, pentru întâia oară, cât de mult obosise în cele din urmă două luni — oboseală grea, de ostaş. Şi fără să vrea se gândi: ce bine ar fi să stea culcat, ca acum, să stea culcat câteva zile la şir, şi să simtă mângâierea uşoară şi sfioasă a unei mâini de femeie! Ce minunat ar fi!... I s'ar părea că stă culcat pe o pajişte într'o căpiţă de fân proaspătă şi caldă, şi că vântul îi mângâie uşurel părul şi-l învăluie cu miresme dulci de ierburi, de fragi şi de miere, iar soarele, oricât s'ar încrunta el, i se furişează pe sub gene. Şi chiar dacă închide ochii bine de tot, pe dinaintea lui curge o lumină arzătoare, ca un miraj. Da, aşa ceva s'a întâmplat cândva, demult, demult de tot...

Fără să deschidă ochii şi fără să se mişte, Ozerov o întrebă deodată:

— N'ai vrea să-mi faci un bine?

— Tot ce doreşti, — îi răspunse încetişor Olga Nicolaevna.

— Trebuie să plec numaidecât la statul major...

Olga Nicolaevna înţelese că-şi pierduse autoritatea de medic. Ridicându-se încet de pe scaun, zise cu tristeţe în glas:

— Bine. Se va face totul.

XV

In amurg, îndată ce amuţi bubuitul artileriei, un viscol uşor ieşi cu băgare de seamă pe câmpii. Ii trebuia o noapte întreagă de trudă ca să şteargă urmele luptelor aprige de pe pământul din preajma Moscovei: să îngroape sub troiene cadavrele şi armamentul distrus şi împrăştiat, şi să astupe gropile făcute de exploziile proiectilelor şi bălţile de sânge, să acopere cu zăpadă măcar cât de cât tancurile arse şi casele satelor prefăcute în cenuşă... Şi, tânguindu-se încet de soarta lui, viscolul porni fără tragere de inimă să-şi împlinească trista datorie.

Lena se opri lângă casa cea mare de piatră din parcul bătrân. Acolo era punctul de comandă al batalionului Şaracşane şi cel de prim ajutor. Trebuia să-şi aştepte prietenele, ca să meargă împreună la plutonul sanitar, care se afla în satul Taliţa. Lena îşi legă câinii lângă o tufă de salcâm galebn. Cu coada între picioare, dulăii schelălăiau jalnic, se încovoiau şi se culcau la pământ, căutând să

se ferească de arsura vântului. Lena începu să-i tragă de urechi cu blândeţe.

— Nici cojoacele voastre nu vă ţin cald? Ei, haide, haide, nu mai scânciţi atâta!

Iurghin ieşi în cerdacul scund.

— Incotro, Lena?

...Trecuseră nouăsprezece zile dela întâia lor întâlnire la Barsuşna. Un timp foarte scurt în viaţa de pace, dar foarte lung în vreme de război. Lui Iurghin şi Lenei li se părea că se cunoşteau demult, demult de tot.

In zilele cât ţinuse retragerea dela Cozlovo, Matvei Iurghin o văzuse pe Lena de multe ori, dar deobicei numai în treacăt, din întâmplare: în timpul unei lupte, la vreo scurtă haltă, în marş... Numai de vreo trei ori putuse să-i vorbească între patru ochi. Dar parcă era un făcut: cuprins de fericirea lui neaşteptată, Iurghin începea totdeauna vorba pe un ton glumeţ, neobişnuit la el. După aceea, oricât încerca, nu mai putea să prindă clipa potrivită ca să vorbească serios... „Ce dracu', parcă m'am prostit! se mustra el în gând. Şi dece oi fi pălăvrăgind aşa? Dece?... Bine măcar că n'am început să râd ca prostul fără nicio noimă!" Uneori Iurghin se gândea cu spaimă că toate astea nu se vor sfârşi cu bine pentru el: „Parcă văd că Lena o să mă ia drept un flecar, care n'a avut şi n'are nimic serios în capul lui!" Dar de multe ori era silit să înşire vorbe goale şi fără rost, împotriva voinţei lui. Cât flecărea despre nimicuri, Lena se arăta totdeauna veselă şi vioaie. Dar era deajuns să tacă înainte de a schimba vorba, sau să înceapă a vorbi serios, pentru ca fata să fie dintr'odată rezervată şi să se grăbească să plece, lucru care pe Iurghin îl speria grozav. „Dece se teme să nu deschid cumva vorba despre ceva mai serios? se socotea el. Ce să fie? Poate că nu-i plac?"

Şi abia cu o seară înainte, în Sneghiri, se întâmplase ceeace trebuia să se întâmple — şi se întâmplase aşa de simplu, cum nici ei singuri nu se aşteptau...

Se întâlniseră după luptă, în amurg, printre dărâmăturile unei case de piatră, pe sub care Lena căuta răniţi. După ce-şi expedie repede agentul de transmisiuni, Iurghin se repezi spre dărâmături, sărind din goană peste grămezile de cărămizi: era a patra oară când puteau vorbi între patru ochi. „Ei, la a patra trebuie să-mi meargă, că doar aşa se spune, îşi zise Iurghin plin de nădejde. Prin urmare, acum se hotărăşte..." Văzând-o pe Lena, încremeni pe loc: pe obrajii fetei se vedeau limpede pete albe.

— Lena, dar tu ai degerat!

— Unde? Unde? — strigă Lena speriată. — Obrajii mi-s calzi... Poate că nasul?

— Nu, chiar obrajii!

Lena se împotrivi, încredinţându-l că o să facă singură tot ce trebuie, dar Iurghin, înţelegând că nu e timp de pierdut, o strânse pe fată lângă el şi începu să-i frece apăsat obrajii cu zăpadă. Şi când obrajii ei se făcură roşii ca focul, îi trecu deodată prin minte, pe neaşteptate, că sosise clipa cea mult aşteptată. Prinzând de veste că privirea lui Iurghin se schimbase, Lena căută să-l oprească îngrijorată:

— Nu, nu! Taci, te rog.

— Atunci să taci şi tu! — zise Iurghin şi, strângând-o din nou lângă el, o sărută pe buzele fierbinţi.

...Iurghin o duse în odăiţa dela etajul de jos, unde avea de gând să rămână peste noapte. Jumătate din odăiţă era plină cu paie de secară uscate, iar lângă uşă rămăseseră o mesuţă de noapte şi două scaune, din cele care se găsesc deobicei prin căminuri.

— Dezbracă-te, — o rugă Iurghin.

Lena îşi descheie cojocul, dar deodată îşi aduse aminte că e îmbrăcată cu pantaloni din acei vătuiţi şi tigheliţi, de care râd toate fetele de câte ori le vine la'ndemână, şi răspunse cu hotărîre:

— Nu, e frig aici. Şi pe urmă, pentruce? Acuşi trebuie să plec...

— Dezbracă-te, — o rugă din nou Iurghin.

— Bine, dar pentruce?

— O să mâncăm îndată.

— Să mâncăm?... Nu, noi mâncăm la Taliţa...

— Ai să mănânci întâi aici şi pe urmă acolo.

— De două ori la şir?

— Asta nu-i rău deloc la vreme de război!

— Ştii ceva Matvei? — zise Lena. — S'ar putea să ai dreptate. Mi-e aşa de foame astăzi! — Râse, apoi îşi scoase cojocul. — Doamne, ce nebună-s! Ce părere ai? Şi totdeauna mi se întâmplă aşa!

Insoţitorul lui Iurghin, un ostaş tinerel, aduse gamela de supă cu fidea, încălzită pe plită, scoase din sacul de spate, o bucată de pâine de secară şi o aşeză pe mesuţa de noapte. Socotind că-i mai nimerit să plece, întrebă:

— Tovarăşe locotenent de gardă, n'o să uitaţi.

— De adunare? Nu, n'am să uit.

— Ce fel de adunare aveţi? — se interesă Lena.

— De partid. La ora şapte fix.

— Noi, de când am plecat din Cozlovo n'am mai avut adunare de Comsomol. Când am fi putut s'o ţinem? Să fi avut măcar o zi de odihnă... Stai, e cu fidea?

— Iţi place?

— E supa care-mi place mie. Uneori mama... — Lena se opri, oftă şi se aşeză pe scaun. — Mama, mama! — repetă ea încet şi clătină din cap, îndurerată. — Măicuţa mea nici nu ştie că sunt atât de aproape de ea, şi că prin urmare, revederea noastră e foarte îndepărtată! Ştii Matvei, mama plânge mereu. Oare dece?

— Asta înseamnă că mama ta e o femeie deşteaptă şi simţitoare, — răspunse Iurghin. — Fiecare ostaş îşi are lingura la el, nu-i aşa? Scoate-ţi-o şi pune-te pe treabă. Uite şi pâine.

Câteva minute Lena sorbi, frigându-se, supa care-i plăcea aşa de mult şi care i se părea acum neobişnuit de bună. Nu se mai uita decât la gamelă. Folosindu-se de prilej, Matvei Iurghin îşi opri de câteva ori privirea asupra ei. Da, războiul o silise să-şi schimbe rochia uşoară şi pantofii, cu îmbrăcăminte ostăşească: bluză militară, pantaloni vătuiţi şi pâslari, războiul o silise să ducă viaţa grea, de front: să nu doarmă şi să nu mănânce cât îi trebuia, să audă de dimineaţă şi până noaptea gemetele răniţilor, să vadă sângele oamenilor scumpi inimii sale, şi să dea adeseori ochii cu moartea... Dar chiar şi aşa — lucru de mirare — Lena rămânea totuşi neprefăcută şi simplă şi fără îndoială că tocmai asta o făcea deosebit de frumoasă în mijlocul oamenilor pe care Iurghin îi vedea în jurul lui în zilele acelea de război...

Deodată Lena tresări şi încremeni cu lingura deasupra gamelei. Ochii ei căprui închis, cu sclipiri aurii, se rotunjiră cu îngrijorare, ca ai unei mici bufniţe speriate.

— Dece nu mănânci? — îl întrebă ea pe Matvei.

— Mă uit la tine...

— Dar o să ţi se răcească supa!

— Iţi mai aduci aminte cum am mâncat odată amândoi în pădure, în zori de zi? — Cu ochii pe jumătate închişi, fericit, Iurghin văzu limpede tabloul neuitat când se iviseră zorile peste Barsuşna. — N'ai uitat? Stăteam şi atunci tot aşa, unul în faţa altuia, numai că şedeam pe crengi de brad, iar de jur împrejurul nostru se întindea pădurea trandafirie, zăpada trandafirie... Ţi-aduci aminte? Numai că atunci fiecare mânca din gamela lui.

Lena zâmbi, poznaşă:

— E mai bine dintr'una singură. Şi mâncarea pare mai bună.

— Da? Adevărat?... Aşa zic şi eu.

— Atunci mănâncă şi tu, — îl îndemnă Lena.

— Nu, mă simt aşa de fericit acum că nici nu-mi vine să mănânc, — îi răspunse Iurghin, grav. — Cu toate că, la drept vorbind, mă simt aşa de fericit tocmai pentru că mâncăm din aceeaş gamelă... Ce bine ar fi să fie totdeauna aşa! Ce zici?

Dar Lena nu era de aceeaş părere:

— Nu, Matvei, pentru că ar însemna să rămâi mereu flămând...

— Ba nu, Lena, m'aş deprinde, desigur. Acum nu mănânc, pentru că lucrul acesta mi se întâmplă întâia oară...

— Dar dacă o să te deprinzi, dacă lucrul acesta o să se întâmple mereu — atunci n'o să te mai simţi chiar aşa de fericit...

— Sfârşeşte, Lena, nu mai vorbi prostii! — strigă Iurghin cu o umbră de necaz în glas. — Eu o să mă simt totdeauna bine lângă tine. Totdeauna şi pretutindeni. Uite, muşti din pâine, şi eu mă uit la tine, mă uit mereu...

— Te uiţi? Şi cum muşc, mă rog?

— Aşa de nostim, de copilăreşte...

— Nu mai născoci şi tu, Matvei! Mai bine mănâncă!

— Da, mă uit, mă uit mereu la chipul tău, la buzele tale, la dinţii tăi... — Iurghin oftă şi urmă cu un zâmbet: — Vrei să-ţi mai aduc o gamelă cu supă de care-ţi place ţie? Să mănânci toată noaptea, şi eu să mă uit toată noaptea la tine... Râzi? Eh, ce ochi ştrengăreşti ai!

Uitându-se în ochii Lenei, Iurghin începu să vorbească încet, dar cu aprindere, despre viaţa lor de după război. Inainte, Iurghin îşi vedea viitorul nedesluşit, numai în parte, ca şi cum ar fi privit un tablou în ulei la lumina amurgului — pe când acum, luminat de dragostea lui pentru Lena, viitorul strălucea în toate culorile, şi Iurghin putea să vorbească despre el fără sfârşit, ca un cunoscător în ale picturii despre tabloul lui preferat. După război, fără îndoială, or să plece împreună la Moscova să-şi termine studiile: Lena o să iasă tehnician constructor, iar el o să-şi desăvârşească pregătirea militară, ca să rămână pentru totdeauna în armată. Or să se ducă la Enisei şi or să se urce împreună pe muntele acela de pe care se deschisese în faţa lui, în copilărie, lumea cea mare, necercetată încă... Liniştită acum, fără să-şi ascundă încântarea şi fericirea, Lena îl asculta, minunându-se în sufletul ei cât de limpede vede el viitorul, cât de îndrăzneţ şi de frumos visează la viaţa ei şi a lui...

Instructorul politic Gonciarov deschise ușor ușa și aruncă o privire în odaie pe sub căciula plină de zăpadă.

— Tot aici ești? — întrebă el. — Nu cumva ai uitat?

— N'am uitat, n'am uitat! — strigă Iurghin și, ridicându-se, se uită la ceas. — Mai am un minut al meu, numai al meu. Și tu știi, tovarășe instructor politic, ce înseamnă chiar și un minut în timp de război!

După ce se închise ușa, Matvei Iurghin strânse mâinile Lenei la pieptul lui și-i zise încetișor:

— Tot minutul acesta vreau să te uiți la mine, iar eu la tine... Și să nu ne mai spunem nimic.

Intr'adevăr, de-a-lungul acelui minut se uitară fără întrerupere unul în ochii celuilalt, în tăcere. Iar când sosi clipa despărțirii, Lena se aplecă deodată și-și lăsă capul pe pieptul lui...

XVI

Din tot sectorul batalionului, din toate subunitățile, comuniștii se îndreptau voioși spre casa cea mare de piatră din parc. Adunarea trebuia să se țină într'una din odăile dinspre răsărit, la etajul de jos. Unii se opreau câtva timp în coridor să se scuture de zăpadă, să fumeze și să mai schimbe vești cu tovarășii... Alții, mai ales comandanții, treceau de-a-dreptul în odaie, îndreptându-se spre masa la care secretarul biroului de partid al regimentului, Vozniacov, care slăbise mult în timpul din urmă, răsfoia hârtiile, care-i umpleau portharta. Vozniacov prezida adunarea în locul secretarului biroului de partid al batalionului, căzut cu două zile în urmă. Dând la o parte hârtiile, Vozniacov îi întâmpina pe cei care intrau cu o privire pătrunzătoare. Iar când oamenii, tăcuți și posomorîți, își deschideau portharta, el se ridica în picioare și-i întreba, cu glasul înnăbușit de durere:

— Cine?

După ce primea documentele de partid ale comuniștilor căzuți, Vozniacov le cerceta cu luare aminte și le așeza într'un singur teanc, în fața lui. Apoi întreba cu de-amănuntul în ce împrejurări fuseseră scoși din rânduri acei care, nu mai departe decât astăzi dimineață încălzeau aceste documente cu căldura inimii lor. Povestirile acestea despre comuniștii regimentului căzuți pe câmpul de luptă, Vozniacov și le însemna într'un caiet special, cu scoarțe negre.

Timp de două luni, în caietul acela se adunaseră destule povestiri adevărate şi simple, cu privire la vitejia ostăşească a comuniştilor, care luptaseră până la cea din urmă suflare cu duşmanul, pentru fericirea pământului patriei. Din scurtele însemnări ale lui Vozniacov, făcute zi cu zi, se înfiripa istoricul organizaţiei de partid a regimentului în perioada cea mai grea a războiului. Caietul acela era caietul tristeţii. Fiecare pagină vorbea de moarte. Şi totuşi, citindu-l, nimeni nu s'ar fi gândit la biruinţa morţii, ci la biruinţa şi atotputernicia vieţii: în fiecare notiţă, cât de fugară, privitoare la moartea vreunui comunist, era ceva ce te făcea să simţi măreţia nemuritoare a partidului. Deaceea, chiar în clipele cele mai grele, lui Vozniacov nu-i era teamă să-şi recitească caietul.

După ce-şi termina însemnările, Vozniacov întreba deobicei:

— Cereri noi sunt?

— Sunt, iată-le...

Şi alături de teancul cu documente de partid, Vozniacov aşeza cu grijă, unele peste altele, cererile acelora care doreau să intre în rândurile partidului în locul tovarăşilor căzuţi în luptă...

La ora şapte precis, Vozniacov se ridică dela masă. Incăperea era slab luminată de două opaiţe, din acelea care se întrebuinţau deobicei pe front — şi poate tocmai deaceea secretarul biroului de partid învălui odaia cu o privire deosebit de înceată. In răsfrângerea luminiţelor roşietice ale opaiţelor, multora din cei de faţă, secretarul li se păru roşu — deşi în realitate era numai roşcovan — şi peste măsură de slab, de obosit şi trist. După ce anunţă, în sfârşit, că adunarea e deschisă, Vozniacov îşi lăsă mâna pe teancul cu documente de partid.

— Tovarăşi, batalionul nostru a pierdut astăzi nouă comunişti, — vorbi el încet. Apoi înşiră numele celor căzuţi şi urmă, cu un tremur în glas pe care în zadar încerca să şi-l stăpânească: — Toţi aceşti tovarăşi au căzut astăzi pe câmpul de luptă, ca nişte adevăraţi eroi, pentru steagul marelui nostru Partid Bolşevic, pentru cauza noastră dreaptă. Veşnică fie amintirea credincioşilor şi vitejilor fii ai poporului nostru, care şi-au dat viaţa pentru Moscova noastră iubită, pentru iubitul nostru Stalin! Sângele lor vărsat pe pământul din preajma Moscovei, n'a fost vărsat în zadar!... Tovarăşi, să le cinstim memoria...

Toţi se ridicară cu zgomot în picioare ca un singur om, de pe bănci, de pe scaune, lăzi şi scânduri... Se ridicară, astupând ferestrele şi uşile.

Secretarului biroului de partid i se păru deodată că în odaie

erau mult mai mulţi comunişti decât i se păruse cu câteva clipe mai înainte. când stăteau jos. Această ciudată impresie nu-l părăsi tot timpul cât rămase în picioare, cu capul aplecat, şi se hotărî s'o verifice deîndată ce i-o fi cu putinţă. Dar impresia aceea n'o avea numai Vozniacov: tuturor celor de faţă li se părea că fuseseră mai puţini cât stătuseră jos şi că îndată ce se ridicaseră în picioare, odaia devenise deodată prea strâmtă pentru ei...

Minutul de reculegere trecu. Secretarul biroului de partid înălţă privirea, şi se minună şi mai mult: părea că în umbra încăperii, capetele aplecate ale comuniştilor se vedeau departe, departe dè tot, ca şi cum adunarea nu se ţinea într'o odaie, ci într'o câmpie întinsă, sub cerul liber...

După ce comuniştii se aşezară pe la locurile lor, Vozniacov luă de pe masă câteva file de hârtie scrise şi începu cu glas mai răspicat:

— Da, tovarăşi, în locul eroilor ieşiţi din rânduri, ne sosesc alţi eroi. Iată cererile lor! E adevărat că suferim pierderi grele. Insă rândurile Partidului Bolşevic cresc şi se întăresc pe zi ce trece. Ele sunt fără număr! Şi asta pentru că partidul nostru este partidul întregului popor sovietic! Oricât de grele ar fi pierderile partidului, poporul le va întregi totdeauna cu cei mai buni fii ai săi... Le va întregi, pentru ca partidul să trăiască în veci, spre fericirea poporului!

XVII

Pe ordinea de zi a adunării de partid figura o singură problemă: modul în care comuniştii batalionului executaseră ultimul ordin de luptă. Luară cuvântul mulţi comandanţi, lucrători politici şi ostaşi. Toţi vorbiră pe scurt, aşa cum se vorbeşte pe front, dar cu aprindere: fiecare şi-a spus cuvântul despre soarta Moscovei... Toată adunarea nu era altceva decât jurământul într'un glas al comuniştilor din batalion: jurau cu toţii să lupte împotriva duşmanului, dispreţuind moartea şi învăţând şi pe ceilalţi ostaşi s'o dispreţuiască. Jurau să execute cu cinste ordinul Comandantului Suprem, de a-l opri pe duşman pe linia şoselei Volocolamsc.

Nicăieri, ca într'o adunare de partid, nu se învăţa atâtea lucruri din acelea pe care omul nu le poate pătrunde totdeauna singur. Ascultându-şi tovarăşii, Matvei Iurghin simţi, mai ascuţit ca oricând, că se apropie ceasul cel mai greu al războiului. Ai fi zis că, în cuvântările lor, tovarăşii nu adăugaseră nimic nou

la ceeace ştia şi el cu privire la situaţia de pe front şi la ultimul ordin de luptă. Dar însăşi atmosfera care stăpânea acolo, atmosferă în care plutea ceva poruncitor, îl făcu să simtă mult mai puternic primejdia ce ameninţa Moscova, decât dacă ar fi simţit-o în împrejurări obişnuite. Şi fericirea care pusese stăpânire pe toată fiinţa lui, şi care acum un ceas i se părea covârşitoare, se risipi numaidecât în faţa acestei primejdii.

Tulburat de jurământul acela al tuturor comuniştilor din batalion şi îngrijorat peste măsură de soarta Moscovei, imediat după adunare, Matvei Iurghin trecu pe la toate plutoanele companiei lui, verifică dacă ostaşii erau gata de luptă, îi inspectă pe cei din siguranţa de luptă să vadă cum îşi făceau datoria, apoi rămase de vorbă cu ei, încercând să-i facă să simtă cu toată puterea sufletului lor apropierea acestui ceas hotărîtor, cum nu le mai fusese dat să trăiască altul în război. Nu departe de magazia pentru păstrat legume, Iurghin îl întâlni pe Andrei Lopuhov. Recunoscându-şi prietenul după statura înaltă şi după mers, Iurghin îl strigă, oprindu-l.

— Ei, ce zici de gerul ăsta?

— Te pătrunde pân' la oase! Vii dela adunare?

— Da, de-acolo. Ei, când mergem împreună?

— La adunare? Mereu mă gândesc la asta...

— Ce te tot gândeşti atâta?

— Cum să nu mă gândesc? Doar e un lucru serios...

— Lasă sfiala, Andrei. Ţi-a cam venit vremea.

— Da cred că ai dreptate...

Un viscol uşor răscolea zăpada, cu teamă parcă.

Noaptea era tot mohorîtă; cu toate astea, aviaţia era activă de amândouă părţile, cum fusese mereu dealtfel, în ultimele nopţi. Dincolo de linia frontului se auzea cum venise pretutindeni bombardierele noastre uşoare, care-şi lansau bombele rar, dar precis, mai cu seamă asupra coloanelor duşmane. Bombardierele germane zburau sus ca deobicei, încercând să se strecoare spre Moscova. Dar numeroasele noastre baterii antiaeriene aruncau aproape fără încetare un foc înspăimântător: lumina exploziilor se răsfrângea în vâlvătăi pe toată marginea de răsărit a cerului de noapte.

— Cum merg treburile la tine? — îl întrebă Iurghin pe prietenul său.

— In grupa mea totul e în ordine...

— Care-i starea de spirit a băieţilor?

— Se ştie doar: ard toţi, şi de amărăciune, şi de ură! — răspunse Andrei. — Fiecare din ei e ca un proiectil perforant,

pe cinstea mea! Oriunde i-am trimite acum, prăpăd ar face! Judecă şi tu: ce-s patruzeci de kilometri? Cu maşina, o jumătate de ceas... Aşa că, vezi, mai poate fi vorba despre vreo stare de spirit? Cu toate că astăzi am rezistat cu îndârjire şi am respins toate atacurile, e prea devreme să ne bucurăm...

— Aşa-i, Andrei, e prea devreme, prea devreme! — repetă Iurghin oftând şi se ridică în picioare, aşa fel încât să nu-i fure vântul vorbele. — Suntem în pragul zilelor celor mai hotărîtoare. Băieţii noştri trebue să înţeleagă bine asta. Eh, Andrei, Andrei! Uite, poate că în timp ce noi stăm aici de vorbă, tovarăşul Stalin îi întreabă pe oamenii de răspundere din jurul său: „Dar oare cum stau lucrurile pe şoseaua Volocolamsc? Sadchi rezistă? Şi o să reziste şi mâine?"... S'ar putea să fie chiar aşa, ce zici?

Presupunerea locotenentului Iurghin îi păru lui Andrei cât se poate de îndreptăţită şi deodată îşi închipui limpede discuţia dintre Comandantul suprem şi oamenii cu răspundere din jurul lui, cu privire la situaţia din zona şoselei Volocolamsc. „Da, aşa trebuie să fie. Parcă-l văd cum arată cu creionul pe hartă satul Sadchi şi întreabă ce se'ntâmplă acolo şi dacă trupele noastre rezistă cu îndârjire... se gândi Andrei. Şi cum să nu întrebe? Doar Sadchi e pe drumul direct ce duce la Moscova!" Aplecându-se spre Iurghin, îi răspunse:

— Aşa-i, mai ales de noi o să întrebe.

— Tocmai asta zic şi eu! O să întrebe şi azi, şi mâine...

— Bine, o să mai stau eu de vorbă cu băieţii.

— Să mai stai, Andrei, să mai vorbeşti cu ei.

Deasupra şoselei, în înaltul cerului, se auziră urlând şi bombănind motoare nemţeşti. Fără să vrea, Andrei se uită în sus, apoi întrebă:

— Nu cumva o să lase ceva peste noi?

— Nu, se duc spre Moscova...

Avionul trecu pe deasupra liniei frontului. In acelaş timp se porni de-a-lungul şoselei bubuitul bateriilor noastre antiaeriene.

— Bravo lor, frumos l-au întâmpinat! — strigă Andrei — Straşnic îi mai sfârtecă acum pe sus, şi cei dela antiaeriană, şi aviatorii! Praf şi pulbere s'alege din ei! Numai la douăzeci şi şapte Noembrie au dat la pământ cincisprezece lângă Moscova, iar la douăzeci şi opt, nouăsprezece... Eu le ţin socoteala. Dar nu ştiu dece nu mi s'a comunicat câte au fost doborîte ieri la Moscova.

Limbi de flăcări ţâşniră la răsărit.

— Stai, uite! — strigă Iurghin. — L-au dat gata şi pe ăsta! Vezi cum a explodat? Straşnic a mai explodat!

Lungindu-se, flacăra se îndreptă spre pământ.

— Straşnic! — se minună şi Andrei. — Uite, aşa ar trebui să le prefacem în bucăţi toată şleahta! Să nu rămână nici urmă din ei! Nu vezi până unde au ajuns? Până unde au ajuns! Eh, Matvei, parcă m'apucă ameţeala! Parcă mi se strâng ghem toate măruntaiele din mine! Iţi vine să pui mâna pe mătură şi să'ncepi a mătura pământul, uite-aşa, uite-aşa, ca să arunci cât colo tot gunoiul ăsta şi să rămână locul curat...

Abia târziu după miezul nopţii, când se încredinţă cu totul că întreaga lui companie era cât se poate de bine pregătită pentru luptă şi că mâine o să se bată cu abnegaţie, Matvei Iurghin se linişti puţin şi simţi din nou căldura fericirii, pe care o cunoscuse de curând. Adormi cu gândul la Lena şi multă, multă vreme zâmbi prin somn...

Ieşind în goană afară din casa plină de larmă — uşi trântite cu zgomot, strigăte ce răsunau prin odăi şi coridoare, — Matvei Iurghin auzi pârâit de puşti şi de mitraliere în tot sectorul de apărare al batalionului, dar mai puternic în raionul companiei lui. Ca şi aseară la adunarea de partid, Iurghin se simţi cuprins dintr'odată de acelaş sentiment ciudat de îngrijorare pentru soarta Moscovei şi, totodată, de îndemnul acelei puteri cunoscute care-l făcea totdeauna rău, neînfricat şi îndrăzneţ în luptă. Nimeri cu chiu cu vai mâna dreaptă în mâneca cojocului şi, fără să se mai încheie, se repezi spre marginea de apus a parcului. Abia în timp ce alerga — după ce se împiedică întâi de trunchiul unui ulm gros, acoperit cu zăpadă, apoi de o tufă de salcâm, — îşi dădu seama că hitleriştii începuseră bătălia mai devreme decât deobicei: zorile abia se ridicau deasupra pământului. Ningea şi un vânt uşor sufla prin parc. Simţeai că peste câmpii, peste întinderile nesfârşite, viscolul nu se potolise încă. Şi Iurghin înţelese: hitleriştii se hotărîseră să cucerească Sadchi prin surprindere, numai cu infanteria şi fără pregătire de artilerie. Folosindu-se de viscol, duşmanul se concentrase pe nesimţite pe cele două laturi ale şoselei, în vâlcea şi de-a-lungul pârâului năpădit de tufăriş scund, şi acum ataca, încercând să pătrundă prin flancul drept în pădurea unde se afla tabăra de pionieri, iar prin cel stâng spre parc, de-a-lungul căii ferate, ca să învăluie Sadchi din două părţi şi să se întâlnească pe şosea. „Dar nu, spurcăciunilor, n'o să izbutiţi!” îşi zise Iurghin, văzând cum şi'n dreapta, şi'n stânga, ostaşii din compania lui, înnotând prin zăpadă şi strigându-se

unul pe altul, aleargă prin parc spre locul de unde se auzeau împușcăturile.

Ajungând la căsuța paznicului din fundul parcului, unde se afla siguranța de luptă, Iurghin observă mai întâi că, într'adevăr, pe câmpie viscolea încă. In întunericul cenușiu al zorilor, prin pâcla vârtejurilor de zăpadă purtate de vânt, nu se vedea nici terasamentul căii ferate, nici dealul împădurit de dincolo de ea, nici satul Lenino... Peste tot, în dreapta și'n stânga căsuței, prin șanțul nu prea adânc și pe jumătate acoperit cu zăpadă care însemna hotarul de apus al parcului, se desluşeau ostași. „Dar în cine or fi trăgând?..." se întrebă Iurghin. Şi numai la urmă văzu lămurit că din vâlcea înaintau spre parc, prin viscol, lanțuri de trăgători nemți. Iurghin se repezi pe lângă căsuța paznicului, înțelegând că acum nu mai era nimeni înăuntru, și se rostogoli în șanț, de unde auzi strigătele ostașilor:

— Vreți să ne luați prin surprindere? Ticăloșilor!

— Aha, faceți pe viclenii, scârnăviilor!

— Pregătește grenadele!

— Dă-mi încărcătoarele!

Ridicându-se în picioare, Iurghin văzu că, pe ici, pe colo, oamenii se aruncau din goană în șanț, și atunci strigă cu glas ridicat, cum se strigă în luptă:

— Nu vă lăsați, tovarăși! Niciun pas îndărăt!

Striga, fără îndoială, numai pentru ca oamenii lui să știe, că el, comandantul companiei, era acolo, alături de ei, în primul lanț de trăgători...

Matvei Iurghin ar fi vrut să facă multe în clipele acelea: să afle unde era instructorul politic Goncearov, care-și petrecuse noaptea în magazia pentru păstrat legume la plutonul lui Dubrovca; să se intereseze dece tăcea mitraliera instalată în mijlocul parcului; să tragă cu urechea dacă nu se aud cumva tancurile, venindu-le în ajutor... Dar nu trebuia și nu putea face decât un singur lucru: să pună mâna pe o armă, la întâmplare, și să tragă, să tragă, să tragă mereu: o ceată numeroasă de hitleriști înainta acum în câmpie, urlând sălbatic și trăgând cu automatele, înainta în întâmpinarea focului nostru, strivindu-și sub picioare în zăpadă, morții și răniții... Pușca-mitralieră de lângă Iurghin amuți. Intorcând capul spre el, pușcașul mitralior strigă:

— Is beți, ticăloșii! Tovarășe comandant, vino la pușca-mitralieră. Sunt rănit, mi se'ntunecă ochii...

Iurghin se culcă în spatele puştii mitraliere şi se apucă să schimbe încărcătorul.

Ceata de hitlerişti, care se rărea tot mai mult, îşi sleise puterile în trecerea peste câmpia troienită. Şi totuşi înainta, încercând încă să urle şi să tragă — înainta mereu, ieşită din minţi, deşi osândită de mai'nainte, în întâmpinarea morţii, pe care nu mai putea s'o ocolească. Pentru că, într'adevăr, era osândită: nu mai putea nici să se oprească, nici să se întoarcă îndărăt, deoarece în spatele Nemţilor, pe linia de atac, stăteau mitralierele lor, gata să-i secere fără cruţare.

Puşca-mitralieră era bine aşezată pe parapet. Sprijinindu-se puternic în coate, Iurghin o apucă în mâini, ochi repede şi tocmai voia să apese pe trăgaci, când în aceeaş clipă, un glonte îi zdrobi clavicula şi-i străbătu plămânul. Iurghin se clătină, îşi pierdu pe loc cunoştinţa, iar capul îi căzu între mâinile care ţineau strâns puşca-mitralieră. Degetul încremenit pe trăgaci se încleştă puternic — şi deodată puşca-mitralieră se cutremură, slobozind limbi de foc...

— Locotenentul nostru a fost ucis!

— A fost ucis locotenentul!

Cu tot zgomotul pe care-l făceau puştile şi puştile-mitraliere, strigătul acesta se răspândi pe întregul raion al companiei, cu iuţeala fulgerului. Incordându-şi toată atenţia ca să tragă asupra Nemţilor izolaţi, care alergau zăpăciţi peste câmpie prin vârtejurile viscolului, Andrei strigă şi el, întorcându-se spre dreapta, către tovarăşul cel mai apropiat:

— Locotenentul nostru a fost ucis!

Dar abia strigase aceste vorbe, că se şi gândi, cutremurat: „Locotenentul?... Care locotenent?!...” Ridicându-se repede în genunchi, se uită la stânga, de-a-lungul şanţului, de unde veniseră în zbor cuvintele pe care le repetase fără să-şi dea seama, cu gândul să întrebe cine fusese acela care căzuse în luptă. Dar în aceeaş clipă înţelese, cu spaimă, că nu mai era nevoie să întrebe: compania lor n'avea decât un singur locotenent, pe Matvei Iurghin, deoarece plutoanele erau comandate de doi sublocotenenţi şi de sergentul major Dubrovca. Şi lui Andrei i se păru deodată că nu ţine în mână un automat, ci o piatră fierbinte, neînchipuit de grea.

Câteva clipe rămase în genunchi pe fundul şanţului, fără să audă nimic, încremenit, rămase cu ochii larg deschişi, cu toate că-l bătea zăpada în obraz... Nu auzi nimic nici când divizionul de „Catiuşe” trase cea dintâi salvă. Şi numai când în faţa satului Lenino

se prăbuşi ceva cu troznet şi cu tunet, ca şi cum s'ar fi rostogolit pe vale bolta grea a cerului, Andrei îşi veni în fire, şi nu mai văzu înaintea lui vârtejul tulbure de zăpadă, ci un vârtej de foc şi fum, înalt de acoperea tot apusul.

Văzând pe vale flăcările mânioase, Andrei îşi aduse aminte de noaptea trecută, când pentru cea din urmă oară, vorbise cu Iurghin despre Stalin, despre Sadchi, că satul trebuie păstrat cu orice preţ, chiar şi cu acel al vieţii... „Eh, scârnăviilor, pe cine-aţi ucis, pe cine aţi ucis!" — strigă Andrei, suspinând şi hohotind; apoi sări în picioare, fără să ştie ce trebuie să facă, dar simţind că durerea îl împingea cu hotărîre înainte şi-i poruncea să facă ceva, atât cât mai avea suflare în el, atât cât ochii lui mai vedeau lumina zilei...

Din spate se auzi vuiet puternic de motor. Aruncând în sus tufişurile şi împrăştiind în văzduh trâmbe de zăpadă, un tanc „T-34" se apropie de şanţ şi-şi întinse deasupra lui şenilele late. Imbrăcat cu haină vătuită şi cu coifură, tanchistul scoase capul afară din turelă, strigând:

— Ei, infanterie, urcă!

Tanchistul era sergentul major de gardă Borisov. Plecase la luptă cu tancul lui, pe care abia cu o zi înainte îl primise, gata reparat, dela Moscova. Andrei înţelese că începea contraatacul. Agăţându-se în grabă şi cu îndemânare pe partea dreaptă a tancului, el se apucă de scoaba de lângă gura de acces şi, ridicându-şi în sus automatul, strigă către ostaşi:

— După mine! Toţi deodată! Repede!

— Tu eşti, Lopuhov? — Borisov se uită cu luare-aminte la Andrei. — Nu te mai recunoşteam! Parcă n'ar fi glasul tău! Nu cumva eşti rănit? Atunci, ţine-te zdravăn! Arată-mi încotro s'o iau. Ai auzit?

— Am înţeles, o să urmăresc...

— De aici nu se poate vedea bine, că viscoleşte...

— Am înţeles, dă-i drumul!

Divizionul de „Catiuşe" trase a doua salvă. Şi atunci tancurile noastre, cu infanteriştii urcaţi pe ele, se năpustiră spre valea deasupra căreia se învăluia un viscol negru de fum...

... In cele două luni de retragere, ura lui Andrei împotriva cotropitorilor fascişti devenise un sentiment adânc şi puternic. Dar sentimentul acesta nu-l stăpânise niciodată atât de mult ca acum, când aflase de moartea prietenului şi comandantului său. Inainte, ura împotriva hitleriştilor nu înnăbuşea în el alte sentimente, tot atât de

puternice, ca dragostea pentru Marica, de pildă. Acum însă, ura rămăsese singură stăpână pe sufletul lui. Fireşte, Andrei nu-şi dădea seama ce se întâmplase cu el în timpul din urmă. Simţea doar atât: că era mai plin ca oricând de putere, de avânt şi de dorinţa de a lupta, aşa fel încât ar fi renunţat bucuros la tot ce-i fusese mai scump pe lume. Afară de asta simţea, nici el nu-şi dădea seama dece, că-i venea nespus de uşor să lupte, că ar fi putut să se arunce şi'n foc, fără să stea la gânduri, încredinţat că n'o să piară. Nu înţelegea ce însemna asta, dar, fără îndoială, era vorba de un sentiment încă necunoscut, al trăiniciei vieţii sale şi al curajului.

In clipa când începuse contraatacul, cea mai mare parte din hitleriştii care atacaseră Sadchi îşi dormeau somnul de veci pe câmpia netedă, uşor povârnită. Iar acei care, ca printr'o minune, rămăseseră în viaţă, alergau ca nebuni peste vale neştiind încotro s'o apuce, se târau şi se ascundeau, strigând printre morţii pe care-i acoperea repede zăpada...

Răscolind şi ridicând în aer omătul, tancurile noastre se avântară cu viteza a treia pe vale, spre Lenino, trăgând cu mitralierele asupra hitleriştilor înnebuniţi, care mai alergau încă de colo până colo. Tanchiştii erau ajutaţi de infanteriştii care trăgeau cu puştile şi cu automatele în toate direcţiile, asupra fiecărei făpturi cu manta cenuşie. Nu trecură nici cincisprezece minute dela începerea luptei, şi câmpia scăldată în sânge era acoperită cu sute de cadavre...

Se lumina de ziuă încet. Viscolul nu se potolea. La marginea de răsărit a satului Lenino, acolo unde explodaseră nenumărate proiectile trase de divizionul nostru de „Catiuşe", ardea în vâlvătăi o casă şi o şură; fumul se învăluia, se răsucea, se înălţa şi se împrăştia peste tot satul. Ajungând în goană la marginea satului, tancurile noastre se opriră, şi de pe ele săriră la pământ infanteriştii cu mantalele albe de zăpadă. Numai Andrei rămase pe tanc.

— Comandă! — îi strigă Borisov.

— Am înţeles; dă-i drumul!

Năvăliră în sat şi, după ce trecură de locul pe care se învăluia şi se răsucea fumul, Andrei văzu cum, din uliţa din stânga, ieşea târîş un tanc nemţesc. Era un prilej atât de nimerit să-l distrugă, lovindu-l în coastă, încât, presimţind izbânda apropiată şi temându-se să n'o scape, simţi cum îl trec năduşelile.

— Stânga! Trage! — strigă el.

Din turela deschisă a tancului duşman se ivi pe neaşteptate un

Neamţ. Borisov nu văzuse încă inamicul, totuşi opri tancul în poziţie de luptă. Folosind prilejul, Andrei înălţă automatul şi slobozi o serie în hitlerist. Cu toate că văzuse primejdia, acesta n'avusese când să se adăpostească în turelă şi se prăbuşi în tanc, cu capul străpuns de gloanţe. Asta hotărî soarta bătăliei. Observând tancul inamic, Borisov trase asupra lui, unul după altul, trei proiectile perforante...

... Contraatacul ţinu aproape o oră. Tancurile noastre călcară toată jumătatea de răsărit a satului, pricinuind duşmanului pierderi uriaşe şi silindu-l să fugă, cuprins de panică. Abia la răsăritul soarelui, după ce-şi cheltuiră toate muniţiile, tancurile se înapoiară la Sadchi.

Tot timpul acesta, Andrei stătuse sus pe tanc.

Imediat după bătălie, printre trupele germane se răspândi cu iuţeala fulgerului vestea despre un ostaş rus fără de moarte, care se ivise pe frontul din preajma Moscovei. Superstiţioşi de felul lor şi cuprinşi de panică în faţa rezistenţei armatei noastre, hitleriştii povesteau îngroziţi minunile pe care le săvârşise acel ostaş pe tancul lui uriaş, jurându-se că niciun glonte nu putea să-i străpungă inima. In felul acesta se iscă pe front o nouă legendă...

Toţi ostaşii, după ce le veni rândul la masă, rămaseră aplecaţi fără niciun chef asupra gamelelor cu caşă şi, fără s'o termine, se împrăştiară abătuţi pe la locurile lor din magazia pentru păstrat legume, unde erau nevoiţi să mai petreacă încă o noapte. Era ceasul când, deobicei, ostaşii îşi povesteau zgomotos întâmplările zilei de luptă. Dar acum fumau în tăcere, şi doar din când în când se uitau la Lena Malâşeva, aşteptând-o să se liniştească şi să le mai spună câte ceva despre comandantul lor de companie.

Lena şedea pe un buştean lângă vatră, alături de Andrei, şi plângea încetişor cu spatele spre oameni, ştergându-şi pe furiş ochii cu batista. Intârzia să înceapă vorba despre Iurghin, de teamă să nu izbucnească în hohote de plâns. Tăcut, Andrei îşi petrecuse braţul pe după umerii ei încovoiaţi, care tresăreau uşor, de parcă ar fi vrut s'o încredinţeze că nu era singură în durerea ei. Ingândurat şi trist, se uita la focul din sobă.

In zori, când începuse lupta şi se dăduse alarma, Lena plecase spre Sadchi şi, pe drum, întâlnise sania care-l ducea la compania sanitară pe Matvei Iurghin, înfăşurat cu grijă într'o pătură şi acoperit cu un cojoc plin de sânge. Iurghin era fără cunoştinţă. Sanitarul

care-l însoţea îi spuse că locotenentul era rănit de moarte. Zdrobită de această lovitură neaşteptată, Lena a trebuit să fie dusă la Sadchi de prietenele ei, cu unul din atelajele lor. Venindu-şi în fire cu greu, Lena munci tot timpul cât ţinu lupta la punctul de prim ajutor, instalat în casa de piatră şi, abia spre seară, când liniştea se aşternu pretutindeni, plecă la compania sanitară, unde află tot ce se putea afla despre Iurghin. Şi atunci se trezi în ea dorinţa de a fi în mijlocul aceloraşi oameni cu care Matvei dusese atâta vreme aceeaş viaţă de război.

In sfârşit, Andrei o întrebă cu glasul sugrumat:

— Se zice că l-au dus la batalionul medico-sanitar?

Lena aşteptă câtva timp să se încredinţeze că poate vorbi fără să izbucnească în plâns, apoi răspunse mai mult în şoaptă:

— Da, l-au dus...

— Nu l-ai mai găsit la compania sanitară?

— Nu, îl duseseră mai înainte.

— Işi venise în fire?

— Nu, tot timpul a zăcut fără cunoştinţă.

— Ce spun doctorii?

— Tac. Asta înseamnă că-i rău...

— Ba nu înseamnă nimic dacă tac!

— Nu, lui i-e rău... — zise Lena şi se uită la Andrei cu ochii înlăcrimaţi, simţind că acum ar fi în stare să-şi stăpânească hohotele de plâns. — Să-l opereze aici, aşa cum se poate opera la un spital de campanie, e cu neputinţă. Şi nici să-l ducă la Moscova nu se poate: are plămânul atins şi s'ar putea să se producă o hemoragie. Unii din compania sanitară au plâns când l-au luat să-l ducă la batalionul medico-sanitar. Chiar comandantul de regiment l-a petrecut la plecare...

— Da, dar eu sunt sigur că maiorul de gardă n'a plâns! El ştie că totul o să se sfârşească cu bine, — o încurajă Andrei.

— E drept că n'a plâns, — răspunse Lena. — Numai că, în timp ce sanitarii se pregăteau să-l ducă la maşină, el a rămas multă vreme în genunchi lângă brancardă...

...După ce o petrecu pe Lena, Andrei Lopuhov intră la instructorul politic al companiei şi-i dădu o cerere, cu rugămintea să fie primit în rândurile Partidului Bolşevic. Şi abia în urmă, mai liniştit, dar fără să-şi poată lua gândul dela prietenul-comandant, se apucă de treburile lui obişnuite de seară — pregătiri pentru lupta de mâine.

XVIII

Regimentul lui Ozerov întâmpină zorii zilei de 2 Decembrie aşa cum se deprinsese să le întâmpine în cele două săptămâni de ofensivă germană. După ce-şi goliră în grabă gamelele, ostaşii îşi cercetară armele, îşi luară cartuşe şi grenade şi-şi potriviră pansamentele pe răni: curând trebuia să înceapă bubuitul bateriilor nemţeşti. Dar vremea trecea şi hitleriştii tăceau. Mai trecu încă o oră, fără să se audă niciun bubuit de tun. Departe, spre miazănoapte, artileria deschisese focul, dar aici, de jur împrejur, pe tot sectorul diviziei, dimineaţa se înălţa în linişte deplină.

Lucrul acesta îi miră nespus pe ai noştri. Incepură să iasă la lumină de prin case, adăposturi şi beciuri, de peste tot pe unde-şi înjghebaseră culcuşuri pentru odihnă. Ce-o fi însemnând minunea asta? — se întrebau. Ostaşii cunoşteau bine liniştea aceea plină de spaimă, întunecată şi înnăbuşitoare, care se statorniceşte înaintea luptei — o linişte care te apasă, care te face să te ghemuieşti la pământ... Acum însă, pe întreg sectorul diviziei stăpânea cu totul altfel de linişte: luminoasă, uşoară, care parcă dă aripi inimii... Era o dimineaţă senină şi cu ger. Peste noapte ninsese din belşug. Zăpada proaspătă acoperise toate urmele luptei de ieri. Şi, cu simţul lor ascuţit, luptătorii înţeleseră că se aşezase, în sfârşit, o linişte cum nu mai apucaseră de multă vreme. Uitându-se la o tufă de salcie albă pe care, bucurându-se de linişte, stăteau cuminţi lugacii, Andrei îşi zmulse căciula de pe cap, ca şi cum s'ar fi trezit fără veste într'un castel fermecător, şi faţa lui smeadă, tăbăcită de ger, se lumină de o nespusă fericire.

— S'a sfârşit, băieţi! — strigă el stăpânindu-şi glasul, ca şi cum i-ar fi fost frică să nu împiedice cumva ca liniştea aceea veselă să se aşeze definitiv peste câmpul de luptă. — S'au domolit, spurcăciunile!

— S'au domolit ticăloşii! — încuviinţă şi Tihon Cudeiarov. Apoi îşi zmulse şi el căciula arsă la fund de-i ieşea vata, şi cu o bucurie năvalnică o trânti de pământ. — S'au domolit, blestemaţii! — Infierbântându-se tot mai mult, îşi întinse pumnul, ameninţător, înspre locul unde erau hitleriştii: — Aha, v'aţi strâns coada între picioare? V'a secat sângele'n vine? Tăceţi, hai?

In uşa magaziei pentru păstrat legume se ivi sergentul major de gardă, Dubrovca, comandantul plutonului.

— Stai, Tihon, aşteaptă! — îl sfătui Piotr Semiglaz. — Aşteaptă să-l întrebăm întâi pe comandantul de pluton!

— Ce să-l mai întrebăm? Tu n'auzi?
— Da'surd mai eşti!
— Tovarăşe sergent major de gardă, — se întoarse Semiglaz spre Dubrovca. — Dumneata, auzi?
Dubrovca se uită fără grabă spre Lenino.
— Aud, — răspunse el liniştit. — Aud chiar foarte bine.
— Să fie oare adevărat?
— De, cam aşa se pare, — răspunse Dubrovca după ce se gândi puţin.
Şi toţi începură să vorbească în gura mare plini de avânt.
... In dimineaţa aceea, maiorul de gardă Ozerov dormi mai mult ca deobicei. Işi dădu seama de asta chiar înainte de a deschide ochii, după cum se simţea de uşor: ştia că numai după un somn lung şi liniştit te poţi simţi aşa. Şi rămase atât de surprins de ceeace simţea, încât dintr'o singură mişcare se întoarse de pe partea stângă pe cea dreaptă şi, aruncând mantaua de pe el, se ridică.
Soarele de iarnă se strecura prin fereastră. Petia Uraleţ stătea lângă masă şi-şi curăţa pistoletul, cufundat în ocupaţia lui.
— Ascultă Petia, nu cumva... nu cumva am dormit prea mult? — îl întrebă Ozerov, neliniştit.
— Da' de unde, tovarăşe maior de gardă!
— Nu te învăţa să minţi! Dece nu m'ai trezit?
Petia zâmbi cu şiretenie:
— N'am avut ordin, tovarăşe maior de gardă.
— Auzi, n'ai avut ordin! — Grăbindu-se, Ozerov începu să-şi încalţe pâslarii aduşi de Petia. — Ştiu eu că te bucuri când dorm mult! Dar las' că-ţi arăt eu ţie! Pun eu odată mâna pe tine!
— Dar dece era să vă trezesc, tovarăşe maior de gardă? — îi răspunse Petia. — Dacă ar fi început lupta, să zicem, înţeleg şi eu, ar fi fost altceva. Dar când e linişte peste tot...
— Cum linişte? — De mirare, Ozerov parcă se zăpăci. — Linişte de tot?
Abia acum îşi dădu seama Ozerov că, într'adevăr, deasupra sectorului de apărare nu se mai auzea nimic din obişnuitul vuiet al luptei. Şi se înfurie de-a-binelea pe însoţitorul său.
— Dece dracu' nu m'ai trezit, hai? Iţi dai tu seama, nenorocitule, ce'nseamnă asta?
Ozerov se repezi la telefon. Comandanţii de batalioane îi raportară că hitleriştii din sectoarele apropiate nu mai dădeau niciun semn de viaţă: parcă intraseră în pământ peste noapte. Ozerov ştia că

atunci când inamicul dispare din câmpul de observaţie, când nu-i mai poţi ghici intenţiile, toţi comandanţii şi soldaţii sunt, deobicei, neliniştiţi: orice taină te pune pe gânduri. In asemenea împrejurări te poţi aştepta din partea duşmanului la orice mişelie. Acum însă, toţi comandanţii de batalioane îşi dădeau raportul cu voie bună şi niciunul nu arăta vreo bănuială. Când întrebă mai stăruitor ce putea să însemne, totuşi, această tăcere a inamicului, căpitanul de gardă Şaracşane îi răspunse simplu:

— Mai bine decât ai întreba, tovarăşe „cinci", ieşi din casă şi ascultă!

— Ce să ascult?

— Ai să vezi singur.

Maiorul de gardă Ozerov ieşi repede pe cerdac, fără cojoc şi fără căciulă. Prin casele din apropiere, unde stăteau cei din statul major al regimentului, plutonul de comenduire, pionierii şi apărarea antiaeriană, se auzea vorbă şi râsete, lângă bucătărie oamenii descărcau din sănii lăzi şi saci grei, iar în mestecăniş cineva tăia lemne cu toporul... Dar toate aceste zvonuri se pierdeau în liniştea aceea atotstăpânitoare din jur. Şi atunci înţelese şi Ozerov ce se întâmplase.

— Petia! — strigă el fără să se întoarcă.

— Aici sunt, tovarăşe maior de gardă!

— Să ţii minte dimineaţa asta, Petia! — strigă Ozerov cu însufleţire.

— Dece, tovarăşe maior de gardă?

— Asta e dimineaţa victoriei noastre!

Un transmisionist ieşi în goană din casă şi raportă:

— Tovarăşe maior de gardă, sunteţi chemat la telefon dela punctul de comandă al diviziei!

In receptor răsună multă vreme o tuse. („Generalul, îşi zise Ozerov, e bolnav, bătrânul"). Se auzi apoi glasul răguşit al generalului maior de gardă Borodin:

— Dumneata eşti, Serghei Mihailovici? Ei, ce mai e nou? Tac?

— Tac, tovarăşe „şaptesprezece".

— Şi ce zici de asta?

— Cred că s'au domolit, — răspunse Ozerov cu tărie.

— Garantezi? Dar dacă o iau din nou dela capăt?

Generalul Borodin trecu receptorul adjutantului, îşi potrivi sticla cu apă caldă pe şoldul stâng şi-şi trase cojocul sub bărbie.

— Toţi cred aşa, — zise el, uitându-se în tavan. — Dealtfel cine poate şti mai bine? La cine poate să fie mai dezvoltat simţul

victoriei, dacă nu la ei?... Pe general îl apucă o tuse care-l făcu să se cutremure sub cojoc. — Ce zi măreață ni-e dat să trăim, nu-i așa? Parcă m'aș scula...

— Nu se poate, tovarășe general! — îi aminti adjutantul.

— Totul e cu putință, — îi întoarse vorba Borodin, întorcându-se din nou cu gândul la tot ce se petrecuse în dimineața aceea. — S'a trimis raportul la statul major al armatei?

— S'a trimis, tovarășe general.

— Ehei, ostașii noștri! — făcu Borodin încet, cu admirație. — Binecuvântați oameni! Tuturor, și celor morți, și celor vii, ar trebui să le ridicăm monumente chiar aici, în apropierea Moscovei!

— Imi permiteți să plec, tovarășe general?

— Du-te. Eu trebuie să mai meditez...

...In cele mai multe din rapoartele operative primite de statul major al armatei în dimineața aceea, se arăta că, pentru întâia oară, hitleriștii nu porniseră nicio acțiune ofensivă și, după informațiile furnizate de observator, nici nu se pregăteau să pornească. Doar în unele sectoare mai continuau atacurile, cu resturi de batalioane.

Statul major al armatei aștepta demult momentul acesta. După datele obținute în urma acțiunilor de cercetare executate adânc în spatele frontului dușman, privitoare la pierderile în oameni și tehnică suferite de inamic în cele două săptămâni de ofensivă, după lipsa tot mai mare de vlagă a atacurilor lui, după înfățișarea și declarațiile numeroșilor prizonieri care începuseră să vorbească de bunăvoie despre starea nenorocită a unităților lor, statul major al armatei era în măsură să urmărească pas cu pas atât procesul de secătuire a forțelor dușmane, cât și scăderea moralului lor. Și, în dimineața aceea, statul major al armatei își dădu seama limpede că inamicul nu mai era în stare să-și ducă înainte ofensiva.

In biroul generalului-locotenent Rocossovschi, comandantul armatei, se afla un membru al Consiliului Militar, șeful de stat major și șeful secției cercetare. Toți erau mișcați și-și stăpâneau cu greu tulburarea.

— Cuvântul nostru trebuie să fie precis, — zise Rocossovschi. — Putem noi oare să declarăm categoric că momentul acesta a sosit?

— Putem, — confirmă șeful de stat major.

Ușa biroului se deschise și adjutantul generalului-comandant raportă:

— Tovarășe general-locotenent, Moscova la aparat!

Rocossovschi se ridică și trecu repede în sala aparatelor. Când

se întoarse, văzându-i privirea însufleţită, tovarăşii de luptă se ridicară deodată dela masă şi, supunându-se îndemnului poruncitor al inimii, îşi luară poziţia de drepţi, ca'n front.

— Da, el era, — răspunse Rocossovschi privirilor întrebătoare. — Aşa m'a şi întrebat: scade activitatea inamicului? — Şi pe neaşteptate, generalul-comandant începu să îmbrăţişeze şi să-şi sărute tovarăşii de luptă...

XIX

Maiorul de gardă Ozerov se bucura împreună cu toţi ceilalţi, de victoria câştigată. Totdeauna trăise cu gândul la ziua când duşmanul, sleit de puteri, se va opri. Dar Ozerov avea un obicei necruţător dela care, fără nicio sforţare, nu se depărta niciodată în viaţă: în timp ce se bucura de succesul vreunei acţiuni oarecare, începea să se gândească imediat la alte acţiuni, care să-i aducă alte noi succese. Obiceiul lui era să muncească fără odihnă şi să nu se mulţumească numai cu bucuria succesului, fie ea cât de mare, ci s'o desăvârşească, gândindu-se mereu la ziua de mâine.

Mulţi însă nu înţelegeau şi nu doreau decât să se desfete de această bucurie, odată ce le-o dăruia războiul. Ozerov observase că unii dintre ofiţerii din statul major se aflau în acea stare de spirit aţâţată, deosebită, care dă naştere la autoliniştire, la nepăsare şi trândăvie. Lucrul acesta nu-i plăcu, şi Ozerov chemă la el pe şeful de stat major al regimentului.

In dimineaţa aceea, pe faţa mare şi prelungă a lui Smolianinov înflorea mereu zâmbetul fericirii neaşteptate. Mai mult ca oricare altul din statul major al regimentului, Smolianinov se desfăta de bucuria victoriei, şi numai de bucurie...

— Ai tras la măsea, hai? — îl întrebă Ozerov.

— Nicio picătură.

— Tare mai eşti, Vasili Petrovici! Uite, eu nu pot să mă stăpânesc. — Şi Ozerov zâmbi, lăsând să se înţeleagă că o să urmeze o discuţie prietenească. — Cred că astăzi am putea să bem... Ce zici? Luăm câte un păhăruţ? Doar e o zi mare.

— Da, o zi ca'n poveşti! Putem să bem.

— Numai câte unul, — îi atrase atenţia Ozerov.

— Câte una, — îl corectă Smolianinov cu băgare de seamă.

— Nu te mai tocmi!

Petia aduse bidonul şi ceva gustări.

— Păcat că nu-i şi comisarul, — zise Ozerov.
— Se întoarce curând?
— Trebuie să vină astăzi...
Ciocniră şi închinară cu paharele ridicate, felicitându-se în tăcere şi din toată inima nu numai unul pe altul, dar pe toţi acei care binemeritau pentru victoria câştigată... Deodată, paharul începu să tremure în mâna lui Ozerov şi votca se revărsă peste margine. Ozerov aşeză paharul pe masă şi se lăsă pe speteaza scaunului. In ochii lui strălucea o lumină albăstrie.
— Da, ne-am ţinut de cuvânt, — zise Smolianinov, luptând cu tulburarea.
— Intr'adevăr... — răspunse Ozerov, abia auzit.
După ce se mai liniştiră, băură şi mâncară.
— Uite ce este, Vasili Petrovici. Bucuria e bucurie, dar avem datoria să ne mai gândim şi la ceeace avem de făcut de aci înainte, — începu Ozerov după câteva clipe de tăcere. — Noi nu trebuie să rămânem aici, şi nici n'o să rămânem. Trebuie să trecem la ofensivă, şi cu cât mai repede, cu atât mai bine. Cred că contraofensiva noastră e gata pregătită. Deaceea, fără să mai aşteptăm niciun ordin, ar fi bine să pregătim regimentul pentru luptele ofensive.
— Chiar acum?
— Numaidecât!
Uitându-şi de învoială, Ozerov umplu din nou paharele.
— Inainte de toate, — urmă el, — suntem datori să ne gândim la soldaţi. Ei, şi numai ei sunt făuritorii victoriei noastre. Să dai dispoziţii comandanţilor de batalioane să propună pentru decorare cu ordine şi medalii, chiar astăzi, pe soldaţii şi ofiţerii care s'au distins în lupte. Să le spui că descrierea faptelor de arme în sprijinul propunerilor, să fie făcută ca în cele mai frumoase poeme. Să nu fie lăsat la o parte niciunul din cei care au dat dovadă de bărbăţie şi curaj. Pentru că, vezi, la noi se întâmplă uneori şi aşa... Se adună comandanţii după luptă şi încep să caute pe dibuite: „Ia staţi, oare pe cine să propunem pentru decorare?..." Şi-i propuneau pe cei rămaşi în front, iar pe cei care nu mai sunt, îi uită... Şi doar tocmai printre cei căzuţi sau răniţi sunt mulţi eroi adevăraţi!
— O să ţinem seama, Serghei Mihailovici, — răspunse Smolianinov. — Numai că, nu garantez că din descrierea faptelor de arme făcută de furierii noştri, or să iasă cine ştie ce poeme. Nici poeţii nu izbutesc totdeauna, doar ştii şi dumneata...
— Ba or să iasă! — îl asigură Ozerov cu tărie. — Dar cu condiţia ca faptele de arme ale vitejilor noştri să fie descrise întocmai

așa cum s'au întâmplat, simplu, fără înflorituri, arătând împrejurările adevărate ale luptei.

— In ce-l privește pe sergentul Lopuhov, poate că ar fi mai bine să facem propunerea chiar noi, la statul major?

— Da, s'o faceți.

— Prin urmare, rămâne hotărît: îl propunem la cea mai înaltă decorație.

— Da, la cea mai înaltă.

Telefonul zbârnâi. Suna Briantev, comisarul regimentului. Plecase încă de ieri la amiază la armată, ca să ia parte la o consfătuire la secția politică. Acum se afla la statul major al diviziei. Ozerov era atât de nerăbdător să-l vadă cât mai curând, încât înainte chiar de a termina ce aveau de vorbit, îi porunci lui Petia să-l trimită imediat pe Umrihin la Gucicovo. Ozerov n'avea nicio îndoială că Briantev aduce vești importante. După ce așeză receptorul la loc, zise cu glasul plin de bucurie:

— Vine! Mi-a spus că are multe de povestit!

Plin de nerăbdare, Ozerov făcu câțiva pași prin casa încăpătoare, cu ferestrele înguste căptușite cu ghiață, apoi se așeză la masă și-și urmă vorba:

— Da, înainte de toate trebuie să ne gândim la soldați... Ii vezi în ce hal sunt? Au trecut mai mult de două săptămâni de când n'au mai făcut baie, de când stau tot timpul în pământ, în noroi... Dă ordin batalioanelor să găsească numaidecât băi, iar dacă nu sunt, să se improvizeze în câteva case. Să se aducă butoaie de fier, cât mai mult săpun, rufe curate... Diseară și la noapte, tot regimentul să facă baie! Cei din limita dinainte a poziției să fie aduși în grupe, pe rând. Dă ordin ca întregul aparat sanitar să fie prezent la băi, ca să dea pe loc ajutor medical celor care ar avea nevoie... Tot ei să se îngrijească și de frizeri: toți oamenii să fie tunși și bărbieriți!

— Am înțeles, se va executa!

— In timp ce se încălzesc băile, să se inspecteze cu grijă armamentul regimentului. Armele care au nevoie de reparații să fie trimise la atelier și să se dea ordin ca reparațiile să se facă ziua și noaptea. Celor rămași fără arme, să li se dea altele în loc. Și să ni se aducă chiar astăzi toată cantitatea de muniții care ni se poate da...

— Se va executa!

— Acum, uite ce-i... — urmă Ozerov, după ce se mai gândi puțin. — Cum stăm cu organizarea companiei de pistolari? Incă nu s'a început? Avem mare nevoie de așa ceva, mai cu seamă în ofensivă!

Smolianinov oftă amărît, luându-și un aer vinovat.

— Nu prea avem oameni...

— Știu. Știu foarte bine! N'avem oameni... Și deaceea, îți pui nădejdea în efective noi, nu?

Ozerov se ridică dintr'odată dela masă. Se ridică și Smolianinov. Dar cu un gest al mâinii, Ozerov îl sili să se așeze la loc.

— Ia să-mi spui mai bine, Vasili Petrovici, — începu Ozerov, schimbând fără veste tonul, — dece n'ai executat ordinul meu cu privire la reducerea personalului subunităților de spate? Ți-ai spus pesemne, că așa prevede regulamentul? Multe mai prevăd regulamentele astea! Uite, eu de pildă, am dreptul după regulament la un adjutant, dar mă lipsesc de el. Mai bine să lupte; deocamdată îmi ajunge și un însoțitor! Și atunci, dece nu s'ar lipsi de adjutant și mai știu eu care comandant de formație de spate? Avem pierderi mari, asta o știi și tu. Prin urmare trebuie să dăm uitării vechile regulamente și să folosim oamenii cu socoteală. Nu-i de mirare că în limita dinainte n'avem destui oameni, când atâția își pierd vremea stând degeaba pe la depozite și bucătării...

— Am înțeles, se va executa.

— Să se reducă la jumătate, chiar astăzi, personalul subunităților de spate. Uite, aici la noi, îi avem pe cei dela apărarea antichimică... Ce fac oamenii ăștia? Lasă câțiva, iar pe ceilalți trimite-i la companiile de pușcași... Trimite la batalioane pe toți magazionerii, însoțitorii chimici, bucătarii și conducătorii de prisos, și alege din batalioane un număr egal de băieți voinici, buni luptători, care știu să meargă pe schiuri. Dacă facem schimbul acesta, avem vreo sută de oameni?

— Nu mai încape vorbă, Serghei Mihailovici!

— Atunci, vezi, ai înjghebat compania de pistolari!

...După Smolianinov, Ozerov chemă la el, pe rând, pe locțiitorul său, pe șeful aprovizionărilor cu alimente și furaje, pe comandantul companiei de transport și al celei sanitare, comandantul companiei de transmisiuni și al plutonului de comenduire, șeful artileriei, ajutorul șefului de stat major cu cercetarea și pe alți ofițeri din statul major. Fiecare primi dela Ozerov fel de fel de ordine. Chiar în timpul luptelor parcă fuseseră mai puține treburi urgente...

Când se întâlneau, ofițerii ridicau din umeri, ștergându-și amărîți frunțile nădușite.

— Ce are astăzi? N'o fi călcat cu stângul?

— E de neînchipuit câtă treabă ne-a dat!

— Dar ce-o fi? Ce s'a întâmplat?

Şi cântărind în fel şi chip ordinele comandantului de regiment, ofiţerii ajunseră la încheierea că Ozerov trebuie să fi primit vreun ordin secret dela statul major al diviziei...

La punctul de comandă al regimentului începu o activitate înfrigurată. Sprinteni, agenţii de transmisiuni ieşeau în fugă din casele ocupate de statul major şi alergau în tăcere în cele patru părţi ale satului. Telefoanele zbârnâiau fără încetare. Ostaşii plutonului de apărare antichimică cărau nu se ştie unde măşti şi tot soiul de truse. Lângă casă unde era instalat plutonul de comenduire, doi soldaţi desfundau un butoi de fier. Un grup de cercetaşi în costume de mascare lua drumul spre limita dinainte a poziţiei. Punctul de comandă era plin de vuiet şi de viaţă ca în timpul luptei.

Iar deasupra lumii înconjurătoare stăruia o linişte senină şi uşoară, cum nu mai fusese de multă vreme pe locurile acelea din apropierea Moscovei...

XX

Comisarul Brianţev era nespus de tulburat şi de cele ce auzise la statul major al armatei, şi de ceeace văzuse el însuşi în drum spre divizie, şi, în sfârşit, de liniştea ciudată care domnea în limita dinainte a apărării. Se întorcea la regiment cu gândul numai la contraofensiva trupelor noastre, şi gândul acela îi pătrunsese atât de adânc întreaga lui fiinţă încât, aprins din fire cum era, se desfăta de pe acum de fericirea aspră a răzbunării împotriva duşmanului. Şi fără îndoială că deaceea simţea că parcă arde tot în vâlvătăi...

Ozerov îl aştepta nerăbdător să afle ce ştia Brianţev cu privire la situaţia de pe frontul din apropierea Moscovei. Nu-i dădu răgaz nici măcar să ia ceva în gură după drum. Aşezându-se lângă el, aşa cum îi plăcea să stea în ceasurile lor de discuţii prieteneşti, îi atinse nerăbdător genunchiul cu degetele şi-l întrebă:

— Ei, ce noutăţi ne-aduci? Spune!

Brianţev îşi trecu mâna prin părul des şi cârlionţat, îşi potrivi, pe gânduri, căciuliţa neagră pe care nu şi-o scotea niciodată, aruncă o privire spre uşă şi-i răspunse cu glas scăzut:

— Noutăţi sunt multe...

Işi stăpânea cu greu tulburarea.

— Uite, Serghei, tremur tot! — urmă el. — Nu, nu de frig... Tremur, şi'n acelaş timp parcă mă arde! Pe drum a trebuit să mă deschei la guler, cu tot gerul... Poate crezi c'am băut? Da'de unde! Iţi dai tu seama ce s'a întâmplat şi ce o să se mai întâmple? Da'

toate astea se vor înscrie în istorie... Trupele noastre au și înfăptuit ceeace n'a fost în stare să înfăptuiască nimeni, şi sunt în ajunul unor victorii nebănuite, care vor scăpa întreaga omenire de plaga fascistă!

— Ce se spune la statul major al armatei? — îl întrerupse Ozerov.

— La statul major al armatei? — Briantev bău un pahar cu apă, aşa cum bea omul numai pe arşiţă mare. — E o atmosferă plină de avânt! Toată activitatea statului major e pătrunsă de spirit ofensiv, asta am observat-o numaidecât! Acolo, Serghei, nici nu poţi respira fără să te gândeşti la ofensivă, înţelegi? Dacă ai şti ce se petrece acolo!

Şi Briantev îi povesti cum statul major al armatei era asaltat de mereu alţi delegaţi ai unor noi divizii şi brigăzi sosite pe frontul din apropierea Moscovei, şi cum, în nopţile întunecoase, treceau spre front coloane nesfârşite de trupe, înzestrate cu cea mai superioară tehnică de luptă...

Mişcat, Ozerov îl întrerupse de câteva ori:

— Chiar aşa de multe? Siberieni? Adevărat?

— Cât se poate de adevărat, Serghei! Puzderie! — Şi Briantev zâmbi, arătându-şi dinţii regulaţi şi strălucitor de albi. —Te-ai aprins şi tu, hai? Şi, fiindcă veni vorba, m'au însoţit până aici delegaţii unei divizii sosite de curând din Siberia. Acum sunt la comandantul de divizie. După toate semnele, au venit să ia în primire sectoare în limita dinainte a apărării. Ceeace înseamnă că peste puţin timp o să ne strângem rândurile... Cred că cel mai târziu mâine, trebuie să ne aşteptăm la o consfătuire importantă la statul major al diviziei. Da, curând — curând! Şi dece am mai aştepta? Cu cât o să le întoarcem lovitura mai repede, cu atât mai bine. Numai că, după cum se ştie, trecerea dela apărare la ofensivă e socotită de strategii bătrâni ca unul din cele mai grele lucruri în război...

— Strategii bătrâni, şi mai cu seamă nemţi! — zise Ozerov.

— Ei, lasă-i să creadă şi de aci înainte tot aşa!

Deodată Ozerov sări dela locul lui şi începu să se plimbe cu paşi largi prin odaie: de câte ori se vorbea despre strategia germană, îl apucau adevărate accese de furie turbată. Şi abia atunci i se păru lui Briantev că-l vede pentru întâia oară pe comandantul de regiment aşa cum era el, cu adevăratul lui suflet: puternic, înflăcărat şi înspăimântător...

— Aha, pedanţi ticăloşi! — striga Ozerov, dând din mână aşa fel, de parcă voia să apuce pe cineva de guler. — Să-i lăsăm pe do-

bitocii ăştia să creadă că e bine ceeace au născocit ei singuri! Să-i lăsăm să se distreze! Asta o să fie încă o greşeală a lor în război. Şi or s'o plătească cu sânge! Cum ar putea să le vină în minte, mărginiţi cum sunt, că noi demult ne pregătim de ofensivă? Ei nu ştiu! De unde ar putea s'o ştie?...

Ozerov apucă scaunul, îl răsturnă pe o parte lângă masă, se aşeză aşa fel ca să se poată uita mai bine la Brianţev şi, necăjit că nu fusese în stare să se stăpânească, urmă mai încet şi mai liniştit:

— Şi tu doar ştii, Ivan, cum se retrăgeau oamenii noştri! Se retrăgeau — dar nu se gândeau decât la ofensivă! Odată, un observator de-al meu şi-a uitat binoclul într'un copac. După aceea mi-a spus: „Nu-i nimic, tovarăşe maior de gardă, nu se pierde el. Când ne-om întoarce îndărăt, ştiu unde să-l găsesc!" Dealtfel şi mie mi se întâmpla în toiul luptelor de apărare, în timp ce căutam pe hartă pe unde să-mi retrag regimentul, să mă fure gândul şi să mă pomenesc chibzuind cum şi pe unde s'ar putea acţiona ofensiv. Şi asta în ceasurile cele mai grele! Vezi tu, cu toate că ne retrăgeam, gândul ofensivei trăia şi trăieşte în inimile noastre, aşa că moraliceşte suntem demult pregătiţi pentru contraofensivă. Şi tocmai asta e temelia pregătirii noastre. Tot ce ne mai trebuie de aci înainte, o s'o facem foarte repede. Dealtfel, am şi căpătat experienţa conducerii luptelor ofensive. Am căpătat-o la Schirmanovo şi la Cozlovo. Am căpătat-o cu toţii: şi comandanţii, şi soldaţii. Am plătit scump această experienţă, dar sângele oamenilor căzuţi acolo n'a fost vărsat în zadar! Or să blesteme hitleriştii lumina zilei când o s'o luăm spre Apus! Iar cât priveşte unităţile cele noi, nici nu mai încape vorbă: ele pot să intre în luptă de-a-dreptul din mişcare, şi nu mă îndoiesc câtuşi de puţin de victoria lor! Vezi, tocmai lucrul acesta strategii nemţi nu-l ştiu! Dar ce ştiu ei?!

Cuprins din nou de o nestăpânită mânie, Ozerov sări în sus şi încheie cu ură şi înverşunare:

— Ei nu ştiu decât un singur lucru: că trecerea dela apărare la ofensivă e o treabă grea şi complicată... Şi-au îndesat bine în cap ceeace au născocit ei singuri. Curând însă or să cunoască puterea artei noastre militare. Şi or să-şi blesteme şi strategia, şi îngâmfarea lor!

XXI

Spre seară se întoarse pe neaşteptate la regiment sergentul Oleinic. Zăcuse douăzeci de zile la spitalul de campanie, căutându-se de

fel de fel de boli. In timpul acesta se gândise mult la nestatornicia soartei omeneşti.

La spital, ostaşii răniţi povesteau nenumărate întâmplări din război. Aproape toţi o ţineau una şi bună, că în timpul luptei nu se gândesc la moarte. Unul chiar spusese cât se poate de serios:

— Vrei să scapi cu viaţă, luptă fără frică!

— Atunci cum se face că ai fost rănit? — îl întreba Oleinic pe fiecare.

— Din întâmplare, — răspundeau aproape toţi.

Şi într'adevăr, din tot ce povesteau ostaşii, reeşea că toţi fuseseră răniţi doar din întâmplare. Dar iscodindu-i, Oleinic le mai punea încă o întrebare, totdeauna aceeaş:

— Dar ucis n'a fost niciunul?

— Ba au fost şi ucişi...

Din discuţiile care urmau, se vedea bine că şi atunci când mureau, oamenii mureau tot din întâmplare şi nicidecum pentru că nu se putea altfel: ori din neatenţie, ori pentru că le fusese frică, ori din pricina îngâmfării copilăreşti de a face pe viteji...

Oleinic socotea că toate poveştile lor erau prosteşti.

Din tot ce-i spuneau răniţii, după o îndelungă chibzuială ajunse la o singură concluzie: că totul atârnă de soartă, şi că ce ţi-e scris, aceea ţi se întâmplă... „Eh, dă-o dracului! îi trecu odată prin gând. N'am să mă mai păzesc nici eu, şi pace! Fie ce-o fi! Şi dacă m'o culca la pământ, ce pot să fac? Inseamnă că aşa mi-a fost scris!”

Il mai liniştea încă un gând. După socotelile lui, nu mai aveau mult de luptat. E drept că în Noembrie Nemţii înaintaseră mult mai încet decât în Octombrie şi decât în vară. Toţi răniţii care veneau din limita dinainte a apărării spuneau că trupele noastre resping biruitoare atacurile duşmane şi că Nemţii au dat de greu în apropierea Moscovei. Dar asemenea vorbe lăudăroase, cum le socotea Oleinic, nu puteau să-l tulbure. Simţea că nici la ai noştri nu le venea tocmai uşor: mereu soseau răniţi de pe front. Şi parcă puţin morţi rămân pe câmpul de luptă?... Din scurtele comunicate militare ar fi fost greu să-ţi dai seama pe unde trecea acum linia frontului de lângă Moscova, dar Oleinic bănuia că Nemţii împresuraseră capitala din trei părţi. El nu credea că trupele noastre or să poată rezista. Işi închipuia că, încă puţin, şi apărarea noastră cedează, iar armatele nemţeşti năvălesc în Moscova. Şi atunci, fără îndoială, războiul se sfârşeşte. Aşa că, oricum, nu mai avea mult de aşteptat bunul plac al soartei... Cu asemenea gânduri plecă Oleinic spre poziţie...

Liniştea de pe front, el o tălmăci cu totul altfel decât toţi cei-

ialţi ostaşi care se aflau în limita dinainte a apărării. „Asta înseamnă că Nemţii îşi aduc întăriri din spate, se gândi el. Da, curând se hotărăşte totul!” Şi fără voie, încercă să-şi imagineze tabloul sumbru al plutonului lui: ostaşii sleiţi de puteri în urma luptelor nesfârşite, sălbăticiţi de frică, murdari, posomorîţi, duhnind a sudoare, a pământ, a sânge şi a putreziciune... Se târăsc prin vizuinele lor negre, şi tot ce fac, fac din obişnuinţă, fără să pătrundă rostul lucrurilor, trăgând cu urechea, îngroziţi, la liniştea din jur şi aşteptând în fiecare clipă să înceapă din nou vuietul şi tunetul deasupra capului lor...

...Dela statul major al diviziei, unde ajunsese cu un grup de ostaşi vindecaţi, Oleinic fusese trimis din nou, fără multă vorbă, îndărăt la regimentul lui Ozerov. Intâmplarea făcu să plece la drum împreună cu un ostaş din batalionul lui Şaracşane, care venise cu treburi la comandamentul diviziei. La marginea de răsărit a satului Taliţa, unde era instalat punctul de comandă al regimentului, tovarăşul de drum se opri, îşi frecă urechea dreaptă cu mânuşa şi-l întrebă:

— Trebuie să te duci numaidecât la regiment, tovarăşe sergent, ori ai vreme să ne abatem pe la baie?

— Ce să căutăm la baie?

— Apoi, mulţi din batalionul nostru sunt acum acolo, — îl lămuri tovarăşul de drum. — Se spală şi ei. Poate că or fi şi prieteni de-ai dumitale... Uite, acolo-i baia! — Şi ostaşul arătă cu mânuşa spre miazănoapte, către o vale largă unde, dincolo de dantela subţire a sălciilor încărcate de promoroacă, se zărea colţul unei case şi căpriorii unor acareturi pe jumătate dărâmate. — Acolo e compania de gospodărie. Când plecam eu, ai noştri veneau încoace.

— Bine, haide, — se învoi Oleinic.

O cărare cobora în vale, şerpuind printre tufişuri. Când ajunseră într'o poiană deschisă, Oleinic văzu înaintea lui un bărbat îmbrăcat cu un cojoc alb destul de murdar şi cu pistolet la centură. Fără îndoială că ieşise în cărare chiar în clipa aceea de undeva, delături. Se uita spre miazăzi şi făcea semne cu căciula, în tăcere.

— Uite, ăsta-i Dubrovca, — zise ostaşul, care-i povestise pe drum despre schimbările din compania lui. — Bun băiat! Curajos şi cuminte.

Toată zăpada din valea în care ajunseseră era plină de urme. Departe, un grup de ostaşi se târa în lungul văii, lăsând în urmă pe zăpadă brazde adânci şi şerpuite. Sergentul major de gardă Dubrovca le făcu nu ştiu ce semn şi-şi mai flutură odată căciula. Dinspre lanţul de ostaşi porni în zbor un cuvânt:

— Inainte!

Ostașii se ridicară aproape toți deodată și, fără să se îngrămădească, o luară repede pe vale în direcția comandantului de pluton, luându-și din mers puștile în cumpănire.

— Mai repede! — le strigă Dubrovca.

Ostașii iuțiră pasul, avântându-se voioși tot înainte. Și deasupra văii, glasurile lor răsunară ca unul singur:

— Ura-a...ra-a-a!

Cu toate că ceeace făceau ostașii era atât de ușor de înțeles, Oleinic nu înțelegea nimic...

Se apropie de Dubrovca și i se prezentă:

— Știu, știu, — îi răspunse Dubrovca. — Am auzit de tine. Bine că te-ai întors la regiment. Numai, să știi că nu mai ești sergent simplu, ci „sergent de gardă"! O meriți! Cât despre noi... vezi cu ce ne îndeletnicim?

In timp ce ei vorbeau, ostașii ajunseseră în goană la drum. Din mijlocul lor se desprinse un ostaș înalt și voinic, care se repezi spre Dubrovca.

— Iată-l și pe sergentul de gardă Lopuhov! — zise Dubrovca. — Il cunoști?

— Pe Andrei? Cum nu? Suntem prieteni, am luptat împreună!

Andrei Lopuhov sosi alergând, nădușit, numai o apă. După ce raportă că grupa lui își executase misiunea, opri asupra lui Dubrovca o privire întrebătoare.

— Nu-i rău, tovarășe sergent de gardă! — răspunse Dubrovca acelei priviri, cu o bunăvoință stăpânită. — Dar nu uita că nici foarte bine nu-i. Cum, așa se aruncă omul la atac? Trebuie să te arunci așa, încât nu numai fasciștii, dar chiar și tu singur să te înspăimânți de puterea, de curajul și de avântul tău! Da, așa trebuie să atacați! Voi n'ați plecat cu destulă viteză, și ăsta-i lucrul cel mai important la un atac! Și nici n'au tras toți...

— Zăpada e adâncă, tovarășe sergent major de gardă! — răspunse Lopuhov cu un aer de vinovăție, arătându-și picioarele cu carâmbii pâslarilor încărcați cu zăpadă până sus.

— Descalță-te și scutură-te!

Andrei îl întâmpină pe Oleinic ca pe un vechi prieten. Grăbit îi puse una după alta nenumărate întrebări, dar înainte de a asculta răspunsurile, începu să vorbească tot el:

— Ne-ai văzut cum alergam? Se simte puterea și avântul, ce zici? Până să ne vină rândul la baie, ne-am apucat să ne mai antrenăm un pic...

Oleinic cuprinse cu ochii valea, până la pârâu.

— Da, ați bătătorit-o bine...

Vorbind în gura mare, scuturându-se de zăpadă și pufăind din țigările lor de mahorcă, se apropiară și soldații. Toți erau proaspăt bărbieriți, iar obrajii lor, tăbăciți și învinețiți de ger, ardeau ca focul.

— Măi Cudeiarov, tu alergi ca un elan! Și nici ochii nu ți-i ții acasă!

— Da'tu, dece mi te tot băgai sub picioare?

— Ehei, de n'ar fi atâta zăpadă!

— Vrei poate trotuare cu asfalt, nu? Ia te uită la el, deșteptul!

— Da'ce, parcă ție ți-a fost ușor? Nu vezi cum iese aburul din tine?

Dinspre baie se auzi un strigăt. Dubrovca dădu comanda:

— Stânga'mprejur! La baie — marș! — Apoi se întoarse către Andrei. — Și zici că n'avem măturică?

— Am scotocit peste tot, — îi răspunse Andrei. — Nu-i.

— Ei, și fără măturică baia parcă nici nu-i baie!

— Așteaptă puțin, tovarășe sergent major, că facem noi rost și de măturică! — Andrei se uită de jur împrejur. — Am găsit! Du-te și te dezbracă, vin și eu îndată... — Apoi se întoarse către Oleinic: — Mergi cu mine? Atunci hai să facem o pereche de măturici!

Andrei lăsă drumul bătut și o luă în sus, spre dâmbul pe care stăteau singuratici copaci bătrâni și negri, încărcați de ninsoare.

— Ehei, aprig mai e sergentul nostru major la baie! — zicea Andrei, răscolind zăpada cu pâslarii. — Ca și la luptă! Când dă drumul la aburi, ți se face părul măciucă pe cap! Și atunci să vezi petrecere! Pe urmă iese afară, se trântește în zăpadă, se tăvălește de vreo zece ori — și iar dă-i cu măturica! Așa zic și eu că se oțelește!

— Dar încotro o iei? — îl întrebă Oleinic, nedumerit.

— Apoi nu vezi că un proiectil a retezat vârful stejarului de colo? Și ce multe frunze i-au mai rămas pe crengi? E un stejar cum se zice, „de iarnă". Nici vorbă că măturicele n'or să fie cine știe ce grozăvie, că frunzele or să cadă repede, dar oricum, la o nevoie tot or să prindă bine. Mărturisesc că nici eu nu m'aș da înlături...

In timp ce umblau în jurul vârfului rupt al stejarului, alegând crenguțe scurte și noduroase cu frunziș veșted, de un galben murdar, Andrei îi povesti lui Oleinic tot felul de noutăți din regiment, și mai bune și mai rele. Despre Iurghin îi spuse doar câteva cuvinte, apoi tăcu: glasul i se frânse și buzele începură să-i tremure...

— Strașnic ne-am mai deprins noi cu focul luna asta! — urmă

el mai târziu, după ce-şi mai veni în fire. — Ehei, a trecut vremea când băieţilor le mai era frică. Cât despre tancurile nemţeşti, nu se mai teme niciunul! Uite, eu singur am dat gata patru tancuri... E drept, că, odată, o cam băgasem pe mânecă. Să vezi cum a fost. Stăteam culcat într'o groapă mică, mai mult afară decât înăuntru, iar el venea, venea... Bine. Apreciez eu distanţa din ochi şi aştept liniştit. Şi numai ce-l văd ajungând aproape de tot. Dar abia începusem să mă ridic, când deodată dracul cel tărcat o ia îndărăt şi se opreşte la vreo cincizeci de metri! Ce să-ţi spun, încremenisem! Ei, îmi zic, s'a isprăvit cu mine! Să arunc grenada — era prea departe. Să mă târăsc înainte în câmp deschis — nici asta nu se putea. Iar el, îmi zic, m'a văzut. Şi când mi-o împroşca acuşi o serie... Dar văd că namila o porneşte din nou, şi tot spre mine! Ptiu drace, nici nu pot să-ţi spun cum m'am bucurat! Ei, slavă domnului, îmi zic, am scăpat cu viaţă! Şi l-am pocnit, se'nţelege... Acum, toţi băieţii noştri sunt aşa... Grozav s'au mai deprins cu lupta...

In timp ce arunca pe zăpadă crengile rupte, Oleinic îl întrebă:

— Cu toate astea... a fost greu, nu-i aşa?

— Mai încape vorbă! — Şi Andrei uită o clipă de măturicile lui. — Se întâmpla uneori să fii aşa de obosit peste zi, încât seara, când te culcai, să ţi se pară că n'ai să te mai scoli niciodată... Da, aşa era... Dar cum venea dimineaţa, iarăşi eram în picioare. Vezi, chiar ieri ne-a fost al dracului de greu... Dar azi, când ne-am trezit şi ne-am dat seama că Neamţul a lăsat-o mai moale, am simţit că ni se înzecesc puterile! Doar ai văzut cum arată şi ceilalţi!

Oleinic îşi lăsă şi el lucrul.

— Au lăsat-o mai moale, zici?... Nemţii?...

— Intocmai. Au lăsat-o moale de tot.

— Să fie adevărat?

— Iaca, ai să vezi singur, — îi promise Andrei, apoi se apucă din nou să rupă crenguţe şi să le adune mănunchi. — Ştim noi bine asta! De câteva zile simţeam cum îşi irosesc cele din urmă puteri. Iar ieri aşa i-am pleznit peste bot, că s'au muiat de-a-binelea! Nu vezi ce linişte-i?

— Şi acum, ce-o să se'ntâmple?

Andrei se uită de jur împrejur şi-i răspunse încet:

— Acum, vom trece la ofensivă.

— Ofensivă?!

— Neapărat. Acum e timpul potrivit.

Andrei se aşeză pe trunchiul copacului sprijinindu-şi braţul de un ciot.

— Băieţii noştri abia aşteaptă să'ncepem! — urmă el pe gânduri. — Şi când o fi s'o pornim îndărăt, apoi vai de capul Nemţilor! Uite-te la mine, eu... — Se ridică şi, zmucind ciotul, scutură atât de tare vârful copacului, încât frunzele foşniră uscat. — Da, când mi-oi lua eu vânt!...

După ce legă măturica cu o sfoară, Andrei adăugă visător:

— Poate că în curând o să ajung şi acasă...

Işi aminti limpede de seara aceea când sosise la Olhovca cu batalionul lui. Işi aminti cum făcuse focul la baie împreună cu Marica şi cum rupseseră amândoi crenguţe galbene de mesteacăn în luncă, pentru măturică... Faţa lui arsă de ger se aprinse toată de-atâta sânge ce-i năvăli în obraji.

— O să ajung, ticăloşilor! — Şi ridică amenințător măturica: — O să ajung!

Glasul îi era atât de schimbat, încât Oleinic tresări...

XXII

De cu seară începuse să viscolească. Mulţi credeau că viscolul o să se înteţească peste noapte, dar împotriva aşteptărilor, el îşi urma hora domol, fără avânt parcă, fără să fluiere: scutura doar zăpada de prisos de pe copaci, ca să acopere mai cu nădejde tufişurile scunde, schimba faţa văgăunilor de prin râpe, muta zăpada de colo până colo pe cărări şi pe poteci şi mătura urmele sălbăticiunilor... Cât ţinu noaptea, gerul se întări. Peste tot pe unde se adăposteau ostaşii, se aprinseră toată noaptea focuri zdravene. Fumul se întindea, purtat de vânt, peste întreg sectorul apărării. De partea Nemţilor ţăcăneau din când în când mitralierele, iar în întunericul neliniştit al nopţii se înălţau tulpinele rachetelor, firave şi palide ca ale unor buruieni crescute prin pivniţe.

In noaptea aceea, toţi ostaşii din plutonul lui Dubrovca dormiră adânc şi liniştit în fosta magazie pentru păstrat legumele. Numai Iacov Oleinic nu dormi mult timp. Până la miezul nopţii pusese mereu lemne pe focul din vatra mare, scobită în peretele magaziei. Căldură nu puteai avea decât dela cărbuni, întocmai ca dela un cămin, ceeace-i făcea pe ostaşi să spună, glumind, că până n'or încălzi tot globul pământesc, tot n'o să fie cald în adăpostul lor întâmplător.

Când stai şi te uiţi în foc, gândurile zboară uşor, ca talaşii sub rândea. Şi Iacov Oleinic era iarăşi nevoit să se gândească la multe. Arunca lemne în vatră şi se uita fără încetare în flăcări...

Acolo se plăsmuiau tablouri neasemuite. Uneori părea că din butuci, din lemnul mort despicat de topor, încep deodată să dea frunze: când de un verde aprins, când albăstrui, când violete sau roşii. Purtate de curentul de aer care ieşea pe horn, ele păreau că trăiesc şi că-şi schimbă culoarea, întocmai ca frunzele de pe copaci vii. Dar era destul să te întorci o clipă, şi în vatră totul se schimba... Pe grămada de butuci se abăteau din zbor păsărele de felurite culori, din acele pe care ţi se întâmpla să le vezi în tablourile înfăţişând ţările calde. Şi iată-le ciripind, zburătăcindu-se, scuturându-şi aripioarele de culoarea curcubeului, sărind ici-colo, de parcă veselia şi nepăsarea lor nu mai aveau sfârşit... Iar când butucii se mistuiau de tot, se înfiripa alt tablou, şi vatra părea un colţişor de grădină fermecată, unde înfloreau din plin plante nemaivăzute, de culori care mai de care mai vii, mai nepământeşti, de pe care o adiere scutura uşurel petale aurii, purpurii, portocalii...

Până la 7 Noembrie, lui Oleinic i se părea că nu era singurul care avea îndoieli. Dar acum, după ce sosise în mijlocul soldaţilor, simţi până'n adâncul sufletului că nu mai rămăsese decât el. Cât timp zăcuse în spital, încrederea soldaţilor în puterile şi în biruinţa lor se întărise atât de mult, în ciuda tuturor greutăţilor şi împotriva aşteptărilor lui, încât ai fi zis că erau în stare să trăiască şi fără pâine, numai cu încrederea aceea dătătoare de viaţă. „Ori ei şi-au ieşit din minţi, se gândea Oleinic, ori eu m'am prostit!" Dar n'avea încotro: trebuia să creadă în ceeace nu crezuse dela începutul războiului. „De început ofensiva, or s'o înceapă, fără îndoială, dacă aşa stau lucrurile, îşi zicea dând îndărăt cu greu în faţa a tot ce vedea acum în limita dinainte a apărării. Vorba e, o să iasă ceva din asta?..."

Abia după miezul nopţii, după ce instală schimbul de sentinele şi aruncă un braţ de lemne pe foc, Oleinic se trânti pe o margine de pat. Gândurile chinuitoare îl mai ţinură treaz încă vreo jumătate de oră, apoi un somn greu şi ameţitor, îl dobori fără veste...

Şi visă că zăcea singur într'un adăpost pe jumătate dărâmat şi că de jur-împrejur răsuna, bubuind, lupta. Deodată, în adăpostul unde-şi pusese în minte să rămână dacă s'o retrage regimentul, năvăli un Neamţ, răsuflând greu pe nările umflate...

Oleinic tresări, deschise ochii şi încremeni de spaimă. Ce însemna arătarea aceea?... Pe uşa deschisă a magaziei intra un soldat neamţ, cu manta cenuşie, plin tot de zăpadă. Cât ai clipi, Oleinic sări de pe pat şi se repezi la arme.

De dincolo de uşă se auziră glasuri:

— Haide intră, intră, ce te-ai oprit?

— Voi încălziţi-vă, că eu mă duc să raportez...

— Am înţeles, tovarăşe locotenent!

Tremurând încă, Oleinic îşi aşeză la loc automatul. Inţelese că erau cercetaşii regimentului, care acţionau în sectorul batalionului lor şi se întorseseră dintr'o incursiune de noapte aducând cu ei o „limbă".

In urma Neamţului, intrară în adăpost trei cercetaşi în costume albe. Aveau obrajii roşii şi uzi de zăpadă. Unul din ei cu faţa mare, desigur comandantul grupei, avu timp să vadă că Oleinic abia îşi lăsase arma din mână.

— Te-ai speriat din somn, tovarăşe sergent? — întrebă el cu voie bună, apoi începu să-şi frece obrajii cu palmele. — Ia te uită ce putea să se întâmple! Să dai gata „limba" noastră! Şi el, după cum vezi, abia îşi mai ţine sufletul. Deaceea l-am şi împins mai repede la căldură. Ptiu, da' amarnic frig afară, abia acum îmi dau seama!

Ostaşii începură să se trezească. Ici şi colo, câte unul se ridica pe pat şi se uita cu îngrijorare la străini.

— Hai, băieţi, sculaţi-vă! — strigă comandantul cercetaşilor aşezându-se pe marginea unui pat, în timp ce tovarăşii lui se ghemuiau de-a-lungul peretelui neocupat. — Sculaţi-vă şi admiraţi Neamţul nostru! Ii vedeţi cum arată acum pe frontul de lângă matuşca [1]) Moscova? Is ai dracului de frumoşi, nu?

Oleinic îşi aduse aminte de hitleristul pe care-l luase prizonier cândva Andrei Lopuhov. Acela era sănătos, voinic, pe când cel de acum... Cel de acum arăta aşa, încât la început nici nu-i venea să-şi creadă ochilor. Rămăsese într'un colţ, cu picioarele în bocanci, întinse şi desfăcute a neputinţă. Flacăra din vatră îl lumina din plin. Mantaua îi era mototolită şi murdară ca o cârpă de spălat pe jos, iar peste bonetă era îmbrobodit cu o zdreanţă de şal şi cu o obială. Se vedea că degerase mai demult: pe fălcile lui pline de ţepi roşcaţi, se desluşeau cruste, unse cu nu ştiu ce alifie. Zăpada de pe el se topea repede. Dar nici măcar nu încerca să se scuture. Stătea înghebosat şi-şi strângea la piept mâinile vârîte în mânuşi îngheţate.

— Neamţ să fie ăsta?... — întrebă Oleinic nedumerit.

— Ha-ha! Dar ce, crezi că-i alta? — îi răspunse un cercetaş ciupit de vărsat. — Neamţ sadea! Hei, tu, iubite prietene, — strigă el către prizonier. — Ia şterge-ţi mutra! — Şi-i arătă, prin semne

---

1) *Matuşca* — maica (în limba rusă). (N. trad.)

ce să facă. — Şterge-ţi mutra, că băieţii noştri nu te mai recunosc!

Prizonierul aruncă o privire spre cercetaş, dar nu-i răspunse nimic şi-şi duse din nou la piept mâinile pe care şi le lăsase o vreme în jos. De pe mânuşile lui apa începu să picure.

— Se vede că i-au degerat mânile, — explică cercetaşul. — Asta dovedeşte că bicisnic neam de oameni mai sunt şi Nemţii ăştia! Nu cred să fie douăzeci de grade, şi ei au şi îngheţat... Aşa, băieţi... Dar care din voi are tutun?

Pe Oleinic îl surprinse faptul că ostaşii, care stăteau în capul oaselor pe paturi, nu arătau niciun interes faţă de prizonier. Se vedea doar că le părea rău după somnul lor liniştit. In timp ce fumau cu cercetaşii, abia dacă făceau vreo observaţie cu privire la prizonier sau puneau câte-o întrebare scurtă asupra incursiunii.

— Ptiu, că ţi-e şi scârbă să te uiţi la el!

— Departe de aici l-aţi prins? Nu cumva în păduricea de lângă noi?

Doar Tihon Cudeiarov, cu obrajii îmbujoraţi de somn, se cobori căscând de pe pat, se lăsă pe călcâie în faţa prizonierului şi, atingându-i cu degetul genunchiul tremurător îl întrebă:

— Ei, tu măi maţe fripte, dece te-ai gătit aşa? Pentru parada dela Moscova? Dece taci, răspunde!

Prizonierul îşi ridică puţin ochii îndobitociţi.

— *Caput...* — rosti, abia mişcându-şi buzele ude.

— Cum, cum? — şi Cudeiarov se apropie de el.

— *Hitler caput...* — repetă prizonierul cu greu.

— Aha, *caput?* — Şi Cudeiarov, întorcându-se către ostaşi, strigă cât îl ţinea gura: — Ei, băieţi, l-aţi auzit ce spune? Ptiu, dracu' să-l ia, că deştept mai e! Uitaţi-vă la el cum a prins la minte! Ia mai spune odată: „*caput*", hai? Măi maţe fripte, dar mare savant te-ai mai făcut! Bine c'a dat dumnezeu şi putem începe şi noi o discuţie mai serioasă, ca să zic aşa! N'am dreptate? Va să zică, *caput*, hai?

In vremea asta, trezit de strigătele lui Cudeiarov, Andrei se sculase şi el. Tot obrazul stâng îi era numai dungi: se vede că dormise adânc cu obrazul pe vreo haină mototolită. După ce aruncă o căutătură scurtă prizonierului, se întoarse spre cercetaşi:

— Va să zică, voi aţi adus aici hoitul ăsta? Degeaba l-aţi adus! Ce-ar mai putea el să ne spună? Sunt sigur c'a uitat şi cum o chiamă pe maică-sa! Ce poţi să afli dela unul ca ăsta? Şi fără el, totul e destul de limpede!

Infrigurat, prizonierul scutură din umeri.

— La urma urmei, dece l-aţi adus la noi? — ridică deodată glasul Andrei. — Ce-i aici, vărsătoare de gunoaie?

— Şi tu, ce te înfurii aşa? — îl întrebă comandantul cercetaşilor. — Ai visat ceva urît?

— Pentrucă aduceţi la noi lepre de astea! Dacă aţi avut gust de un hoit ca el, să-l fi cărat unde trebuie, că la noi n'are ce căuta!... Hai, aruncă-l dracului afară! Nu vrei? Atunci îl arunc eu!

Şi Andrei sări de pe pat, îl înşfăcă pe Neamţ de gulerul mantalei şi-l târî spre uşă. Ostaşii începură să strige:

— Andrei, lasă prostiile!

— Ce ţi-a venit?

— Pe ticălosul ăsta... pe lighioana asta... — strigă Andrei, fără să poată spune ce avea de spus, de furios ce era. — Cum de nu vreţi să înţelegeţi că poate tocmai păcătosul ăsta l-a lovit pe locotenentul nostru?

Prizonierul începu să strige aiurit, ca prin somn.

Venindu-şi în fire, Andrei îl aruncă pe podea, îşi ridică privirea şi, cu surprindere, îl văzu în uşa magaziei pe însuşi comandantul de regiment. In spatele lui, Petia Uraleţ şi încă cineva îşi scuturau căciulile de zăpadă.

— Ce se petrece aici? — întrebă Ozerov.

...Peste o jumătate de oră, Andrei se găsea la punctul de comandă al batalionului, instalat într'o casă mare de piatră. Stătea într'o odăiţă goală, cu pereţii zgâriaţi, lângă fereastra camuflată pe al cărui pervaz pâlpâia o gazorniţă de campanie, iar maiorul de gardă Ozerov se plimba de colo până colo, oprindu-se din când în când în faţa lui. Fiecare mişcare, fiecare mlădiere a glasului, trădau cele mai neaşteptate sentimente: şi necaz, şi mândrie, şi nedumerire...

— Stai jos, stai! — zise Ozerov, atunci când Andrei încercă să se ridice în picioare în faţa lui. — Stai... eu trebuie să mă mişc, pentru că... Şi cum îţi spuneam, nu e un singur fel de ură. Noi admitem ura împotriva duşmanului, ura necruţătoare, fără de care nu poţi pleca la luptă, nu poţi învinge. Ura noastră e necesară şi e firească. Sentimentul urii faţă de duşman trebuie să trăiască viu şi statornic în sufletul fiecărui om sovietic, ca să se poată schimba în orice clipă, când o fi nevoie, în forţa cea mai înspăimântătoare şi nimicitoare! Dar ura noastră nu trebuie să fie oarbă, ci înţeleaptă, umană, străină de tot ce ţine de bestialitate.

— Tovarăşe maior de gardă! — strigă Andrei, înnăbuşindu-se. Privirea lui tulbure, neliniştită şi rugătoare, era grea de suferinţă.

— Aşteaptă, nu te supăra şi nu te tulbura. — Şi Ozerov îi făcu de două ori semn cu mâna dreaptă, silindu-l să stea liniştit la locul lui. — Fără îndoială că războiul e un act sălbatic... De câteva luni trăim pătrunşi de sentimentul urii. Il purtăm în noi şi zi, şi noapte! Şi asta e absolut necesar. Dar tot atât de necesar e să păstrăm cu orice preţ una dintre cele mai scumpe moşteniri ale poporului nostru: sentimentul bunătăţii, al îngăduinţii, al dragostei de pace. Dar să vedem cum stau lucrurile în armata lui Hitler? Acolo au fost vârîte în capul oamenilor şi cultivate instinctele bestiale. Armata hitleristă a pierdut înfăţişarea obişnuită a unei armate alcătuite din oameni, ajungând ca o adunătură de fiare sălbatice. Şi tocmai deaceea e sortită pieirii! Aşa spune, după cum ştii, şi tovarăşul Stalin în raportul său. Mai ţii minte? In timp ce armata noastră, puternică prin ura ei neînduplecată, dar dreaptă, faţă de duşman, nu-şi pierde şi n'o să-şi piardă niciodată şi în nicio împrejurare sentimentele ei omeneşti. Şi tocmai în asta stă şi puterea ei!

— Cum s'ar zice, eu sunt o fiară sălbatică? — abia putu să îngâne Andrei.

— Cu o fiară sălbatică eu n'aş fi rămas singur în odaie! — îi răspunse Ozerov. — Tu n'ai să fii niciodată o fiară sălbatică. N'ai fost crescut pentru asta — şi apoi, nu uita că faci parte din Armata Sovietică! Pentru că şi ura trebuie folosită cu socoteală: să ştii când să-i dai frâu slobod şi când s'o stăpâneşti... Eu n'am uitat întâmplarea aceea, când ai vrut să împuşti un ofiţer fascist prizonier, dar te-au împiedicat alţii. E drept că fascistul era un mare ticălos şi-ţi aruncase vorbe batjocoritoare. Ştiu... Dar chiar şi într'un caz ca acela nu trebuia să uiţi că eşti un ostaş sovietic. Şi uite, astăzi... — Ozerov se opri în faţa lui Andrei, ridicând glasul: — Dacă ai şti cum îl târai! Dacă ai şti cum l-ai aruncat la pământ! Cum îţi tremurau buzele şi ce ochi aveai! Iţi dai seama cum arătai în clipele acelea?

Andrei îşi lăsă capul pe marginea ferestrei...

— Clipele acele, să le uităm, — adăugă Ozerov încet, strângând cu căldură la piept capul lui Andrei. — Din fericire, n'au fost decât clipe...

XXIII

In noaptea aceea, fără să ţină seama de sfatul medicului, generalul Borodin plecă la statul major al armatei, unde se ţinea o consfătuire importantă. Când se întoarse la punctul său de comandă,

nici nu coborî bine din maşină că şi dădu ordin şefului de stat major să cheme pentru ora zece pe comandanţii şi comisarii tuturor regimentelor, ca şi pe ai subunităţilor independente.

Ozerov se pregăti de drum dis-de-dimineaţă. Aflase încă de cu noapte că printre delegaţii diviziei siberiene, sosiţi ca să stabilească legătura şi să ia în primire sectoarele care le fuseseră repartizate în limita dinainte a apărării, se afla şi căpitanul Zârianov, un vechi prieten şi tovarăş de arme. Ozerov ţinea să-şi vadă prietenul, siberian şi el, înaintea consfătuirii dela Borodin, ca să mai stea de vorbă. In aceeaş sanie cu Ozerov, plecă şi comisarul Brianţev.

— „Generalul iarnă", e şi el siberian, ca dumneata? — îl întrebă în glumă comisarul după ce porniră la drum.

— Da, şi el, — răspunse Ozerov fără chef. — Imi pare rău, dar aşa-i.

— Dece-ţi pare rău?

— Mi-e frică nu numai că n'o să ne ajute, cum cred unii, dar chiar că o să ne încurce. Ptiu, al dracului mai frige, ce zici? Că doar şi oamenii noştri, Ivan Ivanovici, sunt din carne şi oase... Până să-l scoţi pe Neamţ afară dela căldură, îţi îngheaţă sufletul în tine ca o căpăţână de varză! Aşa că n'ar strica să fie ceva mai blând „generalul iarnă"!

Intr'adevăr, era un ger cumplit. In câteva clipe, sprâncenele, genele şi gulerele miţoase ale cojoacelor li se făcură albe de promoroacă, iar picioarele începură să îngheţe în pâslari. Era destul să respiri mai adânc, ca aerul să-ţi ardă pieptul, ca spirtul. Aşa că trebuia să-l strecori cu băgare de seamă prin blana de oaie a gulerului. Dimineaţa îşi făcea loc cu greu prin ceaţa grea. In faţa lor, soarele abia făcea ochi. De-a dreapta şi de-a stânga drumului străjuiau brazi încotoşmăniţi în şube lungi şi albe. Mestecenii pletoşi, încărcaţi cu promoroacă, păreau mănunchiuri uriaşe de cozi de vulpi albe şi de zibeline...

Totul amintea Siberia...

Ozerov era un dârz şi înflăcărat îndrăgostit al Siberiei. Se lăuda cu oamenii, cu bogăţiile şi cu întinderile ei nesfârşite. Vorbea cu mândrie despre puşcaşii siberieni, care făcuseră acte de eroism, rămase de pomină, pe colinele Manciuriei, la poalele Carpaţilor şi în zăpezile Finlandei şi asigura pe oricine, de câte ori se ivea prilejul, că în actualul război or să-şi dovedească şi mai cu prisosinţă calităţile lor ostăşeşti fără seamăn. Aflând despre sosirea pe front a noilor unităţi siberiene, tulburat de amintiri, maiorul de gardă Ozerov se bucura acum în taină de ceeace fusese totdeauna mândria lui.

— Şi siberienii mei cum arată? — îl împinse el cu cotul pe Brianţev. — Sunt chipeşi ca înfăţişare?

Brianţev desfăcu un colţ al gulerului pe care se prinseseră ţurţuri de ghiaţă:

— Vrei să-i laud?

— Laudă-i!

— Apoi, îs tot unul şi unul, ca dela aceeaş mamă!

— Ehei, drace! — Şi Ozerov sări în sus, făcând să foşnească fânul sub el.

In clipa aceea se gândi înciudat că n'avusese norocul să facă şi el parte dintr'o unitate siberiană. Dar tot atunci înţelese că dacă i s'ar propune deodată să treacă cu serviciul la siberienii lui, el n'ar putea să-şi părăsească regimentul. Intorcându-se cu umărul spre comisar, îl întrebă, slobozind o şuviţă de abur pe lângă nas:

— Dar ai noştri? Nu-s mai prejos, nu-i aşa?

— Cu nimic! Asta-i sigur!

— Poate că n'o să rămânem în urma siberienilor mei, ce zici?

— Cred că nu.

— Bine ar fi!

Tot restul drumului până la statul major al diviziei, maiorul de gardă Ozerov n'avu decât o grijă: ca nu cumva regimentul lui să rămână mai prejos de noile regimente siberiene în luptele care trebuiau să înceapă pe frontul de lângă Moscova. „Nu, dragii mei siberieni, o să ne mai luăm noi odată la întrecere! îşi zicea el cu semeţie. Avem şi noi praf de puşcă în pungi!" In felul acesta, sosirea siberienilor pe front era pentru Ozerov un nou îndemn în năzuinţa lui de fiecare clipă de a se desăvârşi în complicata artă a războiului.

... Statul major al diviziei se afla la marginea unei aşezări industriale întinse, deasupra căreia se înălţau două coşuri de uzină. Când Umrihin opri calul lângă ulmul bătrân, sub care se mai vedeau resturi de fân, Ozerov şi Brianţev văzură pe cerdacul casei de piatră trei ofiţeri îmbrăcaţi cu cojoace noi, albite.

— Uite-i, siberienii tăi! — îi arătă Brianţev.

Unul din cei trei, un bărbat înalt, cu mustăţi mărunte pe faţa lui mare şi lată, văzându-l pe Ozerov că sare din sanie, se desprinse din mijlocul tovarăşilor şi strigă:

— El e! Pe cuvântul meu că-i el! In sfârşit!

Intâlnirea prietenilor, cu totul neobişnuită, stârni nedumerirea tuturor. Căpitanul Zârianov se repezi la Ozerov, aruncă o căutătură

scurtă spre obrazul lui şi, strălucind de fericire, cu ochii pe jumătate închişi, strigă:

— Măi, Seriojca! — Şi-i trase un pumn în umăr.

— Vasca, diavole, dalac siberian! — strigă Ozerov la rândul lui şi-i repezi un pumn atât de zdravăn în umăr, încât îl făcu să zboare cât colo.

Şi deodată, aşezându-se faţă în faţă, se înşfăcară ca doi luptători, începând să se învârtă, să se frângă şi să se ridice în braţe unul pe altul, acolo, lângă sanie. Se vede că în tinereţea lor le plăcea să se ia la trântă. Râzând în hohote, cei din jur îi îndemnau:

— Nu te lăsa, Ozerov, nu te lăsa!

— Ei, drace, dar nu chiar aşa!

— Bravo, mai dă-i odată!

Fără veste Ozerov şi Zârianov se opriră, uitându-se ţintă unul la altul.

— Straşnic de bine-mi pare! — strigă Zârianov. — Grozav de bine-mi pare!

— Şi eu mă bucur, frate! Haide, vino încoace!

Se îmbrăţişară şi se sărutară de trei ori, apăsat.

Puţin după aceea stăteau amândoi într'o odăiţă goală şi se ameţeau unul pe altul cu întrebările. Dar cele mai multe, tot Ozerov le punea.

— Haide, spune-mi, cum e în Siberia noastră? Ce fac ai mei?

— Tania, uite atâta-i! — Şi Zârianov arătă cu mâna puţin deasupra mesei. — E o frumuseţe de fată. O s'o întreacă pe Larina! [1]) Pe deasupra e un geniu! Intr'un cuvânt, nu seamănă cu tine...

— Lasă prostiile! Dar Volodca? Volodca cum arată?

— Iţi seamănă bucăţică ruptă! Neastâmpărat, cum n'am mai pomenit! Mai dăunăzi, diavolul, i-a zdrobit nasul lui Mişca al meu cu o cărămidă!

— Volodca? Bravo lui!

— Cum asta, bravo lui? I-a turtit nasul băiatului, şi tu... Dece râzi, cap sec? Vine băiatul la mine, mă uit eu... Nasul ferfeniţă, şi-i curgea sângele şuvoi! Halal, „bravo lui"!

— Dar nevastă-mea? Mama?

— Apoi nevastă-ta e într'adevăr o femeie şi jumătate: conduce acum toate şcolile din raion în locul lui Maximov. Iar maică-ta face toată ziua pelmeni [2]) pentru front...

---

1) *Tatiana Larina* — aluzie la eroina lui Puşchin din „Evgheni Oneghin". (N. trad.)

2) *Pelmeni* — un fel de colţunaşi cu carne care se fac în Siberia. (N. trad.)

— Pelmeni?
— Da, că la noi acolo nu se adună numai haine călduroase pentru cei de pe front, dar se mai strâng și vagoane întregi de pelmeni...
— Ei tu, diavole, dalac siberian! — Și Ozerov își frecă pieptul cu necaz. — Cine dracu' te-a pus să pomenești de pelmeni? Mi-ai răscolit tot sufletul din mine!
Trecură apoi la treburile lor ostășești.
— Și tu, cum o duci? — îl întrebă Zârianov.
— Luptăm!
— Cum s'ar zice, ești maior? Și încă de gardă? Cine poate să-ți mai ajungă cu prăjina la nas?
— Dar tu, ce comanzi?
— Un batalion independent de schiori.
— Uite, acum e rândul meu să mă gândesc cum aș putea să te-ajung din urmă, — glumi Ozerov. — Tu ai schiuri, și eu n'am. Dar nu-i nimic, o să fac tot chipul să nu rămân de rușine...
— Ba o să rămâi! Ia spune-mi, tu ai trimis astă noapte o „limbă"?
— Băieții mei l-au dibuit. Dar ce-i cu el?
— Ei, Serghei, — și Zârianov zâmbi. — In ce hal l-ai adus pe bietul Neamț!
— Ți-a plăcut?
— Grozav! Știi, ne-am gândit chiar să-l rugăm pe generalul vostru să ni-l împrumute pentru o zi. Trebuie să-l arătăm ostașilor noștri! Să vadă și ei cum au ajuns Nemții aici, lângă Moscova...
— Bagă de seamă, să nu crezi că toți Nemții sunt ca Neamțul meu! — îi atrase atenția Ozerov. — Ăsta s'a nimerit să fie dintr'o unitate tare scărmănată. Nemții au încă putere. Nu mai sunt în stare să înainteze, dar de apărat, se pot apăra amarnic. Așa că vă sfătuiesc să nu-l arătați pe Neamț soldaților voștri... Când ați sosit din Siberia?
— Acum două săptămâni.
— Acum două săptămâni?... Și unde ați stat?
— De aproape o săptămână suntem aici, lângă voi...
— Lângă noi?
— Da, stăteam și ascultam cum bubuiau tunurile voastre... Iar noaptea trecută am venit încă și mai aproape: toate regimentele noastre staționează prin satele vecine. Iar astăzi intrăm, fără îndoială, în limita dinainte a apărării, alături de voi.
— Și multe unități ca ale voastre sunt aici, în spatele frontului?

— Multe, Serghei! Prin toate satele şi pădurile!

Pe neaşteptate, Ozerov a fost chemat la comandantul diviziei.

Cu toate că în casă era cald, generalul Borodin purta pe deasupra tunicii o vestă din blană de oaie ţigaie. De când era bolnav, slăbise mult şi-şi pierduse puterile, dar se silea să arate plin de viaţă.

— Iţi mulţumesc pentru „limbă", — zise generalul, aşezându-l pe Ozerov alături de el lângă soba fierbinte. Ca aparenţă, nu-i cine ştie ce de capul lui, dar de vorbit, a vorbit... Şi asta ce înseamnă? — întrebă, fluturând o foaie de hârtie scrisă. — Am citit raportul ăsta al tău şi am ameţit! Dece vrei să mă dai gata? Asta nu-i bine! Nu, nu-i bine deloc!

— Nu înţeleg, tovarăşe general-maior de gardă...

— Mai repet odată: nu-i bine! — Şi Borodin îşi trecu mâna prin părul cărunt, dela frunte spre ceafă, ca şi cum în felul acesta îşi limpezea gândurile. Cum vine asta? Nici nu ne-am liniştit bine, şi tu ai şi pus la cale atâtea... N'ai avut răbdare măcar să aştepţi ordinul meu!

Ozerov se mişcă pe scaun cu uşurare.

Borodin deschise tabachera:

— Ia o ţigară. Am aprobat totul. Dar să nu crezi că n'o să-ţi mai dau şi eu sarcini destule! Şi încă importante!

Câtva timp, generalul se uită undeva, pe-alături de Ozerov, cu un aer neaşteptat, de tristă reculegere. Şi Ozerov înţelese că comandantul diviziei se gândea la un lucru la care nu se mai gândise niciodată până atunci...

— Zac într'una, — începu deodată generalul, cu glasul cu care n'ar fi putut vorbi decât soţiei lui. Şi nu se sfii chiar să-şi încreţească dureros chipul cenuşiu de oboseală. — Caut să mă ţin tare, dar în zadar... Rănile vechi mă sfârşesc... E cam greu pentru mine pe front... Numai că tot aş vrea s'o iau, măcar puţin, înspre apus! Cât de puţin! Şi pe urmă, aş mai vrea să trec divizia în mâini de încredere...

Ozerov se ridică de pe scaun, cuprins de o adâncă tulburare.

— Dar în definitiv, toate astea n'au, bine'nţeles, nicio importanţă, — zise Borodin venindu-şi în fire. Totuşi, expresia de tristeţe şi de îngrijorare nu se risipi de pe chipul lui. — Ei, tot o să mai luptăm noi împreună! — Se ridică şi el. Era limpede că tema pe care o atinsese îl apăsa. Schimbă vorba. — Ţi-ai văzut siberienii tăi?

— Chiar mai adineauri...

— Da, divizia lor are un efectiv de două ori mai mare decât noi, şi asta ar putea face pe unii să tragă oarecare concluzii neplă-

cute pentru divizia noastră... — Şi deodată generalul începu să se plimbe prin odaie cu pasul lui obişnuit, larg şi energic, şi din nou se simţi puterea lui de pe vremuri, uriaşă şi nezdruncinată. — Asta-i prostie! Curată prostie! Ei n'au fost bătuţi, pe când noi am fost! Şi, după cum se ştie, unul care-a fost odată bătut, face cât doi care n'au fost! Prin urmare, putem considera efectivele celor două divizii ca fiind egale! Afară de asta, siberienii n'au încă experienţa războiului, pe când noi o avem, şi încă destul de serioasă. Suntem doar divizie de gardă! Apoi, divizia noastră o să fie întărită cu un divizion de artilerie antitanc şi un batalion independent de schiori!

— Al căpitanului Zârianov?

— Da. Il cunoşti?

— Mi-e concetăţean şi vechi prieten.

— Aşa! Şi atunci, care divizie o să fie mai puternică?

Borodin părea din nou vioi şi tânăr, ca deobicei...

— Dealtfel, dece să ne batem capul întrebându-ne cine-i mai puternic? Toţi laolaltă: şi cei care am luptat, şi cei care vor intra curând în luptă, toată armata noastră — asta e puterea! O putere cum nu s'a mai pomenit în istorie! Şi o mână hotărîtă şi sigură duce înainte această putere!

Borodin îşi trecu braţul după umerii lui Ozerov:

— Ştii câte trupe ne-au sosit? — îi şopti el la ureche. — Suntem în ajunul unei victorii istorice! Şi norocul nostru, prietene, e că războiul e condus cu atâta înţelepciune!...

...In aceeaş seară, trupele noastre din rezervă începură să se apropie de limita dinainte a apărării. Pe toate drumurile se înşirau coloane nesfârşite. Peste noapte, puterea Armatei de operaţii spori încă. Nerăbdători să intre în luptă, infanteriştii, voinici şi rumeni, înţesaseră toate satele din apropierea frontului. Bateriile de artilerie şi de aruncătoare ocupaseră cele mai bune poziţii de tragere. Unităţile de tancuri împânziseră pădurile...

XXIV

Cea de a doua ofensivă dezlănţuită de trupele fasciste-germane în ziua de 16 Noembrie, cu scopul de a încercui şi de a cuceri Moscova fusese oprită în toate sectoarele Frontului de Vest pe o lungime de şase sute de kilometri.

Planul lui Hitler se năruise şi de data aceasta...

Grupul de izbire dela nord, al hitleriştilor, cucerise cu mari

eforturi, în zilele din urmă ale lunii Noembrie, localitățile Rogaciov, Clin și Solnecinogorsc, izbutind să pătrundă cu unitățile de tancuri numai spre Iahroma.

Grupul de izbire dela sud, nereușind să cucerească Tula, o ocolise pe la est, cucerise Stalinogorsc și Venev, încercând să iasă la Oca, dar fusese oprit la șapte kilometri mai jos de Cașira.

După ce rămăsese o bună bucată de timp în sectorul unde se găsea, grupul secundar dela centru forțase râul Nara în câteva locuri, dar imediat fusese dat peste cap de trupele noastre.

Incercuirea și cucerirea Moscovei nu se înfăptuise.

Cât ținuse ofensiva, trupele fasciste germane, încleștate în bătălii istovitoare, suferiseră pierderi grele. Sute de tancuri, de tunuri și de mașini arse sau distruse înnegreau câmpiile din jurul Moscovei. Mai mult de cincizeci de mii de hitleriști își lăsaseră oasele acolo... In numeroase sectoare ale frontului, soldații lui Hitler începuseră să treacă la apărare. Marele cartier general al führerului încetase să mai trâmbițeze comunicate lăudăroase cu privire la ofensiva împotriva Moscovei: dădea vina acum pe ger și pe zăpadă și căuta să convingă lumea întreagă că iarna rusească nu îngăduia desfășurarea unor operații ofensive de mare amploare.

Dar pricina tuturor nenorocirilor nu era iarna rusească...

In luptele pentru apărarea capitalei sovietice, trupele de pe Frontul de Vest, cu toată superioritatea numerică a dușmanului, dădeau dovadă de o vitejie ca'n povești și de o rezistență nemaipomenită. Ostașii apărau cu îndârjire fiecare palmă din pământul lor iubit. Plini de curaj, se aruncau în contraatacul fără sfârșit. Intreaga regiune din jurul Moscovei fusese transformată de către unitățile noastre într'un imens cimitir al trupelor hitleriste și al tehnicii lor. Intărite și oțelite în lupte aprige, trupele noastre de pe Frontul de Vest dădeau acum dușmanului, numai cu propriile lor mijloace, contralovituri ucigătoare, pretutindeni, dar mai ales pe flancuri.

Dar lui Hitler nici prin gând nu-i trecea ce soartă aștepta în curând trupele lui, acolo, în apropierea Moscovei.

In efortul lor de a încercui Moscova, grupurile de izbire fasciste germane înaintaseră destul de departe față de linia frontului și, încredințate că forțele Armatei Roșii erau istovite și că nu mai dispuneau de rezerve strategice, nu-și acoperiseră bine flancurile, lăsându-le expuse loviturilor noastre.

Cu începere dela 20 Noembrie, adică din a patra zi a ofensivei germane, după planul și din ordinul lui Stalin, începură să sosească pe frontul din jurul Moscovei unități proaspete din rezervă aduse dela

mari depărtări. Pentru transportul lor se luaseră toate măsurile de prevedere. In nopțile întunecoase, nenumărate trenuri cu infanterie, cu tancuri și artilerie erau oprite și debarcate în gări secundare, la răsărit de Moscova. De-acolo, trupele se îndreptau pe ascuns, numai noaptea, spre locuri dinainte hotărîte. In timp ce unitățile noastre de pe Frontul de Vest apărau cu îndârjire căile de acces spre Moscova, pe flancul grupului de nord a dușmanului — în sectorul Dmitrov și Zagorsc — și pe flancul grupului de sud — în sectorul Cașira și mai jos de Riazan — se concentraseră trei armate sovietice cu trupe proaspete, înzestrate cu tehnică de cea mai bună calitate, construită de către eroicii oameni sovietici din spatele frontului în scopul nimicirii dușmanului. Unități proaspete apăruseră și la apus de capitală. Și cu toate că situația din jurul Moscovei era uneori alarmantă, cu toate greutățile prin care treceau vitejii ei apărători, Stalin păstra aceste rezerve și nu le arunca în foc.

Se apropia ceasul socotelilor cu dușmanul.

In cursul acestor zile, Stalin cumpănise îndelung apropiata contraofensivă a trupelor noastre. Această contraofensivă, bine pregătită și organizată după planurile lui, urma să fie de un gen cu totul deosebit: trupele noastre trebuiau să distrugă dușmanul nu numai lângă Moscova, ci să-i dea în acelaș timp lovituri puternice și la nord, și la sud. Astfel, realizarea acestei contraofensive putea să însemne evenimentul militar hotărîtor din cel dintâi an al Marelui Război pentru Apărarea Patriei. In bătălia de lângă Moscova, Armata Sovietică trebuia să înalțe drapelul victoriei noastre, pentru a-l purta apoi până la Berlin...

Mereu cu gândul la contraofensivă și urmărind cu atenție momentul potrivit pentru dezlănțuirea ei, Stalin căuta în zilele acelea să cunoască personal situația din diferitele sectoare ale frontului din jurul Moscovei. Mai mult ca oricând, Stalin ținea să fie cât mai aproape de Armata de operații.

...In drum spre limita dinainte a apărării, trecând printr'un sat întins de pe șoseaua Volocolamsc, Stalin văzu deasupra intrării unei case de piatră, un steguleț alb, cu o cruce de un roșu aprins la mijloc. Era un spital militar de campanie. Deodată, Stalin ordonă să oprească mașina. Peste câteva minute, se afla într'o sală în care zăceau răniții din ultimele lupte.

Erau patru. Zăceau pe paturi albe de spital, toate la fel, așezate pe un singur rând, cu spațiu între ele și cu căpătâiele lipite de peretele din fund. In celălalt perete erau două ferestre care dădeau spre

miazăzi, aşa că răniţii, fără să aibă măcar nevoie să-şi ridice capul de pe perne, vedeau cum dincolo de şosea trecea, uşor înălţat deasupra caselor, soarele abia împurpurat.

Ivirea neaşteptată în sală a Comandantului Suprem însoţit de generali, de şeful spitalului şi de medicul de serviciu, tulbură nespus de mult pe răniţi. Toţi patru se răsuciră în acelaş timp sub păturile de lână, supunându-se fără voie aceluiaş îndemn: să se ridice şi să-l întâmpine pe Stalin în poziţie de drepţi, milităreşte. Dar numai unul din ei, bandajat la gât şi la piept, izbuti cu greu să se aşeze în sus pe pat... Ceilalţi trei îşi simţiră odată mai mult neputinţa, ceeace-i întristă adânc. Fuseseră în stare să îndure fără o vorbă cele mai grele chinuri trupeşti. Dar durerea sufletească pe care o încercau în clipa aceea când îşi dădeau seama că n'aveau destulă putere să se ridice în picioare în faţa lui Stalin — pe asta nu puteau să şi-o mai ascundă: unul gemu deznădăjduit, altul îşi clătină jalnic capul pe pernă, iar al treilea îşi încleştă dinţii de necaz şi amărăciune.

Stalin observă imediat că răniţii erau tulburaţi.

— Bună ziua, tovarăşi, bună ziua! — le strigă el cu glasul uşor ridicat, oprindu-se la patul de lângă uşă. Pe chipul tânăr al rănitului, cu fălci proeminente, se răsfrânse o expresie de nedumerire şi de fericire. — Am o mare rugăminte la voi, tovarăşi: să staţi liniştiţi în paturile voastre... — urmă Stalin, după ce răniţii îi răspunseră la salut. — Da, aşa-i, trebuie să staţi culcaţi, că noi putem, ba chiar avem datoria să stăm în picioare în faţa voastră...

In ochii neastâmpăraţi şi cenuşii ai rănitului care se ridicase în pat trecu o umbră de descumpănire.

— Tovarăşe Stalin, vă rog să-mi îngăduiţi să stau aşa, — zise el, prinzându-se cu degetele slăbite de marginea patului. — M'am săturat să stau mereu pe coaste, v'o spun cinstit. Dacă nu mă'nşel, asta-i a patra zi...

— Bine, stai cum vrei, — încuviinţă Stalin. — Dar văd că eşti tuns proaspăt... Eşti ofiţer?

— Da. Sunt locotenent de gardă...

— Numele dumitale?

— Muraşov.

Stalin aruncă o privire spre medicul de serviciu, care-i raportă numaidecât că Muraşov avea câteva răni de schije în ţesuturile moi. Două îi fuseseră scoase alaltăieri, iar patru rămăseseră pentru operaţia viitoare.

— Dar lăsaţi-le să rămână acolo unde sunt! — zise Muraşov, înfierbântându-se deodată. Şi Stalin înţelese numaidecât că avea în

faţa lui un tânăr care nu-şi pierdea firea cu una cu două şi care, fără îndoială, în viaţa lui de toate zilele era plin de voie bună.
— In felul ăsta, o să fiu şi eu mai călit! Acum, numai un proiectil perforant o să mă mai poată...
— Eşti demult pe front, tovarăşe Muraşov?
— Chiar din prima zi a războiului, tovarăşe Stalin!
— Pentru întâia oară ai fost scos acum din luptă?
— Da.
— Spune-mi, te rog, tovarăşe Muraşov, — urmă Stalin, lăsându-şi mâna pe speteaza patului. — Care perioadă a războiului a fost mai grea pentru dumneata?
— Prima lună, tovarăşe Stalin!
— Se înţelege. Şi acum?
Muraşov oftă, totuşi răspunse cu un zâmbet:
— Nici acum nu-i uşor, fără îndoială. V'o spun cinstit. Nemţii ne sunt încă superiori în ce priveşte tehnica. Apoi, ne doare inima că-i ştim aşa de-aproape de Moscova. Şi totuşi, ne vine mult mai uşor să luptăm acum, decât chiar cu o lună în urmă...
— Şi dece e mai uşor? — îl întrebă Stalin.
— In primul rând, tovarăşe Stalin, pentru că noi nu mai suntem ceeace-am fost... — răspunse Muraşov. — Ostaşii noştri i-au văzut la faţă pe fascişti, au putut să-şi dea seama, din faptele lor, ce fel de oameni sunt şi au înţeles bine, ba chiar foarte bine, ce primejdie ameninţă patria noastră... Şi s'au făcut răi, necruţători în luptă. Şi de atunci parcă şi puterile noastre au mai sporit... Ştim acum, aşa cum aţi spus şi dumneavoastră, că dracul nu e chiar aşa de negru cum îl zugrăvesc oamenii... Ştim acum că tot ce s'a spus cu privire la invincibila armată germană nu-s decât basme prosteşti, decât vorbe de clacă. Acum nu mai fugim noi de Nemţi, ci Nemţii fug de noi — şi încă cum fug! Deaceea ne vine şi nouă mai uşor...
— Şi în al doilea rând? — stărui Stalin.
— In al doilea rând, nici Nemţii nu mai sunt ceeace au fost... — urmă Muraşov. — Mai pe scurt, au înţeles că jaful e o îndeletnicire primejdioasă. Mi s'a întâmplat, tovarăşe Stalin, să stau de vorbă cu prizonierii. Cu o lună în urmă ei tot mai credeau că or să cucerească Moscova, pe când acum nici nu se mai gândesc la aşa ceva...
— Nici nu se mai gândesc?...
— Nici nu se mai gândesc.
In timp ce-l asculta pe Muraşov, Stalin privi de câteva ori şi la ceilalţi răniţi, ca şi cum ar fi vrut să vadă dacă şi ei gândeau ca Muraşov.

— Da, pot să întărească şi ei vorbele mele, — zise Muraşov, întorcându-se către tovarăşii lui de spital. — Nu-i aşa cum spun eu, băieţi?

Pe patul de alături zăcea un ostaş neînchipuit de palid, cu mâna dreaptă amputată. Când se apropie Stalin de el, rănitul se tulbură. Totuşi, pe faţa lui mare şi blândă, nu se ivi nici o urmă de sânge. Numai unicul lui braţ, aşezat pe piept, tresări de câteva ori în şir sub pătură.

Răspunse cu glasul stins:

— Aşa-i... Neamţul şi-a pierdut mult din putere...

Pe celălalt pat zăcea nemişcat un rănit cu capul bandajat. Nu i se vedeau decât gura energică, nasul cârn şi îndrăzneţ şi ochii mari şi întunecaţi, de culoarea prunei. Demult aştepta ca Stalin să se apropie şi de patul lui şi ardea de nerăbdare în aşteptarea clipei fericite. Adânc mişcat, întări şi el:

— Gâfâie Neamţul... acum e numai bun de bătut!...

Cu un gest uşor al mâinii drepte, Stalin îl opri pe medicul de serviciu, care tocmai se grăbea să-i raporteze asupra stării celor doi răniţi. Era limpede şi fără raportul lui că starea lor se agravase şi că fuseseră scoşi din luptă pentru totdeauna. Şi oftând într'ascuns, să nu zgândărească rănile sufleteşti ale acestor oameni — rănile cele mai dureroase, de care medicul uitase — Stalin începu să-i întrebe de unde erau de felul lor, cu ce se îndeletniceau înainte de război, cum o duceau familiile lor, dacă aveau copii, dacă primeau scrisori de-acasă, dacă fuseseră sau nu propuşi pentru decorare...

...Pe patul din urmă, lângă perete, zăcea Matvei Iurghin. Stătea înălţat între perne şi acoperit cu pătura până la piept. Când Stalin se apropie de patul lui, Iurghin îl privi cu acea expresie de surprindere, atât de ciudată şi de neaşteptată, care te face să crezi că n'o să-ţi poţi stăpâni strigătul... Ai fi zis că abia atunci văzuse că Stalin era în sală. Şi Stalin înţelese că în cele câteva minute cât vorbise el cu răniţii, Iurghin rămăsese în nesimţire şi că abia atunci îşi venise în fire.

— Dumneavoastră... dumneavoastră sunteţi? — îl întrebă Iurghin cu aprindere, respirând şuierător. — Să fie... să fie adevărat?

— Da, eu sunt, — îi răspunse Stalin.

Uitându-se adânc la faţa galbenă-pământie a lui Iurghin, cu maxilarele uscate acoperite cu ţepi negri, la ochii lui încărcaţi de o strălucire orbitoare şi înfrigurată, Stalin înţelese că viaţa rănitului era în primejdie. Şi deodată privirea i se întunecă. Se lăsă obosit pe scaunul de lângă pat, potrivi cu băgare de seamă perna sub capul lui Iurghin, apoi îl întrebă:

— Te simţi rău?

Iurghin îi răspunse numai cu ochii: se simţea rău, şi nu putea să mintă. Se lupta din greu cu moartea, şi încă nu ştia cine o să iasă învingător din această luptă...

— Fii tare, — îi şopti Stalin.

Auzindu-i glasul, Iurghin lăsă uşurel pleoapele în jos, dar imediat îl rugă cu ochii să se aplece mai aproape de el. Şi când Stalin îi ascultă rugămintea, îl întrebă în şoaptă:

— Curând?...

Inţelegând ce voia să spună rănitul, Stalin se aplecă şi mai tare spre el şi-i răspunse, tot în şoaptă:

— Da, foarte curând...

După ce le ură tuturor grabnică însănătoşire, Stalin ieşi din sală, trecu în biroul medicului de serviciu, şi, oprindu-se lângă fereastră, se uită câteva clipe, în tăcere, la pădurea de iarnă care sclipea argintie, în bătaia soarelui... Apoi, fără să se întoarcă, îl întrebă încet pe medicul care stătea la spatele lui:

— Scapă cu viaţă?

Doctorul îi răspunse încurcat:

— N'avem nicio nădejde...

Deodată Stalin se întoarse spre el:

— Sunteţi datori să aveţi nădejde!

Apoi zise încet, emoţionat:

— Nemuritor popor!

...Inainte de a se însera, Stalin se afla pe o colină înaltă şi împădurită de lângă şoseaua Volocolamsc, în limita dinainte a apărării.

De trei zile stăpânea acolo o linişte desăvârşită. Deasupra colinei se învolburau fulgi de zăpadă, uşori ca puful de păpădie. Cu toate că nu sufla nici o adiere de vânt, fulgii se învolburau fără sfârşit, fără să-şi poată găsi multă vreme un locuşor pe pământ.

Stalin şi micul grup de generali care-l însoţea ieşiră la marginea de apus a pădurii, de unde, prin luminişurile tufelor de anini încărcate cu zăpadă, se putea cerceta cu ochiul liber un spaţiu destul de întins.

— Va să zică, ăsta e satul Lenino? — întrebă Stalin şi, întinzând mâna în mânuşa de lână, atinse din întâmplare o creangă de anin, de pe care se scutură zăpada uscată. — Lenino... — repetă el pe gânduri, după ce primi răspunsul. Apoi se întoarse deodată către generali: — Şi, fiindcă veni vorba, cum îi zicea înainte satului ăstuia?

Doi dintre generalii care stăteau lângă el se aplecară în acelaş timp,

automat, asupra hărţilor respective. Dar satul în faţa căruia se aflau nu era trecut pe hartă decât cu numele cel nou. Cu toate că generalii nu semănau deloc unul cu altul, pe feţele lor trecu aceeaş expresie de necaz pentru neştiinţa lor. Se întoarseră spre Borodin, tot amândoi deodată, nădăjduind că o să-i scoată din încurcătură. Dar comandantul diviziei, pregătit să întâmpine privirile lor întrebătoare, zvâcni doar uşurel din mustăţi, şi la rândul lui, se întoarse spre Ozerov... Insă nici Ozerov nu ştia numele vechi al satului. Socotind că dacă această lipsă de informaţie putea fi uşor iertată celorlalţi, lui nu i se putea ierta cu niciun preţ, cu atât mai mult cu cât se găsea de câteva zile în faţa satului cu pricina. Maiorul de gardă Ozerov se înroşi deodată până la urechi şi, căutând parcă ajutor, începu să-şi poarte privirea asupra ostaşilor care stăteau alături de el...

— Pe cât se pare, nu ştie nimeni? — întrebă Stalin.

In clipa aceea, sergentul de gardă Lopuhov care stătea într'un grup de ostaşi, sări ca împins de un resort şi luă pe loc poziţia, săltându-şi mai sus pe piept automatul.

Stalin observă numaidecât această mişcare şi-şi opri asupra lui Andrei privirea liniştită şi cercetătoare. In ochii întunecaţi şi strălucitori ai acestui tânăr, înalt, în costum de mascare, cu faţa arsă de vânt dar frumoasă, specific rusească şi luminată de fericire, se vedea limpede că ardea de nerăbdare să vorbească.

— Dumneata ştii? Da? — îl întrebă Stalin.

Andrei făcu un pas înainte.

— Da, tovarăşe Comandant Suprem!

— Ei, cum îi zicea înainte satului ăstuia?

— Tovarăşe Comandant Suprem, satul acesta se numea înainte Lupiha [1]), — răspunse limpede şi răspicat Andrei, bucuros acum de un singur lucru: că răspunsese fără să se încurce. — Raportează sergentul de gardă Lopuhov.

Stalin făcu şi el un pas spre Andrei.

— Dumneata eşti din Lenino, tovarăşe Lopuhov?

— Nu, tovarăşe Stalin!

— Atunci de unde ştii dumneata numele cel vechi al satului?

— M'am întâlnit cu un ostaş de prin partea locului, tovarăşe Stalin. Ne-am luat de vorbă şi, printre altele, l-am întrebat şi asta.

— Şi dece l-ai întrebat?

— Aşa, pentru orice întâmplare, tovarăşe Stalin. Ca să ştiu...

Stalin zâmbi abia simţit.

— Prin urmare, n'ai întrebat numai aşa, într'o doară, — începu

1) *Lupiha*, vine dela *lupiti*, a bate, a ciomăgi (în limba rusă). (N. trad.)

el rar, pe gânduri. — Da, ostaşii noştri trebuie să ştie totul, totdeauna... „Pentru orice întâmplare..." Aşa dar, Lupiha îi zicea? — urmă el, adresându-se acum tuturor. — Şi numele acesta pare predestinat... — Apoi, făcând un semn cu capul spre apus, ridică puţin glasul. — Da, chiar pe locul acesta trebuie să-i batem pe cotropitorii fascişti, să-i batem fără cruţare pentru că au îndrăznit să ridice mâinile lor spurcate asupra patriei lui Lenin!

Stalin ridică mâna spre binoclul care-i atârna pe piept, dar în aceeaş clipă se răzgândi şi se întoarse iarăşi spre ostaşi.

— Nu-i vorbă, au şi suferit ei pe locurile acestea o înfrângere dureroasă, — urmă el, uitându-se la Andrei. Ii plăcea mult tinereţea sergentului de gardă şi ţinuta lui dreaptă, ostăşească. — Totuşi, cred că se cuvine să-i batem şi mai cumplit, şi mai necruţător. Aş vrea să ştiu, tovarăşi ostaşi de gardă, care-i părerea voastră în această privinţă?

Andrei luă poziţia de drepţi.

— Tovarăşe Comandant Suprem, — zise el limpede şi cu îndrăzneală, — toţi ostaşii de gardă sunt de părere că a sosit timpul să luăm de guler fiarele fasciste şi să le dăm afară! Aşteptăm numai ordinul...

— Aveţi dreptate, tovarăşi ostaşi de gardă, aveţi dreptate! — răspunse Stalin, grav. — Intr'adevăr, a sosit timpul să alungăm de pe pământul nostru pe sălbaticii cotropitori! Cea de a doua ofensivă a trupelor fasciste germane împotriva Moscovei s'a prăbuşit, ca şi cea dintâi. Planul lor de a încercui şi de a cuceri Moscova s'a spart ca un balon de săpun. Asta e limpede şi pentru noi, şi pentru ei, cotropitorii... Tocmai deaceea a şi plecat Hitler de pe Frontul de Răsărit. Şi-a spus că e mai prudent să-şi aleagă un loc mai ferit pentru plimbările lui... A fugit. L-a prins frica. Numai că orice ar face, tot n'o să scape de răspundere. O să răspundă pentru toate!

Luându-şi binoclul în mână, Stalin zise deodată:

— Are să viscolească.

Toţi se uitară cu grabă împrejur, miraţi de schimbările care se petrecuseră în cele câteva minute din urmă, cât îl ascultaseră pe Stalin. Cerul se întunecase, pădurile se învăluiseră în ceaţă uşoară, fulgii de zăpadă se răsuceau vârtej, cu nelinişte, iar dinspre câmpii se ridica o adiere îngheţată... Şi, cutremuraţi fără veste de un fior, simţiră cu toţii că într'adevăr nu va mai trece mult şi deasupra întregului ţinut din jurul Moscovei se va dezlănţui dintr'odată şi se va înălţa până'n slava cerului uriaşul şi năprasnicul viscol rusesc, huind şi şuierând de-o să răsune lumea întreagă...

SFÂRŞIT

Redactor de carte: C. Ghiulea; Tehnoredactor: V. Iliescu
Corector: A. Targhilă

Dat la cules: 28.VII.1953. Bun de tipar 5.XI.1953. Tiraj: 35.000 + 150 ex. Hârtie semivelină satinată 34.1 gr./mp. și tipar 27,3 gr./mp. Ft. 61×86/16. Coli editoriale 44: Coli tipar 41,25. Prețul unui exemplar legat 1/2 pânză, lei 15,06, legat 1/1 lei 20,33. Comanda: 181 A. 03589. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8. Pentru bibliotecile mari indicele de clasificare: 8 S—31=R.

Tiparul executat la Intreprinderea Poligrafică Craiova, Str. Mihai Viteazul 4, Craiova — R. P. R.